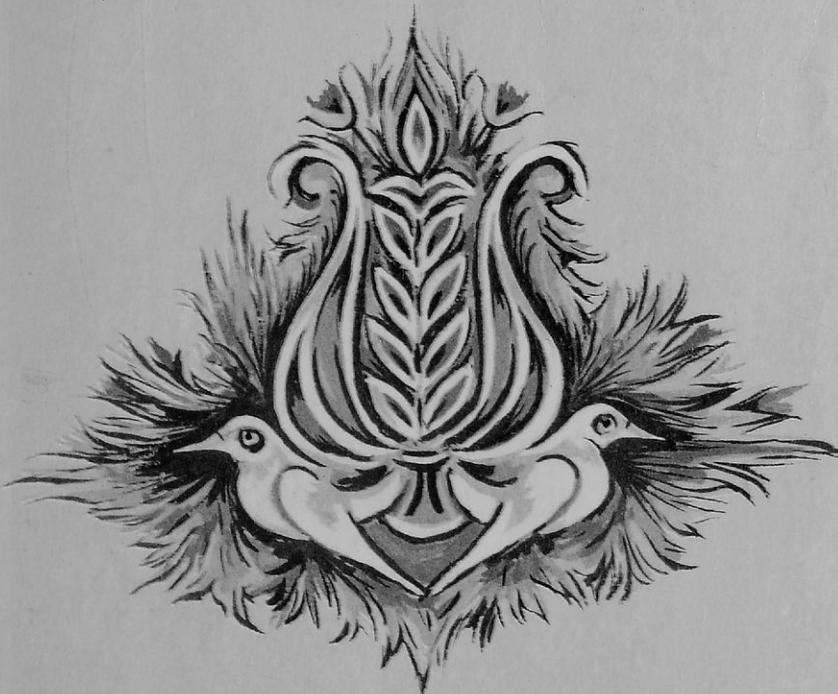

Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ — ΑΘΗΝΑ 1980

Ταυτό μες έγινε με εσύ
σε αυτό το σενάριο, όπως δίψα

Σων

Δειν Οι γυνισσυμένες πορείες

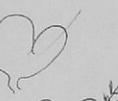
Απομίμωση

49138
30-5-2007

α οντα

για σέρα.

KEIMENA

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Συρταστικό^{τελείωσης}
Επική

ανθούσα
παραπάνω
πάντα

Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ, Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ, Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ, Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1980

Η έπιλογή και ή διδακτική έπεξεργασία τῶν κειμένων ἔγινε μέ τήν
ἐποπτεία τοῦ Προέδρου τοῦ KEME κ. Ἀλεξ. Καρανικόλα.

I. Ἡ Θάλασσα

Θάλασσα πικροθάλασσα καί πικροκυματούσα,
ὅλοι σέ λένε θάλασσα κι ἐγώ σέ λέω ἀνθούσα.

(Δημοτικό)

Στρ. Ἀξιώτης: Γέρος.

‘Οδυσσέας’ Έλύτης

Τό τρελοβάπορο τραγούδι

Τό τραγούδι είναι άλληγορικό. Τρελοβάπορο είναι ή ‘Ελλάδα, που ταξιδεύει μέσα στό χρόνο. Στίς δυό πρώτες στροφές τό ταξίδι αρχίζει παράδοξα: βγαίνει στά βουνά και τήν ἄγκυρα φουντάρει στίς κουκουναριές. “Ομως τό τρελοβάπορο-Έλλαδα κατορθώνει πάντοτε νά συνεχίζει τό ταξίδι του και νά ξεπερνά κάθε δυσκολία.

Βαπόρι στολισμένο βγαίνει στά βουνά
κι αρχίζει τίς μανούβρες «βίρα-μάινα»*

Τήν ἄγκυρα φουντάρει* στίς κουκουναριές,
φορτώνει φρέσκο άέρα κι άπ' τίς δυό μεριές.

Είναι άπό μαύρη πέτρα κι είναι άπ' ὄνειρο
κι ἔχει λοστρόμο* ἀθῶο, ναύτη πονηρό.

‘Από τά βάθη φτάνει τούς παλιούς καιρούς,
βάσανα ξεφορτώνει κι ἀναστεναγμούς.

“Ελα Χριστέ καί Κύριε, λέω κι ἀπορῶ,
τέτοιο τρελό βαπόρι τρελοβάπορο,

Χρόνους μᾶς ταξιδεύει, δέ βουλιάξαμε,
χίλιους καπεταναίους τούς ἀλλάξαμε.

***βίρα:** (προστ. τοῦ βιράρω)· τράβα, π.χ. τήν ἄγκυρα, γιά νά φύγει τό πλοϊο.
μάινα: (προστ. τοῦ μαίνάρω)· χαλάρωσε, μάζεψε τά πανιά, γιά νά σταματήσει τό πλοϊο.

φουντάρω: ρίχνω μέσα στή θάλασσα.

λοστρόμος: βαθμοφόρος τοῦ ναυτικοῦ.

Κατακλυσμούς ποτέ δέ λογαριάσαμε,
μπήκαμε μές στά όλα καί περάσαμε

Κι έχουμε στό κατάρτι μας βιγλάτορα*
παντοτινό τόν 'Ηλιο τόν 'Ηλιάτορα!*

Έρωτήσεις

1. Στίς δυο πρώτες στροφές τό ταξίδι άρχιζει παράδοξα. Τί έπιδιώκει νά τονίσει μ' αύτό ό ποιητής;
2. Στήν τρίτη στροφή ό κάθε στίχος έχει κι άπό μιάν άντιθεση. Μπορείτε νά βρείτε τί έπιδιώκει μ' αύτές τίς άντιθεσιες ό ποιητής;
3. Πώς παρουσιάζει ό ποιητής τήν ιστορία της 'Ελλάδας στίς στροφές 4-7;
4. Τί έννοει ό ποιητής μέ τήν τελευταία στροφή;
5. Νά βρείτε τό είδος τής όμοιοκαταληξίας καί νά προσέξετε πώς όμοιοκαταληκτούν οι στίχοι σέ όρισμένες στροφές.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ 'Οδυσσέα 'Αλεπουδέλη. Γεννήθηκε στό 'Ηράκλειο τής Κρήτης τό 1910. Σπούδασε Νομικά στήν 'Αθήνα καί παρακολούθησε μαθήματα Φιλολογίας στή Σορβόνη. Θεωρείται ένας άπό τούς σημαντικότερους σύγχρονους ποιητές μας πού άνανέωσε τήν έλληνική ποίηση μέ τήν πλούσια φαντασία του καί τήν αισιοδοξία πού έκφράζει τό έργο του. Έμφανιστήκε στά γράμματα μας τό 1935, έποχή πού ή έλληνική ποίηση βρισκόταν άκομη κάτω από τήν έπιρροή τοῦ ποιητή Καρυωτάκη καί ήταν γεμάτη μελλαγχολία καί άπαισιοδοξία. Έκτός από ποίηση έγραψε δοκίμια καί μελέτες. "Έργα του: α) ποίηση: Προσανατολισμοί, 'Ηλιος ό πρωτος, "Άσμα ήρωϊκό καί πένθιμο γιά τό χαμένο άνθυπολοχαγό τής 'Αλβανίας, 'Άξιον έστι, 'Έξι καί μιά τύψεις γιά τόν Ούρανό, Τό φωτόδεντρο κ.α. β) μελέτες-δοκίμια: 'Ανοιχτά χαρτιά, 'Η μαγεία τοῦ Παπαδιαμάντη κ.α. Έπισης έξέδωσε μεταφράσεις ένων ποιητών μέ τόν τίτλο Δεύτερη γραφή.

βιγλάτορας: παρατηρητής.

ήλιατορας: λέξη πλαστή. Κατά τό βιγλάτορας (άπό τό βίγλα) έγινε ήλιατορας (άπό τό ήλιος).

Ανδρέας Καρκαβίτσας

Η θάλασσα

Τό ακόλουθο κείμενο είναι άπόσπασμα από τό όμώνυμο διήγημα του 'Ανδρέα Καρκαβίτσα, που περιέχεται στή συλλογή του λόγια τῆς πλώρης. Όλα τά διηγήματα τῆς συλλογῆς άναφέρονται στή ζωή τῆς θάλασσας.

Ο πατέρας μου – μύρο τό κύμα πού τόν τύλιξε – δέν είχε σκοπό νά μέ κάμει ναυτικό.

– Μακριά, ἔλεγε, μακριά, παιδί μου, ἀπό τ' ἀτιμό στοιχειό! Δέν ἔχει πίστη, δέν είχε ἔλεος. Λάτρεψε την ὄσο θές· δόξασε την· ἐκείνη τό σκοπό της. Μήν κοιτᾶς πού χαμογελά, πού σοῦ τάζει θησαυρούς. Ἀργά γρήγορα θά σου σκάψει τό λάκκο ή θά σέ ρίξει πετσί καί κόκαλο, ἄχρηστο στόν κόσμο.

Καί τά ἔλεγε αύτά ἄνθρωπος, πού ἐφαγε τή ζωή του στό καράβι: πού ὁ πατέρας, ὁ πάππος, ὁ πρόπαππος, ὅλοι ὡς τή ρίζα τῆς γενιάς ξεψύχησαν στό παλαμάρι*. Μά δέν τά ἔλεγε μόνο αύτός, ἀλλά κι ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων* τώρα, καί οἱ νεώτεροι, πού είχαν ἀκόμη τούς κάλους στά χέρια, ὅταν κάθιζαν στόν καφενέ νά ρουσφήσουν τό ναργιλέ, κουνούσαν τό κεφάλι καί στενάζοντας ἔλεγαν:

– Ή θάλασσα δέν είχε πιά ψωμί. "Ἄς είχα ἔνα κλῆμα στή στεριά καί μαύρη πέτρα νά ρίξω πίσω μου.

'Η ἀλήθεια είναι πώς πολλοί τους ὅχι κλῆμα, ἀλλά νησί ὀλάκερο μπορούσαν ν' ἀποκτήσουν μέ τά χρήματά τους. Μά ὅλα τά ἔριχναν στή θάλασσα. ·Παράβγαιναν ποιός νά χτίσει μεγαλύτερο καράβι· ποιός νά πρωτογίνει καπετάνιος. Κι ἐγώ, πού ἄκουα συχνά τά λόγια τους καί τά ἔβλεπα τόσο ἀσύμφωνα μέ τά ἔργα τους, δέν μπορούσα νά λύσω τό μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκό ἐρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκείνες τίς ψυχές καί τίς γκρέμιζε ἄβουλες στά πέλαγα, ὅπως ὁ τρελοβοριάς τά στειρολίθιαρα*.

*Oι δέροντες του νησιού αποτρέπων τά νευρά
νά βιωμαρίαν στις μεράκιν*

παλαμάρι: χοντρό σκοινί· μ' αύτό δένουν τά πλοια στή στεριά.

ἄρμενα: τά κατάρτια καί τά πανιά τού πλοίου.

στειρολίθιαρα: τά λιθάρια τῆς παραλίας, ὅπου δέν ύπάρχει καθόλου βλάστηση.

2. 'Αλλά τό ίδιο κάτι μ' ἔσπρωχνε κι ἐμένα ἐκεῖ. 'Από μικρός τήν ἀγα-
ποῦσα τῇ θάλασσα. Τά πρώτα βήματά μου, νά εἰπεῖς, στό νερό τά ἔκα-
μα. Τό πρώτο μου παιγνίδι ἦταν ἔνα κουτί ἀπό λουμίνια* μ' ἔνα ξυλάκι
όρθο στή μέση γιά κατάρτι, μέ δυσό κλωστές γιά παλαμάρια, ἔνα φύλλο
χαρτί γιά πανάκι καί μέ τήν πύρινη φαντασία μου πού τό ἔκανε μπάρκο*
τρικούβερτο*. Πῆγα καί τό ἔριξα στή θάλασσα μέ καρδιοχτύπι. "Αν Θέ-
λεις, ἔμουν κι ἔγώ ἐκεῖ μέσα. Μόλις ὅμως τό ἀπίθωσα, καί βούλιαξε
στόν πάτο. Μά δέν ἄργησα νά κάμω ἄλλο μεγαλύτερο ἀπό σανίδια. 'Ο
ταρσανάς* γιά τοῦτο ἦταν στό λιμανάκι τοῦ 'Αι-Νικόλα. Τό ἔριξα στή
θάλασσα καί τ' ἀκολούθησα κολυμπώντας ώς τήν ἐμπατή τοῦ λιμανιοῦ,
πού τό πῆρε τό ρέμα μακριά. Ἀργότερα ἔγινα πρώτος στό κουπί, στό
κολύμπι πρώτος· τά λέπια μοῦ ἔλειπαν.

— Μωρέ γειά σου, κι ἐσύ θά μᾶς ντροπιάσεις ὅλους! ἔλεγαν οἱ γερο-
νάutes, ὅταν μ' ἔβλεπαν νά τσαλαβουτῶ σάν δέλφινας.

'Εγώ καμάρωνα καί πίστευα νά δείξω προφητικά τά λόγια τους. Τά
βιβλία – πήγαινα στό Σχολαρχεῖο θυμοῦμαι – τά ἔκλεισα γιά πάντα. Τί-
ποτα δέν ἔβρισκα μέσα νά συμφωνεῖ μέ τόν πόθο μου. Ἐνῶ ἐκεῖνα πού
είχα γύρω μου, ψυχωμένα κι ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια. Οἱ ναῦτες μέ τά
ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καί τά φανταχτερά ροῦχα· οἱ γέροντες μέ
τά διηγήματά τους· τά ξύλα μέ τή χτυπητή κορμοστασιά, οἱ λυγερές μέ
τά τραγούδια τους:

"Ομορφος πού 'vai ὁ γεμιτζής* ὅταν βραχεῖ κι ἀλλάξει
καί βάλει τ' ἄσπρα ροῦχα του καί στό τιμόνι κάτσει.

Τό ἄκουα ἀπό τήν κούνια μου κι ἔλεγα πώς ἦταν φωνή τοῦ νησιοῦ
μας, πού παρακινοῦσε τούς ἄντρες στή θαλασσινή ζωή. "Ἐλεγα πότε κι
ἔγω νά γίνω γεμιτζής καί νά κάτσω θαλασσοβρεμένος στό τιμόνι. Θά
γινόμουν ὅμορφος τότε, παλίκαρος σωστός· θά μέ καμάρωνε τό νησί!
Ναί· τήν ἀγαποῦσα τῇ θάλασσα! Τήν ἔβλεπα νά ἀπλώνεται ἀπό τ' ἀκρω-
τήρι ώς πέρα, πέρα μακριά, νά χάνεται στά οὔρανοθέμελα σάν ζαφει-
ρένια πλάκα στρωτή, βουβή καί πάσχιζα νά μάθω τό μυστικό της. Τήν
ἔβλεπα, δργισμένη ἄλλοτε, νά δέρνει μέ ἀφρούσι τ' ἀκρογιάλι, νά κα-
βαλικεύει τά χάλαρα*, νά σκαλώνει στίς σπηλιές, νά βροντᾶ καί νά

ασύρμη

λουμίνια: φιτιλάκια γιά τό καντήλι.

μπάρκο: μεγάλο ιστιοφόρο.

τρικούβερτο: μέ τρία καταστρώματα (κουβέρτες).

ταρσανάς: ναυπηγείο.

γεμιτζής: ἔμπειρος ναυτικός, θαλασσόλυκος.

χάλαρα: τόπος μέ βράχους ή γκρεμούς.

ήχαει, λέεις καιί ζητοῦσε νά φθάσει στήν καρδιά της γής, γιά νά σβήσει τίς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νά παίξω μαζί της, νά τή θυμώσω, νά τήν άναγκάσω νά μέ κυνηγήσει, νά νιώσω τόν ἀφρό της ἐπάνω μου, ὅπως πειράζομε άλυσοδεμένα τ' ἄγριμια. Καί ὅταν ἔβλεπα καράβι νά σηκώνει τήν ἄγκυρα, νά βγαίνει ἀπό τό λιμάνι καί ν' ἀρμενίζει στ' ἀνοιχτά, ὅταν ἄκουα τίς φωνές τῶν ναυτῶν πού γύριζαν τόν ἄργατη*, καί τά κατευοδώματα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχή μου πετοῦσε θλιβερό πουλάκι ἐπάνω του. Τά σταχτομάρα πανιά, τά όλοφρούσκωτα σκοινιά τά κοντυλογραμμένα, τά πόμολα* πού ἄφηναν φωτεινή γραμμή ψηλά, μ' ἔκραζαν νά πάω μαζί τους, μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλούτη, χάρες. Καί νυχτόμερα ἡ ψυχή μου κατάντησε ἄλλον πόθο νά μήν ἔχει παρά τό ταξίδι. Ἀκόμη καί τήν ὥρα πού ἐρχόταν πικρό χαμπέρι* στό νησί καί ὁ πνιγμός πλάκωνε τίς ψυχές ὄλων καί χυνόταν βουβή ή θλίψη ἀπό τά ζαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἄψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιάς· ὅταν ἔβλεπα τά ὄρφανοπαίδια στούς δρόμους καί τίς γυναικες μαυροφόρες· ὅταν ἄκουα νά διηγοῦνται ναυαγοί τό μαρτύριο τους, πεῖσμα μ' ἔπιανε πού δέν ἦμουν κτέ γέγω μέσα πεῖσμα καί σύγκρου μαζί. 2 ἡ αραγμένη αστακών είναι ως νιώσων εγγραφέας γα κι
3 Δέν κρατήθηκα περισσότερο. "Ελειπε ό πατέρας μέ τή σκούνα* στό ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετάν Καλιγέρης ὁ θεῖος μου γιά τή Μαύρη Θάλασσα. Τού ἔπεσα στό λαιμό· τόν παρακάλεσε κι ἡ μάνα μου ἀπό φόβο μήν ἀρρωστήσω· μέ πήρε μαζί του.

— Θά σέ πάρω, μοῦ λέει, μά θά δουλέψεις τό καράβι θέλει δουλειά. Δέν είναι ϕαρότρατα νά χεις φαΐ καί ύπνο.

Τόν φοβόμουνα πάντα τό θεῖο μου. Ἡταν ἄγριος καί κακός σ' ἐμένα, ὅπως καί στούς ναῦτες του. Κάλλιο σκλάβος στ' Ἀλιτζέρι – πάρα μέ τόν Καλιγέρη, ἔλεγαν, γιά νά δείξουν τήν ἀπονιά του. Κι ὁ λόγος του πάντα προσταγή. Μόνον ἀπελπισμένοι πήγαιναν στή δούλεψή του. Μά ό μαγνήτης πού ἔσερνε τήν ψυχή μου, ἔκαμε νά τά λησμονήσω ὅλα. Νά πατήσω μιά στήν κουβέρτα*, ἔλεγα, καί δουλειά ὅση θές.

‘Αληθινά ρίχτηκα στή δουλειά μέ τά μοῦτρα. “Εκαμα παγνίδι τίς ἀνεμόσκαλες. “Οσο ψηλότερα ή δουλειά, τόσο πρόθυμος ἐγώ. Μπορεῖ ό θεῖος μου νά ἥθελε νά παιδευτώ ἀπό τήν ἀρχή, γιά νά μετανιώσω. Ἀπό τήν πλύση τής κουβέρτας στό ξύσιμο· ἀπό τό ράψιμο τῶν πανιῶν στῶν

ἄργατης: τό βαροῦλκο.

πόμολα: τά ὄρειχαλκινά ἔξαρτήματα τού πλοίου.

χαμπέρι: εἰδηση.

σκούνα: ιστιοφόρο μέ δυο κατάρτια καί τετράγωνα πανιά.

κουβέρτα: τό κατάστρωμα.

L. ή ανατολική έξι ως άμετη θάλασσα

από ταυτικούς

σκοινιών τό πλέξιμο' άπο τό λύσιμο τῶν ἀρμένων στό δέσιμο. Τώρα στήν τρόμπα*: τώρα στὸν ἀργάτη φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφάτισμα*, χρωμάτισμα, πρῶτος ἐγώ. Πρῶτος; Πρῶτος· τί μ' ἔμελε; Μοῦ ἔφτανε πώς ἀνέβαινα ψηλά στή σταύρωση* κι ἐβλεπα κάτω τή θάλασσα νά σκίζεται καί νά πισωδρομεῖ ύποτακτική μου. Τόν ἄλλον κόσμο, τούς στεριανούς, μέθιψη τούς ἐβλεπα.

— Ψέ!... ἔλεγα μέ περιφρόνηση. Ζοῦνε τάχα κι ἐκείνοι!...³

Ερωτήσεις

- Οι ναυτικοί ἔλεγαν: «ἄς είχα ἔνα κλῆμα στή στεριά καί μαύρη πέτρα νά ρίξω πίσω μου». Τί ἔννοοῦσαν;
- Ο συγγραφέας λέει: «ἡ ἀλήθεια είναι πώς πολλοί τους ὅχι κλῆμα, ἀλλά καί νησὶ ὄλακερο μποροῦσαν ν' ἀποκτήσουν μέ τά χρήματα τους. Μά ὅλα τά ἔριχναν στή θάλασσα». Μπορεῖτε νά ἔξηγήσετε γιατί;
- Ποιοί είναι τό γενικό συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπό τό ἀπόσπασμα;

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ (1865-1922). Γεννήθηκε στά Λεχαινά τῆς Ηλείας. Σπούδασε ιατρική στήν Αθήνα καί ὑπηρέτησε πρώτα ως ύγειονομικός γιατρός σέ ἀτμοπλοϊκή ἐταιρεία καί ἀργότερα ως στρατιωτικός γιατρός. Ανέπτυξε πλούσια ἔθνική καί φιλολογική δράση. "Ἔγραψε τά πρώτα διηγήματα του στήν καθαρεύουσα. Ἀργότερα δέχτηκε τήν ἐπίδραση τοῦ Ψυχάρη καί ἔγραψε μόνο στή δημοτική. "Ἐργα του: 'Η Λυγερή, 'Ο Ζητιάνος, Λόγια τῆς Πλώρης, Παλιές ἀγάπες, 'Ο ἀρχαιολόγος κ. α. Τό ἔργο τοῦ Καρκαβίτσα διακρίνεται γιά τό ηθογραφικό περιεχόμενό του, τόν πλοῦτο τῶν παραδόσεων καί τήν περίτεχνη γλώσσα του.

τρόμπα: ἀντλία.

καλαφάτισμα: τό φράξιμο τῶν ρωγμῶν ἐνός σκάφους.

σταύρωση: τό σημεῖο τοῦ καταρπιοῦ, ὅπου είναι τοποθετημένη ἡ κεραία.

Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς

Ο Ούρανης άγαπούσε πολύ τά ταξίδια, καί τίς έντυπώσεις του άπ' αύτά, όπως ξέρουμε, τίς έδωσε στά ταξιδιωτικά του βιβλία. Παρακολούθησε άπό κοντά τή ζωή τῶν ναυτικῶν μέσσα στά πλοϊα καί στά μεγάλα λιμάνια τοῦ έξωτερικοῦ. Γι' αυτό οι εικόνες πού μᾶς δίνει άποτελούν μιά ζωντανή καί γνήσια μαρτυρία.

Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς...

Έκείνους πού, αύτή τήν ώρα, γυρνοῦν στούς μεγάλους δρόμους τοῦ 'Αμβούργου* ἢ τοῦ Μοντεβίδεο*, ντυμένοι μέ τά καλά τους ροῦχα, χαρούμενοι σάν μαθητέας λυκείου, πού έχουν έξοδο καί πού κοιτάν μέ τήν ἴδια μάγιεμνη περιέργεια τίς βιτρίνες τῶν καταστημάτων καί τίς γυναίκες πού περνοῦν.

Έκείνους πού κάνουν μακρινά ταξίδια μέ γέρικα κι άργοκίνητα φορτηγά καί πού, καθισμένοι στό κατάστρωμα, διηγοῦνται μεταξύ τους ίστορίες τῆς ζωῆς τους ἢ καπνίζουν σιωπηλοί – κοιτάζοντας νά κατεβαίνει ἡ ὥκεανια νύχτα.

Έκείνους πού χουν μείνει χωρίς δουλειά καί περνάν τίς ώρες τους στά μικροκαφενεία τῶν λιμανιών, παίζοντας χαρτιά, λιπαρά άπό τήν πολλή μεταχειρίση, ἢ μετρώντας καί ξαναμετρώντας, σκεφτικοί, τά λεφτά πού τούς ἀπομένουν καί πού τά χουν βγάλει προσεχτικά ἀπό τά βάθη τοῦ κόρφου τους.

Έκείνους πού τίς μεγάλες μονότονες ώρες τοῦ πλοῦ, καθισμένοι στίς κουκέτες* τους, βγάζουν ἀπό τά βάθη τῶν σάκων τους τίς ἀναμνήσεις τους: ξεθωριασμένες φωτογραφίες, κιτρινιασμένα γράμματα μέ καμπουριασμένους χαρακτήρες, καρτποστάλ μέ λουλούδια ἢ ώραιες, σάν κούκλες, γυναίκες, ξενικές δεκάρες, σουγιάδες καί μεταξωτά

Αμβούργο: λιμάνι τῆς Δυτικῆς Γερμανίας.

Μοντεβίδεο: Πρωτεύουσα τῆς Ούρουγουάης, πού βρίσκεται στή βορινή ἀκτή τοῦ κόλπου τοῦ Ρίο ντέλα Πλάτα.

κουκέτα: κρεβάτι στά πλοϊα.

μαντίλια' καί πού, μέ τό πρόσχημα νά τά ταχτοποιήσουν, ξεχνιούνται – ώρα – κοιτάζοντάς τα...

Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς πού κάνουν οίκονομίες, γιά νά στέλνουν έπιταγές στό σπίτι τους, έκείνους πού άγοράζουν φτηνά μυρωδικά ή έξι πήχες μεταξωτό γιά τίς άρραβωνιαστικές τους – καί κείνους πού δέν έχουν κανένα στόν κόσμο κι έχουν άφοσιωθεῖ σ' ἔναν παπαγάλο ή ἔναν πίθηκο, πού λιώνουν άπο νοσταλγία γιά τά δάση τους...

Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς πού άρρωσταίνουν καί τούς κατεβάζουν σέ διάμεσα λιμάνια, γιά νά τούς άφησουν, μόνους καί ξένους, σέ πένθιμα δημόσια νοσοκομεῖα καί πού ή ανάρρωσή τους, ανάμεσα σ' ἄλλα ανθρώπινα ναυάγια, είναι πιό πένθιμη κι άπο τήν ἀδιαφορία γιατρῶν καί νοσοκόμων τίς μέρες τοῦ πυρετοῦ καί τοῦ ἀγκομαχητοῦ τους...

Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς πού πεθαίνουν στό ταξίδι καί τούς πετοῦν στήν ἀπέραντη κι ἀδιάφορη θάλασσα κι ὑστερα παραδίνουν τό φτωχό σάκο τους, μέ τά παλιά τους τά ροῦχα, τό μεγάλο νικελένιο ρολόι τους, τά εξθωριασμένα γράμματα, τούς σουγιάδες, τίς ξενικές δεκάρες καί τό πήλινο ἀγαλματάκι πού παριστάνει τήν Ἐλευθερία τοῦ λιμανιοῦ τῆς Νέας Υόρκης, σ' ἔνα Προξενεῖο, ἀπ' ὅπου κανένας, κανένας ποτέ δέ θά τόν ζητήσει...

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά στοιχεία δίνει τό κείμενο γιά τή ζωή τῶν ναυτικῶν μακριά ἀπό τήν πατρίδα τους;
2. Μέ ποιά διάθεση ἔγραψε τό χρονογράφημά του ό συγγραφέας; Ποιά λέξη κατέχει ίδιαιτερη θέση στήν ἔκφραση αὐτῆς τῆς διάθεσης;
3. Γνωρίζετε ἄν ή ζωή τῶν ναυτικῶν ἔξακολουθεῖ νά είναι ὅπως τήν περιγράφει ὁ Οὐράνης ή μήπως ἔχει ἀλλάξει;

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ (1890-1953). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ ποιητή Κώστα Νεάρχου. Γεννήθηκε στό Λεωνίδι τῆς Κυνουρίας καί έζησε γιά ἔνα διάστημα στήν Κώνωνσταντινούπολη. Πήγε στήν Εύρωπη νά σπουδάσει Γεωπονία, ἀλλά διέκοψε τίς σπουδές του καί ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία. "Ἐργα του: α) ποιητικά: Σάν ὅνειρα, Σpleen, Νοσταλγίες, β) πεζά: Μορφές καί τοπία τῆς Ἰσπανίας, Σινά, τό Θεοβάδιστον δρός, Γλαικοί δρόμοι, Ταξίδια στήν Έλλαδα. Ή ποίησή του διακρίνεται γιά τήν ἐντονη νοσταλγία καί τό αἰσθημα τῆς φυγῆς. Σημαντική του προσφορά ήταν τά ταξιδιωτικά βιβλία.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Καλυψός Ήνοι κών σφαιρίδια

Γ. Γουναρόπουλος: Ψαρόβαρκες.

Γιάννης Μαγκλής

K. Τοσον είραν ή γονεῖσα υπό τό
Θεόγυπτρα τῆς Θαλασσας ώστε οι
χαυτινοι ήσαν ἀντικείμενα σύνθετα ή
τους θωρακες ψαρές ένεστοις δέιν
[Ο σφουγγαράς]
την εγκατατελεων

Τό παρακάτω κείμενο είναι ένα άπόσπασμα από τό βιβλίο Τά παιδιά τού "Ηλιου και τῆς Θάλασσας". Αναφέρεται στή ζωή μιᾶς οίκογένειας σφουγγαράδων σέ ένα νησί από τά Δωδεκάνησα.

1 Εξι χρόνια δούλεψα κοντά στό μαστρο-Μανόλη και, ό Θεός ν' άναπάψει τήν ψυχή του, έγινα μάστορας καλός.

Ο μαστρο-Μανόλης, πού λέσ, πέθανε στά χρόνια τοῦ πολέμου, νέος άκομη ἄντρας, γερός, γύρω στά πενηντάεξι του. Ήρτε ή πείνα καί ή στέρηση, ἔλειψε τό καρβέλι καί τό προσφάι καί πέθανε από έξαντληση. Κι ἐνώ, πού ό πατέρας ἥθελε νά μέ προστατέψει από τή θάλασσα, τά φερε ή κατάρα νά μπῶ στά σφουγγαράδικα καί μάλιστα σέ σκάφαντρο. Και νά γιατί.

Στά δεκαεννιά μου χρόνια ἥμευνα πιά καλός μαστοράκος. Δούλευα πάντα μέ τό μαστρο-Μανόλη καί μέ πλέρωνε μεροκάματο γερό, μαστορικάτο. Γερινοι ωατατώωαι σια εαν ικεια ήσας (Πρόβηγος) Άνημερα τῆς Παναγιάς, δεκαπενταύγουστος, ἥμασταν στήν έξοχη, στήν ἄλλη μεριά τοῦ νησιοῦ, σάν μάθαμε πώς κάτω στό λιμάνι ἥρθε τό «πακέτο».

«Πακέτο» στήν πατρίδα, τό σφουγγαρότοπο, λέμε τό μεγάλο πλεούμενο πού φεύγει τόν 'Ιούλη ἀπό τό νησί, μέ τρόφιμα καί γαλέτα καί λογής δέματα, «πάκα», γιά τούς σφουγγαράδες μας πού τά στέλνουν οι φαμίλιες τους.

Πάει τό πλεούμενο κάτω στή Μπαρμπαριά*, τροφοδοτεῖ τά σφουγγαράδικα, παίρνει τό σφουγγάρι από τίς βάρκες, τίς «γιαλαδίκες» πού λέμε, καί τά μηχανοκάικα, τό φέρνει στό νησί, τό κλειδώνουν στής ἀποθήκες, ώς νά σκολάσουν οι ἄνθρωποι μας, νά γυρίσουν στήν πατρίδα καί τό πουλήσουν.

—Αντες, γιέ μου Στάθη, μιλά ή μάνα, κατέβα στό λιμάνι νά μάθεις τά χαμπέρια* τοῦ πατέρα. Βρές τόν καπετάνιο κι ἀρώτησέ τον ἄν τόν είδε κι ἄν είναι καλά.

Μπαρμπαριά: τό βόρειο τμῆμα τῆς Αφρικής πού ἐκτείνεται σέ όλη τή Μεσόγειο, ἀπό τήν Αίγυπτο μέχρι τόν 'Ωκεανό.
χαμπέρια: είδήσεις.

Κατέβηκα στό καΐκι, άντάμωσα τό μοῦτσο*. Πέρασα άπό τό καφενείο τής πιάτσας*, μά δέν ήτανε. Πήρα τήν άποφαση και πήγα στό σπίτι του, τόν βρήκα νά πίνει καφέ και νά καπνίζει ναργιλέ. Τόν χαιρέτησα, μά δέ μου 'δωσε τό χέρι.

– Κάτσε, είπε μονάχα και στράφηκε στή γυναίκα του: Φτιάξε καφέ τού Στάθη.

– Καπετάνιο, σπολάτη*, μά μήν μπαίνετε σέ κόπο, δέν ήρτα γιά τόν καφέ, παρά νά μάθω νέα γιά τόν πατέρα μου.

– Πώς τόν πίνεις, ρώτησε λέξ και δέν άκουσε, βαρύ γιά μέτριο;

– 'Οπως και νά 'ναι, είπα, μά δέν είναι καθόλου άναγκη. Γιά τόν πατέρα μου ήρτα νά μάθω αν̄ έλαχε νά τόνε δεῖς.

Κούνησε τό κεφάλι και γουργούρισε τό ναργιλέ του. Τόνε γνώριζα ἀνθρωπο πολλά βαρύ, λιγόλογο και δέν πήγε ό νοος μου σέ κακό. Ήρτε ό καφές, τόν ήπια.

– Πάρε τσιγάρο, είπε ό καπετάνιος και μου 'απλωσε τήν καπνοσακούλα του.

– Φχαριστώ, δέν καπνίζω. Τόν είδες τόν πατέρα μου, καπετάνιο; Σού 'δωκε κανένα μήνυμα γιά τή μάνα μου, γιά μᾶς;

– Δέν τόν είδα, είπε μονάχα, μά μήνυμα σάς έφερα.

Περίμενα ν' ἀκούσω τί λογής ήτανε τό μήνυμα, μά δέ ματαμίλησε. Κάπτιζε ἀμίλητος και σκεφτικός. Κάποτες ἀκούμπησε τό λουλά και σηκώθηκε βαρύς.

– Χάιντε, πάμε στό καράβι.

Φτάξαμε κάτω στό μόλο και λέξη δέ σταυρώσαμε. Έγώ μονάχα μίλαγα τού νοού μου, μά τόν καπετάνιο δέν τόν ἀρώταγα.

Περάσαμε τό μαδέρι* πού δένει στεριά μέ καΐκι, πατήσαμε τήν κουβέρτα* κι ἔτρεξε ό μοῦτσος πού ήτανε μπρός στήν πλώρη.

– Καλῶς τόν κατεπάνιο μου... έκανε ταπεινά.

Σκουντούφλης, δέ μίλησε. "Ανοιξε μέ τό κλειδάκι τό λουκέτο τής κάμαρής του, κατέβηκε τό σκαλάκι.

– Ελα κάτω, Στάθη, φώναξε.

Κατέβηκα, λιγοστό τό φώς. Ό καπετάνιος στεκόταν καταμεσῆς τής κάμαρης. "Εγνεψε μέ τό σάγουνο* τή γωνιά.

μοῦτσος: ναυτόπουλο.

πιάτσα: πλατεία, άγορά.

σπολάτη: εύχαριστώ (ἀπό τή φράση: είς πολλά ἔτη).

μαδέρι: σανίδα.

κουβέρτα: κατάστρωμα πλοίου.

σάγουνο (ἢ σάγουλο): σκοινί πλοίου.

- Νά τά χαμπέρια του, είπε.

Ήταν ένας ναυτικός σάκος γιομάτος και δεμένος. Στό μάκρος του
εγραφε τ' όνομα τοῦ πατέρα μου.

Μοῦ χώθηκε μαχαίρι στήν καρδιά – ίσαμε τό μανίκι.

- Τί είναι, καπετάνιο;

- Τά πράματά του. Πάρ' τα.

- Καί ο πατέρας μου;

Κοίταξε κατά τό πορτάκι, τό ἄνοιγμα. "Εχωσε τό χέρι στήν τσέπη και
πήρε τήν καπνοσακούλα του. Πήρε καπνό, τό 'βανε μέσα στό τσιγαρό-
χαρτο καί τό 'στριψε άργα μέ τά χοντρά, σκληρά δάχτυλά του, καί τό
κράτησε άσαλιωτο. "Εστρεψε τά μάτια καί μέ κοίταξε.

- Άκουσε, Στάθη γιέ μου... "Αντρας είσαι μαθέτης, τώρα θά γένεις καί
πατέρας. Πατέρας τής φαμελιάς τοῦ πατέρα σου.

- Χάθηκε ο πατέρας μου; φώναξα λέσ κι ἔκανα τό νοῦ μου ψεμα-
τάρη καί δέν τό 'χα καταλάβει.

Κούνησε μονάχα τό κεφάλι καί δέ μίλησε.

Μέ τόν καιρό ρώτησα νά. μάθω πῶς ἔγινε ο χαμός του.

- Τό ψάρι, είπε μονάχα.

Σάλιωσε τό τσιγάρο του, μά δέν τό ἄναψε.

- Τή μοίρα μας μαθέτης τήν ξέρεις, Στάθη. Τή μοίρα λέω τοῦ σφουγ-
γαρᾶ. Πάλι σώπασε καί πάλι είπε: 'Εγώ θά βγω ἀπάνω νά καπνίσω κάνα
δυό τσιγάρα, έσύ μείνε, πάλεψε με τόν πονο σου καί νίκησέ τον. 'Εγι-
νες πατέρας τώρα, καί ο πατέρας χρέος του νά 'χει καρδιά δυνατή, νά
βαστά τόν ἀντιμάμαλο*.

* Απόμεινα κάμποσο νά σκέφτουμαι, μά τί νά σκεφτώ; Τό 'να πίσω ἀπό
τ' ἄλλο: ο πατέρας πού χάθηκε, ή μάνα πού περιμένει νέα του, οι
ἀδερφές πού μένουν όρφανές. Τί νά σκεφτώ, πού ὅλα μπερδεύονταν
κουβάρι μέσα στό μυαλό μου καί τό ματῶναν. "Ημουνα τσακισμένος.
"Ενιωθα τή δυστυχία σαν μυλοπέτρα. Μονομιάς κατάλαβα πόσο μικρός
ήμουνα, ἀδύνατος, μπρός στή φουρτούνα πού 'χα ν' ἀντιπαλέψω.

Πήρα τό μαντίλι καί σκούπιζα τά μάτια καί τά μάγουλά μου, μά τό
δάκρυ δέν είχε στερεμό.

Περπάτηξα λίγο ίσαμε τό σάκο, τόν ἄγγιζα, τόν χάιδεψα, τόν ἀγκά-
λιασα σφιχτά καί έσπασα σέ κλάμα.

- Πατέρα μου... πατέρα μου καλέ...

Κατέβηκε ο καπετάνιος, μέ πήρε ἀπό τούς ὥμους.

- Ντροπή! Ντροπή! μωρέ Στάθη. Σκέψου πώς τώρα δά μονομιάς

ἀντιμάμαλο: ο ἀντίχτυπος τῶν κυμάτων στήν ἀκτή, τό κύμα πού παλινδρομεῖ.
Ἐδώ μεταφ.

πρέπει νά γενεῖς ἄντρας. Φανέρωσέ το. 'Ο ἄνθρωπος, λένε, πού δέν
ἔμαθε ἀπό πόνο, μένει πάντα παιδί.

-Ήταν καλός πατέρας ό πατέρας μου, καπετάνιο.

-Ναί, μωρέ παιδί, ήταν καλός ἄνθρωπος καί καλός φαμελίτης ό πα-
τέρας σου, μά βλέπεις, σοῦ τό 'πα δά, τούτη είναι ή μοίρα τοῦ νησιοῦ
μας. Οι ἄλλοι ἄνθρωποι κερδίζουν τό ψωμί τους μέ τό δρωτάρι τους,
έμεις μέ τό αἷμα μας. Αύτό είναι μαθές τό ριζικό μας.

"Εδεσα κόμπο τήν καρδιά μου, ἀγκάλιασα τό σάκο, τόν ἐφερά ἀπάνω
στήν κουβέρτα καί τόν σήκωσα στόν ὅμο.

-"Ακουσε, Στάθη, μίλησε πάλι ό καπετάνιος, εἴπαμε νά φανεῖς ἄν-
τρας. Κλάψετε τόν ἄνθρωπό σας σεμνά καί φρόνιμα, ὥχι ντροπές. Κι ἄν
καμιά φορά μέ χρειαστεῖς, μήν κομπάσεις. "Ελα μέ τό θάρρος καί πές
μου τόν πόνο σου. Εμεῖς οι θαλασσινοί μά φαμίλια είμαστε μαθές.

Δέ θά ιστορήσω μέ λόγια πολλά τόν πόνο μας. 'Η μάνα ν' ἀκούσει τό
μαντάτο ἔσυρε φωνή ψιλή κι ἐπεσε ξερή. Οι ἀδερφάδες, ἀντίς νά πα-
σκίσουν νά τή συνεφέρουν, πέσαν ή μιά δεξά της, ή ἄλλη ζερβά, σέρ-
νανε φωνές καί κλαίγανε.

Τό χαμπέρι, ἀπό γειτονιά σέ γειτονιά, σάν ἀγερικό, ἀπλώθηκε στήν
πόλη καί γυναῖκες μαυροντυμένες μπουκάρανε τό σπίτι μας, τήν αὐλή
καί τό δρόμο.

Οι δικές μας είχανε ἀπλώσει καταμεσῆς τής κάμαρης τό σκολιάτικο*
κοστούμι τοῦ πατέρα, τά ψηλοτάκουνα παπούτσια μέ τά σταυρωτά
κουμπάκια, τό γαλάζιο κασκέτο, τό κομπολόι του μέ τίς χοντρές χάν-
τρες, κι ἀπάνω*ἀπό τό κασκέτο, ἀκουμπισμένη στό σκαμνί, τή φωτο-
γραφία του. Πλάι στό κοστούμι, ἔνα λαγήνι μέ νερό κι ἔνα θυμιατό μέ
μοσκολίβανο. Δεξόζερβα τής φωτογραφίας δυό χοντρές λαμπάδες πού
λιώνανε μέσα στή φλόγα τους.

Ήρθαν οι κλάφτρες, κάτσανε καταγής γυροτρόγυρα μέ τά μαλλιά
ξέπλεκα ριγμένα στό στήθος, καί μέ τίς φωνές τους καταριοῦνταγ τό
χάρο, τή θάλασσα, τό ψάρι καί τό σκάφαντρο.

Μοιρολογοῦσαν τόν πατέρα μου, μ' ἀπό τίς λαβωμένες καρδιές
τους, τό καταλάβαινες, ἔβγαινε πόνος καί καημός γιά τόν ἐδικό τους
ἄνθρωπο πού χάθηκε σέ ἄλλη ἐποχή. Σπάνιο σφουγγαράδικη οἰκογέ-
νεια νά μήν ἔχει τό νεκρό της, παρμένο ἀπό θάνατο τραγικό.

Θυμοῦμαι! πρώτη ἄρχισε ή μάνα μου νά χτυπάει τό στήθος μέ τίς
ἀπαλάμες της καί νά μοιρολογᾶ.

σκολιάτικος: γιορτινός.

Φαρμακερή τήν ἔριξες, Χάρε, τή σαίτα
καὶ βάρεσές μου τήν καρδιά νά κλαιώ μέρα νύχτα.
"Ορη καὶ κάμποι καὶ βουνά φυέστε* ἀπό μπροστά μου
νά μήν ἐρτεῖ καὶ κάψει σας ἡ λαύρα τῆς καρδιᾶς μου.

"Υστερα βάλθηκαν οἱ κλάφτρες νά συρομαδιοῦνται καὶ νά λένε τρα-
γούδια τά πάθη τά δικά τους. Κύλαγε σταλαματιά σταλαματιά ἡ πίκρα,
ξεχείλιζε ὁ καημός. 3

⑩ Δώρος δ Θρῆνος οὐδὲ ψιροφοίγια διὰ τὸ γαύό
4 Κύλησε ὁ κατρός, ἥρθανε μέρες δύσκολες, ἄναψε πόλεμος στεριά
καὶ θάλασσα, κοπῆκαν οἱ δουλειές, ὁ κόσμος σταμάτησε νά χτίζει.

Σάν ὁ μαστρο-Μανόλης ἔβρισκε δουλειά, ἔστελνε στό σπίτι τή γυ-
ναίκα καὶ μέ φώναζε. Παιδιά δέν τοῦ ὀδωκε ό Θεός, μά εἶχε μιά κόρη,
ψυχοκόρη, πού τήν ἀγάπαγε πιότερο ἀπό παιδί του κι ό ἥλιος, πού λέει
ό λαός μας, δέν τήν ἔβλεπε. Πήγαινα, τόν ἔβρισκα.

— "Ελα τό πουρνό πουρνό νά πιάσεις δουλειά στοῦ Μικέ τοῦ Μακα-
ρέλη. Λίγη ἡ δουλειά, μά τί νά γένει. "Οσο ἐγώ δουλεύω, θά δουλεύεις
κι ἐλόσου, μπρέ Στάθη παιδί μου.

Κι ἔνα βράδυ τό 'πα τής μάνας: Θά πάω μέ τά σφουγγαράδικα.

Ἐβανε τά κλάματα κι ἔσυρε φωνή πού ἀκόμη τή νιώθω κρεμασμένη
ἀπ' τό λαιμό μου.

— "Οχι, γιέ μου, δέ θά πᾶς στό σφουγγάρι ἐσύ. Θυμήσου τό λόγο τοῦ
πατέρα σου: τήν κατάρα μου νά 'χεις σάν πᾶς στό βοῦτος* — ἔτσι τό
'πε.

— Δέ θά βουτῶ, μάνα. Θά μείνω στήν κουβέρτα. Δέ θά μπαίνω στή
θάλασσα.

Τής ξήγησα πώς τό καρβέλι πιά δέ βγαίνει στή στεριά καὶ ἄλλο δέ
μένει παρά νά ξενιτευτῶ γιά χρόνια ἡ νά μπῶ στά σφουγγαράδικα.

— "Αν πάω στά ξένα, μάνα, θά μέ φάει ἡ ξενιτιά. Στή θάλασσα θά μπῶ
ἔνα καλοκαίρι, δυό τό πολύ, ὥσπου ν' ἀνοίξουν οἱ δουλειές τής στε-
ριᾶς, νά χτίζουν πάλι οἱ ἄνθρωποι. Καί νά, ὅρκο σοῦ κάνω, στόν τάφο
τοῦ πατέρα ὄρκίζουμαι, ό κόσμος νά χαλάσει, δέ θά βουτήξω. "Αν
μείνω στή στεριά, θά πεινάσουμε τό ψωμί κι είναι ντροπής στόν κόσμο
καὶ ἀμάρτια στό Θεό.

— Ετσι βρέθηκα στή μπρατσέρα* τοῦ καπεταν-Νικήτα. 4

⑪ γεως αὐδο ἀράγιν δινεαὶ σφουγγαράς.

φυέστε: φύγετε.
βοῦτος: βουτιά, κατάδυση.
μπρατσέρα: είδος καίκιού.

Έρωτήσεις

1. Μέ ποιές ένέργειες άποφεύγει νά άπαντήσει άμεσα ό καπετάνιος στίς έρωτήσεις τοῦ Στάθη καί γιατί; Τί άνθρωπος φαίνεται άπό τή συμπεριφορά του;
2. Νά βρείτε μέ φράσεις τοῦ κειμένου: α) ποιά διέξοδο έχουν οι νησιώτες γιά νά έπιβιώσουν καί β) ποιά είναι ή ζωή τῶν σφουγγαράδων.
3. Νά συγκεντρώσετε πρώτα τίς λέξεις τοῦ κειμένου πού άναφέρονται στό ναυτικό βίο καί νά βρείτε σέ ένα λεξικό τήν έτυμολογία τους. Προσπαθήστε νά δικαιολογήσετε μέ τίς γνώσεις σας άπό τήν ίστορία τήν καταγωγή αύτῶν τῶν λέξεων.

Μαζίνις και Καζανάκη
ΠΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΛΗΣ. Γεννήθηκε τό 1909 στήν Κάλυμνο. Έργάστηκε γιά πολλά χρόνια στό έμπόριο σπιογγαλιείας. Ταξίδεψε στήν Εύρωπη καί στήν Αφρική. Άσχολήθηκε μέ τήν πεζογραφία. Στό έργο του άπεικόνισε μέ ρεαλισμό τήν τραχιά ζωή τῶν σφουγγαράδων. "Έργα του: α) διηγήματα: Οι κολασμένοι τῆς θάλασσας, Οι βάρβαροι, Δέν ύπάρχουν άμαρτωλοί β) νουβέλες: Τό άνθρωπινο πάθος, Τ' άδερφια μου οι άνθρωποι, Κοντραμπατζήδες τοῦ Αιγαίου κ.ά. γ) Θεατρικά: Σαμουήλ. Μετέφρασε έπισης τά Γρανάζια τοῦ Ζάν Πώλ Σάρτρ, τό Τόντα Ράμπα τοῦ N. Καζαντζάκη κ.ά.

Θέμος Ποταμιάνος

Οι άκολουθοι τῆς τράτας

Είναι γνώστο ότι στό βυθό μόνο ένας νόμος ύπάρχει: τό δίκαιο τοῦ ισχυροτέρου. Αύτό ρυθμίζει τίς σχέσεις τῶν ψαριῶν. Είσαι ισχυρός; "Έχεις δίκιο. Είσαι άδύνατος; "Έχεις άδικο. "Έχεις στόμα μεγάλο καί σαγόνια γερά; Τρώς! "Έχεις στόμα μικρό καί σαγόνια άδύνατα; Τρώγεσαι! Μή στενοχωρεῖσαι όμως. "Εως νά φαγωθεῖς, θά φᾶς κι έσύ άρκετούς, πιό άδύνατους άπό σένα. Κοντολογίς στό βυθό βασίζεται κανείς μόνο στή δύναμή του, στό άναστημά του, στά δόντια του, στ' άγκάθια του

καί στή γρηγοράδα του. Γιατί τό παιγνίδι έκει πέρα παίζεται μέ ανοιχτά χαρτιά. "Οποιος πεινάει, στρώνει τόν άλλο στό κυνήγι καί, ἀν τόν φτάσει, τόν τρώει. Άρκει νά είναι τοῦ χεριοῦ του. Αύτό βέβαια είναι ληστρικό, ἀλλά δέν παύει νά είναι καί ίπποτικό*. Κύριε, σέ προσβάλλω κατά μέτωπο. Δέν πλησιάζω μέ μπαμπεσιά. "Αν μπορεῖς, φυλάξου.

Μολαταῦτα τά πράγματα δέ γίνονται πάντοτε ἔτσι. Στιγμές τό κυνήγι γίνεται μέ μπαμπεσιά, μέ ἐνέδρα. Έδω πλέον δέν μποροῦμε νά μιλούμε περί ίπποτισμοῦ. Υπάρχει ὅμως καί μία περίπτωση χειρότερη ἀκόμα. Υπάρχουν ψάρια δυνατά, πού ἐπιτίθενται ἐναντίον ἀρρώστων, ἐναντίον τραυματιῶν καί ἐναντίον αἰχμαλώτων. Αύτό στή διεθνή καί παγκόσμια γλώσσα λέγεται ἀνανδρία. Σ' αὐτή λοιπόν τήν ἀνανδρία καταφεύγουν συχνά μεγάλα καί δυνατά ψάρια, διάσημοι «κυνηγοί» τῆς Θάλασσας, μέ τέλεια ὅπλα. Τό λαβράκι, πρώτο πρώτο. Τό μανάλι. Ο λούτσος. Καί αὐτή ἀκόμα ή ζαργάνα. Ἄντι νά κυνηγοῦν ψάρια ἐλεύθερα, ρίχνονται ἐναντίον τῶν αἰχμαλώτων.

"Οσοι συνηθίζουν νά παρακολουθοῦν τίς τράτες πού καλάρουν*, γίνονται συχνά αὐτόπτες μάρτυρες παρομοίων σκηνῶν. Πίσω ἀπό τό «σάκο» τής τράτας, πού τραβοῦν ἔξω οἱ ψαράδες, παρουσιάζονται τά λαβράκια. Ακολουθοῦν. Κόβουν βόλτες γύρω ἀπό τό σάκο, πού είναι γεμάτος ψάρια. Κι ἐνῶ οἱ μαρίδες καί οἱ ἀθερίνες ἀγωνίζονται σκληρά νά ξεφύγουν ἀπό τό ψιλό «μάτι» τοῦ διχτυοῦ, τά λαβράκια περιπολοῦν, γιά νά χάψουν ὅποι ψαράκι ξεμπουκαρεῖ! Τό μάτι τους πάζει ζωηρό. Κοιτάζουν ἄπληστα γύρω τριγύρω, μήν τούς ξεφύγει κανένα ψαράκι, ἀπό ἐκεῖνα πού κατορθώνουν νά σπάσουν τόν κλοιό. Μοιάζουν σάν τά τσακάλια πού ἀκολουθοῦν τό λιοντάρι, ὅταν σέρνει στά δόντια του τή σκοτωμένη ἀντιλόπη, γιά νά φᾶνε ὅ,τι ἀπομείνει. "Ο,τι περισσέψει ἐκεῖ, είναι γιά τά τσακάλια. Τό ἴδιο καί ἐδῶ. "Οποιο ψάρι ξεφύγει ἀπό τό «σάκο», είναι γιά τά λαβράκια. Μέ μιά διαφορά: ὅτι τά μέν τσακάλια ἀκολουθοῦν ἀπό μακριά, ἐνῶ τά λαβράκια στριφογυρίζουν διαφράδη κοντά, κι ἀρπάζουν τίς μαρίδες μπροστά ἀπό τά μάτια τῶν ψαράδων.

Φτάνουν ἔξω γιά ἔξω, στό σημεῖο ἀκριβῶς ὅπου οἱ ψαράδες σηκώνουν τό σάκο μέ τά χέρια. Ξέρουν ὅτι ἐκεῖ ἀκριβῶς ξεφεύγουν καί ξενερίζουν οἱ περισσότερες μαρίδες. Δέν τούς γλιτώνει καμιά, γιατί είναι ὅλες ἐξαντλημένες ἀπό τήν ταλαιπωρία. Μόλις μποροῦνε καί κινοῦνται μέσα στό νερό. Εὕκολη λεία γιά τά λαβράκια.

ίπποτικός: αὐτός πού συμπεριφέρεται σάν ιππότης: μιά ἀπό τίς βασικές ἀρχές στίς μονομαχίες τῶν ιπποτῶν ήταν ή ἐντιμότητα.

καλάρω: ρίχνω τά δίχτυα.

Αύτή ομως ή ανανδρη πράξη δέν μένει άτιμώρητη. Ένω τά λαβράκια περιμένουν τίς μαρίδες, όρισμένοι ανθρωποι, ψαράδες της περιστάσεως, περιμένουν τά λαβράκια. Έχουν έτοιμες τίς πετονιές, δολωμένες με μαριδάκι ζωντανό, και τίς πετάνε. Τά λαβράκια όρμουν και πιάνονται. "Ετσι άκριβοπληρώνουν τά έγκληματά τους.

"Οταν φύγει ή τράτα, τά λαβράκια έξακολουθούν νά περιπολούν άρκετη ώρα στό μέρος της καλάδας. Έκει ή θάλασσα είναι γεμάτη ύποσχέσεις. Κάποια μαρίδα θά ύπάρχει άκομα, μισσοκοτωμένη, στό βυθό. Ή κάποια άλλη τράτα θά έρθει νά καλάρει. Υπολογίζουν κυρίως στίς μαρίδες πού βουλιάζουν. Γιατί τίς άλλες τίς μαζεύουν οι γλάροι και οι γαβριάδες της άκρογιαλιάς.

Τήν ίδια δουλειά μέ τά λαβράκια κάνουν κι οι ζαργάνες. Αύτές περιπολούν στήν έπιφάνεια κι άρπαζουν τίς μαρίδες μέσα από τό στόμα τῶν γλάρων. Άλλα και οι γλάροι δέν μένουν άνεργοι. Γιά κάθε μαρίδα πού χάνουν άποζημιώνονται μέ μιά μικρή ζαργάνα... "Ομως και οι ψαράδες έπωφελούνται από τήν περίσταση. Έφοδιασμένοι μέ έλαιφρά πεταχτάρια, δολώνουν άμεσως μαριδάκι και κάνουν θραύση στίς ζαργάνες. Έκει λοιπόν μπορεί κανείς νά γεμίσει εϋκολα ἔνα πανέρι. Γιατί οι ζαργάνες πέφτουν κοπαδιαστές. Καί, γλυκαμένες από τά ψαράκια, τσιμπούνε σάν στραβές. Απαραιτήτως ομως πρέπει νά δολώνει κανείς φρέσκο μαριδάκι, γιατί αύτό τραβάει, τήν ώρα έκεινη, ή σφρεξή τους. Γιά μαριδάκι ήρθανε έκει πέρα, μαριδάκι φάγανε και μαριδάκι έξακολουθούν νά θέλουν. Δέν έννοούν ν' άλλάξουν... πιάτο.

Έρωτήσεις

1. Ό νόμος πού όνομάζεται δίκαιο τοῦ ισχυροτέρου είναι άνεκτός στήν κοινωνία τῶν άνθρωπων; Νά δικαιολογήσετε τήν άπάντησή σας.
2. Μπορεῖ τό κείμενο νά ένταχθεί σ' ένα από τά γνωστά σας λογοτεχνικά είδη τοῦ πεζού λόγου; "Αν όχι, γιατί;
3. Ποιός είναι ό σκοπός τοῦ συγγραφέα;

ΘΕΜΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ (1895-1973). Γεννήθηκε στήν Ανωμεριά της Κεφαλλονιάς και ύπηρέτησε ώς άντιπλοίαρχος στό πολεμικό ναυτικό. Έγραψε πολλά κείμενα σχετικά κυρίως με τά ψάρια και τά άλλα ζώα τῶν έλληνικῶν θαλασσῶν μέ περιεχόμενο τερπνό και διδακτικό. "Έργα του: Ιστορίες της άνοιχτης θαλάσσης, Θαλασσινές σελίδες, Έδω βυθός, Τά ψάρια και ή μαγειρική τους.

Μιά πίκρα

'Ο ποιητής, όπως ξέρουμε, έζησε τά παιδικά του χρόνια στό Μεσολόγγι. Αύτα άναπολεί στό ποίημά του.

Τά πρώτα μου χρόνια τ' άξέχαστα τά 'ζησα
κοντά στ' άκρογιάλι,
στή θάλασσα έκει τή ρηχή καί τήν ήμερη,
στή θάλασσα έκει τήν πλατιά, τή μεγάλη.

Καί κάθε φορά πού μπροστά μου ή πρωτάνθιστη
ζωούλα προβάλλει,
καί βλέπω τά όνειρατα κι άκούω τά μιλήματα
τῶν πρώτων μου χρόνων κοντά στ' άκρογιάλι.

στενάζεις, καρδιά μου, τό ίδιο άναστέναγμα:
Νά ζούσα καί πάλι
στή θάλασσα έκει τή ρηχή καί τήν ήμερη,
στή θάλασσα έκει τήν πλατιά, τή μεγάλη!

Μιά μένα είν' ή μοίρα μου, μά μένα είν' ή χάρη μου,
δέ γνώρισα κι ἄλλη:
Μιά θάλασσα μέσα μου σά λίμνη γλυκόστρωτη
καί σάν ώκεανός άνοιχτή καί μεγάλη.

Καί νά! μές στόν ύπνο μου τήν εφερε τ' ὄνειρο
κοντά μου καί πάλι,
τή θάλασσα έκει τή ρηχή καί τήν ήμερη,
τή θάλασσα έκει τήν πλατιά, τή μεγάλη.

Κι έμέ, τρισαλίμονο! μιά πίκρα μέ πίκραινε.
μιά πίκρα μεγάλη.
καί δέ μοῦ τή γλύκαινες, πανώρι ξαγνάντεμα
τῆς πρώτης λαχτάρας μου, καλό μου άκρογιάλι!

Ποιά, τάχα, φουρτούνα φουρτούνιαζε μέσα μου
καί ποιά άνεμοζάλη,
πού δέ μου τήν κοιμίζες καί δέν τήν άνάπαιες,
πανώριο ξαγγάντεμα, κοντά στ' άκρογιάλι;

Μιά πίκρα είν' άμιλητη, μιά πίκρα είν' άξηγητη,
μιά πίκρα μεγάλη,
ή πίκρα πού είν' ασβηστή καί μές στόν παράδεισο
τῶν πρώτων μας χρόνων κοντά στ' άκρογιάλι.

Έρωτήσεις

1. Ποιά νομίζετε πώς είναι ή πίκρα τοῦ ποιητῆ; Ποιός στίχος δείχνει ότι ή πίκρα αὐτή δέν μπορεῖ νά σβήσει ποτέ;
2. Μέ ποιό φυσικό στοιχεῖο είναι δεμένα τά παιδικά χρόνια τοῦ ποιητῆ; Πῶς τό προβάλλει;
3. Νά διαβάσετε, όσοι μπορείτε, τό ποίημα τοῦ Παλαμᾶ Τό Μεσολόγγι καί νά βρείτε τά κοινά στοιχεῖα πού έχει μέ τό ποίημα αὐτό.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ (1859-1943). Γεννήθηκε στήν Πάτρα άπό γονεῖς Μεσολογγίτες. Μικρός ορφάνεψε καί πέρασε τά παιδικά καί εφηβικά του χρόνια στό Μεσολόγγι. Πήγε στήν Αθήνα νά σπουδάσει Νομικά, άλλα άφοσιώθηκε στήν ποίηση καί στά γράμματα. Επί τριάντα χρόνια ήταν γενικός γραμματέας τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνών. Τό 1926 έγινε μέλος τής Ακαδημίας. Ο θάνατός του κατά τήν περίοδο τής γερμανικής κατοχής έδωσε τήν ευκάριπτα στούς "Ελληνες, με τήν πανδήμη συμμετοχή τους στήν κηδεία, νά ζήσουν στιγμές έθνικής έξαρσης. Ο Σικελιανός άπαγγειλε στή κηδεία του τό ποίημα "Χήληστε οἱ σάλπιγγες. Ο Παλαμᾶς είναι άπό τούς παραγωγικότερους ποιητές μας καί ή σημαντικότερη πνευματική φυσιογνωμία μετά τό Σολωμό. "Εργα του α) ποίηση: 'Ασάλευτη ζωή, Ο δωδεκάλογος του γυρτού, 'Η φλογέρα του βασιλιά, Πολιτεία καί μοναξιά κ.π.ά. β) Κριτικά: Tά πρώτα κριτικά, Tά χρόνια μου καί τά χαρτιά μου κ.ά. Εγραψε έπισης πεζά, τό δράμα Τρισεύγενη κ.ά.

II. Τό σχολεῖο καί ἡ ζωή

Μικρό παιδί σάν ἡμουνα καί πήγαινα σχολεῖο
τόν ἥλιο είχα στά μαλλιά, στά χέρια τό βιβλίο.
(τραγούδι)

1. Μόραλης: Κορίτσια στόν κάτιο.

[Τά δεκατέσσερα παιδιά]

Οι στίχοι είναι άπόσπασμα από τό ποίημα Στή γυναίκα μέτο το τσακισμένο χέρι, πού άνήκει στή συλλογή 'Οδοιπορία. Στό ποίημα αύτό ὁ Βρεττάκος μᾶς μιλάει γιά μιά καθηγήτρια, πού ύπηρετούσε σ' ἓνα φτωχό ὄρεινό χωριό τῆς Ήπείρου, τό Καλέντζι.

«...Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ ἀγάπη...» μελωδοῦσε γιομίζοντας τό γυμνό σου δωμάτιο μιά παράξενη ἄρπα*, καθώς σ' ἔπαιρνε ὁ ὑπνος καί τό χέρι σου, κρύο, σάν κλωνί λεμονιᾶς σε νεκρό, ἀναπαύονταν πάνω στό στήθος σου. Κι ἐβλεπες πώς ἄνοιγε τάχα μιά πόρτα στόν ὑπνο σου.
 Πώς μπαίναν τά δεκατέσσερα παιδιά λυπημένα καί στεκόντουσαν γύρω σου. Τά μάτια τους θύμιζαν σταγόνες σέ τζάμια: «"Ἐλεος! "Ἐλεος! "Ἐλεος!..."»
 Τινάζοντας τή βροχή καί τό χιόνι ἀπό πάνω τους, τά ζύγιαζες μέ τό βλέμμα σου σά νά 'θελες νά τούς κόψεις τήν εύτυχία στά μέτρα τους, ἐνῶ ἡ ἄρπα συνέχιζεν ἀπαλά μές στόν ὑπνο σου: «..."Ο, τι θέλει κανεὶς μπορεῖ νά φτιάξει μέ τήν ἀγάπη, "Ηλιους κι ἀστέρια, ροδῶνες* καί κλήματα...", Ἄλλα ἐσύ προτιμοῦσες μποτίτσες φοδραρισμένες μέ μάλλινο,
 πουκάμισα κλειστά στό λαιμό - γιατί φυσάει πολύ στό Καλέντζι!
 "Ἐβλεπες πώς ράβεις μέ τά δυό σου χέρια,
 ἐβλεπες πώς ζυμώνεις μέ τά δυό σου χέρια
 κι ὄνειρευόσουν πώς μπαίνεις στήν τάξη μέ δεκατέσσερις φορεσιές,
 μέ δεκατέσσερα χριστόψωμα στήν ἀγκαλιά σου.

ἄρπα: μουσικό ὅργανο.

ροδῶνες: κήποι μέ τριανταφυλλιές.

Αλλά ξύπναγες τό πρωί κι ἄκουγες πού ἔβρεχε.
Σέ δίπλωνε σά μιά λύπη τ' ἀδιάβροχό σου
κι ὁ δρόμος γιά τό σχολειό γινόταν πιό δύσκολος.
Βάδιζες κι είχες σκυμμένο τό πρόσωπο
σάν νά 'ταν κάποιος ἀπάνω σου καί νά σ' ἔκρινε
γιά τ' ἄδεια σου χέρια. Σάν νά 'φταιγες μάλιστα,
σ' ὅλη τή διαδρομή σέ μπάτσιζε τό χιονόνερο.

"Εμπαινες στό σχολειό κι ὅπως τ' ἀντίκριζες
μοιραζόταν σέ δεκατέσσερα χαμόγελα τό πρόσωπό σου.
Θυμόσουν πώς ή ἀγκάλη σου ἦταν μισή
κι ἀνεβαίνοντας πάνω στήν ἔδρα σου
ἄνοιγες τή λύπη σου καί τά σκέπαζες,
ὅπως ό οὐρανός σκεπάζει τή γῆ.

"Ωρα 8 καί 20' ἀκριβῶς.
Τό μάθημα ἀρχίζει κανονικά.
Ἐσύ πάνω ἀπ' τήν ἔδρα κι ἀπ' ἀντίκρυ σου ὁ Χριστός,
ἀπαλός καί γλυκύς μές στό κάδρο του,
δίνετε τά χέρια πάνω ἀπό τά κεφάλια τους
νά τούς κάμετε μιά σκέπη ἀπό ζεστασιά,
γιατί σᾶς ἥρθανε καί σήμερα μουσκεμένα
κι ἡ λύπη περπατάει μές στά μάτια τους,
ὅπως ό σπουργίτης πάνω στό φράχτη.

Τό καλαμπόκι δέν ψώμωσε* τό περσινό καλοκαίρι
κι ἀκοῦς τό ψωμάκι πού κλαίει μές στίς μπόλιες* τους.
"Ωρα 10 καί 20'. Τό μάθημα συνεχίζεται.
Οἱ σπουργίτες σου χτυποῦν τά φτερά τους.
Τό μολύβι πεθαίνει ἀνάμεσα στά κοκκαλιασμένα τους δάχτυλα
Ἡ καρδιά σου εἶναι τώρα μιά στάμνα σπασμένη.
Τά λόγια σου βγαίνουν ἀργά, σά μιά βρύση πού στέρεψε:
«'Ο μέγας Ἀλέξανδρος... 'Ο μέγας Ἀλέξανδρος...
'Ο μέγας Ἀλέξανδρος...».

ψωμώνω: μεστώνω, ώριμάζω.
μπόλια: μαντίλα.

Τά δάχτυλά σου είναι πέντε. Τά μέτρησες δέκα φορές.
Τά δάχτυλά σου είναι πέντε. Μετρᾶς τό ένα χέρι σου
– τ' ἄλλο σου βρίσκεται τυλιγμένο σε συννεφιά –
τά δάχτυλά σου είναι πέντε. Σηκώνεις τό πρόσωπο,
κοιτάζεις τή στέγη, κάνεις πώς σκέφτεσαι,
σκύβεις πάλι στήν ἔδρα, ξεψυλλίζεις τόν Αἴσωπο*,
κατεβαίνεις καὶ γράφεις στό μαυροπίνακα,
κοιτάζεις τόν ούρανό ἀπ' τό παράθυρο,
γυρίζεις τό κεφάλι σου ἀλλοῦ,
δέ μπορεῖς ἄλλο παρά νά κλάψεις.
Παίρνεις τό μαθητολόγιο στά χέριας σου,
κάτι ψάχνεις νά βρεις, τό σηκώνεις διαβάζοντας
καὶ σκεπάζεις τό πρόσωπό σου.

Ἐρωτήσεις

1. Ἡ παιδαγωγική ἀρχή πού ἀκολουθοῦσε ἡ καθηγήτρια συνοψίζεται στήν πρόταση: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ Ἀγάπη». Τί διαπιστώνει προσπαθώντας νά τήν ἐφαρμόσει στήν πράξη;
2. Μέ ποιους στίχους δηλώνεται ἡ φτώχεια τῶν παιδιῶν καὶ ἡ ἀδυναμία τῆς καθηγήτριας νά τά βοηθήσει; Τί τούς προσφέρει τελικά;
3. Ποιοί στίχοι φανερώνουν τήν ἀγάπη τῆς καθηγήτριας στά παιδιά;
4. Ἡ δομή τοῦ ποιήματος στηρίζεται σέ δυό ἀντιθετικές εἰκόνες. Ποιέις είναι αὐτές καὶ πῶς βοηθοῦν τόν ποιητή νά μεταδώσει τή βασική ίδέα τοῦ ποιήματος;

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ. Γεννήθηκε τό 1911 στίς Κροκεές τής Λακωνίας. Τό 1928 πήγε στήν Ἀθήνα, γιά νά σπουδάσει Νομικά, ἀλλά ἀφοσιώθηκε στή λογοτεχνία. Κάτεχει σημαντική θέση στή σύγχρονη Ἑλληνική ποίηση. Τό ἔργο του, πού ἔχει μεγάλη ἔκταση, διακρίνεται γιά τή λεπτή λυρική διάθεση καὶ τόν ἀνθρωπισμό του. Ἐργα του: *Oι γκριμάτσες τοῦ ἀνθρώπου, Τό ταξίδι τοῦ Ἀρχαγγελού, Μαργαρίτα-Εικόνες ἀπ' τό ἥλιοβασίλεμα, Ἡ παραμυθένια πολιτεία, Ὁ Ταῦγετος καὶ ἡ σιωπή, Τά θολά ποτάμια, Ὁ χρόνος καὶ τό ποτάμι, Τό βάθος τοῦ κόσμου, Αύτοβιογραφία, Τό ποτάμι Μπυές καὶ τά ἐφτά ἐλεγεία κ.ἄ.*

τόν Αἴσωπο: τό βιβλίο μέ τούς μύθους τοῦ Αἰσώπου (συνεκδοχή).

‘Η ἐκδρομή τοῦ Δημητροῦ

Σήμερα τά πράματα ἡτανε δύσκολα γιά τό Δημητρό. Ἡ μητέρα του ἐρχότανε ἀργά, ἡ γειτόνισσα ἔλειπε, σαπούνι δέν εἶχε, ἡ ὥρα ἔφευγε, κι ὡστόσο αὐτός, αὔριο τό πρωί στίς ἑφτά ἔπρεπε νά 'ναι ἔτοιμος, μέ ποδιά καθαρή καί τό δεματάκι μέ τό φαΐ του στό χέρι.

Γιά τό φαΐ δέν τόν ἔμελλε καί τόσο: «ποῦ σέ ξέρει ὁ ἄλλος τί τρῶς καί τί δέν τρῶς!» Ἐκεῖνο πού τόν ἐπείραζε ἡτανε ἡ ποδιά.

— «'Η συγκέντρωσις θά γίνει εἰς τήν αὐλήν τοῦ σχολείου. Θά ἔλθετε ὅλοι καθαροί καί τακτικοί καί μέ τό καλαθάκι σας ὁ καθείς μέ τό φαγητόν του».

Καί τά μάτια τοῦ δασκάλου, ὅταν ἔλεγε «θά ἔλθετε καθαροί», ἔπεισαν ἀκριβῶς στήν ποδιά τοῦ Δημητροῦ.

“Αν ἡ μητέρα του σχόλαινε ἐνώριτερα, τί ἀνάγκη θά εἶχε; Θά τοῦ καθάριζε ώραία τήν ποδιά του, κι αὐτός πρώτος καί καλύτερος θά 'φτανε αὔριο στό σχολειό.

΄Αλλά ἔλλα πού σχολοῦσε ἀργά ἀπ' τό ἐργοστάσιο, κι ὅσο νά 'ρθετι τόσο δρόμο στό σπίτι ἐνύχτωνε. Πότε θά πρόφτανε νά τήν πλύνει; Κι ἂν δέν ἐστέγνωνε; Ό Δημητρός ἄνοιξε διάπλατα τά μάτια του ἀπό ἀγωνία. Ήτανε ἔνας μήνας, πού τήν περίμενε αὐτή τήν ἐκδρομή, κι ἂν δέν ἐπήγαινε, θά 'σκαζε.

Δέν ἐπῆγε ποτέ του ἐκδρομή, καί τοῦ φαινόταν πολύ μεγάλο πράμα. Καί μή δέν ἡτανε κιόλας;

Δένδρα, πράσινη γῆς, νερά τρεχούμενα, ἀγέρας, βουνό, ἔλευθερία. Τοῦμπες καί πηδήματα καί φωνές κι ὁ δάσκαλος ἐκεῖ μπροστά, νά. σέ βλέπει καί νά μή λέει τίποτες· νά μή σοῦ τραβάσει τ' αὐτί καί νά μή σοῦ μετράει δεκαοχτώ τσουχτερές χαρακιές στή σειρά ἀπάνω στήν παλάμη 'σου.

Καί τό πιό παράξενο, νά χαμογελάει!

Μά αὐτό ἵσα ἡτανε, πού δέν τό χωροῦσε τό κεφάλι τοῦ Δημητροῦ, κι ἂς τό λέγανε ὅλα τά παιδιά, πού πήγανε καί πέρσι ἐκδρομή μέ τό δάσκαλο. ‘Ο Πανούτσος μάλιστα πήρε καί ὅρκο. «Ο δάσκαλος χαμογελάει! ἀλήθεια σοῦ λέω, μά τό σταυρό!» κι ὁ Πανούτσος φίλησε τό σταυρό, πού ἔκανε μέ τά δάκτυλά του· «ό δάσκαλος χαμογελάει! τόν εἴδαμε μέ τά μάτια μας».

Καί ο Δημητρός συλλογίστηκε τό δάσκαλό του, πού έμπαινε κάθε μέρα στήν τάξη κατσουφιασμένος κι ἄγριος, σάν νά τόν ἐδερνε κάθε πρωί ο πατέρας του.

Δέ θυμάται νά γέλασε ποτέ.

– «Διατί ἐφόνευσεν ο Ἡρακλῆς τὰς Στυμφαλίδας ὅρνιθας;»

– «Γιά νά γεμίσει προσκέφαλα μέ τά πούπουλα», φώναξε ο Πανούτσος.

Τά παιδιά γελάσανε, μά ο δάσκαλος σούφρωσε τά φρύδια του. Κατέβηκε ἄγριος ἀπό τήν ἔδρα κι ἐδωκε τέτοιο ξύλο στόν Πανούτσο, πού όλοι βουβάθηκαν.

Μόνο μέ τό Ζακυθινό δέ θυμώνει· θά πεῖς, αὐτός εἶναι καλός μαθητής καί τά λέει όλα μέ τή σειρά:

– «Καί ο Θεός καταράστηκε τούς πρωτοπλάστους καί είπε στόν Ἀδάμ νά κερδίζει τόν ἄρτον του μέ τόν ίδρωτα τοῦ προσώπου του».

Τά φρύδια τοῦ δασκάλου ξεσούφρωσαν καί τό πρόσωπό του ἔγινε μαλακότερο.

...«κι ἐσύ φίδι, νά είσαι καταραμένο καί νά σέρνεσαι εἰς τούς αἰῶνες μέ τήν κοιλίαν σου».

«Καί πώς περπατοῦσε πρωτύτερα;» ρώτησε ο καημένος ο Δημητρός, μά ἔφαγε κι αύτός τής χρονιᾶς του.

Καί νά σοῦ ὄρκίζεται ο Πανούτσος, πώς αύτός ο δάσκαλος αὔριο θά χαμογελάει! Νά τό βλέπεις καί νά μή τό πιστεύεις!

‘Ωστόσο ή ὥρα περνοῦσε κι ο Δημητρός δέν ἔβρισκε ήσυχία, βγῆκε στήν αύλη καί τράβηξε ἵσια κατά τή γειτόνισσα.

Μιά μικρή κάθονταν στό κατώφλι καί ἔτρωγε μέ ὅρεξη τό ψωμί της.

– Φιλίτσα! ξ, Φιλίτσα, φώναξε ἀπό μακριά· ἤρθε η μητέρα σου;

‘Η μητέρα τής Φιλίτσας ἤτανε φύλη μέ τή μητέρα τοῦ Δημητροῦ καί πολλές φορές τόν φρόντιζε, ὅταν ἔλειπε η δική του. Μά γιά κακή του τύχη ἔλειπε σήμερα κι αύτή.

– Τί τή θέλεις; ρώτησε η μικρή.

– Τό καί τό, διηγήθηκε ο Δημητρός.

– Μπά! καί δέ σοῦ τήν πλένω ἐγώ τήν ποδιά σου!

– Ξέρεις ἐσύ νά πλύνεις ποδιά;

Αύτό δά ἔλειπε τώρα νά ‘ξερε κι ή Φιλίτσα νά πλένει! Μά πάλε, ποῦ ξέρεις! Αύτές οι κοπέλες είναι ἐπιδέξιες· ξέρουνε τόσα πράματα, πού δέν τά ξέρουμε μετίς τά παιδιά!

– Φέρ’ τήν ποδιά σου καί θά δεῖς!

‘Ο Δημητρός τ’ ἀποφάσισε· μιά καί δυσό ἔβγαλε τήν ποδιά του καί τήν παράδωκε στή Φιλίτσα.

Έκείνη τήν πήρε σοβαρή και τράβηξε ίσια κατά τή βρύση. Άλλα ή βρύση ήτανε κλειστή και δέν ἄνοιγε εύκολα. Μά κι ό Δημητρός ήτανε ἄντρας· ἔδωσε, πήρε, τήν ἄνοιξε.

— Έσύ νά κρατᾶς τήν ποδιά κάτω ἀπό τή βρύση κι ἐγώ νά τήν πλένω.

Τό νερό ἔτρεχε μέ όρμη και τούς πιτσίλιζε πατόκορφα, μά ποιός πρόσεχε σέ τέτοια· κι οι δυό ήτανε βυθισμένοι στή δουλειά τους.

“Υστερα τή στίψανε μέσα στίς χούφτες τους και τήν κρεμάσανε σουφρωμένη στό σκοινί.

Η Φιλίτσα ἀπό τόν ἐνθουσιασμό της μοίρασε τό ψωμί της μέ τό Δημητρό και κάθισαν κι οι δυό στό κατώφλι.

Η Φιλίτσα δέν πήγαινε ἀκόμα στό σχολεῖο κι ό Δημητρός τής ἔκανε τό σοφό. Γιά νά τή διασκεδάσει, τής ἔκανε ἀπόψε και τό δάσκαλο. Σηκώθηκε ὥρθός, κορδώθηκε φουσκωτός, ὅσο μπορούσε, κι ἀφοῦ ἔσφιξε τή μύτη του δυνατά μέ τά δυό του δάχτυλα, γιά νά πετύχει καλύτερα τή φωνή τοῦ δασκάλου, ἄρχισε νά ξεφωνίζει:

— Σιωπή, παρακαλῶ! Σήμερον θά σᾶς εἴπω διά τόν τρίτον αἴθλον τοῦ Ἡρακλέους, διά τόν Ἐρυμάνθιον κάπρον.

Η Φιλίτσα τό βρε πολύ διασκεδαστικό, ὅπως τό λεγε μέ τή μύτη ό Δημητρός ἔκεινο τό «ἐρυμάνθιον». ἔσφιξε κι αύτή τή μυτίτσα της και ξεφωνίζει: «ἐρυμάνθιον! ἐρυμάνθιον!»

Μά σέ λίγο κουράστηκε, ἄναψαν τά μαγουλάκια της, τής πόνεσε κι μύτη της και ξανακάθισε στό κατώφλι.

Η μέρα ἔφευγε και ὁ οὐρανός σκοτείνιαζε. Ένα ἔνα ἄρχισαν νά φαίνονται τά ἄστρια.

— Καί τί χρειάζονται, Δημητρό, τά ἄστρια; Σου τό πε ό δάσκαλος;

— Ο δάσκαλος; καί τί ξέρει ό δάσκαλος ἀπό αύτά;

Ο Δημητρός ἄρπαξε πάλι τή μύτη του:

«Οι ἄστρες ἀνατέλλουσιν ἐξ ἀνατολῶν και δύουσιν ἐξ δυσμῶν». οχι, «καί δύουσιν ἀπό δυσμῶν». οχι, οχι, οὔτε ἔτσι, στάσου νά δεῖς πώς τό λέει: «οι ἄστρες ἀνατέλλουσιν ἀπό ἀνατολάς και δύουσιν ἀπό δυσμάς», μάλιστα, ἔτσι τό λέει.

— Καί τί πᾶ νά πε «ἀνατέλλουσιν ἀπό ἀνατολάς και δύουσιν ἀπό δυσμάς;» Έσύ τό καταλαβαίνεις:

— Εγώ λέω, πού τό σωστό είναι, πώς μόλις νυχτώνει ό Θεός ἀνάβει στόν οὐρανό ἔνα ἔνα τά λυχναράκια του, γιά νά βλέπουν τά πουλάκια ὅλου τοῦ κόσμου νά γυρίζουν στίς φωλίτσες τους. Αύτά τά λυχναράκια τοῦ Θεοῦ είναι τά ἄστρια.

Καί τά παιδιά, μέ τά μάτια καρφώμένα στό βαθύ οὐρανό, μετροῦσαν τά «λυχναράκια», ώσπου ἀποκοιμήθηκαν.

Τήν äλλη μέρα τό πρωί βούιζε ή γειτονιά äπό τά τσιρίσματα, τίς φω-νές και τά γέλια τῶν παιδιῶν πού ἀνυπόμονα περίμεναν στήν αὐλή, πολύ πρίν τῆς ὥρας.

«Καὶ πού τά βάζουν κάθε μέρα τά χέρια τους και τά πόδια τους αὐτά τά παιδιά, πού σήμερα δέν ξέρουν, πού νά τά οἰκονομήσουν;», συλλο-γίζονταν μιά νέα γυναίκα, πού παρακολουθοῦσε äπό τό παράθυρό της τήν ἀνησυχία τῶν μικρῶν.

Καθένας πού ἔμπαινε δέχονταν τίς φωνές και τά πειράγματα τῶν äλλωνών.

—“Ω! καλῶς τό Γιωργάκη! Τή νυχτικιά τῆς νόνας* σου σοῦ ντύσανε σήμερα;

‘Ο Γιωργάκης, πού φοροῦσε μιά πλατιά και μακριά äσπρη μπλούζα μ’ ἔνα λουρί στή μέση, κοκκίνισε öλος και σήκωσε τή μπλούζα του, γιά νά τούς δείξει, πώς φοροῦσε και πανταλόνι.

Τά περσότερα παιδιά ἤτανε μέ τίς ποδιές τους φρεσκοπλυμένες και φρεσκοστερωμένες, μά μερικά είχαν ἔρθει μέ τίς φορεσιές τους, κι αὐτά τραβούσανε öλα τά πειράγματα.

— Δέ σου πάει και äσκημα τό βρακί* τοῦ πατέρα σου! “Ελεγε ἔνα στεγνό ψηλό παιδί ο’ ἔνα στρουμπουλό παιδάκι, πού φοροῦσε ἔνα μα-κρύ και πλατύ πανταλόνι, πού τό ἐπνιγε. Ἐκεῖνο δέν ἐκατάλαβε και τόν κοίταξε μ’ ἀπορία. Γιατί τοῦ ἐλεγε, πώς ἤτανε τοῦ πατέρα του, ἀφοῦ ἤτανε τοῦ äδερφοῦ του τοῦ μεγαλύτερου;

Σέ λίγο παρουσιάστηκε κι ὁ Πανοῦτσος, μά δέν ἤτανε σάν πάντα γελαστός κι äταχτος.

Μπήκε σοβαρός κι ἀμίλητος μ’ ἔνα βαρύ καλαθάκι στό χέρι κι ἔδει-χνε πώς δέν ἐπαιρνε σήμερα äπό ἀστεῖα. Τράβηξε ἵσια σέ μιά ἀπόμερη γωνιά τῆς αὐλῆς και δέ λάβαινε μέρος στίς φωνές και στά πειράγματα τῶν παιδιῶν.

Σήκωνε μέ τρόπο τό καπάκι τοῦ καλαθιοῦ του, βουτοῦσε τό χέρι του μέσα και üστερα ἐγλειφε ἔνα ἔνα τά δάχτυλά του μέ τή σειρά. Ἡ μητέρα του τοῦ είχε βάλει στό καλαθάκι κι ἔνα καλό κομμάτι μπακλαβά κι ὁ νοῦς τοῦ Πανούτσου ἤτανε κολλημένος ἐκεῖ.

Σέ λίγο äνοιξε διάπλατη ή βαριά ξύλινη πόρτα και φάνηκε τό μεγάλο αύτοκίνητο, πού θά τούς ἐπαιρνε.

Τήν ἵδια ὥρα παρουσιάστηκε κι ὁ δάσκαλος και παράγγειλε ν’ ἀνε-βοῦν.

νόνα: ἡ γιαγιά.

βρακί: τό παντελόνι.

Τά παιδιά ξεχύθηκαν όλα μαζί καί μέ φωνές καί γέλια πνιχτά στριμώχτηκαν, όπως μπορούσαν μέσα στ' αύτοκίνητο· ό δάσκαλος πήδησε τελευταίος κοντά στόν οδηγό καί τό αύτοκίνητο ξεκίνησε. Στήν άρχη σιγά κι ύστερα μέ ταχύτητα· ένα πυκνό σύννεφο σκόνης σηκώθηκε άπό τό δρόμο καί σκέπασε τ' αύτοκίνητο πού έφευγε όλοταχως άπάνω στό μακρύ ίσιο δρόμο όσο πού χάθηκε. Τήν ίδια ώρα έφτανε λαχανιασμένος κι ό Δημητρός, άπό τήν ἄλλη μεριά τοῦ δρόμου. Φορούσε τήν ποδιά του καθαρή, μά στριφτή καί καταζαρωμένη, όπως τήν είχε άπλωσει άποβραδίς ή Φλίτισα. Είχε πάρει καί τό ψωμί του στήν τσέπη του· μά στό δρόμο συλλογίστηκε, πού ό δάσκαλος τούς είχε πει: «καί ό καθένας μέ τό καλαθάκι του μέ τό φαγητόν του».

Μή τόν έβλεπε τώρα δίχως καλαθάκι καί τόν έστελνε πάλι στό σπίτι του:

‘Ο Δημητρός δένν έχασε καιρό· έβγαλε τό μαντήλι του, τ' άπλωσε άπάνω στό δρόμο. έβαλε μέσα τό ψωμί του, τό δεσε στίς τέσσερις άκρες καί κρατώντας άπό τούς κόμπους τό δέμα του – τί δέμα, τί καλαθάκι τό ίδιο έκανε – έτρεχε χαρούμενος κατά τό σχολειό.

Τώρα δέν τοῦ λειπε τίποτα.

Τί ώραία, πού θά περνούσε! Κανένας δέ θά έβλεπε τό δέμα του. ‘Ετσι πού τά είχε καταφέρει στό δέσιμο, φαίνονταν φουσκωτό σά νά είχε τοῦ κόσμου τά πράματα, ώς καί γλυκό μπορούσε νά χε μέσα καί φρούτα καί τυρί.

Έφτασε μπροστά στό σχολειό.

Παναγία μου! ή πόρτα ήτανε κλειστή άπό πάνω ώς κάτω! καί μιά τέτοια ήσυχία, πού όμοιά της δένν είχε καταλάβει ποτέ ό Δημητρός. Σάν νά πέθανε μονομάς όλος ό κόσμος καί ν' άπόμεινε αύτός μοναχός του.

Έπαγωσε κι ή πνοή του έπιαστηκε.

Κοίταξε γύρω του· κανείς!

Μόνο ή γειτόνισσα στέκονταν άκομα στό παράθυρο καί τόν είδε.

– Αργησες! τοῦ φώναξε άπό τό παράθυρο.

– Αργησα... είπε κι ό Δημητρός.

Έρωτήσεις

1. Τό διήγημα έχει γιά κέντρο μιά έκδρομή πού πρόκειται νά κάνει ό Δημητρός. Γύρω άπό τό κέντρο αύτό ή συγγραφέας βάζει διάφορα έπεισόδια. Μπορείτε νά τά βρείτε.
2. Τί γνώμη έχει ό Δημητρός γιά τό δάσκαλό του καί γιατί;
3. Έσείς τί γνώμη σχηματίζετε γιά τό Δημητρό;

ΚΑΤΙΝΑ ΠΑΠΑ (1903-1959). Πεζογράφος. Σπουδασέ Φιλολογία και έργαστηκε ώς έκπαιδευτικός. "Έργα της: Στή συκαμιά άπο κάτω, "Αν ἄλλαζαν όλα, Σ' ἔνα Γυμνάσιο Θηλέων κ.ἄ.

Ζάκ Πρεβέρ

Σελίδα γραπτού

Τό σχολείο είναι βέβαια ό χώρος, όπου τό παιδί κι ό νέος κατακτάνε τή γνώση. Μερικές φορές όμως τό μάθημα είναι πολύ κουραστικό. Άλλοτε πάλι τό σχολείο γίνεται άσφυκτικό, γιατί κλείνεται στούς τέσσερις τοίχους του και δέν άφήνει νά περάσει μέσα ή ζωή. Σέ τέτοιες καταστάσεις άναφέρεται τό ποίημα τοῦ Πρεβέρ.

Δυό και δυό τέσσερα
τέσσερα και τέσσερα όχτω
όχτω κι όχτω κάνουν δεκάξι.
Ἐπαναλάβατε! λέει ό δάσκαλος.
Δυό και δυό τέσσερα
τέσσερα και τέσσερα όχτω
όχτω κι όχτω κάνουν δεκάξι.
Μά νά τό πουλί-λύρα*
πού περνά στόν ούρανό·
τό παιδί τό βλέπει,
τό παιδί τό άκούει,
τό παιδί τό φωνάζει:
Σῶσε με
παΐξε μαζί μου,
πουλί!
Τότε τό πουλί κατεβαίνει
και παίζει μέ τό παιδί.

τό πουλί-λύρα: ώδικο πουλί πού ή ούρα του έχει σχήμα λύρας.

Δυό καί δυό τέσσερα.
Έπαναλάβατε! λέει ό δάσκαλος
καί τό παιδί παίζει
τό πουλί παίζει μαζί του...
Τέσσερα καί τέσσερα όχτώ
όχτώ κι όχτώ κάνουν δεκάξι
δεκάξι καί δεκάξι πόσα κάνουν;
Δέν κάνουν τίποτα δεκάξι καί δεκάξι
καί προπάντων όχι τριάντα δύο
ετσι ή άλλιως
καί φεύγουν.
Καί τό παιδί ἔκρυψε τό πουλί
μές στό θρανίο του
κι όλα τά παιδιά
άκοῦν τό τραγούδι του
κι όλα τά παιδιά
άκοῦν τή μουσική
κι όχτώ κι όχτώ στή βόλτα τους φεύγουν
καί τέσσερα καί τέσσερα καί δυό καί δυό
στή βόλτα τους τό σκάνε
καί ἔνα κι ἔνα δέν κάνουν οὕτε ἔνα οὕτε δυό
ἔνα ἔνα τό ἵδιο φεύγουν.
Καί τό πουλί-λύρα παίζει
καί τό παιδί τραγουδάει
κι ό καθηγητής φωνάζει:
Πότε Θά πάψετε νά κάνετε τόν καραγκιόζη!
Μά όλα τ' ἄλλα παιδιά
άκοῦν τή μουσική
καί οί τοῖχοι τῆς τάξης
σωριάζονται ἥσυχα.
Καί τά τζάμια ξαναγίνονται ἅμμος
τό μελάνι ξαναγίνεται νερό
τά θρανία ξαναγίνονται δένδρα
ή κιμωλία ξαναγίνεται ἀκρογιαλιά
τό φτερό ξαναγίνεται πουλί.

Έρωτήσεις

1. Τά παιδιά βρίσκονται άνάμεσα σέ δυό πραγματικότητες. Ποιές είναι αύτές, μέ ποιές λέξεις ή ἔκφρασεις δηλώνονται καί τί ἐπίδραση ἀσκοῦν στά παιδιά;

- Οι στίχοι «τό πουλί-λύρα παιζει, τό παιδί τραγουδάει, ό δάσκαλος φωνάζει» βρίσκονται σέ ἄμεση σχέση μεταξύ τους· ποιά είναι αύτή ή σχέση; (Νά λάβετε ύπόψη σας ότι λύρα είναι και μουσικό όργανο).
- Μέ τή μεταμόρφωση πού δηλώνεται στούς τελευταίους στίχους τί θέλει νά δειξει ό ποιητής;
- Τό ποίημα δέν έχει κανένα έπιθετο. Τί δείχνει αύτό;
- Η ποίηση τοῦ Πρεβέρ είναι βασικά «όπτικη». Νά βρείτε και νά περιγράψετε τίς εἰκόνες πού δίνει τό ποίημα.

ZAK ΠΡΕΒΕΡ (1900-1977). Σύγχρονος Γάλλος ποιητής. Έκτός από ποιήματα έγραψε καί σενάρια γιά τόν κινηματογράφο. Μετά τό Β' Παγκόσμιο πόλεμο έγινε γνωστός καί δημοφιλής. Μέ τό ποιητικό του έργο πλησιάζει τήν καθημερινή πραγματικότητα μέ τήν πρόθεση όχι μονάχα νά τήν καταγράψει, άλλα καί νά τήν διορθώσει φέρνοντάς την πιό κοντά στήν έλευθερία. Είναι έπισης τρυφερός ποιητής πού έκφράζει αισθήματα άπλα καί καθαρά, ὅπως ή αγάπη. Έργα του: *Koubezantes, Istorieries, Théâma, Fatras* κ.α.

Αλέξανδρος Δελμοῦζος

[Πῶς ἔγινα δάσκαλος]

Τό παρακάτω κείμενο είναι άπόσπασμα ἀπό τό Γράμμα σ' ἔνα φίλο μου, πού έγραψε ό Αλέξ. Δελμοῦζος τό 1921. Έκει ἔξηγει γιά ποιούς λόγους ἀποφάσισε νά σπουδάσει Φιλολογία καί νά γίνει δάσκαλος, νά ἀφοσιωθεῖ δηλαδή στό παιδαγωγικό έργο.

Ξαναγυρίζοντας τότε στά περασμένα ἔφερνα ἐπίμονα ἐμπρός μου τά παλιά σχολικά μου χρόνια. Ζητούσα τή δική μου ψυχή, μά δέν τήν ἔβρισκα στό σχολείο, παρά στό σπίτι καί στό περιβόλι μας ή ἔξω στά βουνά, στό λόγκο καί στά χωράφια. Χίλιες δυό σκηνές καί ἐπεισόδια ἐπαιρναν γιά μένα νόημα καί σημασία. Μέ πόσο κόπο καί φροντίδα ἔχτιζα στό περιβόλι μας μιά καλύβα μέ πλίθρες, πού τίς είχα χύσει μέ τό μικρότερο ἀδερφό μου, ὅπως ἔβλεπα νά κάνουν καί οι ἀληθινοί χτίστες. Μιά καλύβα σωστή μέ σκεπή, μέ πόρτα καί παράθυρο, ὅλα καμω-

μένα μέ τά χέρια μας. Καί δίπλα τό δικό μας περιβολάκι, ἔνα κομμάτι θησαυρό γιά μᾶς μέσα στό μεγάλο μέ τίς βραγιές, τούς δρομάκους, τά δέντρα καί τά λουλούδια του. Δέντρα καί λουλούδια πού τά είχαμε φυτέψει μέ τά χέρια μας καί τά βλέπαμε μέρα τήν ήμέρα νά μεγαλώνουν, νά μπουμπουκιάζουν, ν' ἀνοίγουν ἀνθη καί νά δένουν καρπούς.

Πόση ύπομονή καί φροντίδα, τί συμμετρία χρειαζόταν, γιά νά γίνει ἡ Ἀγια-Σοφιά ἡ τό καράβι γιά τά κάλαντα! Καί ὅμως τό δικό μας ἦταν πάντα ἀπό τά πλουσιότερα καί τά πιό ώραῖα...

"Εβλεπα ἀργότερα ἐμπρός μου τόν ἵσιο καί μονότονο ἑρμηκό δρόμο μέ τίς θλιμένες ἐλιές καί τά βαριά βουνά. Ὡρες ὀλόκληρες περπατούσαμε ἐκεῖ μέ τό στοχαστικό καί ἀδύνατο φίλο, καί σέ ἀτέλειωτες σοβαρές συζητήσεις ἀντικρίζαμε τά μεγάλα προβλήματα τοῦ κόσμου ζητώντας τή λύση τους.

'Ο Παρνασσός, τό θεόρατο βουνό μέ τά χιόνια του, τά πυκνά του δάση καί τούς ἀπόκρημνους βράχους του, μέ τίς νεράιδες καί τά στοιχεία του, δέν είχε μείνει γιά μένα τό ἄγριο μόνο καί μυθικό βουνό. Κάποτε μ' ἔνα φίλο μου φεύγοντας κρυφά ἀπό τό σπίτι, μέ τρεῖς δραχμές καί σαρανταπέντε λεπτά τή μόνη μας περιουσία, γύριζα μιά ἐβδομάδα κάθε του ράχη καί κάθε του γωνιά. Καί θυμόμουν πώς ξαναγυρίζοντας στό σπίτι είχα τ' ἀσπρα λινά παπούτσια μου κουρέλι μονάχο, τήν ψυχή ὅμως, μέ ὅλο τόν τρόμο γιά τήν τιμωρία πού μέ περίμενε, γεμάτη ἀπό ἐντυπώσεις κι ὁμορφιά. Καί μήπως, ποιά ράχη καί ποιά γωνιά ἀπό τ' ἄλλα γύρω βουνά μοῦ ἔμεινε κρυμμένη τήν Κυριακή πού πήγαινα μέ ἄλλα παιδιά κυνηγώντας τάχα, ἡ κάποτε καί καθημερινή, ὅταν τά μαθήματα βάραιναν πάρα πολύ:

Κοίταζα τά περασμένα κι ἐβλεπα ἔνα παιδί ὀλοζώντανο μέ πηγαῖα ἐνδιαφέροντα ἄλλοτε νά παιζει τρελά καί ἄλλοτε ἀνήσυχο καί ἀκούραστο νά δοκιμάζει, νά σκέπτεται, νά συνδυάζει, νά ἐπιχειρεῖ, νά φυγκεντρώνεται ὥρες καί μέρες σέ δικά του προβλήματα, νά διψᾷ τή γνώση καί τό φῶς. Καί τώρα; "Ακουα φιλοσοφία καί ἄλλα μαθήματα στό ξένο πανεπιστήμιο, καί ὅπου κατόρθωνα νά συγκεντρωθῶνται καί νά προσέξω, τά καθηγητικά λόγια μοῦ ξέφευγαν σά νά ταν ιερογλυφικά σημεῖα. Καί ὅμως είχα ζήσει παιδί ἀκόμα στό δικό μου κόσμο καί μέ τό δικό μου τρόπο κάτι ἀπ' αὐτά πού ἐφταναν τώρα στ' αὐτία μου. Ποιό χέρι πήρε ἔνα θεόρατο σφουγγάρι κι' ἔκαμε τήν ἴδια ψυχή τάμπουλα ράζα*, τί τής στέγνωσε ἔτσι κάθε δροσιά;

τάμπουλα ράζα: ἄγραφος πίνακας.

Κι εξβλεπα τότε ξέχωρα από το δικό μου κόσμο ένα πελώριο και ἄδειο κτίριο, σωστό «νησί τῶν νεκρῶν», ἀποκλεισμένο μέ ψηλά, πυκνά και μαύρα κυπαρίσσια ἀπ' ὅλη τῇ ζωῇ. Ἡταν τό ἐλληνικό σχολεῖο και τό γυμνάσιο, ὅπου εἶχα περάσει ἔφτα χρόνια, πέντε και ἕξι ὥρες τήν ἡμέρα. «Αν ἀπό τό δημοτικό δέ μοῦ εἶχαν ἀπομείνει παρά ένα δυό σκηνές και μιά θολή εἰκόνα, τό νησί τῶν νεκρῶν τό ξαναζοῦσα ὄλοκληρο:

Τό παιδί τοῦ Παρνασσοῦ ἀκούει Γεωγραφία. Ὁ σχολάρχης, μήν μπορώντας νά περπατήσει, καθόταν στήν ἔδρα του μέ μιά βέργα μακριά. «Ενας χάρτης κρεμόταν κοντά του στόν πίνακα, κι ἐκεὶ φώναζε ἔνα ἔνα τά παιδιά μέ ὄνόματα εἰδικά τό καθένα: «κουτσουκέρα γίδα»» ἢ «ρούσικο στιβάλι» ἢ «καλαπόδι» και ἄλλα παρόμοια. Τά φώναζε νά εἰποῦν και νά δειξουν τό μάθημα. Ἀλίμονο ἄν Εχνιόταν ἔνα ποτάμι τῆς Ἀμερικῆς ἢ ὁ ἀριθμός τῶν κατοίκων ἀπό κάποια πόλη της. Ἡ βέργα ἔπεφτε βροχή μαζί μέ τίς βρισιές. Κι αὐτό ἦταν τό μόνο πού συγκέντρωντε τήν προσοχή ὅλων μας. Μόλις τελείωνε ὅμως και φώναζε γιά μάθημα ἄλλο παιδί, γυρίζαμε ἀμέσως στή δουλειά μας. Ἄλλοι διάβαζαν κλεφτά κάτω ἀπό τό θρανίο τό παρακάτω, ἄλλοι παιζάμε μέ κλωτσιές ἀθόρυβες, ὥσπου νά συγκεντρωθοῦμε πάλι μέ νέο ξύλο και νέες βρισιές. Καὶ συλλογιζόμουν τώρα τή Γεωγραφία πού τήν εἶχα ὅλη μάθει ἀπ' ἔξω, κι εὑρισκα μονάχα πλήθος ἀριθμούς και ἀτέλειωτα μπερδεμένα ὄνόματα ἀπό ποταμούς, βουνά και πόλεις...

Τό μικρό ταχτικό καλλιεργητή τοῦ δικοῦ του περιβολιοῦ τόν ἔπαιρνε ἡ σχολική Φυτολογία και ἡ διδασκαλία της. Ἀποστήθιζε πῶς ἀναπτύσσονται και ζοῦν τά φυτά, διάβαζε γιά «ύπέρους, στήμονας, θρίδακας» και τά παρόμοια, και δέν καταλάβαινε τίποτα, ἄν και ἦτανε τά ἔδια φυτά και λουλούδια, πού τόσο τ' ἀγαποῦσε και τά φρόντιζε στό σπίτι του. Και τήν ἄλλη μέρα θά τό ἔλεγε τό μάθημα νεράκι, ἄν τόν «ἔβγαζε ἔξω» ὁ δάσκαλος, ἔνας ἄνθρωπος ἀγέλαστος, μέ μεγάλη ἐπιβολή, ἄλλα και μέ μάτι πού δέν τοῦ ἔφευγε τίποτα. Σ' αὐτόν ἤμαστε ἀρνάκια· ἀρνάκια ὅμως πού ἔτρεμαν και παπαγάλιζαν ἡ μάθαιναν τό πολύ ὄρθιογραφία και κάποια σύνταξη.

Ἐρωτήσεις

- Ποιά ἦταν τά ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδιοῦ και γιατί τό σχολεῖο δέν μποροῦσε νά τά ίκανοποιήσει;

κουτσουκέρα γίδα: κατσίκα μέ σπασμένο κέρατο.

στιβάλι: μπότα.

θρίδακες: ραδίκια.

2. Πώς ένιωθε τό παιδί στή φύση καί πῶς στό σχολεῖο;
3. Δέν ήταν ίκανό για μάθημα ή έφταιγε κάτι αλλο; Τί ήταν αύτό;
4. Διαφέρει τό σχολεῖο σου ἀπό ἐκεῖνο πού περιγράφει ό Δελμοῦζος; Σέ τί;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΕΛΜΟΥΖΟΣ (1880-1956) Παιδαγωγός, Γεννήθηκε στήν "Αμφισσα. Σπούδασε Φιλολογία στήν Αθήνα καί παιδαγωγικά στή Γερμανία. Ής διευθυντής τοῦ ἀνώτερου Παρθεναγωγείου τοῦ Βόλου (1908-1911) εἰσήγαγε πρῶτος τή δημοτική γλώσσα καί τίς ἀρχές τοῦ σχολείου ἐργασίας. Γιά τούς νεωτερισμούς αὐτούς προκάλεσε τήν ἀντίδραση τῶν συντηρητικῶν στοιχείων καί διώχτηκε. Αθωώθηκε στή δίκη τοῦ Ναυπλίου (1914). Ήταν ἀπό τούς ιδρυτές τοῦ 'Εκπαιδευτικοῦ 'Ομίλου καί ἔνας ἀπό τούς πρωτεργάτες τῆς γλωσσοεκπαιδευτικῆς μεταρρύθμισης τοῦ 1917. Υπῆρξε ἀκόμη διευθυντής τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου (1923-1926) καί καθηγητής της Παιδαγωγικῆς στό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (1929-1938). "Έργα του: Σάν παραμύθι, Δημοτικισμός καί Παιδεία, Τό Κρυφό Σχολειό, Μελέτες καί Πάρεργα κ.ά.

Κωστής Παλαμᾶς

Τά σκολειά χτίστε

Τό ποίημα Τὰ σκολειά χτίστε, ὅπου ἀνήκει τό παρακάτω ἀπόσπασμα, γράφτηκε τό 1910. Ή χρονολογία είναι σημαντική γιά τή νεώτερη ιστορία μας. Τότε παρουσιάζονται σημαντικά ρεύματα πού ἀποβλέπουν στήν ἀναδιοργάνωση τῆς πολιτείας καί τόν ἐκσυγχρονισμό τῆς ἐλληνικῆς παιδείας (ἴνοδος στήν ἔξουσία τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου, ἕρεμη στοῦ 'Εκπαιδευτικοῦ 'Ομίλου). Στό ἀπόσπασμά μας θά δοῦμε πῶς ὄραματίζεται τά νέα σχολεῖα ό ποιητής.

... Λιτά χτίστε τα, ἀπλόχωρα, μεγάλα,
γερά θεμελιωμένα, ἀπό τῆς χώρας*,
ἀκάθαρτης, πολύβοης, ἀρρωστιάρας,
μακριά μακριά τ' ἀνήλιαγα σοκάκια,
τά σκολειά χτίστε!

χώρα: πόλη.

Καί τά πορτοπαράθυρα τῶν τοίχων
περίσσια ἀνοίχτε, νά ῥχεται ὁ κυρ Ἡλιος,
διαφεντευτής*, νά χύνεται, νά φεύγει,
όνειρεμένο πίσω του ἀργοσέρνον-
τας τό φεγγάρι.

Γιομίζοντάς τα νά τά ζωντανεύουν
μαιϊστράλια καί βοριάδες καί μελτέμια
μέ τούς κελαηδοισμούς καί μέ τούς μόσκους·
κι ὁ δάσκαλος, ποιητής καί τά βιβλία
νά είναι σάν κρίνα...

Έρωτήσεις

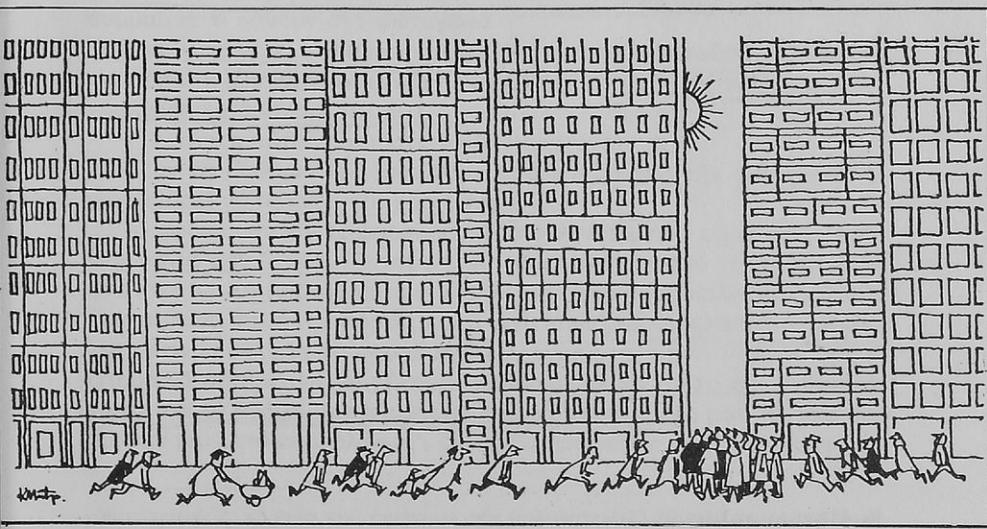
1. Πώς θέλεις ό ποιητής νά είναι χτισμένα τά νέα σχολεῖα; Νά ύπογραμμίσετε τούς προσδιορισμούς καί νά τούς δικαιολογήσετε.
2. Ποῦ θέλεις ό ποιητής νά χτίζονται τά νέα σχολεῖα καί γιατί;
3. Τί σημαίνουν οι δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ ποιήματος;

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 26.

*διαφεντευτής: ύπερασπιστής· έδώ: κυρίαρχος.

III. Πόλη-“Υπαιθρος

Κ. Μητρόπουλος: Σχόλιο.

Η πέρδικα τῆς Σκύρος

Τό διήγημα βρίσκεται στή συλλογή¹ [Καί υπέρ τῶν ζώντων.] (1972), μέ τίτλο Κατάφορτα τά άερινα κύματα. Τό θέμα του είναι σύγχρονο καί άναφέρεται στή ζωή μέσα στίς πολυκατοικίες τῶν μεγαλουπόλεων.

Ακριβῶς ποιός τήν ἔφερε, δέ φρόντισε φαίνεται νά τό μάθει κανένας. Ό χωρος, ὅπου τοποθετήθηκε, δέ χρησιμοποιόταν: ἐνας φωταγωγός* σχεδόν τυφλός. Άπ' όλες τίς πλευρές τους ύψωνονται τσιμεντότοιχοι τεράστιων πολυκατοικιών μέ όχτα καί ἐννέα όρόφους. Μόνο μιά γριά που νοικιάζει ἔνα δωμάτιο στό ισόγειο, σ' ἔνα μεγάλο διαμέρισμα, ἔχει εξετρύπι, ἃς τό ποῦμε παράθυρο, πρός τό φωταγωγό. Αύτή είδες ἀπό τήν πρώτη μέρα τό φτερωτό κάτοικο τῆς ἀνήλιαγης πηγάδας. "Ακουσε ξαφνικά φτεροκοπήματα καί παραπονεμένα ξεφωνητά καί πρόβαλε ἀπό τό παράθυρό της νά δεῖ τί συμβαίνει τί κάνουν στό φωταγωγό.

"Ἐνας νέος, γιός τοῦ θυρωροῦ, καί ἡ γιαγιά του κρατοῦσαν στά χέρια μιά πέρδικα ζωντανή καί τήν ξεπουπούλιαζαν. Η γριά ἀγανάχτησε· ψυχοπόνεσε τό ἀδύνατο πλάσμα.

— Τί κάνετε αύτοῦ... μαδάτε τό ζῶ ζωντανό;

— Δέν τό μαδᾶμε. Τοῦ βγάζουμε λίγα φτερά ἀπό τήν ούρα, γιά νά μήν μπορεῖ νά πετάξει καί μᾶς φύγει.

Τό ἀφόπλισαν καί τό ἀμόλησαν. Τό πουλί ἀπόμεινε χάμω, μαζεμένο στή γνωνιά σάν ψόφιο. Ό νέος κι ἡ γιαγιά φύγανε ἀπό τό φωταγωγό, ἀπό τή χαμηλή πορτούλα πού φέρνει στό χῶρο τοῦ καλοριφέρ, κλείνοντας πίσω τους τήν πόρτα, καί ἡ γριά νοικάρισσα ἔμπασε τό κεφάλι της μέσα κι ἔκλεισε τό παράθυρο συλλογισμένη: «ὅλοι λέμε νά 'χαμε φτερά νά πετάμε, νά μή μένουμε καρφωμένοι σέ τοῦτο τόν ἀνήλιαγο τάφο, καί τά βγάζουμε ἀπ' αύτούς πού τά 'χουν... "Όλο μου τό πρωί θά τό φάω πάλι στό μπαλολόημα*, ἔλεγα θά προφτάσω νά τά σιδερώσω μά

φωταγωγός: τό κενό πού ἀφήνουν στίς πολυκατοικίες γιά νά περνάει τό φῶς. στό μπαλολόημα: μπαλώνοντας.

πολύ φθαρμένα είναι, τί τά θές, δέν είναι καί είκοσι χρόνια πού τά φτιαξα; Θά 'vai καί παραπάνω.

Σέ κείνο τό παραθυράκι τοῦ φωταγωγοῦ, καθώς τό δωμάτιο είναι κατασκότεινο, ή γριά δέν είχε βάλει ποτέ της κουρτίνες. Τής ἄρεσε να στέκει καί συχνά μπρός στό τζάμι νά παρακολουθεῖ τή... ζωή τῆς πηγάδας. "Ενας κισσός είχε φυτρώσει στόν ἀντικρινό τοῖχο. Ποιός ξέρει ἀπό πού κρατοῦσε ή γενιά του. Ή γριά τόν ράντιζε πεταχτά κάπου κάπου, γιά νά μήν ξεραθεῖ.

... παρηγοριά μεγάλη μᾶς είσαι, τοῦ λεγε, μέσα σέ τούτη τή γκρίζα τσιμεντόστρωση πού μᾶς πνίγει...».

"Η πέρδικα ήταν ἔνα ὄνταριο*, πού μέσα του κυριαρχοῦσε ό φόβος. "Επεφτε κανένα σκουπίδι ἀπό τίς ταράτσες, κανένα ξύλο, κανένα κουρέλι, τά χανε. "Ετρεχε δεξιά ζερβά σαστισμένο. "Οταν ἄρχιζε ψιχάλα ή βροχή ἐρχότανε σέ ἀπόγυνωση. Εύτυχῶς ή πηγάδα στόν ἔνα τοῖχο χαμηλά χαμηλά ἔφτιαχνε μιά προεξοχή τήν ἀνακάλυψε καί πήγαινε κι ἀπάγκιαζε* ἀποκάτω. "Οταν ή γριά κρέμαγε τά στρωσίδια της στό παράθυρο, γιά νά τά ἀερίσει, ή δύσμοιρη πέρδικα βανότανε πάλι νά χτυπιέται σάν βουρλισμένη*. Τό ἀπότομο ἄνοιγμα τοῦ παραθυροῦ, τά πολύχρωμα χιράμια*, οἱ χτύποι τῆς ξεσκονίστρας ἀπάνω τους τρέλαιναν τό ζωντανό...

- Τί νά σοῦ κάμω... νά μουχλιάσω; πρέπει κι αύτό νά τό πάρεις ἀπόφαση... νά τό συγνθίσεις.

¶ Πρώι πρωί ή γιαγιά, πού τήν είχε στήν κατοχή της, ἄνοιγε τήν πόρτα τοῦ καλοριφέρ καί τής ἀκούμπαγε καταγῆς μιά φούχτα ψιλό σιταράκι καί τής φρεσκάριζε τό νερό στό χωματένιο κύπελλο. Δέ θά πέθαινε ἀπό τήν πείνα... Μά ή γριά καθώς τήν ἔβλεπε νά τσιμπά, ἀνόρεξα τής φαινόταν, τό σιταράκι, ἀναλογιζότανε τί ποικιλίες ζωῆς, τί ἀνθισμένες πρασινάδες, τί χρωματισμένες ἀνατολές, πόσων λογιῶν μυρωδάτα σπόρια είχε στερηθεῖ... Μιά μέρα τής πέταξε δοκιμαστικά μιά ρώγασταφύλι. Ἐνθουσιάστηκε ή πέρδικα. Τήν τραβούλογοῦσε σ' ὅλο τό χώρο. Τήν τσίμπαγε, τήν ἄνοιξε, ἔφαγε τά κουκούτσια, τή γλέντησε καλά καλά, τήν ἀναπάντεχη εύωχία*. 'Από τότε κι ἐπειτα τό χε έξασφαλισμένο τό σταφύλι της καθημερινά...

όνταριο: μικρό πλάσμα.

ἀπαγκιάζω: καταφεύγω σέ τόπο ἀπάγκιο, προφυλαγμένο ἀπό τόν ἀέρα.

βουρλισμένη: λυσσασμένη, μανιακή.

χιράμι: είδος ύφαντής κουβέρτας.

ἀναπάντεχη εύωχία: τό πλούσιο φαγητό πού δέν τό περίμενε.

- Ναι, μά ἄμα τελειώσουν τά σταφύλια, μέ τί θά τά ἀντικαταστήσουμε, δέ μοῦ λέες:

Μιά μέρα πάλι δοκιμαστικά τής πέταξε δυό μπουκίτσες ξεραμένο ψωμάκι. Ἐπεισ ο καί σ' αύτό μέ βουλιμία. Ἀλλη φορά τής ἔριξε μαρουλάκι... τέλος πάντων σιγά σιγά πειραματιζόταν ή γριά στό τί τήν τράβαγε καί στό τί ἀδιαφορούσε, μά καί ή πέρδικα είχε τώρα συνδυάσει στό νοῦ της τό ἄνοιγμα τοῦ παραθυριοῦ μέ τό «έξ ούρανοῦ μάννα» κι ἀντίς νά τρομάζει ετρεχε, ὅπου κι ἄν βρισκόταν, κι ὁ.τι κι ἄν ἔκανε, κι ἐρχότανε ἀκριβώς καί σταματοῦσε κάτω ἀπό τό παράθυρο. Σηκώνοντας ψηλά τό κεφάλι, πάντα ἀπό τό ἔνα πλάι, γιά νά δεῖ μέ τό ματάκι της τή «ρίψη» τῶν ἀγαθῶν, περίμενε μέ σιγουριά. Τής γριᾶς τής φαινότανε πώς τής χαμογελούσε κιόλας.

— πλάσμα τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἀναπάντεχη μοίρα, ποιός σοῦ τό χε γραμμένο νά βρεθείς ἀπό τίς πλαγιές τής Σκύρος – είχε μαθευτεῖ ἡ καταγωγή της – φυλακισμένο σέ τούτο τό ἀφιλόξενο ύγρο τετράγωνο... ὅπου καί τά σπόρια πού κουβαλάνε οἱ ἀνέμοι ψοφάνε ἀζωντάνευτα...». B

— Ή γριά, φτωχή ἡταν· μέ τή μικρή σύνταξη τοῦ μακαρίτη τοῦ ἄντρα της, τοῦ Κυριάκου, τά βόλευε. Δέ γινόταν λόγος γιά τό ἀπομεινάρι τό μπαγιάτικο ψωμί ἡ τό φρούτο... πάντα είχε, γιά νά φιλεύει τό ξενιτεμένο πουλί. Τό χε πάρει ύπό τήν προστασία της καί μιά μέρα προχώρησε παραπέρα. Διασχίζοντας τή στοά ἀπό ὅδό Σταδίου, γιά νά βγει στήν Ἰπποκράτους, ἄκουσε ἔντονους καί ποικίλους κελαδισμούς. Κοντοστάθηκε. Ἀπό τά δεξιά της φτάνανε. Μέσα στή σκοτεινή στοά βρισκότανε μαγαζί «Ἐμπόριου Ὡδικῶν Πτηνῶν».

— Μήπως ἔχετε πέρδικες:

— Νά τίς κάνουμε τί τίς πέρδικες; Ἐχομε ἄλλα πουλιά πού κελαηδοῦν περίφημα. Οι πέρδικες δέν κελαηδοῦν ὡραῖα... δέν κελαηδοῦν καθόλου... μιά φορά τό χρόνο κακαρίζουνε...

Είχε σκεφθεῖ νά τής πήγαινε καμιά συντροφιά... κι ἀφοῦ συντροφιά δέ βρηκε:

— Ἐχετε τίποτα σπόρια γιά πέρδικες;

— Πῶς δέν ἔχουμε...

— Δώστε μου μιά ποικιλία ὡς δέκα δραχμῶν...

Τό βρεμένο ψωμί ἐναλλασσόταν τώρα μέ λογιῶν λογιῶν σπόρια. «Οσο γιά τίς τρομάρες τοῦ πρώτου καιροῦ, τά σαστισμένα τρεξίματα... είχαν ὄλότελα σταματήσειν. Είχε γίνει στό χρόνο ἀπάνω ἔνα ἡμερο κατοικίδιο ζῶο. Ὄλοι οἱ χῶροι τώρα τοῦ ἦσαν οἰκεῖοι. Τούς είχε διαμοιράσει σει σάν ἄνθρωπος. Ἐκεῖ, στήν πόρτα τοῦ καλοριφέρ θά κοιμᾶμαι τή

νύχτα. Κάτω ἀπό τό παράθυρο θά τρώγω. Κάτω ἀπό τήν προεξοχή θ' ἀπαγκιάζω άμα βρέχει, καί θά κάνω τή βόλτα μου έκει ἀπάνω. Ό τοῖχος Κάτω ἀπό τὸν κισσό ἔφτιαχνε σάν σκαλοπάτι, ώς ένα μέτρο πάνω ἀπό τό ἔδαφος. Σκαρφάλωνε πάνω σ' ένα ἐγκαταλειμμένο καναπέ κι ἀπό κει ἀνέβαινε στό σκαλοπάτι τοῦ τοίχου καί βολτάριζε ἀπάνω κάτω κακαρίζοντας. Μόνο ἡ τρομάρα τῆς βροντῆς καί τῆς ἀστραπῆς δέν τῆς εἶχε φύγει, μά αὐτά δά δέ συμβαίνουν κάθε μέρα.

Μύριζε ἄνοιξη. Τά κρύα καί τά χιονόνερα είχαν ύποχωρήσει. "Ενας ώραίος ήλιακος στέγνωνε στά μπαλκόνια τά ρουχαλάκια τῶν μωρῶν καί ζέσταινε τούς ἄρμούς* τῶν γερόντων. Δέγι κατέβαινε βέβαια ώς τήν πηγάδα, ό δρόμος του πάνω στόν ούρανό δέν περνοῦσε ποτέ ἀπό τό τετράγωνο τοῦ φωταγωγοῦ. Μά ἄς μήν περνοῦσε. Τό φᾶς τῆς ἀντηλιας ζωήρευε καί ζέσταινε καί τούς κλειστούς ἀέρηδες. Μέ τό ἔμπτα τοῦ Μάρτη ἡ πέρδικα είχε ξεχάσει πού βρισκότανε. Ή γριά, πού πολύ ἀγαπούσε τό κακάρισμά της, δέ χόρταινε νά τήν ἀκούει... τῆς θύμιζε τά μικρά της χρόνια στό χωριό, τά βουνά καί τίς ράχες, ὅπου μεγάλωσε... θυμότανε ἰδιαίτερα ένα πρωινό, πού καθώς κουβεντιάζανε μέ τόν Κυριάκο μέσα στό ἀμπέλι, καθισμένοι μέσα στίς κουρμούλες*, ἀκούσανε πολλά κακαρίσματα ἀπό πέρδικες καί σέ λίγο φανερώθηκε πάνω στόν τράφο μιά περδικομάνα νά πηγαίνει καμαρωτή καμαρωτή σαλαγώντας* τά περδικόπουλά της...

Τά ἔημερώματα, μόλις ἀποδιαφωτοῦσε, ή γριά ἄκουε μέσα στό μισοῦπνι της τήν πέρδικα, πού μέ ξέχειλο κέφι τῆς ἔστελνε μήνυμα.

"... ἄνοιξη καιροῦ, ἄνοιξη καρδιᾶς... τραγούδα, πουλάκι μου, τραγούδα, κι ἄς μή φτάνει ἡ φωνή σόου στίς πλαγιές τῆς Σκύρος...".

Σηκωνότανε ἡ γριά κι έτοιμαζε τόν πρωινό καφέ. Τόν ἔφερνε μπρός στ' ἀνοιχτό παράθυρο καί τόν ἀκούμπαγε στό τραπεζάκι. Αντίκρου τοποθετοῦσε ἀκόμη μιά καρέκλα καί φώναζε τόν Κυριάκο τῆς νά 'ρθει κι ἐκείνος...

-'Ελα, Κυριάκο, κάθισε. Πίνε ἄφοβα όσο καφέ σου κάνει κέφι... πολύ σέ παίδεψα... μήν πίνεις καφέ... μήν ἀνάψεις ἄλλο τσιγάρο... κάμε τό κέφι σου, Κυριάκο, μή τοῦτο, μή τ' ἄλλο, τί βγήκε... πήγε, καί πήγε μέ τόν καημό..."

'Από τ' ἀνοιχτό παράθυρο καλεῖ καί ξανακαλεῖ τό ταίρι της μέ κακ-

οἱ ἄρμοι: οἱ κλειδώσεις.

κουρμούλες: σωροί ἀπό χῶμα ἀνάμεσα στά κλήματα.

σαλαγάω: όδηγω μέ φωνές ένα κοπάδι.

ρίσματα γεμάτα πάθος ή έκπατρισμένη πέρδικα τής Σκύρου.

Πόσες φωνές, πόσες αὔρατες έπικλησες γεμίζουν τά άερινα κύματα,
χωρίς νά φτάνουν ποτέ στόν προορισμό τους...

Έρωτήσεις

1. Τί κοινό έχει ή ζωή της γριάς με τή ζωή της πέρδικας;
2. Γιατί ή γριά συμπονάει τό πουλί;
3. Στό διήγημα ύπαρχει νοσταλγία κάποιας άλλης ζωῆς. Ποιά είναι αύτή; Νά βρείτε τά χωρία πού άναφέρονται σ' αύτή.
4. Ποιά χαρακτηριστικά τής σύγχρονης ζωῆς βρίσκετε στό διήγημα;
5. Νά μελετήσετε τό διήγημα καί νά άπαντήσετε στά παρακάτω έρωτήματα: α) έχει ένότητα τόπου, χρόνου, ύποθέσεως; β) έχει πλοκή καί έπεισόδια; γ) έχει άντιθέσεις καί συγκρούσεις; δ) έχει πρόσωπα καί διάλογο;
6. Γιατί κυριαρχεῖ ό μονόλογος; Τί φανερώνει αύτό;

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ Γεννήθηκε στό Ήράκλειο τής Κρήτης τό 1898. Έργα της: Σκληροί άγανες γιά μικρή ζώη, Γ' Χριστιανικόν Παρθεναγωγέσιον, 'Ανθρωποι, Χοντρούλης καί Πηδηχτή (Ιστορία γιά παιδιά), Λούμπενι, 'Αναχωρήσεις καί μεταλλαγές κ.ά.

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

Ρούμελη

‘Ο Ζ. Παπαντωνίου καταγόταν άπό τό Καρπενήσι. Στό ποίημά του θυμάται μέ νοσταλγία τίς όμορφιές τής ιδιαίτερης πατρίδας του.

Τή μάνα μου τή Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τό λαχταρῶ...

Ψηλά πού μέ νανούριζες καημένο Καρπενήσι!

Τρανά πλατάνια ξεδιψών στίς βρύσες μέ τό κρύο νερό.

Σαρακατσάνα ροβολάει καί πάει γιά νά γεμίσει.

Μέ κρουσταλλένια σφυριχτά σέ λόγκους φεύγουν σκοτεινούς
κοτσύφια καί βοσκόπουλα μέ τά λαμπρά τά μάτια,
νερά βροντοῦνε στό γκρεμό καί πάνε πρός τούς ούρανούς
ΐσια κι όρθα σάν τήν ψυχή της Ρούμελης τά έλάτια.

Κάμπε άττικέ, μέ πλάνεψες κι έγώ γιά τίς κορφές πονώ
και γιά τραχιές άνηφοριές σηκώνω τό κεφάλι...
Φυλακωμένη πέρδικα πού κλαίει γι' άλαργινό βουνό
δέρνει ή ψυχή μου στό κλουβί τά νύχια της κοράλλι.

Έρωτήσεις

1. Νά δικαιολογήσετε τίς λέξεις τοῦ ποιήματος: «μάνα» καί «μέ νανούριζες».
2. Πῶς δικαιολογεῖται ή λαχτάρα τοῦ ποιητῆ νά άγναντέψει τόν τόπο, όπου γεννήθηκε;
3. Νά σχολιάσετε τούς δυό τελευταίους στίχους τοῦ ποιήματος.
4. Νά βρείτε τίς παρομοιώσεις καί τίς μεταφορές τοῦ ποιήματος καί νά εξηγήσετε τί προσφέρουν στό ποίημα.
5. Ποιές όμορφιές της Ρούμελης προβάλλονται στό ποίημα;
6. Μπορείτε νά προσδιορίσετε τό ύφος τοῦ ποιήματος; Ποιές λέξεις βοηθοῦν περισσότερο στή δημιουργία αύτοῦ τοῦ ύφους;

ZACHARIAS PAPANTONIOU (1877-1940). Γεννήθηκε στό Καρπενήσι. Πήγε στήν

'Αθήνα, γιά νά σπουδάσει 'Ιατρική, άλλα άσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί τή λογοτεχνία. Τό 1918 διορίστηκε διευθυντής τής 'Εθνικής Πινακοθήκης καί στή θέση αυτή παρέμεινε ώς τό τέλος τής ζωής του. Τό 1938 έγινε μέλος τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών. "Έγραψε ποιήματα, διηγήματα, ταξιδιωτικά καί τεχνοκριτικές μελέτες. "Έργα του α) ποίηση: Πολεμικά τραγούδια, Χελιδόνια, Θεία δώρα β) πεζά: Πεζοί ρυθμοί, Διηγήματα, Βυζαντινός όρθρος. Σημαντική ήταν ή συμβολή του στήν έκπαιδευτική μεταρρύθμιση τοῦ 1917 μέ τό άναγνωστικό Τά ψηλά βουνά, πού έγραψε γιά τήν τρίτη δημοτικού γ) Θέατρο: 'Ο όρκος τοῦ πεθαμένου.

Δ. Γιολδάσης: Θερισμός.

Μιμίκα Κρανάκη

[Διακοπές]

Οι Διακοπές είναι άπόσπασμα από τό μυθιστόρημα Κόντρ-Τάν* τής Μιμίκας Κρανάκη. 'Ηρωίδα του έργου είναι ή Κυβέλη, ένα κορίτσι από εύκατάστατη οικογένεια τής Αθήνας, πού ζει τήν άμεριμνη προπολεμική έποχή καί τά δύσκολα χρόνια του πολέμου καί τής κατοχής. Στό άπόσπασμά μας ή Κυβέλη κάνει τίς πρώτες διακοπές της στήν έξοχή, στήν περιοχή του Βόλου, καί γνωρίζει μιά όψη τής ζωής πολύ διαφορετική άπ' αύτην πού ξερε στήν Αθήνα.

Αξαφνα κατάλαβε πώς θά ξυπνοῦσε. Πάλεψε μιά στιγμή, γιά νά κρατηθεῖ στό βυθό τοῦ υπνου, νά δει τή συνέχεια τοῦ όνείρου, μά δέν τά κατάφερε κι ανοιξε τά μάτια της. "Ασπρα μαλακά φτερά γύρω γύρω. 'Η κουνουπιέρα. Στό ταβάνι χόρευε μιά άσπροχρυση σταγόνα ήλιος. Πηγαινοερχόταν πέρα δῶθε σάν ζουζούνι. 'Απ' τό παράθυρο ἵσαμε τό κρεβάτι της είχε στρωθεῖ ένας δρόμος άπ' άνθόγυρη κι απάνω τραγουδούσαν μικρά μικρά άστεράκια, τρίλιεις άπό ζωντανό, σάρκινο φῶς. Κάτι σάν συντριβάνι έσπασε μέσα της. "Ενα ἄσπρο πουλί τίναξε τά φτερά του μές στό στήθος της. Θυμήθηκε πώς βρισκόταν στόν 'Αι-Σώστη.

Σήκωσε τήν κουνουπιέρα κι ετρεξε στό παράθυρο. Τό σανίδι, κάτω στό πάτωμα, μύριζε τριαντάφυλλα. Κι όταν ἐσπρωξε πίσω τά παραθυρόφυλλα, ὅρμησε μέσα ένα κύμα έξαισιας, γλαυκῆς* εἰρήνης. "Ολα βουτηγμένα σέ άποχρώσεις ἀσπρου. Κι ή θάλασσα άπιθανα ἥρεμη, ώσπου ἔφτανε τό μάτι, σά νά 'χε πήξει τό νερό σ' ένα πλατύ μαργαριταρένιο καθρέφτη. Κι οί κορυφογραμμές τής Εύβοιας, άντικρυ, άναερες, σάν άπο λιβάνι.

Η θεία Άγλαΐα είχε μείνει στήν Αθήνα. Η θάλασσα τήν πείραζε στά νεῦρα. Στό πλαινό δωμάτιο πηγαινοερχόταν ή γιαγιά καί μιλοῦσε μονάχη της, ὅπως τό συνήθιζε συχνά. Φρστ, φρστ, φρστ, ἔκαναν οί παντόφλες της, ἐκείνες οί άστειες βελούδινες παντόφλες μέ τά κεντημένα ρόζ γαρούφαλα.

Κόντρ-τάν (*Contre-Temps*): άπροσδόκητο γεγονός, άτυχία. 'Επίσης: μουσικός όρος (παραχρονισμός).
γλαυκός: γαλάζιος.

– Καλημέρα, γιαγιάκα.
– Καλημέρα, άγγελάκι μου. "Αντε νά σέ ντύσει τώρα μάνι μάνι ή 'Αργυρώ.

Φόρεσε τό καινούριο μαγιό μέ τό γαλάζιο άστερι στό στήθος κι άπο πάνω πέρασε τό ἄστρο τομπράλκο* μέ τίς ρόζ κουκκίδες. Ός καί τά ροῦχα της ήταν ποτισμένα ἀπ' τήν Ἰδια ούσια, ἀπό τοῦτο τό εύτυχισμένο πρωινό φῶς. Ή 'Αθήνα ήταν μακριά, ἀνύπαρχτη. Είχαν ἀλλάξει όλα, ώς τίς παραμικρές λεπτομέρειες. Πάνω στό τραπέζι, στό πλαϊνό δωμάτιο, ήταν ἀκουμπισμένο ἔνα χοντρό μώβ ποτήρι ἀπό πορσελάνη κι ἔνα πιάτο φταζμίτικα* παξιμάδια. Αύγο χτυπητό μέ κακάο. Ή γιαγιά, καθισμένη στή μεγάλη ψάθινη πολυθρόνα, είχε κρεμάσει ἀπ' τό λαιμό τήν κάλτσα της κι ἐπλεκε. Γιατί νά 'ρχουνται ὅλες οί εύτυχίες μαζωμένες καί νά κατρακυλᾶνε ἔτσι βιαστικά, πρίν προφτάσει νά τίς γευτεῖ κανένας ώς τό τέλος; Θά 'θελε τόσο νά κρατήσει μερικές γουλιές ἀπό τούτη τήν πολύτιμη ούσια σ' ἔνα μπουκαλάκι γιά τά ξεθωριασμένα πρωινά τῆς 'Αθήνας, ὅταν οί ώρες δέν θά τραγουδοῦσαν πιά, ζαρωμένες κάτω ἀπ' τόν παγωμένο ἵσκιο πού ἀπλώνονταν σ' ὅλο τό σπίτι τῆς όδοῦ 'Ασκληπιοῦ.

Πήρε τό «Παραμύθι χωρίς ὄνομα»* καί κάθισε στήν ἀκροθαλασσιά. Μιά τόσο μαλακά σωπή. Ξετυλίγονταν πλούσια σέ φαρδιές κορδέλες ἀπό θάλασσα, ούρανό, ἐλαϊνες κι ἄστρους δρόμους καί χάνονταν ἐκεῖ κάτω, πίσω ἀπ' τούς λόφους. Ρίχτηκε στό διάβασμα μέ πολύ κέφι καί σέ λίγο βυθίστηκε σέ κείνο τό γυάλινο καβούκι, ὅπου ἔμπαινε κάθε φορά πού διάβαζε. Ή θεία 'Αγλαΐα γκρίνιαζε γι' αὐτό.

– Φτάνει πιά! Μούστωσες* στό διάβασμα, παιδάκι μου. Δέν κάνεις καί νισάφι*; Πᾶν μέτρον ἄριστον*.

Τῆς φαινόταν σάν νά τή γδέρνουν, ὅταν τή βγάζαν ἀπ' τά βιβλία τῆς. Μά τώρα δέν ήταν ἔτσι. Πρώτη φορά πού ή πραγματική ζωή δέν τῆς φαινόταν ἔνα βάσανο ἀνεξήγητο. Πρώτη φορά πού ό γύρω κόσμος μποροῦσε ν' ἀναμετρηθεῖ μέ τό παραμύθι πού διάβαζε.

Κάποια στιγμή ἔνα σκίρτημα πέρασε πάνω ἀπ' τή γυαλένια ἐπιφάνεια, σάν φτερούγισμα πουλιοῦ. Δέν ἀκούστηκε τίποτες κι ὅμως ή Κυβέλη ήταν σίγουρη πώς αύτή ή γαλάζια ἀνατριχίλα είχε μιά δικιά της

τομπράλκο: φόρεμα ἀπό βαμβακερό ύφασμα.
φταζμίτικα: ἔφτάζυμα.

«Παραμύθι χωρίς ὄνομα»: παιδικό μυθιστόρημα τῆς Πηνελόπης Δέλτα.
μούστωσες: μέθυσες, ζαλίστηκες.

νισάφι: ἔλεος: κάνε νισάφι: τέλειωνε.

πᾶν μέτρον ἄριστον: ἀρχαίο ρητό: ὅλα πρέπει νά γίνονται μέ μέτρο.

μουσική. "Ισως μία ψιλή ψιλή τρίλια, σάν ενα ἀνοιξιάτικο ψιχάλισμα. Στήν ἀρχή φάνηκε στό βάθος μιά λεπτή γραμμή, γρατζουνιά σ' ενα κρινένιο δέρμα, κι ἐπειτα γίνηκε σιγά σιγά σγουρός κυματισμός πού όλοένα δυνάμωνε. Τήν ἐπιασε ἔνας ἀκατανότος, ἀνήμπορος θυμός, ἡ ἀπελπισία τῶν παιδιών πού 'ναι ἀνίκανα νά συμβιβαστοῦν μέ τή στέρηση τῆς στιγμῆς, ἀνίκανα νά σκεφτοῦν πώς αὔριο πάλι ἡ θάλασσα θά ἔμερωσει ἔτσι γαλήνια ἡ πώς τά κύματα ἔχουν κι αὐτά τήν ὄμορφιά τους.

'Η Ἀργυρώ βγῆκε ἀπ' τό σπίτι κρατώντας τά σύνεργα τοῦ μπάνιου, τό μπουρνούζι, τό χρωματιστό λαστιχένιο ψάρι πού φούσκωνε, τή σκούφια, τά σανδάλια.

—"Αντε νά βουτήξεις, τώρα πού 'ναι ζεστή ἡ θάλασσα.

Προχώρησε μέ μικρά, φοβισμένα βηματάκια στά ρηχά. 'Ο βυθός ἦταν στρωμένος μέ στρογγυλά, παρδαλά χαλίκια, σάν φρουί γκλασέ*, καί τό νερό πράσινο κι ἀνάλαφρο σάν βραδινό ἀγέρι. Πάφλαζε γύρω της μ' ἔνα μεταξώτο θρόισμα κι οι γλάροι ἔσκυβαν καί φιλούσαν τίς κορφές τῶν κυμάτων.

Πιό πέρα, στ' ἅπατα, ὁ βυθός ἦταν γεμάτος φύκια πού ἀναδεύονταν τεμπέλικα νοσταλγώντας τόν ἥλιο.

"Ἐπαιξε πολλή ὥρα μονάχη της, βουτηγμένη στήν ἴριδιστή* χαρά τοῦ δρίζοντα καί τῆς ἐκρηκτικῆς ἄνοιξης πού κυμάτιζε μέσα της. Στήν Ἀθήνα ὁ ούρανός ἦταν πάντα κρυμμένος πίσω ἀπ' τίς στέγες τῶν σπιτιών, σάν πίσω ἀπό βαριά τσιμεντένια σύννεφα. Ξεχνούσες τήν ὑπαρξη τῶν ἄστρων, τοῦ ἥλιου, τῆς αὐγῆς. Καλά καλά δέν σήκωνες τά μάτια οὕτε στά δεύτερα πατώματα τῶν σπιτιών. 'Η ζωή ἦταν ἔνα μακρύ τοῦνελ*, σάν τή σήραγγα τοῦ Μπράλου*. Περπατοῦσες ἵσα μπρός σου, ἀκολουθώντας τά βήματα τοῦ προηγούμενου, ὅπως τά μυρμήγκια στίς φωλιές τους, ἡ τά βόδια, ὅταν γύριζαν τό γιόμα* ἀπ' τό χωράφι. Κι ἡ μέρα ἦταν ἔνα μέ τή νύχτα, ἔνα σκοτάδι μέ πιότερα ἡλεκτρικά.

Σιγά σιγά ὄλος ὁ μικρόκοσμος τῆς παραλίας μαζεύτηκε γύρω ἀπ' τό λαστιχένιο ψάρι σάν τούς σαργούς* γύρω ἀπ' τό ψωμοτύρι τῆς πετονιᾶς. Τρεῖς πιτσιρίκοι στάθηκαν καί χάζευαν μέ μιά ἐπιθετική ζήλεια στά μάτια, μή τολμώντας ώστόσο νά προχωρήσουν στήν πράξη. 'Η Κυ-

φρουί γκλασέ: φρούτα ζαχαρωμένα (εἶδος γλυκοῦ).

ἱριδιστός: αὐτός πού βγάζει ἴριδισμούς, πολύχρωμες ἀνταύγειες.

τοῦνελ: σήραγγα.

Μπράλος: δύρεινη διάβαση στό βουνό Καλλίδρομο, κοντά στή Λαμία.

γιόμα: μεσημέρι.

σαργός: εἶδος ψαριοῦ.

βέλη στήν άρχη προσπάθησε νά τούς άγνοήσει, μά ή ματιά τους βάραινε τόσο έπιμονα στό ψάρι της, ώστε τά χρειάστηκε κι άρχισε νά ύποχωρεί κανονικά, μ' όση περισσότερη άξιοπρέπεια μποροῦσε.

Μά ή κατάσταση λύθηκε γρήγορα. Ό μεγαλύτερος τής παρέας, ένα ψηφόλιγνο, ξανθό παιδί με μεγάλα δόντια πεταγμένα πρός τά έξω, πλησίασε καί τής είπε θαρρετά.

– Θέρες νά παιξουμε καί μετς μέ τό ψάρι;

– Πώς! "Αν θέλετε! άπαντησε βιαστικά.

Φοβόταν πάντα πώς τ' άλλα παιδιά δέν ήθελαν νά παιξουν μαζί της. Γι' αύτό, μόλο πού ή θεία 'Αγλαΐα τής είχε άπαγορέψει νά δανείζει τά πράματά της στούς άλλους, βιβλία, τετράδια, παιχνίδια, τούς έδωσε άμεσως τό λαστιχένιο ψάρι.

– Πώς σέ λένε; ξαναείπε τό ξανθό παιδί.

– Κυβέλη. Έσένα;

– Λεωνίδα Χαριτάκη. Αύτόν τόν λένε Πέτρο καί κείνον Βασίλη. Είναι φίλοι μου.

– Ποῦ κάθεστε;

– Σέ κείνα κεī τά σπίτια. Νά, τά βλέπεις; Φαίνονται άπό δῶ. 'Εκείνο μέ τά πράσινα παράθυρα καί τ' άλλο μέ τή μεγάλη συκιά. 'Εσύ ποῦ κάθεσαι;

– 'Εκεī, σ' αύτό τό σπίτι μέ τή βεράντα.

Τή ρώτησαν άκομα πόσων χρονών είναι καί τήν κοίταζαν μέ θαυμασμό, σάν έμαθαν πώς έμενε στήν 'Αθήνα κι ό πατέρας της ήταν δικηγόρος. Αύτοί μένανε στό Βόλο κι ήταν παιδιά έμπροων.

"Οταν ήρθε νά τήν πάρει ή 'Αργυρώ, νόμισε πώς τούς ήξερε άπό χρόνια. Ό μπάτης* είχε δυναμώσει καί βούιζε στήν στέγη τοῦ σπιτιοῦ σάν βαριά χορδή βιολοντσέλου*. 'Η λεύκα άρμενιζε στό μεσημέρι μ' άπλωμένα τά φύλλα. 'Ακόμα κι ή ώρα τοῦ φαγητοῦ στόν 'Αι-Σώστη είχε ένα χυμό, μιά γεύση ίδιαίτερη. Δέν ήταν ή σούπα πού κατάπινε μ' άηδία στήν 'Αθήνα άπό κάποια άνεξήγητη μισητή άνάγκη. 'Ηταν ή ίδια ή σάρκα τής θάλασσας, κλεισμένη στή μορφή ένός φαριοῦ. Καί τό κρεβάτι της δέν ήταν τ' άναπόφευκτο μαρτύριο πού ύφισταται κανένας άνάσκελα, προσπαθώντας νά διασκεδάσει μέ τά παραμύθια ή πιάνοντας μύγες, άλλα ένα άσπρο καραβάκι μέ γαλάζια παράθυρα. Κάτω, στήν άκρογιαλιά, τά κύματα σούρνονταν μ' ένα θρόισμα δάσους. 'Ισως έτσι νά 'κανε ή γενειάδα τοῦ γερο-Ποσειδώνα, όταν ξεχυνότανε θυμω-

μπάτης: ό άέρας πού φυσᾶ άπό τή θάλασσα.

βιολοντσέλο: έγχορδο οργανο σε σχήμα μεγάλου βιολιού.

μένη στό Αιγαίο. Νά ρουφάς λαίμαργα τίς στιγμές, όπως ό κάμπος τή βροχή ἔνα καλοκαιριάτικο ἀπομεσήμερο. δίχως νά τίς ἀφήνεις νά περνάνε ξένες, μακριά, σάν μιά μελωδία πού ἀκοῦς ἀφήρημένος.

"Ολα τούτα ήταν τόσο καινούρια πού δέν τήν ἀφήνανε νά κοιμηθεῖ. Εἰδε τ' ἀπομεσήμερο νά λοξεύει στό παράθυρο, τό 'δε σ' ὅλες του τίς ἀποχρώσεις, μέ κείνο τόν ἀνεξάντλητο δημιουργικό πλούτο τῶν παιδιών πού βγάζει θησαυρούς εύτυχίας ἀπό 'να μόριο ἀχτίδας. Εἰδε τ' ἄσπρο φῶς τοῦ μεσημεριοῦ νά θολώνει σιγά σιγά, ὡσπου ἔγινε μιά κίτρινη ἀμφίβολη ἀνταύγεια. Ταξίδευε μές στό κρεβάτι της, γλιστρώντας πάνω στόν οὐρανό. Κάποτε θά πήγαινε σέ κείνα τά νησιά ἀντίκρου, σέ κείνη τή σταχτιά κουκκίδα καί στ' ἄλλο, πλάι. πού μάκραινε πάνω στό νερό σάν σκουλήκι. Θά χε ἔνα καράβι καί θά πήγαινε παντοῦ. Κι ή ζωή θά 'ταν πάντα ἔτσι γαλάζια καί δροσερή.

Ἐρωτήσεις

1. Ἀφοῦ μελετήσετε καλά τό ἀκόλουθο χωρίο: «Θά θελε τόσο νά κρατήσει μερικές γοθλιές... τῆς ὁδοῦ 'Ασκληπιοῦ», ν' ἀπαντήσετε στίς ἐξής ἐρωτήσεις:
 - α) Ποιά είναι «τούτη ή πολύτιμη ούσιά»; Γιατί τήν ὄνομάζει ἔτσι;
 - β) Τί σημαίνει ἡ φράση «ὅταν οι ὥρες δέν θά τραγουδοῦσαν πιά»; Νά βρείτε πιό κάτω ἄλλα χωρία πού νά δικαιολογοῦν τή φράση αύτη.
2. Νά μελετήσετε τόν τρόπο πού ή Κυβέλη γνωρίζεται μέ τά παιδιά. Στήν ἀρχή τί στάση κρατοῦν τά παιδιά ἀπέναντι στήν Κυβέλη καί τί στάση ή Κυβέλη ἀπέναντι τους; "Αν λέγαμε ὅτι τό διάλογο πού ἀκολουθεῖ τόν χαρακτηρίζει ή φυσικότητα, θ' ἀπαντούσαμε σωστά; Νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας.
3. Τί αἰσθήματα γεννᾶ στήν Κυβέλη ή γνωριμία της μέ τήν ὑπαιθρο; Μπορείτε νά σημειώσετε μιά φράση πού νά ἐκφράζει συνοπτικά αύτά τά αἰσθήματα:

MIMIKA KRANAKH. Γεννήθηκε στή Λαμία. Σπούδασε Νομικά καί Πολιτικές Ἐπιστήμες στήν Αθήνα. Τό 1945 ἔφυγε γιά τό Παρίσι, όπου καί διαμένει. Έμφανιστηκε τό 1947 μέ τό μυθιστόρημα *Contre temps* καί ξεχώρισε ἀμέσως γιά τίς γνήσιες πεζογραφικές της ικανότητες. "Άλλο της ἔργο είναι *Tό τσίρκο* (δημοσιεύτηκε στά γαλλικά). Μέ τό βιβλίο της 'Ελλάδα, πού κυκλοφόρησε γαλλικά στό Παρίσι, ἔδωσε μιά γενική, ἄλλα ζωντανή εἰκόνα τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Δημοσιεύσεις ἐπίσης ἀρθρα καί μελέτες σέ γαλλικά καί ἐλληνικά περιοδικά.

Θέμα τό γράφω σε ένα χαρτί
το βράδια,

Τό φτάσιμο

Τό φτάσιμο είναι τό πρώτο από τά τέσσερα ποιήματα που έχουν τό γενικό τίτλο Εικόνες τοῦ χωριοῦ καὶ ἀνήκουν στή συλλογή Θά βραδιάζει. ('Αθήνα 1930). Ο ποιητής πηγαίνοντας από τήν πόλη στό χωριό έξηγει στή συντροφιά του τίς όμορφιες που θά συναντήσουν έκει.

Θά βραδιάζει ἡ μέρα, ὅταν θά φτάνομε
στοῦ χωριοῦ τ' ἀποσκιωμένα ἄλωνια.
Θά φανοῦν λευκά τά χωριατόσπιτα
πίσω από τῶν πεύκων τ' ἀκροκλώνια.

Μακριά θ' ἀκούονται ἀρνιῶν βελάσματα·
βραδινή καμπάνα θά σημαίνει
στή βρυσούλα βόδια θά ποτίζονται,
θά καπνίζουν φοῦρνοι φλογισμένοι.

Θά βαθιανασάίνομε στό διάβα μας
μυρωδιά από στάχια θερισμένα.
Θά μᾶς εύχηθοῦν τό «καλῶς ἥρθατε»
χέρια από τὸν κάματο ἀργασμένα.

Από τό κατώφλι ἀναμερίζοντας
τοῦ καιροῦ τ' ἀγκάθια καὶ τά χόρτα,
τοῦ κλειστοῦ παλιόπυργου θ' ἀνοίξομε
τή βαριά τή σιδερένια πόρτα.

Έρωτήσεις

1. Πῶς παρουσιάζει ό ποιητής τή ζωή τοῦ χωριοῦ; Μέ ποιές εικόνες;
2. Τί έκφραζει μέ τήν τέταρτη στροφή ό ποιητής;
3. Ποιά αισθήματα μᾶς μεταδίδει τό ποίημα;
4. Γιατί χρησιμοποιεῖ ό ποιητής τό μέλλοντα χρόνο;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ (1859-1951). Γεννήθηκε στήν Αθήνα. Σπούδασε στήν Αθήνα καὶ τή Γερμανία. Έγραψε διηγήματα καὶ κυρίως ποιήματα. "Εδειξε έπι-

σης μεγάλο ένδιαφέρον γιά τήν παιδεία. Τό 1926 έγινε άκαδημαϊκός. Έργα του:
Φωτερά σκοτάδια, Κλειστά βλέφαρα, Θά βραδάζει, τό μυθιστόρημα Άμαρυλής
διηγήματα κ.α. Τά έργα του διακρίνονται γιά τήν άγαπη τής ζωής τών άνθρωπων
τής ύπαίθρου.

1) Νά ω φωταγρέψω σε ως τό!

Γαλάτεια Σαράντη

Αποχαιρετισμός

Η Μάνη, έπειδή είναι όρεινή περιοχή, ήταν άπομονωμένη ώς τά τελευταία χρόνια. Γι' αύτό διατήρησε πιό πολύ τίς ιδιότυπες συνήθειές της καί τίς πατροπαράδοτες άντιλήψεις, δηλαδή τήν παράδοσή της. Ο γερο-Αντώνης, ό κρωας τοῦ διηγήματος, είναι ένας γνήσιος άντιπρόσωπος αὐτῆς τής παράδοσης.

Τό γράμμα ήρθε έτσι δίχως νά τό περιμένει, κι ούτε πού είχε δεῖ κανένα σνειρο, νά έχει κάπως προετοιμαστεῖ. Κι ή χαρά τοῦ γερο-Αντώνη τοῦ Μηλέα ήταν κάτι πού ποτέ δέν τό είχε φανταστεῖ πώς μπόραγε καί νά ύπάρχει σέ τούτη τή ζωή.

«Σεβαστέ μου πατέρα, έγραφε ό γιός του, είμαστε καλά καί τό αύτό έπιθυμοῦμε καί δι' έσε. Αποφασίσαμε φέτος νά 'ρθοῦμε στό χωριό. Μόλις τελειώσει τό σχολείο ό Αντωνάκης, θά 'ρθοῦμε, μόνο πού πρέπει πιά κι έσου ν' άποφασίσεις νά γυρίσεις μετά μαζί μας στήν Αθήνα!»

Ούτε πού στάθηκε σέ τούτο τό τελευταίο, πού τοῦ τσαμπούναγε σέ κάθε γράμμα του ό γιός του. «Έλα, πατέρα... Έλα πιά!... Δέν μπορῶ νά σέ ξέρω γέρον άνθρωπο μονάχο σου...» Κι ἄλλα τέτοια. Ποιός τόν ἀκουγε; Νά πάει, λέει, στήν Αθήνα, μέσα στή βρωμιά καί στή βουή, νά πλακωθεῖ ή ψυχή του; Πεῖσμα στό πεῖσμα λοιπόν: δέν πάω πουθενά! Έδω γεννήθηκα, έδω θά πεθάνω! Έλα, πατέρα, νά γνωρίσεις τόν έγ-

γονό σου! Νά μου τόν φέρετε έδω νά τόν γνωρίσω... Πόσα χρόνια τό περίμενε αύτό και πώς περάσανε αύτά τά χρόνια!

Πήρε τό γράμμα καί τό διάβασε στόν καφενέ. «"Αντε, γερο-'Αντώνη, ποιός τή χάρη σου! Θά δεῖς τά έγγονα σου έπιτέλους", τοῦ λέγανε οί χωριανοί κι αύτός τούς κέρασε όλους διπλές φορές γιά τό καλό μαντάτο*.

"Επειτα πέρασαν οί μέρες, πολλές πολλές μέρες, δέσαν τά μύγδαλα, γίναν μελιχρά* τά σύκα, καί μιά φορά πού πέρασε ό γερο-'Αντώνης μπρός άπο τό σχολείο βρήκε τό δάσκαλο μονάχο του: «Κυρ δάσκαλε, ποῦ είναι τά σκολιαρούδια σου;» ρώτησε τάχα άδιάφορα.

- Τώρα πιά, παππούλη; κλείσαν τά σχολεῖα! "Οπου νά 'vai θά έρθουνε καί οί δικοί σου. "Έτσι;

"Ετσι βέβαια! Γ' αύτό καί τράβηξε άμεσως στήν κουμπάρα του τήν Πότα, πού τόν φρόντιζε καί τόν νοικοκύρευε άπ' όταν πέθανε ή γριά του.

- Κλείσαν τά σχολεῖα, τής είπε. Νά 'ρθεις νά συγυρίσεις έκεινο τό ρημάδι. Νά μή φρίξουν οί πρωτευουσιάνοι!

"Έκανε τάχα πώς κορόιδευε, πώς περιφρονούσε τούς πρωτευουσιάνους, μά στάθηκε μονάχος του νά έπιβλέψει πού άσβέστωναν οί γυναίκες. Δέν κάθησε σέ καρέκλα όλη μέρα, στασό δέν είχε, κι ἔλεγε έκεινο νά γίνει ετσι, έκεινο άλλιώς· γέλαγε, ἔλεγε χωρατά κι ἔπειτα ντρεπότανε γιά τή χαρά του, νά τή δείχνει ετσι. "Ηθελε νά κρυφτεῖ στά ίδια του τά μάτια, θύμωνε λοιπόν ξαφνικά κι άδικαιολόγητα, ἄλλαζε γνώμη, μάλωνε τίς γυναίκες, πώς τάχα τεμπελιάζουν καί πάνε ετσι τά μεροκάματα. "Ωσπου ή Πότα άπαύδησε* στ' άλήθεια κι ἔβγαλε έκεινή τίς φωνές καί τόν έδιωξε στόν καφενέ: "Αει στό καλό, άφέντη* μου, θά μᾶς τρελάνεις. "Άσε μας νά κάνουμε τή δουλειά μας!" Έφυγε βρίζοντας καί κρυφογελώντας.

Τό σπίτι καθαρίστηκε κι ἔγινε άγνωριστο. 'Ως καί γλάστρες μέ βασιλικό έβαλε ή Πότα, μιά σέ κάθε παράθυρο, φουντωτό βασιλικό καί καταπράσινο. Κι όταν ήρθαν οί δικοί του, ό γερο-'Αντώνης τούς καλωσόρισε στήν ξώπορτα. Ή νύφη του ήταν άδύναμη, οὕτε τήν κοίταξε.

μαντάτο: είδηση.

μελιχρός: γλυκός σάν τό μέλι.

άπαύδησε: ἀπόκαμε.

άφέντης: κυρίαρχος, κύριος. Παλιότερα λεγόταν ό νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ.

έπίσης έτσι προσαφωνούσαν οί γυναίκες τούς ἄντρες σέ πολλά μέρη τής Ελλάδας.

«Μισό μερτικό» σκέφτηκε «κι ή καλημέρα πολύ τής πάει». Ξένη, ἀλλιώτικη ή μιλιά της, ἀλλιώτικα τά χνῶτα της. Καί τίς ἐγγόνες του τίς ἀγριοκούταξε σχεδόν. Ξενοφοκοῦδες*, εἶπε μέσα του, σά νά φταῖγαν γιά κάτι τά δυό κοριτσάκια. Παιλιοθηλυκά. Αύτες θά κομματιάσουν τήν περιουσία! Έκει ὅμως πού μαλάκωσε ή μορφή του καί ἄστραψαν τά μάτια του, ἡταν στόν ἔγγονό του τόν Ἀντωνάκη. Αύτός μάλιστα! Αύτός ἄξιζε κάθε θυσία. Τόν κοίταζε καί δέν τόν χόρταινε. Ἀφέντη μου, λιοφύτα μου, λεβέντη μου, ἀιτέ μου... "Ολα τά καλά λόγια γι' αὐτόν. Θά σέ πάω ἐδῶ... Θά σέ πάω ἐκεῖ... Θά σοῦ χαρίσω ὅπλο... Θά σοῦ πάρω βάρκα..."

— Πατέρα, ἔκαμε ή νύφη του γλυκά. Τά ἄλλα παιδιά ζηλεύουν. Μήν εξεχωρίζετε ἔτσι τόν μικρό! Τά ἄλλα παιδιά...

— Ποιές; οἱ ξενοφοκοῦδες; ἄστραψε ό γέρος δυνατά. Αύτό ἔλειπε, νά ἔχουνε κι αύτές γνώμη!

- Παππούλη, είναι ἀλήθεια πώς είσαι ἐνενήντα χρόνων;
- Γεννήθηκα στά 1864. Μέτρα καί βρές τα πόσο είμαι!
- Παππούλη, πολέμησες μέ τούς Τούρκους ἐσύ;
- Τοῦρκος δέν πάτησε τό πόδι του στή Μάνη, βρέ· αύτό νά τό θυμᾶσαι πάντα! Στήν Κρήτη πολέμησα.
- Παππούλη, ἀλήθεια είναι πώς καίγατε τό λάδι καί τό χύνατε στούς ἔχτρούς ἀπό κείνη δά τήν τρύπα;
- Ἀπό τό φονέα νά λές, Ἀντωνάκη. Ἀπό τό φονέα!

Είχαν γίνει ἀχώριστοι οἱ δυό τους. Θά τοῦ δείξω τά χτήματα ἔνα ἔνα, είχε πεῖ ό γέρο-Ἀντώνης, νά τά γνωρίσει, νά τά διαφεντεύει*, σάν θά μεγαλώσει, ὥχι σάν τόν πατέρα του, πού ποτέ δέ νοιάστηκε γι' αύτά, είναι δέν είναι. Καί τοῦ ἐδειξε τά χτήματα ἔνα ἔνα. Ο Ἀντωνάκης ἔτρωγε καρύδια καί σύκα κι ἄλλα φιλέματα*καί δέν ξεκόλλαγε ἀπό τόν παππούλη του. Κι όλο γιά πολέμους μίλαγαν. Γιά παντιέρες*, γιά σκοτωμούς, γιά νικλιάνους* καί φαμέγιους*: "Εγινε ἔνα πατχνίδι ή ζωή κι ή ίστορία... Ό Πετρόμπεης, οἱ Τρουπάκηδες, ό Παναγιώταρος. Μιά πριγκιπέσσα Παλαιολογίνα*, πόσοι τήν ἀγαπήσανε, μά τήν παντρεύ-

ξενοφοκοῦδες: οἱ γυναῖκες πού κάθονται σέ ξένο τζάκι· πού μέ τό γάμο τους ἀλλάζουν σπίτι.

διαφεντεύω: ὑπερασπίζομαι.

φιλέματα: κεράσματα.

παντιέρα: σημαία.

νικλιάνοι-φαμέγιοι: ή ἀνώτερη καί ή κατώτερη κοινωνική τάξη (ἀντίστοιχα) στή Μάνη.

Παλαιολογίνα: 'Από τή βυζαντινή οἰκογένεια τῶν Παλαιολόγων τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μιστρᾶ.

τηκε ένας προσπάππος σου, 'Αντωνάκη!... Παλικαριές κι άπιθανες άποκοτιές* για τήν τιμή καί γιά τό όνομα.

Στεκόνταν τό δειλινό στή ράχη καί βλέπαν τόν ήλιο πῶς έσβηνε στή θάλασσα, κι ήσαν κι οί δυό τους όλο ξέαψη καί φλόγα. Πάνω τους διαφέντευε ό Ταῦγετος! 'Απάτητος, περήφανος, άντρικιος! 'Ακόμη καί στήν κορυφή του θ' άνεβαινε ό γερο-'Αντωνης τούτες τίς μέρες. Τόσο ένιωθε φτερωμένη κι άντρειωμένη τήν ψυχή του δίπλα στό παιδί.

Καί ζταν πέρασε ό καιρός, ξεστόμισε στό γιό του τούτη τήν παραλογη κουβέντα:

—"Άσε μου, μωρέ, τόν 'Αντωνάκη μαζί μου· νά περάσει ένα χειμώνα έδω πάνω, νά τό θυμάται όσο ζει!

Γέλασε ό γιός του. «Τί λέσ, πατέρα, είσαι καλά; Ποῦ ν' άφήσω τό παιδί; Θά 'ρθεις όμως έσυ μαζί μας, έτσι συμφωνήσαμε, δέν γίνεται άλλιως. Μέ τό ζόρι, μέ τή βία, θές δέ θές, θά σέ πάρω κοντά μου πιά!....»

Τού ήρθε νά σηκώσει τή λαγούσα* νά τοῦ τή φέρει στό κεφάλι. "Άκου τό θρασίμι", έπειδή τάχα έβγαλε δυό δεκάρες στήν 'Αθήνα, σήκωσε καί μπόι, καί ξεχνάει πῶς μιλάνε στά γονικά τους τά παιδιά!

— Τήν ἄλλη βδομάδα θά φύγουμε, παππούλη, τοῦ εἶπε τό άπογευμα ό μικρός. Θά 'ρθεις κι έσυ μαζί μας.

"Εστριβε τσιγάρο καί δέ μίλησε.

— Θά 'ρθεις κι έσυ μαζί μας, ξανάπε τό παιδί μέ σιγουριά, λέσ κι είχε καταλάβει τή δύναμή του, λέσ καί είχε συνειδητοποιήσει άπόλυτα πώς πιά ό παππούς του ήταν σκλάβος του καί δέν τόν ἄντεχε τό χωρισμό.

— Θά 'ρθω, πού νά μέ πάρει ή όργη. Θά 'ρθω καί θά ψοφήσω έκει σάν τό σκυλί, ξέσπασε ό γέρος. Είχε θυμώσει μονάχος του. "Έτσι τοῦ έρχόταν νά πάρει πέτρες νά τίς ρίχνει ίσα κάτω στόν κήπο τοῦ Καριτσέα. Πρίν έκατό χρόνια είχαν έχτρητα οί δυό φαμίλιες, αίμα είχε χυθεῖ, τά καλύτερα παλικάρια είχαν πέσει νά ξεπλυσθεῖ ή προσβολή. Ποιά προσβολή; καί ποιός τή θυμόταν τώρα; "Ας είναι! Τί κι ἄν λέγαν καλημέρα, κι ἄν μιλιόσαντε* μέ τούς Καριτσέους τώρα σέ τούτους τούς νερουσιλασμένους τούς καιρούς, πού δέν ξέρεις ποιός είναι έχτρος σου καί ποιός είναι φίλος σου! Νά πού τό αίμα του μίλαγε μέσα του σωστά, καί τώρα πού έχει φουντώσει ό θυμός μέσα του, θέλει νά πάρει πέτρες νά τίς ρίξει κατά κεῖ νά ξεθυμάνει!

ἀποκοτιές: τολμηρές πράξεις.

λαγούσα: ή μαγκούρα.

θρασίμι: θρασύδειλος, αύθαδης.

μιλιόσαντε: μιλιόνταν (ιδιωματ. τύπος).

‘Ο Αντωνάκης λάκιξε μέ τ’ ἄλλα τά παιδιά καί παῖζαν τό κυνηγητό. ‘Εμεινε μόνος του. Εἶχε καθίσει στό φράχτη, στήν ξερολιθιά. ‘Ησυχα πού ήταν! Τά πουλιά πώς χαμοπετούσαν τό δειλινό! «Θά φύγω, πουλάκια» τούς είπε. «Θά φύγω!» Έτρεμε ή φωνή του. «Ένας κόμπος είχε σταθεῖ στό λαιμό του, ίδιο ἄσπαστο καρύδι.

«Ἄχ, μωρή γριά, τί μοῦ ’καμες νά πεθάνεις πρώτη! Πονηρή καί καταφερτζού, ὅμορφα τά κανόνισες, ἔ; ‘Εσύ ἐτοιμάστηκες, τραγουδίστηκες, σ’ ἔκλαψε όλο τό χωριό! ‘Όλο τό χωριό ήταν στήν παρηγοριά σου. ‘Εφαγαν, ἥπιαν, σέ συχώρεσαν! Τό καλύτερο κρασί μοῦ ἥπιαν. Χαλάλι! Σέ συχώρεσαν! Πᾶς λαφριά λαφριά ἵσια στόν παράδεισο. ‘Αμ’ ἐγώ, παλιόγρια, τί θ’ ἀπογίνω ἐγώ; ‘Ετσι πού μ’ ἄφησες...»

Είχε έχαστει καί μίλαγε δυνατά, λές καί ή γυναίκα του – δεκαπέντε χρόνια πεθαμένη – ήταν ἔκει πλάι καί τόν ἄκουγε, ἔκει κάπου στόν άέρα, στό φράχτη, στήν ἐλιά, κι ὥρα τήν ὥρα θά τοῦ ἔδινε ἀπόκριση!

«Τί θ’ ἀπογίνω ἐγώ, ἄν μέ βρει ὁ Χάρος στήν Αθήνα;...” Άκλαυτος θά πάω ἐγώ κι ἀτραγούδιστος;...”.

Βέβαια ἀπόκριση δέν ἐρχόταν. Τέλειωσε τό τσιγάρο του καί σηκώθηκε ἀργά ἀργά. Μιά ίδεα δούλευε στό μυαλό του· κάπως ἐπρεπε νά τά συμβιβάσει τά πράγματα. Τράβηξε ἵσια στής βαφτιστήρας του τῆς Βγένως. Βρήκε τήν κόρη της ἔκει:

– Ποῦ είναι ή μάνα σου; τή ρώτησε σκουντούφλης.

– “Εχει πάει τά ζά γιά πότισμα. Τώρα θά ’ρθει, νουνέ!

Τοῦ ’βγαλε καρέκλα καί κάθισε στήν αὐλή καί περίμενε, κι ὅλο τή δούλευες ἔκεινη τήν ίδεα, κι ὅλο ἔβλεπε πώς δέν ήταν καί κάτι δύσκολο. Δέν ήτανε καί τόσο παράξενο. ‘Η Βγένω ήταν ή καλύτερη μοιρολογίστρα. “Ολοι τό παραδέχουνταν αὐτό. Πῶς τά ἔδεινε τά στιχάκια, τά λόγια πώς τά ταίριαζε!

– Πόσω χρόνων μέ κάνεις; ρώτησε τή μικρή.

– Ξέρω κι ἐγώ, πόσο νά πῶ!

– Είμαι ἐνενήντα ἔξι!

– Νά τά κατοστίσεις, νουνέ!

– Τόν κακό σου τόν καιρό! Θά πεθάνω ἔκει πού θά μέ πάνε στήν Αθήνα. Θά πεθάνω, σοῦ λέω, καί θά πάω ἄκλαυτος κι ἀτραγούδιστος! Λοιπόν;

– Λοιπόν;

– Λοιπόν νά, γι’ αύτό ἡρθα! Νά πεῖς τής μάνας σου νά ἔρθει ταχιά στό σπίτι. Νά μέ τραγουδήσει!

‘Η μικρή τράβηξε ἀμήχανη τήν κοτσίδα της καί τήν ξέπλεξε στήν ἄκρη.

- Νά σέ τραγουδήσει, νουνέ... ζωντανό;
- Ναι, γιατί; είναι παράξενο, μωρή; Άγριεψε.
- "Οχι, έκαμε φοβισμένη αύτή.
- Νά της πεις νά 'ρθει στό σπίτι νά μιλήσουμε. Νά συνεννοηθοῦμε γιά πότε θά 'ναι!"

Όριστηκε γιά τήν Κυριακή μετά τής Παναγιάς τής Γιάτρισσας*. Καί τήν αλλη μέρα θά φεύγανε όλοι μαζί γιά τήν Αθήνα. 'Η Πότα τόν ἔντυσε τό πουκάμισο καί τήν καλή φορεσιά, πού είχε φυλαγμένη γιά τή μεγάλη ώρα. Πλύθηκε καί στολίστηκε σάν γαμπρός, είχε κιόλας ξυμολογηθεῖ καί πήγε καί μετάλαβε. Κι όταν ἀπόλυσε ή ἐκκλησία, ἥρθαν όλοι οι χωριανοί στό σπίτι νά τόν χαιρετίσουν. Τόν βρήκανε ξαπλωμένο στή σάλα τοῦ σπιτιοῦ του, είχε τραβήξει στή μέση τό σκαλιστό σεντούκι καί είχε ξαπλώσει πάνω ἐκεῖ, τά χέρια σταυρωτά, κλειστά τά μάτια, ἔνα κόκκινο γαρούφαλο στό στόμα. Κάθισαν όλοι ἔνα γύρω, σοβαροί κι ἀγέλαστοι καί περίμεναν. "Ωσπου ἥρθε ή Βγένω κι ἔφερε μαζί της, ἔτσι ὅπως είχαν συμφωνήσει, τή Βεργούλα τοῦ Τσαγκρή κι ἀκόμη τίς δυο ἀδερφές τοῦ Βαγγέλη τοῦ Ρίγγου ἀπό τή Πλάτσα. Οἱ πιο ἄξιες μοιρολογίστρες τοῦ τόπου! Κάθισαν κι αὐτές σοβαρές, λύσαν τά μαντίλια τους τά μαῦρα, κράτησαν τό ρυθμό κουνώντας ζερβά δεξιά τήν κεφαλή. Κι ἄρχισε ή Βγένω τό μοιρολό. Γιά ποιόν ἀντρειωμένο ἔκλαιγε τούτη ή φωνή! Παινέματα γιά παλικάρι ήσαν αύτά κι ὅχι γιά ἐκατοχρονίτη: ἥλιος πού ἐσβησε καί σκοτείνιασεν ή γῆς. Δεντρί πού μαράθηκε. Δρῦς πού χτυπήθηκε ἀπό κεραυνό. Πῶς στέρεψε ή βρύση ἀπό τό δροσερό νερό: Τούτη ή νερομάνα πῶς καί δέν κελαρύζει πιά, νά ξεδιψάει ὁ κόσμος όλος μές στή χάρη της;... Τά ἔλεγε ή Βγένω, κι ἐπειτα τόν ἔπαιρνε τόν κάθε στίχο ή Βεργούλα καί οί δυο Ριγγίες μέ σπαραχτική φωνή. Κι ἀπέ, πάλι ἄρχιζεν ή Βγένω: γιά πολέμους μιλοῦσε τώρα, γιά βόλια καί γιά κάστρα πού ξεθεμελιώθηκαν, γιά αἴματα καί γιά γδικιώμαούς* καί γιά φιλότιμα. "Όλα δέν τά εύλογησε ό Θεός σέ τούτη τή ζωή!

Τά κουγέ ό γερο-Αντώνης, κι ἔνα χαμόγελο εύτυχίας πλανιόταν στή μορφή του. Τά μάτια του πάντα κλειστά, τά χέρια σταυρωμένα. "Αχ, ἂν ἤθελες ό Κύριος νά τόν ἔπαιρνε στούς κόλπους του τούτη τήν ώραία στιγμή! "Αν ἤθελε ό Κύριος νά ἔστελνε τόν ἄγγελο μέ τή ρομφαία, τώρα πού ή ψυχή του ἦταν όλοκλαθαρη, νά τήν ὀδήγαγε σιμά του τούτη

τής Παναγιάς τής Γιάτρισσας: μ' αύτή τήν προσωνυμία γιορτάζεται στή Μάνη ή Παναγία στίς 8 Σεπτεμβρίου.
γδικιώμαος: ἐκδίκηση.

τήν ψυχή, περνώντας άπό τήν περήφανη κορυφή τοῦ Ταῦγετου! "Αχ, ἂν ἦθελε ὁ Κύριος νά φυσήξει καί νά σβήσει τώρα τοῦτο τό καντήλι τό λάδι του σώματος. Λάθος εἶναι πού κρατάει τούτη ἡ τρεμουλιαστή φλογίτσα. "Απλωσε, Ἀφέντη, τήν παλάμη Σου, λευτέρωσέ την τούτη τήν ψυχή τοῦ γερο-Ἀντώνη, νά πάρει τά ψήλου, πάνω άπό τά κυπαρίσσια πού γνωρίζει, πάνω άπό τίς έλιές πού τίς μόχθησε*, πάνω άπό τό χῶμα τό δικό του. Νά φύγει μαζί μέ τούς στίχους τοῦ τραγουδιοῦ τούτης τῆς Βγενιῶς... ψηλά... ψηλά... ψηλά!..."

"Η Πότα ἔφερε τούς καφέδες καί τά κονιάκ στό μεγάλο δίσκο καί ὅλοι τόν χαιρέτισαν καί τοῦ εἶπαν: Θεός σχωρέσε! Τοῦ εἶπαν ἀκόμη: καλή ψυχή, καί οἱ γεροντότεροι: καλήν ἀντάμωση!"

Καί ὅταν ὅλα τελείωσαν, ἥρθε καί ὁ Ἀντωνάκης κοντά του ἀναψοκοκκινισμένος, ἀγριεμένος, τά μάτια του κατακόκκινα άπό τό κλάμα.

- Πές μου, παππούλη, εἶσαι ζωντανός;
- Πάψε βρέ, δέν κλαίνε οἱ ἄντρες, τόν ψευτομάλωσε.

Μά τό παιδί ἐπέμεινε ἀπαρηγόρητο.

- Πές μου, εἶσαι ζωντανός ἢ ὄχι;

Τόν κοίταξε λίγο ὁ γερο-Ἀντώνης μαλακωμένος, τοῦ χάιδεψε τό κεφάλι.

- Ξέρω κι ἐγώ, ἔκαμε σιγά. Ξέρω κι ἐγώ;...

"Ἐνα μικρό ἀστρο σύννεφο ταξίδευε μακριά, κάτι θλάχιστο καί ἄπιαστο. "Αστρο, χωρίς σχῆμα καθορισμένο· χωρίς νόημα. Ἀπόμεινε κεῖνος χαμογελώντας, νά τό κοιτάει ἐκεῖ, ψηλά... ψηλά... ψηλά..."

'Ερωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ ἀντίληψη τοῦ γερο-Ἀντώνη γιά τά κορίτσια καί ποιά γιά τ' ἀγόρια; Πρόκειται γιά δική του ἀντίληψη ἀποκλειστικά ἢ ὄχι; Πῶς τήν ἐξηγεῖτε;
2. Νά ἐπισημάνετε δυό συνήθειες πού ἀνήκουν στήν παράδοση τῆς Μάνης.
3. Τί γνώμη ἔχει ὁ γερο-Ἀντώνης γιά τή ζωή τής πόλης; Σέ ποιά σημεία τοῦ διηγήματος ἐκφράζεται αὐτή;
4. "Οταν ὁ Ἀντωνάκης ρώτησε τόν παππού του ἂν εἶναι ζωντανός, ἐκείνος τοῦ ἀπάντησε: «ξέρω κι ἐγώ»; Τί ἦθελε νά πει;
5. Μέ ποιά δευτερεύοντα περιστατικά ἐκφράζεται ἡ λαχτάρα τοῦ γερο-Ἀντώνη νά δεῖ τούς δικούς του;

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ. Γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1920. Σπούδασε Νομικά στήν

τίς μόχθησε: τίς καλλιέργησε μέ μόχθο.

σχωρέσε: (σχωρέσει σε), νά σέ συγχωρέσει.

Αθήνα. Άσχολήθηκε μέ τήν πεζογραφία. "Έργα της: α) διηγήματα: *Τό βιβλίο τῆς χαρᾶς, Πασχαλιές*, β) μυθιστορήματα: *Τὸ βιβλίο τοῦ Γιοχάννες καὶ τῆς Μαρίας, Χρώματα ἐμπιστοσύνης* κ.ἄ.

IV. Τό '40 - 'Η κατοχή

Εδώ σηκώνετ' όλ' ή γη μέ τους ἀποθαμένους
(Σικελιανός)

Ούμβ. Αργυρός: *Πορεία πρός τό μέτωπο*

Χειμώνας

Τό κείμενο δημοσιεύτηκε στην έφημερίδα 'Η Καθημερινή τό Δεκέμβριο του 1940, ένώ ό πόλεμος στήν Αλβανία συνεχίζοταν άκομη. "Οπως ξέρουμε, πολλοί στρατιώτες έχασαν τότε τά πόδια τους ή πέθαναν άπό τά κρυοπαγήματα.

Δεκέμβριος. Τά σπίτια οικούμενα τά χαλιά τους, εις τά παράθυρα έμπηκαν βαριές οι κουρτίνες. Έδω κι έκει, όπου ό προβλεπτικός σπιτονοικούρης είχε φροντίσει γιά ξύλα, αναψε ή φωτιά, άλλου μέ δυο κάρβουνα ή πυρήνα* έτοιμάστηκε τό μαγκάλι. Τό βράδυ γέρνουν έρμητικά τά παραθυρόφυλλα, κλείνουν τά τζάμια, τά κρεβάτια όπλιζονται καί μέ μιά άκομη κουβέρτα, μπαίνει τό πάτιλωμα καί, καμιά φορά, πέφτει έφεδρεία καί τό παλτό. Εις τούς δρόμους τό βήμα είναι ταχύ, ό γιακάς του παλτού στκωμένος, ή μυτίτσα τής μικρῆς, πού είναι άνεβασμένη στό τράμ, κατακόκκινη. Ό έπαίτης, πού στέκεται στή γωνιά του μεγάλου δρόμου, έφερε τά χειμερινά του. "Έναν μποξά*. Τώρα στίς ζύμιλες του πολέμου έμπηκε, στερεότυπο, καί τό κρύο:

- Τί νέα;
- Καλά, πάμε 'μπρός.
- Κρύο.
- Χιονιάς.

Χιονιάς... Κι έπάνω; 'Επάνω στά βουνά; Έκει όπου άρχισε τώρα νά πέφτει χιόνι καί σφυρίζει τρελός ό βοριάς καί τό παίρνει καί τό μαζεύει καί τό σκορπά γύρω του σάν θύελλα παγωμένη; 'Επάνω...

– Εϊδατε τό στρατιώτη έδω καί λίγες μέρες πώς έφυγε; Κρατούσε δεξιά του τό όπλο, άριστερά του τήν ξιφολόγχη, στή μέση τά φυσέκια του καί τό παγούρι, καί στήν πλάτη τό σπίτι του. Έκει στό γυλιό άλλα.

πυρήνα ή: τριμένα κουκούτσια άπό έλιές, πού χρησιμοποιούνται γιά καύσιμη υλη.

μποξάς: πλεχτό ή ύφαντό μάλλινο ύφασμα, πού ρίχνεται στήν πλάτη.

φυσίγγια, ό πρόχειρος έπίδεσμος, ἔνα ζευγάρι κάλτσες, ἔνα πουκάμισο καὶ ἡ κουβέρτα, ἔνα «ἡμικλινοσκέπασμα» τοῦ στρατοῦ. Αὐτό το κορμί μ' αὐτά θά παλέψει. "Έχει τό ὅπλο, τήν ξιφολόγχη, τά φυσέκια, γιά τόν ἔχθρό· μιά φανέλα, ἔνα ήμικλινοσκέπασμα γιά τό κρύο.

Τό βράδυ, ὅταν «έχει συνεχισθεῖ ἡ προέλασις» καὶ εἶναι παγωμένο τό σῶμα του καὶ τά ροῦχα του ἔχουν βραχεῖ καὶ γύρω ἔχει κοκκινίσει ἀπό τό αἷμα τό χιόνι, ἔρετε ποῦ θά σταθεῖ νά κλείσει γιά λίγη ὥρα τά μάτια του ό στρατιώτης; Κάπου σέ μιά πλαγιά. Κοντά σ' ἔνα χάλασμα, σ' ἔνα βράχο, σκάβοντας μέσα στόν πάγο μιά σπηλιά, στήνοντας ἔνα ἀντίσκηνο, πού η θύελλα ποῦ καὶ ποῦ τό δέρνετ, τό παίρνει.

Κι ὅμως αὐτός ό στρατιώτης θά σηκωθεῖ. Αὐτός θά ξυπνήσει μεσάνυχτα, διά νά «συνεχισθεῖ ἡ προέλασις».

Αὐτός, ἀφοῦ ἐστάθη φρούρος εἰς τά σύνορα, ἀφοῦ ἀντίκρισε τά πολυσβόλα, τούς ὅλμους, τό βαρύ πυροβολικό μέ τό στήθος του, μέ μιά λόγχη, ἀφοῦ ἐπῆρε τήν Ἐρσέκα, τήν Κορυτσά, τό Πόγραδετς, τό Ιβάν, ἀφοῦ ἐσκαρφάλωσε στίς κορυφές τής Μοράβας, θά προχωρήσει τώρα... Μαζί μέ τούς ἀνέμους, μαζί μέ τό χιόνι, μέ τό βοριά, μέ τή βοήθεια τής κατάλευκης Ὀππασίας*, πού περνᾶ χλωμή μέσα ἀπό τίς χαράδρες καὶ χάνεται τό ξημέρωμα εἰς τά σύννεφα, ό "Ελλην στρατιώτης, ἀπό βουνό σέ βουνό, ἀπό ύψωμα σέ ύψωμα, βῆμα μέ βῆμα στρώχνει, διώχνει, πατᾶ.

Κι ἐμεῖς;... Θά βάζομε τά χαλιά καὶ θά κλείνομε τίς κουρτίνες τό βράδυ; 'Εμεῖς θά σηκώνομε τό γιακά; 'Εμεῖς πρέπει νά κλεισθοῦμε στά σπίτια μας καὶ νά παγώσομε. Πρῶτον διότι δέν χρειαζόμαστε καὶ δεύτερον διότι δέν θά παγώσομε.

'Εμεῖς πρέπει τώρα – εἶναι Δεκέμβριος, στήν "Ηπειρο εἶναι ἐνάμισι μέτρο τό χιόνι – νά δώσομε ὅ, τι ἔχομε: κουβέρτες, πλεκτά, γάντια, φανέλες, χρῆμα. "Άλλος νά δίνει, ἄλλος νά πλέκει, ἄλλος νά ἀγοράζει, ἄλλος νά κουβαλᾶ καὶ ὅλοι μαζί νά στέλνομε τήν ἐργασία μας καὶ τή στοργή μας καὶ τόν κόπο μας εἰς τά σύνορα. Γιά νά προφυλαχθεῖ, νά ζεσταθεῖ, νά κοιμηθεῖ ό στρατιώτης.

Αὐτός δέν προστατεύει μόνο τή ζωή μας, τά σπίτια μας, τίς γυναικες μας, τά παιδιά μας. Προστατεύει κάτι ἀνώτερο: τήν τιμή τής 'Ελλαδος. 'Από τήν ήμέρα πού ἐφάνη, τόν παρακολουθεῖ μέ τό στόμα ἀνοικτό ό κόσμος ὅλος. "Έχει ξεσπάσει σέ χειροκροτήματα ή ύφη-

*Οππασία: δραμα: ἔδω: εικόνα φανταστική, πού βλέπει κανείς μπροστά του σάν πραγματική.

λιος. "Εχει άντιλαλήσει ή γη σέ ζητωκραυγές. Κι έμεις, θά τόν άφήσουμε νά κρυώσει;... ΟΧΙ.

'Εμπρός λοιπόν!... Μιά ήμέρα, μιά Κυριακή, ας όρισθεί μιά πλατεία ώς τόπος συγκεντρώσεως μαλλίνων ειδῶν. Κι έκει ας πάμε ένας ένας μέ ό,τι έχομε: μιά φανέλα, μιά κουβέρτα, ένα ζευγάρι κάλτσες, ένα πλεκτό και νά τό ρίξουμε. "Ολοι. Καί νά σχηματισθεί ένας κώνος, σάν τό Ίβάν.

Καί από τα γύρω ξενοδοχεῖα νά μᾶς βλέπουν οι ξένοι, γιά νά καταλάβουν καί νά τηλεγραφηθεί καί έξω ότι έχει έπιστρατευθεί άλοκληρος ή 'Ελλάς. 'Ο στρατιώτης μέ τό ὅπλο, ή γυναίκα μέ τό βελόνι καί οι γέροι καί τά παιδιά μέ τήν ύπομονή, μέ τό θάρρος, καί μέ ό,τι ό καθένας έχει.

Έρωτήσεις.

1. Τό κείμενο άποτελείται από τρεις βασικές έννοτητες. Νά τίς βρείτε καί νά έπισημάνετε πῶς ή καθεμιά έχουπηρετεί τό σκοπό τοῦ συγγραφέας.
2. Ποιές έπιμέρους εἰκόνες άπό τή ζωή τοῦ στρατιώτη μᾶς δίνει ο συγγραφέας;
3. Σέ ποιό λογοτεχνικό είδος άνήκει τό κείμενο καί γιατί;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΒΛΑΧΟΣ (1886-1951). Γεννήθηκε στήν Αθήνα. Σπούδασε Νομικά καί συνεργάστηκε ώς χρονογράφος καί άρθρογράφος σέ άθηναϊκές έφημερίδες. Τό, 1914 έξέδωσε τό λογοτεχνικό περιοδικό *Παναθήναια* καί παράλληλα έγραψε τά θεατρικά έργα: Τό κόκκινο γάντι, *Υπογραφή* κ.ά. Τό 1919 έξέδωσε τήν έφημερίδα *Καθημερινή*, στήν οποία έγραφε τό πολιτικό άρθρο.

20/10/80

Θά 'ρθει ώρα

Τό Θά 'ρθει ώρα είναι τό τελευταίο κεφαλαιό του βιβλίου Τό μνήμα τῆς γριάς τοῦ "Αγγελου Βλάχου, πού ἀναφέρεται στὸν ἐλληνοϊταλικό πόλεμο τοῦ 1940-41 στὰ βουνά τῆς Αλβανίας. Στίς 6 Απριλίου 1941 ὅμως οἱ Γερμανοί ἐπιτεθῆκανε ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Πορά τῇ γενναίᾳ ἀντίστασή του, ὁ ἐλληνικός στρατός ἀναγκάζεται νά ύποχωρήσει στὸ μέτωπο τῶν ἐλληνοβουλγαρικῶν συνόρων καὶ τῆς Αλβανίας. Τό ἀπόστασμα μᾶς δίνει μιάν εἰκόνα ἀπό τὴν ύποχωρηση τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου.

Περπατήσαμε μέρες καὶ τίς περπατήσαμε σ' ἔναν τόπο ἄγριο. Ξένον ἀπό μᾶς, ἀπό τὴν πίκρα πού πότισε τὸ κορμί μας καὶ τὸ τοάκισε. Περπατήσαμε ἀπό χωριό σὲ χωριό, πότε τρώγοντας κοπριά μέ σταφίδα – εἶχε πέσει ἔνα φορτίο σταφίδα καταγῆς καὶ στὴν πείνα μας τὰ φάγαμε μαζί – πότε φοβερίζοντας πῶς θά βάλομε φωτιά στὸ σπίτι, ἃν δέ μᾶς δώσουνε ψωμί, καὶ πότε ζητιανεύοντας ἔνα κατιτί μέ τό ἑκατοστάρικο στό χέρι.

Από τίς τρεῖς μεραρχίες, σαρανταπέντε χιλιάδες ψυχές, μείναμε χιλιοὶ καὶ περπατᾶμε κάπως μαζί κι αὐτό τίς πρῶτες μέρες. "Υστερα βαδίζομε παρέες παρέες ἀνάλογα μέ τό ποῦ πήγαινε ὁ καθένας. Πολλοὶ πετάξαντας τά ὅπλα τους νά είναι ἐλαφρότεροι. "Άλλοι τά κουβαλᾶνε. Σέρνω κι ἔγω τ' ὅπλοπολυυβόλο. "Οσο κι' ἄν μέ τυραννάει, δέν τ' ἀφήνω. Τό κουβαλῶ σάν κατάρα. Κάθε τόσο στέκομαι, τ' ἀκουμπῶ χάμω, τό κοιτάζω καὶ λέω νά τό ρίξω σέ καμιά ρεματιά βγάζοντάς του τό κινητό οὐραίο* καὶ ὅμως νά το πάλι στὴν πλάτη μου. Κι ὅλο περπατᾶμε λοιξεύοντας πρός τὴν "Ηπειρο, πρός τά βουνά. Περνᾶμε χωριά μακεδονίτικα μέ χαρούμενα ὀνόματα. Πολυνέρι, Πεντάλοφο, Καλλονή, Αύγερινός, Άνθούσα, καὶ γύρω ἡ πλάστη, τόσσο ἀδιάφορη, γιορτάζει τὴν ἀνοιξή της! Τά λουλούδια, χίλια στολίδια, ἀνοίγουνται ἀχόρταγα τά μάτια τους νά πιοῦνται φῶς, μάτια ἄλικα*, κίτρινα, μαβιά, σπαρμένα μέ στούς κάμπους. Τά δέντρα στόλισαν τή φυλλωσία τους μ' ἀνθούς πού σιγοτρέμουνται κι ἀνοίγουνται στὸν ἥλιο, καὶ τά ρυάκια μέ τά διάφανα νερά τους παίζουνται καὶ τραγουδούν ἔνα τραγούδι γελαστό.

κινητό οὐραίο: τό κλείστρο τοῦ ὅπλου.
ἄλικος: κόκκινος.

άνοιγουνε στόν ήλιο, καί τά ρυάκια μέ τά διάφανα νερά τους παίζουνε καί τραγουδοῦν ἔνα τραγούδι γελαστό.

Κι ὅλα αὐτά σάν νά περίμεναν καί νά ἐτοιμαστήκαν ἔτσι.

Καί τώρα μπήκαμε στήν Πίνδο.

ΠΙΝΔΟΣ, ΜΟΡΑΒΑ, IBAN, ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ, ΤΕΠΕΛΕΝΙ.

Ἐδῶ ἡταν ἡ ἀρχή! Ἐδῶ! Ἐδῶ! Νά, τοῦτα τά μέρη, τοῦτα τά χώματα, οἱ ρεματίές αὐτές, τά δάση τοῦτα. Καί τώρα; Περνοῦν περνοῦν, πηγαίνουνε τό δρόμο τους ἄνθρωποι βαδίζοντας σιγά, σέρνοντας τά πόδια, περνώντας μέσ' ἀπό τά μονοπάτια, ἀνάμεσα ἀπ' τά δέντρα, σάν τά φαντάσματα ἐκείνων πού ἐδῶ στά μέρη ἐτοῦτα ἀρχίσαν. Μπήκαμε σ' ἔνα δάσος ρόμπολα*, πελώρια, πυκνοφυτεμένα, κι εἶναι στοιχειό τό καθένα τους κι ὅλα μαζί στοιχειό. Μία ἀσάλευτη, ἄγγιχτη ήσυχία βασιλεύει. Τά βήματά μας δέν ἀκούγονται κι εἶναι σάν νά πηγαίνομε σε μαγεμένο τόπο. Τό δάσος μέ τά μεγάλα ρόμπολα σάν νά περίμενε τό στρατό, σάν νά πρόσμενε τά τσακισμένα μας κορμιά νά τά σκεπάσει στή σιωπή του. Κι ὅλο βαδίζομε στό σκοτεινό μονοπάτι πού χώνεται ὅλο καί πιό βαθιά μέσα στά δέντρα, πού λές καί κλείνουν πίσω μας. Καί νά, μές στήν καρδιά τοῦ δάσους, σ' ἔνα ξέφωτό του, βρήκαμε μιά στάνη κι εἶναι μέσα ἔνας παππούς μ' ἄσπρα γένεια, πού μᾶς κοιτάζει με τά γεροντικά πάνσοφα μάτια του.

— Ποῦθε ἔρχεστε, παιδιά;

— Πεινάμε, παππού.

— Καθίστε, παιδιά. Καθίστε.

— Παππού, νά κοιμηθοῦμε μές στή στάνη; Είμαστε τσακισμένοι.

— Κοιμηθείτε, παιδιά. Ξέρω.

Μᾶς ἔστρωσε τίς κάπεις του μέσα στή στάνη κι ἥρθε ὁ ὑπνος καί μᾶς πήρε ἐκεῖ, κοντά στ' ἀρνιά, μές στή βαριά μυρωδιά τῆς στάνης. "Άμα ξυπνήσαμε, ηὕραμε δυσό ἀρνιά στή σούβλα. Κάτσαμε, φάγαμε.

— Εὔχαριστοῦμε, παππού...

— Τό Θεό, παιδιά.. Τό Θεό... Καί μᾶς κοιτάζει ἔνα γύρο.

— Τί γίνηκαν τά νιάτα σας; ρωτάει.

— Πόλεμος, παππού. Πόλεμος.

"Εγίνε ύστερα μιά κουβέντα μεταξύ μας κι εἶπε κάποιος πώς ἵσως ὁ Γερμανός θά φανεῖ λεβέντης... Ό γεροτσοπάνος μᾶς κοίταξε καί σωπάνει. Κάποιος εἶπε:

— Τά σπίτια μας, τό ἐλάχιστο, δέ θά τά πειράξει.

ρόμπολο: κουκουναριά.

Τότε ό γέρος τόν κοίταξε κατάματα κι είπε:

- Παιδιά μου, μπήκε ποτέ γιά καλό ό λύκος μές στή στάνη;
3 "Όταν ἤρθε ἡ ὥρα νά φύγομε, λέω τοῦ γέρου:
 - Παππού, κράτησε τ' ὄπλο.
 - Τί νά τό κάνω, γιόκα μου;
 - Ξέρεις ἐσύ. Πάρ' το.
 - Δένν ἔχω δύναμη ἐγώ, μηδέ βλέπω καλά. Δῶσ' το σέ κανέναν ἄλλον, παιδί μου.

— "Οχι, κράτα το ἐσύ. Ξέρεις σέ ποιόν νά τό δώσεις ἀπ' αύτούς πού είναι δῶ, στά βουνά τριγύρω.

- Καί τί νά τό κάνει αὐτός γιόκα μου;
- Θά 'ρθει καιρός, παππού, θά 'ρθει ὥρα...

Έρωτήσεις

1. Μέ ποιά συναισθήματα ἐπιστρέφουν οἱ στρατιῶτες μας ἀπό τό μέτωπο τῆς Ἀλβανίας;
2. Γιατί ὁ συγγραφέας μιλάει λεπτομερῶς γιά τήν πορεία τους μέσα στή χαρούμενη φύση καὶ τή μάγεια τῶν δασῶν;
3. Ποιό είναι τό βαθύτερο νόγμα τῆς τελευταίας φράσης «Θά 'ρθει καιρός, παππού, θά 'ρθει ὥρα»;
4. Τί ἐννοεῖ ό γέρος μέ τή φράση: «Παιδιά μου, μπήκε ποτέ γιά καλό ό λύκος μές στή στάνη;»;

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ Γεννήθηκε τό 1915 στήν Αλεξάνδρεια τῆς Αιγύπτου. Σπούδασε Νομικά στήν Αθήνα καὶ σταδιοδόρησε ώς διπλωμάτης. "Εργα του: Τό μνήμα τῆς γριᾶς, 'Ο κύριός μου ό 'Αλκιβιάδης, Οι τελευταίοι Γαληνότατοι, Ήρες ζωῆς κ.α.. Μετέφρασε ἐπίσης τήν Ιστορία τοῦ Ηροδότου καὶ τοῦ Θουκυδίδη.

1) Ποιηματεύοι

τοσαυθιένια διο την ανάθανεχη
υμφορά αηδην υαιήνε την
ιδόφυγην ωισιν ωινε βιά
ερο Τα ρην ή ὥρη την εινινες
ηαραστεύεις

Οτι φαρεν τρυπορη ή ὥρη
της ανισταν την αηθανεχη

76

2) Για να φας δεξι

την ανιδειν αηθανεχη οα
Θετ Τουν ανιδι ηαι αη
χαραβιντ ψην ωις
ται ωηρεταζε

Κώστας Ούρανης

Κατοχή

Ο ίδιος ό ποιητής σημειώνει γιά τό ποίημά του αύτό: «"Έτσι όνειροπολοῦσα τόν καιρό τής κατοχῆς κλεισμένος στήν κουζίνα τοῦ ἐπίπαχτου σπιτιοῦ μου, ὅπου μέ είχαν περιορίσει νά ζῶ οἱ Γερμανοί κι ἀποθέου δέν ἔβλεπα παρά λεπρούς τοίχους ἄλλων σπιτιών καί μιάν αὐλή γεμάτη σκουπίδια»..

Αλήθεια, δάση καί βουνά
ύπάρχουνε στόν κόσμο ἀκόμη;
Υπάρχουν οἱ μεγάλοι δρόμοι
πού πᾶν σέ μέρη ἀλαργινά*;

Ανθίζουν πάντοτε οἱ βραγιές;*
Στούς κάμπους εἶναι φῶς κι εἰρήνη;
Κι ἔμεινε λίγη καλοσύνη
μέσι στίς ἀνθρώπινες καρδιές;

Απίστευτα μᾶς φαίνουνται ὅλα
σ' ἐμᾶς πού ζοῦμε τώρα χρόνια
σάν σ' ὀρεινά φτωχά καλύβια
πού τ' ἀποκλείσανε τά χιόνια...

Θέ νά 'ρθει τάχα μιάν ἡμέρα
σάν ἀπό τόπους μακρινούς
ή "Ανοιξη πού λαχταρᾶμε;
Καί θά μᾶς εὕρει ζωντανούς;

Ἐρωτήσεις

- Γιατί ό ποιητής κάνει τίς ἐρωτήσεις πού ύπάρχουν στίς δυό πρῶτες στροφές;
Νά συνδυάσετε αύτές τίς ἐρωτήσεις μέ τήν είσαγωγή.
- Γιά ποιά πράγματα ἐνδιαφέρεται ό ποιητής;
- Νά βρείτε τό πραγματικό νόημα τών παρομοιώσεων καί τῶν μεταφορικῶν ἐκφράσεων πού ύπάρχουν στίς δυό τελευταίες στροφές.

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 14

ἀλαργινά: μακρινά.
βραγιά: πρασιά.

I. M. Παναγιωτόπουλος

Ἐπεισόδιο

Τό Ἐπεισόδιο ἀναφέρεται στά χρόνια τῆς Κατοχῆς. Στά μαῦρα ἐκεῖνα χρόνια τῆς πείνας καὶ τοῦ θανάτου, ἐπεισόδια, ὅπως αὐτό ποστ διηγεῖται ὁ συγγραφέας, ἡταν πολύ συνηθισμένα. Παρ' ὅλα ὅμως τά σκληρά μέτρα καὶ τή βαναυσότητα τοῦ κατακτητῆ, ὁ Ἑλληνικός λαός ἀγωνίστηκε γενναῖα γιά τή λευτεριά του.

1 Τό δρομάκι ἡταν ἥσυχο, σάν ἀπελπισμένο κι ὄρφανεμένο. Μεγάλες λακκοῦβες καταμεσῆς του, γεμάτες νερό τῆς βροχῆς, θαμποφέγγιζαν κάτω ἀπό τό ἀρρωστεμένο ἡλιόφωτο, πού πάσκιζε νά ξεσκίσει τήν πηχτή συννεφιά. Στήν πέρα γνωιά, ἐκεὶ πού ἄρχιζε ἡ ἀσφαλτος τοῦ μεγάλου δρόμου, σωριασμένα σκουπίδια, κουρέλια, χαρτιά κι ἀποκαΐδια καὶ σάπιες φλοῦδες, ἀνάδιναν τή βαριά καὶ ξινή μυρουδιά τους. Τό κορί-μέρος τοι, κοντά στό παράθυρο, προσπαθοῦσε νά συνεφέρει κάποιο κουρέλι μέ τή βελόνα του. "Ἐνα χειμωνιάτικο πουλάκι στάθηκε στά σκουπίδια, τοίμπησε μιά φλούδα καὶ πῆγε νά κοιτάξει τόν κόσμο πάνω ἀπό 'να γερμένο κεραμίδι."

2 Ἀπελπισμένο κι ὄρφανεμένο ἡταν τό δρομάκι. Κι ἔτυχε τότε νά 'ρθει καὶ ν' ἀνασάνει ἐκεὶ δά χάμου ὁ ἄνθρωπος πού περπατοῦσε ἀπό τά βαθιά χαράματα, φέρνοντας λογῆς λογῆς φρύγανα καὶ σαρτίδια* ἀπό τό βουνό. Μιά παλιοκασόνα μέ δυό ρόδες στό πλάι ἡταν τό ἔχει του· τή ζεύτηκε ὁ ἵδιος καὶ τό παιδί, ἵσαμε δεκατεσσάρω χρονώ, τήν ἐσπρωχνε ἀπό πίσω. Κι ἵδρωναν κι ἀγκομαχοῦσαν κι οἱ δυό. Τό μεγάλο παιδί ἔρεβε δυό μῆνες στή φυλακή – μέρα τή μέρα καρτεροῦσε τήν. ἐχτέλεση, πού θά τό λύτρωνε ἀπό τά δεινά του. Τά βάσανά του ἡταν ἀμολόγητα, τί βελόνες στά νύχια καὶ τί ἀναμμένες ἐφημερίδες καὶ τί σούρσιμο πάνω στά χαλίκια μέ τήν κοιλιά – μά ἐκεῖνο δέν ἄνοιγε τό στόμα του, μήτε πού παραπονιόταν, μήτε πού μετάνιωνε γιά τίποτε, μόνο καρτεροῦσε ἥσυχα τήν ὥρα πού θά 'παιρναν ἔνα τέλος ὅλα τοῦτα, μ' ἔνα βόλι στήν καρδιά, μ' ἔνα βόλι στό καθάριο μέτωπο τῆς θυσίας. 'Ο χειμώνας ἡταν βαρύς, ἡ ντουλάπα μέ τίς ψαλιδισμένες ἐφημερίδες ἄδεια, τό τζάκι σβηστό – μιά μούχλα καὶ μιά ύγρασία, κάτι σάν τήν

*σαρίδια: σκουπίδια, μικρά κομματάκια.

άνασα της πείνας, είχε κατακάτσει άπάνω σ' όλα και δέν ἔλεγε νά ξε-
σηκωθεῖ ἀπό κει. "Ετσι ό γέρος τ' ἀποφάσισε νά πάει νά μάσει χόρτα
και ξύλα. Τόσοι και τόσοι ζκαναν κάθε μέρα τό ὄδιο. Ξεκινοῦσαν για τό
βουνό μέ τά πόδια γυμνά, μ' ἔνα τσουβάλι στήν πλάτη, μέ μιά κασόνα
ξεγοφιασμένη· σάν τύχαινε και μποροῦσαν νά βοηθήσουν και τά παι-
διά, στόν πηγεμό τά βάζανε μέσα και τά σούρνανε – κι ύστερα ἐσπρω-
χναν κι ἐκείνα στό γυρισμό ἀπό πίσω. Μά ό δρόμος ήταν μακρύς – Θέ
μου, τί ἀτέλειωτους δρόμους ἔχει ή γῆ σου! Κι ἐκεῖ ἔξω τά χωράφια
πρασίνιαν, τά νεράκια μουρμούριζαν, μά ή συννεφιά ήταν πάντα βαριά
και πηχτή, σάν μιά πίκρα πού πλάκωνε τήν καρδιά. Θρήνος σ' ἔπιανε νά
κοιτᾶς τά σπαραγμένα πεῦκα, τ' ἀποκαΐδια, τούς μαύρους λόφους πού
ξειμάκραιναν ἵσαμε τή θάλασσα. Οί λοτόμοι ξεστήθιαζαν τίς ἀνηφοριές,
ξεχέρσωναν τίς λαγκαδιές. Ήταν ἄλλης λογής ἄνθρωποι τοῦτο! Γέμι-
ζαν τά κάρα τους μέ τά χοντρά ἄλογα ἀπό τό πράσινο δάσος και φεύ-
γανε, φεύγανε τραγουδώντας. Και τήν ἄλλη μέρα ξανά· και δέν ἄφηναν
δέντρο γιά δέντρο, μονάχα τή γῆ σακατεμένη – και τή νύχτα νά τή
δέρνει ἀλύπτητα ή βροχή και, σάν νά μήν τήν καταπίνει, σάν νά τή βγάζει
ἀπό τά σπλάχνα της ή ἵδια, μιά θάλασσα δάκρυα και μιά λάσπη γλι-
στερή πού γέμιζε πατημασιές, καθώς ἀνοιχτές λαβωματιές πάνω σ' ἔνα
καταπληγιασμένο κορμί. Και τότε τό πάθος τῶν ἄνθρωπων ἔσμιγε μέ τό
πάθος τῆς γῆς – χορτάρι δέν πρόφταινε νά φυτρώσει κι ό πεινασμένος.
Μά, ὅσο και νά πεῖς, ήταν μιά παρηγοριά αὐτή ή στέρηση πού ἔδενε
τόν ἄνθρωπο μέ τά πράματα κι ή πίστη, πώς κάποια μέρα πίσω ἀπό
ἐκείνους τούς λόφους θ' ἀνέβαινε ἔνας ήλιος φλογάτος και θά ξε-
τνοῦσαν οἱ τάφοι κι ἀπό στεριές κι ἀπό θάλασσες θά ξεχυνόταν τό
καινούριο τραγούδι, μιά μέρα χαρούμενη, πού δέν θά 'χε πιά τελειωμό.

3 Τό καροτσάκι βρισκόταν παρατημένο σύρριζα στό στενό πεζοδρό-
μο. 'Ο ἄνθρωπος σφούγγιζε τόν ίδρωτα του μέ τό κουρελιασμένο μα-
νίκι και τό παιδί ζεκουραζόταν κοντά στό παράθυρο, κάτου ἀπό τό κο-
ρίτσι μέ τήν ἀσταμάτητη βελόνα. Τό σακούλι μέ τά χόρτα ήταν γεμάτο
και τό καρότσακι ήταν γεμάτο – θά μποροῦσαν ὅπως ὅπως νά τήν πε-
ράσουν και τή μέρα τούτη και τώρα πού ἀνακάλυψαν τό βουνό ή ἐλ-
πίδα δέν ήταν χαμένη. Τό παιδί ζέκρινε κιόλας μιά φρέσκια φλούδα
πορτοκαλιού στά σκουπίδια και χίμηξε νά τήν ἀρπάξει, σάν νά φοβόταν
μήν τύχει και βρεθεῖ περαστικός στό εἰρηνεμένο δρομάκι και τοῦ τήν
πάρει. Κάθισε κει δά πέρα και ζεσκάλιζε· βρήκε κι ἔνα κόκαλο, πασα-
λειμμένο παχιά λάσπη και τό πλυνε στή λακκούβα καταμεσῆς, στό

νερό τῆς βροχῆς, καί τὸ τραγάνιζε εύτυχισμένον. Σ' ἔνα ξεκοιλιασμένο κουτί κονσέρβας φέγγιζε κάτι σάν ύποψία λαδιοῦ καί τὸ συμμάζεψε κι ἐκεῖνο καί τὸ δειχνέ στὸν πατέρα του σάν πλούσιο βρετίκι χάρισμα μοίρας πονόψυχης. Ήταν μιά σοβαρή δουλειά νά ψάχνεις, όλοένα νά ψάχνεις στὸ σωρό τὰ σκουπίδια καί ν' ἀπλώνεις τὸ χέρι όλοένα βαθύτερα καί νά πασπατεύεις ζητώντας τὸ θησαύρο, πού δέν τ' ἀποφάσιζε νά βρεθεῖ – μά κιόλας κάτι τοῦ λεγε τοῦ καθενός πώς ύπάρχει. 3

4 Κι ἡταν όλότελα δοσμένο σέ τούτη τῇ δουλειά τὸ παιδί καί δέν ἄκουσε τίποτα. Μήτε ὁ πατέρας ἄκουσε τίποτε, προσπαθώντας νά ζευτεῖ πάλι τὸ καροτσάκι καί νά ξεκινήσει γιά πάρα πέρα. "Επαιρνε καί νά μεσημεριάζει καί συλλογίσταν, πώς θά ἔπρεπε στό σπίτι ν' ἀνάψουν φωτιά νά ζεσταθοῦνται καί μιά σταλιά καί νά βράσουν τὰ χόρτα. Κάποιος γείτονας τούς είχε ἐξηγήσει τίς προάλλες πώς ἔριχνε μέσα στὸ τσουκάλι πεντέξι ελιές καί τὸ χόρτο ἔπαιρνε τὴ μυρουδιά τοῦ λαδιοῦ καί νοστίμιζε. Σάν δύσκολο πράμα νά βρεῖς τίς ελιές! Μά μπορεῖ στὸ τέλος ό γείτονας νά 'χε ἀκόμα/ καμπόσες. "Ολα τυχαίνουν – καί τὰ πιό ἀπίστευτα – σέ τοῦτο τὸν κόσμο καμιά φορά! Δέ συλλογίσταν ἄλλο τίποτε ἀπό τοῦτο, καθώς ζεβόταν τὸ καροτσάκι, σάν ἔπεσαν μονομάς στὸ δρομάκι οἱ λαστιχένιοι τροχοί κι ἔνα σούσουρο ἔκαμε τὸ πουλί, πού στεκόταν ἀκόμα στὸ κεραμίδι του, νά πετάξει ἀλλοπαρμένο πέρα στὴν ἄσφαλτο, μακριά. Πίσω ἀπό τὸ κρύσταλλο, στ' αὐτοκίνητο, ἄστραψε ἔνα φαρδύ κατακόκκινο πρόσωπο, όργισμένο. Καθόταν κι ἔνα κορίτσι δίπλα του καί μασοῦσε μιά σοκολάτα χαμογελώντας. Τὸ καροτσάκι σείστηκε σύγκορμο, μά ἡταν κολλημένο γερά στή λάσπη καί δέν ἔλεγε νά ξεκινήσει ἀπό κεῖ. Κι ὁ ἄνθρωπος ζεμένος ἀγκομαχοῦσε καί τιναζόταν· κι ἐκεῖνος σύγκορμος καί στέριωνε τὰ πόδια όλανοιχτα πίσω καί πάσκιζε νά τραβήξει μπροστά μέ τὸ φαγωμένο κορμί τεντωμένο σάν ἔνα τόξο καί τ' ἀριά ἀσπρα γένια του ξαναγέμισαν ἴδρωτα μονομάς καί τά μάτια του συννέφιασαν καί δέν μποροῦσαν τίποτε πιά νά ξεκρίνουν. Τὸ χοντρό πρόσωπο μούγκριζε πίσω ἀπό τὸ κρύσταλλο καί φοβέριζε καί βλαστημοῦσε σ' ἄγνωρη γλώσσα· είχε γίνει πιά γαλαζοκόκκινο καί γαλάζωνε όλοένα, κι ὁ κοντός λαιμός ἀνασηκωνόταν ἀνυπόμονος μπροστά σέ τοῦτο τὸ ἐμπόδιο τ' ἀναπάντεχο. Τὸ κορίτσι μασοῦσε τὴ σοκολάτα του καί χασκογελοῦσε. «Τί χαριτωμένος γινόταν αύτός ὁ Φρίτς, ὅταν θύμωνε!» Μά τὸ πράμα δέ βάσταξε πολύ. 'Ο Φρίτς κατέβηκε ἀπό τ' αὐτοκίνητο ἀλαφιασμένος· οἱ μπότες του ἄστραψαν καλογυαλισμένες, ἄστραψαν τὰ μάτια του σκοτεινά καί τὰ χείλη του μούγκριζαν, μούγκριζαν. Τὸ πιασε τὸ γεροντάκι, λιγνό σάν τὸ φρύγανο, καί τὸ στήσε στὸν τοῖχο, πλάι στὸ παράθυρο τοῦ κοριτσιοῦ πού ἀνατρόμαξε

Σημαντικός και Πορείας είναι φιλέσπεργχο
και κρύφτηκε μέσα κτήριοσνά τό δέρνει τό γεροντάκι, νά τό χτυπαει
όπου έβρισκε, μέ γροθιές και κλοτσιές κι όλοένα νά φρενιάζει περιο-
σότερο. Τό παιδί σωριάστηκε πάνω στά σκουπίδια και βάλθηκε νά
κλαίει τρομαγμένο καί νά κοιτάζει και νά μήν μπορει νά κουνήσει άπο
τόν τόπο του. Τό γεροντάκι δέν έβλεπε πάρεξ δυό άστμενιους άιτούς,
ένα περιλαίμιο πού άνεβοκατέβαινε μπροστά του – κι ζηνιώθε δυό χον-
τρά, ζεστά κομμάτια σάρκας νά πέφτουν άπάνω του σάν τό φλογισμένο
σίδερο· μά μήτε βόγκηξε μήτε ἄρθρωσε λέξη. Τό κορίτσι κατάπιε τή
σοκολάτα του καί ξεφώνισε: «Ντάς ίστ γκενούχ, λίμπλιχε Φρίτς, ντάς
ίστ γκενούχ!». Οι μπότες ξεμάκρυναν. Τό χοντρό πρόσωπο είχε ξανά-
βρει τόν έαυτό του, κάτι σάν γαλήνη και σάν ίκανοποίηση. Άνεβασε τό
αύτοκίνητο σύρριζα στόν τοίχο, στό άντικρινό πεζοδρόμιο, και πέρασε
θριαμβευτικά, γεμίζοντας βαριά μυρουδιά μπενζίνας τ' ορφανεμένο
δρομάκι.

Τό κορίτσι μέ τή βελόνα άνοιξε τήν πόρτα, έπλυνε τό πρόσωπο τόυ
γέρου μέ κρύο νερό, τό σκούπισε μέ καθάρια πετσέτα· ήρθανε κι οι
ἄλλες γειτόνισσες κι ἔφερε ή μιά ένα κομμάτι, ένα έλαχιστο κομμάτι
ψωμί κι ή άλλη τό μπουκαλάκι μέ τό ρούμι και πάσκιζαν νά συνεφέρουν
τόν άνθρωπο πού κακοπάθησε. Μά κάτω άπό τά μάτια τό πετσόή ήταν
γαλαζόμαυρο καί φουσκωμένο, λέξ κι άπό στιγμή σέ στιγμή θά· σκαζε
καί θά 'τρεχε άπό έκει μέσα όλο τό δάκρυ πού δέν έβγαινε άπό τήν
καρδιά. Τό παιδί μπόρεσε τότε πιά ν' άνασηκωθει κι ἔπιασε τά χέρια
τού πατέρα καί τά φιλούσε καί τοῦ πασπάτευε τό κορμί καί γλυκά καί
θαρρετά τοῦ μιλούσε, σάν νά γεννιόταν τήν ώρα έκείνη ένας άδάμα-
στος άντρας μέσα του. "Υστερα στάθηκε όλόρθο καί κοίταξε πέρα κι
είδε τή λάσπη σημαδεμένη άπό τά λάστιχα κι έβαλε όλη του τήν ψυχή
στή ματιά· κι ήταν σάν νά γέμισε τό δρομάκι άχούς άναστάσιμους καί ν'
άνθισε ή γῆς μονομάς, μέσα στήν καρδιά τοῦ χειμώνα, καί τά χελιδό-
νια νά σπάθισαν τό γαλάζιο τοῦ άσυννέφιαστου ούρανού. Γιατί τήν ώρα
έκείνη ένα βασανισμένο κι άνυποψίαστο παιδί έγινε λεύτερος άνθρω-
πος καί κατάλαβε ποιό είναι τό χρέος του.

Φρίτζινα

Ερωτήσεις

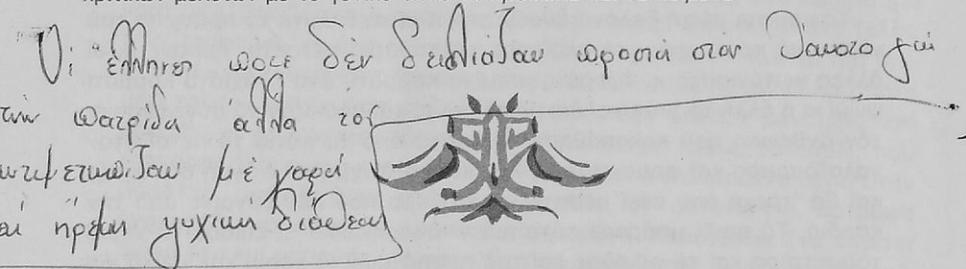
- Γραμμή
1. Νά βρείτε στό κείμενο τά χωρία πού περιγράφουν τά βάσανα καί τίς στερή-
σεις τοῦ έλληνικοῦ λαοῦ.

Ντάς ίστ γκενούχ, λίμπλιχε Φρίτς, ντάς ίστ γκενούχ!: Φτάνει, άγαπητέ
Φρίτς, φτάνει!

Γραφείο Νά περιγράψετε τό χαρακτήρα τών δυο κοριτσιών άπό τή συμπεριφορά τους.

3. Φαίνεται πουθενά μέσι στό διήγημα ή άντισταση τών 'Ελλήνων;
4. Τό διήγημα άρχιζει μέ τήν πρόταση: «τό δρομάκι ήταν ήσυχο σάν άπειλη-σμένο καί ορφανεμένο». Ή πρόταση παραλλαγμένη κάπως έπαναλαμβάνεται στήν άρχη τής δεύτερης παραγράφου. Γιατί;
5. Η δομή τοῦ διηγήματος στηρίζεται σέ δυο άντιθετικές εικόνες. Ποιές είναι καί πῶς βοηθοῦν τό συγγραφέα νά μεταδώσει αύτό πού θέλει;

I.M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ. Γεννήθηκε στό Αιτωλικό τό 1901. Σπούδασε Φιλολογία στό Πανεπιστήμιο Αθηνών. "Έγραψε ποιήματα, πεζά, δοκίμια, ταξιδωτικές έντυπώσεις καί κριτικές μελέτες. "Έργα του: α) ποίηση: Τό βιβλίο τῆς Μιράντας, Λυρικά σχέδια, β) πεζά: Χαμοζωή κ.ά. γ) ταξιδωτικά: 'Ελληνικοί όριζοντες, Εύρωπη-δώδεκα κεφάλαια λυρικής γεωγραφίας κ.ά. 'ΕΕέδωσε έπισης έξι τόμους κριτικῶν μελετῶν μέ τό γενικό τίτλο Τά πρόσωπα καί τά κείμενα.

Ιωάννα Τσάτσου

Φύλλα κατοχῆς - 26 Φλεβάρη 1943

'Η συγγραφέας, ὅπως καί πολλοί ἄλλοι "Ελλήνες πατριώτες, ἀνέπτυξε στή διάρκεια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς μιά πολύπλευρη ἀντιστασιακή δραστηριότητα. Τά Φύλλα κατοχῆς (1965) είναι σελίδες ἀπό τό προσωπικό τῆς ήμερολόγιο. Άναφέρονται σ' αὐτό περιστατικά πού τά έζησε ή ίδια καί ἄλλα γεγονότα, πού είχαν σημασία γιά τόν τόπο μας στή δύσκολη ἐκείνη περίοδο (1941-1944).

Ολη τήν άρχαία 'Ελλάδα ζωντάνεψε γύρω μας ό 'Ηλίας Κανάρης, ώς καί τήν ποιότητα τῶν θανάτων της. Τόν σκότωσαν προχτέος, μά κοντά του ή σκλαβιά ἔχει χάσει τό βάρος της. "Οχι γιατί είναι πιο γενναῖος ἀπ' τούς ἄλλους γενναίους, μά γιατί ἀγκαλιάζει τή δύσκολη ὥρα μέ τέτοιο

μπρίο*, πού οι έχθροί στέκονται άπεναντί του άδυναμοι. Χωρίς νά τό ύποπτευται ό ίδιος, σκέπτεται σάν τό Σωκράτη*. Σέ τίποτα δέν μποροῦν νά τόν βλάψουν, μόνο νά τόν σκοτώσουν μποροῦν. Μά έκεινος τό παιχνίδι τοῦ πολέμου καί τοῦ θανάτου τό παιζει μέ κέφι, τό γλεντά-ει. Σάν τόν 'Οδυσσέα μεταχειρίζεται τίς μεγάλες καί μικρές άρετές του, έτοιμότητα, πονηριά, άντρικια ψυχή, σωματική ρώμη, ώς τό άκρο-τατο σημείο τους, καί τίς χαίρεται.

Ο 'Ηλίας Κανάρης ήταν πρακτικός μηχανικός από τή Σμύρνη. Τόν πρώτο χρόνο τής σκλαβιάς όργανωνε άναχωρήσεις γιά τήν Αίγυπτο. Τόν 'Απρίλη τοῦ 42 οί Γερμανοί τόν ἔπιασαν καί τόν φυλάκισαν στοῦ 'Αβέρωφ*. 'Οταν ἄρχισαν οι άνακρισεις, τοῦ ζήτησαν νά τούς δείξει τό μέρος, ἀπ' όπου φεύγαν τά κατίκια. 'Ο Κανάρης δέχτηκε. Τοῦ 'δωσαν μιά συνοδεία από ἐφτά γκεσταπίτες*. Τούς πήρε καί τούς πήγε στό χωριό Βαθύ τής Χαλκίδας, ὅμως από τή φυλακή εἶχε συνεννοηθεῖ μ' ἕνα φίλο του. Δείχνοντας στούς Γερμανούς τό σπίτι αύτοῦ τοῦ φίλου, τούς εἶπε:

«Ἐκεῖ ύπάρχει πομπός· οι ἔξι νά φυλᾶν ἀπέδωμήντυχόν καί φύγει ό ἀσυρματιστής, κι ἐγώ μ' ἔναν από σᾶς νά μποῦμε μέσα νά τόν πιάσου-με». Μόλις μπήκαν, ο Κανάρης κι ό φίλος του φίμωσαν κι ἔδεσαν τό Γερμανό καί τόν ἀφόπλισαν. 'Επειτα, από ἔνα μικρό παράθυρο, πού ἔβλεπε πρός ἄλλη κατεύθυνση, δραπέτευσαν.

'Εφτά μῆνες ό Κανάρης κρύβονταν στήν Χαλκίδα καί οι Γερμανοί τόν ἔψαχναν μέ μανία στά πιό ἀπίθανα μέρη. Στό τέλος τόν ἔπιασαν γιά δεύτερη φορά, τόν καταδίκασαν καί τόν ἐκτέλεσαν στίς 24 τοῦ Φλεβά-ρη. 'Η καταδίκη του είναι βαριά. Τρεις φορές σέ θάνατο καί τρία χρόνια είρκτη*. Μά αύτή ή καταδίκη τόν γεμίζει περηφάνια. Γράφει στούς φί-λους του: «Σᾶς γράφω ἐγώ, ό 'Ηλίας Κανάρης, πρωταθλητής καί ρέ-κορντμαν τῶν μελλοθανάτων»... Γράφει στόν ἀδερφό του, ἀνάπτρο τοῦ ἀλβανικοῦ μετώπου: «'Αδερφέ μου, είμαι ό πιό βαριά δικασμένος ἀπ' ὅλους τούς ἐκτελεσθέντας μέχρι σήμερα... »Εχω σπάσει ρεκόρ. Τώρα πού σοῦ γράφω γελῶ. Δέν θέλω νά μέ πενθήσετε. Θέλω νά μαζέ-ψεις τούς φίλους σου, νά τούς κάνεις ἔνα τραπέζι καί νά τούς διαβά-

μπρίο: κέφι.

Σωκράτης: ό γνωστός 'Αθηναϊός φιλόσοφος (469-399 π.Χ.) πού πάνω κι από τή ζωή του ἔβαζε τή συνέπεια στίς ἀρχές του. 'Ετοι ό θάνατος ἔχανε τή ση-μασία του, ἀφοῦ μόνο τό σάμα του μποροῦσε νά βλάψει κι ὅχι τήν ψυχή του.

ποῦ 'Αβέρωφ: στίς φυλακές 'Αβέρωφ, στήν 'Αθήνα.

γκεσταπίτες: ἀνδρες τής «γκεστάπο», τής χιτλερικής ἀστυνομίας.

είρκτη: φυλάκιση.

σεις τό γράμμα μου καί νά πιετε στήν άνάπαιυση τής ψυχῆς μου. Δέν θέλω νά κλάψει κανείς. Θέλω νά φερθείτε σάν ἄνδρες καί σάν "Ελληνες". Έγώ πεθαίνω γιά τήν Πατρίδα...».

Έκει ομως πού λυγίζει ή άνθρωπινη ψυχή του είναι σάν ἀποχαιρετᾶ τό ἀγοράκι του, δυό χρονῶν: «Κώστα μου, θέλω νά μέ συγχωρήσεις ὅτι σέ ἄφησα μικρό καί ὄρφανό. Θέλω νά προσεύχεσαι γιά μένα. Παιδί μου, νά μήν παίξεις ποτέ χαρτιά καί νά μήν ἀδικήσεις καμιά γυναίκα. Στή ζωή σου νά είσαι τίμιος καί εἰλικρινής. Ν' ἀγαπᾶς τήν πατρίδα σου καί νά είσαι καλός χριστιανός. Ἀγοράκι μου, πεθαίνω σάν παλικάρι, μέ τ' ὄνομά σου στά χείλη μου γιόκα μου, ἀγοράκι μου, συγχώρεσέ με πού σ' ἀφήνω ὄρφανούλι....».

Χτές τό ἀγοράκι αὐτό τῶν δυό χρονῶν ἤρθε καί μέ βρῆκε μέ τή γιαγιά του, γιατί ή μάνα του είναι ἄρρωστη. Δέν καταλαβαίνει βέβαια ἀκόμα τί μεγάλη κληρονομιά τοῦ ἄφησε ό πατέρας του.

Ἐρωτήσεις

1. Γιατί ή συγγραφέας λέει ὅτι ὁ Ἡλίας Κανάρης «ζωντάνεψε γύρω μας ὅλη τήν ἀρχαία Ἑλλάδα»;
2. Γιατί παραβάλλει τόν Κανάρη μέ τόν Ὁδυσσέα;
3. Πώς ὁ Κανάρης ἀντιμετωπίζει τό θάνατο;
4. Τί σημαίνει ἡ τελευταία φράση; Γιά ποιά κληρονομιά πρόκειται;

ΙΩΑΝΝΑ ΤΣΑΤΣΟΥ. Γεννήθηκε στή Σμύρνη. Σπούδασε Νομικά στήν Αθήνα. Είναι σύζυγος τοῦ Προέδρου τής Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Τσάτσου καί ἀδελφή τοῦ ποιητή Γιώργου Σεφέρη. Στά γράμματα ἐμφανίστηκε ἐπίσημα τό 1965 μέ τά φύλλα κατοχῆς. "Άλλα ἔργα της: Οἱ ποιητικές συλλογές Λόγια Σιωπῆς, Ἀτμητὸς Φῶς, "Ελεγος καί τά ἀφηγήματα-βιογραφίες Ἀθηναῖς καί Ὁ ἀδελφός μου Γιώργος Σεφέρης.

Θέλω νά πεθαίνω είναι δημοσιευτικός
Θέλω νά πεθαίνω από την οικογένεια
Θέλω νά πεθαίνω την πατρότητα μου
Θέλω νά πεθαίνω την οικογένεια

Συγκινέμενος αλλαγή ΔΕΑνάσταση Αγγελος Σικελιανός

"Αγγελος Σικελιανός"

ευγράφων

Ευγράφων

Ανάσταση

ανασταση
ανασταση
ανασταση

ανασταση
ανασταση
ανασταση

"Ο Αγγελος Σικελιανός έξεδωσε τρεις τόμους ποιημάτων μέ τόν τίτλο Λυρικός βίος. Στόν Γ' τόμο και ειδικότερα στήν ένότητα «πεπίνικο Β» (1940-1946) περιέλαβε και τό ποίημά του 'Ανάσταση. Τό έγραψε στίς 25 Μαρτίου 1942, τή μέρα δηλαδή τής Εθνικής μας γιορτής, ένω ή 'Ελλάδα ήταν σκλαβωμένη κι ή Αθήνα είχε περάσει τόν πρώτο και πιό δύσκολο χειμώνα της Καποχής.

Τά χελιδόνια τοῦ Θανάτου Σοῦ μηνῶν μιάν ἄνοιξη
καινούρια. 'Ελλάδα, κι ἀπ' τόν τάφο Σου γιγάντια γέννα...
Μάταια βιγλίζει* τῶν Ρωμαίων ή κουστωδία* τριγύρα Σου...
Ακόμα λίγο, κι ἀνασταίνεσαι σὲ νέδο Εικοσιένα!

25 Μαρτίου 1942

Έρωτήσεις

1. Ποιές λέξεις η φράσεις δίνουν τήν εικόνα τῆς σκλαβιᾶς και ποιές έκφράζουν τήν ἐλπίδα γιά ἐλευθερία;
2. Γιατί ό ποιητής τιτλοφορεῖ τό ποίημα 'Ανάσταση; Υπάρχουν στοιχεία πού θυμίζουν τά πάθη και τήν 'Ανάσταση τοῦ Χριστοῦ;

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ (1884-1951). Γεννήθηκε στή Λευκάδα και πέθανε στήν Αθήνα. Παρακινημένος από τήν ἀγάπη του γιά τήν ἀρχαία 'Ελλάδα ὄργάνωσε μέ τή γυναίκα του Εὔα το 1927 και 1930 γιορτές στούς Δελφούς. Φιλοδόξησε νά γίνει τό ἀρχαίο μαντείο πνευματικό κέντρο ὅλης τής ἀνθρωπότητας. Μέ τήν ποίησή του έκφράζει ὅλη τήν ἀγάπη του γιά τήν ἐλληνική φύση και τή βαθύτατη προσήλωσή του στήν έθνική μας παράδοση, πού ζεκινάει από τήν ἀρχαιότητα

βιγλίζω: παρατηρώ, φρουρώ, ἐποπτεύω σσα ύπάρχουν γύρω μου.
κουστωδία: στρατιωτική φρουρά.

καὶ φτάνει ὡς τίς μέρες μας. Ποιητής μέ γνήσια λυρική φλέβα, δύγραψε στίχους γεμάτους πνοή καὶ μεγαλοσύνη, πού ἐκφράζεται μέ τόν πλούσιο σέ μεταφορές καὶ εἰκόνες λόγο του. "Εργα του: α) ποίηση: Λυρικός Βίος β) τραγωδίες: Θυμέλη. "Εγραψε ἐπίσης πολλές μελέτες, ἄρθρα καὶ πραγματείες.

Λυρικος Βίος 6 τόνοι

Τετάρτη 1 τόνο

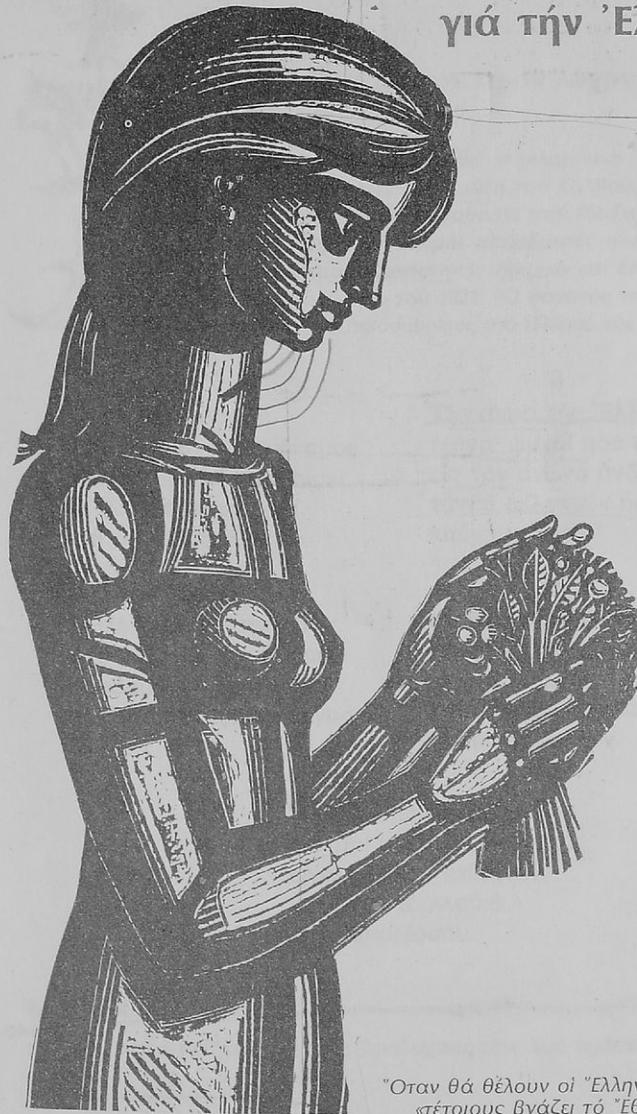

Αγγελος Σικελιανός

Αντίος

Ναί βριξε εωχραβατεί ως ανεμέρα
την έβη μεριδιο την θητική ζωή

V. Οι νέοι στόν ἀγώνα γιά τήν Ἐλευθερία

"Οταν θά θέλουν οι "Ελληνες νά καυχηθοῦν,
«τέτοιους βγάζει τό "Έθνος μας» θά λένε.

(Κ.Π. Καβάφης)

A: Τάσσος: Μνήμη

Ανδρέας Κάλβος

Εις τόν ιερόν λόχον

Τό κείμενο πού άκολουθει περιλαμβάνει τίς πέντε πρώτες στροφές από τήν Όδηγη αυτή του Κάλβου. Ή ώδη είναι έμπνευσμένη από τήν αυτοθυσία πού έδειχαν οι έθελοντές του Ιεροῦ Λόχου, οι νεαροί σπουδαστές πού, ἀν καί ἄπειροι από πόλεμο, ἀγωνίστηκαν ήρωικά καί ἐπεσαν στό Δραγατζάνι τόν Ιούνιο τοῦ 1821. Ο θάνατός τους έμεινε λαμπρό παράδειγμα ἀφοσιώσεως στό ίδανικό τῆς Ἐλευθερίας.

1

Ἄς μή βρέξει ποτέ¹
τό σύννεφον καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρός ἄς μή σκορπίσει
τό χῶμα τό μακάριον
πού σᾶς σκεπάζει.

2

"Ἄς τό δροσίσει πάντοτε
μέ τ' ἀργυρά της δάκρυα
ἡ ροδόπεπλος κόρη,^{*}
καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρώνουν
αιώνια τ' ἄνθη.

3

Ο γνήσια τῆς Ἐλλάδος
τέκνα² ψυχαί πού ἐπέσατε
εἰς τόν ἀγώνα ἀνδρείως,
τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
καύχημα νέον:^{*}

4

σᾶς ἄρπαξεν ἡ τύχη
τήν νικητήριον δάφνην,
καὶ ἀπό μυρτιάν σᾶς ἔπλεξε
καὶ πένθιμον κυπάρισσον
στέφανον ἄλλον.

5

'Αλλ' ἀν τις ἀπεθάνει
διά τήν πατρίδα, ἡ μύρτος
είναι φύλλον ἀτίμητον,
καὶ καλά τά κλαδιά
τῆς κυπαρίσσου.

Έρωτήσεις

1. Τί εүχεται ὁ ποιητής γιά τούς ιερολοχίτες στίς δυό πρώτες στροφές;

ροδόπεπλος κόρη: ἡ αύγή.
καύχημα νέον: τό παλιό ἡταν ὁ ιερός λόχος τῶν Θηβῶν.

2. Γιατί ό ποιητής όνομάζει τό χῶμα «μακάριον»;
3. Τί έννοει ό ποιητής μέ τούς στίχους «σᾶς ἄρπαξεν ή τύχη... οἰκεῖον»;
4. Νά μελετήσετε τή γλώσσα τοῦ ποιήματος. Τί παρατηρεῖτε;

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ (1792-1869). Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο και πέθανε στό Λάουθ τής Αγγλίας, κοντά στό Λονδίνο. "Εζησε τό μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του μακριά ἀπό τήν πατρίδα του. Στήν Ιταλία συνδέθηκε μέ τό συμπατριώτη του", ἀλλά Ιταλό ποιητή Φώσκολο, ό ὅποιος τόν προστάτευε και τόν συμβούλευε στίς μελέτες τοῦ. Ἐκτός ἀπό τήν Ιταλία ταξίδεψε στήν Ελβετία και στή Γαλλία. Τό 1826 ἐπέστρεψε στήν Ελλάδα και ἔζησε στήν Κέρκυρα, ὅπου ἐργαζόταν ως καθηγητής στήν Ίοντο Ακαδημία. Τό ἔργο του: Είναι σύντομο, συνολικά 20 ὁδές. Τίς δέκα δημοσίευσε τό 1824 στήν Ελβετία μέ τόν τίτλο ή Λύρα και τίς ύπολοιπες τό 1826 στό Παρίσι. Παρά τή μικρή τῆς ἔκταση είναι τόσο ἀξιόλογη ή ποίησή του, ὥστε νά τόν κατατάσσει ἀνάμεσα στούς μεγαλύτερους ποιητές μας. Ἐμπνέεται ἀπό τόν Αγώνα τοῦ '21. Η κλασικιστική του παιδεία, πού είναι ἀντίθετη πρός τή ρομαντική του φύση, χαρίζει μιά ίδιαίτερη γοητεία στήν ποίησή του. Η γλώσσα του και ἡ μετρική του είναι ιδιότυπη.

* Σημ. Ό Ούγος Φώσκολος γεννήθηκε στή Ζάκυνθο ἀπό μητέρα ζακυνθινή και πατέρα Ιταλό.

Λορέντζος Μαβίλης

Excelsior*

Τό 1896 ό Μαβίλης ἔγινε πρόεδρος σ' ἓνα ἀπό τά πέντε τμήματα τῆς Εθνικῆς Ἐταιρείας πού ἴδρυσε ό Παύλος Μελάς και κατέβηκε στήν Κρήτη, γιά νά πάρει μέρος στόν ξεσηκωμό τῆς. Γιά τό ποίημα ἔγραψε

excelsior (έξέλσιορ): μεγαλειώδες, ύπεροχο.

στό περιοδικό ό *Noumâs* τά έξης: «Η Νίμπρο είναι ένα χωριό στά Λευκά ορη της Κρήτης. Τ' ανέβασμα είναι κουραστικό. Περπατάς ώρες σ' ένα φαράγγι γεμάτο μυτερά χαλίκια, από ένα μονοπάτι στενό, πού πάει ό ένας πίσω από τόν όλλον... Στή Νίμπρο μᾶς ύποδεχτηκε μιά εύγενικά κρητικοπούλα, ή αδερφή τού συνταγματάρχη Μανουσογιαννάκη καὶ μᾶς πρόσφερε κρύο νερό κρύοσταλλο νά ύγράνουμε τά ήλιοφρυμένα χειλιά μας. Οι άνθρωποι έκει πάνω είναι άληθινά άγάλματα θεών ζωντανεμένα. Τέτοια έντύπωση μοῦ ἔκαμαν».

Κρύο κρύοσταλλο νερό τά ήλιοφρυμένα
χειλιά θά δύγράνει: εύγενικά άνθρωπότη^{*}
θά τούς φιλέψει πλούσιο φαγοπότι·
κορμιά ἀπ' τήν πλήθια χάρη ἀλαφρημένα,

ἀγάλματα θεϊκά ζωντανεμένα
θ' ἀγναντέψουν στή Νίμπρο· ἔκει τήν πρώτη
τῆς Λευτεριᾶς ἀστραφτερή λαμπρότη
τά στήθια θά χαροῦν τά πονεμένα.

Καί τό περνοῦν οί βλάμηδες^{*} λεβέντες
τ' ἀτέλειωτο φαράγγι ὅλο χαλίκι
μονοσκοίνι^{*} μέ γέλια καὶ κουβέντες.

Μά ἔχουν ποδάρια καὶ καρδιές τσελίκι^{*}
μά τούς θεριεύει ό πόθος τοῦ θανάτου
μέ τ' ἀγιασμένα δαφνοστέφανά του.

Ἐρωτήσεις

- Τό ποίημα γράφτηκε, όταν ό Μαβίλης ἔφυγε ἀπό τήν Κρήτη. Ἀποτελεῖται ἀπό δύο εικόνες, πού δέν ἀκολουθοῦν τή χρονική σειρά. Πῶς δικαιολογεῖται αὐτό;
- Τί εἴδους χαρές προσέφερε στό Μαβίλη καὶ τούς συντρόφους του ἡ ἄφιξη τους στή Νίμπρο; (νά τίς ἐπισημάνετε, νά ξεχωρίσετε τίς λέξεις πού τίς ἐκφράζουν καὶ νά παρακολουθήσετε τήν κλιμάκωσή τους.)
- Συγκεντρώνει τό ποίημα τά χαρακτηριστικά τοῦ σονέτου;

εύγενικιά ἀνθρωπότη: εύγενικοί ἀνθρωποί.
βλάμης: ἀδελφοποιός ἔδω: σύντροφος.
μονοσκοίνι: ό ένας πίσω ἀπό τόν ὄλλο.
τσελίκι: ἀτσάλι.

4. Άπο τό ποίημα πού διαβάσατε, τί συμπεραίνετε γιά τά ίδανικά του ποιητή; (τά έπαλήθευσε μέ τή ζωή του;)

ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ (1860-1912). Γεννήθηκε στήν Ίθάκη άπό γονεῖς Κερκυραίους και σπουδασε γιά λίγο Φιλολογία στήν Αθήνα. Συμπλήρωσε τίς σπουδές του στή Γερμανία, όπου έμεινε δεκατέσσερα χρόνια. "Οταν ἐπέστρεψε στήν Ελλάδα, πήρε μέρος στούς ἀπελευθερωτικούς ἄγωνες. Σκοτώθηκε στό Δρίσκο, τό 1912, όπου πολέμησε ώς ἔθελοντής γιά τήν ἀπελευθέρωση τής Ἡπείρου. Έγραψε κυρίως σονέτα μέ εξαιρετική τέχνη. Στήν ποίηση συνεχίζει τήν πλούσια ἐφτανησιακή κληρονομιά. Ἐκτός ἀπό τά σονέτα ἄφησε μεταφράσεις ἀπό διάφορες γλώσσες. Ή πατριδολατρία ἦταν τό μεγάλο του πάθος.

Κωστής Παλαμᾶς

Παῦλος Μελᾶς

Τό 1902 συγκροτήθηκαν οι πρώτες ἀνταρτικές ὁμάδες, γιά νά ἀντιμετωπίσουν τούς Βούλγαρους κομιταζῆδες πού τρομοκρατοῦσαν τόν Ἑλληνικό πληθυσμό τής Μακεδονίας. "Ἐνας ἀπό τούς ὄργανωτές τῶν ὁμάδων ἦταν καί ὁ Παῦλος Μελᾶς. Τό 1904, μέ τό ὄνομα Καπετάν Μίκης Ζέζας, ἐπικεφαλῆς 35 ἀνδρῶν πηγαίνει ώς ἔθελοντής στή Μακεδονία και ἀρχίζει τή δράση του. Διεξάγει διπλό ἀγώνα, ἐναντίον τῶν Τούρκων και τῶν κομιταζήδων, μέ τή βοήθεια και τῶν ντόπιων Ἑλλήνων. Στίς 13 Οκτωβρίου ὅμως κυκλώνεται ἀπό 150 Τούρκους στό χωρίο τής Φλώρινας Στάπιστα (σημερινό Παῦλος Μελᾶς). Στή μάχη πού ἀκολούθησε σκοτώθηκε. Ή εἰδηση τοῦ θανάτου του συγκλόνισε τήν Ελλάδα και ὅλος ὁ λαός πέγιθησε τόν ἥρωα. Τό ποίημα τοῦ Παλαμᾶ ἀπήχει αύτό ἀκριβώς τό γεγονός.

Σέ κλαίει λαός. Πάντα χλωρό νά σειέται τό χορτάρι
στόν τόπο πού σέ τλάγιασε τό βόλι, ὡ παλικάρι.
Πανάλαφρος ὁ ὑπνος σου· τοῦ Ἀπρίλη τά πουλιά
σάν τοῦ σπιτιοῦ σου νά τ' ἀκοῦς λογάκια και φιλιά,
και νά σου φτάνουν τοῦ σκληροῦ χειμώνα οἱ καταρράχτες
σάν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα και σάν πολέμου κράχτες.
Πλατιά τοῦ ὄνειρου μας ἡ γῆ και ἀπόμακρη. Και γέρνεις
ἐκεῖ και σβετὶς γοργά.
Ιερή στιγμή. Σάν πιό πλατιά τή δείχνεις, και τή φέρνεις
σάν πιό κοντά!

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Γ. Ιακωβίδης: *Παῦλος Μελάς*

Έρωτήσεις

1. Τό ποίημα συνδυάζει τόν υμνο μέ τό θρῆνο γιά τό θάνατο τοῦ παλικαριοῦ.
Μπορεῖτε νά βρείτε τά χωρία πού έκφραζουν τά δυό αύτά στοιχεῖα;
2. Ποιοί στίχοι φανερώνουν τή δικαιώση τής θυσίας;
3. Νά σχολιάσετε τό στίχο: Πλατιά τοῦ όνειρου μας ή γῆ καί άπόμακρη.
4. Τό ποίημα συμπυκνώνει τό νόημα σέ λίγους στίχους. Ξέρετε πῶς όνομά-
ζουμε ένα τέτοιο ποίημα;

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ βλέπε σελ. 26

Λένα Παππᾶ

20 | 11 | 80

ΣΤΟÙΣ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΥΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΤΟÙ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ

Στίς 14 Νοεμβρίου 1973 οι σπουδαστές τής 'Αθήνας κλείστηκαν στό Πο-
λυτεχνείο, γιά νά διαμαρτυρηθοῦν έναντίον τής άπανθρωπης δικτα-
ρίας, πού είχε έπιβληθει στόν έλληνικό λαό τήν 21η 'Απριλίου 1967.
Κατασκεύασαν ραδιοφωνικό πομπό καί μ' αύτόν καλοῦσαν τούς "Ελ-
ληνες σέ έξεγερση. Χιλιάδες 'Αθηναίοι συγκεντρώθηκαν γύρω από τό
Πολυτεχνείο. Τά μεσάνυχτα τής 16ης πρός τή 17η Νοεμβρίου οι ένοπλοι
τοῦ καθεστώτος μέ τή βοήθεια ένός τάνκ γκρέμισαν τήν έξωτερική
πύλη καί εισβάλανε στό κτίριο. 'Η έξεγερση αύτή πού έγινε μέ θυσίες
άνθρωπινες έδωσε τό πρώτο καίριο χτύπημα κατά τής δικτατορίας.

Μάτια κλειδωμένα, χέρια παγωμένα
κείτεται

– δεκαοχτώ χρονώ ήτανε δέν ήτανε –
γιά νά έχω έγώ πουλιά – φτερά στά χέρια μου,
καί σύ τό σπιτάκι σου,

*απόλυτος
έξεγος*

μιά γλάστρα μέ βασιλικό στό πεζουλάκι
καί τά παιδιά μας ξένοιαστα νά χτίζουνε τό μέλλον.

Ή μάνα του τόν περιμένει καί δέν ἔρχεται,
ή ἄνοιξη τοῦ παίζει καί δέν τήνε ξέρει πιά.
Στίς φλέβες του αίμα σταματημένο καί πικρό,
γυαλί σπασμένο ό κόσμος, σωριασμένο πάνω του.
Γιά νά ἔχω ἐγώ τόν ὅσπρο μου ὑπνο
καί σύ γαρίφαλο χαμόγελο στό στόμα σου,
γιά νά 'χουν τά παιδιά μας τό δικό τους ήλιο...

Έρωτήσεις

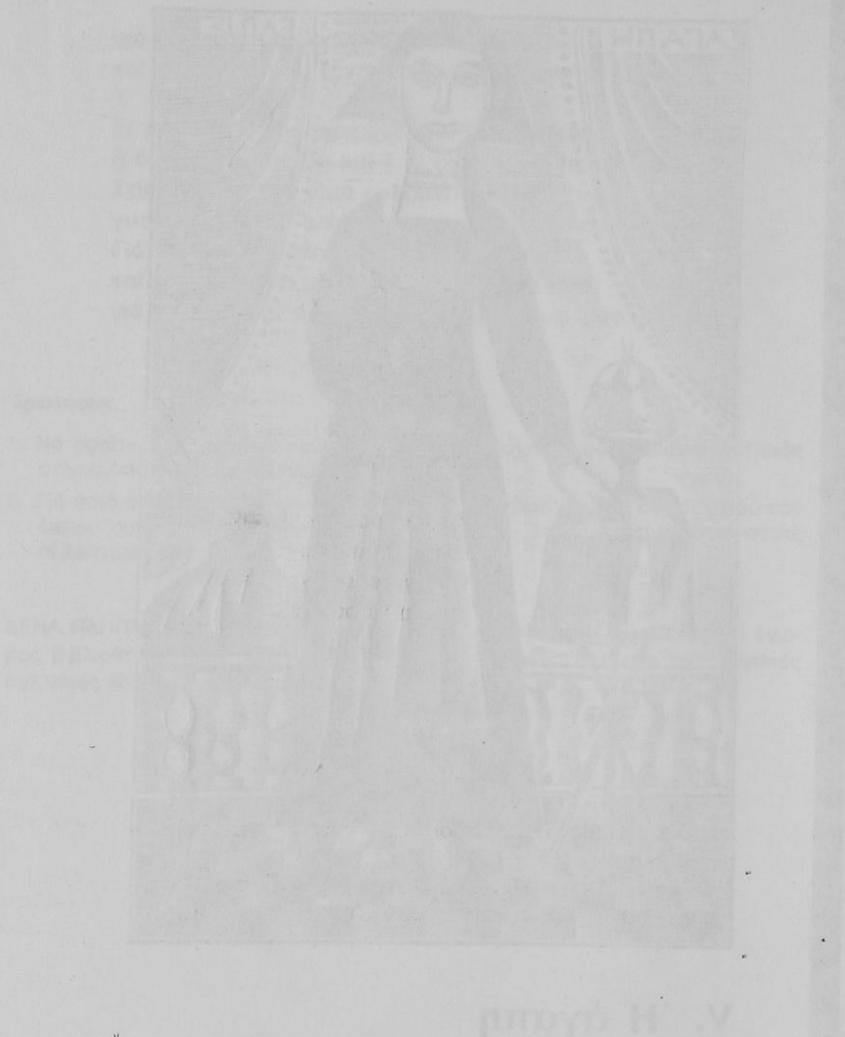
1. Νά βρείτε τούς στίχους πού μιλούν γιά τό θάνατο τοῦ σπουδαστῆ. Ποιός στίχος σᾶς συγκινεῖ περισσότερο;
2. Γιά ποιό σκοπό θυσιάστηκε ό σπουδαστής; Νά βρείτε τούς στίχους πού τόν έκφράζουν καί νά μελετήσετε τίς λεπτομέρειες. Τί κόσμο σχηματίζουν αύτές οί λεπτομέρειες;

ΛΕΝΑ ΠΑΠΠΑ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα, ὅπου σπούδασε Φιλολογία. Είναι έφορος βιβλιοθήκης στήν 'Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Έξέδωσε τίς ποιητικές συλλογές *Ψίθυροι, Αύτόγραφα, Καθ'* δύον κ.α.

V. Η ἀγάπη

Η ἀγάπη βράχους κατελι καὶ τὰ θεριά μερώνει
(Δημοτικό)

I. Μόραλης: *'Αγάπη - 'Ελπίς*
98

Παιίζει άποψε τό φεγγάρι...

Παιίζει άποψε τό φεγγάρι
μέσα στήν κληματαριά
πού 'ναι νά τό πιεῖς άλήθεια
στό ποτήρι!

Κι όχι τόσο γιατί παιίζει
στήν κληματαριά,
όσο γιατί φέγγει δίπλα
σ' ένα παραθύρι...

Έρωτήσεις

1. Τό φεγγάρι είναι όμορφο άπό τή φύση του. Γιατί γίνεται όμορφότερο, όταν «φέγγει δίπλα σ' ένα παραθύρι»;
2. Θά μπορούσατε νά βρείτε άλλες έκφρασεις πού νά άποδίδουν τό περιεχόμενο τών στίχων «πού 'ναι νά τό πιεῖς άλήθεια στό ποτήρι»; «Αν όχι, γιατί;
3. Νά βρείτε άλλες περιπτώσεις πού άκομη και άσχημα πράγματα όμορφαίνουν, γιατί σχετίζονται με άγαπημένα μας πρόσωπα.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ (1869-1943). Γεννήθηκε στό Μεσολόγγι και καταγόταν από εύπορη οικογένεια. Γράφτηκε στή Νομική Σχολή, άλλα δέν πήρε δίπλωμα, γιατί άφοσιώθηκε στήν ποίηση. Έπηρεάστηκε άπό τόν ποιητή Ζάν Μορεάς ('ω. Παπαδιαμαντόπουλο). Τήν ποίησή του διακρίνει μελαγχολία. Τά καλύτερα ποίηματά του είναι έκεινα πού έμπνέεται άπό τίς παιδικές του άναμνήσεις στό Μεσολόγγι. "Εργα του: Συντρίμματα, Τό έρωτικό, Τά μεσολογγίτικα κ.ἄ.

Τό διήγημα

22/11/80

Τρία είναι τά κυριότερα είδη του πεζού λόγου: **Τό διήγημα, ή νουβέλα** και **τό μυθιστόρημα**. Παρακάτω θά ασχοληθούμε με τό διήγημα καί θά προσπαθήσουμε νά σᾶς δώσουμε, άπ' όσα έχουν γραφεί γι' αύτό, τά κυριότερα χαρακτηριστικά του:

- 1) Τό διήγημα είναι λογοτεχνικό είδος πεζού λόγου.
- 2) Είναι **άφηγηση** γεγονότων έξωτερικών ή έσωτερικών (καθώς τά είδε, τά σκέφτηκε ή τά φαντάστηκε ό αφηγητής).

Η αφήγηση:

- a) **τοποθετείται σ' ἔνα όρισμένο τόπο και χρόνο,**
- b) **είναι πιθανή και ἀληθοφανής, ἄσχετα ἂν τά γεγονότα είναι φανταστικά ή ἀληθινά,**
- c) **περιστρέφεται, συνήθως, γύρω ἀπό ἔνα κύριο γεγονός, σημαντικό γιά τή ζωή του κεντρικού προσώπου, του ἡρωα,**
- d) **περιέχει και μερικά ἄλλα δευτερεύοντα πρόσωπα καί ἐπεισόδια, πού ἀποσαφηνίζουν περισσότερο ἐκείνο πού θέλει νά πεῖ ό συγγράφεας,**
- e) **ἔχει κάποιο σκοπό.** Ό συγγραφέας δηλαδή γράφει τό διήγημα, γιά νά ἀποκαλύψει κάτι ἀπό τή συμπεριφορά τῶν ἀνθρώπων καί τῆν κοινωνική πραγματικότητα. Τό σκοπό αύτό δέν τόν ἐκφράζει συνήθως καθαρά, ἀλλά ἀφήνει τόν ἀναγνώστη νά τόν συλλάβει.

Τό νόημα, τό κύριο γεγονός καί ὅποιαδήποτε ἄλλα περιστατικά σέ ἔνα διήγημα, ὅσο σπουδαία κι ἂν είναι, δέν ἀρκοῦν, γιά νά τό κάμουν **ξειόλογο**. Ἐκείνο πού τό καταξιώγει είναι κυρίως ὁ τρόπος, μέ τόν ὅπειο τά **ἀφηγεῖται ό συγγραφέας, ή τέχνη του, όπως λέμε: ὅλα τά παραπάνω πρέπει ν' ἀποτελέσουν ἐνιαίο σύνολο μές στό διήγημα**. Αύτό ό συγγραφέας τό πετυχαίνει μέ τή **δομή**, τήν ἀρχιτεκτονική δηλαδή διάρθρωση τής αφήγησης.

Τό διήγημα, συνειδητά ή ἀσυνείδητα, γράφεται πάνω σ' ἔνα όρισμένο σχέδιο, πού **ἔχει**:

- a) **ἐνότητα ύποθεσεως**: ὅλα τά γεγονότα καί οἱ λεπτομέρειες πρέπει νά συσχετίζονται ἀμεσα μέ τό κύριο γεγονός, νά φωτίζουν κάθε του πλευρά καί νά ἐκτυλίσσονται βαθμιαία, ώστε τό ἐνδιαφέρον του ἀναγνώστη νά παραμένει ἀμείωτο ώς τό τέλος.
- b) **ἐνότητα τόπου καί χρόνου**: ἐστω κι ἂν τά γεγονότα τοποθετοῦνται σέ διάφορους τόπους ή χρονικά διαστήματα, ώστόσο ἀποτελοῦν ἐνιαίο σύνολο.

Ο διηγηματογράφος, έπισης, όποια κι αν είναι ή άρχιτεκτονική διάρθρωση του διηγήματός του, χρησιμοποιεί κυρίως **τή διήγηση** (ή άφηνηση), **τήν περιγραφή** και **τό διάλογο** (ή καί τό μονόλογο).

- a) **Διήγηση:** είναι ή **χρονολογική** (ή έξιστόρηση τών γεγονότων άκολουθει τή χρονολογική τους σειρά) ή **άναστροφική** (ή έξιστόρηση άρχιζει από ένα **κεντρικό σημεῖο** και κατόπιν άνατρέχει στό παρελθόν).
- b) **Περιγραφή:** αισθητοποιεί τά πρόσωπα και τά πράγματα· έτσι ο άναγνωστης μπορεί νά τά ζει μέ τή φαντασία του.
- c) **Διάλογος (ή καί μονόλογος):** ζωντανεύει τά πρόσωπα, άποκαλύπτει τόν ψυχικό τους κόσμο τά έλατήρια τών πράξεών τους, τή συναισθηματική τους κατάσταση, τήν κοινωνική τους προέλευση, τά συνειρά τους κ.α.

Φυσικά τό βασικό όργανο πού διαθέτει ο διηγηματογράφος είναι ή γλώσσα. Σ αύτή θά στηριχτεί, γιά νά παρουσιάσει ένα άρτιο διήγημα. Αν θά θέλαμε νά συνοψίσουμε τίς κυριότερες άρετές, πού πρέπει νά διαθέτει, αύτές είναι:

- a) Ζωντανή αισθηση τής γλώσσας, σέ συνδυασμό με τήν άφηγηματική ίκανότητα.
- b) Ήμεση έμπειρια και γνώση τών προσώπων και τών γεγονότων, πού άποτελούν τήν ύλη τοῦ διηγήματος.
- c) Ο προσωπικός τρόπος μέ τόν όποιο χειρίζεται τά έκφραστικά μέσα. Δέν είναι τά πολλά έκφραστικά μέσα πού άναδεικνύουν ένα διήγημα, άλλα η εύστοχη χρήση τους.

Σημείωση: Τά παραπάνω βασικά γνωρίσματα άφορούν τήν κλασική μορφή τοῦ διηγήματος.

Οι γλάροι

Τό διήγημα άνήκει στή συλλογή διηγημάτων του ‘Ηλ. Βενέζη Αίγαστο (1941).

Τό νησάκι πού βρίσκεται στά βορινά τής Λέσβου, άνάμεσα Πέτρα και Μόλυβο, είναι γυμνό κι ἔρημο. Δέν ἔχει όνομα, κι οί ψαράδες πού δουλεύουν σ' ἐκείνες τίς θάλασσες τό λένε ἀπλά ἔτσι: «Τό νησί.» Δέν ἔχει μήτε ἔνα δέντρο, ἔξον ἀπό θάμνους. Τρία μίλια μακριά, τά βουνά τής Λέσβου συνθέτουν μιά ἡμερη ἀρμονία ἀπό γραμμή, ἀπό κίνηση και χρώμα. Πλάι σ' αὐτή τή σπατάλη τό γυμνό νησί μέ τήν αύστηρή γραμμή του φαίνεται ἀκόμα πιο ἔρημο. Σάν νά τό είχε εξεχάσει ὁ Θεός, ὅταν ἔχτιζε τίς στεριές κι ἔκανε τίς θάλασσες στίς ἐφτά πρώτες μέρες του κόσμου.

Μά ἀπό τούτη τή γυμνή λουρίδα τής γῆς μπορεῖς νά δεῖς, τό καλοκαίρι, τόν ἥλιο νά πέφτει μέσα στό ἀτέλειωτο πέλαγο. Τότε τά χρώματα βάφουν τά νερά κι ὀλοένα ἀλλάζουν, κάθε στιγμή, σάν νά λιώνουν μές στ' ἀλαφρά κύματα. “Οταν τά βράδια είναι πολύ καθαρά, μπορεῖς νά ξεχωρίσεις τά βουνά του ‘Αθω νά βγαίνουν μέσα ἀπ' τό πέλαγο και σιγά πάλι νά σβήνουν μαζί μέ τή νύχτα πού ἔρχεται. Αύτή τήν ὥρα ό μπαρμπα-Δημήτρης, ὁ μοναχικός κάτοικος τοῦ ἔρημου νησιοῦ, θά κάμει τήν τελευταία κίνηση πού τόν ἐνώνει μέ τούς ἀνθρώπους και μέ τή ζωή: θ' ἀνάψει τό φῶς στό φάρο. Τό φῶς θ' ἀρχίσει ν' ἀνάβει, νά σβήνει, πάλι, πάλι, στό ἵδιο διάστημα αύστηρά, ἀναπόφευχτα, ὅπως οι σκοτεινές δυνάμεις τής ζωῆς, ή μοίρα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ θάνατος.

‘Ο γερο-φαροφύλακας τράβηξε τή βάρκα στόν ἄμμο. Τή σιγούραρε καλά, μήν τυχόν τή νύχτα γυρίσει ό καιρός και φουσκώσουν τά νερά. Τήν κρίταξε γιά τελευταία φορά, πρίν πάρει τό δρόμο γιά τό φάρο.

– Λοιπόν, πάει κι αύτό τό ταξίδι..., λέει σιγά.

Τό λέει μονάχος του και σωπαίνει. Τό ταξίδι αύτό, στήν ἀντικρινή στεριά, γίνεται μιά φορά τό μήνα. Πηγαίνει γιά τίς προμήθειές του, γιά τό ἀλεύρι, τό λάδι καί γιά τά γεννήματα πού τοῦ χρειάζονται. Στήν ἀρχή, σέ κάθε ταξίδι, ἔμενε ὅλη τή μέρα στό χωριό. Μιλοῦσε μέ παλιούς του φίλους, μάθαινε νέα γιά τή χώρα, γιά τόν κόσμο, ἄν οι ἀνθρωποι

ήταν σέ πόλεμο γιά είχαν ειρήνη.

‘Ο τελωνοφύλακας του ἔδινε τό μισθό του.

– Λοιπόν, καί τόν ἄλλο μήνα μέ τό καλό, μπαρμπα-Δημήτρη.

‘Ο γέρος κουνοῦσε τό κεφάλι του κι εύχαριστοῦσε.

– Μέ τό καλό, ἀν θά χουμε ζωή, παιδί μου.

Τίς ἄλλες ὥρες, ὡσπου νά γυρίσει στό «νησί του», τίς περνοῦσε ἀνεβαίνοντας στή μικρή Παναγιά, στό βράχο μέ τά ἑκατό σκαλιά, νά κάμει τήν προσευχή του. Σταύρωντας τά χέρια του μπροστά στό παλιό εἰκόνισμα, χαμήλωντε τό κεφάλι καί προσευχόταν γιά τά δυό ἀγόρια του, πού χάθηκαν στήν καταστροφή τῆς Ἀνατολῆς, γιά τούς ἄλλους ἀνθρώπους, τελευταῖα γιά τόν ἔαυτό του.

– “Ἄν ζοῦνε, προστάτευέ τα, παρακαλοῦσε γιά τά παιδιά του. Φύλαγέ τα ἀπό θυμό κι ἀπό κακή ὥρα. Φύλαγέ τα ἀπ’ τό μαχαίρι...”

Μουρμούριζε τούς χαιρετισμούς, ὅ,τι ἄλλο ἤξερε ἀπό προσευχή, καί τά γερασμένα πόδια του τρέμαν.

– Κι ἐμένα, καιρός πιά εἶναι νά ξεκουραστῶ..., ἔλεγε καί βουρκῶντας τά μάτια του.

Κατέβαινε τά ἑκατό σκαλιά κάθε φορά μέ πιό ἀλαφρή καρδιά. Στό δρόμο στεκόταν καί κοίταζε τά παιδάκια πού παίζαν. Τόν ξέραν ὅλα καί σάν τόν βλέπανε, βάζαν τίς φωνές:

– Μπαρμπα-Δημήτρη! Μπαρμπα-Δημήτρη!

Τούς ἀγόραζε φουντούκια καί τούς τά μοίραζε, κι ἐκεῖνα φωνάζαν χαρούμενα:

– Μήν ἀργήσεις νά ξανάρθεις, παππούλη! Μήν ἀργήσεις!

“Ετσι γινόταν σέ κάθε ταξίδι κάθε φορά. Μά ὅσο τά χρόνια περνοῦσαν, τόσο ξεσυνήθιζε μέ τούς ἀνθρώπους. Ἡ ἐρημιά ὀλοένα τόν κυρίευε, μέρα μέ τή μέρα, τόν ἀπορροφοῦσε, σάν νά στάλαζε μέση στήν ὑπαρξή του τή φοβερή της δύναμη. Σέ κάθε ταξίδι λιγότευε, ὅσο μποροῦσε, τόν καιρό πού ἔπρεπε νά μείνει στό χωριό γιά τίς δουλειές του.

“Εκοψε καί τό ἀνέβασμα στήν ἐκκλησίτσα τοῦ βράχου.

– Συχώρεσε με, γιατί πιά δέ μπορῶ, ἔλεγε στό Θεό, σάν νά είχε κάμει ἀμαρτία. Παντοῦ μπορῶ νά σέ παρακαλῶ, γιά νά βλέπεις πόσο είμαι ἀδύναμος.

Κι ὅταν γύριζε στό νησί του, ύστερα ἀπό κάθε ταξίδι, ἔμενε πολύ ἀργά τή νύχτα, κάτω ἀπ’ τά ἄστρα, γά προσεύχεται.

Δέ ρωτοῦσε πιά νέα, τί γίνεται στόν κόσμο. Δέν ἤξερε τίποτα. “Ολος ὁ κόσμος στένευε, μέρα μέ τή μέρα, γύρω στό ἔρημο νησί, κι ἔκλεινε μέ τό βαθύ πέλαγο καί μέ τά χρώματα, σάν ἔγερνε ό ἥλιος.

Οι τελευταίοι σύντροφοι πού ἄλλαζε πότε πότε καμιά κουβέντα μαζί τους ήταν ψαράδες πού, σάν δέν τούς ἔπαιρνε ό καιρός, ἄραζαν γιά λίγο στό νησί του. Μένων ἐκεὶ στήν ἀκρογιαλιά, ὅπου ἐρχόταν νά σβήσει τό κύμα, καί λέγαν γιά τά βάσανά τους καί γιά τή μοίρα τους. Πολλές φορές ξενυχτούσαν ἐκεῖ. Τότε, στίς μακριές ὥρες ὡπού νά χαράξει, ὅταν οἱ ἄλλες κουβέντες τέλειωναν, ἐρχόταν καί ἡ ἐπίσημη ὥρα γιά τά δυό παιδιά του.

– Ποιός τό ξέρει..., τοῦ λέγαν οἱ ψαράδες. Μπορεῖ νά ζοῦνε καί νά ρθουν, μπαρμπα-Δημήτρη. "Ετσι σάν τούς γλάρους σου, πού γύρισαν.

Δέ μιλοῦσε, δέ σάλευε, τά ἡμερα μάτια του μένανε στυλωμένα στό βάθος τῆς νύχτας.

– Ναι, μπαρμπα-Δημήτρη, σάν τούς γλάρους σου. "Ετσι μποροῦν νά γυρίσουν καί νά ρθουν. Μήν ἀπελπίζεσαι.

Οι ψαράδες τότε, μ' αὐτή τήν ἀφορμή, φέρναν τήν κουβέντα στούς γλάρους τοῦ γέρου.

– Ἀλήθεια, τοῦ λέγανε, πῶς μπόρεσες νά τούς μερώσεις, μπαρμπα-Δημήτρη; Πουθενά δέν ἀκούστηκε νά μερώνουν οἱ γλάροι..

– "Ετσι εἶναι, παιδιά μου, μουρμούριζε αὐτός. "Ολα μερώνουν ἐδῶ κάτου. Μοναχά ὁ ἀνθρωπος..

Τόν ρωτοῦσαν νά τούς πεῖ πάλι τήν ιστορία μέ τούς γλάρους, μόλο πού τήν ξέραν, ὅπως τήν ξέραν κι ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στήν ἀντικρινή στεριά. Τά εἶχε βρεῖ μικρά, μές στούς βράχους, δυό γλαρόπουλα ἀμάλλιαγα ἀκόμα. Ήταν χειμώνας τότε, τά λυπτήθηκε καί τά κουβάλησε στό καλύβι του, πλάι στό φάρο. Τά κράτησε καί τά μεγάλωσε, ταΐζοντάς τα μικρά ψάρια πού ἔπιανε τό δίχτυ του. Μιά μέρα τοῦ ἤρθε ἡ ἰδέα νά τούς βγάλει ἀπό ἑνα ὄνομα.

«Ἐ, λοιπόν, ἐσένα θά σέ λέμε...»

Μές στίς ἀναμνήσεις του, μές στήν καρδιά του, κείνη τήν ἡμερη ὥρα τριγυρίζανε τά δυό παιδικά πρόσωπα, τόν καιρό πού ήταν πολύ μικρά καί τά φώναζε.

«Λοιπόν..., ἐσένα νά σέ λέμε Βασιλάκη, εἶπε στό ἑνα πουλί. Κι ἐσένα νά σέ λέμε Ἀργυρή...»

«Ετσι, ἀπό τότε ἄρχισε νά τά φωνάζει μέ τά ὄνόματα τῶν παιδιῶν του. Κι οἱ γλάροι σιγά σιγά τά συνηθίσανε.

Σάν μεγάλωσαν, κι ἤρθε ἡ ἀνοιξη, ἑνα πρώι σκέφτηκε πώς εἶναι ἀμαρτία νά ἔχει σκλαβωμένα τά πουλιά. Ἀποφάσισε νά τά λευτερώσει. "Ανοιξε τό μεγάλο καλαμένιο κλουβί κι ἔπιασε πρῶτα τό ἑνα πουλί. Τό κράτησε μές στά δυό του χεριά, τό χάιδεψε. Αἰσθανόταν τήν καρδιά του νά εἶναι πολύ ἀλαφρή.

«”Αιντε, λοιπόν, Βασίλη!» είπε στό πουλί καί ἄνοιξε τά χέρια του, νά τό ἀφήσει νά φύγει.

Τό πουλί πέταξε, ἔφυγε.

“Εβγαλε καί τό ἄλλο, τό χάιδεψε σάν τό πρώτο, τό ἀφησε κι αύτό. Όλα ἡταν ἥμερα κείνη τή μέρα καί ή νύχτα πού ἥρθε ἡτεν ἥμερη. Μονάχα πού αἰσθανόταν νά είναι ἀκόμα πιο ἔρημος.

Τό ἵδιο βράδυ είχε ἀποτραβηχτεῖ νωρίς, ὅταν ἄκουσε στό μικρό παράθυρο τῆς καλύβας ἀλαφριά χτυπήματα. Πλησίασε καί κοίταξε. Δέν τό πίστευε. Πετοῦσε ἀπ' τή χαρά του, σάν νά ἡταν τά παιδιά του πού γύριζαν.

“Ἄνοιξε τήν πόρτα νά μποῦν μέσα οί γλάροι.

Ἀπό τότε αύτό γινόταν: τά πουλιά φεῦγαν τό πρωί, ταξιδεύανε ὡς τίς ἀντικρινές στεριές τῆς Ἀνατολῆς, ὡς πέρα στό Σύρι, καί τά βράδια γύριζαν. Ἐκαναν κοπάδι μαζί μέ ἄλλους γλάρους καί πολλές φορές πετοῦσαν πάνω ἀπ' τό ρημονήσι. Ἀν ἡταν χαμηλά, ὁ γέρος μποροῦσε νά τούς ξεχωρίσει ἀπ' τά σταχτιά σημάδια πού είχαν κάτω ἀπ' τίς φτεροῦγες. Σάν ἔβγαινε μέ τή βάρκα κι αύτοί τριγύριζαν ἐκεῖ σιμά, χαμήλωναν καί τσιριζαν ἀπό πάνω του. Τούς είχαν μάθει κι οί ἄλλοι φαράδες στά μέρη ἐκείνα. Καί σάν τούς βλέπανε, φωνάζαν γελώντας:

—“Ε, Βασίλη!...” “Ε, Ἀργύρη!...

Ἐτσι περνοῦσαν οι μέρες στό ρημονήσι. Ἡ μιά, ή ἄλλη, αύτή πού πέρασε, αύτή πού θά ῥθει. Μιά ἀδιατάραχτη σειρά ἀπό μέρες καί νύχτες, πού δέν είχαν τίποτα νά περιμένουν, ἄλλο ἀπ' τό θάνατο.

Μιά βραδιά τοῦ καλοκαιριοῦ ἔγινε κάτι ἀσυνήθιστο. Οἱ γλάροι δέ γύρισαν. Μήτε τήν ἄλλη μέρα φάνηκαν, μήτε τήν ἄλλη νύχτα.

—Μπορεῖ νά ταξιδέψαν μακριά, συλλογίστηκε ὁ γέρος, γιά νά ξεγελάσει τήν ἀνησυχία του.

Τό ἄλλο πρωί, ὅπως συνήθιζε, κάθισε στό πεζούλι τοῦ φάρου. Κοίταξε τό πέλαγο. Μιά στιγμή τοῦ φάνηκε πώς ἡ θάλασσα αύλακωνόταν, κανένα μίλι μακριά, σάν νά περνοῦσαν δελφίνια καί παιζαν. Πολλές φορές ἔβλεπε στ' ἀνοιχτά νά περνοῦν δελφίνια. Τά παρακολουθοῦσε νά γράφουν τίς ἀργές κινήσεις τους ὅξω ἀπ' τό νερό, πάλι νά πέφτουν.

— Δελφίνια θά είναι καί τώρα.

Μά σέ λίγο είδε καθαρά πώς δέν ἡταν.

—“Ανθρωποι είναι! είπε ξαφνιασμένος.

Κατέβηκε στό ἀκρογιάλι καί περίμενε. Σέ λίγο ξεχώρισε πώς ἡταν ἑνα ἀγόρι κι ἑνα κορίτσι. Κολυμποῦσαν πλάι πλάι, μέ ἀργές κινήσεις, γεμάτες βεβαιότητα. Καί τό μικρό κύμα ἔκλεινε πάνω στό αύλακι πού ἀφηναν.

— Τί νάθελουν;

Δέ θυμόταν ἄλλη φορά νά είχαν ἔρθει κατά κεῖ γιά κολύμπι ἄνθρωποι. Κι ύστερα, δέ φαινόταν ἐκεῖ γύρω καμιά βάρκα ἀπ' ὅπου νά είχαν πέσει.

Σέ λίγη ὥρα είχαν φτάσει.

Τά δυό βρεμένα κορμιά τινάζουνται ἀπ' τή θάλασσα στ' ἀκρογιάλι.

Τό ἀγόρι κοιτάζει τό κορίτσι μές στά μάτια καί τεντώνει τά χέρια του ψηλά.

— "Αχ! λέει παίρνοντας βαθιά ἀνάσα. Τί καλά πού ἡταν!

Τό κορίτσι κάνει τήν ἵδια κίνηση μέ τά χέρια. Πιό ἀργά:

— Τί καλά πού ἡταν!

"Υστερα τρέξαν πρός τό φαροφύλακα.

— Εσύ 'σαι ό μπαρμπα-Δημήτρης; λέει τό ἀγόρι.

— Εγώ είμαι, λέει μέ ταραχή. Μπάς καί σᾶς ἔτυχε τίποτα;

— "Α μπά! βιάζεται νά πεῖ τό ἀγόρι. Εἴπαμε χτές νά κάνουμε αὐτό τό ταξίδι μέ τή φίλη μου, καί νά πού ἥρθαμε.

— Από ποῦ; ρωτᾶ ὁ γέρος μέ ἀπορία.

— Μά ἀπ' ἀντίκρυ, ἀπ' τήν Πέτρα.

Ο μπαρμπα-Δημήτρης δέν δέρει τί νά πεῖ, μουρμουρίζει μονάχα πώς δέ θυμάται νά τοῦ είχαν ἔρθει ἄλλη φορά ξένοι μέ τέτοιο ταξίδι.

"Αρχισαν ν' ἀνεβαίνουν πρός τό φάρο.

Περπατοῦσε πρώτος, τά παιδιά ἀκολουθοῦσαν. Δέ θά ἡταν τό καθένα περισσότερο ἀπό δεκαοχτώ, δεκαεννιά χρονῶν. Κι ἐκεῖνος βάδιζε μπρός, καί τά χρόνια βάραιναν στούς ώμους του, σάν νά τοῦ ζητοῦσαν τήν εύθύνη, γιατί δέν τ' ἄφηνε πιά νά ξεκουραστοῦν.

Κάθισαν στό πεζούλι τοῦ φάρου. Μπροστά τους τό Αιγαῖο ἀκύμαντο, ὃ ἥλιος ἔτρεμε πάνω του.

— Από ποῦ ἔρχεστε; ρώτησε ὁ γέρος.

— Σπουδάζουμε στήν 'Αθήνα, εἶπε τό κορίτσι. Εγώ σπουδάζω χημικός κι ὁ φίλος μου στό Πολυτεχνεῖο.

— "Α, ἀλήθεια!... Μουρμουρίζει ὁ γέρος χωρίς νά καταλαβαίνει.

— Έχεις πάει καμιά φορά στήν 'Αθήνα, παππούλη; Ρωτᾶ τό κορίτσι.

— "Οχι. Ποτές.

— Θά τό ἡθελες τώρα;

Η φωνή του είναι σιγανή, μόλις ἀκούεται:

— "Οχι, παιδί μου. Τώρα είναι ἀργά.

— Θά είσαι πολύ μονάχος ἐδῶ, παππούλη.

— Είμαι πολύ μονάχος, παιδί μου.

Σώπασαν. Πέρασε λίγη ὥρα. Ψηλά πέρασε ἔνα κοπάδι γλάροι. Ο γέ-

ρος σηκώνεται καί μπαίνει στό καλύβι νά φέρει γλυκό. 'Απ' τό μικρό παράθυρο μπορεῖ νά βλέπει τά δυό παιδιά, ἔτσι πού είναι ξαπλωμένα. Στά κορμιά τους καί στά πρόσωπά τους τρέμουν ἀκόμα στάλες ἀπ' τή θάλασσα. Ό ήλιος τά ἔχει ψήσει ἀλύπητα, είναι κεῖ σάν δυό ἀγάλματα ἀπό μπροῦντζο πού τά ζέβρασε τό πέλαγο - μιά θεότητα τῆς ύγειας καί μιά θεότητα τῆς νεότητας. Τά μαύρα μαλλιά τοῦ κοριτσιοῦ πέφτουν πάνω στούς ώμους του καί στά μεγάλα μαύρα μάτια του σαλεύει βαθύ φῶς.

... "Ετσι άπλα καί ήμερα είναι όλα στό ρημονήσι αύτή τήν ίερή ὥρα. "Ετσι ήμερα είναι καί μές στήν καρδιά τοῦ γέρου ἀνθρώπου. Είναι πλημμυρισμένος, τοῦτο τό καλοκαιρινό πρωινό, είναι βουρκωμένος. Αύτή ή ἀπρόοπτη τρυφερότητα πού ἡρθε νά ταράξει τήν ἐρημιά του, τά ἀκίνητα νερά...

- Παππούλη, νά 'ρθουμε κι' ἐμεῖς μέσα; τοῦ φωνάζει ἀπ' ἔξω τό κορίτσι.

- "Ερχουμαι ἐγώ, ἔρχουμαι! Λέει ταραγμένος.

Τούς ἔφερε γλυκό, ἀμύγδαλα, κρύο νερό.

- Δένν εἶχα τίποτα ἄλλο..., μουρμουρίζει σάν νά θέλει νά τόν συχωρέσουν.

- Κάθισε, κάθισε παππούλη, - τόν πιάνει τό κορίτσι ἀπ' τό χέρι νά καθίσει πλάι του.

Κάθισε.

- Έλατε καί αὔριο, τοῦ λέει δειλά. Θά ψαρέψω γιά σᾶς τή νύχτα.

- Αὔριο φεύγουμε, ἀπαντά τό κορίτσι μέ λύπη. Κρίμα, τόσες μέρες πού ημαστε ἐδῶ νά μήν ἐρχόμαστε! Είσαι πάντα ἔτσι ἐρημος, παππούλη;

- Πάντα, παιδί μου.

- "Α, τώρα καταλαβαίνω τί ἦταν οι γλάροι..., μουρμουρίζει τό ἀγόρι.

- Ναί, παιδί μου, αύτό είναι. Ή ἐρημιά.

- Θά πρέπει νά τούς συχωρέσεις, παππούλη, λέει πάλι τό ἀγόρι σέ λιγο. "Αν ἥξεραν, δέ θά τό ἔκαναν ποτέ.

'Ο γέρος δέν καταλαβαίνει. Στέκει μέ ἀπορία.

- Γιά ποιούς λέει, παιδί μου;

- Γι' αύτούς πού σκοτώσαν τούς γλάρους σου λέω, μπαρμπα-Δημήτρη. Είναι φίλοι μας.

Καταλαβαίνει τά γόνατά του νά τρέμουν, ή καρδιά του χτυπᾶ.

- Τούς σκοτώσαν εἰπεις;

- "Α, δέν τό ἥξερες ἀκόμα;...

Τό παιδί δαγκάνει τά χειλια του, μά είναι ἀργά. Τοῦ λέει τήν ίστορία:

πώς κυνηγοῦσαν, ὅλη ἡ νεολαία, ύστερα κατεβῆκαν στήν άκρογιαλιά· οἱ δυό γλάροι χαμήλωσαν ἀπ' τό ἄλλο κοπάδι, ὁ φίλος τους τράβηξε ἐκεῖ σιμά, γνώρισαν τίς σταχτιές φτεροῦγες.

‘Ο γέρος ἀκούει, ἀκούει, – δέν είναι τίποτα, δυό γλάροι ήταν.

– Δέν ἥξεραν, παππούλη..., λέει μέθερμή φωνή τό κορίτσι, συγκινημένο ἀπ' τή βουβή λύπη πού βλέπει στό γερασμένο πρόσωπο. Δέν ἥξεραν...

Κι ἐκεῖνος κουνᾶ μόλις, ἀργά, τό κεφάλι του, συγκατανεύοντας:

– Ναί, ναί, παιδί μου. Δέ θά ξέραν...

Αρκετή ώρα πέρασε.

– Πρέπει· νά φύγουμε, λέει τό ἀγόρι.

Τό κορίτσι σηκώνεται.

– Νά φύγουμε.

Πηγαίνουν μπροστά, ὁ γέρος ἔρχεται λίγο πίσω τους.

Φτάσαν στήν άκρογιαλιά.

– Σέ χαιρετοῦμες, παππούλη, λέει πρῶτο τό κορίτσι.

Πιάνει τό χέρι του, σκύβει νά τό φιλήσει. Κι αὐτός τής χαϊδεύει τά μακριά μαλλιά.

– Νά σᾶς βλογά ό Θεός, μουρμουρίζει αυγκινημένος.

“Εφύγαν. Παρακολουθεῖ πολλή ώρα τό μικρό αύλακι πού κάνουν τά κορμιά τους στή θάλασσα. Ωσπου ὄλα σβήνουν ἀπ' τά μάτια του. Καί τό πέλαγο είναι πάντα ἔρημο καί ἀτελείωτο.

Νυχτώνει. “Έχει καθίσει στό πεζούλι, οί ώρες περνοῦν. “Ολα περνοῦν ἀπ' τά θολωμένα μάτια του: τά μικρά του τά χρόνια, τά παιδιά πού μεγάλωσε καί χάθηκαν, οί ἄνθρωποι πού τόν πικράνανε. “Ολα περνοῦν κι ὄλα σβήνουν. Καί τά δυό παιδιά κι ἔνα κόπαδι γλάροι πού πετοῦν ψηλά. Δυό γλάροι ἔχουν σταχτιές φτεροῦγες. Κι αὐτοί περνοῦν καί χάνουνται. Δέν είναι πιά νά γυρίσει τίποτα. “Έχει χαμηλώσει τό κεφάλι καί τά δάκρυα στάζουν στήν ξερή γῆ. Ἀπό πάνω του τό φῶς τοῦ φάρου ἀνάβει, πάλι, πάλι, στό ἵδιο διάστημα, αὔστηρά καί ἀναπόφευχτα, ὅπως οἱ σκοτεινές δυνάμεις τής ζωῆς, ή μοίρα τοῦ ἀνθρώπου, ό θάνατος.

Ἐρωτήσεις

- Ποιό είναι τό αἴσθημα πού κυριαρχεῖ στό διήγημα; Μπορεῖτε νά ἐπισημάνετε τίς ἐκδηλώσεις κάθε προσώπου (πράξεις ή λόγια), πού ἐκφράζουν αὐτό τό αἴσθημα;
- ‘Ο γέρος παρουσιάζεται πολὺ συμπαθής στούς ἄλλους. Ποῦ νομίζετε ὅτι ὄφειλεται αὕτη η συμπάθεια;

3. Ή έπίσκεψη τῶν νέων στό νησάκι ελάττωσε τή μοναξιά τοῦ γέρου ἢ τήν αὐ-
ξησε; Νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας.
4. "Αν προσέξατε, στό διήγημα δέν υπάρχει περιγραφή σκληρῆς εἰκόνας ἢ σκη-
νῆς. Τί χαρακτήρα δίνει στό διήγημα αὐτή ἢ ἀπουσία;
5. Νά συγκρίνετε τόν πρόλογο μέ τόν ἐπίλογο. Τί συμπεράσματα βγάζετε;

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ (1905-1973). Φιλολογικό φευδώνυμο τοῦ 'Ηλία Μέλλου. Γεννή-
θηκε στό Αίβαλι (Κυδωνίες) τῆς Μ. Ἀσίας. Μετά τή μικρασιατική καταστροφή
έγκαταστάθηκε στήν Αθήνα καί ἐργάστηκε ὡς ἀνώτερος ὑπάλληλος στήν Τρά-
πεζα τῆς Ἑλλάδος. "Εγίνε μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. "Ἐργο του: α) μυθι-
στορήματα: Τό νούμερο 31328, *Γαλήνη, Αἰολικὴ Γῆ, Ἐξοδος*, β) διηγήματα: *Αἰ-
γαῖο, Ὦρα πολέμου κ.ἄ., γ) Θέατρο: *Μπλόκ C.* "Ἐγραφε ἐπίσης ταξιδιωτικά βι-
βλία. 'Η εὐτυχισμένη ζωή τῆς Μ. Ἀσίας, ὁ ξερίζωμός καί ἡ ἐλπίδα ἐμπνέουν τό
ἔργο του. 'Η πεζογραφία του ὄφείλει τή γοητεία τῆς στή μυστική ἐπικοινωνία
καί ἀνταπόκριση μέ σόλο τόν κόσμο.*

Νικηφόρος Βεττάκος

Μιά μυγδαλιά

Μιά μυγδαλιά καί δίπλα της
έσύ. Μά πότε ἀνθίσατε;
Στέκομαι στό παράθυρο
καί σᾶς κοιτῶ καί κλαίω.

Τόση χαρά δέν τήν μποροῦν
τά μάτια.

Δῶσ' μου, Θεέ μου,
ὅλες τίς στέρνες τ' ούρανοῦ
νά σ' τίς γιομίσω.

Έρωτήσεις

1. Ποιόν έννοει ό ποιητής μέ τή λέξη «έσύ»;
2. Γιατί τοποθετει ό ποιητής δίπλα δίπλα τή μυγδαλιά και τό πρόσωπο πού δηλώνεται μέ τό «έσύ»;
3. Τί έννοει ό ποιητής μέ τήν πρόταση «Μά πότε άνθισατε;»
4. Τί έκφραζουν οι στίχοι

δῶσ' μου, Θεέ μου,
ὅλες τίς στέρνες τ' οὐρανοῦ
νά σ' τίς γιομίσω.

5. "Αν δέν δέρατε πότε έζησε ό ποιητής, θά μπορούσατε άπό τή μορφή τοῦ ποιήματος νά καταλάβετε, πότε περίπου γράφτηκε;

Βιογραφικά τοῦ ποιητή στή σελ. 31.

Σαίντ- Έξυπερύ

[‘Ο μικρός Πρίγκιπας καί ἡ ἀλεπού]

‘Ο Μικρός Πρίγκιπας, είναι νουβέλα μέ μορφή παραμυθιοῦ. Ή ύποθεσή του είναι φανταστική. Κάπου στή Σαχάρα ό συγγραφέας έχει κάνει άναγκαστική προσγείωση καί προσπαθεῖ νά διορθώσει μιά βλάβη τοῦ ἀεροπλάνου του. Έκεī τόν ἐπισκέπτεται ξαφνικά κι ἀναπάντεχα ἔνα ὅμορφο ἀγόρακι – ό μικρός πρίγκιπας – πού ἀφησε τό μικρό ίδιωτικό πλανήτη του, ἐπειδή εἶχε δυσκολίες μ' ἕνα λουλούδι πού ἀγαποῦσε, καί γυρνώντας ἀπό πλανήτη σέ πλανήτη ἔφτασε τελικά στή γῆ. Τό ἀγόρι μένει κοντά στό συγγραφέα καί προσπαθεῖ νά ἀνακαλύψει τούς ἀνθρώπους καί τά πράγματα. Παρά τό χαρακτήρα τοῦ παραμυθιοῦ, τό ἔργο έχει πολλά αὐτοβιογραφικά στοιχεία καί ἡ γραφή του είναι ποιητική καί συμβολική: συμβολίζει τόν ἀνθρωπο πού πρεσπαθεῖ νά γνωρίσει τόν έαυτό τουκά τόν κόσμο. Στό ἀπόσπασμα θά δούμε τή γνωριμία τοῦ μικροῦ πρίγκιπα μέ τά τριαντάφυλλα καί μέ τήν ἀλεπού.

Ετυχε ὅμως, ὑστερα πού περπάτησε πολύ μέσα ἀπ' τούς ἄμμους, τά βράχια καί τά χιόνια, ν' ἀνακαλύψει τέλος ό μικρός πρίγκιπας ἔνα δρόμο. Κι οι δρόμοι πᾶνε όλοι στούς ἀνθρώπους.

– Καλημέρα, είπε.

Ήταν ένας τριανταφυλλόκηπος ἀνθισμένος.

– Καλημέρα, είπαν τά τριαντάφυλλα.

‘Ο μικρός πρίγκιπας τά κοίταξε. Μοιάζανε όλα μέ τό λουλούδι του.

– Τί είσαστε; τά ρώτησε κατάπληκτος.

– Έμεις είμαστε τριαντάφυλλα, είπαν τά τριαντάφυλλα.

– ‘Α! έκανε ό μικρός πρίγκιπας.

Βαθιά λύπη τόν γέμισε. Τό λουλούδι του τοῦ είχε πεῖ πώς ήταν ένα μονάκριβο σ' δλόκληρο τό σύμπαν. Καί νά πού ήτανε πέντε χιλιάδες, όλα τά ίδια, σ' ένα μονάχα κήπο!

«Θά τοῦ κακοφαινόταν πολύ», σκέφτηκε, «ἄν τό βλεπει αὐτό... Θά εξβηχε φριχτά καί θά 'κανε τάχα πώς πεθαίνει, γιά νά γλιτώσει ἀπ' τό ρεζίλεμα. Κι έγώ θά ήμουν ἀναγκασμένος νά κάνω τάχα πώς τό περιποιούμαι, γιατί ἀλλιώς, γιέ νά μέ ταπεινώσει κι ἐμένα, θ' ἀφηνόταν στ' ἀλήθεια νά πεθάνει...».

“Υστερα σκέφτηκε κι αύτό: «Νόμιζα πώς ήμουν πλούσιος, γιατί είχα δικό μου ένα μοναδικό στόν κόσμο λουλούδι, καί νά πού δέν έχω παρά ένα κοινό τριαντάφυλλο. Αύτό καί τά τρία μου ήφαίστεια, πού μοῦ φτάνουν ώς τό γόνατο, καί πού τό ένα τους μπορεί νά έχει σβήσει γιά πάντα, δέ μέ κάνουν καί κανένα μεγάλο πρίγκιπα....».

Καί, πέφτοντας χάμω στό γρασίδι, ἔκλαψε.

Τότε είναι πού παρουσιάστηκε ή ἀλεπού.

– Καλημέρα, είπε ή ἀλεπού.

– Καλημέρα, ἀποκρίθηκε εύγενικά ό μικρός πρίγκιπας καί γύρισε, μά δέν είδε τίποτα.

– ‘Εδῶ είμαι, είπε μιά φωνή, κάτω ἀπό τή μηλιά...

– Ποιά είσαι; είπε ό μικρός πρίγκιπας. Μοῦ φαίνεσαι πολύ ὅμορφη...

– Είμαι μιά ἀλεπού, είπε ή ἀλεπού.

– ‘Ελα νά παίξεις μαζί μου, τής πρότεινε ό μικρός πρίγκιπας. Είμαι τόσο λυπημένος...

– Δέν μπορῶ νά παίξω μαζί σου, είπε ή ἀλεπού. Δέ μ' έχουν ἡμερώσει.

– “Α! μέ συγχωρεῖς, έκανε ό μικρός πρίγκιπας.

Τό σκέφτηκε ὅμως καί πρόσθεσε:

– Τί πάει νά πεῖ «ἡμερώσει;»

– ‘Εσύ δέν είσαι ἀπ' ἐδῶ, είπε ή ἀλεπού, τί γυρεύεις;

– Γυρεύω τούς ἀνθρώπους, είπε ό μικρός πρίγκιπας. Τί πάει νά πεῖ «ἡμερώσει;»

– Οι ἀνθρωποι, είπε ή ἀλεπού, έχουν τουφέκια καί κυνηγοῦνε. Με-

γάλος μπιελάς! Άνατρέφουν όμως καί κότες. Αύτό είναι τό μόνο τους σφελος. Κότες γυρεύεις;

— "Οχι, είπε ό μικρός πρίγκιπας. Γυρεύω φίλους. Τί πάει νά πει «ήμερώσει;»

— Είναι κάτι πού παραμελήθηκε πολύ, είπε ή άλεπού. Σημαίνει «νά δημιουργείς δεσμούς...».

— Νά δημιουργεῖς δεσμούς;

— Βέβαια, είπε ή άλεπού. Γιά μένα, άκόμα δέν είσαι παρά ένα άγοράκι έντελως όμοιο μ' άλλα έκατό χιλιάδες άγοράκια. Καί δέ σ' έχω άνάγκη. Μήτε κι έσύ μ' έχεις άνάγκη. Γιά σένα, δέν είμαι παρά μιά άλεπού όμοια μ' έκατο χιλιάδες άλεπούδες. "Αν όμως μέ ήμερώσεις, ό ενας θά έχει τήν άνάγκη του άλλου. Γιά μένα έσύ θά είσαι μοναδικός στόν κόσμο. Γιά σένα έγω θά είμαι μοναδική στόν κόσμο..."

— 'Αρχίζω νά καταλαβαίνω, είπε ό μικρός πρίγκιπας. Ξέρω ένα λουλούδι..., νομίζω πώς μέ ήμέρωσε...

— Γίνεται, είπε ή άλεπού. Βλέπει κανείς στή Γή τόσα περίεργα πράματα...

— "Ω! δέν είναι πάνω στή Γή, είπε ό μικρός πρίγκιπας.
Η άλεπού φάνηκε πολύ παραξενεμένη:

— Πάνω σ' άλλο πλανήτη;

— Νάι.

— "Έχει κυνηγούς σ' αύτόν τόν πλανήτη;

— "Οχι.

— Πολύ ένδιαφέρον αύτό. Καί κότες;

— "Οχι.

— Τίποτα δέν είναι τέλειο, άναστεναξε ή άλεπού.

Ξαναγύρισε όμως στήν ιδέα της:

— 'Η ζωή μου είναι μονότονη. Κυνηγάω τίς κότες, οι άνθρωποι κυνηγούν έμένα. "Ολες οι κότες μοιάζουν, κι όλοι οι άνθρωποι μοιάζουν. Γι' αύτό λοιπόν βαριέμαι κάπως. "Αν μέ ήμερώσεις όμως, ή ζωή μου θά είναι σάν ήλιόλουστη. Θά γνωρίσω σέναν κρότο άπό πατήματα πού θά είναι διαφορετικός άπ' όλους τούς άλλους. Τ' άλλα πατήματα μέ κάνουν νά χώνομαι κάτω άπ' τή γή. Τό δικό σου θά μέ κάνει νά βγαίνω έξω άπ' τή φωλιά μου, σάν μιά μουσική. Κι ύστερα κοίτα! Βλέπεις έκει κάτω τά χωράφια μέ τό στάρι; Έγω δέν τρώω ψωμί. Τό στάρι έμένα μοῦ είναι ξαρηστο. Τά χωράφια μέ τό στάρι δέ μοῦ θυμίζουν τίποτα. Κι αύτό είναι κρίμα! Έσύ όμως έχεις μαλλιά χρώμα χρυσαφένιο. Θά είναι λοιπόν θαυμάσια, σταν θά μ' έχεις ήμερώσει! Τό στάρι, πού είναι χρυσαφένιο, θά μέ κάνει νά σέ θυμάμαι. Καί θά μ' άρεσει ν' άκούω τόν άνεμος

μέσα στά στάχυα...

Σώπασε ή ἀλεπού καί κοίταξε πολλή ὥρα τό μικρό πρίγκιπα.

– Σέ παρακαλῶ..., ἡμέρωσέ με, τοῦ εἶπε!

– Θέλω βέβαια, τῆς ἀποκρίθηκε ὁ μικρός πρίγκιπας, μά δέ με παίρνει ό καιρός. Ἔχω ν' ἀνακαλύψω φίλους καί πολλά πράματα νά γνωρίσω.

– Δέ γνωρίζει κανείς παρά τά πράματα πού ἡμερώνει, εἶπε ή ἀλεπού. Οι ἄνθρωποι δέν ἔχουν πιά καιρό νά γνωρίσουν τίποτα. Τ' ἀγοράζουν όλα ἔτοιμα στά ἐμπορικά. Καθώς ὅμως δέν ὑπάρχουν ἐμπορικά πού πουλάνε φίλους, οἱ ἄνθρωποι δέν ἔχουν πιά φίλους. "Αν θές ἔνα φίλο, ἡμέρωσέ με!"

– Τί πρέπει νά κάνω; εἶπε ὁ μικρός πρίγκιπας.

– Πρέπει νά ἔχεις μεγάλη ὑπομονή, ἀποκρίθηκε ή ἀλεπού. Θά καθίσεις πρῶτα κάπως μακριά μου, ἔτσι στό χορτάρι. Ἔγώ θά σέ κοιτάζω μέ τήν ἄκρη τοῦ ματιοῦ μου κι ἐσύ δέ θά λές τίποτα. Τά λόγια εἶναι πού κάνουν τίς παρεξηγήσεις. Ἀλλά, κάθε μέρα, θά μπορεῖς νά κάθεσαι λιγάκι πιό κοντά...

Τήν ἄλλη μέρα ἥρθε πάλι ὁ μικρός πρίγκιπας.

– Θά 'ταν πιό καλά νά ἔρχεσαι πάντα τήν ἵδια ὥρα, εἶπε ή ἀλεπού. "Αν ἔρχεσαι, λόγου χάρη, στίς τέσσερις τό ἀπόγεμα, ἐγώ θ' ἀρχίζω ἀπό τίς τρεῖς νά είμαι εύτυχισμένη. "Οσο θά περνάει ή ὥρα, τόσο ἐγώ θά νιώθω καί πιό εύτυχισμένη. Στίς τέσσερις πιά, δέ θά μπορῶ νά καθίσω καί θά τρώγομαι" θ' ἀνακαλύψω τήν ἀξία τῆς εύτυχίας. "Αν ἔρχεσαι ὅμως ὅποτε καί νά 'ναι, δέ θά ξέρω ποτέ ποιά ὥρα νά φορέσω στήν καρδιά μου τά καλά της... Σ' ὅλα χρειάζεται κάποια τελετή.

– Τί εἶναι τελετή; εἶπε ὁ μικρός πρίγκιπας.

– Εἶναι κι αὐτό κάτι πού πολύ παραμελήθηκε, εἶπε ή ἀλεπού. Εἶναι αὐτό πού κάνει τή μιά μέρα νά μή μοιάζει μέ τίς ἄλλες, τή μιά ὥρα μέ τίς ἄλλες ὥρες. Οι κυνηγοί μου, λόγου χάρη, ἔχουν μιά τελετή. Κάθε Πέμπτη χορεύουν μέ τίς κοπέλες τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτό ή Πέμπτη εἶναι θαυμάσια μέρα! Μπορῶ καί κάνω μιά βόλτα ὡς τ' ἀμπέλι. "Αν χόρευαν οἱ κυνηγοί όποτε καί νά 'ναι, ὅλες οἱ μέρες θά μοιάζαν μεταξύ τους, κι ἐγώ δέ θά είχα καθόλου διακοπές.

"Ετσι ὁ μικρός πρίγκιπας ἡμέρωσε τήν ἀλεπού. Κι ὅταν κόντευε πιά ή ὥρα πού θά χωρίζανε:

– "Ἄχ! εἶπε ή ἀλεπού. Κλάμα πού θά κάνω..."

– 'Εσυ φταῖς, εἶπε ὁ μικρός πρίγκιπας, ἐγώ δέν ἥθελα τό κακό σου, μά ἐσύ θέλησες νά σέ ἡμέρωσα..."

– Ναι, σωστά, εἶπε ή ἀλεπού.

- Μά τώρα θά κλάψεις! είπε ό μικρός πρίγκιπας.
- Ναι, σωστά, είπε ή άλεπού.
- Καί τότε τί κέρδισες;
- Κέρδισα, είπε ή άλεπού, γιατί μου μένει τό χρώμα του σταριού.

"Υστερα πρόσθεσε:

- "Άμε νά ξαναδεῖς τά τριαντάφυλλα. Θά καταλάβεις πιώς τό δικό σου είναι τό μοναδικό στόν κόσμο. Νά περάσεις πάλι άπο δῶ, γιά νά μ' άποχαιρετήσεις, κι έγώ θά σου χαρίσω ένα μυστικό.

'Ο μικρός πρίγκιπας πήγε καί ξαναεῖδε τά τριαντάφυλλα:

- Δέ μοιάζετε καθόλου μέ τό δικό μου τριαντάφυλλο, έσετις δέν είσαστε άκομα τίποτα, τούς είπε. Κανένας δέ σᾶς ήμέρωσε κι έσετις δέν ήμερώσατε κανένα. Είσαστε όπως ήταν ή άλεπού μου. Ήταν μιά άλεπού όμοια μ' έκατό χιλιάδες άλλες. Γίναμε όμως φίλοι, καί τώρα είναι μοναδική στόν κόσμο.

Καί τά τριαντάφυλλα δέν είχαν μοῦτρα νά σταθοῦν.

- Είσαστε όμορφα, μά είσαστε ἄδεια, τούς είπε άκομη. Δέν μπορεῖ κανείς νά πεθάνει γιά τό χατίρι σας. Βέβαια, ένας κοινός διαβάτης, τό δικό μου τριαντάφυλλο θά τό νόμιζε πώς σᾶς μοιάζει. 'Αλλά έκεινο μόνο του έχει πιό πολλή σημασία ἀπ' όλα έσας μαζί, άφού είναι αύτό πού πότισα. 'Αφού είναι αύτό πού ἔβαλα κάτω άπο τή γυάλα. 'Αφού είναι αύτό πού προστάτεψα μέ τό παραβάν. 'Αφού είναι αύτό πού τού σκότωσα τίς κάμπιες, (έκτος ἀπό τίς δυό ή τρεῖς, γιά νά γίνουν πεταλούδες). 'Αφού είναι αύτό πού τ' ἄκουσα νά παραπονιέται ή νά κομπάζει ή καμιά φορά καί νά σωπαίνει. 'Αφού είναι αύτό τό δικό μου τριαντάφυλλο.

Καί ξαναγύρισε στήν άλεπού:

- 'Αντίο, τής είπε:
- 'Αντίο, είπε ή άλεπού. Νά τό μυστικό μου. Είναι πολύ ἀπλό: μόνο μέ τήν καρδιά βλέπεις καλά. Τήν ούσια δέν τήν βλέπουν τά μάτια.

- Τήν ούσια δέν τήν βλέπουν τά μάτια, ξαναεῖπε ό μικρός πρίγκιπας, γιά νά τό θυμάται.

- 'Ο καιρός πού ἔχασες γιά τό τριαντάφυλλό σου είναι πού τό κάνει νά έχει τόση σημασία.

- 'Ο καιρός πού ἔχασα γιά τό τριαντάφυλλό μου..., έκανε ό μικρός πρίγκιπας, γιά νά τό θυμάται.

- Οι ἄνθρωποι ἔχουν ξεχάσει τούτη τήν ἀλήθεια, είπε ή άλεπού. 'Εσύ όμως δέν πρέπει νά τήν ξεχάσεις. 'Απ' έδω κι έμπρός θά είσαι γιά πάντα ύπεύθυνος γιά έκεινο πού ἔχεις ήμερώσει. Είσαι ύπεύθυνος γιά τό τριαντάφυλλό σου...

– Είμαι ύπεύθυνος γιά τό τριαντάφυλλό μου..., ξαναείπε ό μικρός πρίγκιπας, γιά νά τό θυμάται.

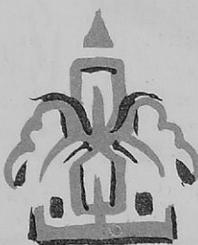
Έρωτήσεις

1. Γιατί ό μικρός πρίγκιπας έκλαψε, όταν είδε τά τριαντάφυλλα;
2. «Δέ γνωρίζει κανείς παρά τά πράγματα πού ήμερώνει». Τί σημαίνει αύτή ή φράση; Τί είναι τό «ήμερωμα» καί πώς γίνεται;
3. Τί έντύπωση κάνουν στό μικρό πρίγκιπα τά τριαντάφυλλα στήν άρχη καί τί έντύπωση μετά τή γνωριμία του μέ τήν άλεπού; Τί μεσολάβησε;
4. Ποιό είναι τό μυστικό τής άλεπούς; Νά διαβάσετε τούς παρακάτω στίχους καί νά βρετίστε ᄂν καί πώς συνδέονται μέ τό μυστικό:
a) Άγάπα γιά νά ζήσεις, ζήσε γιά ν' άγαπας.
b) Σκύψε μές στό βιβλίο σου μή ζητᾶς προβλήματα, ρωτήματα, όλα νά τά καταλάβεις μόνο τήν καρδιά σου νά ρωτᾶς μή παύεις.

(Δ. Σολωμός).

(Κ. Παλαμᾶς).

ANTOYAN NTE SAINT-ΕΞΥΠΕΡΥ (1900-1944). Γεννήθηκε στήν Λυόν τής Γαλλίας. Έγινε πιλότος σέ ήλικια είκοσι έξι χρονών ήταν άκομά ή ήρωική έποχή τής άεροπορίας, τότε πού η Γαλλία άνοιγε νέες γραμμές μέ δύσκολες καί έπικινδυνες πτήσεις. Τό 1940, μετά τήν κατάρρευση τής Γαλλίας, κατέφυγε στήν Αμερική καί τό 1943 έγινε πάλι πιλότος στά καταδιωκτικά. Χάθηκε τήν έπόμενη χρονιά μέ τό άεροπλάνο του κοντά στήν Κορσική καταδιώκοντας γερμανικά άεροπλάνα. Είναι άπό τούς πιό πολυδιαβασμένους πεζογράφους τής Γαλλίας. Τά βιβλία του σχετίζονται άμεσα μέ τή ζωή καί τή δράση του. Ήργα του: Ταχυδρόμος τοῦ Νότου, Νυχτερινή πτήση, Γῆ τῶν άνθρωπων, Πιλότος πολέμου. Μεταφράστηκαν στά έλληνικά. Τό βιβλίο όμως πού διαδόθηκε καί άγαπηθηκε περισσότερο σέ όλο τόν κόσμο είναι 'Ο μικρός πρίγκιπας, Κυκλοφόρησε μετά τό θάνατό του.

VII. Ἀπό τή Θρησκευτική ζωή

*Kai tēn Kυρά tēn Panaγιά πολύ tēn prosoκυνοῦμε
(Δημοτικό)*

K. Παρθένης: *Αποκαθήλωση*

118

Στήν Παναγίτσα στό Πυργί

Ο κορυφαίος από τους διηγηματογράφους μας έχει γράψει και μερικά ποιήματα στή δημοτική γλώσσα, πίου διακρίνονται κυρίως γιά τή γνήσια θρησκευτική τους διάθεση και γιά τήν άπλοτητά τους.

Χαίρετ' ό 'Ιωακείμ κι ή "Άννα,
πού γέννησαν Χαριτωμένη Κόρη
στήν Παναγίτσα στό Πυργί!
Χαίρεται ολ' ή ἔρημη ἀκρογιαλιά
κι ό βράχος κι ό γκρεμός ἀντίκρυ τοῦ πελάγους,
πού τόν χτυποῦν ἄγρια τά κύματα,
χαίρεται άπ' τήν ἐκκλησίτσα,
πού μοσχοβολᾶ πάνω στή ράχη.

Χαίρεται τ' ἄγριο δέντρο, πού γέρνει
τό μισό ἀπάνω στόν βράχο, τό μισό στό γκρεμό·
χαίρετ' ό βοσκός πού φυσᾶ τόν αύλό του,
χαίρετ' ή γίδα του, πού τρέχει στά βράχια,
χαίρεται τό ἐρίφιο, πού πηδᾶ χαρμόσουνα.

Κι ή πλάση ολη ἀναγαλλιάζει
Καί τό φθινόπωρο ξανανιώνει ή γῆς,
σάν σεμνή κόρη, πού περίμενε χρόνια
τόν ἀρραβωνιαστικό της άπ' τά ξένα
καί τέλος τόν ἀπόλαυσε πρίν είναι πολύ ἀργά.
Καί σάν τή στείρα γραία, πού γέννησε θεόπαιδο
κι εύφρανθη στά γεράματά της!

Δῶσ' μου κι ἐμένα ἄνεση* Παναγιά μου,
πρίν ν' ἀπέλθω καί πλέον δέ θά ύπάρχω.

δῶσ' μου καί μένα ἄνεση: ἀφησέ με καί μένα νά εύφρανθώ. (Πβλ. Δαβίδ. ψαλμός 37: ἀνες μοι ἵνα ἀναψύξω).

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
(Η ιστορική φωτογραφία του Παύλου Νιοβάνα)

Έρωτήσεις

1. Νά περιγράψετε τό τοπίο πού δίνει ό Παπαδιαμάντης.

2. Νά βρείτε τίς λέξεις καί τίς έκφρασεις πού δείχνουν χαρά.
3. Ποιά πλάσματα συμμετέχουν στή χαρά καί μέ ποιό τρόπο;
4. Τί είναι έκεινο πού δίνει αύτή τή γενική χαρά;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (1851-1911). Γεννήθηκε στή Σκιάθο καί ήταν γιός κληρικοῦ. Γράφτηκε στή φιλοσοφική Σχολή καί παράλληλα μάθαινε ξένες γλώσσες. Γιά νά κερδίσει τή ζωή του, εργαζόταν ώς δημοσιογράφος καί μεταφραστής σέ άθηναϊκές έφουμερίδες καί περιοδικά. Ό Παπαδιαμάντης θεωρείται ώς ό κορυφαίος διηγηματογράφος μας. Καλλιέργυσε κυρίως τό ήθογραφικό διήγημα, στό όποιο ἔβαλε καί τό ψυχολογικό στοιχείο. "Ηρωες τῶν διηγημάτων του είναι οι φτωχοί κάτοικοι τοῦ νησιοῦ του, ἀπλοίκοι ιερεῖς, καρτερικές γυναίκες καί ἀπόκλητοι. Τά θεματά τους σχετίζονται μέ τά ηθη καί ἔθιμα τοῦ νησιοῦ του, λειτουργίες σε γραφικά ἐξωκλήσια καί διάφορα ἐπεισόδια ἀπό τή ζωή. Βλέπει τίς ἀδυναμίες τῶν ήρωών του μέ μιά καλοκάγαθη χριστιανική εἰρωνική διάθεση. Παρεμβάλλει περιγραφές τοῦ φυσικοῦ τοπίου μέ παραστατικότητα καί λυρισμό. "Εργα του: α) Μυθιστορήματα: 'Η Μετανάστις, Οἱ ἔμποροι τῶν Ἐθνῶν, 'Η Γυφτοπούλα β) διηγήματα: ἀπό τό 1885 ἀρχίζει νά γράφει τά ήθογραφικά του διηγήματα καί νά δημιουργεῖ τό προσωπικό του ύφος. Τήν ἴδια χρονιά δημοσιεύει καί τό ιστορικό του ἀφήγημα Χρῆστος Μηλιόνης. Στά διηγήματά του είναι ἔντονο τό αἰσθήμα τής νοσταλγίας. Ἀπό τά μεγαλύτερα διηγήματά του σημαντικότερο θεωρείται ή Φόνισσα.

Ανδρέας Καρκαβίτσας

Θείον όραμα

Τό διήγημα γράφτηκε τό 1895. Τήν ἐποχή ἐκείνη οι ναυτικοί μας δέ διέθεταν τά σύγχρονα μέσα ἐπικοινωνίας (ραδιόφωνο, τηλεόραση κτλ.). Συνήθιζαν, λοιπόν, τίς ώρες πού δέν είχαν δουλειά, νά μαζεύονται γύρω από τή φωτιά καί νά διηγούνται διάφορες ιστορίες καί παραμύθια, γιά νά περάσουν τήν ώρα τους. Μιά τέτοια σπιγμή ἀπό τή βασανισμένη ζωή τους ζωντανεύει κι ό Καρκαβίτσας μέ τό διήγημά του. Η ιστορία πού διηγείται ό Κώστας ό 'Αξιώτης σπηρίζεται σέ λαική παράδοση.

Δέ λέτε, ρέ παιδιά, τίποτα νά.ζεσταθούμε;

Καί μέ τό λόγο φάνηκε μαύρο κορμί στήν ἀνοιχτή θυρίδα, κύλησε

ἀπό τή σκάλα κάτω ό Κώστας ό Θερμαστής, βαρυτυλιγμένος στήν πατατούκα του. "Έκανε κρύο δυνατό. Βοριάς έξυριζε τά πέλαγα, πάγωνε τ' ἀκρογιάλια, κρουστάλλιαζε τά στοιβαγμένα χιόνια στά βουνά. Καί τό πλήρωμα, ναῦτες καί θερμαστές, συναγμένοι όλόγυρα στή θερμάστρα, φρόντιζαν νά ζεσταθοῦν μέ τή φασκομηλιά καί τό ψωμοτύρι. 'Ο λύχνος, καρφωμένος στή μέση ἐνός στύλου, φώτιζε καί κάπνιζε μαζί τά περίγυρα σωθέματα*. Διπλά τριπλά τά κρεβάτια κολλημένα στά πλευρά, μέ τά μαῦρα τους στρωσίδια, θύμιζαν νεκροθήκες στ' ἀνήλιαστα βάθη τής γῆς ταφιασμένες. Κοντά ή καμαρούλα τοῦ ναύληρου, ἀνοιχτόπορτη, ἔδειχνε ἄλλο κρεβάτι στρωμένο, δυσό τρεῖς φωτογραφίες παλιές, μιά χρωμολιθογραφία χανούμισσας, χρυσοφορεμένης καί ξαπλωμένης σέ πουπουλένια προσκέφαλα. Καί ὅλοῦθε κρεμασμένα τά ροῦχα, στό λάδι καί στό κάρβουνο βουτημένα, οι μουσαμάδες ξεσχιμένοι καί μυριομπαλωμένοι τά χοντρά ποδήματα καί τά κασκέτα καί οι χρωματιστοί σκούφοι ἔδειχναν τό χώρισμα καλογερικό κελί. 'Αλλά τό φλοιόφλισμα τοῦ νεροῦ πού ἀκουόταν στά πλευρά, ή μυρωδιά τοῦ κατραμιού καί τά ψημένα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων ἔδειχναν πώς ή ζωὴ ἐδῶ ἀγωνίζεται τόν τελευταῖο ἀγώνα της. Γιά τοῦτο καί κανένας δέν πρόσεξε τώρα στό ἀστεῖο κατρακύλημα τοῦ θερμαστή.

— Δέ λέτε, ρέ παιδιά, καί τίποτα νά ζεσταθοῦμε; ξαναδευτέρωσε ἑκείνος, ἀγκαλιάζοντας τή θερμάστρα.

— Τί νά εἰπούμε; ρώτησε μελαγχολικός ό Κώστας ό 'Αξιώτης. Νυχτιά σάν τήν ἀποψινή δέ θέλει παραμύθια· ὥχι δέ θέλει παραμύθια! 'Εδῶ στόν ἄγριο κόρφο πού είμαστε κλεισμένοι, τριγυρισμένοι από τό μούγκρισμα τής Μαύρης Θάλασσας, σαβανωμένοι από τόν πουπουλένιο θυμό τ' ούρανοῦ, ἃς ποῦμε κατιτί θεϊκό καί παρήγορο. Στά παλιά χρόνια οι γέροντές μας δέν είχαν τήν καταδίκη πού ἔχουμε ἐμεῖς τώρα. Περνοῦσαν τίς ἄγιες ἡμέρες κάτω ἀπό τή στέγη τους, κοντά στή φωτιά, ἀνάμεσα στή φαμίλια τους. "Οπως ό ἀμπελοφυτευτής τ'" ἀμπέλι του, τρυγούσανε καί κείνοι τό καλοκαίρι τή θάλασσα καί χαίρονταν τό χειμώνα τά καλά της ἄφοβα. "Ηξεραν τή γιορτή καί τήν καματερή τους. Εἶχαν καιρό γιά τή χαρά καί γιά τή θλίψη τους. 'Εμεις τίποτ' ἀπ' αύτά! Χειμώνα καλοκαίρι τ' ὄργωνουμε τό κύμα. Βόδια καματερά στή βουκέντρα τής 'Ανάγκης, ύποταχτικά θ' αύλακώνουμε τ' ἀρμυρό χωράφι, μονάχα τή φάκνα* μας ἔχοντας γιά πληρωμή. Γιά τοῦτο καλά πού ἔτυχε ή κακοκαιρία ν' ἀφήσουμε λίγο τόν κάματο. Δέ λέω πώς θά μείνουμε

σωθέματα: τά τακτοποιημένα ἀντικείμενα στό ἐσωτερικό πλοίου, σπιτιοῦ κτλ. φάκνα: τροφή (γιά ζῶα κυρίως).

τώρα ήσυχοι. 'Ο άφέντης θέλει δουλειά άπό τό δουλευτή, γιατί φοβᾶται μήν όκνέψει μέ τήν άκαμψιά'. Φαντάσου όμως, ἂν ήταν καλοσύνη, τί δρόμο θά παίρναμε τώρα. "Ετσι τουλάχιστο ἔχω ἐλεύθερο τό νοῦ νά συλλογιστώ τό σπίτι μου.

"Αχ, τό σπίτι μου!" Αρχισα τό παράπονο καί κοντεύω νά δακρύσω σάν ἄπραγο παιδί. Μά δέ φταιώ γώ. Φταιέι αύτή ή νύχτα. Φταιέι τό ἀποψινό ἀποσπέρισμα, τ' ἀστέρι τό λαμπρό πού ἔτρεμε βασιλεύοντας πίσω ἀπό τά χιονισμένα βουνά καί τάραξες τό είναι μου. "Οπως τούς Μάγους ὁδήγησε καί μένα πίσω ἀπό τά βουνά καί τά πέλαγα στή Νάξο, τό Γρίτι μου τό πρασινοντυμένο, τό ταπεινό μά όλόχαρο σπιτάκι μου. Καί ὅχι ὡς ἐδῶ· παραμπρός, παραμπρός ἀκόμη. Μ' ἔφερε στά παιδιάτικα χρόνια μου, πρίν ἀφήσω τή στεριά καί πρίν ταξίδέψω στή θάλασσα.

Καθόμαστε ὅλοι στό παραγώνι* διπλοπόδι στά μάλλινα στρωσίδια, ντυμένοι μέ τά ζεστά φορέματά μας, πού τά ἔραψε τής μάνας μας ἡ φροντίδα καί τής ἀδερφῆς μας τής ὄμορφουλας τά πιδέξια χέρια. 'Ο πατέρας μου, θεριακώμένος καί νιοφάνταχτος γέροντας, καθότανε στίς προσκεφαλάδες ψηλά καί ρουφούσε ἀπολαυστικά τό τσιμπούκι του.

"Οταν μᾶς ἔβλεπε ἔτσι συναγμένους, τοῦ ἄρεσε νά διηγιέται παραμύθια καί ιστορίες τής ζωῆς του. Τής θάλασσας οί κίνδυνοι, τής στεριᾶς οί χαρές, ὁ τρόμος τῶν κουρσάρων, τά ναυτικά κατορθώματα τής Ἐπανάστασης διάβαιναν ζωντανά καί ὀλοφώτιστα μπροστά μας. Μά κείνη τή νύχτα δέ θέλησε νά μιλήσει οὕτε γιά παραμύθια οὕτε γιά ταξίδια του. Μόλις βγάλαμε τό λύχνο στό λυχνοστάτη καί φάγαμε τή λειψόπιτα, μᾶς ἄρχισε θρησκευτικές κουβέντες. Ήταν θρῆσκος ὁ ἀγιοχώματος καί τά ιερά βιβλία δέν τ' ἄφηνε ἀπό κοντά του. 'Αλήθεια, στά ταξίδια του είχε πρόχειρα τά τροπιάρια καί τίς βλαστήμιες. Μά τώρα πού ἔπαψε τόν ἀγώνα τής ζωῆς, φρόντιζε γιά τή σωτηρία τής ψυχῆς του.

Δέ μοῦ λέξ, εἶπε στόν ἀδερφό μου τό μικρότερο, τί ὅραμα εἶδε ἡ Παναγία τή νύχτα πού γέννησε τόν Κύριο Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό;

Κόκκαλο ἐκεῖνος. Ρωτάει ἐμένα, τό ἵδιο.

— "Α, δέν τό ξέρετε! πρόσθεσε μέ ἥρεμη φωνή. Μά δέ φταιτε σεῖς φταιώ γώ πού δέ σᾶς τό ἔμαθ' ἀκόμη. "Εγινε πέρα στήν Ἀνατολή, στόν τόπο τόν παράδοξο. Ποιό χρόνο δέ σᾶς λέω. Φτάνει νά μετρήσετε τό φετεινό καί τό βρίσκετε ἀμέσως. 'Εκείνη τή νύχτα μιά γυναίκα, συν-

ἀκαμψιά: τεμπελιά.

παραγώνι: τζάκι.

τροφιασμένη άπό τόν τέχτονα τόν ἄντρα της, στάθηκε μισοστρατίς σέ μιά σπηλιά καί γέννησε ἔνα παιδί. Φτωχά ἦταν τά ροῦχα της, ἡ ὅψη της πικραμένη· μά εἶχε κατιτί τόσο λαμπρό στή ματιά, πού ἐλεγες θ' ἀναστήσει καί τήν πέτρα. Κάτω ἀπό τό γαλάζιο φόρεμα καί τό κόκκινο στηθοπάνι, τό κορμί φάνταζε λυγερό, ἄξιο νά θρονιάσει μιά πάναγνη ψυχή. Καί κάτω ἀπό τόν ἄσπρο της κεφαλοδέτη τά μυγδαλωτά μάτια, τά φρύδια τά σμιχτά, τό λεφαντένιο μέτωπο, λαμπρότε ο κι ἀπό τά χρυσά στολίδια του, φανέρωναν τήν αἰσθαντική^{*} πηγή πού θά σαρκώσει τήν ἀγάπη καί τήν καλοσύνη.

Γέννησε τό παιδί, τό βύζαξε, τό τύλιξε στό σάλι της καί τ' ἀπίθωσε στή φάτνη, πάνω στ' ἄχυρα νά κοιμηθεῖ. Σέ λίγο ὁ ἀνασασμός ἔβγαινε ἀπό τό στηθάκι του ἥσυχος, σάν ἀνασασμός βαλσαμόδεντρου. Γύρω τό σκοτάδι ἀπλωνόταν πίσσα. Κάτω στό χῶμα πλαγιασμένα τά ζωντανά, βόδια καί πρόβατα καί ἄλογα μαζί, ἔνιωθαν κάποια φρίκη νά χαμοπετᾶ πάνω τους, σύγκρυο νά τά περιγλείφει κι ἔμεναν ἄγρυπτα. Μά οὔτε βέλασμα, οὔτε χλιμίντρισμα, οὔτε βούγεμα^{*} ἡχολογοῦσε. Ἡ φάκνα ἔτριζε κάποτε· ἀλλά καί κείνη ἔμενε ξερομασημένη στό στόμα τους. Ἀπάνω ή σηπλιά μέ τόν ούρανό της νεροστάλαχτο, μέ τά πλευρά της αύλακωμένα ἀπό τίς νεροσυρμές, πράσινα ἀπό τά πολυτρίχια, σκισμένα ἀπό τά νύχια τοῦ ὄρνιου, τρύπια ἀπό τοῦ σφαλαγγιοῦ τό κεντρί, κλεισμένα μέ τόν πλοκό^{*} τῆς ἀράχνης, ξεθεμελιωμένα ἀπό τόν ποντικό, ψήλωνε βουβή κι ἀτάραχη. Καί κάτω ἀπό τή χαμηλή ἐμπατή^{*}, τό φῶς ἀστροστόλιστης νύχτας χυνόταν στίς πλάγιες καί τά λακκώματα. Οἱ κουρμάδες ἔκει ψήλωναν λαμπάδες, μέ τά καμαρωτά κλωνιά καρποφορτωμένα. Ἐκεῖ τ' ἀμπέλια ἔδειχναν κλαδιά ἔτοιμα ν' ἀνοίξουν μάτια χλωροπράσινα στό πρώτο φύσημα τῆς ἄνοιξης. Ἐκεῖ ἀσπραργυρανθισμένες οἱ ἐλιές λαγάριζαν ἀπό τώρα τό χυμό πού θά καεῖ θυσία στό νεογέννητο. Ἐκεῖ καί τά σπίτια τῆς Βηθλεέμ μικρά, τετράγωνα, μέ τό δῶμα πάνω καί τήν πόρτα στό πλάγι, ἔλαμπαν στόν ἀσβέστη, λές καί στολίσθηκαν νά καλωσορίσουν Ἐκεῖνον πού θά τούς χαρίσει τή δόξα. Βαθιά ὁ ἰορδάνης στέναζε μέσα στή χαλκοστρωμένη κοίτη του καί πρόσμενε μέ τρόμο τό θείκο κορμί πού θ' ἀγιαζε τά νερά του. Δεξιά στή χούνη^{*} σάν κατάρατο πνεῦμα βρουχιόταν ἡ Νεκρή Θάλασσα, λές κι εἶχε ἀκόμη μέσα της τά Σόδομα καί τά Γόμορα. Ἀριστερά, ἀπάνω ἀπό

αἰσθαντικός: εὐαίσθητος.

βούγεμα: μούγκρισμα βιδιοῦ.

πλοκός: πλεκτός φράκτης· ἐδῶ: τό δίχτυ (τῆς ἀράχνης)

ἐμπατή: είσοδος.

χούνη: φαράγγι.

τούς ζυγούς, ἐκεῖ πού δέν ἔφτανε τό ἀνθρώπινο μάτι, ἡταν ὅμως ἀσή-
κωτος ὁ λογισμός τοῦ Θεοῦ, στή χαρά καί στήν ἀκολασία παραδομένα
οὐρλιαζαν τά Γεροσόλυμα, τό ἄσμα τῶν Προφητῶν κι ἡ λατρεία λαοῦ
μεγάλου.

‘Ο Ἰωσῆφ, μόλις εἶδε κοιμισμένο τό παιδί, κατέβηκε στό χωριό νά
φροντίσει γιά τή λεχώνα. Καί κείνη ὀλομόναχη, ἀδυνατισμένη, μέ τή
μητρική λαχτάρα στά στήθη, σταύρωσε τά χέρια, ἀκούμπησε τό κορμί
σ’ ἔνα στύλο κι ἐκλεισε τά ματόφυλλα. Μά στάθηκε ἀδύνατο νά κοιμη-
θεῖ. Ἡ τύχη τοῦ θεόσταλτου ἦρθε νά τής τυραννήσει τήν ψυχή. Τί θ’
ἀπογένει στοῦ κόσμου τήν ἀντάρα ὁ τρυφερός της Κρίνος, Ἐκείνος
πού τῆς δόθηκε μέ τό χέρι ἀσπροντυμένου Χερουβείμ; Ποιά θά είναι ἡ
ζωή καί ποιό τό τέλος του; Θά περάσει δρόμο πορφυρόστρωτο ἡ θά
βάψει μέ τό αἷμα του τ’ ἀγκάθια καί τίς στουρναρόπετρες; Ὁ κόσμος
παραλυμένος δέν προσέχει πιά στά λόγια τῶν Προφητῶν. Ὁ Ἰσραὴλ
στενάζει κάτω ἀπό τό ψέμα τῶν Φαρισαίων καί τῶν Ρωμαίων τό ζυγό.
Δέν κιθαρίζει ὁ Δαβὶδ οὔτε ἡ Δεβόρρα* δικάζει τό λαο κάτω ἀπό τούς
κουρμάδες. Τοῦ Ἀαρὼν τά τέκνα ληστεύουν· ἀπιστίας σύγνεφο κάθε-
ται στήν Ἱερή Κιβωτό καί στοῦ Μεγάλου Ναοῦ τά ἄδυτα. Πίνει τό αἷμα
τῶν Μακκαβαίων* ἡ γῆ, χωρίς ν’ ἀποδώσει ἐλευθερία καί δικαιοσύνη.
‘Ο Γαυλωνίτης* Ἰούδας χάθηκε χωρίς ν’ ἀνορθώσει τό Νόμο. Ἡ Γῆ τῆς
Ἐπαγγελίας, χωρισμένη σέ βασίλεια καί τοπαρχίες, φθείρεται ἀπό τόν
ἐμφύλιο σπαραγμό, σάν νά τή βαραίνει ἀκόμη ἡ ἀπείθεια τῶν προγό-
νων στήν ἔρημο τοῦ Σίν. Κόλαση ἔγινε ὁ ποτέ Παράδεισος! Ἐγωιστής
καί ἐκδικητικός καί ἄδοξος ὁ περιούσιος λαός τοῦ Κυρίου! Πῶς θά ζή-
σει σέ τέτοιον κόσμο τό παιδί της;

“Ἄξαφνα λύχνος ἡλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρός στής μάνας τήν
ψυχή, ἔτοιμος νά δείξει τό μέλλον τοῦ νιογέννητου, ὅπως ἡ νεφέλη
ἔδειξε ἄλλοτε τόν ἄγνωστο δρόμο στή φυλή της. Καί τόν εἶδε τριαντά-
χρονο λεβεντονιό νά μαγνητίζει τίς ψυχές τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγερός,
μέ σεβαστή μελαγχολία στό ριδοζύμωτο πρόσωπο, μέ τά καστανά
μαλλιά κυματιστά στούς ὥμους, μέ τό στόμα γλυκοστάλαχτο καί τά γα-
λανά μάτια, μιλοῦσε στό λαό καί τόν ἔπειθε. Ἐκήρυττε στίς συναγωγές
καί χίλιοι τόν ἄκουαν· ἀνέβαινε στό βουνό καί μύριοι τόν ἀκολουθοῦ-

Δεβόρρα: ἡρωΐδα καί κριτής τοῦ Ἰσραὴλ.

Μακκαβαῖοι: τό ὄνομα ιουδαϊκής οἰκογένειας πού κυριαρχοῦσε στά Ἱεροσό-

λυμα τόν β’ π.Χ. αἱ. κι ἀγωνίστηκε γιά τή διάσωση τής πάτριας θρησκείας.

Γαυλωνίτης Ἰούδας: ὄνομαστός Μακκαβαῖος.

σαν. Διαβαίνει άνάλαφρα τή λίμνη τής Γενησαρέτ καί ρίχνονται λαμνοκοπώντας οἱ κόσμοι στά βήματά του. Οἱ Προφῆτες πού τόν προσπερνούσαν, τώρα πισωδρομούν ύποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωυσῆ ἀναζεῖ στά λόγια τούς καὶ συμπληρώνεται. Ἡ ἔρμη γῇ ἀναδροσίζεται· τά ἀπελπισμένα στήθη ξαναθαρρεύουν· τά πλανημένα πρόβατα γυρίζουν πάλι στή μάντρα τους. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπό τά πλατιά στέρνα του καὶ δροσίζει τό καμίνι τῆς κακομοιριᾶς. Οἱ ἄπιστοι πιστεύουν καὶ σηκώνονται οἱ ταπεινοί· τυφλούς φωτίζει, χωλούς ὁδηγεῖ. Τά Γεροσόλυμα στρώνουν τούς δρόμους μέ βάγια νά τόν δεχτοῦν. Σύγκαιρα ὅμως καρφώνουν τό σταυρό. Ὁ φθονερός μαθητής τόν παραδίνει μέ φίλημα. Ὁ δειλός φίλος τόν ἀρνιέται, πρίν λαλήσει ὁ πετεινός. Μά Ἐκείνος, ἀνώτερος ἀπό τά τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τήν ἀρνησην καὶ τήν προδοσία, διαβαίνει πράος μέσα ἀπό τίς κοροϊδίες καὶ τά φτυσίματα, πίνει τό ξίδι καὶ τή χολή, φορεῖ τό ἀγκαθερό στεφάνι, τήν περιφρονητική χλαμύδα, κρατεῖ τό καλαμένιο σκῆπτρο καὶ ἀνεβαίνει στό μαρτύριο.

— Γυναίκα, νά ὁ γιός σου· λέει τήν τελευταία στιγμή.

Καὶ ἀποχαιρετᾶ, μ' ἔνα βλέμμα μελαγχολικό, τή μάνα πού τόν γέννησε, τούς φίλους πού τόν πίστεψαν, τό λαό πού τόν τυράννησε, τή Γῆ πού εἶδε τίς πίκρες του καὶ τόν Ούρανό πού θά δεχόταν τό Σῶμα του.

Ἡ μάνα ἡταν ἐκεῖ καὶ τά ἔβλεπε ὅλα. Ἡθελε νά φωνάξει, νά τρέξει, γιά νά τόν σώσει ἀπό τά χέρια τῶν κακούργων· ἀλλά δέν μποροῦσε νά βγάλει φωνή. Τό σῶμα δέν ἀκολούθιοῦσε τούς πόθους τῆς ψυχῆς. Μά ὅταν εἶδε ἔνα στρατιώτη ἀγριοπρόσωπο, ἔτοιμο νά λογχίσει τά πλευρά του,

— Μή!... ἐφώναξε μέ ὅλη τής τή δύναμη.

Καὶ μέ τό μή! Ξύπνησε. Δέν εἶδε ὀλόγυρά της τίποτα ἀπό τό φριχτό ὄραμα. Τό βρέφος κοιμότανε ἀκόμη πλάγι της, μέσα στή φάτνη, ἀπάνω στό ἄχυρο. Μά δέ βασίλευε ἡ σιγή καὶ τό σκοτάδι, ὅπως πρίν. Ἀγγελική ἀρμονία κατέβαινε ἀπό ψηλά καὶ λαμπρομέτωπο ἀστέρι ἔχυνε θάλασσα τό φῶς του στή σπηλιά.

Καί μπρός στά πόδια της, οἱ Μάγοι γονατιστοί μέ τά δῶρα τους, τή σμύρνα καὶ τό μόσχο καὶ τό λιβάνι, ὀνόμαζαν τό γιό της βασιλέα καὶ Θεό.

Ἐκείνη τήν ὥρα φάνηκε στήν ἐμπατή χλωμός ὁ Ἰωσήφ.

— Νά φύγουμε, λέει τρέμοντας στή γυναίκα του. Ὁ Ἡρώδης θέλει τό παιδί κι οἱ ἀνθρώποι του φάχνουν στή χώρα. Γλήγορα νά φύγουμε!

Ἐκείνη ἄρπαξε ἀμέσως τό βρέφος, τό ἔσφιξε στούς κόρφους της καὶ πῆραν δρόμο γιά τήν Αἴγυπτο. Ἡ νύχτα τούς ἔκρυψε. Μά τά αἴματα τῶν

ἄλλων παιδιών κι ό θρήνος τῶν μανάδων ἀνέβαιναν ἀπό τά σπίτια τῆς Γαλιλαίας πρωτόλουσβη^{*} θυσία στόν ἀναμορφωτή τοῦ κόσμου.

– Πόσα αἴματα θά χυθοῦν ἀκόμη! ψιθύρισε προφήτης ἡ γυναίκα.
Πόσα αἴματα!...»

Τέλειωσε ὁ Ἀξιώτης τό διήγημά του κι οἱ σύντροφοι ἔμειναν ἀκόμη ἀκίνητοι σάν ὄνειροπαρμένοι. Μερικοί σταυροκοπήθηκαν· ἄλλοι στέναξαν βαθιά σάν νά ἔπινησε κάτι παρήγορο μέσα τους. Μά ό Κώστας ὁ Θερμαστής, ἔδιος στ' ἀστεῖα καὶ στά σοβαρά, ρώτησε πονηρά τό σύντροφό του:

– Δέ μοῦ λές, βλάμη· είδες ἡ Παναγιά στ' ὄνειρό της καί τόν πατριώτη σου τό Βαραβᾶ;

Ἐκείνος χολοταράχτηκε· φοβερή βλαστήμια ἀνέβηκε στά χείλη του. Μά τήν κατάπιε. Δέν ἤταν καιρός τώρα νά κολαστεῖ κανείς! Χαμογέλασε, ἔκαμε τό σταυρό του καί ξαπλώθηκε στό ἔρημο κρεβάτι του.

– Καί τοῦ χρόνου, παιδιά, στά σπίτια μας! εύχήθηκε.

– Στά σπίτια μας, μά θά μᾶς θερίζει ἡ πείνα, εἶπε ὁ Θερμαστής.
Καί γέλασε δυνατά.

Ἐρωτήσεις

1. Στήν ἀρχή τοῦ διηγήματος (Δέ λέτε, ρέ παιδιά... ἀγκαλιάζοντας τή θερμάστρα) δυό εἰκόνες κυριαρχοῦν. Ἀφοῦ τίς μελετήσετε, νά ἀπαντήσετε στά ἀκόλουθα ἐρωτήματα: α) Συσχετίζονται μεταξύ τους οἱ δυό εἰκόνες καὶ γιατί; β) Μέ ποιά ρήματα δίνει ὁ συγγραφέας τήν πρώτη εἰκόνα; γ) Πῶς ζοῦσαν οἱ ναυτικοί μας μέσα στά καράβια;
2. Ὁ Κώστας ὁ Ἀξιώτης θυμάται τά παιδικά του χρόνια καί τή ζωή του στό σπίτι μέ τόν πατέρα του. Γιατί;
3. Νά μελετήσετε τή σκηνή τῆς γεννήσεως (Γέννησε τό παιδί ... λασοῦ μεγάλου) καί νά βρείτε τίς ἐπί μέρους εἰκόνες. Κατορθώνει ὁ συγγραφέας νά μᾶς μεταδώσει τήν ἀτμόσφαιρα πού ἐπικρατοῦσε κατά τή γέννηση τοῦ Κυρίου καί πῶς;
4. Ποιά συναισθήματα ξύπνησε στούς ναυτικούς ἡ ίστορία τοῦ Ἀξιώτη;

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 12.

πρωτόλουσβος: (γιά καρπούς κυρίως) πρώτιμος. Ἐδῶ μτφ.

Δημοτικό τραγούδι

Τό μοιρολόγι τής Παναγιάς

‘Ο έλληνικός λαός δέν τραγούδησε μόνο τίς χαρές, τίς λαχτάρες καί τούς καημούς τής ζωῆς, ἀλλά καί τίς περιπέτειες ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους ἡ ἐπιχωριστῶν ιστορικῶν προσώπων. Πέρα ἀπό αὐτά τὸν συγκίνησαν ἐπίσης τὰ θρησκευτικά θέματα, κυρίως ὅσα ἀναφέρονται στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας, ὥπως στὸ μοιρολόγι πού παραθέτουμε παρακάτω.

Σήμερα μαῦρος ούρανός, σήμερα μαύρη μέρα,
σήμερ’ ἀγγέλοι, ἀρχάγγελοι, ὅλοι μαυροφοροῦνε,
σήμερα ὄλοι θλίβονται καί τά βουνά λυποῦνται,
σήμερα πᾶνε κι ἔρχονται στής Παναγιᾶς τήν πόρτα.

‘Η Παναγιά ἡ Δέσποινα καθόταν στὸ θρονί της,
τήν προσευχή της ἔκανε γιά τό μονογενή της.
‘Ακούει βροντές, ἀκούει ἀστραπές καί ταραχές μεγάλες,
προβάλλει ἀπό τή θύρα της νά δεῖ τή γειτονιά της.
Βλέπει τὸν ούρανό θαμπό καί τ’ ἀστρα βουρκωμένα,
ἀκούει φωνή, ἀκούει λαλιά ἀπ’ ἀρχαγγέλου στόμα:

«Σῶσε*, κερά μου Παναγιά, τούτηνε δά τήν ὥρα
καί τὸν ‘Υγιό* σου ἐπιάσανε καί στὸ σταυρό τὸν πᾶνε».
‘Η Παναγιά σάν ἄκουσε, ἐπεσε καί λιγώθη*,
καί σάν τή συνεφέρανε, τοῦτο τό λόγο λέει:
«Οσοι πονάτε τό Χριστό, ὅλοι κοντά μου ἐλάτε».
‘Η Μάρθα, ἡ Μαγδαληνή καί τοῦ Λαζάρου ἡ μάνα,
τοῦ Ιακώβου ἡ ἀδελφή, κι οἱ τέσσερες ἀντάμα,
ἐπῆραν τό στρατί στρατί, στρατί τό μονοπάτι.
Τηρᾶν ζερβά, τηρᾶν δεξιά, κανένα δέ γνωρίζουν,
τηρᾶν καί πιό δεξιότερα, θωροῦν τὸν Ἀι-Γιάννη.

σῶσε: φτάσε, πρόφρτασε.

‘Υγιός: γιός.

λιγώθη: λιποθύμησε.

«"Αι μοῦ Γιάννη, Πρόδρομε καί Βαφτιστή τοῦ γιοῦ μου,
μήν εἶδες μου τό τέκνο μου καί σέ τό δάσκαλό σου;».
«Ποιός ἔχει χείλη νά σ' τό πεῖ, καρδιά νά μολογήσει,
ποιός ἔχει χειροπάλαμα», γιά νά σοῦ τονε δείξει;»
«Ἐχεις καί χείλη νά τό πεῖς, καρδιά νά μολογήσεις,
ἔχεις καί χειροπάλαμα, γιά νά μοῦ τονε δείξεις».»
«Θωρεῖς ἐκεῖνον τό γυμνό, τόν παραπονεμένο,
ὅπου φορεῖ στήν κεφαλή ἀγκάθινο στεφάνι;
Ἐκεῖνος είναι ὁ γιόκας σου κι ἐμέ ὁ δάσκαλός μου».

Κι ἡ Παναγιά, σάν τ' ἄκουσε, τοῦτον τό λόγο λέει:
«Ποῦ ναι γκρεμόνς νά γκρεμιστῶ, γιαλός νά πάω νά πέσω;».
Κανένας δέν τῆς μίλησε, νά τήν παρηγορήσει.
Μόν' ὁ Χριστός τῆς μίλησε ἀπ' τό Σταυρόν ἐπάνω:
«Κάνε, μανούλα, ύπομονή καί διάφορο* δέν ᔁχεις.
Στρώσε τραπέζι θλιβερό, νά φάνε οἱ θλιμμένοι
καί τό Μεγάλο Σάββατο κάθου νά μ' ἀπαντέχεις.
Τήν Κυριακίτσα τό πρώι θά ποῦν Χριστός ἀνέστη!».

Ἐρωτήσεις

- Ο λαός βλέπει τό θεϊο πάθος ὅχι στό πρόσωπό τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά στό πρόσωπο τῆς Παναγιᾶς. Πῶς τό ἐξηγεῖτε αὐτό;
- Ποιοί στίχοι δείχνουν τόν πόνο τῆς Παναγιᾶς;
- Ἐκτός ἀπό τήν Παναγιά ποιοί ἄλλοι νιώθουν πόνο γιά τή σύλληψη τοῦ Χριστοῦ; Μέ ποιούς στίχους δηλώνεται ὁ πόνος αὐτός;
- Τήν Παναγιά συνοδεύουν τρεῖς γυναῖκες. Κανένας γνωστός δέν ὑπάρχει ἀνάμεσα στό πλήθος ἐκτός ἀπό τόν Αι-Γιάννη. Τί δείχνει αὐτό;
- Στήν ἀπελπισία τῆς Παναγιᾶς κανένας δέ βγάζει λέξη νά τήν παρηγορήσει. Πῶς τό ἐξηγεῖτε;

*χειροπάλαμα: τό ἄκρο τοῦ χεριοῦ.
διάφορο: κέρδος, ωφέλεια.

Μαριάμ

Τό διήγημα πού άκολουθεῖ είναι θρησκευτικό. Τό θέμα του είναι γνωστό καί βασίζεται στά γεγονότα πού περιγράφουν οί Εύαγγελιστές. Έντούτοις ή συγγραφέας κατόρθωνε νά μεταπλάσει λογοτεχνικά τά γνωστά αύτά γεγονότα καί νά τά δώσει μέ δικό της τρόπο εικονίζοντας μέ ίδιαι-τερη εύαισθησία τήν ἀνθρώπινη μορφή τῆς Παναγιᾶς-Μάνας στίς ωρες τοῦ Θείου Δράματος.

Η Μαριάμ ἔνιωσε πώς κάποιος μπήκε στήν αύλή της, κι ἀνοίγοντας τά μάτια, εἶδε μπροστά της τόν Ἰωάννη, πού ἀνάσαινε μέ κομμένη ἀνα-πνοή καί μιλούσε μέ τήν ψυχή στά δόντια.

- Ποῦ ἥσουνα, τῆς λέει, καί δέν ἡρθες νά δεῖς τί ἔγινε;
- Τί ἔγινε; ρώτησε καί κείνη καί πετιέται ὀλόρθη, κατεβάζοντας τή μαντίλα της.
- "Ἐπιασαν τό γιό σου καί διδάσκαλό μου καί πάνε νά τονε σταυρώ-σουν!"

Τότες ή Μάνα σήκωσε τά χέρια της ψηλά καί ξεφώνισε:

- Παιδί μου, παιδί μου! Τί κακό ἔκαμες καί θέλουν νά σέ σταυρώ-σουν;

Καί μέ τό νοῦ θολωμένο, ὅρμησε ἔξω ἀπό τό σπίτι της καί πήρε τό δρόμο κλαίοντας, κι ἀμέσως ὁ ἐρημος δρόμος γέμισε ἀπό θρήνους γυ-ναικῶν, πού ἔτρεχαν βγαίνοντας ἀπό τά σπίτια τους ὅπως ὅπως, κι ἀνά-μεσα σ' αύτές τήν ἀκολουθοῦσαν ἀπό κοντά ή Μάρθα καί ή Μαρία ή Μαγδαληνή καί ή Σαλώμη, καί πλήθος ἄλλα κορίτσια, καί δίπλα της τήν ἐπαράστεκε ὁ Ἰωάννης, χλωμός, πηγαίνοντας μέ χαμηλωμένα βλέφαρα, ὥσπου τέλος ἔφτασαν στό μέρος πού ἐβρύαζε ὁ ὄχλος, καί ὁ ἐνας ἔσπρωχνε τόν ἄλλον, γιά νά δεῖ, καί βλαστημοῦσαν κι ἔφτυναν καί οὕρλιαζαν καί ὁ ἀναβρασμός ἤτανε μεγάλος καί βουερός.

Τότες ή Μαρία, κοιτάζοντας σαστισμένη, ρωτά τόν Ἰωάννη:

- Ποῦ εἶναι ὁ γιός μου;
- Νά, τῆς ἀποκρίνεται· βλέπεις ἐκείνον ἐκεὶ πού φορεῖ ἐν' ἀκάνθινο στεφάνι καί τοῦ 'χουν δέσει τά χέρια; Αὔτός εἶναι!

Καί καθώς ἔκαμε ἔτσι ή Θεοτόκος ψάχνοντας μέ τό μάτι καί τόν ἀντίκρισε, ὁ κόσμος ἔσβησε γύρω της κι ἔπεσε καταγῆς χωρίς πνοή.

Οι γυναίκες πού τήν άκολουθούσαν, καμιά δέν τόλμησε νά τήν άγγιξει, μόνο στέκονταν γύρω της κι ἔκλαιγαν, μέ μιά κρυφή εύχη μέσα τους: «Νά 'διν' ό Θεός νά τήν άνάπαιε καί νά μήν ίδει τόν ὄχλο πού ξεκίνησε γιουχαίζοντας τόν ἄκακο 'Ιησοῦ, πού, φορτωμένος τό σταυρό του, άνέβαινε σπρωγμένος καί δαρμένος ἀπό πέτρες καί χώματα καί έύλα!» Ναί ! Νά διν' ό Θεός νά τήν άνάπαιε, νά μήν ίδει τό γιό της νά πέφτει μπροστά στήν πύλη τῆς 'Ιερουσαλήμ... Νά μήν ίδει τό πῶς οι στρατιώτες ἐμοίραζαν «τά ἴματα αὐτοῦ», τό πῶς τόν ἔντυσαν μέ κόκκινη χλαμύδα, τόν άνέβασαν καί τόνε κάρφωσαν στό σταυρό, άνάμεσα σέ δυό κακούργους. Μά ἐκείνη πήρε ἀναπνοή καί σηκώθηκε κι ἔτρεξε σάν «λέαινά τοῦ ἀγροῦ» κι ὅταν ἐκοντοζύγωνε, εἶδε τόν ὄχλο παραδομένο σ' ἑνα ἀκατανόητο μεθύσι καί σάστισε.

"Αλλοι γονάτιζαν καί χτυπούσαν στό χῶμα τό κούτελό τους προσκυνώντας τάχα τόν 'Ιησοῦ, ἄλλοι τόνε χτυπούσαν στό κεφάλι μέ τό καλάμι, καί γυναίκες ἐσσουρναν καταγῆς ἔπλεγες τίς μακριές τους κοτσίδες, παρασταίνοντας τάχα τό πῶς ή Μαγδαληνή σκούπισε τά πόδια τοῦ 'Ιησοῦ μέ τά μαλλιά τῆς.

Καί ὁ ληστής ὁ Γίστας τοῦ φώναξε:

— "Αν είσαι ὁ γιός τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπό τό σταυρό καί σῶσε μας!

Καί μόνο ὁ ληστής ὁ Δυσμάς, πού ἤταν δεξιά του, μουρμούριζε:

— Μνήσθητί μου Κύριε!...

Μόλις λοιπόν ή Μαριάμ ἐφτασε στή ρίζα τοῦ Σταυροῦ ἐσκισε τό ροῦχο τῆς καί φώναξε:

— Κύρι' ἐλέησον! Πῶς μποροῦν τά τυφλωμένα καί σκοτισμένα μου μάτια νά βλέπουν ὅλα τοῦτα τά βάσανα τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ μου; 'Αλι μου, ἀλί! Ποῦ ἔδυσε, παιδί μου, ἡ ὄμορφιά σου, καί πῶς μοῦ φαίνεσαι ἔτσι ἀγνώριστος τώρα; Ποῦ πήγαν τά ὄσα ἔκαμες σέ τοῦτο τό λαό; Τί κακό ἔκαμες στούς ἀχάριστους 'Ιουδαίους;

Τό ἀνθρωπομάζεμα τριγύρισε τή γυναίκα πού ἔκλαιγε ἔτσι κι ἀλάλαξε γιά τό καινούριο θέαμα.

Κι ἤταν ἐκεῖ καί 'Ιουδαίοι ὑποκριτές καί Ναζαρηνοί μοχθηροί καί "Ελληνες σκεπτικιστές* καί Αἰγύπτιοι καί Ρωμαῖοι ἀσεβεῖς κι ὅλοι μαζί τήν ἐσπρωξαν καί τήν ἔδιωξαν ἀπό κεῖ.

Μά καθώς τήν ἔδιωχναν, ἐκείνη σήκωσε τά θολά της μάτια καί τούς εἶπε:

— "Ανθρωποι, δῶστε μου δρόμο νά περπατήσω, δῶστε μου τόπο νά

σκεπτικιστές: ὅπαδοί τοῦ σκεπτικισμοῦ, τῆς φιλοσοφικῆς δῆλη. τάσης πού δυσπιστεῖ, ἀμφιβάλλει γιά ὅλα. Καχύποπποι, δύσπιστοι.

σταθῶ καὶ νά κλάψω... Θέλω νά φιλήσω τό μονάκριβό μου...

Μά οι πραιτωριανοί ἔβαλαν σέ πράξη τή διαταγή πού ἄκουσαν:

– Διώχτε την αὐτή τή γυναίκα!

Καὶ τήν ἔδιωξαν μακριά, κι αὐτήν καὶ τόν Ἰωάννη, πού ἔκλαιγε παράμερα μαζί μέ τίς γυναίκες.

Αύτές τήνε περιμάζεψαν ἐκείνη τήν νύχτα καὶ στέγνωσαν τά δάκρυα καὶ τήν ἔβαλαν νά πλαγιάσει σέ μαλακά στρωσίδια καὶ κοντά της ἔβαλαν τή Μάρθα, νά κάθεται καὶ νά τήν ἔχει ἔγνοια.

Σέ λίγο ἡ σιωπή ἐπεσε παντοῦ καὶ ὁ ὑπνος βάρυνε τά μάτια δικαίων καὶ ἀδίκων. Μόνο ἡ Μαριάμ ἀγρυπνοῦσε μαζί μέ τή Μάρθα σιγοκουβεντιάζοντας. Καὶ κειδά, κατά τά βαθιά μεσάνυχτα, πού ὅλοι καταλάγιαζαν, οἱ δυό γυναίκες στηκώνονται χωρίς θόρυβο, τυλίγονται στούς μανδύες τους καὶ παίρνουν τό δρόμο πού θαμποάσπριζε ἀνηφορίζοντας ὡς τήν κορυφή τοῦ μαρτυρίου.

Στό διάφανο στερέωμα τρεῖς χωριστοί σταυροί γράφονται καὶ ὁ μεσιανός ὅλο καὶ ψηλώνει καὶ γλυκοφέγγει σάν ὄρθρινό γλυκοχάραμα.

Σ' αὐτόν πορεύονται οἱ δυό γυναίκες καὶ ὁ τόπος γύρω εύωδιάζει. Σ' αὐτόν στέκεται ἡ Μαρία καὶ παρακαλεῖ καὶ τά δάκρυα τρέχουνε ποτάμι.

Ἡ πολιτεία κάτου λουφάζει, δεμένη στό βραχνά τής ἀμφιβολίας γιά τήν πράξη καὶ τά δάκρυα τής Μάνας τρέχουνε δροσιά στά νιόβγαλτα βλαστάρια, πού ἀφανίστηκαν κάτου ἀπό τίς πατοῦσες τοῦ ἀκάθαρτου ὄχλου. Κλαίνε οἱ δυό γυναίκες καὶ ἡ Μάνα παρακαλεῖ:

– Ποῦ είναι, παιδί μου, οἱ ἀγαπημένοι σου μαθητές πού ὄρκίστηκαν νά πεθάνουν μαζί σου; Ποῦ είναι ὅλοι αὐτοί πού τούς γιάτρεψες;... Οἱ τυφλοί πού ἀνάβλεψαν, οἱ χωλοί πού περπάτησαν, οἱ νεκροί πού ἀνέστησαν;

Ρίχνει τά μάτια γύρω της γύρω ... Οὔτε ἔνας!

– Ποῦ ἐπεσε ὁ σπόρος τής ἀγάπης πού ἔσπειρες, ώιμέ, γλυκό μου παιδί;

Κι ἀγκαλιάζοντας τή ρίζα τοῦ Σταυροῦ φωνάζει:

– Γεῖρε, σταυρέ μου, γεῖρε!... Θέλω νά φιλήσω τό γιό μου, τό δικό μου τό γιό. Γεῖρε, σταυρέ μου, γεῖρε! Θέλω νά ἀγκαλιάσω τό ἄκακο ἀρνί μου... Γεῖρε, σταυρέ μου, γεῖρε! Θέλω νά χαιδέψω τό κεφάλι τοῦ παιδιοῦ μου... Είμαι ἡ Μάνα του κι ἄλλο παιδί δέν ἔχω!

Καὶ τότε, κάτου ἀπ' τήν ἀνοιξιάτικη ἀστροφεγγιά, ἔγειρε ὁ Σταυρός καὶ ἡ Μαρία φίλησε στερνή φορά τό μονάκριβό της καὶ ὁ Σταυρός πάλι στυλώθηκε ψηλώνοντας ὄλοένα πρός τά οὐράνια. Τό φῶς τής ἀλήθειας

ἀνθίσε τότε σάν κρίνος μές στήν ψυχή της κι αύτό της ἔδωσε τή δύναμη νά πάρει μαζί μέ τή Μάρθα πάλι τό δρόμο πού ἀσπριζε κατηφορίζοντας και νά πάει, μές στά βαθιά μεσάνυχτα, νά χτυπήσει τήν πόρτα τοῦ Ἰωσῆφ ἀπ' τήν Ἀριμαθαία και νά τοῦ μιλήσει γιά τήν ταφή.

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρειτε ἐκφράσεις πού δείχνουν τόν πόνο τῆς Παναγίας.
2. Τί σημαίνει ἡ φράση: «ἡ πολιτεία κάτου λουφάζει, δεμένη στό βραχνά τῆς ἀμφιβολίας γιά τήν πράξη»;
3. Τί θέλει νά δείξει ἡ συγγραφέας μέ τό θαῦμα πού παρουσιάζει στό τέλος;

ΑΙΜΙΛΙΑ ΔΑΦΝΗ (1881-1941) Φιλολογικό ψευδώνυμο τῆς ποιήτριας Αιμιλίας Κούρτελη. Γεννήθηκε στή Μασσαλία ἀπό πατέρα Κεφαλονίτη. Μικρή ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα. Σπούδασε Φιλολογία. "Ἐργα τῆς: α) Ποιητικές συλλογές: Χρυσάνθεμα (1902), Τά χρυσά κύπελλα (1921) β) Μυθιστορήματα: Τό τάλαντο τῆς Σμαρῶς (1924), Ἡ ξένη γη (1939).

Κ. Ρωμαῖος

Τό Πάσχα

Κάθε χώρα ἔχει και τά δικά της ἔθιμα, πού συνήθως τά διαιροῦμε σέ κοινωνικά ἔθιμα (είναι αύτά πού κανονίζουν τίς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους, ὅπως π.χ. τό ἔθιμο τῆς φιλοξενίας στήν ἀρχαία Ἑλλάδα και σήμερα κτλ.) και σέ θρησκευτικά ἔθιμα. Ο Κ. Ρωμαῖος ἔδω ασχολεῖται μέ όρισμένα ἀπό τά ἔθιμα τοῦ Πάσχα.

Γιά τό Πάσχα, πού είναι ἡ μεγαλύτερη γιορτή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πρέπει νά γραφεῖ κάποτε μά διεξοδική* μελέτη, ἀντάξια στήν πρώτη και στή μεγάλη αύτή γιορτή τῶν μεσογειακῶν λαῶν. Σήμερα, μᾶς ἀρκεῖ νά γνωρίσουμε μερικά ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά της.

* διεξοδικός: λεπτομερειακός.

Τήν ιδιαίτερη φυσιογνωμία τοῦ έλληνικοῦ Πάσχα τήν άποτελοῦν πολλά καὶ διαφρετικά έθιμα, ὅλα όμως ἔχουν τή δική τους σφραγίδα, ἀξία καὶ ποικιλία, καὶ ὅλα ἔχουν τίς ρίζες τους μέσα σέ παράδοση αἰώνων ἡ ἀκόμη καὶ χιλιετρίδων.

Πρώτη ὁμάδα ἀποτελοῦν οἱ ιδιότυποι πασχαλινοί χαιρετισμοί, ὅπως π.χ. τὸ «Χριστός Ἀνέστη» καὶ ἡ τυπική ἀνταπάντηση «Ἄληθῶς Ἀνέστη» ἢ «Ἄληθῶς ὁ Κύριος». Ἡ συμβολική, ἀκόμη ἀπό ἐθνική πλευρά, σημασία τους εἶναι σ' ὅλους γνωστή, διότι αἰῶνες τώρα ἡ εὐχὴ «Καλή Ἀνάσταση» χρησιμοποιεῖται, γιά νά σημαίνει τόν ἐθνικό ξεσηκωμό ἐναντίον κάθε ἑχθρικῆς τυραννίας. Ἡ εὐχὴ αὐτή ἀποτελεῖ τή θερμότερη παρηγοριά καὶ κλείνει τήν πιο ἀγαπημένη ἑλπίδα γιά ὅποιασδήποτε νεώτερης ἐποχῆς καὶ περιοχῆς ύπόδουλους "Ελληνες. Ἀπό τ' ἄλλο μέρος, πόσες φορές τό Χριστός Ἀνέστη δέν ἔχει μέ λαχτάρα ψυχῆς εἰπωθεῖ ἀπό "Ελληνες πρός "Ελληνες σέ μέρες πού ἔτυχε νά γιορτάζουμε κάποια νωπή ἐθνική ἀνάσταση! Γιά μάν ἀκόμη φορά, καὶ μάλιστα ὅχι μόνο στά έθιμα καὶ στίς δοξασίες, ἄλλα καὶ σ' αὐτά τά τυπικά γλωσσικά μέσα ἐπικοινωνίας*, ἐπαληθεύεται τό γεγονός ὅτι στήν 'Ελλάδα θρησκεία καὶ ἔθνος ἔχουν παλιά καὶ στενή τήν ἀλληλεπίδρασή τους.

Δεύτερη ιδιότυπη, ὅμως καθαρά ἐλληνική, ὁμάδα πασχαλινῶν ἐθίμων εἶναι αὐτή, πού τήν ἀποτελοῦν τά κουλούρια, τά τσουρέκια, τά κόκκινα αύγά καὶ οἱ μεγάλες κουλούρες, αὐτές πού ἔχουν ἔνα σταυρό στή μέση καὶ ἔνα κόκκινο αύγό πάνω στό κέντρο τοῦ σταυροῦ. Στά ψωμιά τῶν Χριστουγέννων, τά Χριστόψωμα ὅπως λέγονται, ἀντιστοιχοῦν τώρα οἱ Λαμπριάτικες κουλούρες, πλασμένες μέ τέχνη, γαρνιρισμένες μέ κεντίδια καὶ ἀλειμμένες μέ ἄφθονο κρόκο αύγοῦ. Τά εἰδή αὐτά – κόκκινα αύγά, κουλούρια καὶ κουλούρες – εἶναι καὶ τά ιερότερα δῶρα, πού συνηθίζουμε τή Λαμπρή νά χαρίζουμε ό ἔνας στόν. ἄλλο καὶ πού περικλείνουν τό συμβολικό νόημα τής εύτυχίας, ἀκριβῶς τής ίδιας ἐκείνης πού τήν ἐκφράζουν οἱ λόγοι καὶ οἱ εὐχές μέ τίς ὅποιες συνοδεύουμε τό χάρισμά τους.

Τέτοια δῶρα, μαζί μέ τή λαμπάδα τοῦ μικροῦ, χαρίζει ἡ νουνά στόν ἀναδεξιμό της. Τέτοια δῶρα πηγαίνουν καὶ οἱ βαφτιστικοί στό νουνό τους. Τέτοια χαρίζουμε συμβολικά καὶ μεῖς στούς ἐπισκέπτες τοῦ σπιτιοῦ μας, φίλους καὶ συγγενεῖς. "Οπως τέτοια χαρίζουμε ἀκόμη καὶ στούς τάφους τῶν νεκρῶν μας, ὅταν τή Δευτέρα·τής Λαμπρῆς πηγαί-

τυπικά γλωσσικά μέσα ἐπικοινωνίας: οἱ διάφορες καθιερωμένες φράσεις πού ἀνταλλάσσουμε μεταξύ μας, π.χ., καλό βράδυ, καλή Ἀνάσταση κτλ.

νουμε καὶ πλάι στόν ξύλινο σταυρό τους ἀποθέτουμε λίγα κόκκινα αύγα. Τούς κάνουμε Πάσχα ἐκεῖνες τίς στιγμές, οὐσιαστικά δηλαδή, μαζί με τὸ χαρμόσουν μήνυμα τῆς Ἀνάστασης τοῦ Κυρίου, τούς ἀνακοινώνουμε ἔμμεσα καὶ τήν ἰδιάζουσα^{*} καὶ συμβολικὴ σημασία πού ἔχει καὶ γιὰ ὅλους τούς ἀγαπημένους νεκρούς τὸ σπουδαῖο νέο τῆς Ἀνάστασης. Μιά ἔννοια γενικοῦ ξανάγεννημοῦ, καλύτερου καὶ πιό τυχεροῦ, πιό εύτυχισμένου ἀπό τῇ ζωῇ πού ἔως τώρα γνωρίσαμε, περικλείει γιὰ ὅλους, ζωντανούς καὶ νεκρούς, τὸ κόκκινο αὔγο. Ἰσχύει γιὰ ὅλους ἡ γνωστή ἀρχαία τελεστική φράστη: "Ἐφυγον κακόν, εὔρον ἄμεινον!"

Τρίτη ἔκφραση τῆς ἰδιαίτερα ἑλληνικῆς φυσιογνωμίας τοῦ Πάσχα εἶναι ὁ περίφημος ὄβελίας*. Ὁ τρόπος τῆς προπαρασκευῆς, τῆς ἑτοιμασίας καὶ τοῦ συμποσίου πού ἐπακολουθεῖ, ὁδηγοῦν ὅλα πρός τὴν ἴδια ἀρχή. Ὁ ὄβελίας εἶναι τό ιερό σφάγιο τῆς οἰκογένειας καὶ γύρω του θά συγκεντρώσει τίς θερμές εὐχές τῶν στενῶν συγγενῶν καὶ τῶν φύλων, σέ ἔνα εἴδος θυσίας καὶ σπονδῆς οὐσιαστικά πάρα πολύ ὅμοιας μὲ τίς ἀρχαῖες οἰκογενειακές θυσίες καὶ τίς σπονδές οἴνου. Τό ἀρνί πού θά σφαχτεῖ τό Πάσχα ξεχωρίζεται πρίν ἔνα δυό μῆνες ἀπό τὴν κάθε ἀγροτική ποιμενική οἰκογένεια. Φέρνει τό νέο ὄνομα ὁ Λαμπριάτης, πού δείχνει τόν προορισμό του. Ἐνώ ὅλα τά ἄλλα νεογέννητα ἀρνιά κλείνονται μέσα σέ ἰδιαίτερο μαντρί, ὅταν γιὰ βοσκή πηγαίνουν οἱ μανάδες τους, ἔξαιρεση μοναδική ἀποτελεῖ ὁ Λαμπριάτης, πού ἀφήνεται ἐλεύθερος νά συνοδεύει στή βοσκή τίς μανάδες ὅλων καὶ ἄφθονο νά πίνει ἀπ' ὅλες γάλα.

Τέταρτο ἔθιμο εἶναι τό σχετικό μέ τό νέο φῶς ἥ, ἀλλιώς, τό ἄγιο φῶς. Θά σβήσουν ὅλα τ' ἄλλα φῶτα καὶ θ' ἀπομείνει μόνο τό ἀκοίμητο φῶς, πού ύπάρχει πάνω στήν "Ἄγια Τράπεζα, γεμάτο ιερή δύναμη, ίκανή νά προκαλεῖ ἀποτελεσματικούς καθαρμούς". Φέρνει μαζί του τό φῶς αὐτό τὴν εύτυχία τῆς Ἀνάστασης καὶ, μπαίνοντας στό σπίτι μας, σέ κάθε ἑλληνικό σπίτι, σκορπίζει πολύ μέρος ἀπό τὴν ἄγια χάρη του καὶ ἀπό τή δύναμή του. Εἶναι ἡ δύναμη πού προέρχεται ἀπό τό γεγονός ὅτι πρόκειται γιὰ ἔνα φῶς πού βρίσκεται μέσα στό Ιερό, μέσα στό ἀδυτο τοῦ ναοῦ, πού καίει ἀσταμάτητο πάνω στό χριστιανικό βωμό, γι' αὐτό καὶ ὄνομάζεται Ἄγιο φῶς καὶ ἀκοίμητο φῶς. Ἀλλά, παράλληλα, κρύβει μέσα του τήν πίστη ὅτι εἶναι ἔνα φῶς πού ἀναπήδησε ἀπό τόν

ἰδιάζουσα: Ξεχωριστή.

τελεστική φράση: φράση πού ἔχει σχέση μέ μιά ιερή πράξη. (Γλίτωσα ἀπ' τό κακό, βρήκα τό καλύτερο).

ὄβελίας (ενν. ἀμνός): ἀρνί πού ψήνεται στή σούβλα.

καθαρμός: ἔξαγνισμός.

τάφο τοῦ Κυρίου πού ἄνοιξε καὶ ἔδωσε τήν Ἀνάσταση, φῶς νέο, πού θυμίζει τό ίερό πῦρ πού ξεπηδοῦσε στούς Δελφούς ἀπό τό χάσμα καὶ τόν τάφο τοῦ θεοῦ. Αὐτό τό φῶς, γιατί είναι νέο, γι' αὐτό καὶ ὀνομάζεται *Νέο φῶς*, καὶ γιατί ἔχει μεγάλη δύναμη ἄγιου καθαρμοῦ, ὅμοιου μέ τήν καινούρια φωτιά πού ἀνάβεται σέ καιρούς ἐπιζωτίας*, γιά νά σώσει τά ποίμνια, γι' αὐτό καὶ ὀνομάζεται μέ τό ὅμοιο ὄνομα τό καινούριο φῶς.

Συγκινητικές γίνονται σκηνές καὶ σέ μᾶς στήν πολιτεία, ἀλλά πού πολύ στούς ἄλλους στά χωριά καὶ στίς μακρινές στάνες καὶ στούς ἐρημικούς καταυλισμούς. Σ' ὅλο τό διάστημα τῆς μεταφορᾶς του, σ' ὅλο τό δρόμο, ὥσπου νά φτάσουμε μέσα στό σπίτι, μέγαρο ἡ καλύβα, τό φροντίζουμε τό Ἀγιο τοῦτο Φῶς μέ στοργή καὶ μέ κάποιαν ἀγωνία μῆπως καὶ μᾶς σβήσει μεσοστρατίς. Βαθιές οἱ ρίζες τῆς φυλής μας. Πρόγονοί μας σ' αὐτή τή συνήθεια είναι οἱ μάκρινοι ἐκεῖνοι "Αποικοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, πού ὅταν ἔφευγαν γιά μακριά, είχαν ἀπό τίς ἐστίες τῶν πατρών*" θεῶν τους παρμένο τό ίερό φῶς, τό Ἀγιο Φῶς τους, καὶ μέ ἀγωνία πολύ πιό δραματική ἀπό τή δική μᾶς σήμερα τό πήγαιναν σ' ὅλο τό δρόμο τους, διαρκῶς φροντίζοντας νά τό διατηροῦν ἄσβηστο κοντά τους, προστάτη τους καὶ βοηθό τους, γιά νά τούς συντροφεύει, γιά νά διώχνει μακριά τό κάθε δαιμονικό κακό καὶ, ἀλεξίκακο*, νά σκέπει καὶ νά σώζει τίς νέες κατοικίες.

'Ανάλογα καὶ ἐμεῖς σήμερα, μπαίνοντας μέσα στό σπίτι μας, δέ λησμονοῦμε μέ τή μουτζούρα, πού βγάζει ὁ καπνός τῆς ἀναστάσιμης λαμπάδας, νά φτιάξουμε πάνω στ' ἀνώφλι τῆς πόρτας τοῦ σπιτιοῦ ἔνα σταυρό. Αὐτός ὁ σταυρός, ἃς είναι μαῦρος καὶ ἀκαλαίσθητος, ἔτσι σέ τέτοια σπουδαία νύχτα πού ἔγινε καὶ μάλιστα μ' ἔνα τέτοιο φῶς, θά συνεχίζει ὀλοχρονίς, σάν πιστός τοῦ σπιτιοῦ μας καὶ τής εἰσόδου του φύλακας, νά προστατεύει νά ἐφορεύη τῆς εἰσόδου*. Πλαισιωμένο μέ τέτοιες ιδέες καὶ τέτοιες ἀντίστοιχες πράξεις, πῶς νά μήν ᔁχει λοιπόν τήν Ιδιαίτερα ἐλληνική φυσιογνωμία του τό Πάσχα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ;

'Αξίζει, πολύ μάλιστα, νά προσέξει κανείς καὶ ποῦ ἀλλοῦ χρησιμοποιεῖται τό "Αγιο τοῦτο Φῶς. Ζυγώνουν τήν ἀναμένη λαμπάδα στά ζῶα τοῦ στάβλου καὶ στά δέντρα τοῦ κήπου. Τά καρπερά τά χαιρετοῦν μέ

ἐπιζωτία: ἐπιδημική ἀρρώστια τῶν ζώων.

πατρώος: πατρικός.

ἀλεξίκακος: αὐτός ποὺ διώχνει τό κακό.

νά ἐφορεύη τῆς εἰσόδου: νά ἐπιβλέπει (καὶ νά προστατεύει) τήν εἰσοδο.

τό χαιρετισμό Χριστός 'Ανέστη, δέντρα μου!, τά. ἄκαρπα, ζυγώνοντας τή λαμπάδα, τά φοβερίζουν πώς θά τά κάψουν ἢ θά τά κόψουν, ἀν δέν κάμουν καρπό. Τό ἵδιο καί στά ζῶα, ζυγώνουν κοντά τήν ἀναμμένη λαμπάδα καί τά καίνε λίγο, τά τσουρουφλίζουν! Αύτό δίνει γιά τό νέο χρόνο ύγεια, εύτυχία, γούρι. Γούρι ἄκομη θεωροῦν, ἀν θά τσουρουφλιστεῖ κανείς «κατά τύχη» μέ τό καινούριο φῶς, τήν ὥρα τῆς τελετῆς στήν ἐκκλησιά. Ἀλλά τώρα μποροῦμε νά κατανοήσουμε πληρέστερα τί ἀρχικά ἦταν καί ὁ σταυρός πού γίνεται στό ἀνώφλι τῆς εἰσόδου τοῦ σπιτιοῦ. Ἡταν ἔνα τσουρούφλιασμα ὅλου τοῦ σπιτιοῦ σάν χτίριου, γιά νά ἔξασφαλιστεῖ τό γούρι μέ τή συμβολική συμμετοχή στό ὄλοκαύτωμα, στή θυσία πού προηγεῖται καί στόν καθαρμό καί τήν ἀναγέννηση, τήν Ἀνάσταση, πού σίγουρη ἀκολουθεῖ.

"Άλλο χαρακτηριστικό τοῦ ἑλληνικοῦ Πάσχα είναι τό ἔθιμο τῆς Ἀγάπης πού γίνεται στή δεύτερη Ἀνάσταση, τό ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς. Τό ἔθιμο τοῦτο ἐκφράζει ἀνωτερότητα ψυχική καί ἀνθρωπισμό ύψηλό. Στό τέλος τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς συνηθίζεται καθένας νά χαιρετιέται καί νά φιλιέται μέ τόν παπά, καί ἀμέσως νά παίρνει πλάι ἐκεῖ σειρά, καρτερώντας ὅλους τούς ἄλλους συγχωριανούς του νά περάσουν, νά φιλήσουν καί νά φιληθοῦν σταυρωτά στά μάγουλα μέ τούς συμπατριώτες τους καί ν' ἀνταλλάξουν μαζί τους θερμές εύχες καί ἀντευχές. Τό ἔθιμο είναι γενικό, καί βλέπει κανείς τή σειρά τῶν ἀνθρώπων διαρκῶς νά μακραίνει καί ὀλόκληρους νά κάνει γύρους μέσα στήν ἐκκλησιά ἢ ἔξω στό προαύλιο. Πάρα πολλές φορές τό ἔθιμο τοῦτο ἔχει γίνει καί γίνεται αἰτία νά σκορπίσουν πολλά, μικρά καί μεγάλα, σύννεφα, πού ἀπό μῆνες είχαν μόνιμα μαζευτεῖ ἀνάμεσα σέ διάφορα ἄτομα τῆς ἴδιας κοινότητας. Εὔκολα λοιπόν κατανοεῖ κανείς τό βαθύτερο κοινωνικό νόημα πού κλείνει καί τό ἐκφράζει τό ἑλληνικό τοῦτο ἔθιμο τῆς Ἀγάπης τοῦ Πάσχα, μά θρησκευτική εὐκαιρία, γιά ν' ἀγαπήσουν μεταξύ τους ὅσοι ὅσοι θά τύχει νά ἔχουν ψυχράνθει.

Φιληθεῖτε γλυκά χείλη μέ χείλη,
Πέστε Χριστός Ἀνέστη, ἐχθροί καί φίλοι.

"Ετσι γράφει ὁ ἔθνικός μας ποιητής γιά τή μέρα τῆς Λαμπρῆς. Καί ἦταν πραγματικά τό παλαιότερο ἔθιμο ἔνα φίλημα στά χείλη. Ἱδιο φίλημα ἔδιναν καί ὅσοι πήγαιναν στήν ἐκκλησιά καί, μπροστά στίς εικόνες καί μέ ὄρκο φριχτό στίς εικόνες, πού τίς καλοῦσαν μάρτυρες, γίνονταν ἀδερφοποιοί, μέ ειδική τελετή πού τήν ἔκανε ὁ παπάς καί πού

τσουρουφλίζω: καίω ἐλαφρά.

συνηθιζόταν νά γίνεται ίδιας τή μέρα τοῦ Πάσχα. Γιατί όμως συνηθιζόταν νά γίνεται τή μέρα ἐκείνη τό ἔθιμο τῆς ἀδελφοποιίας; Διότι τότε γίνεται ἡ Ἀγάπη, ἐνᾱ όνομα πού ἔρχεται ἀπό τά πρωτοχριστιανικά ἔθιμα κοινῶν συμποσίων καί φτάνει ἔως τώρα μέ τή μορφή τῆς χριστιανικῆς ἀλληλοουγχώρησης. Καί διότι τή μέρα τοῦ Πάσχα ὅλοι γινόμαστε ἀδερφοί, ἀκολουθώντας παλιά χριστιανική παράδοση, πού καί τούς ἔχθρούς προσφωνοῦσαν «ἀδελφούς» καί ὅλοι προχωροῦσαν στὸν ἐναγκαλισμό καί τὸν ἀμοιβαῖο ἀσπασμό, ἀκριβῶς ὅπως γίνεται καί στὴν ἀδελφοποιία. Τό σχετικό πασχαλινό κείμενο εἰναι σ' ὅλους γνωστό: *Εἴπωμεν ἀδελφοὶ... καί ἀλλήλους περιπτυξώμεθα...**

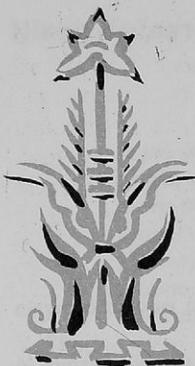
Ὑπάρχουν καί ἄλλα, πολλά καί ποικίλα ἔθιμα πού πλαισιώνουν τό Πάσχα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐλλά καί αὐτά πού εἶδαμε πιό πάνω καί τά ἄλλα ὅσα δέν ἀναφέραμε, ὅλα τονίζουν ἀπό κοινοῦ τὴν ἴδια γενική φυσιογνωμία τοῦ ἑλληνικοῦ Πάσχα σάν μιᾶς γιορτῆς, πού τή χαρακτηρίζει ὅχι ὁ στεῖρος ἀτομικισμός, ἀλλά ἡ συναδέλφωση καί τό ἐνδιαφέρον ὅλων γιά νά ἔξασφαλιστεῖ ἡ προκοπή καί ἡ ὁμαδική εύτυχία τῆς οικογένειας, τῶν φίλων καί τῶν συγγενῶν της, καί τελικά ὀλόκληρης τῆς κοινότητας.

Ἐρωτήσεις

- Ποιός εἰναι ὁ ίδιαίτερος συμβολισμός τῶν Πασχαλινῶν ἔθιμων πού ἀναφέρονται στό κείμενο;
- Ποιά ἀπό τά παραπάνω ἔθιμα ἔχουν συσχετιστεῖ μέ τὴν ἑθνική μας ζωή;
- Νά μελετήσετε τὴν τελευταία παράγραφο τοῦ κειμένου. Τί συμπεραίνετε γιά τό χαρακτήρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ;
- Ποιά ἀπό τά ἔθιμα πού ἀναφέρει ὁ συγγραφέας συνηθίζονται ἀκόμη στὴν περιοχή πού κατοικεῖτε;
- Νά συγκεντρώσετε ὅσα πασχαλινά ἔθιμα ξέρετε καί δέν ἀναφέρονται στή μελέτη.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ. Καθηγητής τῆς Λαογραφίας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Γεννήθηκε στό Γύθειο τό 1913 καί ἐργάστηκε ὡς συντάκτης τοῦ Ἰστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Δίδαξε σέ διάφορες ἀνώτερες Σχολές. Ἔργα του: *Μουσικά κείμενα δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Θράκης, Κοντά στίς ρίζες* κ.ά.

εἴπωμεν ἀδελφοί... καί ἀλλήλους περιπτυξώμεθα: ἀς ποῦμε «ἀδελφοί»... κι ἀς ἀγκαλιάσουμε ὁ ἔνας τὸν ἄλλο.

Η ήμέρα τής Λαμπρῆς

Τό λυρικό ποίημα πού άκολουθει ἀνήκει στό Λάμπρο, μιά μεγάλη ποιητική σύνθεση πού ό Σολωμός σχεδίασε, ἀλλά δέν όλοκλήρωσε. "Οπως ὅλα τά μεγάλα ἔργα τοῦ ποιητῆ (Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι, Κρητικός, Πόρφυρας) ἔτοι κι αὐτό ἔμεινε ἀπόσπασματικό. Τό ἀπόσμασμά μας ὅμως ἔχει πλήρη αὐτοτέλεια καὶ δίνει μιά λαμπρή εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ Πάσχα.

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
 τῆς αὐγῆς τό δροσάτο ὕστερο ἀστέρι*,
 σύγνεφο, καταχνιά, δέν ἀπερνοῦσε
 τ' οὐρανοῦ σέ κανένα ἀπό τά μέρη·
 καὶ ἀπό κεī κινημένο ἀργοφυσοῦσε
 τόσο γλυκό στό πρόσωπο τ' ἀέρι,
 πού λές καὶ λέει μές στῆς καρδιᾶς τά φύλλα:
 γλυκιά ἡ ζωή καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστός ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
 ὅλοι, μικροί μεγάλοι, ἔτοιμαστεῖτε·
 μέσα στέξ* ἐκκλησίες τές δαφνοφόρες
 μέ τό φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτεῖτε·
 ἀνοίξετε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
 ὅμπροστά στούς Ἀγίους καὶ φιληθεῖτε·
 φιληθεῖτε γλυκά χείλη μέ χείλη,
 πέστε «Χριστός ἀνέστη» ἔχθροι καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
 καὶ βρέφη ὡραῖα στήν ἀγκαλιά οἱ μανάδες·
 γλυκόφωνα, κοιτώντας τές ζωγραφι-
 σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·

***ὕστερο ἀστέρι:** ὁ αὐγερινός. Στή Ζάκυνθο ἡ Ἀνάσταση γινόταν τά χαράματα τῆς Κυριακῆς.
στέξ: στίς.

λάμπει τό άσήμι, λάμπει τό χρυσάφι
ἀπό τό φῶς πού χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἀγιοκέρι
ὅπού κρατοῦνε οἱ Χριστιανοί στό χέρι.

Έρωτήσεις

1. Ποιά εἰκόνα δίνει ό ποιητής στήν πρώτη στροφή καί ποιά φυσικά στοιχεῖα συμμετέχουν;
2. Τί φανερώνει ό τελευταῖος στίχος τῆς πρώτης στροφῆς καί πῶς φτάνει ό ποιητής σ' αὐτή τήν ίδεα;
3. Στή δεύτερη στροφή ό τόνος γίνεται πανηγυρικός. Γιατί; Ποιά έγκλιση κυριαρχεῖ ἐδῶ καί ποιά ίδεα τονίζεται;
4. Ποιό ρήμα ἐπαναλαμβάνεται στήν τρίτη στροφή; Ποιές σχετικές μ' αὐτό λέξεις ύπαρχουν καί τί συνολική ἐντύπωση δίνουν;
5. Γιατί οι τάφοι ἔχουν δάφνες; Ποιό είναι τό μήνυμα τῆς Ἀνάστασης;
6. Ή μορφή αύτοῦ τοῦ ποιήματος ὄνομάζεται ὀκτάβα καί ἔχει ιταλική προέλευση. Θά καταλάβετε τί είναι ή ὀκτάβα, ἀν παρατηρήσετε: α) τό μέτρο καί τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν. β) τόν ἀριθμό τῶν στίχων κάθε στροφῆς καί γ) τό εἶδος τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ (1798-1857). Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο καί πέθανε στή Κέρκυρα. Ό πατέρας του Νικόλαος Σολωμός ἦταν εύγενής ἐνώ ἡ μητέρα του Ἀγγελική Νίκλη, γυναίκα τοῦ λαοῦ. Δέκα χρονῶν πήγε στήν Ιταλία γιά τίς σπουδές του. Ἐκεῖ ἔδειξε ίδιαίτερη κλίση γιά τήν ποίηση καί δέχτηκε τήν ἐπίδραση τῶν φιλελεύθερων ίδεῶν τῆς ἐποχῆς του. Σπούδασε Νομικά. Γύρισε στή Ζάκυνθο τό 1818 καί ἄρχισε νά γράφει ποίηματα στά ἑλληνικά χρησιμοποιώντας τή δημοτική γλώσσα. Κατά τή νεανική περίοδο (1818-1823) προετοιμάζεται γιά τά μεγάλα ποιητικά ὄραματα πού θά ἀκολουθήσουν. Τό 1828 ἔφυγε γιά τήν Κέρκυρα, ὅπου ἀφοσιώθηκε στή μελέτη καί στήν ἐργασία. Ἔργα του: α) Ποίηση: "Ύμνος εἰς τήν Ἐλευθερία (1823), Όδης εἰς τόν θάνατον τοῦ λόρδου Μπάιρον. Ἀπό τό 1826, ἀμέσως μετά τήν πτώση τοῦ Μεσολογγίου, ἄρχισε τή μεγάλη του ποιητική σύνθεση Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι, πού τή δουλεύει καί μετά τό 1844 (Γ' σχεδίασμα): ἄλλα ποιητικά ἔργα: Λάμπρος, Κρητικός, Πόρφυρας β) πεζά: Διάλογος, Ἡ Γυναίκα τῆς Ζάκυνθος. Τό 1859 ό μαθητής καί φίλος του Ιάκωβος Πολυλάς, ποιητής καί κριτικός, συγκέντρωσε καί ἔξεδωσε Ἀπαντά τά εύρισκόμενα τοῦ Διον. Σολωμοῦ.

Νίκος Καζαντζάκης

[Τό φύτεμα τοῦ χωριοῦ]

Σέ μιά ύπόδουλή περιοχή οι Τούρκοι έχουν καταστρέψει όλόκληρο ένα χωριό, τόν 'Αι-Γιώργη. Τό εκαφαν. Οι κάτοικοι πού γλίτωσαν μέ τόν παπα-Φώτη επικεφαλῆς, μέ τά ιερά τους κειμήλια (τά εικονίσματα, τό Εὐαγγέλιο, τό λάβαρο τοῦ 'Αι-Γιώργη, τά κόκαλα τῶν πατέρων) καὶ μέ τά σύνεργα τῆς δουλεῖας φεύγουν κι ἀναζητοῦν ἔνα τόπο, γιά νά ζαναριζώσουν. (Άπόσπασμα ἀπό τό μυθιστόρημα 'Ο Χριστός ξανασταύρωνεται).

— Παιδιά μου, φώναξε ὁ παπα-Φώτης, ἐδῶ, στό κακοτράχαλο* τοῦτο βουνό, μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ, θά ριζώσουμε. Τρεῖς μῆνες ὄδοιποροῦμε, ἐλιωσαν τά παιδιά κι οἱ γυναῖκες, κι οἱ ἄντρες ντρέπουνται πιά νά ζητιανεύουν. Σάν τό δέντρο είναι κι ὁ ἄνθρωπος· θέλει χῶμα. Ἐδῶ θά ριζώσουμε! Εἶδα ἀπόψε στόν ὑπνο μου τόν 'Αι-Γιώργη τό χωριανό μας, ἀπαράλλαχτο ὅπως είναι ζωγραφισμένος στό λάβαρο πού φέραμε ἀπό τήν πατρίδα. Ξανθός λεβέντης, σάν τήν ἀνοιξη, καβάλα σέ ἀσπρο ἄλογο, καί πίσω, στά καπούλια τοῦ ἀλόγου, ἡ ὅμορφη βασιλοπούλα, πού ὁ 'Αι-Γιώργης τήν εἶχε γλιτώσει ἀπό τό φοβερό θεριό τῆς βρύσης· τοῦ κρατοῦσε τώρα ἔνα χρυσό μπρίκι καὶ τόν κερνοῦσε... Ποιά 'ναι αύτή ἡ ὅμορφη βασιλοπούλα, παιδιά μου; Εἶναι ἡ ψυχή τῆς ρωμιοσύνης, ἡ ψυχή μας! 'Ο 'Αι-Γιώργης μᾶς πήρε στά καπούλια τοῦ ἀλόγου του καὶ μᾶς ἔφερε ἐδῶ, στό ἔρημο τοῦτο βουνό πού πατοῦμε· καὶ χτές τή νύχτα ἤρθε στόν ὑπνο μου, μοῦ ἀπλωσε τό χέρι καὶ μοῦ ἀπίθωσε στή φούχτα τό σπόρο ἐνός χωριοῦ — ἔνα μικρό χωριουδάκι πού χωροῦσε στήν ἀπαλάμη μου, μέ τήν ἐκκλησιά του, μέ τό σκολειό, μέ τά σπίτια, μέ τά περιβόλια του, καὶ μοῦ 'πε: «Φύτεψέ το!»

'Ακούστηκε βουή καὶ φρουρφουρητό ἀπό τήν τσούρμα, σάν νά σηκώθηκε ἀνεμος μέσα σέ καλάμια. Κι ἔτσι πού εἶχε ἀπλωμένη ὁ παπα-Φώτης τήν παλάμη, πολλές γυναῖκες ξέκριναν ἀπάνω της ἔνα μικρό μικρό χωριουδάκι, σάν αύγο πού κλωσοῦσε στόν ἥλιο.

— Ἐδῶ θά φυτέψουμε, ἐξακολούθησε ὁ παπα-Φώτης κι ἀπλωσε τά μπράτσα κι ἀγκάλιασε τό βουνό· ἐδῶ, στίς πέτρες τοῦτες καὶ στίς σπηλιές καὶ γύρα ἀπό τό λιγοστό νερό καὶ κάτω ἀπό τά σκληρά ἀγριόδεντρα, θά φυτέψουμε τό σπόρο πού μοῦ μπιστεύτηκε ὁ ἄγιος ὁ Καβαλάρης. Κουράγιο, παιδιά μου, σηκωθεῖτε ἀπάνω, ἀκολουθᾶτε με· μεγάλη είναι ἡ μέρα τούτη, φυτεύουμε τό καινούριο χωριό! Σήκω, γερο-

κακοτράχαλος; δύσβατος.

Πανάγιο, πάρε πάλι στή ράχη σου τό σακί μέ τά κόκαλα, πάμε!

Σήκωσε τό σκελεθρωμένο κεφάλι ό έκατοχρονίτης παππούς, τ' άτσινουρα ματάκια του σπίθισαν:

— "Εχω δεῖ, παιδιά μου τρεῖς φορές νά φυτεύονται καί νά ξεπατώνονται χωριά. Ξεπατώθηκαν άπό τήν πανούκλα τή μιά φορά, άπό τό σεισμό τήν ἄλλη, καί τώρα νά, άπό τόν Τούρκο. Μά καί τρεῖς φορές είδα τό σπόρο τοῦ ἀνθρώπου νά φυτρώνει, πότε στά ἔδια χώματα, πότε πιό πέρα. Ἐνας παπάς ἔκανε ἀγιασμό, ἀρχιζαν οἱ μαστόροι νά χτίζουν, πέφταμε ὅλοι ἀπάνω στή γῆς καί τή σκάβαμε, ἐπαιρναν τά παλικάρια τίς γυναίκες, καί στό χρόνο ἀπάνω, τί χαρά ἦταν ἐκείνη, βρέ παιδιά! ἔβγανε ἀστάχου ἡ γῆς, σηκώνουνταν ὁ καπνός πάνω ἀπό τά σπίτια, νιαούριζαν τά μωρά – ξαναφύτρωνε τό χωριό! Κουράγιο, μωρέ παιδιά, καί πάλι θά ξαναφύτρωσει!"

— Γειά σου, γερο-Πανάγιο! φώναξαν οἱ ἄντρες καί γέλασε τό ἀχείλι τους· ἐσύ, παππούλη, ἔβαλες κάτω καί τό Χάρο. Ἐσύ 'σαι ό Διγενής, πού λένε.

— Έγω 'μαι, μαθές! ἀπηλογήθηκε ό γέρος μέ σιγουράδα.

'Ωστόσο ό παπα-Φώτης είχε περάσει τό πετραχήλι του, είχε κάμει μέ θρούμπα καί θυμάρι ἀγιαστούρα, γέμισε μιά ξεροκοκούθα νερό κι ἔκραξε καί παρατάχτηκαν γύρα του πέντ' ἔξι παιδόπουλα πού τά 'χε δασκαλέψει νά ψέλνουν καί τοῦ κρατοῦσαν τό ἵσο.

"Ολη ἡ τσούρμα σηκώθηκε κι ὄρδινιάστηκε* πίσω ἀπό τόν μπροστάρη*, δεξά οἱ ἄντρες, ζερβά οἱ γυναίκες· ἀπό πάνω τους ό ἥλιος, ἀκούραστος, πεισματάρης ἀθλητής τελοῦσε πάλι, ἀνηφοριζόντας, τόν αἰώνια ἀνανεούμενο ἄθλο.

— Στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, παιδιά! φώναξε ό παπα-Φώτης· στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ καί τής Πατρίδας! Τό χωριό μας ξεπατώθηκε, τό χωριό μας ξαναφυτεύεται, ἀθάνατη είναι ἡ ρίζα τοῦ Γένους! Πῶς νά σᾶς τό πῶ, ἀδέρφια; Χαίρουμαι, ἀνθρώπος είμαι, ὅταν μοῦ τύχει ἔνα καλό, μά πιό πολύ χαίρουμαι, ὅταν πλακώσει ἡ δύνσκολη ὥρα! Γιατί λέω: Τώρα θά δείξεις, παπα-Φώτη, ἄν είσαι ἄντρας ἀληθινός ἡ κουνέλι.

"Ἄντρες καί γυναίκες γέλασαν· στή βαριά τούτη στιγμή, μέ τ' ἄντρις στικα τοῦτα, ὅλο κέφι λόγια, ἀλάφρωσαν οἱ καρδιές· Ἐνας παμπάλαιος ἀγωνιστής σηκώθηκε μέσα στό κάθε στήθος καί κοίταξε τίς πέτρες καί τ' ἄκαρπα δέντρα καί τά πεινασμένα στόματα κι ἀνασκουμπώθηκε νά παλέψει.

— 'Ακλουθάτε με, παιδιά, ὅλοι μαζί, θά σημαδέψω τά σύνορα τοῦ

*όρδινιάζω: βάζω σέ τάξη.

μπροστάρης: αὐτός πού προπορεύεται, ό ἡγέτης.

χωριοῦ! φώναξε ό παπάς καί βούτηξε τήν άγιαστούρα στό νερό· στ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ!

'Ο σαραντάπηχος σήκωσε ψηλά τό λάβαρο μέ τόν 'Αι-Γιώργη, πήραν οἱ ἄντρες τά σύνεργα τῆς δουλειᾶς, τσάπες, ἀξίνες, φτυάρια, πήραν οἱ γερόντοι στήν άγκαλιά τους τά κονίσματα, καί μπήκε μπροστά ό γερο-παππούς μέ τό σακί τά κόκαλα στόν ώμο. Δυό τρία σκυλιά πού εἶχαν ἔρθει μαζί τους, ἀκλούθησαν κι αὐτά γαβγίζοντας χαρούμενα. Σηκώθηκε βουή μεγάλη, καί μιά τρουμπέτα βάρεσε στή ρίζα τοῦ βουνοῦ, μά κανένας δέν τήν ἄκουσε.

Βουτοῦσε ό παπάς τήν άγιαστούρα στό νερό, ράντιζε μέ όρμή τίς πέτρες, τ' ἄγρια θάμνα, τίς χαρουπιές, χάραζε στόν άγέρα τά σύνορα τοῦ χωριοῦ. Πρώτη φορά θεμέλιωνε κι ἀγιαζε χωριό, ἐπλαθε μόνος του, μέ τό περίσσεμα τῆς καρδιᾶς του τίς εύχες καί ψαλμούδοῦσε:

— Κύριε, Κύριε, χαράζω μέ τό άγιασμένο νερό τά σύνορα τοῦ χωριοῦ μας! Τούρκος νά μήν πατήσει, πανούκλα νά μήν μπεῖ, σεισμός νά μήν τό σείσει! Τέσσερις καστρόπορτες θά τοῦ χτίσουμε, βάλε τέσσερις ἀγγέλους, Κύριε, νά τό φρουροῦν!

Στάθηκε· ράντισε σταυρωτά μιά μεγάλη πέτρα, στράφηκε στούς χωριανούς:

— Έδω, ἀνατολικά, εἰπε, θά χτίσουμε τή μιά πόρτα τοῦ χωριοῦ, τήν πόρτα τοῦ Χριστοῦ!

Σήκωσε τά χέρια στόν ούρανό:

— Τούτη 'ναι ή πόρτα σου, Κύριε. 'Από δῶ θά μπαίνεις, ὅταν θά καταδέχεσαι ν' ἀκούσεις τή φωνή μας στόν κίντυνο καί νά πατήσεις τό χῶμα. Γιατί εἴμαστε, μαθές, ἀνθρώποι, ἔχουμε ψυχή, ἔχουμε φωνή, θά φωνάζουμε! Κι ἂν κάποτε ποῦμε κι ἔνα λόγο περίσσιο, μήν ἀγριεύεις· ἀνθρώποι εἴμαστε, βασανισμένα πλάσματα, ἔχουμε πολλές σκουτοῦρες, ἔρχεται ώρα πού ή καρδιά δέ βαστάει, θά σκάσει, καί πετάει τόν περίσσιο λόγο κι ἀλαφρώνει. Βαριά 'ναι ή ζωή, κι ἂν δέν ύπηρχες ἐσύ, Κύριε, θά πιάναμε όλοι, γυναίκες κι ἄντρες, χέρι χέρι, νά γκρεμιστοῦμε, νά γλιτώσουμε. Μά ύπάρχεις ἐσύ, χαρά, παρηγοριά, ἐκδίκηση μεγάλη Θεέ μου! Τούτη εἶναι ή πόρτα σου, ἔμπα!

Κίνησαν πάλι, πήραν κατά νότου· τεντώθηκαν πάλι τά σύνορα στόν άγέρα. Ψαλμούδοῦσε ό παπάς, καί γύρα ἀπό τή βαριά φωνή του τιτίβιζαν, σάν χελιδονίσματα, οι φωνούλες τῶν παιδιῶν.

Σέ μιά πέτρινη γούβα γεμάτη ἐφτακάθαρο νερό ό παπάς σταμάτησε.

— Έδω, εἰπε, θά χτίσουμε τήν πόρτα τῆς Παναγιᾶς, τῆς Προστάτισσας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων! Βάλτε σημάδι!

"Απλώσε τά χέρια στή γῆς:

— Παρθένα Μάνα, φώναξε, Ρόδο άμαραντο, Ἀγράμπελη ἀνθισμένη πού ἄγκαλιάζεις τόν ἄγριο Δρύ, τό Θεό, καλοί ἀνθρῶποι εἴμαστε κατατρεμένοι, ἄκουσε τή φωνή μας! Κάθεσαι ἐσύ ἐδῶ στή γῆς, κοντά μας, κι εἶναι ἡ ποδιά σου μιά ζεστή φωλιά γεμάτη ἀνθρώπους. Εἶσαι μάνα, καὶ κατέχεις τί θά πεῖ στεναγμός καὶ πείνα καὶ θάνατος· εἶσαι γυναίκα, καὶ κατέχεις τί θά πεῖ ὑπομονή κι ἀγάπη. Σκύψε, Κυρά μου, ἀπάνω ἀπό τό χωριό μας τοῦτο, δῶσε ὑπομονή κι ἀγάπη στίς γυναίκες, ν' ἀντέχουν στόν καθημερινόν ἀγώνα καὶ νά παλεύουν, χωρίς νά βαρυγκομοῦν, τόν ἄντρα καὶ τό παιδί καὶ τίς ἔγνοιες τοῦ σπιτιοῦ! Δῶσε δύναμη στούς ἄντρες νά δουλεύουν καὶ νά μήν ἀπελπίζουνται· νά πεθαίνουν καὶ ν' ἀφήνουν πίσω τους τήν αὐλή τους γεμάτη παιδιά κι ἀγγόνια! Δῶσε, Κυρά μου, καλά, χριστιανικά τέλη καὶ στούς γερόντους καὶ στίς γερόντισσες! Τούτη 'ναι ἡ πόρτα σου, Κυρά μου Πορταΐτισσα, ἔμπα!

Ἐρωτήσεις

1. Πώς φαίνεται ἡ ψυχική δύναμη τοῦ παπα-Φώτη;
2. Πώς «φυτρώνει» ἔνα καινούργιο χωριό; Τί θέλει νά δείξει μέ τήν περιγραφή αὐτή ὁ συγγραφέας;
3. Τί ζητάει ἀπό τήν Παναγιά ὁ ἰερέας στήν προσευχή του;
4. Νά προσέξετε τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο ὁ παπα-Φώτης μιλάει γιά τόν ἈιΓιώργη, τό Χριστό καὶ τήν Παναγιά. Τί παρατηρεῖτε;

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ (1883-1957). Γεννήθηκε στό Ἡράκλειο τής Κρήτης καὶ σπούδασε Νομικά στήν Ἀθήνα. Συμπλήρωσε τίς σπουδές στό Παρίσι, ὅπου ἔγινε ὑφηγητής τῆς Νομικῆς Σχολῆς. Ἐκτός ἀπό τά ἀρχαῖα Ἑλληνικά καὶ τά λατινικά ἥξερε ἄλλες ἐφτά γλώσσες. Ἦταν ἀπό τούς πιο πολυταξιδεμένους "Ἑλληνες πνευματικούς ἀνθρώπους. Πνεύμα ἀνήσυχο καὶ ἐρευνητικό, ἀσχολήθηκε μέ πάθος μέ ὅλα τά πνευματικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀσχήτησε παγκόσμια φήμη. Τό ἔργο του ἔχει μεγάλη πολυμέρεια καὶ ἀπλώνεται σε πολλούς τομεῖς: θέατρο, ποίηση, δοκίμιο, ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις, μυθιστόρημα, μεταφράσεις. Ἔργα του: Οδύσσεια (ποίημα με 33333 στίχους). Μυθιστόρημα: Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ἀλέξη Ζορμπᾶ, Ο Καπετάν Μιχάλης, Ο φτωχούλης τοῦ θεοῦ, Ο τελευταῖος πειρασμός, Ἀναφορά στό Γκρέκο κ.ἄ. Ἔγραψε ἐπίσης Θεατρικά καὶ Φιλοσοφικά ἔργα καὶ ταξιδιωτικά μέ τίτλο Ταξιδεύοντας. Ἀπό τό μεταφραστικό του ἔργο ἀναφέρουμε τή Θεία Κωμῳδία τοῦ Δάντη καθώς καὶ τή μετάφραση τῆς Ἰλιάδος καὶ τής Οδύσσειας τοῦ Ομήρου σε συνεργασία μέ τόν καθηγητή I.Θ. Κακριδή. Τό ἔργο του μεταφράστηκε σε περισσότερες ἀπό σαράντα γλώσσες.

VIII. Τά μικρασιατικά

'Η Ρωμανία κι ἄν πέρασεν ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ὅλο.
(ποντιακό δημοτικό τραγούδι)

Χρυσομάδωνική Πατολογία φόντο στην οποία είναι
ώρια το παρόν.

Οι διάφορες αυτοί νεανίς το
απεξανδρύουν.

Σεφέρης Χρυσομάδωνικής
τοποθετείται στην πλευρά της

Θαλασσας.

A Ειδόντας ἄργας

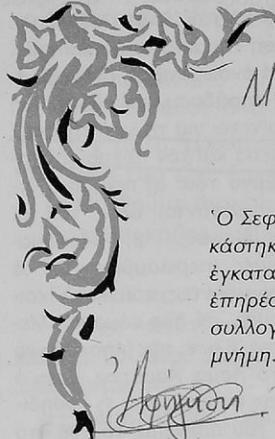
B για μεταρρυθμισμόν τους

C Ειδόντας αυτούς τούς

Ηρακλείου

Nά φέρω να σέβαστη την αριθμότητα της Σφερής της
μονάδας της Θαλασσας, να την προστατεύω!

Η θρησκεία υποστηρίχθηκε από Α, Β, δι Τρία υργά φύσιται Θεριώ
και οι σπουδές

24 έναντι Γιώργος Σεφέρης
Μαΐου του 1935 Βιβλιοθήκη Αρροαίου

[Περάσαμε κάβους πολλούς...]

Ο Σεφέρης γεννήθηκε στη Σμύρνη. Πολύ νωρίς (1914) άναγκάστηκε νά έγκαταλείψει τήν ιδιαίτερή του πατρίδα καί νά έγκατασταθεί στήν Αθήνα. Η μικρασιατική καταστροφή έπηρέασε βαθιά τήν ποίησή του. Τό απόστασμα άπό τή συλλογή Μυθιστόρημα (1935) άπηχε μιά πικρή ιστορική μνήμη. Τό ποίημα έχει ~~τίτλο~~ 'Αργοναύτες.

υπόστησε , , ,

Συρραονικός γρούς αγωνισμός .

Ξένους περιωτείαν
διασπόρας; Περάσαμε κάβους πολλούς, πολλά νησιά, τή θάλασσα πού φέρνει τήν άλλη θάλασσα, γλάρους καί φώκιες.

Δυστυχισμένες γυναικες κάποτε μέ δολογυμούς κλαίγανε τά χαμένα τους παιδιά κι άλλες άγριεμένες γύρευαν τό Μεγαλέξαντρο, και δόξεις βυθισμένες στά βάθη τής Ασίας.

Αράξαμε σ' άκρογιαλιές γεμάτες άρωματα υγραερινά, μέ κελαηδίσματα πουλιών, νερά πού άφήνανε στά χέρια τή μνήμη μιᾶς μεγάλης εύτυχίας.

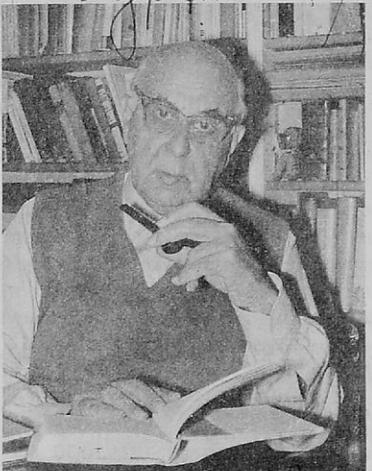
~~Οικουμένη στην αγροφορά.~~

Έρωτήσεις διαίωναι την αγροφορά

1. Τί έννοει ο ποιητής μέ τή φράση: «τή θάλασσα πού φέρνει τήν άλλη θάλασσα»;
2. Μέ ποιές φράσεις τοῦ ποιήματος ύποδηλώνεται ή συμφορά;
3. Τί έννοει ο ποιητής μέ τό σίχο «καί δόξεις βυθισμένες στά βάθη τής Ασίας»;
4. Η μνήμη τής μεγάλης εύτυχίας είναι ύπόθεση προσωπική τοῦ ποιητή ή έθνική; Γιατί;

ΠΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ (1900-1971). Φιλολογικό φευδώνυμο τοῦ Γιώργου Σεφεριάδη. Γεννήθηκε στή Σμύρνη καί πέθανε στήν Αθήνα. Σπούδασε Νομικά καί υπηρέτησε στό Υπουργείο Εξωτερικών ώς διπλωμάτης. Αποχώρησε άπό τήν υπηρεσία μέ τό βαθμό τοῦ πρεσβευτή. Στά γράμματά μας έμφανίστηκε μέ τήν ποιητική συλλογή Στροφή (1931). Θεωρείται ώς ο πιο σημαντικός Νεοελληνας ποι-

Μέρος Α. Δεκατίας Ημερολογίου Σεπτεμβρίου 1968

Νέοις αιώνιοι αυραίων Τεράσσιοι γήινοι
Σεργιανός Ρήθυμνος ο Καρδινάλιος
ητής πού μαζί με τὸν Ἐλύτη συνέβαλε στὴν ἀνανέωση τῆς Ἑλληνικῆς ποίησης.
Κατόρθωσε νά ἐνσωματώσει στὴν Ἑλληνική ποιητική παράδοση τὴν εὐρωπαϊκή ποίηση. Διακρίνεται γιά τὴν λιτότητα στὰ ἐκφραστικά μέσα καὶ τὸν ἥρεμο καὶ χαμηλό τόνο. Ἐργο του: α) ποίηση: Ποίηματα (περιλαμβάνονται ὅλες του οι ποιητικές συλλογές) β) δοκίμια-μελέτες: Δοκιμές (περιλαμβάνονται τὰ δοκίμια καὶ οἱ μελέτες πού κατά καιρούς δημοσίευσε, σέ δύο τόμους). Μετέφρασε ἐπίσης "Ελιοτ, πήν Αποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, τό Άσμα Ἀσμάτων. Είναι ό μόνος "Ελληνας ποιητής πού ή Σουηδική Ακαδημία τοῦ ἀπένειμε τό 196^η το βραβείο Νόμπελ τῆς Λογοτεχνίας.

Ταυτότητα Γιώργου Ρίτσου → φίλος των Νονώδων

Ηλίας Βενέζης ή αλλιώς για 31, 32, 8

Στό Αἰγαίο, ἐνῶ ἡ συμφωνία τελειώνει.

Τὸ ἀπόσπασμα είναι ἀπό τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τοῦ μυθιστορήματος Αἰολικὴ Γῆ. Στὸ βιβλίο αὐτό ὁ Βενέζης ζωντανεύει ἀναμνήσεις ἀπό περιστατικά τῆς παιδικῆς ἡλικίας, πού ἔζησε στὸ ὑποστατικό τοῦ παπποῦ του (Μπιρμπέλα στὴν Ἀνατολή). Πρόκειται οὐσιαστικά γιά τὴν ιστορία μιᾶς πατριαρχικῆς οἰκογενείας τῆς Μ. Ἀσίας πού ἦταν δεμένη μὲ τὴν πατρογονικὴ γῆ καὶ ἡ οποία ἀπό τὴν πίεση τῶν γεγονότων τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου (1914) ἀναγκάζεται νά ἐκπατριστεῖ. Ἀφργεῖται ὁ μικρός Πέτρος.

Πρωί πρωί οἱ κοντραμπατζήδες* φρόντισαν πρῶτα γιά τὸ νεκρό τους. Θάψαν τὸ Στρατῆγο Γαρμπή* κάτω ἀπ' τὴ μεγάλη δρῦ, στὴν εἰσόδῳ τοῦ ὑποστατικοῦ. Φτιάξαν σταυρό μέ χοντρά κλαδιά ἐλιας καὶ τὸν βάλαν στὸν τάφο του.

κοντραμπατζής: λαθρέμπορος.
Στρατῆγος Γαρμπής: φίλος τοῦ Παγίδα.

‘Ο παππούς, ή γιαγιά, όλο τό αλλο πλήθος ξαφνιασμένοι μάθαν τό νέο σάν ξύπνησαν. Ρώτησαν γιά τά καθέκαστα. Μά κανένας δέν τούς έδωσε άπόκριση.

Παραστάθηκαν όλοι άπο μακριά στήν ταφή.

“Οταν αύτό τέλειωσε, ό Παγίδας πήρε παράμερα τόν παππού. Τό πρόσωπό του είχε ξανάβρει όλη τή σκληρή του άποφασιστικότητα.

— Θά δοῦμε άν μπορούμε νά πάμε στή χώρα, είπε.

“Εστειλε καβαλεράιους του νά κοιτάξουν τό δρόμο, άν ήταν άνοιχτός.

Γύρισαν κατά τό μεσημέρι.

— “Οχι, καπέτανιο! Ό δρόμος είναι κλειστός! Οπου νά ναι πλακώσαν οι Τούρκοι! Πρέπει νά φύγουμε άπό θάλασσα! Καίνε, σφάζουν κι έρχουνται!

— ‘Αλιμονό μας! ‘Αλιμονό μας! όλοι ούζει τό πλήθος αύτά άκουγοντας. ‘Αλιμονό μας πού πρέπει νά ξεπατριστούμε!...

“Ως τήν τελευταία στιγμή τούς έμενε ή έλπίδα πώς θά μπορούσαν νά μείνουν στά παράλια ίσαμε πού νά περάσει ή μπόρα κι ύστερα νά γυρίσουν στά χωριά τους. Ήταν φανερό πιά πώς δέν τό μπορούσαν.

— ‘Αλιμονό μας! ‘Αλιμονό μας!

B Πρώτα ξεκίνησαν οι πρόσφυγες τών χωριών. Συμφωνήθηκε νά χαμηλώσουν κατά τήν άκρογιαλιά τοῦ Ντικελί, όπου θά βρίσκαν καϊκια νά μπαρκάρουν. Πήραν στόν ώμο τόν “Άγιο τους. Καί προστατευμένοι απ’ τούς άντρες τους, τούς όπλισμένους μέ τ’ ἄρματα πού τούς μοίρασε ό Παγίδας, πέσαν στό δρόμο.

Τούς παρακολουθούμε άπ’ τή μεγάλη πόρτα νά χάνουνται στό βάθος.

— ‘Η σειρά μας, λέει ό παππούς συγκινημένος.

Τά συμβάντα ήρθαν έτσι βίαια που άναταραξαν απ’ τή ρίζα τή γέρικη δρύ τοῦ σπιτιού μας. Μέ δυσκολία κοιτάζει νά κρατήσει τόν έαυτό του, γιά νά μήν πέσει στήν κρίσιμη ώρα.

Φεύγουν πρώτα οι άνθρωποι πού δούλευαν στό ύποστατικό μας, γυναίκες κι άντρες. Φορτωμένοι τόν μπόγο τους περνούν μπροστά απ’ τόν παππού, πού στέκεται στή μεγάλη πόρτα, ένας ένας. Σκύβουν κλαίγοντας, φιλούν τό χέρι του, κι έκεινος τούς άποχαιρετά καί τούς ευλογεῖ.

— Στό καλό. Στό καλό.

“Ολοι φύγανε.

— “Ε, πάμε κι εμεῖς, Δέσποινα..., λέει στή γιαγιά, τής πιάνει τό χέρι καί τό σφίγγει.

Θά μπαρκάρουμε άπ' τήν άκρογιαλιά πού είναι κάτω άπ' τό ύποστατικό τοῦ Βηλαρᾶ*. Θά πάμε ίσαμε κεī μέ τή νταλίκα*.

Πρώτη άνεβαίνει στήν καρότσα ή γιαγιά. Κλαίει άπαρηγόρητα. Τη αστρα μαλλιά πού στεφανώνουν τό γλυκό της τό πρόσωπο δέν είναι πιά φροντισμένα, παιζουν στό λίγο άγερι πού φυσᾶ. Τρέμουν τά γόνατά της. Ό παππούς κι η μητέρα μας τή βαστάνε ν' άνεβετι.

"Υστερα άνεβαίνει ή μητέρα μας, ύστερα ή 'Ανθίππη, ή Λένα, ή 'Αγάπη. 'Απ' τό ένα χέρι βαστά τόν μπόγο της, άπ' τό άλλο τήν Κοσμογραφία της - τούς άριθμους μέ τ' αστρα.

"Ερχεται ή σειρά τῆς "Αρτεμης. Δέν κοιμηθήκαμε χτές, μήτε κείνη μήτε έγω. Τό πρόσωπό της είναι κατάχλωμο.

— "Ελα, "Αρτεμη.

Σέρνει, μέ τό σκοινί πού είναι δεμένο, τό άρκούδι της. "Ερχεται σιγανά. Γυρίζει πλάι της καί κοιτάζει. Είναι κεī κοντά. Είναι πιά δεντράκι ή καρυδιά πού μιά μέρα, κινημένη άπ' τή βαθιά έπιθυμία νά μάθει, φύτεψε μέ τό χέρι της, άπ' τήν άνάγκη νά μάθει αν φυτεύοντας καρυδιά θά πληρώσει μέ θάνατο. Κοιτάζει τό δεντράκι. Τό άποχαιρετα.

"Μικρή καρυδιά, ή "Αρτεμη φεύγει. Θά πληρώσει άραγες έκεī πού πάει; Δέ θά πληρώσει; .."

Η "Αρτεμη λύνει τό σκοινί πού κρατά τό άρκουδάκι. Τό μικρό μαύρο άγριμι κοιτάζει μιά άπό δώ μιά άπό κεī, κι ύστερα μέ τό σίγουρο ένστιχτο πού τό καλεῖ, παίρνει τό δρόμο τρέχοντας σάν μεθυσμένο στό μονονόπατι πού πάει στά Κιμιντένια*.

Μείναμε τελευταίοι, ο παππούς κι έγω. Ό Παγίδας μέ τά παλικάρια του περιμένουν νά μᾶς συνοδέψουν. Ό παππούς γυρίζει καί κοιτάζει πίσω του, ν' άποχαιρετήσει τά δέντρα καί τά Κιμιντένια. "Οταν, τόν βλέπει:

"Ερχεται μέσα άπ' τό ύποστατικό. Βαδίζει άργα, μέ τρεμάμενα άπ' τούς χρόνους πόδια, καί στέκει έκεī, πλάι στή μεγάλη πόρτα.

‘Ο μπαρμπα-Ιωσήφ!*

— Δέν έφυγες, γερο-Γιωσήφ; λέει ξαφνιασμένος ο παππούς καί πάει κατά τό μέρος του.

‘Ατάραχη, ήσυχη, γαλήνια ή φωνή τοῦ γέροντα άπ' τή Λήμνο,

— “Οχι, άφέντη μου. Έγω θά μείνω.

Βηλαρᾶς: πλούσιος γείτονας τοῦ Μπιμπέλα.

νταλίκα: άμάξι φορτηγό.

Κιμιντένια: 'Οροσειρά τῆς Μ. 'Ασιας, άπεναντι άπό τή Μυτιλήνη.

Ιωσήφ: ύπηρέτης τοῦ ύποστατικοῦ άπό τή Λήμνο· μπόλιαζε τά δέντρα.

— Θά μείνεις;

Αύτό είναι άπροετοίμαστος νά τό δεχτεί ό παππούς, καί κάθε άλλος. Ποῦ θά μείνεις; τοῦ λέει. "Ερχουνται οι Τούρκοι! Ψυχή δέν άφήνουν ζωντανή!

'Ο μπαρμπα-'Ιωσήφ άκουει. "Ομως έχει πάρει τήν άπόφασή του. Δέν έφυγε άπ' τά Κιμιντένια, όταν ήταν καιρός. Δέν έφυγε, όταν μιά άλλη φωνή, πιό δυνατή κι άπ' τό θάνατο, τόν φώναζε νά γυρίσει, όταν τόν καλούσε ή φωνή τής καρδιᾶς, τό κορίτσι πού μελετούσε έκει στό γυμνό νησί τους – στή Λήμνο – τά άστρα. Δέν μπόρεσε τότε. Τώρα είναι άργα. Γιά ποιό λόγο τώρα; Οι μέρες του πιά, οι ώρες του, είναι μετρημένες. Είναι άργα.

— Θά μείνω, άφέντη μου. Τί θά μοῦ κάμουν πιά έμένα;

— Γέρο, θά σέ χαλάσουν! φωνάζει ό 'Αντωνης Παγίδας. Φύγε!

Μά ή άπόφαση πού άκινητει στά πικραμένα μάτια τοῦ γέροντα είναι δυνατή σάν τήν άγαπη τής γῆς.

— Θά μείνω.

"Ολοι καταλαβαίνουν πώς δέν ύπαρχει τρόπος γιά νά τόν κάμουν ν' άλλάξει γνώμη. 'Ο Παγίδας κοιτάζει τόν ήλιο πού χαμηλώνει.

— Δέν έχουμε καιρό! λέει στόν παππού. Πρέπει νά βιαστούμε!

'Ο παππούς προχωρεῖ μέ τρεμάμενα βήματα στόν μπαρμπα-'Ιωσήφ. 'Ο γέροντας τής Λήμνου κάνει νά σκύψει καί νά φιλήσει τό χέρι τοῦ άλλου γέροντα. 'Ο παππούς τόν παίρνει στήν άγκαλιά του, τόν κοιτά μές στά βουρκωμένα μάτια κι ύστερα τόν φιλά στό μέτωπο.

— "Έχε γειά!

'Ο παππούς πάλι στυλώνεται. Στέκεται μιά στιγμή μπρός στή μεγάλη πόρτα τοῦ ύποστατικοῦ μέ τά μάτια γυρισμένα σ' αύτό. "Ορθια ή βασιλική μας δρύς, στεφανωμένη μέ τά μαλλιά πού τά λεύκανε ό καιρός, τυλιγμένη στά χρυσά χρώματα τοῦ ήλιου πού βασιλεύει, στέκεται κει σάν νά προσεύχεται.

"Επειτα βγάζει τό καλπάκι του, γονατίζει ταπεινά, σκύβει καί φιλά τό χώμα πού τό βλόγησε μέ τή ζωή του.

— "Έχε γειά!

Μπαίνουμε στό καΐκι πού μᾶς περιμένει. Τό ύποστατικό τής θάλασσας είναι έρημο. Οι Βηλαράδες έχουν κιόλας μπαρκάρει. Βλέπουμε τό καΐκι τους πού σέρνει τό πανί καί ξεμακραίνει άπ' τή στεριά. Προσπαθώ νά ξεχωρίσω τή Ντόρις. Δέν μπορῶ. Μονάχα μιά στιγμή κάτι σαλεύει κει στήν πλώρη, ένα χρυσό φῶς μπλέκεται μέ τή γαλάζια θάλασσα καί

πάλι χάνεται πίσω άπ' τό φλόκο* πού μπατέρνει*. Θά 'ναι τά μαλλιά της.

Οι κοντραμπατζήδες μπαίνουν ένας ένας στό κόκκινο τρεχαντήρι τους. 'Ο Παγίδας καβάλα στ' ἄλογό του τούς παρακολουθεῖ. Μπαρκάρισε κι ό τελευταίος. Ψυχή πιά άνθρωπινη δέν είναι στή στεριά. "Όλα τά παλικάρια κοιτάν τόν ἄρχηγό τους.

— Καπετάνιο! "Ελα!

'Ο Παγίδας γυρίζει τό κεφάλι του ἄργα, δεξιά, ζερβά. Τό πρόσωπό του φωτισμένο άπ' τόν ἥλιο πού βασιλεύει, είναι κόκκινο. Τεντώνεται στή σκάλα τής σέλας του, σφίγγει γερά τά χαλινάρια τοῦ ἀλόγου.

— Γειά σας! φωνάζει στούς συντρόφους του.

Δέ θά πάει μαζί τους ό καπετάνιος τους;

"Οχι, δέ θά πάει. Τά παλικάρια μέσα ἀπ' τό καΐκι τό ξέρουν πιά πώς ό ἀρχηγός τους φεύγει. Φεύγει γιά νά χτυπηθεῖ, μοναχός, μέ τό λεφούσι πού κατεβαίνει. Καί νά πεθάνει. 'Αλλιώς δέν μπορεῖ. Πάει ν' ἀνταμώσει τό φίλο του πού σκότωσε.

Τόν βλέπω πού χάνεται καλπάζοντας μέ τ' ἄλογό του στό κόκκινο φῶς. Τά μαρτίνια* τῶν κοντραμπατζήδων μέσ' άπ' τή βάρκα ἀδειάζουν ἀποχαιρετιστήρια στόν ἀγέρα. 'Ο μεταλλικός τους κρότος πέφτει στή θάλασσα καί σβήνει στά κύματα.

Τά ἄστρα όλα ἔχουν βγεῖ. Ταξιδεύουν στό Αιγαίο τά παιδικά ὅνειρά μας. Τό κύμα χτυπά τή μάσκα τοῦ καϊκιοῦ μας καί τά κοιμίζει. Κοιμηθεῖτε, ὅνειρά μας. Στήν ένην χώρα πού πάμε, πρόσφυγες, τί ἄραγες νά μᾶς περιμένει, τί μέρες νά είναι ν' ἀνατείλουν;

'Η Λένα ἀποκοιμήθηκε. "Ήθελε πολύ τόν τόπο μέ τό κοκκινόχωμα. 'Έκεī θά ζοῦσε μέ τόν ἄντρα πού θά 'παιρνε, καί θά 'κανε πολλά παιδιά, καί θά είχαν κουνέλια καί περιστέρια κι ἄλλα πολλά. "Οχι, ή Λένα δέ μελετοῦσε ταξίδια σέ θάλασσες, δέν ἥθελε νά τή χωρίσουν άπ' τά Κιμντένια. Δέν τό ἥθελε.

'Η Ἀγάπη ἔχει στηλώσει ἀφηρημένα τά μάτια της στά ἄστρα. Πόσο πολύ τά μελέτησε τόν τελευταίο καιρό, πόσο πολύ μέτρησε τίς ἀποστάσεις τους μέ τούς ἀριθμούς! "Ομως τώρα πού τά κοιτάζει, φεύγοντας άπ' τή γενέθλια γη γιά δύσκολους δρόμους, τώρα μόνο τό ἀνακαλύπτει: βλέπει πώς αύτό ἡταν τό λάθος της, τό ἀνεπανόρθωτο λάθος.

φλόκος: τό πανί τοῦ ίστιοφόρου.

μπατέρνω: γέρνω.

μαρτίνι: πολεμικό τουφέκι όπισθογεμές.

Τά αστρα της ξέφυγαν. "Οταν έμειν ζούσαμε τίς χίμαιρές* μας στά φαράγγια της Αιόλικής γης, όταν δημιουργούσαμε παντοτινούς συντρόφους πού έμελλε πιά νά μᾶς ἀκολουθούν σ' ὅλες τίς πικρές μέρες τοῦ μέλλοντος, ἐκείνη ἦθελε νά κατεβάσει, τόσο μικρή, τόν οὐρανό στή γῆ.

Καημένη 'Αγάπη... Καημένη 'Αγάπη...

E Είναι κάπου, σ' ένα ύποστατικό τής 'Ανατολής, κάτω ἀπ' τά βουνά πού τά λένε Κιμιντένια, ένα δωμάτιο «Κίτρινο». Τά σπαθιά, πού είναι κρεμασμένα κεī μέσα, τίς νύχτες ξυπνοῦνε. 'Από κεī κάποτε πέρασε ένας ἄνθρωπος. Πορευόταν τούς δρόμους τής 'Ανατολής γυρεύοντας ένα καμήλι μέ ἄσπρο κεφάλι. Τό μοναδικό καμήλι μέ ἄσπρο κεφάλι πού κάποτε πέρασε ἀπ' τή ζωή του καί χάθηκε. Οἱ ἄνθρωποι τόν περιπαίζανε, μά αύτός δέν τούς ἄκουγε. Επειδή δέν μποροῦσε νά τό πιστέψει, ἐπειδή δέν ἦθελε νά τό πιστέψει πώς τό καμήλι μέ τό ἄσπρο κεφάλι χάθηκε, πώς πιά δέ θά υπάρξει στή ζωή του.

'Απ' τό ΐδιο μέρος πέρασε κι ένας ἄλλος ἄνθρωπος. Τραβοῦσε γιά τή μακρινή τήν Ιερουσαλήμ, κυνηγώντας νά πιάσει τούς ῆχους, νά κάμει τούς ῆχους νά μή σωπαίνουν μέσα σ' ένα ρολόϊ μέ χρυσούς σάτυρους. «Ξέρεις ποῦ είναι οι 'Αγιοι Τόποι, ποῦ είναι ή Ιερουσαλήμ»: τού λέγαν οι συμπονετικοί ἄνθρωποι. «Θά πρέπει νά περάσεις τήν 'Ανατολή όλα-κερη....».

«Θά περάσω τήν 'Ανατολή όλακερη», τούς ἀποκρινόταν βαθιά, γαλήνια καί πειστική ἡ φωνή τοῦ πάθους.

'Εκεī, κάτω ἀπ' τά βουνά πού τά λένε Κιμιντένια, είναι μιά σπηλιά ὅπου πάνε τ' ἀγριογούρουνα πού γέρασαν, γιά νά πεθάνουν. Μιά σαλαμάντρα*, μιά μικρή χελώνα, μιά κρεμασμένη νυχτερίδα περιμένουν τό θάνατο. Δέν προλάβαμε, "Ἄρτεμη, νά κρεμάσουμε στό λαιμό μας τό ψιλό κόκαλο τοῦ πουλιοῦ, πλάι στό χρυσό σταυρό μας. "Έτσι θά μᾶς ἀγαποῦσαν ὅλοι. Μά δέν προλάβαμε.

Όμως παραπέρα, πέρα ἀπ' τό Ποτάμι τῶν Τσακαλιῶν, είναι ἡ φωλιά τοῦ ἀιτοῦ. 'Εκεī μιά καλοκαιρινή μέρα ἥρθε ἡ καταιγίδα. "Ἄς είναι βλογμένη. "Ολες πιά οί καταιγίδες πού είναι νά 'ρθουν θά θυμίζουν ἐκείνη. "Ἄς είναι βλογμένη.

Καί πιό πάνω ἀκόμα, πέρα ἀπ' τή χώρα μέ τίς ὀξιές, πέρα ἀπ' τή

*χίμαιρα: πλάσμα τῆς φαντασίας, ἐπιθυμία πού δέν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεί.

*σαλαμάντρα: ἀμφίβιο ἔρπετό.

χώρα μέ τίς ἀγριοβαλανιδιές, στό φρύδι τῆς μεγάλης χαράδρας, μιά ντουφεκιά πού πέφτει βρίσκει τή μεγάλη ἄρκούδα τοῦ Λιβάνου. Ἐχει ἔνα μωρό, ἔνα ἄρκουδάκι μέ μαύρη τρίχα. Ἡ μεγάλη ἄρκούδα θά πεθάνει. Κι ἔνας κυνηγός, πού ἔχει στό κεφάλι του μαντίλα μέ κίτρινα ἄστρα, κι αὐτός θά πεθάνει. «Γιατί;» λένε οι τσαλαπετεινοί καί τ' ἀγριοπερίστερα. «Γιά τήν ἀγάπη», ἀποκρίνουνται οι βαλανιδιές.

Αρτεμη, ἐσύ κι ἐγώ δέ θά μαστε, Αρτεμη, στήν ξένη χώρα ἔρημοι. Ἀπό δῶ καὶ πέρα σ' ὅλες τίς μέρες, ὡς τήν ἄκρη του τέλους, δέ θά μαστε ἔρημοι.

Ταξιδεύουν στό Αίγατο τά ὄνειρά μας

Η γιαγιά μας κουράστηκε. Θέλει νά γέιρει τό κεφάλι της στά στήθια τοῦ παπποῦ, πού ἔχει καρφωμένα πίσω τά μάτια του μπάσ καί ξεχωρίζει τίποτα ἀπ' τή στεριά, τίποτα ἀπ' τά Κιμιντένια. Μά πιά δέ φαίνεται τίποτα. Η νύχτα ρούφηξε μέσα της τά σχήματα καί τούς ὅγκους.

Η γιαγιά γέρνει τό κεφάλι της νά τό ἀκουμπήσει στά στήθια πού τήν προστατέψανε ὅλες τίς μέρες τῆς ζωῆς της. Κάτι τήν μποδίζει καί δέν μπορεῖ νά βρεῖ τό κεφάλι ήσυχα: σάν ἔνας βόλος νά είναι κάτω ἀπ' τό πουκάμισο τοῦ γέροντα.

— Τί είναι αὐτό ἐδῶ; ρωτά σχεδόν ἀδιάφορα.

Ο παππούς φέρνει τό χέρι του. Τό χώνει κάτω ἀπ' τό ρούχο, βρίσκει τό μικρό ξένο σῶμα πού ἀκουμπά στό κορμί του καί πού ἀκούει τούς χτύπους τῆς καρδιᾶς του.

— Τί είναι;

Δέν είναι τίποτα, λέει δειλά ό παππούς, σάν παιδί πού ἔφταιξε.
Δέν είναι τίποτα. Λίγο χῶμα είναι.

— Χῶμα!

Ναί, λίγο χῶμα ἀπ' τή γῆ τους. Γιά νά φυτέψουν ἔνα βασιλικό, τής λέσι, στόν ξένο τόπο πού πάνε. Γιά νά θυμοῦνται.

Ἀργά τά δάχτυλα τοῦ γέροντα ἀνοίγουν τό μαντίλι ὅπου είναι φυλαγμένο τό χῶμα. Ψάχνουν κεῖ μέσα, ψάχνουν καί τά δάχτυλα τῆς γιαγιᾶς, σάν νά τό χαϊδεύουν. Τά μάτια τους, δακρυσμένα, στέκουν ἐκεῖ.

— Δέν είναι τίποτα λέω. Λίγο χῶμα. Γῆ, Αἰολική Γῆ, Γῆ τοῦ τόπου μου.

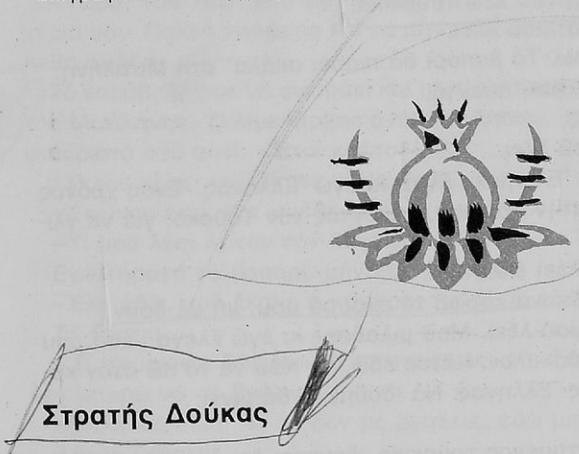

Έρωτήσεις

- Σέ ποιά χωρία φαίνεται ό δεσμός τῶν ἀνθρώπων μέ τό πατρικό χῶμα;

2. Μέ ποιά άπό τίς άδελφές του συνδέεται περισσότερο ό. Πέτρος; Τί κοινό έχουν;
3. Σᾶς συγκίνησε περισσότερο κανένα πρόσωπο; Ποιό είναι αύτό καί γιατί;
4. Σέ ποιά χωρία ή μορφή τοῦ παπποῦ έχει «βιβλική» έκφραση;
5. Σέ ένα μυθιστόρημα ή συγγραφέας κινεῖ πολλά πρόσωπα, κύρια καί δευτερεύοντα· στό άπόσπασμα ποιά είναι τά κυριότερα πρόσωπα: α) άπό τούς μεγάλους καί β) άπό τά παιδιά;

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 109.

[Τό τέλος τῆς αἰχμαλωσίας]

Τό κείμενο είναι άπόσπασμα άπό τό βιβλίο τοῦ Στρατή Δούκα 'Ιστορία ένός αἰχμαλώτου. 'Ο ἥρωας καί ἀφηγητής αἰχμαλωτίστηκε κατά τή μικρασιατική καταστροφή άπό τούς Τούρκους. Κατόρθωσε όμως νά δραπετεύσει κι ἀφοῦ δουλεψε, ντυμένος τούρκικα, στά κτήματα ἐνός Τούρκου, πηγαίνει στή Σμύρνη ἐφοδιασμένος μέ τουρκικό διαβατήριο. Στή Σμύρνη παίρνει τό πλοϊο μέ σκοπό νά πάει στήν Κωνσταντινούπολη κι ἀπό ἐκεῖ νά καταφύγει στήν Ἐλλάδα. Κατά τή διάρκεια όμως τοῦ ταξιδίου κατορθώνει νά βγει στή Μυτιλήνη.

Μέσα ήταν καί πολίτες Τούρκοι πού ταξίδευαν στήν Πόλη. Δίπλα μου μιά παρέα ἔτρωγε καί τραγουδοῦσε μέ κέφι. "Επιανε πιά νά σκοτεινίαζει. Στό βάθος, μακριά, φαινόνταν σάν καντηλάκια τά φῶτα τῆς Μυτιλήνης, κι οι Τούρκοι, ἄντρες, γυναίκες καί παιδιά, ἔλεγαν μέ κακία:

– Θά δοῦμε πάλι τήν Ἔσέκ* Μυντίλη

Καί παρακαλοῦσαν νά μήν πιάσει τό βαπόρι καί ξαναδοῦν τούς Γκιαούρηδες.

B "Ένας γέρος στεκόταν ὅρθιος παραπέρα καί τούς ἄκουγε κατσουφιασμένος. Ἐρχόταν ἀπ' τήν Ἀλεξάνδρεια. Έκανα νά τόν ζυγώσω καί νά τού πιάσω κουβέντα. Δέ μοῦ ἔμοιαζε γιά Τούρκος.

A Αύτός μ' ἀγριοκοίταξε· τραβήχτηκα.

Σέ λίγο πῆγα πάλι κοντά του.

– Γιατί δέ μοῦ μιλᾶς; τοῦ λέω τούρκικα.

– Τί θέλεις ἀπό μένα; μοῦ λέει.

– Νά σέ ρωτήσω θέλω. Τό βαπόρι θά πιάσει σκάλα* στή Μυτιλήνη;

– Καί ποῦ ξέρω ἐγώ, μοῦ ἀπαντᾶ.

– Καλά, ἐσύ ποῦ πᾶς;

– Γιατί μέ ρωτᾶς; μοῦ λέει.

– Μοῦ φαίνεσαι σάν "Ελληνας. Είμαι κι ἐγώ "Ελληνας. "Ένας χρόνος πάει πού 'μενα μέσα στήν Τουρκιά, κάνοντας τόν Τούρκο; γιά νά γλιτώσω.

– Μωρέ τί λέεις; μοῦ λέει ἐλληνικά.

A Μά τό Σταυρό, κι ἔκανα κρυφά τό σταυρό μου, μή μέ δοῦνα.

– Νά μέ συμπαθᾶς, μοῦ λέει. Μοῦ μιλούσες κι ἐγώ ἔλεγα μέσα μου «τί θέλει αὐτό τό παλιόσκυλο». Κάτσε ἐδῶ, νά πάω νά τό πῶ στόν καμαρότο*. Είναι κι αύτός "Ελληνας. Νά ιδοῦμε τί θά γίνει.

Πήγε καί τοῦ λέει:

– "Ένας χριστιανός, ντυμένος τούρκικα, ἔρχεται ἀπ' τή Σμύρνη. Κοίταξε νά τόν σώσουμε.

– Ποιός είναι;

'Ο γέρος τόν ἔφερε κοντά μου καί μ' ἔδειξε.

– Νά αύτός.

'Ο καμαρότος μοῦ λέει σιγά «άκολούθα με»· καί μέ πῆγε στήν καμπίνα του.

– Κι ἐγώ Ἀνατολίτης είμαι, μοῦ λέει.

– Σάν είσαι Ἀνατολίτης, σώσε με.

– Χριστιανός, μωρέ, είσαι; Πῶς τά κατάφερες καί γλίτωσες;

– Τό 'Θελε ό Θεός. Καί μέ λίγα λόγια τοῦ 'πα τήν ίστορία μου κι ἔτρεμα.

ἐσέκ: γάιδαρος.

θά πιάσει σκάλα: θά πλησιάσει, θά σταματήσει.

καμαρότος: θαλαμηπόλος.

- Μή φοβᾶσαι πιά, μοῦ λέει.

Καί πῆγε στόν Ἐγγλέζο πλοίαρχο καί τό 'πε.

Σάν ἥρθε αὐτός, μέ ρώτησε μισοελληνικά:

- "Ελληνας:

- Ναι, Ἐλληνας.

- Καί οἱ Τούρκοι πῶς δέ σοῦ κόφαν τό κεφάλι;

- Ὁ Θεός τό 'θελε, τοῦ ἀπάντησα.

- Μπόνο, μπόνο*, ἔκανε καί μοῦ 'δωσε τσιγάρο.

- Τώρα, τοῦ λέω, ἐσύ μέ περιλαβαίνεις. Ὁ Θεός μέ παραδίνει στά χέρια σου. Πολλά ύπόφερα καί νά μήν κατεβώ στήν Πόλη. Καλύτερα νά πεθάνω ἐδῶ.

Τό καράβι ἄρχισε νά σφυράει καί σιγά σιγά σταμάτησε μές στό λιμάνι τῆς Μυτιλήνης. Ὁ λιμενάρχης ἀνέβηκε ἀπάνω. Ὁ καμαρότος τοῦ εἶπε ψιθυριστά στό αὐτό: «Ἔτσι κι ἔτσι».

- Ποιός εἶναι; τοῦ ἔκανε μέ νόημα.

- Εκείνος ἔκει. Καί μ' ἔδειξε.

- Τί μοῦ λές; Αὐτόν τόν Μεμέτη*;

Ἐγώ τήραγα τό βαπτόρι, μήν ξεκινήσει.

- Ἐλα ἐδῶ, μοῦ ἔκανε ό καμαρότος, δῶσε τά χαρτιά σου.

Τά ἐδῶσα.

- Τί, τούρκικα; Εύρωπαικά χαρτιά ἔχεις; Δέν ξέρω τί ἄνθρωπος εἶσαι δέν μπορῶ νά σέ βγάλω.

- "Ελληνας εἶμαι, κι ἂν δέν μέ βγάλεις, ἐδῶ μπροστά σου θά πνιγῶ.

Αὐτός ἐπέμενε.

- Γιατί δέ μέ πιστεύετε; τοῦ λέω.

- "Εχω τό νόμο καί μέ κρεμάζει, ἄμα πιστεύω εϋκολα τόν κάθένα.

- Πάρε με, τοῦ εἶπα, βάλε με στή φυλακή καί κάνε ἀνάκριση.

- Ἐγώ δέν μπορῶ νά κάνω αὐτά· δέν εἶναι δική μου δουλειά.

Τό βαπτόρι σήκωνε τήν ἄγκυρα, ἔτοιμο νά φύγει. Ἔκείνος κατέβαινε τή σκάλα.

Ο καμαρότος τοῦ λέει.

- Δέ στέλνεις ἔνα ναύτη στό φρουραρχεῖο νά ρωτήσει τό φρούραρχο:

- "Α, τότε ἀλλάζει, εἶναι ἄλλος ύπεύθυνος. Κι ἔστειλε νά ρωτήσουν.

Ἀπό κεὶ διέταξαν νά μέ πᾶνε συνοδεία.

- Αἰντε, κατέβα, μοῦ λέει, ἀπό μένα εἶσαι ἐλεύθερος.

μπόνο: καλά.

Μεμέτης: Τούρκος.

Ἐβγαλα τό φέσι μου καὶ τό ἑρυψα. Οἱ Τοῦρκοι μᾶς κοίταζαν πού κατεβαίναμε στή βάρκα.

Βγήκαμε στό Λιμεναρχεῖο. Καθώς περνούσαμε τήν προκυμαία, στόν «Κῆπο», ἡταν πρόσφυγες, ἔτοιμοι νά φύγουν γιά τή Μακεδονία. Καὶ σάν ἄκουσαν τήν ιστορία μου, σηκώθηκαν ὅλοι στό πόδι, ἄντρες γυναικες, καὶ μέ πήραν ἀπό κοντά. Μπήκαμε σ' ἓνα καφενεῖο, πού γέμισε ἀπό κόσμο. "Ολοι μέ κοίταζαν στά μάτια, καὶ μέ ρωτοῦσαν νά μάθουν γιά τούς δικούς τους.

— Άπο μένα, τούς λέω, δέν ἔχετε νά μάθετε τίποτα. Ἀπ' τό βουνό κατέβηκα, πού κρυβόμουν ἓνα χρόνο, μές σέ σπηλιές.

Σάν ἥπια πού μέ κέρασε ὁ συνοδός μου, μέ πήγε στό Φρουραρχεῖο. Μόλις μέ εἶδε ὁ φρουράρχος:

— Καλῶς τον, μοῦ λέει, κάτσε. Ἀπό ποῦ ἔρχεσαι; Ποῦ πᾶς; Ποῦ ἔκανες στρατιώτης; Ποιόν εἰχες διοικητή;

— Κι ἐγώ τοῦ τά 'πα ὅλα ὅπως τά ἔξερα.

— Ἐχεις ἐδῶ κανένα Σωκιανό* νά σέ ξέρει;

— Ἐγώ ποῦ νά ξέρω, τώρα ἥρθα, τοῦ λέω.

— Ἔσεις. δέν ξέρετε κανέναν; ρωτά τούς χωροφύλακες.

— Ενας τοῦ λέει:

— Κάποιος ξενοδόχος, κύριε φρουράρχε, θαρρῶ πώς εἶναι ἀπ' τά Σώκια.

— Πήγαινέ τον. Κι ἄν γνωριστοῦν, νά μείνει στό ξενοδοχεῖο του. Κι ἄν δέ βρεθεὶ γνωστός του, φέρτε τον πίσω.

Τόν κοίταξα.

— Νά μέ συχωρᾶς, παιδί μου, μοῦ λέει, αὐτή εἶναι ἡ ὑπηρεσία μου.

— Ἐχετε δίκιο, τοῦ λέω. Κι ἐγώ ἔκανα στρατιώτης καὶ ξέρω ἀπό καθῆκον.

— Πηγαίνετε, μᾶς λέει.

Σάν μπήκαμε στό ξενοδοχεῖο:

— Ἄλέκο, Ἄλέκο, φωνάζει ὁ χωροφύλακας, ἔλα, σοῦ ἔφερα ἓναν πατριώτη σου.

— Ήρθε ὁ ξενοδόχος.

— Βρέ τί πατριώτη μοῦ 'φερες; τοῦ λέει. Αύτός εἶναι τουρκαλάς.

Καὶ μέ κοιτάζει ἀπό πάνω ὡς κάτω.

— Ἐλα, πατριώτη, τοῦ λέω, ζύγωσέ με. Δέν ἔχεις φόβο νά κολλήσεις Τούρκος.

— Ο χωροφύλακας εἶπε:

Σωκιανός: ἀπό τά Σώκια τῆς Δυτ. Μικρᾶς Ἀσίας.

— Είναι άπ' τό 'Αιντίν*, άπ' τό Κιρκιντζέ*.

— Γιά πέδη μου έναν Κιρκιντζαλή;

— Ο Λιμπέρης, τοῦ είπα, πού είναι ό πιο πλούσιος τοῦ χωριού μας.

— Βρέ κόλλα το, μοῦ λέει, καὶ χτυπήσαμε φιλικά τίς άπαλάμες μας.

Ο χωροφύλακας τόν ρώτησε:

— Νά πηγαίνω;

— Ναί, θά τόν κρατήσω άπόψε κοντά μου, μένω έγώ ύπεύθυνος κι αὔριο πρωί έρχεσαι καὶ τόν παίρνεις.

“Ως τά μεσάνυχτα λέγαμε τά βάσανά μας. Ό ύπνος μᾶς πήρε άπάνω σέ κουβέντα.

Τό πρωί ξύπνησα ήσυχασμένος. Ντύθηκα καὶ πήγα στήν έκκλησία. Αναψα ἔνα κερί, γονάτισα καὶ προσευχήθηκα. Σάν ξανάγύρισα στό ξενοδοχεῖο, ό χωροφύλακας ήταν έκει.

— “Ελα, πάμε, μοῦ λέει.

Καὶ τραβήξαμε στό Φρουραρχεῖο κι ἐπειτα στήν Νομαρχία. Έκεῖ μοῦ ἔβγαλαν πιστοποιητικό καὶ μ' ἐστειλαν συνοδεία στόν Πειραιά.

Σάν φτάσαμε στήν Χίο, άπάνω στό κορδόνι, βλέπω χωριανούς μου. Κοιτάζοντας μέσα στόν κόσμο βρίσκω καὶ τούς δικούς μου, πού τήν ἵδια μέρα ἔφευγαν γιά τήν Κοζάνη.

Έρωτήσεις

1. Πώς χαρακτηρίζετε τή συμπεριφορά τοῦ γέρου, τοῦ καμαρότου καὶ τοῦ λιμενικού νάρχη;
2. Πώς κλιμακώνεται ή ψυχική άγωνία τοῦ άφηγητη, μέχρις ὅτου βγεῖ στή Μυτιλήνη; (νά βρείτε τά σχετικά χωρία).
3. Στό άπόσπασμα ή άφηγηση τῶν διάφορων σκηνῶν πάνω στό πλοϊο είναι σύντομη καὶ κυριαρχεῖ ὁ διάλογος. Τί πετυχαίνει μ' αὐτό ὁ άφηγητής;

ΣΤΡΑΤΗΣ ΔΟΥΚΑΣ. Πεζογράφος, αἰσθητικός καὶ ζωγράφος, γεννήθηκε τό 1895 στά Μοσχονήσια. Γράφτηκε στή Νομική Σχολή, ἀλλά διέκοψε τή φοίτησή του, γιά νά ύπηρετήσει ως στρατιώτης καὶ ἀξιωματικός στήν Εθνική "Αιμινα. 'Εργάστηκε, γιά νά μεταφυτέψει στήν Ελλάδα τήν κεραμική τής Κιουταχείας καὶ τήν ἀνατολική ταπητουργία. Συνδέθηκε μέ τούς ζωγράφους Κόντογλου καὶ Παπαλουκά καὶ συνεργάστηκε ως τεχνοκριτικός σέ έφημερίδες καὶ περιοδικά. 'Ασχολεῖται χρόνια μέ τή μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τού έργου τοῦ γλύπτη Γιαννούλη Χαλεπᾶ. "Εργα του: 'Ιστορία ἐνός αιχμαλώτου, 'Ο ζωγράφος Σπύρος Παπαλουκᾶς, 'Ο βίος ἐνός άγίου, Γιαννούλης Χαλεπᾶς, 'Ο δόδοιπόρος, 'Ενώτια κ.ά.

*Αιντίν: 'Αιδίνιο, πόλη τῆς Μ. Ασίας.

Κιρκιντζές: χωριό στήν περιοχή τοῦ 'Αιδίνιου.

Ο πορφύρας ένας της Ελίστι 1) Εισαγωγή Σαν - σαναρά
είναι Τσούμπες

Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ

Νο αντεριαν βιορράφη

Αγριός και μερικής

A k tc 1,000 - διανυσματική

B Kai εις

"Εξοδος"

Τό απόσπασμα άνήκει στό βιβλίο 'Η Τρίπολη του Πάντου, πού άναφέρεται στή ζωή καί τόν πολιτισμό τών Έλλήνων αύτης τής πόλης, καί συγκεκριμένα είναι από τό κεφάλαιο "Εξοδος, στό όποιο περιγράφεται ό. Ξεριζωμός τών κατοίκων από τή γενέθλια γη τους (16 Νοεμβρίου 1916). Από τούς 2800 "Έλληνες Τριπολίτες μόνο 300 κατόρθωσαν νά διασωθοῦν. Η συγγραφέας χρησιμοποίησε γιά τό βιβλίο της μαρτυρίες τών άνθρωπων πού διασώθηκαν. Ειδικά γιά τήν "Εξοδο μᾶς πληροφορεῖ ότι χρησιμοποίησε τό χειρόγραφο του Χατζηγιώργη Δημητριάδη.

Οκτώβριος 8-16 Τόπος: Τριπόλεων Πρώτη = Λαζαρίδη

Στίς 8 Νοεμβρίου άνακθινώθηκε τό φιρμάνι στίς 13 τοιχοκολλήθηκε, κι ίσαμε τίς 16- έπρεπε όλος ό πληθυσμός τής Τρίπολης νά έχει έγκαταλείψει σπίτια, χωράφια καί πλεούμενα. Ό λαός τής Τρίπολης έπρεπε νά έχει θάψει έκει πού κοιλοπόνεσε*, έκει πού μάχθησε, έκει πού χάρηκε κι άγαπησε, τήν καρδιά του, τή μεγάλη καρδιά ένός μικρού πληθυσμού πού άκολούθησε σπητός, άνικητος, τήν πίστη καί τήν πατρίδα του.

Ούτε ένας "Έλληνας τής Τρίπολης δέν τούρκεψε, ούτε ένας δέν προτίμησε ν' άλλαξισπισθεί, γιά νά σώσει τή ζωή του.

Κι άφοῦ τρεῖς μέρες καί τρεῖς νύχτες δίχως ηλιο καί δίχως άστέρια έτοιμάζαν ό, τι ήτανε βολετό νά μεταφερθεί, άφοῦ πουλήσανε στούς Τούρκους ό, τι ήτανε δυνατό νά πουληθεί, κρεμάσανε στό λαιμό τους τό κλειδί τής μπαρωμένης ξώθυρας κι ήτανε τούτο ό σταυρός τής πομπορούχης τους.

Κι ούσσο δέν είχε έπισημα άνακοινωθεί ή άπέλαση*, έλπιζανε άκόμη. Ό καϊμακάμης* τούς είχε ύποσχεθεί πώς δέ θά τούς άπελάσει, κι, ό. δήμαρχος τής πόλης, πού τούς συμπαθούσε, ο Χατζή Έμιν, είτε γιατί δέν τό ήξερε, είτε γιατί δέν τολμούσε, δέν τούς τό είπε, όταν τόνε ρωτήσανε, κι έτοι κανένας δέν πρόλαβε νά φύγει, κανένας νά κρυφτεί,

φιρμάνι: σουλτανικό διάταγμα,

Τρίπολη: πόλη του Πάντου άναμεσα στήν Κερασούντα καί Τραπεζούντα.

κοιλοπόνω: γεννών.

άπέλαση: έξωση, διωγμός.

καϊμακάμης: Τούρκος διοικητής.

Σεργι Προπολοϊάς ήσε γυγή

ἔξω ἀπό κείνα τά 15 παλικάρια πού περάσανε μέ σκάφες τή θάλασσα καί τόν Χαρσιώτη*.

"Ήτανε μιά Τετάρτη πρωί, σάν ἔφτασε ὁ διοικητής μέ τούς χωροφύλακες καί ἀνακοίνωσε τήν ἀπόφαση τῆς κυβέρνησής του, πού ἔλεγε πώς μέσα σέ τρεῖς μέρες ὄλοι οἱ χριστιανοί κάτοικοι τῆς πόλης πρέπει νά είναι ἔτοιμοι νά βαδίσουν πρός τό ἐσωτερικό.

Καί τότε συλλογιστήκαμε πώς πρίν ἔνα χρόνο ἔτσι ξεκληρίσανε τούς συμπατριώτες μας τούς Ἀρμεναίους κι ἔπεσε ἀπάνω μας ὁ βουβαμός. Τίς πρωτες ὥρες είχαμε χάσει τό νοῦ μας καί δέν ἔραμε οὔτε τί νά κάνουμε, οὔτε τί νά ἔτοιμασσούμε, μόνο ὄλος ὁ πόνος είχε ἀνεβεῖ στά μάτια καί τά χέρια μένανε λυτά.

Υστερα πήγαν οἱ Δημογέροντές μας καί ζητήσανε ἀπό τόν καιμάκαμη νά μᾶς ἀφήσουνε στήν πόλη μας ἢ νά μᾶς ποὺν ἀν μας περίμενε ἡ τύχη τῶν Ἀρμεναίων. Καλύτερα νά πεθαίναμε πάνω στό χῶμα μας!

Στό ἄκουσμα ὁ διοικητής ἀγρίεψε καί εἶπε πώς γιά καλό μας μᾶς παίρνανε ἀπό δῶ, γιά νά μήν εἴμαστε συνέχεια κάτω ἀπό τά πυρά τῶν ἔχθρων, μάλιστα μᾶς ὑποσχέθηκε/κι ἀγώγια, γιά νά μεταφέρουμε τά ρούχα μας, τούς γέρους καί τά παΐδιά μας πού θά τά πλήρωνε ἡ τούρκικη κυβέρνηση. Τά εἶπε ὅλα αὐτά, ὅμως δέν ἔλυσε τό δέσιμο τῆς πόλης, ἔτσι πού κανείς δέν μποροῦσε νά κουνηθεῖ κι οὔτε τίποτα νά πουλήσει, γιατί οι συμπολίτες μας Τούρκοι ὅτι ἤτανε νά πάρουνε τό πήρανε κι οἱ πιότεροι μᾶς λυπόντουσαν. Καί πάλι ζητήσαμε νά λύσουνε τήν πολιορκία, γιά νά ξεπουλήσουμε. Τότε δώσανε τήν ἄδεια νά ἔρθουνε Τούρκοι ἀπό ἄλλες περιφέρειες, ὅχι ὅμως καί νά κινηθεῖ κανείς ἀπό μᾶς. Μά καί κείνοι πού ήρθανε ἤτανε λίγοι καί ἤταν ἔτσι ἀκόμα πιό εὔκολο νά μᾶς ἐκμεταλλευτοῦν.

Κι ἤρθανε Τούρκοι ἀπό τήν "Εσπια καί Τούρκοι ἀπό τήν Κερασούντα, ἤρθανε σάν χορτασμένα κοράκια κι ἀπό πάνω μας στριφογυρίζανε, ἤρθανε κι ἄρχισε ἡ διάλυση τῶν σπιτικῶν μας. Ὁλάκερες ἀποθήκες μεστές ἀπό καρπό πουληθήκανε δυό παράδες καί πολλοί δέν πήρανε καί λεφτά παρά μόνο μιά γραφτή ἀναγνώριση, λίγο λίγο ὅλα ἀδειάζανε γύρω μας. Κι ἔβλεπες μάνες νά δίνουνε τήν κούνια πού είχανε ἀναστήσει δυό καί τρία παιδιά, σάν νά πηγαίνανε μονάχες νά τά θάψουν, κι εἶδες τούς γιούκους* τ' ἀπιαστα προικιά τῆς ἀρραβωνιαστικιάς στά μελαψά τους χέρια, καί τή φτωχή σοδειά, τά εἶδες ὅλα νά χάνονται μέσα στίς ἀνοιγμένες ἀχόρταγες φούχτες τους. Καί στό τέλος πιά δέν ἀγο-

μεταφέρουνται

Χαρσιώτης: ποτάμι πού χύνεται στόν Εὔξεινο, κοντά στήν Τρίπολη.
γιούκος: κλινοσκεπάσματα, στρωσίδια κτλ. στοιβαγμένα.

ράζανε, δέν άγοράζανε, μόνε παίρνανε χάρισμα τόν ίδρωτα καί τό αίμα μας.

Μόνε τίς εικόνες μας κρύψαμε, κανένα βαρύ φόρεμα, κανά στρωσίδι καί κεῖνα τά ἔρημα λεφτά πού μᾶς δώσανε κείνη τήν ὥρα ἀπό τό ρημαγμένο μας σπιτικό. Καί πιά δέν ἄκουες παρά μουγκαντό σάν τά καματερά πού δοῦνε τό μαχαίρι τοῦ σφαγείου κι οἱ καμπάνες βαρούσανε πένθιμα ὀλημερίς σάν τή Μεγάλη Παρασκευή. Ὁλάκερη τήν Τρίπολη κάρφωναν στό σταυρό της τρεῖς μέρες καί τρεῖς νύχτες. Στήν ἐκκλησιά κάναν εύχέλαιο καί δέν ἔμεινε μηδέ γέροντας, μηδέ μωρό πού νά μήν κοινωνήσει τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, ἐνώ τά μάτια τρέχανε διαρκῶς. Στά σπίτια πού ἔτυχε ὁ ἄντρας νά λείπει, εἴτε στήν ξενιτιά, εἴτε νά κάνει τή στρατιωτική του θητεία, ή μοίρα φάνηκε ἀκόμα πιό σκληρή, γιατί κεῖνες τίς ὡρες ὁ καθείς μέσα στόν τρελαμό του κοίταζε τούς δικούς του καί δέν είχε μάτια γιά κανέναν ἄλλο.

Καί ἐνῶ ὅλοι φτιάχναμε τά πακέτα μας μέ τήν κρυφή ἐλπίδα πώς κάποιο θάμα θά γενεῖ καί θά τά ξαναλύσουμε, λίγο πρίν ἀπολύσει ή ἐκκλησιά, στίς 13 τοῦ Νοέμβρη, ὅρμησε ξαφνικά μέσα στά σπίτια ή χωροφυλακή κι ἀρχίνησε νά χτυπάει, νά ἀρπάζει, νά μακελεύει.

Οσους λείπανε ἀπό τά σπίτια τους δέν τούς ἀφήσανε μέσα νά μποῦν, μόνε τούς ὁδηγούσανε μέ τή βία στό Τερέ Πασί. Καί πάλι τότες σκεφτήκαμε τή σφαγή τῶν Ἀρμεναίων* καί γιά νά μήν ἑξαγριώσουμε τούς χωροφύλακες καί ύποστοῦμε τήν μοίρα ἐκεινῶν, ἀρπάξαμε ὅ,τι βρήκαμε πρόχειρο μπροστά μας καί τραβηγόσαμε στό Τερέ Πασί. Καί μείνανε στούς φούρνους ζεστά ψωμιά, τό ζυμάρι μέσα στήν πινακωτή νά φουσκώνει, καί φύγανε γυναίκες μέ τό ζυμάρι ἀκόμα ζεστό πάνω στά δάχτυλα.

Λίγο πιό ἀργά ἔφτασε ὁ καϊμακάμης καί διαμαρτυρηθήκαμε ἐντονα γιά τήν κακομεταχείριση καί τήν ἀθέτηση τοῦ λόγου του. Ἐκεῖνος τότε ἀπάντησε πώς ἡρθε ὑπερεπείγουσα ἐντολή νά κενωθεῖ ἀμέσως ή πόλη. "Ἐβαλε κάποια τάξη, ὅμως ἀπ'" ὅσους φύγανε δέν ἐπέτρεψε σέ κανένα νά γυρίσει πίσω νά πάρει ὁ, τιδήποτε. Κι ἔτσι μείνανε μπόγοι δεμένοι νά περιμένουν, τιμαλφή καί σπίτια ἀμπάρωτα σάν μάτια ἀποθαμένου πού δέν τοῦ τά ἔκλεισε κανείς.

Κι ή ἔξιδος ἔξακολουθούσε. Ἡ νύχτα ἔπεφτε βαριά καί ὁ οὐρανός

σφαγή τῶν Ἀρμεναίων: Τήν ἀποφάσισε τό 1915 τό κομιτάτο τῶν Νεοτόύρκων.

Στήν περιοχή τῆς Τραπεζούντας διέταξαν τούς Ἀρμενίους νά ἀνάχωρήσουν ὡμαδικά γιά ἀσφαλέστερους τόπους καί στήν πορεία τούς ἔσφαξαν.

ήταν έτοιμος νά κλάψει μαζί μας. Τότε άρχισε ό εξαλλος δρόμος πρός την "Εσπια", γιά νά βρούμε κάποια σκέπη γιά τή νύχτα, ένω όλο και προσθέτονταν στην ουρά Χριστιανοί διωγμένοι πρίν μιά μέρα άπό το Σατού* κι άπό το Έσελι* της Έλεβης. Κι ένω οι πρώτοι φτάνανε μπροστά στην "Εσπια, τό τέλος της θλιβερής συνοδείας βρισκότανε άκομα στην Κλεισέπορη*.

Κι ήτανε κάτι άφανταστο έκείνη ή πορεία μέσα στή μαύρη νύχτα και στην ψιλή βροχή. "Ενα δάσος πού κινείται και καίεται άπό δαδιά, άπό κεριά, άπό άφαντες* άναμμένες και τά κλάματα κι οί κραυγές τῶν μανάδων πού χάνανε τά παιδιά και μέσα σέ κείνη τή φωτισμένη κόλαση νά τά γυρεύουν, ένω όλοι βουλιάζανε μέσα στά ριζοτόπια τού Τοματζοῦ κι οί άλλοι χάναν τό δρόμο και τό χέρι τῶν δικῶν τους. Κι ακουγες σάν τά χαμένα άγρια νά βγαίνουν ματωμένες άπό μέσα μας οί φωνές, Παναγή!!! Νικόλα!!! άπό κάτω... πιό δεξιά... μ' άκους, παιδί μου; Κι έρχότανε ή ήχω, ώ... ώ... μανίτσα

1. Άφού διαβάσετε προσθήτικά τό κείμενο άπαντήστε στίς παρακάτω έρωτή-σεις; α) Τί είδους γεγονός άφγειται; β) Ποιά σειρά άκολουθεί στήν έκθεση τῶν γεγονότων; γ) Αναζητά τίς αιτίες πού τά προκάλεσαν; Οι άπαντήσεις σας θά δώσουν τά βασικά γνωρίσματα ένός χρονικού.
2. Ό αφηγητής χρησιμοποιει άπλα έκφραστικά μέσα και πρώτο πληθυντικό πρόσωπο στήν αφήγηση. Τί πετυχαίνει μέ αύτό τόν τρόπο νά μεταδώσει στόν άναγνωστη;

TATIANA ΓΚΡΙΤΣΗ-ΜΙΛΛΙΕΞ. Γεννήθηκε τό 1920 στήν Αθήνα. Σπούδασε γαλλική φιλολογία. Ασχολήθηκε κυρίως μέ τήν πεζογραφία και συνεργάστηκε μέ πολλά φιλολογικά περιοδικά. Βιβλία της μεταφράστηκαν σέ ξένες γλώσσες. "Έργο της: Πλατεία Θησείου, Στό δρόμο τῶν άγγελων, Κοπιώγυτες και πεφορτισμένοι, Ίδιού ίππος χλωράς, Τά Σπαράγματα, Ή Τρίπολη τού Πόντου κ.ἄ.

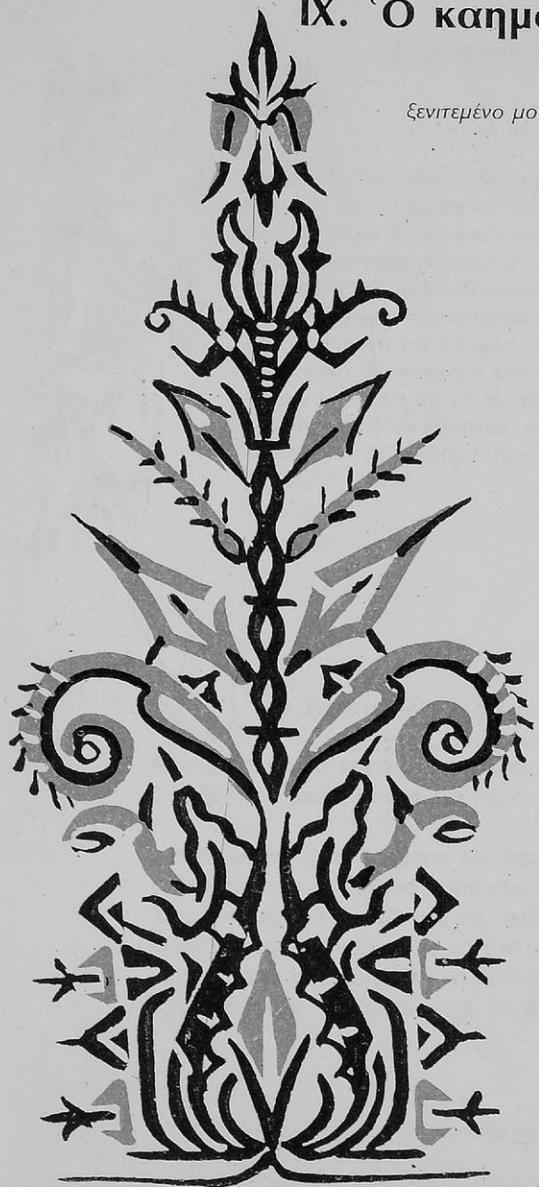
"Εσπια, Σατού, Έσελι, Κλεισέπορη: χωριά στήν περιοχή τής Τρίπολης. άφάνα: άγκαθωτός θάμνος.

Ο σύρχος και τοποικής φυσιογρα-
φίας έχει να αντεριούσει
βιογραφίας αργυρίου και
μαργαριτών

IX. Ο καημός τῆς ξενιτιᾶς

ξενιτεμένο μου πουλί καί παραπονεμένο...

(Δημοτικό)

Δημοτικά τραγούδια της Ξενιτιάς

Η Ξενιτιά είναι θέμα πολύ σημαντικό γιά την ελληνική ζωή, άρα και γιά τη δημοτική μας ποίηση, πού καθρεφτίζει τη ζωή. Τό θέμα παρουσιάζεται ιδιαίτερα όξυ σε όρισμένες ελληνικές περιοχές, όπως π.χ. στήν "Ηπειρο (Ιατί). Αύτά τα τραγούδια τα τραγουδούσαν τήν παραμονή τού Ξενιτεμού στό άποχαιρετιστήριο δείπνο και ξεπροβοδούσαν μ' αύτά όποιον έφευγε γιά τά ξένα. Γιά τόν "Ελληνα ή Ξενιτιά είναι βαρύ κακό, βαρύτερο κι άπο τό θάνατο. Πρέπει βέβαια νά λάβουμε ύπόψη ότι τά τραγούδια έγιναν σέ έποχές πού οι μετακινήσεις ήταν δύσκολες, η καί άδυντας, και σέ κοινωνίες κλειστές, όπου οι δεσμοί τών μελών μεταξύ τους ήταν πολύ στενοί.

Ο Ζωντανός ό χωρισμός

Ανοιξε φλιβερή καρδιά και πικραμέν' άχειλι! άνοιξε, πές μας τίποτες και παρηγόρησέ μας.

- Παρηγοριά 'χ' ό θάνατος και λησμοσύν' ό Χάρος, ό ζωντανός ό χωρισμός παρηγοριά δέν έχει.
Χωριζ' ή μάνα τό παιδί και τό παιδί τη μάνα,
χωρίζουνται τ' άντρογυνα τά πολυαγαπημένα·
τώρα ζητας χωρίζουνται, τά δέντρα ξεριζώνουν,
και πάλ ζητανάνουνται, τά δέντρα φύλλα βγάζουν.

Έρωτήσεις

- Τί είναι ό ζωντανός ό χωρισμός: Γιατί αύτός δέν έχει παρηγοριά, ένω ό θάνατος έχει;
- Τί σχέση έχουν τά δέντρα μέ τό χωρισμό και τήν άνταμωση; Πώς λέγεται και τί φανερώνει αύτός ό τρόπος έκφρασεως;

Βαρύτερη ή ξενιτιά

Ολα τά, δέντρα τό πρωί δροσιά είναι γεμισμένα
καί μένα τά ματάκια μου δάκρυα εἰν' γεμισμένα
ἀπ' τόν καημό τῆς ξενιτιᾶς κι ἀπ' τήν πικρή όρφανια.
Η ξενιτιά, ή φυλακή, ή φτώχεια, ή όρφανια
τά τέσσερα ζυγιάστηκαν σ' ἔνα βαρύ καντάρι
καί πιό βαριά ή ξενιτιά μέ τά πολλά φαρμάκια.

Έρωτήσις

1. Μέ ποδιάνις τρόπους τό τραγούδι μᾶς δίνει τόν καημό τῆς ξενιτιᾶς;
2. Πώς λέγεται καί τί φανερώνει ό τρόπος έκφράσεως πού ύπαρχει στούς δυό πρώτους στίχους;

Μάνα, πολλά μαλώνεις με

Μάνα, πολλά μαλώνεις με κι ἐγώ μισέψει* θέλω,
νά φύγω, νά ξενιτευτῶ, στά ξένα νά γυρίζω·
νά κάμεις χρόνους νά μέ ίδεις, χρόνους νά μ' ἀνταμώσεις,
νά 'ρθουνε, μάνα μ', οί γιορτές, οί μεγαλοβδομάδες,
νά πᾶς, μάνα, στήν ἐκκλησιά, νά κάμεις τό σταυρό σου
καί νά στραφεῖς στή μιά μεριά καί νά στραφεῖς στήν ἄλλη,
νά ίδεις μανάδες μέ παιδιά, γυναίκες μέ τούς ἄντρες
καί τοτεσάς*νά θυμηθεῖς πώς ἔχεις γιό στά ξένα,
νά θολαθοῦν* τά μάθια* σου τή θάλασσα νά βλέπεις.

Έρωτήσις

1. Συνήθως τό κίνητρο πού ώθει τούς νέους στήν ξενιτιά είναι να αινιχτήσουν πλούτη καί νά ώφελήσουν έτσι τήν οικογένειά τους. Έδω ποιά είναι ή ἀφορμή;
2. Ποιά συνέπεια τῆς ξενιτιᾶς τονίζεται κυρίως στό ποίημα καί μέ ποιό τρόπο;

μισεύω: ξενιτεύομαι.

τοτεσάς: τότε (ίδιωματισμός).

θολαθοῦν: θολωθοῦν.

μάθια: μάτια.

Χωρισμός

Τώρα είναι Μάγης κι ἄνοιξη, τώρα είναι καλοκαίρι,
τώρα φουντώνουν τά κλαδιά κι ἀνθίζουν τά λουλούδια.
Τώρα κι ὁ ἔρενος βούλεται στόν τόπο του νά πάγει.
Νύχτα σελώνει τ' ἄλογο, νύχτα τό καλιγώνει*,
φκιάνει ἀσημένια πέταλα, καρφιά μαλαματένια,
βάνει τά φτερνιστήρια του, ζώνει καί τό σπαθί του.
Κι ἡ κόρη, ὅπού τόν ἀγαπάει, κρατεῖ κερί καί φέγγει.
μέ τό 'να χέρι τό κερί, μέ τ' ἄλλο τό ποτήρι.
Κι ὅσα ποτήρια τόν κερνάει, τόσες βολές τοῦ λέγει:

– Πάρε μ', ἀφέντη, πάρε με, πάρε κι ἐμέ κοντά σου,
νά μαγειρεύω νά δειπνᾶς, νά στρώνω νά κοιμᾶσαι,
νά γένω γῆς νά μέ πατᾶς, γιοφύρι νά διαβαίνεις,
νά γένω κι ἀσημόκουπα νά πίνεις τό κρασί σου·
ἐσου νά πίνεις τό κρασί κι ἐγώ νά λάμπω μέσα.
– Κει πού πηγαίνω, λυγερή, γυναίκες δέ διαβαίνουν·
ἐκεῖ είναι λύκοι στά βουνά καί κλέφτες στά δερβένια*
καί σένα παίρνουν, κόρη μου, καί μένα μέ σκλαβώνουν.

Ἐρωτήσεις

1. Ήιά τί εἰδους χωρισμό μιλάει τό τραγούδι;
2. Πῶς δείχνεται ἡ ἀγάπη τῆς κόρης;
3. Νά συγκεντρώσετε δημοτικά τραγούδια τῆς Εενιτιᾶς ἀπό γνωστούς σας ἢ
ἀπό ἄλλα βιβλία.

καλιγώνω: πετάλωνω.
δερβένια: στενά περάσματα στά βουνά.

Η λαχτάρα τοῦ γερο-Άνεστη

Ο Άργυρης Έφταλιώτης ξενιτεύπηκε, όταν ήταν 17 χρονών κι όλη του τή ζωή τήν πέρασε μακριά άπό τήν πατρίδα. Στήν Ελλάδα ταξίδευε καμιά φορά, άλλα γιά λίγο καιρό. Πέθανε στά ξένα. Τό διήγημά του 'Η λαχτάρα τοῦ γερο-Άνεστη ανήκει στήν πρώτη καί καλύτερη συλλογή διηγημάτων, πού έξεδωσε τό 1894 μέ τόν τίτλο Νησιώτικες ιστορίες.

Τήν πέρασε τή ζωή του κι ό γέρος ό Άνεστης στήν ξενιτιά, ζωή παραδαρμένη, καραβοτσακισμένη ζωή. Όχι δά καί πώς τή μάδησε τήν ψυχή του ή φτώχεια, πού μάλαμα έπιανε καί κάρβουνο γινότανε. Άπο τέτοιους πόνους ή ψυχή του δέν έπαιρνε. Τόν κρυφότρωγε όμως πάντα τής πατρίδας ό άκοιμητος ό καημός, καί σάν είδε καί άποειδε πώς έλπιδα πά δέν τοῦ άπομεινε, σάν άρχισε κι ένιωθε στά γέρικα στήθια του τήν άνατριχίλα τοῦ Χάρου, τό 'καμε άπόφαση καί τράβηξε γιά τά παιδιακίσια λημέρια του.

Άλλιώτικος γέρος αύτός ό Άνεστης! Γιά τοῦ κόσμου τά μεγαλεία δέν τόν πολυέμελε κιόλας. Ωστόσο νά γυρίσει άπό τά ξένα καί νά φυτρώσει άνάμεσα στούς δικούς του μέ τέτοια χάλια, ύστερα άπό χρόνους καί χρόνους άγωνία καί βάσανο, δέν τοῦ έρχότανε καί πολύ. Θά πεις, οί καθαυτό οί δικοί του συχωρεμένοι όλοι, κι άλλους όπ' άνίψια καί τέτοιους δέ θ' άνταμωνε πιά, έξόν Ίσως δυό τρεῖς έξαδέρφους, γέρους κι αύτούς. Μά νά πάλι, άπό δῶ τό γύριζε, άπό κεῖ τό γύριζε, δέν τοῦ πήγαινε. Τ' ζηνειρό του ήτανε νά ξαναφανεί στήν πατρίδα του, μά νά είναι καί κάτι. Δέν τό κατάφερε τ' ζηνειρό; Τί νά πηγαίνει πιά τώρα καί νά τούς δείχνει τή γύμνια του! "Ελα όμως πού δέν τό θελε καί νά πεθάνει στά ξένα! Νά ζήσει στά ξένα, ναί μέ τό σήμερα, μέ τό αὔριο, ζεις στά ξένα. Μά νά πεθάνεις στά ξένα καί σύγκαιρα οί πατριώτες σου νά γλυκοκοιμοῦνται στό μοσχομυρισμένο τους χώμα – αύτό δέν μποροῦσε νά τό βαστάξει ό γέρος.

Τ' ζηνειρευότανε λοιπόν καί τό λαχταροῦσε ν' άποθάνει στόν τόπο του, κι ετσι ξεκίνησε μέ τ' άπομεινάρια τοῦ είναι του. Νά πάει όμως μέσα στό χωριό καί νά πει πώς έγω είμαι ό Τάδες, αύτό δέν τ' άποκοτούσε*.

άποκοτοῦσε: άποτολμοῦσε.

—”Επειτα είναι κι άργα. Ποιός θά μέ πονέσει πιά τώρα! έλεγε μονάχος του, καθώς άραζε τό βαπόρι σέ λιμάνι πού γειτόνευε μέ τ' αγαπημένο νησί του.

Μόλις πάτησε πόδι στή χώρα έκεινη, κι εσια στό σπιτάλι* μαζί μέ τό εχει του*.

—Νά μείνουν αύτά έδω, λέει στούς άνθρωπους έκει. Έμένα δέ μοῦ είναι και πολύ χρειαζούμενα. Ό πρωτος πού άναλάβει κι είναι έτοιμος νά μισέψει,* τού τά χαρίζετε.

Καὶ γίνεται ἄφαντος ὁ γερο-Ἀνέστης.

Τραβάει κατά τή Σκάλα, βρίσκει πέραμα*, καί σ' ἔνα μερόνυχτο μέσα τηράει* τίς όλόχαρες ἀκρογιαλιές τοῦ νησιοῦ του. Έκει πού ἡ πλάση λέξ καὶ λούζεται κάθε ταχινῆ* καὶ λαμπροφορεῖται θεοφώτεινη, ὀλοκάθαρη καὶ παρθένα, πού μήτε κουρέλι μήτε παλιόχαρτο πολιτισμοῦ δέ βλέπεις ἐπάνω στ' ἀσπρογάλαζα τά χαλίκια πού στρώνονται στήν ἀκρογιαλιά· ἐκεὶ πού στά πρώτα του χρόνια ὁ γέρος μας ἐπαιξε μ' ἀνάλαφρη καρδιά καὶ μ' ἀξένοιαστο νοῦ, ἐκεὶ ξαναβρέθηκε τώρα, καταδαμασμένος ἀπό τοῦ χρόνου τ' ἀκαταπόνετο χέρι, σκυφτός, ζαρωματιασμένος, βουλιασμένα τά μάτια του, τά χέρια τρεμάμενα. Παράμερη ἐξοχή, πού τό καλοκαίρι μονάχα τή θυμοῦνται οι χωριανοί καὶ τή διαλέγουνε γιά τά ξεφαντώματά τους.

Τώρα ὅμως, ἄνοιξη ἀκόμα, ὁ γέρος ὁ Ἀνέστης πλανιόταν ὄλομόναχος στή λησμονημένη ἐκείνη γωνιά τοῦ κόσμου, βγάζοντας ξεφωνήματα κι ἀκατανόητα λόγια, κάθε φορά πού ἀγνάντευε βράχο ἡ χωράφι ἡ κορφοβούνι τριγύρω καὶ τοῦ θύμιζε τῆς νιότης τά χρόνια. Μιά πάνω στήν ἄλλη μαζευόταν στόν ἀναγαλλιασμένο του νοῦ οι παλιές οι ιστορίες, τά παλιά τά γλέντια, τά περασμένα τά πρόσωπα καὶ τά πράγματα, πού κάθε κύμα ἐλεγες καὶ τά τραγούδαγε μέ τό γλυκό του μουρμουρητό, ἐκεὶ πού πλαγιασμένος τώρα στόν ἥλιο μισοάνοιγε κάθε λίγο τ' ἀδυνατισμένα του μάτια, νά τίς δεῖ ἄλλη μιά καὶ νά τίς χύσει μές στήν ψυχή του τίς ἀνάλλαγες, τίς ἀγέραστες ὄμορφιές τῆς πατρίδας του.

Θά 'λεγες πώς ἀναστήθηκε μαζί μέ τό νοῦ του καὶ τ' ἀποσταμένο κορμί του. Κι ώστόσο, καταπονεμένο τόσους χρόνους ἀπό τή βαριά

σπιτάλι: νοσοκομείο.

τό εχει του: ἡ περιουσία του, ὅσα είχε μαζί του.

μισεύω: ξενιτεύομαι, ἀναχωρῶ.

πέραμα: πλωτό μέσον: ἔδω καίκι.

τηράω: κοιτάω.

κάθε ταχινή: κάθε πρωΐ.

τήν ξενιτιά καί τώρα πάλι μ' ἄξαφνης καρδιλᾶς καρδιοχτύπια συνταραγμένο, χειροτέρευε ἀντί νά καλυτερέψει ἡ σάν τό φύλλο τρεμούλιαζε.

Μόλις τό βράδυ βράδυ, σάν ἄρχισε τό σκοτάδι καί πλάκωνε, κι αὐτός ἀκόμα λόγιαζε*, μέ τά μάτια ὄνειριασμένα, τ' ἀντικρινά τά βουνά ἐνός ἄλλου νησιοῦ, καταπόρφυρα μέ τήν ἀντιφεγγιά τοῦ βασιλεμένου τοῦ ἥλιου, μόλις τότε τό στοχάστηκε πῶς, ὅταν ξεπήδησε ἀπό τό καικι κι ἔσυρε κατά τήν ἔξοχή, δέ νοιάστηκε μήτε ἐνός μερόνυχτου ψωμί νά πάρει μαζί του.

— Κι ἄν μείνω καί νηστικός μιά νυχτιά, τί πειράζει; λέει τότες. Θά μέ θρέψει τῆς πατρίδας τ' ἀγέρι ώς τό ταχύ*.

Κι ἀποκοιμήθηκε στήν ἀκρογιαλιά, δίπλα στής θάλασσας τό νανούρισμα, μέ τό νοῦ μαγεμένο ἀπό τίς μύριες εἰκόνες, πού τίς ἀνιστοροῦσε ὄλες ἐκείνες τίς ὥρες.

Δέν τά ξανάνοιξε πιά τά βαρεμένα του μάτια ό γέρος. Πιό γνωστικό κι ἀπό πολλούς φίλους τό κύμα, ἐπάνω στή μεγαλύτερη τήν καλοτυχιά τῆς πονόδαρμένης ἐκείνης ψυχῆς, τήνε νανούρισε μέ τό μουρμουρητό του καί τήν ἔστειλε μιά καί καλή στόν αιώνιο τόν ὑπνο.

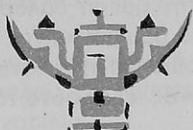
Ἐρωτήσεις

1. Γιατί ό γερο-Ἀνέστης δέ θέλει νά γυρίσει στό χωριό του καί γιατί εἶναι εύτυχισμένος ἐπιστρέφοντας στ' ἀκρογιάλι τοῦ νησιοῦ του; (Νά ἐπισημάνετε στό διήγημα ὅ, τι ἔχει σχέσει μέ τήν εύτυχία του).
2. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεῖ διαδοχικά τούς κυριότερους ἐκφραστικούς τρόπους, πού μεταχειρίζεται κάθε πεζογράφος: τό μονόλογο, τήν περιγραφή καί τήν ἀφήγηση. Γιατί τό κάνει αὐτό;
3. Νά μελετήσετε καλά τό διήγημα καί νά ἀπαντήσετε στά παρακάτω ἐρωτήματα: α) ποιά ἐπίθετα, πού ἔχουν σχέση μέ τό γερο-Ἀνέστη καί τή ζωή του, ξεχωρίζετε ἀπ' ὄλο τό διήγημα; β) γιατί ό συγγραφέας τοποθετεῖ τήν ἐπιστροφή τοῦ γερο-Ἀνέστη τήν ἄνοιξη; γ) ή περιγραφή τής φύσης ἔχει σχέση μέ τήν ψυχική κατάσταση τοῦ ἥρωα; δ) γιατί ό γερο-Ἀνέστης θυμάται τίς εύτυχισμένες στιγμές τῆς ζωῆς του;

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ (1849-1923). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Κλεάνθη Μιχαηλίδη. Γεννήθηκε στή Μόλυβο τῆς Λέσβου καί πέθανε στήν Ἀντίμη τῆς Γαλλίας. Ξενιτεύτηκε σέ ἥλικια δεκαεφτά χρονῶν καί πέρασε ὅλη του τή ζωή στά ξένα ώς ἐμπορος ἢ ἐμπορικός ὑπάλληλος (Μάντσεστερ, Λίβερπουλ, Βομβάη). Ἡταν μαζί μέ τόν Πάλλη ἀπό τούς πρωτοπόρους τοῦ δημοτικισμοῦ. "Ἐργα του:

λογιάζω: βλέπω, παρατηρῶ.
ώς τό ταχύ: ὡς τό πρωί.

α) ποίηση: Παλιοί σκοποί, β) διηγήματα: Νησιώτικες ιστορίες, Φυλλάδες του Γεροδήμου, γ) μεταφράσεις: Όμήρου Οδύσσεια (Οι ραψωδίες α-φ). Έπειδή έζησε στήν ξενιτιά, μέ τα διηγήματά του (κυρίως τίς Νησιώτικες ιστορίες) έκφράζει δλη του τή νοσταλγία γιά τό νησί και τούς άνθρωπους του.

Αργύρης Εφταλιώτης

Αληθινό παραμύθι

Τό διήγημα άνήκει στίς Νησιώτικες Ιστορίες καιί άναφέρεται στήν άποδημία. Ξενιτεμένος καιί ό ίδιος ο συγγραφέας χρόνια στήν Αγγλία καιί στίς Ινδίες (έργαζόταν στόν έμπορικό οίκο των Ράλληδων πού είχε τήν έδρα του στήν Αγγλία) δείχνει μιά ίδιαίτερη εύαισθησία σέ ό, πι έχει οχέση μέ τήν ξενιτιά.

Ταξιδευα τίς προάλλες άπο τό νησί μας στήν Πόλη. Σάν βρίσκουμαι σέ ταξίδι, θέλω νά ρωτώ καιί νά μαθαίνω μαζί μέ ποιούς ταξιδεύω. Τό βαπόρι μας πολλούς έπιβάτες δέν είχε, μά σάν άγγιξαμε* στή βορινή πόλη* του νησιού, άνεβθηκε κάποιος, πού μοῦ φάνηκε σάν παράξενος. Φράγκικο ήθος*, φράγκικοι τρόποι, ώς καιί περπατηξιά φράγκικη. Κι ώστόσο τόν άχόρταγο τό βαρκάρη του τόνε στόλιζε μέ καθάρια ρωμαϊκα!*

— Τί πράμα νά είναι πάλι αύτός! είπα μόνος μου.

Σάν ξεκίνησε τό βαπόρι, τόνε σιμώνω, τόνε χαιρετῶ, κι άνοιγω όμιλες μαζί του.

— Και ποῦθε είστε; τοῦ λέγω.

*άγγιζω: πιάνω, πλησιάζω.

*βορινή πόλη: ή Μόλυβος τής Μυτιλήνης (άρχαία Μήθυμνα).

*ήθος: χαρακτήρας.

*τόν στόλιζε μέ καθάρια ρωμαϊκα: δηλ. τόν έβριζε.

– Άπο τό μέρος πού μέ είδατε νά μισεύω*.

– Καί γιά ποῦ, ἀν θέλει ό Θεός;

– Γιά τήν Εύρώπη. Πέρασα ἐκεī τή νιότη μου ὅλη. Ήρθα νά δῶ τούς δικούς μου καί τώρα γυρίζω πίσω.

Μέ τά λόγια γενήκαμε φίλοι. Καθίσαμε στό κατάστρωμα οί δυό μας τό βράδυ καί κοιτάζοντας τήν ἡμερη θάλασσα μπρός καί τά βουνά ἀντικρύ, λέγαμε, ἔγώ τά δικά μου καί κείνος τά δικά του.

Ήτανε μεγάλη καί πολυπαθιασμένη ἡ ιστορία του. Μέ παρακάλεσε σόμως νά μή τήν ξαναπῶ κανενός, ἐξόν αύτό τό μικρό μέρος πού θά σᾶς δηγηγθῶ τώρα:

– "Ἐφυγ" ἀπό τό νησί μας μικρός μικρός. Κι ἵσια στά μακρινά τά ξένα. "Ἴσια στήν Εύρώπη, ἐκεī πού λέτε σεῖς οί πολύζεροι πού είναι τά φῶτα, μά γώ τήνε βρῆκα γεμάτη σκότος καί καταχνιά, καί τό λησμοβότανο* στά θλιβερά μονοπάτια της! Εἴκοσι χρόνια μέ μισοκοίμιζε τό φοβερό βιτάνι. Εἴκοσι χρόνια μ' ἔτρωγε σκουλήκι κρυψό, τής πατρίδας ὁ ἀθάνατος πόθος, πού μήτε μιά Εύρώπη δέ σώνει νά τόν ξεριζώσει ὀλότελα.

Στά εἴκοσι τά χρόνια τό καταπόνεσε ἡ λαχτάρα τό λησμοβότανο. Ξύπνησε ή καρδιά μου, ξύπνησ' ό νοῦς μου, ὅλα μου ξύπνησαν καί πατρίδα ζητοῦσαν.

Παίρνω τό βαπόρι κι ἵσια κάτω κατά τά νησιά μας. Τά βρῆκα ὅλα στόν τόπο τους! "Ολα γελοῦσαν ἀκόμα, καθώς πού γελοῦσαν τότες πού μέ κατευόδωναν. Κι ό ἥλιος, σάν νά ξερε καί αύτός τό τί ύπόφερε ἡ ράχη μου ἐκεī ἀπάνω, δός του καί μοῦ τή ζέσταινε, ώσπου μούδιαζα ἀπό τήν εύχαριστηση."

Ο καημένος ό πλοιάρχος τοῦ μικροῦ βαποριοῦ πού μ'. ἔφερνε στήν πατρίδα μου, μόνο πού δέν ἔκλαψε σάν τά 'μαθε ὅλ' αύτά. Ήτανε βράδυ βράδυ σάν φτάσαμε, κι ώσπου ν' ἄράξει τό βαποράκι στόν κόρφο μας, σκοτείνιασε κιόλας. Κι ἔβλεπες πού ἄναβαν ἔνα τά φῶτα τῶν σπιτιών ἀντικρύ.

– Βάλε τώρα φωτιά, καπετάνιο!

Πηγαίνει ό γέρος στό κανόνι, μά δέν παίρνει φωτιά! Τρέχει λοιπό στή σφυρίχτρα κι ἀμέσως ἀρχινάει ἔνα βοητό πού θαρροῦσες καί πετάχτηκε κανένας δράκος ἀπό τά σπλάχνα τής γῆς, καί σφύριζε μίση ὥρα νά πάρει ἀναπνοή.

– "Ε, φτάνει, καπετάνιο! Τό καταλάβανε. Νά ή βάρκα πού ἔρχεται.

Ηρθε ή βάρκα μέ μερικά παλικαράκια χαρούμενα. Ανεβήκανε γλή-

μισεύω: ξενιτεύομαι, ἀνασχωρῶ.

λησμο(νο)βότανο: τό βιτάνι τής λησμονιάς.

γορα και με καλοσωρισανε ντροπαλα ντροπαλα. – Για δες έκει, πού άντις να με πάρουνε με τα λεμόνια υστερ' από τόση άπονεσιά, τα κα-ημένα τα παιδιά να με ντρέπουνται, λέει, και να δακρύζουν κιόλας!

– Και ποιοί είστε σείς;

– Έγώ είμαι ο άδεξιμός* σου.

– Έγώ ο ξάδερφός σου – ο άνεψιός σου, ο γαμπρός σου.

Πικρός κι άναποδος είσαι, ω κόσμε, μά εχεις και τίς παράξενές σου τίς γλύκες.

"Εσκιζε ή βάρκα τα κύματα και πήγαινε κατά τή σκάλα*.

Ακόμα δέν έδεσε τό παλαμάρι ό μπαρμπα-Σταμάτης, και δρόμο νά προφτάσει πρώτος τά συχαρίκια.

– Τώρα πιά δέ με γελάτε, φώναξα σάν πάτησα χῶμα. Σᾶς ξέρω όλους έσας. Νά ο θειός μου! "Ασπρισε όμως! Νά κι ο χουβαρντάς ο Ζήσης μέ τό πονηρό του γέλιο!

Δέν μπόρεσα νά πάω μπρός. Στάθηκα λιγάκι, τούς πήρα τριγύρω μου, γύρεψα νά τούς μιλήσω, ήθελα νά τούς πω πώς τάχατις δέν ἄλλα-ξαν, και πώς μοῦ φαινότανε σά νά μήν ἔφυγα ποτές από κοντά τους. Δέν μπόρεσα ν' ἀνοίξω τό στόμα μου. 'Ακούμπησα πάνω στό γέρο τό θειό μιά στιγμή, σφουγγίσαμε τά δάκρυα μας και ξεκινήσαμε από τή σκάλα, μέ τό φανάρι.

Πηγαίνοντας, στέκουμουν κάποτες νά κοιτάξω ἐδῶ καινούριο σπίτι, ἔκει δρόμο καινούριο, περιβόλια κεῖ πού άφηκα χαλάσματα, ἀργαστή-ρια κεῖ πού ήξερα βράχους. Καί θαρροῦσα πώς ήμουν καί δυό φορές ἀψηλότερος ἔκει πέρα, μικρά μικρά καθώς φαίνουνταν ὅλα. Τούς τό λεγα και γελοῦσαν.

'Από μέσα όμως μέ βασάνιζε βαριά συλλογή. Συλλογιούμουν κι ἔλεγα πώς ν' ἀνταμώσει ἀνθρωπος μάνα υστερ' από τόσα χρόνια, παῖξε γέλασε δέν είναι, καί πώς χρειάζεται δῶ θάρρος καί θάρρος, νά μήν πάθει τίποτις κι ή γριά. Πήρα λοιπόν τόν ἀέρα πού παίρνουν οί μεθυ-σμένοι, σάν θέλουνε νά δείξουν πώς δέ μέθυσαν τάχα. Περπατοῦσα γερά και χτυποῦσα τό ραβδί μου κάτω μ' ἀπόφαση. 'Η καμένη ή γριά μοῦ ἔλεγε κατόπι πώς και κείνη τήν ἵδια τήν ἀπόφαση πολεμοῦσε νά κάμει. Κι ἔτσι βρεθήκαμ' ἄξαφρα ό σνας ἀντίκρου στόν ἄλλονα! Σε μιά στιγμή ἀκουμπήσανε τά δυό πρόσωπα τό ἔνα σ' ἄλλουνού τόν ὡμο. Λέξη δέν ἄκουγες. Παραστεκόντανε σαράντα ως πενήντα δικοί και φί-λοι, μέ μιά κατάνυξη, σάν νά 'βλεπαν ιερό μυστήριο. Κι ήταν τό ιερό-

*άδεξιμός: άναδειμός, άναδεχτός, βαφτιστικός.

*σκάλα: ἀποβάθρα.

τερο μυστήριο τῆς ζωῆς μου, γιατί ἔνα φιλί μοῦ σφόύγγιζε μιᾶς ἀλάκερης ζωῆς ἀμαρτίες!

Αναστηκώνω τά μάτια μου νά δῶ τριγύρω μου, καὶ μέ παίρνει μιά κοπέλα στήν ἀγκαλιά της κλαίγοντας. Μοῦ εἶπαν πώς ἦταν ἡ ἀδερφή μου!

— Τί ὅμορφη πού εἶσαι, τῆς εἶπα, γυρεύοντας νά χωρατέψω, καὶ πνίγηκαν τά λόγια στά δάκρυα. "Ητανε λίγω μηνῶ νύφη, μέ γαμπρό πλάγι της, πού περίμενε κι αὐτός νά μ' ἀγκαλιάσει. Πιάνω τό χέρι του καὶ τοῦ λέγω. — «Ἐσύ μοῦ τήν ἔκαμες ἔτσι ὅμορφη, γιατί ἦταν ἀγριοκάτσικο, σάν τήν ἐπαιρνα στά γόννατά μου τεσσάρω χρονῶ μικρούλα». Γυρίζω καὶ ξαναβλέπω τά μάτια της, καί, «Σέ γνωρίζω τώρα», τῆς κάνω, «μεγάλωσες, μά δέν ἄλλαξες».

Κι ἔτσι παιζοντας καὶ κλαίγοντας πέρασα τήν τρομερή αὐτή εὔτυχια, πού ταίρι δέν ἔχει στόν κόσμο.

Σάν μπήκαμε σπίτι, μέ πήρανε στό σαλόνι. Τό σπίτι ἦταν ἀπάνω κάτω τό ἴδιο, μά τά ἐπιπλά φράγκικα τώρα!

— Ανάθεμά σε, Φραγκιά, πού ώς καί δῶ ἥρθαν τά σημάδια σου, εἶπα στό νοῦ μου. Μά δέν πρόφτασα νά ξεστομίσω τίποτις, γιατί γέμισε ἀμέσως τό σπίτι τρεῖς γενεές, τίς δυό πού ἤξερα, (ἐξόν ἐκείνους πού μισέψωνε γιά τ' ἀγύριστο τό ταξίδι), καὶ τήν καινούρια πού ξεφύτρωσε κατόπι.

Τί χάζι, σάν τά 'παιρνα ἔνα ἔνα τά παιδιά τῶν παιδιῶν πού γνώριζα, καὶ τους ἔλεγα τίνος ἦταν. — «Ἐσύ εἶσαι τοῦ δείνα, ἐσύ τής τάδε. Καὶ κανένα λάθος δέν ἔκαμα! Καὶ δῶσ' του γέλια, γιά νά ξεχαστοῦν κι οι παλιές οι πίκρες.

Νά παραστάινω τήν ἀντάμωση καθενός παλιοῦ φίλου καὶ δικοῦ, χρειάζεται πιότερη ώρα. Σᾶς λέω μοναχά πώς κάθε καινούριο πρόσωπο ἦταν κι ἀπό 'να νιῶσμα*, καὶ κάθε φορά τό 'Βρίσκα! Τόσο καλά τά θυμούμουν τά παλιά τά χρόνια.

"Ε, παλιά χρόνια! Βρίσκω πάλι τή χάρη σας καὶ τή γλύκα σας! Βρίσκω τόν ἀποκρέβατο* μέ τά σύκα, τ' ἀρμάρι μέ τά γλυκά, τίς τηγανίτες τό πρωί πρί νά φέξει, καθετίς πού σοφίζουνται οἱ μανάδες, γιά νά μᾶς ξανακάμουν παιδιά, κι ἂς ἀσπρισαν τά μαλλιά μας! Σᾶς βρίσκω στίς πάλιές καρδιές καὶ στά παλιά τά τραγούδια — μά σάν πηγαίνω στά καινούρια τά σπιτικά καὶ βλέπω καινούρια πρόσωπα κι ἀκούγω καινούρια πρά-

νιῶσμα: πρόβλημα, αἰνιγμα.

ἀποκρέβατος: ειδικός χώρος τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἀποθηκεύονται καρποί καὶ ἐλιές.

ματα, σκεπάζεται ή ψυχή μου και θαρρώ πώς ξενιτεύτηκα πάλι! Έπειδή τά 'φεραν και δῶ τοῦ «πολιτισμοῦ» τά κουρέλια από τή Σύρα κι από τήν Πόλη, άνθρωπεψε τάχα και δῶ τό ρωμαίικο και τά 'χασαν όλα τους τά νησιώτικα, ώς και τά τραγούδια τά 'χασαν! Αχ, τραγούδια τής πατρίδας μου πονεμένα! Έγώ ο ξενιτεμένος σᾶς τραγουδοῦσα κι οι άξενιτευτες έκεινες κοπέλες δέν ηθελαν πιά νά σᾶς έσρουνε, μόνο τσαμπούνιζαν* κορακίστικα* τραγουδάκια τής έποχής!

– Πάμε στήν έξοχή μας, λέω μιά μέρα τής μάνας. Κι ας είναι κι 'Οκτώβρης μήνας. Έκει δέ θ' ἄλλαξε τίποτις.

Κι έτσι ήταν. Ό πύργος, οι λεῦκοι* κοντά του, ή βρύση στό πλάγι, οι πλάτανοι παραπάνω, τά κοπάδια στά βουναράκια τριγύρω μέ τά κουδούνια τους, πού έλεγες και κρατοῦσαν τόν ίσιο τής φλογέρας, ή θάλασσα παρακάτω, όλα, όλα τά ίδια. Μήτε γεράσανε, μήτε θά γεράσουν ποτέ τους. Ετοιμα νά σέ χαιρετίσουν και νά σ' άναστήσουν, όσο γέρος, όσο βαρεμένος κι αν είσαι!

Παίρνω τή γριά μου στό ξωκλήσι τής άκρογιαλιάς. Προσκυνοῦμε, άνάβουμ' ένα κερί και τάζουμε νά περάσουμε μαζί τά στερνά στερνά χρόνια έκει πέρα.

– Μόνο νά ξαναπάω ἄλλη μιά, τής λέω, κι ὄρκο σοῦ τό κάνω πώς δέν ἀργώ τώρα.

Είδε τή λαχτάρα μου και δέν είπε οχι. Μόνο γύρισε τά μάτια της κατά τή θάλασσα και τραγούδησε ένα παλιό τραγούδι τοῦ μακαρίτη τοῦ γέρου της:

'Η θάλασσα ξεβούρκουσι* τά ράχτα* πά τσι δέρνει,
τσι πάλι ξαναβούρκουσι, πάλι στά ράχτα δέρνει.

Έρωτήσεις

1. Νά βρείτε μέ φράσεις τοῦ κειμένου τόν τρόπο μέ τόν όποιο έκφράζεται ή έντονη νοσταλγία τοῦ ξενιτεμένου.

τσαμπουνίζω: κλαυθμηρίζω, φλυαρώ.

κορακίστικα τραγούδια: έλαφρά τραγούδια σέ άκατάληπτη γλώσσα.

οί λεῦκοι: οι λεῦκες.

ξεβούρκουσι: ξεβούρκωσε, γαλήνεψε.

ράχτα: βράχια. Πρόκειται για παλιό τραγούδι τοῦ νησιοῦ σέ τοπικό ίδιωμα:

'Η θάλασσα φουρτούνιασε, τά βράχια πάει και δέρνει
και πάλι ξεφουρτούνιασε, πάλι τά βράχια δέρνει.'

2. Ο ξενιτεμένος βρῆκε, λέει, τήν Εύρώπη «γεμάτη σκότος καί καταχνιά». Τί θέλει νά πεῖ;
3. Πῶς κρίνει τόν έξευρωπαϊσμό στόν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν συγγενῶν του;
4. Ἀκολουθεῖ ό συγγραφέας χρονολογική σειρά στήν ίστορία ή οχι; Τί πετυχαίνει μέ αύτή τήν τεχνική;

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 172.

Νικηφόρος Βρεττάκος

Ἐπιστροφή

Μέ σπαραγμό κρατώντας τή βαριά καρδιά μου
βρῆκα τό πατρικό μου σπίτι νά κοιτάζει,
μές ἀπ' τίς φυλλωσιές, σάν ἄλλοτε, τή δύση

μέ σπαραγμό κρατώντας τή βαριά καρδιά μου...

Γοργά τό τζάκι ή μάνα μου τρέχει ν' ἀνάψει.
Κι ἐνῶ ἀπ' τήν πόρτα βλέπω τίς γλυκές του λάμψεις,
μέ σπαραγμό κρατώντας τή βαριά καρδιά μου,
δέ μπαίνω μέσα. Ἀπέξω κάθομαι καί κλαίω...

Ἐρωτήσεις

1. Τί έκφράζει ό ποιητής μέ τό ποίημά του αύτό;
2. Νά βρείτε τίς εἰκόνες πού ύπαρχουν στό ποίημα καί νά έξηγήσετε γιατί τίς χρησιμοποίησε ό ποιητής.
3. Γιατί ό ποιητής δέ μπαίνει μέσα στό σπίτι;
4. Οι ποιητές πολλές φορές ἐπαναλαμβάνουν λέξεις, στίχους ή καί ὅλόκληρες στροφές, γιά νά τονίσουν μιά ίδεα. Ποιός στίχος ἐπαναλαμβάνεται στό ποίημά μας καί ποιά ίδεα τονίζεται μέ τήν ἐπανάληψή του;

Βιογραφικά τοῦ ποιητή στή σελ. 31.

Λορέντζος Μαβίλης

Πατρίδα

Ο ποιητής Λορέντζος Μαβίλης ξέζησε πολλά χρόνια στή Γερμανία. Έκει – στό Μόναχο συγκεκριμένα – έγραψε και τό παρακάτω ποίημα τό 1888.

Πάλε ξυπνάει τής ἄνοιξης τ' ἀγέρι
στήν πλάσθι μυστικῆς ἀγάπης γλύκα,
σάν νύφ' ἡ γῆ, πόχει ἄμετρα ἄνθη προίκα,
λάμπει, ἐνῶ σβηέται τής αὐγῆς τ' ἀστέρι.

Πεταλοῦδες πετοῦν ταίρι μέ ταίρι,
ἐδῶ βουίζει μέλισσα, ἔκει σφήκα:
τή φύση στήν καλή της ὥρα ἐβρῆκα,
λαχταρίζει ἡ ζωή σ' ὅλα τά μέρη.

Κάθε μοσκοβοιλά και κάθε χρῶμα,
κάθε πουλιοῦ κελάθδημα ξυπνάει
πόθο στά φυλλοκάρδια μου κι ελπίδα

νά σοῦ ξαναφιλήσω τ' ἄγιο χῶμα,
νά ξαναὶδῶ και τό δικό σου Μάη,
ὅμορφή μου, καλή, γλυκιά πατρίδα.

Έρωτήσεις

1. Ποιά εἰκόνα δίνει ό ποιητής στίς δυο πρώτες στροφές; Νά βρείτε τίς λέξεις πού συνθέτουν τήν εἰκόνα.
2. Πώς συνδέονται νοηματικά οι δυο τρίστιχες στροφές με τίς προηγούμενες; Μέ ποιά λέξη κυρίως γίνεται ή σύνδεση;
3. Τί φανερώνει τό ποίημα; Γιατί ὄνομάζεται Πατρίδα και ὅχι Ἀνοιξη;
4. Πώς λέγεται αύτό τό είδος τοῦ ποιήματος και ποιά είναι τά χαρακτηριστικά του;

Βιογραφικά τοῦ ποιητή στή σελ. 92.

Γιωργος Σεφέρης

Έγχει 8 στροφέων Ο χυρισμός του ξενιτεμένου

Τό ποίημα γράφτηκε στήν Αθήνα τήν άνοιξη του '38. Περιέχεται στήν ουλλογή Ήμερολόγιο καταστρώματος (Α). Δίνουμε τίς τρεῖς πρώτες στροφές. Έχει 8 στροφές?

«Παλιέ μου φίλε, τί γυρεύεις;
Χρόνια ξενιτεμένος ήρθες
μέ εἰκόνες πού ἔχεις ἀναθρέψει
κάτω ἀπό ξένους οὐρανούς
μακριά ἀπ' τό τόπο τό δικό σου».

«Γυρεύω τόν παλιό μου κῆπο·
τά δένδρα μοῦ ἔρχονται ὡς τή μέση
κι οἱ λόφοι μέ τίς παπαροῦνες
κι ὅμως σάν ἥμουνα παιδί
ἔπαιζα πάνω στό χορτάρι
κάτω ἀπό τούς μεγάλους ἵσκιους
κι ἔτρεχα πάνω σέ πλαγιές
ώρα πολλή λαχανιασμένος».

«Παλιέ μου φίλε, Ξεκουράσου,
σιγά σιγά θά συνηθίσεις·
Θ' ἀνηφορίσουμε μαζί¹
στά γνώριμά σου μονοπάτια.
Θά ξαποστάσουμε μαζί¹
κάτω ἀπ' τό θόλο τῶν πλατάνων
σιγά σιγά θά ῥθοῦν κοντά σου
τό περιβόλι κι οἱ πλαγιές σου»...

Ερωτήσεις

1. Τί γυρεύει νά βρει στήν πατρίδα του ο ξενιτεμένος καί τί βρίσκει; Ποῦ όφει λεται ἡ ἀλλαγή τῶν ἐντυπώσεων;
2. Ποιό αἴσθημα τόν βασανίζει;
3. Τό ποίημα είναι γραμμένο μέ μορφή διαλογική. Σᾶς θυμίζει κανένα δημοτικό τραγούδι μέ τό ίδιο θέμα;

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 147.

180 Λόγια
|| Νά δέρε σουσεια ψ 109 - 121 και ψ 171 - 200
και αυτούντες τα δύο φοίταρα
Ψηφιοποίηση από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

((Εξοικείωση)) της ημέρας 11/03/2013

Ιωρογράφηση

Οι ~~κωνσταντίνοις~~
αεροστάτοι ~~καταστρέψανται~~
και νά γίνεται ~~χαροκόπειο~~
~~τελετελέσεις~~ διαστολή των ωρών
την προσήκουν

Τό ~~βιοτάρα~~
ιδρογόνους τα
σε γυρεύειν
φόντο

Τό ~~βιότρο~~
τό ~~χρωμάτων~~
σινά διατάξεις

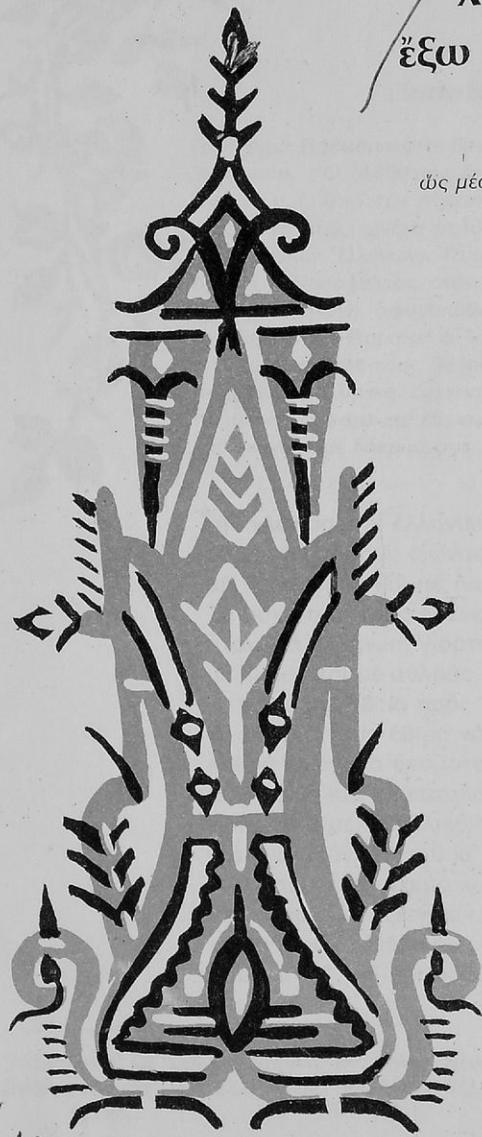
σημεγειας φόντο
σοφίας ι

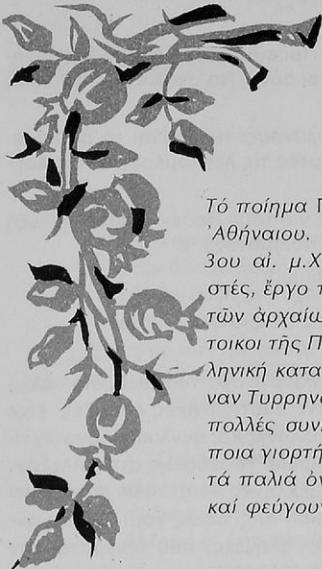
φιλοσοφικών
χωρίς νά τίσει
αεροσυνάρτησης
άκρως τά
ιωρογράφησης

X. Ο ελληνισμός ἔξω ἀπό τά σύνορα

καί τήν Κοινήν Ἑλληνική Λαλιά
ώς μέσα στήν Βακτριανή τήν πήγαμεν
(Κ. Π. Καβάφης)

Ο ελληνισμός

Ποσειδωνιάται

Τό ποίημα Ποσειδωνιάται βασίζεται σε μιά πληροφορία του 'Αθήναιου. ('Ο 'Αθήναιος ήταν "Ελληνας συγγραφέας τοῦ Ζου αἱ. μ.Χ. ἀπό τὴν Αἴγυπτο. "Ἔγραψε τούς Δειπνοσοφίστες, ἔργο πού περιέχει πολύτιμες πληροφορίες γιά τῇ ζωῇ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων). Τό σχετικό χωρίο του λέει: «Οἱ κάτοικοι τῆς Ποσειδωνίας, στὸν τυρρηνικό κόλπο, ἐνῶ εἶχαν Ἑλληνική καταγωγή, ἀφομοιώθηκαν ἀπό τοὺς ντόπιους κι ἔγιναν Τυρρηνοί ἢ Ρωμαῖοι: ἀλλαξαν γλώσσα καθὼς καὶ τίς πού πολλές συνήθειες τους. Τελοῦν ὅμως ἀκόμα καὶ τώρα κάποια γιορτή ἐλληνική. Συγκεντρώνονται τότε, ξαναθυμοῦνται τά παλαιά ὄντα καὶ ἔθιμα, κλαῖνε γιά τό κατάνημά τους καὶ φεύγουν μέ δάκρυα στά μάτια».

Τήν γλώσσα τήν ἐλληνική οἱ Ποσειδωνιάται
έξέχασαν τόσους αἰώνας ἀνακατευμένοι
μέ Τυρρηνούς καὶ μέ Λατίνους κι ἄλλους ξένους.
Τό μόνο πού τούς ἔμενε προγονικό
ἡταν μιά ἐλληνική γιορτή, μέ τελετές ὥραίες,
μέ λύρες καὶ μέ αὐλούς, μέ ἀγῶνας καὶ στεφάνους.
Κι εἶχαν συνήθειο πρός τό τέλος τῆς γιορτῆς
τά παλαιά τους ἔθιμα νά διηγοῦνται
καὶ τά ἐλληνικά ὄντα νά ξαναλένε,
πού μόλις πιά τά καταλάμβαναν ὀλίγοι.
Καί πάντα μελαγχολικά τελείων' ἡ γιορτή τους.
Γιατί θυμοῦνταν πού κι αύτοί ἡσαν "Ἐλληνες –
'Ιταλιώται" ἔναν καιρό κι αύτοί·
καὶ τώρα πῶς ἔξεπεσαν, πῶς ἔγιναν,
νά ζοῦν καὶ νά ὄμιλοῦν βαρβαρικά
βγαλμένοι* – ὡ συμφορά! – ἀπ' τόν ἐλληνισμό.

*Ιταλιώται: Οι "Ἐλληνες ἄποικοι τῆς Κάτω 'Ιταλίας.
βγαλμένοι ἀπ' τόν ἐλληνισμό: βγαλμένοι ξέω ἀπό τόν ἐλληνισμό, ἀφελληνισμένοι.

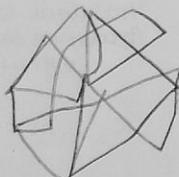
Έρωτήσεις

1. Ποιό είναι τό κύριο έλληνικό στοιχείο πού οι Ποσειδωνιάτες έχουν λησμονήσει; Σέ ποιά σημεία τού ποιήματος άναφέρεται αύτό; Νά σχολιάσετε τή θέση του μέσα στό ποίημα.
2. Μέ λύρες καί μέ αύλούς, μέ άγωνας καί στεφάνους: ποιό είναι τό άποτέλεσμα πού έπιδιώκει ό ποιητής άναφέροντας αυτές τίς λεπτομέρειες τής γιορτής;
3. Μπορείτε νά φανταστείτε τί περιεχόμενο είχε γιά τούς Ποσειδωνιάτες ή λέξη έλληνισμός, πού άναφέρεται στό τέλος τού ποιήματος;
4. Νά έπισημάνετε τούς λόγιους τύπους στό ποίημα.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ (1863-1933). Γεννήθηκε καί πέθανε στήν 'Αλεξάνδρεια, άλλα καταγόταν από τήν Κωνσταντινούπολη. Δέν έκανε συστηματικές σπουδές' είχε δύμως μεγάλη έννημέρωση πάνω σέ θέματα τής γαλλικής καί άγγλικής λογοτεχνίας. 'Εργαζόταν ώς ίδιωτικός ύπαλληλος στήν 'Εταιρεία Υδρεύσεως στήν 'Αλεξάνδρεια. Θεωρείται από τούς σηματικότερους Νεοελλήνες ποιητές μέ παγκόσμια αναγνώριση τής άξιας του. Ξεπερνώντας τίς άντιληψεις, πού έπικρατούσαν τότε στήν 'Ελλάδα γιά τήν ποίηση, άκολούθησε δικό του δρόμο στή σύνδεση τού στίχου, πού τόν άπαλλαξε από καθετί περιττό καί πομπώδες. Φαινομενικά ή ποίησή του μοιάζει μέ πεζολογία. "Αν προσέξουμε δύμως καλύτερα, θά διαπιστώσουμε ότι τά ποιήματά του έκραζουν τίς λεπτότερες συναίσθηματικές αποχρώσεις.

Ο Καβάφης αντλεί τά θέματά του από τόν κόσμο τής έμπειρίας του καί από τό ιστορικό μας παρελθόν, ίδιαίτερα τής άλεξανδρινής περιόδου. "Ολο τό ποιητικό του έργο, πού σ' ίδιος είχε παρουσιάσει σσο ζούσε, έκδόθηκε γιά πρώτη φορά στήν 'Αθήνα τό 1935 μέ τίτλο Ποιήματα. Τό 1968 δημοσιεύτηκαν τά άνεκδοτα ποιήματα του.

Κ. Π. Καβάφης

Στά 200 π.Χ.

Στό παρακάτω ποίημα διαβάζεται όπι ένας "Ελληνας τής έποχής αυτής διαβάζει και σχολιάζει τήν έπιγραφή πού ό. Άλέξανδρος έστειλε στήν Αθήνα μαζί με τριακόσιες περσικές ασπίδες, λάφυρα από τη μάχη του Γρανικοῦ, γιά νά τοποθετηθούν στόν Παρθενώνα, ώς άφιερωμα στήν Αθηνᾶ. Ή έπιγραφή έλεγε:

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΛΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ
ΑΠΟ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ.

"Οπως ξέρουμε από τήν Ιστορία, οι Λακεδαιμόνιοι άρνήθηκαν νά λάβουν μέρος στήν έκστρατεία τῶν Έλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν μέτη δικαιολογία όπι ή παράδοσή τους δέν τούς ἐπέτρεπε ν' ἀκολουθούν διλλούς σ' έκστρατεία, ἀλλά νά είναι οι ἴδιοι ἀρχηγοί.

Μποροῦμε κάλλιστα νά φαντασθούμε πώς θ' ἀδιαφόρησαν παντάπασι* στήν Σπάρτη γιά τήν έπιγραφήν αὐτή. «Πλήν Λακεδαιμονίων», μά φυσικά. Δέν ήσαν οι Σπαρτιάται γιά νά τούς ὀδηγοῦν καί γιά νά τούς προστάζουν σάν πολυτίμους ύπτηρέτας. "Αλλωστε μά πανελλήνια ἔκστρατεία χωρίς Σπαρτιάτη βασιλέα γι' ἀρχηγό δέν θά τούς φαίνονταν πολλῆς περιωπῆς*. "Α βεβαιότατα «πλήν Λακεδαιμονίων».

Είναι κι αὐτή μιά στάσις. Νιώθεται.

"Ετσι, πλήν Λακεδαιμονίων στόν Γρανικό· καί στήν Ισσό μετά· καί στήν τελειωτική τήν μάχη, όπου ἐσαρώθη ὁ φοβερός στρατός, πού στ' "Αρβηλα συγκέντρωσαν οι Πέρσαι: πού ἀπ' τ' "Αρβηλα ξεκίνησε γιά νίκην κι ἐσαρώθη.

παντάπασι: ἐντελῶς, ὅλότελα.

πολλῆς περιωπῆς: πολύ σπουδαία.

Ερωτήσεις 1
Κι απ' τήν θαυμάσια πανελλήνιαν έκστρατεία,
τήν νικηφόρα, τήν περίλαμπρη,
τήν περιλάλητη, τήν δοξασμένη
ώς ἄλλη δέν δοξάσθηκε καμιά,
τήν ἀπαράμιλλη*, βγήκαμ' ἐμεῖς·
έλληνικός καινούριος κόσμος, μέγας.

Έμεῖς οἱ Ἀλεξανδρεῖς· οἱ Ἀντιοχεῖς,
οἱ Σελευκεῖς κι οἱ πολυάριθμοι
ἐπίλοιποι* Ἐλληνες Αιγύπτου καὶ Συρίας,
κι οἱ ἐν Μηδίᾳ κι οἱ ἐν Περσίδι κι ὅσοι ἄλλοι.
Μέ τές ἔκτεταμένες ἐπικράτειες,
μέ τήν ποικίλη δράση τῶν στοχαστικῶν προσαρμογῶν*,
Καὶ τήν Κοινήν* Ἐλληνική Λαλιά
ώς μέσα στήν Βακτριανή τήν πάγαμεν, ως τούς Ἰνδούς.

Γιά Λακεδαιμονίους νά μιλοῦμε τώρα!

Ἐρωτήσεις

- Ποιά ἡταν ἡ πιθανή ἐντύπωση τῶν Σμαρτιατῶν, ὅταν ἔμαθαν τήν ἐπιγραφή τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου; Γιατί; *Θα αὐτοφέρων*
- Πῶς κρίνει ὁ ὑποθετικός σχολιαστής τῆς ἐπιγραφῆς τή στάση τῷν Σμαρτιατῶν μόνη της (στό στίχο 12) καὶ πῶς τήν κρίνει στόν τελευταῖο στίχο τοῦ ποιήματος; Γιατί αὐτή ἡ διαφορά;
- Πῶς δίνει ὁ ποιητής τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου;
- Νά μελετήσετε τή γλώσσα τοῦ ποιήματος καὶ νά τή χαρακτηρίσετε. *λειτουργία*

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 184.

ἀπαράμιλλος: ἀσυναγώνιστος, ἔξαιρετικός.
ἐπιλοιπος: ὑπδοιπος.

μέ τήν ποικίλη δράση κτλ.: 'Ο στίχος ἀναφέρεται στήν προσαρμογή τῆς δραστηριότητας τῶν ἀνθρώπων στίς νέες συνθήκες πού διαμορφώθηκαν μέ τή δημιουργία τῶν μεγάλων βασιλείων καὶ τήν ἀνάμιξη τῶν πολιτισμῶν. κοινή: 'Ετσι ὄνομάστηκε ἡ Ἑλληνική γλώσσα, ὅπως διαμορφώθηκε στούς ἔλληνιστικούς χρόνους μετά τήν ἐπέκτασή της στίς χώρες τῆς Ἀνατολῆς (Μ. Ασία, Συρία, Παλαιστίνη, Αἴγυπτο κτλ.).

Άρχαίοι ἀνθρῶποι τῆς Ἀνατολῆς

Τό κείμενο είναι ἀπό τό βιβλίο τοῦ Κόντογλου Τό 'Αιβαλί ἡ πατρίδα μου. Παρουσιάζει, μέ πολλή ἀγάπη, τοὺς κατοίκους τοῦ μεγάλου μπουγαζιώυ, στήν ἐξοχή τοῦ 'Αιβαλίου (Κυδωνίες), πού ἦταν ἡ ιδιαίτερη πατρίδα τοῦ συγγραφέα. Ακόμα ὁ συγγραφέας περιγράφοντας τά φυλετικά χαρακτηριστικά τῶν ἀνθρώπων, τά ἥθη καὶ ἔθιμα, τῆ γλώσσα καὶ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους, τονίζει τὴν ἱστορική συνέχεια τῆς φυλῆς μας καὶ ἐκφράζει τή λατρεία του γιά τὴν πολιτιστική μας παράδοση.

Πρό λίγα χρόνια ἀκόμα μποροῦσες νά βρεῖς ἐκεῖ μέσα ἀπό κείνη τή γενεά τῶν ἀρχαίων ἀνθρώπων, πού δέν ὑπάρχουνε σέ ἄλλα μέρη, σάν κι αὐτούς πού διαβάζουμε στίς ἱστορίες τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, καὶ πού τίς συνταιριάζανε ὁ γερο-'Ομηρος, ὁ Ἡσίοδος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θεόκριτος, καθὼς καὶ στήν Παλαιά Διαθήκη. "Ητανε ἀρχαίοι Ἑλληνες μαζὶ κι Ἀνατολίτες χριστιανοί, πράσι κι ἀθῶοι ἀνθρῶποι. Σάν νά τούς ἀπόκλεισε ἡ φύση σέ κεῖνο τό βλογημένο στενοθάλασσο κι ἀπομείνανε ὅπως βρεθήκανε πρίν ἀπό χιλιάδες χρόνια, ἵδιοι κι ἀπαράλλαχτοι, ἀπό τότες πού ἦτανε εἰδωλολάτρες καὶ πιστεύανε στά ξύλα, στ' ἄστρα καὶ στά δέντρα.

Μά το παράδοξο είναι πώς δέν ἦτανε ἄγριοι, πονηροί καὶ μοβόροι*, μαχαιροβγάλτες κι ἀκοινώνητοι. Σάν παιδιά ἀγαπούσανε τίς ἱστορίες, ὅλα τά πιστεύανε, καλοσύνη είχανε στήν καρδιά τους. Βαστούσανε στό χωριό σπίτια μ' ὅλη τήν τάξην. Κλέφτες δέν ἦτανε, ψέματα δέ λέγανε, τή δουλειά τήν ἀγαπούσανε, τόν ξένο σάν ἀδερφό τους τόν είχανε. Καί τοῦτο, ἐπειδή ζούσανε μέ μεγάλη ἀπλότητα κι Ἠτανε φχαριστημένοι μέ λίγα πράματα καὶ δέ χρειαζόντανε μηδέ τό ψέμα, μηδέ τήν κλεψιά, μηδέ τό σκοτωμό, γιά νά πληθύνουνε τήν καλοπέρασή τους. Τήν πείνα ὅμως δέν τήν ξέρανε, γιατί ἡ μεγάλη στεριά, πού τούς γέννησε, δέν ἄφηνε κανένα νηστικόν καὶ παραπονεμένον. ἡ βλογημένη Ἀνατολή πού βγάζει πολύ καὶ γλυκό ψωμί καὶ κάθε λογῆς πράμα, μέλι, γάλα, λάδι κι ὅ.τι ἄλλο χρειαζεται γιά ζωοθροφία τοῦ ἀνθρώπου, δίχως μάταια πράματα. "Οπως ἡ γῆς ἔθρεψε κάθε λογῆς προκομμένο δέντρο.

*μοβόροι: αἱμοβόροι, σκληροί.

ή θάλασσα εθερφε ψάρια πού χανε τήν ιδιαίτερη νοστιμάδα πϊχει καθετί πού βγάζει κείνη ή βλογημένη πλάση, ἄγρια καιί ημερα.

Ἄλλα κι οί ἀνθρώποι δέν ηταν πλεονέχτες, ο πλούσιος ἔδινε στόν πιό φτωχό, κι ό φτωχός πάλε δέν ήθελε σώνει καί καλά ν' ἀνεβεῖ ἀπάνου ἀπό τόν ἄλλον, δέ λίμαζε*, δέν τόν ἔτρωγε ή ζηλοφθόνια, οὔτε ο νοῦς του ηταν όλο στό κέρδος, μόνο πέρναγε ή ζωή τους μέ εἰρήνη βαθιά, κι ο Θεός τούς βλογούσε ἀπό πάνου.

Φαίνεται πώς τέτοιοι πρωτινοί ἀνθρώποι ύπηρχαν πάντα ἐδῶ στήν Ἀνατολή· καί τότες πού ἄλλαξε ή θρησκεία καί γινήκανε χριστιανοί, ἀπομείνανε οι ἕδιοι, γιατί ή καινούρια θρησκεία ηταν ποιητική καί ἀπλή σάν τήν παλιά, βάλε καί περισσότερο. Τοῦτοι βαστούσανε ἀπό ἀνθρώπους πού ζήσανε καί κείνοι κρυφά ἀπό τόν Θεό, τόν καιρό πού κυβερνούσανε τόν κόσμο οι Ρωμαῖοι. Ὅστερα, σάν γίνηκε χριστιανικό βασίλειο ή Κωσταντινούπολη, καί τά μέρη τοῦτα ηταν όλότελα ξεχασμένα κι ἀπόμερα, καί δέν πήγαινε ποτές ἀνθρωπος ἀπό ἄλλη χώρα ἐκεῖ πέρα, γινήκανε πιό ἀπλοί, ἀντί νά ξυπνήσουνε καί νά πονηρέψουνε. Σέ ἀλλα μέρη χαλούσε ό κόσμος ἀπό τούς πολέμους, ἀμέτρητοι ἀνθρώποι σφαζόντανε στά τέσσερα πέρατα τῆς σφαίρας, ἐδῶ ὅμως βασίλευε εἰρήνη.

Γιά τοῦτο ό ἀνθρωπος, μακριά ἀπό τίς ἀκαταστασίες, «ζῶον ἐϋδαιμον ἐγένετο», ὅπως λέγει ἔνας ἀρχαῖος Ἑλληνας, δηλαδή ἐζούσε σάν κανένα εύτυχισμένο ζό στήν ἀγκαλιά τῆς φύσης, πού τόν γλυκονανούριζε. Σάν νά βγαινε ἀπό τή γῆς καί πάλε νά γύριζε στή γῆ, δίχως θλίψη, δίχως νά γευτεῖ θάνατο, ὅπως τό κεραμίδι πού κάνει ό κεραμιδάρης ἀπό τό χῶμα, σάν γεράσει, λιώνει σιγά σιγά καί τό γλύφει τό κύμα στήν ἀκρογιαλιά καί γυρίζει πάλε ησυχα στή γῆς. Σάν τό αύγο π' ἀφήνει τό γιαλοπούλι* ἀπάνου στόν ἄμμο, κοντά στήν ἀρμυρήθρα*, ἔτσι ητανε κείνοι οί ἀνθρώποι.

Ο ούρανός στεκότανε ἵδια καμάρα ἀπό πάνου τους, γύριζε μέ τόν ἥλιο, μέ τό φεγγάρι καί μέ τ' ἄστρα, καθώς κι ό γύρος τοῦ χρόνου μεταλλάζουνταν ἀπό μέρα σέ νύχτα κι ἀπό καλοκαίρι σέ χειμώνα, κι ὅλα τοῦτα τά ζούσανε στήν κάθε στιγμή, ἐνῶ ἐμεῖς οι ἀνθρώποι τῆς πολιτείας δέν προφταίνουμε νά τά κοιτάζουμε, γιατί ζοῦμε μακριά καί σάν ὅξω ἀπό τήν πλάση, φορτωμένοι μέ μάταιες ἔγγονες.

Τά ροῦχα τους, πουκάμισα καί βρακιά φαρδιά, ὅλα ητανε φαντά*

λιμάζω: είμαι λατιμάργος.

γιαλοπούλι: πουλί τού γιαλοῦ.

ἀρμυρήθρα: φυτό πού φυτρώνει κοντά σέ θάλασσα.

φαντά: ύφαντα.

στήν κρεβατή, άπό μαλλί πρόβειο πού τό λαναρίζανε* καί τό γνέθανε οι γυναικες. Τό χειμώνα πρόβιες γοῦνες φορόύσανε, γιατί πολλές φορές πέτρωνε ή γῆς άπό τό κρύο. Σιδερένια πράματα λιγοστά είχανε, μόνο βολευόντανε μέ καβίλιες* ἀντίς καρφιά, παλούκια, ξυλόκουπες, διχάλια. Καί στά σπίτια τους ὅλα τά χρειαζούμενα ξυλένια ἦτανε. Πολλές φορές βάζανε ἔνα ξύλο ἀντίς γιά κουμπί. Οι τσομπάνηδες φορούσανε τό χειμώνα προβιές μέ τό μαλλί ἀπό μέσα.

"Αν κι ἦτανε ἀνθρώποι παντρεμένοι μέ ὄμορφες καί γερές γυναικες, κι είχανε θυγατέρες μέ κορμιά σάν τά νιογέννητα φοράδια, ώστόσο φαινόντανε καί σάν ἀσκητές. Τό κρύο καί τή ζέστη δέν τά φοβόντανε, γιατί ἦτανε σάν τό πρινόδεντρο*, μαθημένοι ἀπό μικροί.

Ζούσανε ἀναπαμένοι μέσα στή γλυκιά ἀγκαλιά τῆς φύσης, σάν νά μή φάγανε οι παππούδες τους ἀπό τό καταραμένο δέντρο. Μέ τό τίποτα ζούσανε καί τίποτα δέν τούς ἔλειπε. «Τίς ἐστιν ὁ πλούσιος; Ό ἐν τῷ ὀλίγῳ ἀναπαυόμενος»*.

"Οχι πλατσομύτες ἀραπάδες, ὅπως οι φυσικοί ἀνθρώποι στήν Ἀφρική καί στόν ὡκεανό, ἀλλά λεπτοκανωμένα χαρακτηριστικά, ἀρχαῖα ἑλληνικά καί βυζαντινά, ἔβλεπες σ' αὐτούς τούς βουνίσιους ἀνθρώπους. Οι νιοί ἦτανε σάν τόν Ἀχιλλέα, σάν τόν Πάτροκλο, εἴτε καί σάν τόν Μεγ'-Ἀλέξαντρο.

Πολλοί τους ἦτανε σγουρομάλληδες κι ἥλιοκαμένοι, συχνά ξανθότριχοι, ὅχι μέ κείνο τό χρῶμα πού μοιάζει σάν λινάρι, μά ὕδιο μέ τοῦ ξεράγκαθου, π' ἀνεμίζεται στίς χέρσες ἀκρογιαλιές, μέ τό πρώτο χνουύδι πού ἵδρωνε ἀλαφρά στό μουστάκι καί στά μάγουλα, συνέχεια μέ τά τσουλούφια τους, ἀλισαχνιασμένο* ἀπό τή θάλασσα. Οι γέροι πάλε μοιάζανε, ἄλλος σάν Ποσειδώνας μέ στριφτά γένια ἀπό τήν ἀρμύρα, ἄλλος σάν "Ομηρος ἀπαράλλαχτος, ἄλλος σάν "Ἄγιος Νικόλας, ἄλλος σάν τ' ἄγαλμα τού Λαοκόοντα, ἄλλος σάν τόν μάντη Τειρεσία, ἄλλος σάν Σκεντέρμπεης*, τέτοια σκέδια. Οι μεσόκοποι πάλε παρομοιάζανε μέ τό Χριστό, ὅπως είναι ζωγραφισμένος στά παλιά τά κονίσματά μας, μέ τόν Ἀι-Γιάννη τόν Πρόδρομο, μέ τόν ἀντρεύτο Λεωνίδα, μέ τόν Θεμιστοκλή, τόν Ἐπαμεινώνδα, κι ὅσοι ξουρίζανε τά γένια τθυς ἦτανε ἕδιοι

λαναρίζω: ξαίνω τό μαλλί μέ τό λανάρι.

καβίλια: ξύλινο καρφί.

πρινόδεντρο: πούρναρί.

...ἀναπαυόμενος: ποιός είναι ὁ πλούσιος; "Οποιος βρίσκει ίκανοποίηση σέ λίγα.

ἀλισαχνιασμένο: ἀλατισμένο.

Σκεντέρμπεης: Ἑ Γεώργιος Καστριώτης, Ἀλβανός ἡγέτης. "Εζησε τό 150 αι.

μέ τό Μάρκο Μπότσαρη, μέ τό Νικηταρά, μέ τό Μιαούλη καί μέ τούς ἄλλους καπεταναίους. Ἀλλά καί τά ὄνόματά τους ἥτανε ἀρχαῖα: Μιλτιάδης, Δυσσέας, Ξενοφός, Λεγωνίδας, Ἀλέξαντρος, Ἀγαμέμνονας, Δημοσθένης, Ὄμηρος, Ἀγησίλαος, Παμεινώντας, Τέρπαντρος, Πυθαγόρας, "Εχτορας..."

Τά παλικάρια βοηθούσανε τούς πατεράδες τους, ύποταχτικά, καλά παιδιά, καί δέ λέγανε πολλά λόγια. Πρώτα μιλούσανε πάντα οἱ γέροι κι ὑστερα οἱ νιοί. Οἱ γέροι σιγομιλούσανε, κουβεντιάζανε ὅλο μέ παροιμίες· γιατί οἱ κολασμένοι κι οἱ καταραμένοι βιάζουνται. Ὁ χαιρετισμός τους ἥτανε: «"Ωρα καλή!"»-«Πολλά τά ἔτη!»-«Χαιρετίσματα!» ἢ «Προσκυνήματα!»-«Μετά χαρᾶς!»

Εἶχανε κι ἔνα δικαστήριο ἀναμεταξύ τους· ὅτι διαφορά εἶχανε οἱ νιώτεροι, τήν κρίνανε οἱ γέροι, συμβουλεύοντάς τους καί ταχτοποιώντας τους μέ τήν ὄρμήνεια, ἡσυχα, δίχως ὄχλοβοη.

Ξέρανε τήν ἴστορία τ' Ἀχιλλέα, τοῦ Μεγ'-Ἀλέξαντρου, τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ Σκεντέρμπεη· πολλές φορές εἶχανε τήν ἰδέα πώς τά πιο ἀρχαῖα γινήκανε ὑστερ' ἀπό τὸν Χριστό. Τόν Ἀλή Πασά, τούς Σουλιώτες, τό Μάρκο Μπότσαρη, τό Θανάση Διάκο, τόν Κολοκοτρώνη καί τούς ἄλλους καπεταναίους, τούς φέρνανε πάντα στήν κουβέντα τους· ἀπό τούς στημερινούς τόν Παναγή τόν Κουταλιανό*, κι οἱ πιό καινούριοι τόν Νταβέλη* καί τόν Παῦλο Μελά*. Ἀπό τούς ξένους δένεν ξέρανε μηδὲ τό Μέγα Ναπολέοντα, μονάχα τόν τοάρο ξέρανε, καί τόν πόλεμο τῆς Κριμαϊγίας, πού τόν ἔκανε ὁ Μέγας Κατερίνης*. Ἀπό τ' ἄλλα τά ἔθνη γνωρίζανε τούς Ἱγγλέζους, τούς Ρούσους καί τό Μισίρι*, ἄλλα γιά χριστιανούς εἶχανε μονάχα τούς Ρούσους. Ἀρχαία πολιτεία ἥτανε γι' αὐτούς ή Τρωάδα κι ή Πέργαμο, κι ἀγιασμένα μέρη ή Γερουσαλήμ καί τ' "Αγιον" Ορος.

Τά χρώματα, ἐξόν ἀπό τό κόκκινο, τό μαβί, τό πράσινο καί τό κίτρινο, τ' ἄλλα τά βγάζανε ἀπό φυσικά πράματα, λαδί, θαλασσί, χρυσαφί, λεμονί, πορτοκαλί, λαχανί, τσαγαλί (ἀμυγδαλί), ξιδί, κρασουλί, ζαχαρί, καφεδί, σταχτί, μελί, καστανό, ἀχυρί, κεραμιδί, ψαρί, μελιτζανί, τριανταφυλλί, γερανί, ροδί, τής σκουριάς τό χρῶμα, τής φωτιᾶς τό χρῶμα.

Παναγῆς Κουταλιανός: παλαιοτής καί ἀνυψωτής βαρῶν μέ παγκόσμια φήμη. *Νταβέλης:* ληστής· ἔζησε στήν περίοδο τοῦ Ὀθωνα.

Παῦλος Μελάς: (1870-1904), ἥρωας τοῦ μακεδονικοῦ ἀγώνα (Καπετάν Ζέζας). *πόλεμος τῆς Κριμαϊγίας:* πόλεμος τῆς Κριμαϊάς πού ἔγινε μεταξύ Ρωσίας-Τουρκίας (1853-1856).

Μέγας Κατερίνης: ή αύτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Μεγάλη Αἰκατερίνη (1762-1796). *Μισίρι:* Αἴγυπτος.

Λίγο ώς πολύ, όλοι τους δύμορφα κι άσυνήθιστα μιλούσανε, σάν ζωγραφιές ήτανε τά λόγια τους, μά ήτανε κάι κάτι γέροι άνάμεσά τους, πού ή όμιλία ἔβγαινε από τό στόμα τους κι από τό μέλι γλυκύτερη, ὅπως λέγει ο γερο-Ομηρος. Αύτοί σταθήκανε οι δασκάλοι μου...

Μακάριοι άνθρωποι, σάν τούς λεγόμενους Λωτοφάγους, δέν τούς μόλεψε ή πλεονεξία κι ή περηφάνια. Γιά τοῦτο θά μπορούσανε νά δανείσουνε εύτυχία σέ βασιλιάδες, σέ βεζιράδες καί σέ άνθρωπους πού τούς τρέμει ό κόσμος.

“Ολοι όλοι καμιά κατοστή άνθρωποι ζούσανε ἔνα γύρο σέ τούτη τή θαλασσινή λίμνη: τσομπάνηδες, ψαράδες, γιαλικάρηδες καί κεραμίδαραίοι. Μακριά από τήν πολιτεία, πού ήτανε χτισμένη στό παραέω μέρος τοῦ μπουγαζιοῦ, κι από τό Γενιτσαροχώρι, ποπεφτε κατά τό μέσα μπουγάζι, ἀλλά μακριά ὅμως από τή θάλασσα, δίχως νά φαίνεται.

“Όταν κονομήσω λίγον καιρό, λογαριάζω νά στορίσω* σ' ἄλλη φυλλάδα, ἔναν ἔναν, κεινούς πού σταθήκανε οί πιό σπουδαῖοι κι οί πιό άσυνήθιστοι άνάμεσά τους.

Πολλούς ἀπ' αὐτουνούς δέν τούς ἔφταξα, ἀλλά ἄκουσα τήν ίστορία τους ἀπ' ἄλλο στόμα. Ό πιό παλαιός ἀπ' ὅσους ξέρω στάθηκε ὁ Γιάννης ὁ Βλογημένος. Ἀπ' ὅσους ἔφταξα ὁ πιό σπουδαῖος ήτανε ὁ μπαρμπα-Μανόλης ὁ Βασιλές, τό στοιχειό τής θάλασσας.

“Άλλοι ήτανε στεριανοί, ἄλλοι θαλασσινοί, μά κι οί πιό πολλοί οί στεριανοί ξέρανε από θάλασσα, κι ἔνα δυό θαλασσινοί νογούσανε* από Ξοχαρική* καί ξέρανε ν' ἀρμέξουνε. Πολυτεχνίτης ήτανε ὁ Σίλβεστρος, καλογερόδιακος πού ἔζερε τή στεριά καί τή θάλασσα καλά κι ήτανε φάλτης, θαλασσινός, Ξοχάρης, τσομπάνης καί καραβομαραγκός· ἀλλά αύτός ήτανε ταξιδεμένος, ἀσκήτεψε καί στ' “Αγιον” Ορος, καί δέ λογαριάζεται μέ τούς πρωτινούς, πού τούς λέγανε οι Τούρκοι «λιμάν μπαλόδύκ», δηλαδή Ψάρια τοῦ λιμανιοῦ.

Οι πιό ἀπονήρευτοι ἀπ' άνάμεσά τους δέν ήτανε παγεμένοι από πολλά χρόνια στήν πολιτεία. Καμιά φορά πού μέ ρωτούσανε τί γίνεται ὁ κόσμος, θυμόμουνα τήν ίστορία τ' “Αγιου Μάρκου, π' ἀσκήτευε σ' ἔναν ἔρημον τόπο καί πήγε νά τόν εύρει ἔνας καλόγερος καί, σάν τόν ηὔρε καί μιλήσανε γιά πολλά, τόν ρώτηξε ό ἀβάς: «Ἴσταται ὁ κόσμος καί θάλλει κατά τό ἀρχαῖον;» Καί κείνος τ' ἀποκρίθηκε. «Ναί, πάτερ, χάριτι Χριστοῦ, καί ύπερ τό ἀρχαῖον θάλλει πλείον ό κόσμος ἔως τήν σήμε-

στορίζω: ἔξιστορώ, ἀφηγούμαι.

νογάω: ἐννοῶ, καταλαβαίνω.

Ξοχαρική: ἡ ζωή τοῦ Ξοχάρη, τοῦ κατοίκου τής ύπαιθρου.

ρον!» "Ετσι ρωτούσανε καί μένα κεῖνοι οἱ ἀνθρῶποι.

"Ολος ὁ κόσμος, ὁ οὐρανός, ἡ στεριά, ἡ θάλασσα, ἥτανε γεμάτος ἀπό στοιχειά κι ἀπό πνέματα. Τελώνια* βρισκόντανε στά σύννεφα καί στόν πάτο τῆς θάλασσας. Ἡ εἰδωλολατρία κι ὁ χριστιανισμός ἥτανε ἀνακατεμένα στή φάντασία τους, γιά τοῦτο τὸ χανε γιά ἔνα πράμα Χριστιανός καί "Ἐλληνας. Πολλά εἰδωλολατρικά πράματα λέγανε πώς τά 'πε ὁ Χριστός ἡ πώς είναι γραμμένα στό Βαγγέλιο.

Οἱ ἀγέρηδες, πρό πάντων ὁ βοριάς κι ἡ νοτιά, ἥτανε στό πνέμα τους σάν ἀνθρῶποι, ὁ ἥλιος, τό φεγγάρι τό ἵδιο. Τά φίδια ἥτανε στοιχειωμένα. Ὑπάρχανε δέντρα καί πηγάδια καί πέτρες πού τά χανε γιά ίερά. Ἡ θάλασσα ἥτανε ἀγιασμένη. Τό ψωμί ἥτανε ἀγιασμένο, δέν πατούσανε ποτές ἀπάνου στά ψίχουλα, κι ἄν ἐπεφτε χάμου κανένα κομμάτι ψωμί, τ' ἀνεσπαζόντανε καί τό προσκυνούσανε κολλώντας το στό μέτωπό τους. "Οποτε πίνανε κρασί, χύνανε λίγο στό χῶμα, σάν νά κάνανε σπινδή*. Χαιρετούσανε βάζοντας τό δεξί χέρι στό στήθος καί γέρνοντας ἀλαφρά τό κορμί τους.

Οἱ τούμπανηδες βλέπανε πολλές φορές ἔναν τραγοπόδη στά μαντριά, ἀνάμεσα στά γίδια καί τά πρόβατα. "Αμα ἀρρωστούσανε τά πρόβατα, κάνανε ξόρκια παράξενα· ἂμα τελείωνε τ' ἄρμεγμα, βουτούσε ὁ τούμπανης τό χέρι του στ' ἀφρισμένο γάλα καί ράντιζε τά πρόβατα, μουρμουρίζοντας μυστικά λόγια. Κοντά σ' αὐτά, τά θυμιάζανε μέ χριστολούλουδο, κάνανε ἀγιασμό μέσα στό μαντρί μέ τό κοπάδι όλογυρα, καί κρεμάζανε φυλαχτά στό λαιμό τους. Τά κουδούνια δέν τά βάζανε μόνο γιά νά χτυποῦνε, ἀλλά καί γιά τό μάτι, ὅπως τίς χάντρες. Γητειές, δηλαδή μάγια, πού στήν ἀρχαία γλώσσα λέγονται γοητεῖες, κάνανε πολλές οἱ Λημιοί, πόρχουνταν ἀπό τή Λήμνο σέ τοῦτα τά μέρη ξοχάρηδες· ἔχω διαβασμένα πώς αύτοί ἀπό τ' ἀρχαία τά χρόνια κάνανε πολλά μαγικά.

Τό βόδι καί τό πρόβατο τά χανε γιά βλογημένα, γιατί ζεστάνανε τόν Χριστό μέ τήν ἀνασαμιά τους, τότες πού γεννήθηκε μέσα στό παχνί· τό γίδι ὅμως τό χανε γιά καταραμένο. Τό γάδαρο βλογημένον, γιατί σήκωσε τό Χριστό, καί τ' ἄλογο βλογημένο, γιατί τό καβαλίκεψε ὁ 'ΑιΓιώργης. 'Από τά δέντρα τό πιό βλογημένο ἥτανε ἡ ἐλιά, τής Παναγιᾶς τό δέντρο. 'Η δάφνη, ἡ μυρσίνη, ὁ βασιλικός, τό δεντρολίβανο, ὁ ἀβαγιανός*, ἥτανε ἀγιασμένα. 'Η συκιά καταραμένη ἀπό τό Χριστό.

Οἱ θαλασσινοί πάλε είχανε γιά στοιχειωμένα κάτι βράχους, πέτρες,
τελώνιο: δαιμόνιο, στοιχειό.
σπινδή: προσφορά ύγρων στούς νεκρούς.
ἀβαγιανός: δάφνη, βάγια.

ξέρεις καὶ σπηλιές. Ἡ θάλασσα ἄγιασε ἀπό τὸ Χριστό κι ἀπό τούς Δώδεκα Ἀποστόλους, πού ἦτανε θαλασσινοί ἀνθρῶποι, βλογημένα καὶ τά ἐργαλεῖα τους, τὰ δίχτυα καὶ τὰ παραγάδια· τὰ δίχτυα ὅμως ἦτανε πιό βλογημένα, γιατί σκεδιάζουνε σταυρό, ἔται πού 'ναι μπλεγμένα. Τὸ τετράγωνο πανί πού βάζανε στίς βάρκες τῆς Ἀνατολῆς, τὸ λεγόμενο τέντα ἡ φούσκα ἡ σακολεβίσο τὸ πρωτοηὔρε ὁ Ἀι-Νικόλας, γιά νά μήν πνίγουνται οἱ ἀνθρῶποι, γιατί εἶναι χαμηλὸ καὶ φουσκωτό καὶ ξεθυμαίνει ὁ ἀγέρας. Ὁ Ἀι-Νικόλας ηὔρε καὶ τὸ τιμόνι μέ τά βελονιά, γιατί πριν οἱ ἀνθρῶποι εἶχανε γιά τιμόνι ἔνα κουπί, καὶ γιά τοῦτο δέν ταξιδεύανε μέ τά πανιά στά ὅρτσα, δηλαδὴ καταπάνου στόν ἀγέρα, ἀλλὰ μονάχα πρίμα καὶ δευτερόπριμα. Τίς κουρίτες* πάλε, μ' ἄλλα λόγια τά ρηχά τὰ περάματα, πού 'ναι ἵδια μονόξυλα, ἵσια ἀπό κάτου δίχως καρίνα, τά ηὔρε ὁ Χριστός, γιά νά πλεύουνε στά ἥμερα καὶ στά ρηχά τά νερά, κι ἀπό πάν' ἀπό τά δίχτυα, ἐπειδή δέν πιάνουνε πολύ νερό.

Πολλές φορές μοῦ λέγανε πώς εἰδανε γοργόνες νά λιάζουνται, γιά νά βουτάνε στ' ἀνοιχτά δίπλα στή βάρκα, καὶ ἄλλα στοιχειά νά φτερνίζουνται μέσα στίς σπηλιές, κάτι ἄλλα στοιχειά πάλε καβαλικεμένα ἀπάνου σέ σκυλόφαρα, ὅχι ὅμως σέ δερφίνια, γιατί μέσα στό μπουγάζι δέν είχε δερφίνια, σπάνια νά χανε κανένα τά νερά του καὶ νά 'μπαινε μέσα. Μοῦ λέγανε καὶ γιά κάπιοι στοιχειό μέ γένια μαῦρα, ἥμερο, π' ἀγαπά τούς ἀνθρώπους, ὁ Κουντεντές λεγόμενος· πολλές φορές καθότανε στά βράχια καὶ δέ μιλοῦσε. "Οποιοι λάχαινε νά τό δοῦνε, ἀλλάζανε δρόμο, γιά νά μήν τό στενοχωρέσουνε. "Ίσως νά 'τανε ὁ ἀρχαῖος Τρίτωνας.

Στεριανοί καὶ θαλασσινοί εἶχανε τήν Ἀνατολή γιά βλογημένη, γιατί ἐκεὶ γεννήθηκε ὁ Χριστός κι ἀπό κεὶ βγαίνει ὁ ἥλιος, κι ὅσοι ἀνθρῶποι γεννιοῦνται στήν Ἀνατολή, εἶναι βλογημένοι, "Ελληνες καὶ Τούρκοι.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ἦταν ἡ ἑξωτερική ἐμφάνιση τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς;
2. Μέ ποιά ἄλλα ἐπιχειρήματα προσπαθεῖ νά ἀποδείξει ὁ συγγραφέας τήν ὁμοιότητά τους μέ τούς ἀρχαίους;
3. Ποιές λέξεις χρησιμοποιεῖ, ὅταν μιλάει γιά τήν Ἀνατολή καὶ τί αἴσθημα ἐκφράζουν;

κουρίτα: ιδιότυπο πλοιάριο σέ σχήμα πιρόγας.

4. Πού όφείλεται τό γεγονός ότι οι ανθρωποι αύτοί διατήρησαν τήν άρχαία
άπλοτηα καί τά άγνα τους ήθη;

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ (1897-1965). Γεννήθηκε στό Άιβαλι (Κυδωνίες) τής Μ.
Ασίας καί ήταν σημαντικός ζωγράφος καί πεζογράφος. Στή ζωγραφική έπηρε-
άστηκε άπό τή βυζαντινή άγιογραφία. Ής πεζογράφος διακρίνεται γιά τήν
άγάπη στήν ιδιαίτερή του πατρίδα καί τήν άφοσίωσή του στίς παραδόσεις μας
καί στήν Ορθοδοξία. Τό ύφος καί ή γλώσσα του έχουν τήν έπιδραση τῶν παλιῶν
λαϊκῶν διηγήσεων. "Εργο του: Πέδρο Καζάς, Βασάντα, Η πονεμένη Ρωμιοσύνη,
Τ' Άιβαλι ή πατρίδα μου κ.ά.

Γιώργος Θεοτοκᾶς

["Ενα έθνος νεόφτωχο]

Τό κείμενο είναι άπόσπασμα άπό τό μυθιστόρημα τοῦ Γιώργου Θε-
οτοκᾶ Λεωνής. Τό μυθιστόρημα αύτό έχει πολλά αύτοβιογραφικά
στοιχεῖα. Μέ τήν άφήγηση τής ζωῆς τοῦ Λεωνῆ καί τής παρέας του ό
συγγραφέας θυμάται καί ξαναζεῖ τά παιδικά του χρόνια στήν Πόλη σέ
μιά έποχή ταραγμένη άπό τόν Α' παγκόσμιο πόλεμο (1914-1918).

Υστερα ἄρχισε καί περνοῦσε στούς δρόμους στρατός*, Γερμανοί, Αύ-
στριακοί, Τούρκοι ό κόσμος γέμισε μουσικές καί ξιφολόγχες πού
άστραφτανε. Η Πόλη τρανταζότανε όλη μέρα άπό τό βαρύ βάδισμα
τῶν μεραρχιών. Οι ξιφολόγχες περνοῦσαν άκατάπαυστα σειρές σειρές
καί χανόντανε. "Ητανε σάν τά στάχυα πού τά ξουνά ό άέρας. "Υστερα
περνούσανε πομπές μεγάλα ἀσπρα αύτοκίνητα πού είχανε ζωγραφι-
σμένους κόκκινους σταυρούς στά πλάγια. "Ολη τήν ώρα ἔφευγε στρα-
τός κι ἐρχόντανε τραυματίες: αὐτή ή δουλειά δέν τελείωνε ποτέ.
Εἶχανε πάρει καί ἀρκετά σχολεῖα, τά καλύτερα, καί τά είχανε κάμει

στρατός: Στόν Α' παγκ. πόλεμο οί Τούρκοι ήταν σύμμαχοι μέ τούς Γερμανούς.

νοσοκομεία και άναρρωτήρια γιά τό στρατό. Τό περιβόητο Λύκειο κανείς δέν τό καταδεχότανε, γιατί ήτανε σαράβαλο σωστό· τό Ζωγράφειο όμως τό είχανε πάρει οι Γερμανοί. Ήταν άκριβώς πίσω άπό τό σπίτι τού παππού. Άπο τά παράθυρα τοῦ παπποῦ, σάν πήγαινε ό Λεωνής έκει νά περάσει τή μέρα του, έβλεπε τήν αύλή τοῦ Ζωγραφείου, όπου άλλοτε έπαιζαν οι μαθητές και τίς τάξεις πού είχανε γίνει κοιτώνες και τούς Γερμανούς πού μπαινόβγαιναν μέ τίς πιτζάμες και μέ ξυρισμένα κεφάλια. Καμιά φορά τόν έπαιρνε τό μάτι τους και τοῦ φώναζαν διάφορα άστεια, μά αύτός δέν άποκρινότανε. Οὕτε ήξερε δά τή γλώσσα τους. Είχανε και μιά μεγάλη εικόνα τοῦ αύτοκράτορά τους, σέ μιά άπό τίς τάξεις, μέ κράνος και μέ όλα του τά παράσημα και μ' έκεινα τά όνομαστά μουστάκια του πού ήτανε μυτερά σάν ξιφολόγχες και στριψμένα πρός τά άπάνω. Άπο καιρό σέ καιρό τούς έπιανε μεγάλο κέφι κι έπαιζαν μαξιλαριές και γελούσαν. Ή γιαγιά τότες έλεγε:

— Παιδιά είναι οι καημένοι. Ποιός ξέρει τί νά γίνονται οι μανάδες τους!

‘Ο Λεωνής καταγινότανε πολύ μέ τίς γλάστρες τής γιαγιάς, κυρίως μέ τίς γαριφαλιές, τίς πότιζε, τίς παρακολουθούσε, μετρούσε τά μπουμπούκια, είδοποιούσε, όταν άνοιγαν καινούρια λουλούδια.

Οι φίλοι τού δέν άγαπούσαν τά λουλούδια, είχαν τό νοῦ τους σέ άλλα πράματα. ‘Ο Πάρης δέ σκοτιζότανε άληθινά γιά τίποτα παρά μονάχα γιά τά πολεμικά παιχνίδια στόν Κήπο. ‘Ο Δήμητς περνούσε τόν καιρό του μέ κατεργαριές. ‘Ο Μένος πάλι τό είχε ρίξει στά πολιτικά. “Όλη τήν ώρα δημιουργούσε ζητήματα, άπό τότε πού είχε άρχισει ό πόλεμος κι είχε γίνει ύποχρεωτικό τό μάθημα τῶν τουρκικῶν. Τόν καλούσε στόν πίνακα ό κ. Νικολετόπουλος ό τουρκοδιδάσκαλος. ‘Ο Μένος έβγαινε στόν πίνακα, ντυμένος μέ μιά μαύρη ποδιά, παχύς, άχτεντος, μουντζουρωμένος μέ κιμωλία, και κοίταζε τό δάσκαλο σάν χαζός. ‘Υπαγόρευε ό κ. Νικολετόπουλος. ‘Ακίνητος ό Μένος. Τότες ό κ. Νικολετόπουλος ρωτούσε:

— Μενέλαε, γιατί δέν ξέρεις τό μάθημά σου;

Κι ό Μένος άπόκρινότανε στερεότυπα:

— ‘Ο μπαμπάς μου μού είπε νά μή μαθάίνω τούρκικα.

‘Ο κ. Νικολετόπουλος σηκωνότανε άπό τήν έδρα, τοῦ έδινε ένα γερό μπάτσο κι έλεγε:

— “Αν ή Κυβέρνηση μᾶς κλείσει τό σχολεῖο, ό μπαμπάς σου θά έρθει νά μᾶς τό άνοιξει;

‘Ο Μένος γυρνούσε στή θέση του κόκκινος σάν βρασμένος άστακός

καί ο κ. Νικολετόπουλος ἔσκυβε ἐπάνω στὸν κατάλογο καὶ τοῦ ἔβαζε ἔνα μεγάλο μεγάλο μηδενικό. Ἡ σκηνή αὐτή εἶχε ἐπαναληφτεῖ ἔνα σωρό φορές. Τό ἵδιο ὁ Μένος εἶχε ὅρεξη νά κάμει ἔνα ἐπεισόδιο τῇ μέρα πού εἶχε ἔρθει ὁ Αὐτοκράτορας τῶν Γερμανῶν.

Τῇ μέρα ἐκείνη ὄλο τὸ Λύκειο εἶχε συναχτεῖ σ' ἔνα πεζοδρόμιο τοῦ Γαλατᾶ, οἱ καθηγητές κι οἱ δάσκαλοι ἐπικεφαλῆς, ἡτανε διαταγὴ. Ἐπίστης ἡ διαταγὴ ἔλεγε πώς, ὅταν θά περνοῦσε ὁ αὐτοκράτορας, ἐπρεπε ὄλοι νά φωνάξουνε ζήτω. Τριγύρω ἡτανε ἄλλα σχολεῖα καὶ κόσμος στὰ πεζοδρόμια καὶ στά παράθυρα, στρατός παραταγμένος μέ ξιφολόγχες, χωροφύλακες ἀπάνω στά ἄλογα. Τά σπίτια ἡτανε φορτωμένα σημαῖες. "Ολοι περίμεναν κι ἔμοιαζαν λιγάκι φοβισμένοι.

– Ἐγώ δέ θά φωνάξω ζήτω, μουρμούριζε καὶ ξαναμουρμούριζε ὁ Μένος πεισματωμένος. Ο μπαμπάς μου μοῦ εἶπε πώς δέν ἐπρεπε νά φωνάξω.

– Καὶ τί θέλει τέλος πάντων ὁ μπαμπάς σου;

– Ο μπαμπάς μου θέλει... Ο μπαμπάς μου θέλει... τή «δικαιοσύνη»!

"Εξαφνα ἀκούστηκε ἔνα μεγάλο πρόσταγμα ἀπό μακριά, ἔνα δεύτερο πρόσταγμα κοντύτερα, ἔνα τρίτο πρόσταγμα μές στό δρόμο. Τά τουφέκια τραντάχτηκαν καταγῆς ὄλα μαζί, οἱ ξιφολόγχες ἀστραφαν ἀπάνω ἀπό τά κεφάλια τοῦ πλήθους. Σ' ἔνα γειτονικό δρόμο ξέσπασε μιά ὀδρατη στρατιωτική μουσική, βιαστική, χαρούμενη καὶ λιγάκι ἀστεία, γεμάτη, θαρρεῖς, ἀπό κατρακυλίσματα τενεκέδων. "Υστερα πέρασαν οἱ καβαλάρηδες τῆς σουλτανικῆς φρουρᾶς ντυμένοι ἀπό πάνω ἵσαμε κάτω στά κόκκινα. Κρατούσανε μεγάλες λόγχες στολισμένες μέ μικρές κόκκινες σημαῖες. "Ολο τό πλήθος κουνήθηκε κι ὁ καθένας τσαλαπάτησε τό διπλανό του. Πίσω ἀπό τούς καβαλάρηδες ἐρχόντανε κάτι αὐτοκίνητα ἀνακατωμένα μέ ἄλογα, γυμνά σπαθιά, κράνη. Τά μέταλλα ἀστράφτανε, οἱ κόκκινες σημαιίτσες κυμάτιζαν στόν ἀέρα χαρωπά. Ο Λεωνής εἶδε καμπόσους ἀνθρώπους μέ μεγάλα μουστάκια, μά ποιός ἦταν ὁ αὐτοκράτορας δέν πρόφτασε νά καταλάβει.

– Εἶδες πού δέν φώναξαι! καυχήθηκε ὁ Μένος.

Μά ὁ Λεωνής εἶχε ξεχάσει τό ζήτημα. «Τόν παλιό καιρό, συλλογιζότανε, σ' αὐτούς ἐδῶ τούς δρόμους περνοῦσαν οἱ δικοί μας αὐτοκράτορες, τώρα περνά ἡ σάρα καὶ ἡ μάρα». Ἐκεῖνοι ἦταν αὐτοκράτορες ἄξιοι τοῦ ὄνόματος, ὁ Βασιλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκής, ὁ Μανουήλ Κομνηνός, πανύψηλοι, ντυμένοι στό χρυσάφι σάν δεσποτάδες, μέ τίς ὥραιες ξανθέές γενειάδες τους, μέ τό σεβάσμιο ύφος τους, πού εἶχες ὅρεξη νά τούς φιλήσεις τό χέρι, τρομεροί ὅταν ἀντίκριζαν τόν ἐχθρό, πράοι καὶ γλυκομίλητοι σάν καλοί

πατεράδες, όταν είχαν νά κάμουν μέ φίλους. «Η ο καημένος ό Κωνσταντίνος ό Παλαιολόγος ό γλυκύτατος...»

Ο Λεωνής θυμήθηκε τά λόγια τοῦ παπποῦ: «Ξέπεσε ό κόσμος!» Έπισης, τώρα μέ τόν πόλεμο, ό παππούς συνήθιζε νά λέει: «Έγώ είμαι νεόφτωχος!». Τό ἐλεγε δυνατά, προκλητικά, γιά νά δειξει πόσο λίγο ἐκτιμούσε τούς νεόπλουτους. «Ετσι καί τά έθνη, φαίνεται, ήτανε νεόπλουτα καί νεόφτωχα. «Εἴμαστε ένα έθνος νεόφτωχο», συλλογίστηκε ό Λεωνής κι αύτό τοῦ ἔκαμε πολύ καλή ἐντύπωση. «Ήτανε κάτι εύγενικό νά είσαι νεόφτωχος, κάτι καθώς πρέπει καί περήφανο καί σοῦ ἔδινε ένα ύφος ἀδικημένο καί συμπαθητικό.

Ἐρωτήσεις

- Πόσες καί ποιές ἐνότητες διακρίνετε στό ἀπόσπασμα;
- Πῶς παρουσιάζει ό συγγραφέας τούς Γερμανούς στρατιώτες καί τί δείχνει μ' αὐτό;
- Γιατί ό Μένος δέν ἥθελε νά μάθει τούρκικα οὕτε νά φωνάξει «ζήτω»; Τί δείχνει αὐτό;
- Τί σκέπτεται ό Λεωνής βλέποντας τά ξένα στρατεύματα καί τό Γερμανό αυτοκράτορα στούς δρόμους τῆς Πόλης; Ποιά συναισθήματα τόν κατέχουν;
- Τί θά πεῖ «νεόφτωχο» έθνος καί γιατί τό λέει αὐτό ό παππούς;

ΠΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ (1906-1966). Πεζογράφος καί δοκιμιογράφος. Γεννήθηκε στήν Κωνσταντινούπολη, ἀλλά καταγόταν ἀπό τή Χίο. Νέος ἐγκαταστάθηκε στήν Ἀθήνα, ὅπου σπούδασε Νομικά. Ἐκτός ἀπό τό δοκίμιο καί τήν πεζογραφία ἀσχολήθηκε καί μέ τό θέατρο. Ἀνήκει στούς πεζογράφους τῆς γενιάς τοῦ '30. Τό ἔργο του διακρίνεται γιά τήν τάση πρός τό στοχασμό καί τόν περιορισμό τοῦ λυρικού στοιχείου. Ἐργα του: α) δοκίμια: Ἐλεύθερο πνεῦμα, Προβλήματα τοῦ καιροῦ μας κ.ά. β) πεζογραφία: Ἀργώ, Τό Δαιμόνιο, Ό Λεωνής, Ασθενείς καί Όδοιπόροι, Καμπάνες, γ) θέατρο: Τό γεφύρι τῆς Ἀρτας, Τό παιχνίδι τῆς τρέλας καί τῆς φρονιμάδας. Μονέργυο Θεογρίας Έργο

ΣΩΣ

Πιωργός Θεοτοκάς

Στρατής Τσίρκας

[Από τή Χίο στήν Αλεξάνδρεια]

Ο Αντουάνος έγκαταστάθηκε μαζί με τήν οίκογένειά του στήν Αλεξάνδρεια υστερα από τόν καταστρεπτικό σεισμό του 1881 στή Χίο. Έκει ύποδέχεται άργοτερα τή γιαγιά καί τόν παππού του Μάνου, πού άφηγεται τό επεισόδιο. Τό άπόστασμα άνήκει στό μυθιστόρημα του Στρατή Τσίρκα 'Η Νυχτερίδα (1965), τρίτο μέρος τής τριλογίας του, πού έξεδωσε μέ τό γενικό τίτλο 'Ακυβέρνητες Πολιτείες. Τά δύο πρώτα μέρη είναι 'Η Λέσχη (1960) καί ή 'Αριάγνη (1962). 'Η ύποθεση τοποθετείται στή Μέση Ανατολή τά χρόνια τής Κατοχῆς.

Τό μονοπάτι έκοβε τό οίκοπεδο λοιδά, περνώντας άνάμεσα σέ δυο παράγκες. 'Η βορινή ήταν τοῦ παπποῦ, ή άλλη, πιο γερή καί μεγαλύτερη, ήταν τοῦ άδερφοῦ τής νόνας, τοῦ Αντουάνου. 'Όλο τό οίκοπεδο ήταν τριγυρισμένο μέ άγκαθωτό συρματόπλεγμα, καρφωμένο πάνω σέ παλούκια. Μά τό σύρμα δέν προστάτευε τίποτα. Δέν έμενε ποτέ του γερό. Οι μπεντουβίγοι* τής περιοχῆς, πολύ κακώς τό έφεραν νά κάνουν τόν άλλόγυρο* μέ τίς γυναίκες καί τά γίδια τους. 'Ερχονταν νύχτα, τσάκιζαν τά παλούκια καί φεύγαν. 'Ο παππούς βαριέστησε* νά μαστορεύει καί νά τοῦ τά σπάνε, ήρθε καιρός πού τά παράτησε. 'Ετσι σχηματίστηκε τό μονοπάτι. Καί τά βράδια, πού είχανε στρωμένο τραπέζι έξω, περίεργος έβλεπες νά περνάνε μπεντουβίνικες φαμελιές*, μέ τά μισόγυμνα βρέφη καβάλα στόν ώμο καί τίς κατσίκες πού φορούσαν κάτι βρώμικα μικρά βρακιά, γιά νά προστατεύουν τά μαστάρια τους. Οι άντρες τυλιγμένοι στίς τρίχινες κουφίες*, μέ τό ραβδί περασμένο πίσω από τή ράχη, άποκρίνονταν ήρεμα στίς γυναίκες τους πού ρωτούσαν κοφτά καί γλουγλουκιστά*, κρυμμένες πίσω από μάλλινους φερετζέδες πλουμισμένους* μέ μπλέ χάντρες καί ψεύτικα φλουριά. Περνοῦσαν. Κι οσοι δέν είχαν γνωριμία μέ τόν παππού, μήτε καλησπερίζανε. Κι άκομα πιό περίεργο ήτανε μές στό καταμεσήμερο νά περνάει άδέσποτο σκυλί.

μπεντουβίνος: βεδουίνος.

άλλόγυρος: γύρος.

βαριέστησε: βαρέθηκε.

φαμελιά: οίκογένεια.

κουφία: ένδυμα τών Αράβων.

γλουγλουκιστά: γλουγλουκισμός είναι ό ήχος πού δημιουργείται από τήν άναταραχή τών ύγρων. Μέ τό έπιρρημα ό συγγραφέας θέλει νά δώσει τήν έντυπωση πού προκαλεῖ ή άραβική γλώσσα.

πλουμισμένος: κεντημένος, στολισμένος.

τρέχοντας μέ σκυμμένο κεφάλι καί νά τραβάει δουλειά του, μήτε νά κοιτάξει δεξιά κι ἀριστερά, σάν νά πατοῦσε δικό του χωράφι.

Ο Ἀντουάνος κατοίκησε πρώτος τό οἰκόπεδο. Ἡταν Χιώτης καί στό μεγάλο σεισμό τοῦ 81 ἔχασε μέσα ἀπό τά μάτια ἔνα κοριτσάκι του. Εἶδε τὴ γῆ νά σκίζεται καί νά τό καταπίνει. Κι ἡ συγχωρεμένη ἡ θεία Ἀγγελικώ τῆς ἤρθε τρέλα, ἐπεφτε στά πόδια του: Πάρε μας, Ἀντουάνο, στήν ψυχή τοῦ παιδιού μας σ' ἐξορκίζω, πήγαινε μας ὅπου θές, ἐδῶ ἡ γῆς είναι καταραμένη ἀπ' τό Θεό. Μπήκαν μ' ἄλλους πρόσφυγες στά βαπτόρια κι ὅπου τούς βγάλει ἡ ἄκρη. Ή νόνα κι ὁ παππούς ἦταν καί κείνοι στά πανιά: στά Γεροσόλυμα, τούς φώναζαν, ἐκεῖ νά πάτε, θά ῥθοῦμε καί μεῖς, ἐκεῖ είναι ἡ Βασιλική. Ἀλλά τό βαπτόρι τούς ἔβγαλε στήν Ἀλεξάντρεια. Στό λιμάνι ἦταν ἔνας κόντες πάνω σέ μόνιππο* κι ἔξεταζε τούς πρόσφυγες μέ τό μονύελο*. Ο Ἀντουάνος, ντερέκι ὡς ἐκεῖ πάνω κι ὁμορφάνθρωπος, "Ελα ἐδῶ, θές νά δουλέψεις; τοῦ λέει. Ἀπό ποῦ ἤρθες τοῦ λόγου σου, ρωτάει πειραγμένος ὁ Ἀντουάνος. Κι ὁ κόντες: Χιώτης είμαι κι ἐγώ, ἀπό τούς πιό παλαιούς, ὁ κύρης* μου ἤρθε μέ τούς ἄλλους, τῆς Σφαγῆς*. Τόκα το*, ἀφεντικό, ἔρχομαι. Κι ὁ κόντες τούς ἤφερε στίς ἐρημίες τοῦ Προφήτη Ἡλία, τούς ἔδειξε τό οἰκόπεδο: Βολευτήτενε*, τούς είπε. Κι ύστερα πήρε τόν Ἀντουάνο στό μόνιππο καί τριγυρίζανε. Τά βλέπεις ὅλα τοῦτα, δικά μου είναι, τόση γῆς μήτε μιά μπουκιά ψωμί δέν πιάνει. Θά πάρει ἀξία μά πότε, τό κοκαλάκι μας δέ θά βρίσκεται. Ἐγώ, πού λές, σέ θέλω τώρα γιά φύλακα. Κοιτᾶς ἐκείνο τό βουναλάκι καί τ' ἄλλο πλάι του μέ τά γαιδουράγκαθα; Τρυγόνια, τό καλύτερο πόστο. Ξέρεις ἀπό κυνήγι; Ξέρω, τοῦ λέει ὁ Ἀντουάνος, τρυγόνια, πέρδικες, μπεκάτσες... ἐδῶ σέ θέλω λοιπόν, νά μοῦ φυλᾶς τό πόστο, γιατί ἔρχονται κάτι Ἐγγλέζοι καί ντουφεκάνε χωρίς νά μοῦ γυρέψουν τήν ἀδεια. Κοίτα πού σοῦ μιλῶ. Καί νά ρίξεις κανένα τους μή σκοτιστεῖς, θά σαι μέσα στό δίκιο σου. Θά σοῦ στείλω ύλικά νά χτίσεις σπίτι.... "Οχι σπίτι, θέλω παράγκα, τόν ἔκοψε ὁ Ἀντουάνος. Παράγκα; Βρέ τόσο σᾶς φοβέριξε ό σεισμός; "Ας είναι καί παράγκα, τί νά κάνουμε. Θά σοῦ δώσω καί δίκανο, δέκα χαρτούζες* τό μήνα, κι ἔνα εἰκοσάφραγκο. Τό μήνα; ρώτησε ὁ Ἀντουάνος. Τό χρόνο, βρέ Χιώτη,

μόνιππο: ἀμάξι πού τό σέρνει ἔνα ἄλογο.

μονύελο: στρογγυλός φακός πού προσαρμόζεται στό ἔνα μάτι χωρίς κανένα ἔξαρτημα. Μονόκλ.

κύρης: πατέρας.

τῆς Σφαγῆς: ἐννοεῖ τή σφαγή τῆς Χίου τό 1822.

τόκα το (ἐνν. τό χέρι): «κόλλα το» (δώσε μου τό χέρι σου).

βολευτήτενε: βολευτήτε (ιδιωματικός τύπος).

χαρτούζες: φυσίγγια.

τό χρόνο· ἀπό κυνήγι σκαμπάζεις λέσι, ψαράς θά ἔκανες, τίποτα μανταρινιές θά φρόντιζες στή Χίος, τί θές, τόν περίδρομο; Ἐδώ δέν ἔχει ἀγάδες νά σέ ξεζουμίζουνε, ἀγάς είμαι ἐγώ. Ἀφεντικό, τοῦ λέει ὁ Ἀντουάνος, κάνε τα δυό τά ναπολεόνια* κι ἐγώ θά σοῦ φέρνω τούς Ἐγγλέζους κρεμασμένους ἀπ' τά πόδια σάν μπεκάτσες, Σταμπένε*, είπε ὁ κόντες, καί κράτησε χαραχτήρα ώς τά τελευταῖα του.

Πρώτα ὁ Ἀντουάνος φύτεψε τό σκίνο* κι ὕστερα ἔβαλε νά μαστορεύει τήν παράγκα. Εἶδε χρόνια μαῦρα, μά γνώρισε καί μέρες εύτυχίας. Ἔκανε μιά μάντρα παίδιά, μερικά τοῦ πεθάνανε, ἔνα σκοτώθηκε στούς Βαλκανικούς, ἄλλο ξενιτεύτηκε στήν Ἑλλάδα ή στήν Ἀμερική. Οι κόρες του καλοπαντρεύονταν, ἡταν ὅμορφες, ἀπό κείνον παίρνανε, κι ἡ πλίο μεγάλη ἔκανε ξενοδοχεῖο στό Πόρτ Σάιτ καί τόν φώναξε κοντά της, μπάς καί τοῦ ἀλλάξει τά μυαλά, πού ἥθελε τώρα στά γεράματα νά ξαναγυρίσει στή Χίος, ν' ἀναπάψει τά κόκαλά του πλάι στό Βιργινιώ. Δέν εἶχε παρηγορηθεῖ ποτέ γιά κείνο τό κοριτσάκι του. Ἡ παράγκα τους ἔμενε τώρα κλειστή καί τά κλειδιά της τά σήκωνε πάνω του ὁ παππούς καί δέν τά ἔδινε κανενός.

Μά τήν παράγκα πιό πολύ τή φύλαγε ἡ σκιά τοῦ σκίνου. Εἶχε θεριέψει μεσα σέ σαράντα χρόνια* κι ἡταν ὁ κορμός του σάν κάστρο, μέ μιά κουφάλα πού χωροῦσε ἀνθρωπο, καί τά κλαδιά του ἀπλώνονταν, δυνατά καί στριμμένα, πάνω ἀπό τήν παράγκα, πάνω ἀπό τό μονοπάτι, φτάνοντας ώς τά κεραμίδια τῆς ἄλλης. Τό φύλλωμά του ἡταν δασύ· καί σκοτεινό καί κάπιας μυστήριο, καί δέν ἤξερες ποτέ, ὅταν σήκωνες τά μάτια ἀπό κάτω του, ἂν ἐκεῖ πάνω ἡτανε γάτα ἡ ἀνθρωπος σκαρφαλωμένος καί σέ παραφύλαγε. Κι ὅταν ἐρχόταν ἡ ἀνοιξη, γέμιζε ὁ σκίνος λουλουδάκια κίτρινα σάν μικρούτσικα κύπελα ὅλο γύρη καί μέλι, καί πέφταν, πέφταν βροχή κάνοντας μιά ποδιά γύρω ἀπ' τό γέρικο κορμό, γύρω ἀπ' τό στρογγυλό παγκάκι πού τόν ἔζωνε. Κι ἐρχονταν οἱ μέλισσες καί οἱ σφῆκες, κι ὅλος ἐκείνος ὁ δύκος γέμιζε βουητό. Κι ὥσα λουλουδάκια γλίτωναν δέννανε κατόπι καί γίνονταν κάτι μικρά πράσινα βωλαράκια τσαμπιά τσαμπιά. Καί στό ἔβγα πιά τοῦ καλοκαιριοῦ βάφονταν κόκκινα κι ἡταν στεγνά σάν καμωμένα ἀπό ταρταρούγα*, κι ἔτσι ἀπόμεναν ώς τά Χριστούγεννα. Κι οἱ Φράγκοι πού δέν εἶχανε λεφτά νά φέρουν ἀπό τά μέρη τους χού*, ἐρχονταν καί κόβαν ἀπό τοῦτα τά

ναπολεόνι: χρυσό γαλλικό σίκουσόφραγκο.

σταμπένε (ιταλική λέξη): ἐντάξει.

σκίνος: μαστιχόδεντρο.

ταρταρούγα: διστρακό χελώνας.

χού (γαλ. houx): φυτό. Τά κλαδιά του χρησιμοποιούνται τά Χριστούγεννα γιά διακόσμηση.

τσαμπιά μέ λίγα φύλλα μαζί και τά κρεμούσαν πάνω από τήν πόρτα τους κι όποιος τή διάβαινε ἔπειτε νά σταθεῖ: τόν φιλοῦσε ὅποιος ἥθελε. Καὶ τό φθινόπωρο ἔρχονταν τά μπεκαφίκια* και τιτιβίζανε και τρώγανε τά μυγαράκια και τά μερμήγκια πού γιομίζαν τό δέντρο κι ὑστερά ἔρχονταν τά κιτρινοπούλια και οι κεφαλάδες*, πού τρώγανε τίς κάμπιες. Και τά παιδιά μέ τίς σφεντόνες σημαδεύανε από κάτω και ρίχναν. Κι από τίς σκισματιές τοῦ γεροσκίνου ἔσταζε και κρεμόταν κόμποι τό μαστίχι, πού μοσκοβόλας μέσα στό στόμα, πικρό και πιπεράτο.

Ἡ νόνα κι ὁ παππούς βρήκανε βαπτόρι γερμανικό και ξεμπαρκάρανε στή Γιάφα. Ἀπό κεῖ γράψανε τῆς Βασιλικῆς στά Γεροσόλυμα, πού ό δάντρας της κάτι νταλαβεριζότανε μέ τόν "Ἄγιο Τάφο. Ἡρθε· καὶ τούς εἰπε: Πά πά πά; μεγάλη φτώχεια ἔπεσε, μᾶς πολεμᾶν οἱ Ἀρμεναῖοι καὶ οἱ Φράγκοι πού κακοψιφονάχουνε, καλύτερα ἡμασταν στήν Ἀλεξάντρεια, κι ἄν δέ μπορεῖτε νά πάτε, τότε νά μείνετε στή Γιάφα πού εἶναι λιμάνι, πάντα ἔχει ψωμί. Κι ὁ παππούς εἶχε γνωριμίες από παιδί πού ἐμπορευόταν στά λιμάνια τῆς Ἀνατολῆς, ἄν και καταγόταν από τό "Ἀργος και πάντα του καυχιόταν πώς εἶχε ρωμέικο πασαπόρτι*. Τόν βοήθησαν κι ἄνοιξε ταβέρνα και μαζί πουλοῦσε σκοινιά, κατράμι, ρακί, πιαξιμάδια, κουμπάνιες* γιά καράβια, ἔνας μικρός τσιπτσάγτλερ*, θά λέγανε σήμερα. Κι ὅταν καταστράφηκε... "Άλλο τοῦτο. Κάθε φορά πού θέλανε νά ποῦνε γιά τήν τζαναμπετιά* του και τήν ἀγαθοσύνη του, θυμόντουσαν πώς καταστράφηκε. Τέλος πάντων. Τόν πήρε τότε κάποιος ντόπιος, "Ἀραβας χριστιανός, πού εἶχε μεγάλο πόρτοκαλώνα, γιά νά τόν φροντίζει. Στά '97 έσπασε ὁ πόλεμος και βγήκε μιά διάδοση πώς οι Τούρκοι μαζεύουν τούς "Ἐλληνες ὑπηκόους νά τούς κλείσουν σέ στρατόπεδο, ἀλλά τίς γυναῖκες θά τίς ἀφήναν ἥσυχες. Μιά μπρατσέρα* ἔφευγε ἀποβραδίς γιά τήν Ἀλεξάντρεια, κι ὁ καπετάνιος δέχτηκε νά πάρει τόν παππού και τό θεϊο Ἀποστόλη, παλικαράκι. Κρύφτηκαν στ' ἀμπάρι περιμένοντας, και έφανου νά σου την ἡ νόνα κατηφόριζε μέ τά κορίτσια, τή θείτσα τήν Ἀργυρώ δηλαδή και τή μητέρα και τό θεϊο σταμάτη μέσα στήν κοιλιά. Σιδερή, τοῦ κάνει, δέν τό ζύγισες* ὅμορφα!

μπεκαφίκι: τό πουλί τρυποκάρυδο.

κεφαλάδς: τό πουλί ἀτομάχος.

πασαπόρτι: διαβατήριο (ἡ Χίος ἡταν τότε ύπόδουλη στούς Τούρκους).

κουμπάνια: ἔφοδιασμός μέ τρόφιμα, προμήθειες.

τσιπτσάγτλερ: τσιπ-τσάντλερ: προμηθευτής πλοίων.

τζαναμπετιά: κακοτροπία, δυστροπία.

μπρατσέρα: μικρό ιστιοφόρο.

ζύγισες: λογάριασες.

Πώς μ' άφήνεις μέ δυό κορίτσια θεομόναχη μέσα στήν Τουρκιά; "Οπου πᾶς κι έμεις μαζί! Πρώτη φορά τού ἀντιμιλοῦσε, δεκαεφτά χρόνια παντρεμένοι. Δῶσαν τοῦ καραβοκύρη τά κατάλοιπα τῆς ταβέρνας, κάτι βραχιόλια καί γιορντάνια* ἀπό μπακίρι* καί ψευτόπετρες, καί τούς πῆρε ὅπιας ἡταν, μοναχά μέ τά ροῦχα τους. Στήν Ἀλεξάντρεια, ρωτώντας, βρήκανε τόν Ἀντουάνο, πού ἄνοιξε μιά ἀγκαλιά τόση καί τούς τράβηξε μέσα, ὅπως εἶχε τραβήξει πρίν ἀπό λίγα χρόνια καί τήν ἀλλη ἀδερφή του τή Βασιλική, ὅταν χήρεψε, καί τήν κόρη της τήν Ἀμαλίτσα μέ τ' ὄνομα. Αὐτή πού ξετρέλανε τόν Ἀθηναῖο λίγο πρίν ἀπ' τούς Βαλκανικούς καί τήν παντρεύτηκε καί τήν πήγε σέ δικό της σπίτι στήν Κηφισιά, κι ὕστερα ἀπό τόν Ἀποκλεισμό τοῦ 14 πήρανε καί τή Βασιλική, κι αὐτή ἔζησε λίγα χρόνια κι ἀναπαύτηκε, λέγανε, γαληνεμένη, γιατί θά τής ἔκλεινε τά μάτια ἡ Ἀμαλίτσα της. 'Ο Ἀντουάνος ἔφτιαξε γιά τόν παππού τή βορινή παράγκα, τοῦ βρήκε μιά δουλειά προσωρινή, ὥσπου νά φανερωθεῖ καμιά καλύτερη. 'Εκεὶ ἀπόμεινε! Μπαξεβάνης* σ' ἐνός δικηγόρου μέ δυό στρέμματα περιβόλι πάνω στή γραμμή τοῦ τράμ, ἀνάμεσα Σούτς καί Τζανακλῆς.

Ἐρωτήσεις

1. Τί ἀντιπροσωπεύει γιά τόν Ἀντουάνο ό σκίνος;
2. Πῶς ἀντιμετωπίζει τίς κακοτυχίες του ό Ἀντουάνος;
3. Μποροῦμε νά πούμε πώς τό ἀπόσπασμα δίνει μιά μικρή, ἀντιπροσωπευτική ὅμως εἰκόνα ἀπό τίς περιπέτειες τής φυλῆς μας; Νά δικαιολογήσετε τήν ἀπάντησή σας.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Γιάννη Χατζηανδρέα. Σύγχρονος μυθιστοριογράφος. Γεννήθηκε τό 1911 στήν Αἴγυπτο καί συνεργάστηκε σέ πολλά φιλολογικά περιοδικά στήν Αἴγυπτο, Κύπρο καί Ἐλλάδα, μέ ποιήματα, διηγήματα, δοκίμια καί μελέτες. Καλλιέργησε μέ ίδιαιτερη ἐπιτυχία τό μυθιστόρημά, στό όποιο διακρίθηκε γιά τίς μεγάλες ίκανότητές του στή σύνθεση. "Ἐργα του: α) ποίηση: Φελλάχοι, Τό Λυρικό Ταξίδι κ.ἄ. β) διηγήματα: Ἀλλόκοτοι ἄνθρωποι, 'Ο. Ἀπρίλης εἶναι πιό σκληρός, 'Ο Υπνος τοῦ Θεριστῆ κ.ἄ. γ) μυθιστόρημα: Ἀκυβέρνητες πολιτείες ('Η Λέσχη, 'Αριάγνη, Νυχτερίδα) πού θεωρεῖται τό σημαντικότερο βιβλίο του, Χαμένη ἄνοιξη. δ) μελέτες: 'Ο Καβάφης καί ἡ ἐποχή του, 'Ο Καβάφης καί η Νεώτερη Αίγυπτο κ.ἄ. Ἐπίσης μετέφρασε πολλούς ξένους λογοτέχνες.

200 μετανιών στον οχατζίους καβάφης (Διαμήνεται) Αυτέρνυτο φεύγειν (ρηγή)

γιορντάνι: περιδέραιο.

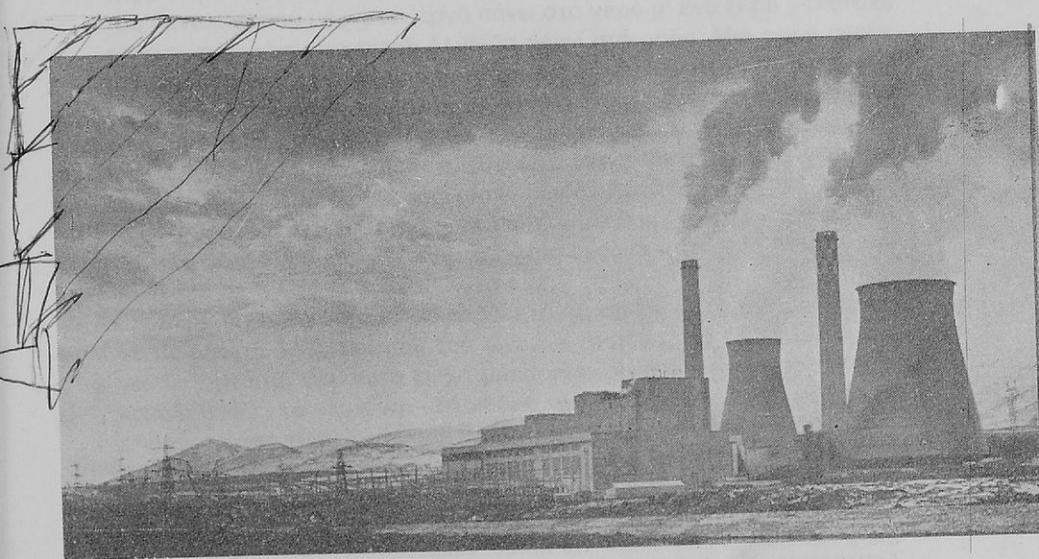
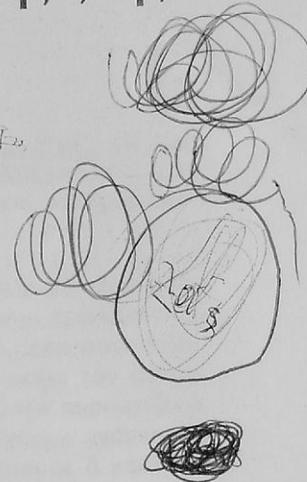
μπακίρι: χαλκός.

μπαξεβάνης: κηπουρός, περιβολάρης.

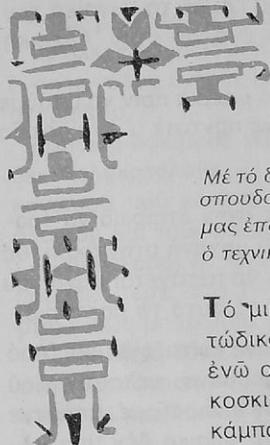
XI. Προβλήματα της σύγχρονης ζωῆς

Εργασίας

Παραμικρή σε ποσότητα
προσωπών σε έργα.

Έργοστάσιο (Φωτογραφία)

Τό Πέραμα

Μέ τό δήγυμά του Τό Πέραμα ὁ Κ. Παρορίτης θίγει ἔνα πολύ σπουδαῖο (όχι μόνο γιά τήν ἐποχή του ἀλλά καὶ γιά τή δική μας ἐποχή) θέμα: τά κοινωνικά προβλήματα πού δημιουργεῖ ὁ τεχνικός πολιτισμός.

Τό γιακρό, κιτρινοβαμμένο λεωφορεῖο μέ τά σκελετώδικα, πληγιασμένα ἄλογά του τρέχει τρικλίζοντας, ἐνῶ οἱ ρόδες του χώνουνται βαθιά μέσα στήν ψιλοκοσκινισμένη σκόνη τοῦ δρόμου, σκίζει τόν ἄσπρο κάμπιο μέ τίς λίγες πρασινάδες, πού τόν πυρπυρίζει ὁ ἥλιος, καὶ φτάνει στό πέραμα*. Ἐχουμε ἀνάγκη νά πάρουμε τό λουτρό μας πρώι πρώι καὶ νά ξαναγυρίσουμε ὁ καθένας στή δουλειά μας. "Ἔτσι μᾶς δίνεται κάθε πρώι ἡ εύκαιρια νά γνωρίσουμε τό γερό Κουτουζόφ, ὅπως τόνε παρανομίζουνε. Ἡ δουλειά του τώρα είναι νά τραβάει μ' ἔναν ἄλλον τό πέραμα* στήν ἀντικρινή ὅχτη τοῦ καναλιοῦ πού σέρνεται ἀργά πάνω στό νερό μ' ἔνα ξερό μονότονο τρίξιμο, πού κάνει ἡ χοντρή ἀλυσίδα πάνω στή ρόδα. Μιά φορά ἡτανε στό στρατό καὶ τ' ὄνειρό του ἦτανε νά γίνει στρατιωτικός. Μά τόν ἔφαγε ἡ ὄρθογραφία. Μάλιστα. Ἡ ὄρθογραφία. Σάν ἔδινε ἑέταση γιά τό βαθμό τοῦ δεκανέα, τοῦ ὑπαγορέψανε νά γράψει τή λέξη γυλιός καὶ αὐτός πού ἔχει πῶς γράφεται ἡ λέξη, κείνη τή στιγμή τά σάστισε, σκοτίστηκε κι ἔγραψε γιλιός ἀντί γυλιός. Αὐτό ἔφτασε γιά νά τόν ἀπορρίψουνε. Τότε κι αὐτός θύμωσε, παρατήθηκε ἀπό τό στρατιωτικό. 'Αλλιώς μποροῦσε νά 'vai τώρα κι αὐτός ἔνας συνταγματάρχης πού νά τόνε τρέμει ἡ γῆς. "Ἄς είναι. Αὐτό πάι.

Τώρα ὁ γερο-Κουτουζόφ τραβάει τό πέραμα κι είναι φχαριστημένος μέ τίς ἔξηντα δραχμές, πού τοῦ δίνουνε τό μήνα, γιά νά κάνει τό ἄλσογο. Τοῦ βγαίνει βέβαια ἡ ψυχή μέσα στόν ἥλιο καὶ τό κρύο – καὶ τό κανάλι βγάζει τό χειμώνα – τά νεῦρα τοῦ λαιμοῦ του πάνε κάποτε νά σπάσουνε ἀπό τό πολύ τέντωμα, σάν είναι παραφορτωμένο τό πέραμα, μά είναι φχαριστημένος, γιατί νιώθει πῶς ζέ συνή τήν ἡλικία δέ θά

πέραμα: διάβαση, πέρασμα. 'Εδω: τό πλωτό μέσο πού ἐκτελεῖ συγκοινωνία ἀνάμεσα στίς δύθες ποταμῶν, λιμνῶν κτλ. καὶ κινεῖται ἡ μέ κουπιά ἡ σέρνεται μέ συρματόσχοινο.

μπορούσε εύκολα νά 'βρει άλλη δουλειά. Τώρα ζεῖ μέ τή γυναίκα του, πού 'ναι πια σμένη άπο ρευματισμούς. "Έχει κι ἔνα γιό στήν 'Αμερική, μά δέ βλέπει τίποτα κι ἔχει καημό.

– Καλημέρα, Κουτουζόφ! τοῦ φωνάζαμε άπο μακριά πρίν νά μποῦμε άκόμα στό πέραμα· καί, κείνος μᾶς ἀποκρινότανε πάντοτε μ' ἔνα ἀστεῖο πού συνόδευε τό αἰώνιο γέλιο του.

· Μιά μέρα κάποιος τοῦ εἶπε:

– Ξέρεις, γερο-Κουτουζόφ; Κάποιος πρότεινε στήν ἑταιρεία νά τραβάει τό πέραμα μέ ήλεχτρισμό. Νά. Θά βάλει μιά μηχανή στήν ἄκρη, θά πατᾶς ἔνα κουμπί καί τό πέραμα γιά ἔνα λεπτό θά πετάγεται μόνο του ἀντίκρυ. "Ετοι θά γλιτώσουμε καί μεῖς καί σύ ἀπό αὐτό τό μαρτύριο.

'Ο γερο-Κουτουζόφ ἄνοιξε τά μάτια του καί τόνε κοίταξε βαθιά. 'Από τήν ἡμέρα αὐτή δέν τόν ξαναείδαμε πιά χαρούμενο, γελαστό. Τοῦ 'ψυγε τό γέλιο, έχασε τ' ἀστεῖα του καί σάν τόν ἐπειράζαμε, ἀπόμενε σιωπηλός ή μᾶς ἀπαντοῦσε μέ μιά ξερή φράση. Φυσικά δέν μπορούσαμε νά ξέρουμε τήν αἰτία τῆς μεταβολῆς, οὔτε κι ὁ καιρός μᾶς περίμενε νά πιάσουμε μακριά κουβέντα μαζί του. Μά αὐτός εἶχε λόγους ν' ἀνησυχεῖ. 'Η κουβέντα κείνη τόνε τάραξε, τοῦ 'κοψε τό κέφι. Μά τί τούς ἥρθε νά σκεφτοῦντε τέτοιο πράμα; Γιατί; Καλά δέ γίνεται ή δουλειά τόσα χρόνια; Κι ἄν ἀργεῖ λιγάκι νά φτάσει τό πέραμα ἀντικρύ, τί, χάθηκε ὁ κόσμος; Κι ἐπειτα πῶς δέν τόν συλλογίζουνται κι αὐτόν; Τί θά γίνει ή γριά του πού δέν μπορεῖ νά κινηθεῖ; Τί θά γίνει αὐτός; Τώρα στά γεράματα είναι καιρός νά ζητάει ἄλλη δουλειά; Καί τί δουλειά; Γιά ποιά δουλειά μπορεῖ νά 'ναι ίκανός σέ τέτοια ἡλικία; Νά πού κι ὁ προκομμένος ὁ γιός του στήν 'Αμερική τόν ξέχασε. "Εξι μῆνες ἔχει νά ιδεῖ γράμμα του.

Γ' αὐτό ρωτάει κάθε ἐπιβάτη ἀνήσυχος.

– Τί ξέρεις; Θά 'ρθει ὁ ἡλεκτρισμός;

Καὶ κείνοι πού νιώθουντε τώρα τήν ἀδυναμία του, ἀγαπάντε νά τόν πειράζουντε:

– Πῶς δέ θά 'ρθεῖ; Γιατί νά μή 'ρθεῖ; 'Η ἑταιρεία λεφτά ἔχει. "Ετοι θά βροῦμε καί μεῖς τήν ἡσυχία μας, βασανιζόμαστε μέ τούτη τή χελώνα; καί σύ θά ἡσυχάσεις. Καιρός είναι νά ἡσυχάσεις.

Κείνος ξαφνίζεται:

– Γιατί νά ἡσυχάσω; Θαρρεῖς πῶς μέ κουράζει ἐμένα ή δουλειά;

Σκέπτεται λίγο καί λέει μονολογώντας:

– Μά τί τούς ἥρθε πάλε; Δέν τ' ἀφήνουντε τά πράματα, ὅπως ἥτανε χρόνια;

Κάποτε ρώτησε ἔναντε:

– Δέ μοῦ λές, τί εἶναι αὐτός ὁ ἡλεκτρισμός;
‘Ο ἡλεκτρισμός τώρα στή φαντασία του φάνταζε σάν ἔνα θεριό, σάν ἔνας μεγάλος ὄχτρος πού ρχεται νά πάρει τό ψωμί τοῦ φτωχοῦ ἀπό τό στόμα του.

Κάποιος δοκίμασε νά τοῦ ξηγήσει τό πράμα. Μά ὁ γερο-Κουτουζόφ δέν πολυκατάλαβε. Τί θά πεῖ ρεῦμα; Αὐτός ἥξερε μόνο τό ρέμα τοῦ καναλιοῦ πού κάποτε, σάν ἥτανε πολύ φορτσάτο*, τούς ἔκοβε τήν ἀλυσίδα καί τούς ἔπαιρνε τό πέραμα.

– Δέν ξέρουνε τί νά βροῦνε οἱ σκυλόφραγκοι, γιά νά βγάλουνε παράδεις, εἶπε στά τελευταῖα σέ τόν ἀποφθεγματικό, ἀφοῦ ἀπελπίστηκε πώς μποροῦσε νά καταλάβει.

Στήν ἀρχῇ δέν εἶπε τίποτα τῆς γυναίκας του, γιά νά μή τήν πικράνει στήν κατάσταση πού βρισκότανε. Μά δέν μπόρεσε νά τό βαστάξει μυστικό. Ἡ καρδιά του φούσκωνε κι ἥθελε κάπου νά τό πεῖ, γιά νά ξεσκάσει.

– Καί μεῖς τί θά γίνουμε; ἀποκρίθηκε ἡ γριά, σάν ἄκουσε ἀπό τό στόμα τοῦ γέρου της ὅλη τήν ιστορία. Μᾶς ρωτήσανε ἐμᾶς, ἀν ἔχουμε νά φάμε;

‘Η γριά νόμιζε τό ἐπιχείρημά της ἀκαταμάχητο.

– Καί τί ἀνάγκη ἔχουνε νά μᾶς ρωτήσουνε; Μπάς καί θαρρεῖς πώς μᾶς λογαριάζουνε, ἀν ὑπάρχουμε; Καψερή γριά, πῶς φαίνεσαι πώς δέν ἔμαθες ἀκόμα τόν κόσμο.

Κείνη ἀναστέναξε βαθιά κι ἔτριψε τό γόνατό της πού τήν πονοῦσε.
– “Ερημο, πάψε πιά. Θά μέ φᾶς! εἶπε κουβεντιάζοντας μέ τό γόνατό της.

Μιά ἐλπίδα εἶχε τώρα. Μπάς καί τόνε κοροϊδεύανε, μπάς καί τοῦ λέγανε ψέματα. Μά μιά μέρα τό γραφει κι ἡ ‘φημερίδα. Αὐτός δέν καλόβλεπε νά διαβάσει, δέν τά καλοκαταλάβαινε κιόλας κι ἔβαλε ἔναν ἄλλο νά τοῦ τό διαβάσει. Σάν τέλειωσε τό διάβασμα, ὁ γερο-Κουτουζόφ ἀναστέναξε:

– “Ἄχ! ἔτσι εἶναι, ὅπως τά λένε. Ἐτοιμάσου λοιπόν, γερο-Κουτουζόφ, νά πεθάνεις” εἶπε μέ μελαχολικό τόνο, κουνώντας τό κεφάλι του.

‘Η ζωή του χρόνια τώρα ἥτανε δεμένη μέ τό πέραμα. Σκληρή δουλειά, μά τήν εἶχε συνηθίσει, τήν εἶχε ἀγαπήσει κι ἔλπιζε νά πεθάνει πάνω σ’ αὐτή τή δουλειά καί νά τόνε θάψει ἡ ἐταιρεία μέ ἔξοδά της, ὅπως εἶχε κάνει καί μέ τόν προκάτοχό του. Μά στάσου καί νά ιδεῖς. Ἡλεκτρισμός, σοῦ λέει ὁ ἄλλος. Ρεῦμα! Πατᾶς, λέει, ἔνα κουμπί κι ἡ

φορτσάτος: ὄρμητικός.

δουλειά σου είναι τελειωμένη. Μυστήριο. Μόνο πού πρέπει νά ψιφήσουμε έμεις πρώτα, γιά νά δουλέψει αύτό τό κουμπί!

Γιορτάζει τό έκκλησιδάκι τοῦ ἄγιου Σπυρίδωνα, πού 'ναι στήν ἀντικρινή ὅχτη, πάνω σ' ἔνα μικρό ύψωματάκι, μέ μιά μικρή καμπανίσα κρεμασμένη σ' ἔνα δέντρο, πού ὄρθωνται σάν φύλακας μπροστά στήν πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς. Τό μικρό έκκλησιδάκι στολισμένο μέ σμύρτα, μέ κάμποσες σημαίτσες πού κυματίζουνε πρόσχαρα στὸν ἀέρα, προσκαλάει τούς χριστιανούς στή γιορτή του. Τό καμπανάκι ὅλο καί σημαίνει κι ὁ μονότονος ἥχος του ἀπλώνεται νύρω στήν ἐρημά τοῦ γυμνοῦ κάμπου πού τόνε καίει ὁ ἥλιος: «Ἐλάτε, ἐλάτε». Κι οἱ προσκυνητάδες ἔρχουνται ἀπό τήν πόλη μέ λαμπάδες στά χέρια, γιά νά προσκυνήσουνε καί τό πέραμα δέν προφταίνει νά μεταφέρει τόσο πλῆθος. Ο γερο-Κουτουζόφ σκεφτικός, ἀμίλητος, τραβάει τήν ἀλυσίδα καί συλλογίέται πώς είναι ἡ τελευταία χρονιά πού κάνει αύτή τή δουλειά. Ποῦ ἄλλοτε. Μέ τί κέφι διούλευε αύτή τήν ἡμέρα;...

Μά είναι κόσμος, πλῆθος καί πρέπει νά περιμένουνε ὅσο νά 'ρθει ἡ ἀράδα τους, γιατί δέν μπορεῖ νά τούς χωρέσει τό πέραμα. Οἱ πιό ἀνυπόμονοι μουρμουρίζουνε, γιατί ἀναγκάζουνται νά περίμενουνε κι ἐπιμένουνε νά πηδήσουνε στό πέραμα καί νά στριμωχτοῦνε ἀνάμεσα στίς σοῦστες καί στά κάρα.

– Βρέ παιδιά, θά πάθουμε τίποτα. Νά, προχτές πνίγηκε ἔνα μουλάρι, λέει κάποιος.

Μά ποιός ἀκούει.

– Δέν ἀφήνει ὁ ἄγιος, ἀπαντάει ἄλλος.

– Σάν φτάνουνε καί βλέπουνε πώς τό πέραμα βρίσκεται στήν ἀπέναντι ὅχτη, ἀρχίζουνε τίς μουρμούρες, βρίζουνε, βλαστημάνε τήν ἑταιρεία.

– Καρτέρα τώρα νά γυρίσει νά μᾶς πάρει. Καί πῶς πάει τό ἀγαθεματισμένο! Σωστή χελώνα! Λέσ καί πάσχει ἀπό ποδάγρα.

– Μά τί νά σοῦ κάνει κι ὁ γερο-Κουτουζόφ· γέρος ἀνθρωπος, δέν μπορεῖ νά τραβήξει μέ δύναμη.

Ο γέρος ἀγριεύει:

– Λέτε; "Οπως τραβάω ἐγώ, δέν τραβάει κανένας.

Απόκαμε πιά. Δέ βαστάει. Ό ίδρωτας τρέχει ποτάμι ἀπό τό κουτελό του, οἱ ἀμασκάλες του στάζουνε, οἱ κόρδες* τοῦ λαιμοῦ του θά σπάσουνε...

κόρδα: χορδή.

Περασμένα μεσ' υχτα ξαναγύρισε κι ό τελευταιος προσκυνητής. Τέλειωσε πιά. Τώρα μπορούσε κι αύτός νά ήσυχάσει. Τά μάτια του κλείνουνε από τήν κούραση, τά βλέφαρά του πέφτουνε βαριά, τά πόδια του μέσα στό πάνινο βρακί του τρέμουνε.

— “Ε! πάμε καί μεῖς τώρα νά ήσυχάσουμε; τοῦ λέει ό σύντροφός του.

— Πήγαινε σύ! Έγώ θά μείνω άκομη, άποκρίνεται.

“Έχει τό σκοπό του. Κάτι συλλογίστηκε πού πέρασε σάν άστραπή μέσα στό μυαλό του.

Παίρνει κι αύτός τώρα τό δρόμο γιά τόν άγιο Σπυρίδωνα. Είναι μιά άνηφοριά πού τήν άνεβαίνει λαχανιάζοντας... Ψυχή μέσα στήν έκκλησιά. Τά κεριά λιωμένα. Τά πρόσωπα τῶν άγιων, άχνά από τή ζέστα τῶν κεριῶν, τόνε κοιτάζουνε κουρασμένα, θλιψμένα.

— ‘Ηρθες και λόγου σου; τοῦ φωνάζει ό καντηλανάφτης έτοιμος ν' ἀρχίσει τό σκούπισμα μέ μιά σκούπα στό χέρι.

— ‘Ηρθα κι έγώ νά προσκυνήσω, άποκρίνεται κείνος, ζυγώνοντας στό παγκάρι, όπου ήτανε άπλωμένα τά κεριά.

‘Ο καντηλανάφτης μέ τή σκούπα στήν άμασκάλη κόβει τό σκούπισμα καί μπαίνει στό παγκάρι, γιά νά τοῦ δώσει τό κερί πού ζητοῦσε. Διαλέγει ένα λιγνούτσικο σάν ένα ψιλό μακαρόνι καί τοῦ τό προσφέρει. Κείνος ρίχνει στό δίσκο ένα άσημένιο δίφραγκο άποφασιστικά, μέ κάποια έπισημότητα, σάν νά τό χει καλά μελετήσει άπό πρωτύτερα.

‘Ο καντηλανάφτης τόνε κοιτάζει στά μάτια. ‘Υστερα μαζεύει μέσα από τό δίσκο ένα σωρό πενταροδεκάρες καί τοῦ βάζει στό χέρι μιά κι ένενήτα πέντε.

— Γιατί μοῦ τά δίνεις αύτά; ρωτάει ό γερο-Κουτουζόφ.

— Τά ρέστα.

— Κάνεις λάθος· θέλω ένα κερί δυό δραχμῶν.

— Δυο δραχμῶν; ξαναρωτάει κείνος άπορώντας.

— Καί βέβαια. Τό χω τάμα.

Παίρνει τή λαμπάδα πού σκορπάει μιά ξινόγλυκη μυρουδιά κερίλας καί προχωρεί άργα, έπισημα, μπρός στό είκονοστάσι τοῦ άγιου Σπυρίδωνα. Ή εικόνα, άσημένια, μέ μιά γιρλάντα από λουλούδια, πού τά μάρανε ό καπ ος κι ή άχνα τῶν κεριῶν, άκουμπάει πάνω στό προσκυνητάρι, τυλιγμένο μ' ένα μεταξωτό πανί, μέ θαλασσιές κορδελίτσες στήν άκρη καί μ' ένα μεγάλο σταυρό ραμμένο στή μέση.

Στέκεται άκούνιτος μπροστά στήν εικόνα μέ τή λαμπάδα στό χέρι. Ιλαρωμένο* τό πρόσωπο τοῦ άγιου, πού ή ασπρη γενειάδα του κατε-

Ιλαρωμένος: χαρούμενος, εϋθυμος.

βαίνει άπαλά στό στήθος του, τόνε κοιτάζει μέ ψυχοπόνια. Γέρος κι αύτός καί νιώθει καλύτερα τόν πόνο τοῦ γέρου. 'Ο γερο-Κουτουζόφ άνάβει τή λαμπάδα, ξεφτιλίζει τό φιτίλι, καί τήν άπιθωνει στό ξυλένιο μανάλι, όλοκέντητο άπο τίς σταλαγματιές τῶν κεριῶν. "Υστερα ἀρχίζει νά σταυροκοπιέται μπροστά στήν εἰκόνα, τσακίζοντας κάθε τόσο τή μέση του βαθιά τόσο πού τό χέρι του νά ἀκουμπάει στό μάρμαρο, καί στά τελευταῖα ζυγώνει τά χέρια του στήν εἰκόνα, ίδρωμένα, ἀναλιγκωμένα* ἀπό τή ζέστη τῶν κεριῶν. Τά χείλη του τρέμοντας κολλᾶνε διψασμένα πάνω στό ξύλο.

—"Αγιέ μου Σπυρίδωνα, κάνε τό θάμα σου νά μήν ἀφήσεις νά 'ρθει ὁ ἡλεχτρισμός.

Σωπαίνει. Κοιτάζει τόν ἄγιο στά μάτια σάν νά περιμένει κάποιαν ἀπάντηση. 'Ο ἄγιος μέ τά κολλημένα χείλια καρφώνει ἀπάνω του τή μάτια του σάν νά τοῦ λέει: «Κουράγιο, ἐγώ είμαι γιά σένα».

Τό 'χει σίγουρο πώς ἔτσι τοῦ μιλήσανε τά κολλημένα χείλη τοῦ ἄγιου. Δέ μιλήσανε τά χείλη του, μά τή ματιά του αύτός τήν ἐνιωσε καλά.

Δέ γίνεται ὁ ἄγιος πού 'ναι κι αύτός γέρος, θά κάνει τό θάμα τόν. Δέν ἀφήνουνε βέβαια οι ἄγιοι μέ τίς ἀσπρες γενειάδες τούς γέρους, πού τούς πιστεύουνε καί τούς ἀνάβουνε καί χοντρά κεριά, νά πεταχτούνε στούς δρόμους.

Σάν ξαλαφρωμένος γύρισε σπίτι του. Κείνο τό βράδυ ὁ ὕπνος δέν ἄργησε νά τοῦ κολλήσει τά βλέφαρα κι ὁ νοῦς του δέν παράδειρε ὥρες σάν ἄλλες βραδιές. 'Ο ἄγιος Σπυρίδωνας ἀγρυπνοῦσε πάνω ἀπό τό προσκεφάλι του.

—Γυναίκα, γυναίκα! τρέξε νά ιδεῖς, φώναξε ἄξαφνα ὁ γερο-Κουτουζόφ, κρατώντας στά χέρια του μιά 'φημερίδα.

—Τί ἔπαθες, καλέ, ἄξαφνα; Τί τρέχει; ρώτησε κείνη ἀδιάφορα.

—"Ελα, τρέξε. 'Ο ἄγιος Σπυρίδωνας ἔκαμε τό θάμα του, φώναξε κείνος κι ή μορφή του ή χαρακωμένη ἀντιφέγγισε τή χαρά τῆς ψυχῆς του.

'Η γριά ζύγωσε ζαρώνοντας μέ ἀμφιβολία τά χείλη της καί κείνος ξανάπιασε τή 'φημερίδα.

—"Ακουσε τί γράφει τό φύλλο, τής εἶπε, κι ἄρχισε νά διαβάζει κομπιαστά, τνιγμένος ἀπό τή συγκίνηση...

'Η γριά ἀπόμεινε μέ τό στόμα ἀνοιχτό. 'Ο διευθυντής τῆς ἐταιρείας πέθανε χτές ἀπό συγκοπή τής καρδιᾶς του. Τί είναι αύτό; Δέν είναι τό θάμα τοῦ ἄγιου; Κείνος θέλησε νά πάρει τό ψωμί τοῦ φτωχοῦ κι ὁ ἄγιος τόνε τιμώρησε.

ἀναλιγκωμένος: ἔξαντλημένος.

Σταυροκοπηθήκανε κι οί δυό εύλαβικά μέ το πρόσωπο γυρισμένο στό είκονισμα.

– Μεγάλη ή χάρη σου, άγιε μου Σπυρίδωνα! ψιθύρισε ό γερο-Κουτουζόφ καί τά χείλια του τρέμανε.

– Άντιο τώρα ήλεχτρισμός! Είπε σ' ἔναν τόνο άνακουφιστικό...

Περάσανε μέρες... Καμπόσοι ἐργάτες φερμένοι από τήν Ἀθήνα φτάνουνε στό πέραμα. Μετράνε, μπήχνουνε παλούκια στή γῆς, σκεδιάζουνε... Ζυγώνει ό γερο-Κουτουζόφ ἔναν από αύτούς.

– Τί τρέχει;

– Δέν τ' ἄκουσες; Τό πέραμα θά γίνει ήλεχτρικό. Τό ἀποφάσισε ό καινούριος διευθυντής.

‘Ο γερο-Κουτουζόφ ἀπομένει μέ τό στόμα ἀνοιχτό. ‘Ο νοῦς του μονιμίας πετάει στόν Ἅγιο Σπυρίδωνα. Συλλογίεται τή λαμπάδα τῶν δύο δραχμῶν, τήν υπόσχεση πού τοῦ δώκε ή ματιά του. Τρέχει στή γριά του σάν ζεματισμένος.

– Βρέ γριά, τά μαθες τά μαῦρα μαντάτα; Ήρθε ό ήλεχτρισμός.

Κείνη τόν κοιτάζει μέ ἀπορία τρίβοντας τό πονεμένο γόνατό της.

– Είναι δυνατό; Κι ό ἄγιος; μουρμουρίζει.

‘Η δουλειά προχωράει γοργά’ οί ἐργάτες δουλεύουνε, οί μηχανικοί δίνουνε ὁδηγίες, φτάνουνε οἱ μηχανές. ‘Ο γερο-Κουτουζόφ παρακολουθεῖ ὅλη τή δουλειά φαρμακεμένος. Τώρα μιλιά δέν τοῦ παίρνεις ἀπό τό στόμα του. ‘Ωστόσο ἔχει πάντα μιά μακρινή ἐλπίδα. Μά τό ἔργο κοντεύει τώρα νά τελειώσει. Τέλειωσε. ‘Απελπισιά...

Ἐρωτήσεις

- Ποιά πλεονεκτήματα προκύπτουν ἀπό τήν ἐφαρμογή τοῦ ήλεκτρισμοῦ στήν κίνηση τοῦ περάματος καί τί προβλήματα δημιουργεῖ στό γερο-Κουτουζόφ;
- Πῶς κλιμακώνεται ή ἀγωνία τοῦ γερο-Κουτουζόφ ὡς τό τέλος τοῦ διηγήματος;
- Νά ἀναφέρετε ἄλλες περιπτώσεις, ὅπου ή ἐφαρμογή νέων τεχνικῶν μέσων δημιουργεῖ κοινωνικά προβλήματα.
- Ποιά είναι ή στάση τοῦ γερο-Κουτουζόφ ἀπέναντι στόν ἄγιο; Νά τή σχολίασετε.
- Πῶς σύμπεριφέρονται οἱ ἄλλοι στό γερο-Κουτουζόφ;

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ (1878-1931). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Λεωνίδα Σουρέα. Γεννήθηκε στό χωριό Παρόρι τής Σπάρτης. Σπούδασε Φιλολογία καί ὑπέρετησε στή Μέση Ἐκπαίδευση. Δημοσίευσε πολλά κείμενά του στό περιοδικό *Nouμᾶς* καί ἀγωνίστηκε γιά τήν ἐπικράτηση τοῦ δημοτικισμοῦ. ‘Ἐργα του: α) διηγήματα: ‘Ἀπό τή ζωή τοῦ δειλινοῦ, Οἱ νεκροὶ τῆς ζωῆς, β) μυθιστόρημα: ‘Ο κόκκινος τράγος κ.ἄ.

‘Ο έναέριος

Στό άφηγημα αύτό παρακολουθοῦμε τίς έπιπτωσεις πού έχει ή έπι-
στημονική έκμετάλλευση τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν μιᾶς περι-
οχῆς στήν οἰκονομική ζωή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Ὁ τόπος είναι ή Νά-
ξος, πού έκμεταλλεύονταν τό σμυρίγλι μέρεσα μέσα ὥς τὴν
ἐποχή πού έγινε ό έναέριος.

Οἱ μηχανικοί φόρτωσαν τά σύνεργά τους στά μουλάρια, πήρανε μαζί
τούς ὄδηγούς καὶ χάθηκαν στά βουνά. Οἱ ξωμάχοι* τούς ἔβλεπαν μέρες
καὶ μέρες νά στήνουν σέ λαγκάδια καὶ σέ κορφές τ' ἀσπροκόκκινα κον-
τάρια τους, τίς μηχανοῦλες τους, νά ξετυλίγουν τίς κορδέλες τους, νά
μετράνε ἀπό δῶ, νά μετράνε ἀπό κεῖ.

Βρέ, μά εἶντα γυρεύουσιν οἱ φωτιοκαμένοι; ρώταγαν μέ απορία οἱ
βοσκοί τούς ὄδηγούς.

Κι αὐτοί, περήφανοι γιατί ξέρανε τό μεγάλο μυστικό, τούς ἀπαντοῦ-
σαν μέ συγκατάβαση:

— Έναέριο, λέει, θά κάμουσι.

— Κι είντα*ναι, μαθές, εύτός ἀέριος;

Οἱ ὄδηγοι γέλαγαν: “Ἄντε τώρα νά κάθεσαι νά ξηγᾶς στούς βοσκούς
τί είναι ό έναέριος, σκεπτόντανε. Μά οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ στά βουνά μας
είναι περήφανοι, πιστεύουν πώς ὅλα μποροῦν νά τά καταλάβουν, κι ἄν
τούς ἀρνηθεῖς τήν ἐξυπνάδα τους, μπορεῖ νά γίνεις βασιλικός τους
ἐχτρός. Κι οἱ ὄδηγοι έξηγούσαν:

Νά, νά κάμουσι θέσιν ἔνα σιδερόδρομο ἀπάνω σέ κολόνες καὶ σέ
σιδερένια σκοινιά, νά καβαλικεύγει τά βουνά, νά κουβαλεῖ τ' ἀσμυρί-
γλι* στή Μουτσούνα.

Οἱ βοσκοί γέλαγαν τώρα μέ τή σειρά τους. “Ἐνας σιδερόδρομος
ἀπάνω σέ κολόνες καὶ σέ συρματένια σκοινιά, νά καβαλικεύει τίς ράχες
καὶ τά βουνά. Σίγουρα οἱ γραμματισμένοι τρελάθηκαν.

— Μ' ἄσκημα κάναστη τή δουλειάν των τά μουλάρια, μαθές;

Ξωμάχος: ἐκεῖνος πού δουλεύει στήν ἔξοχή
είντα: τί

ἀσμυρίγλι: σμυρίγλι (σμύριδα) ὄρυκτό πού χρησιμοποιεῖται γιά τή λείαση τῶν
μαρμάρων, τήν ἐπεξεργασία πολύτιμων λίθων καὶ τό τρόχισμα ἐργαλείων

Οι όδηγοί δέν είχαν καιρό νά δίνουν περισσότερες έξηγήσεις. Οι μηχανικοί βιαζόνταν, κάθε λίγο ἔπρεπε νά μετατοπίζουν τ' ἀσπροκόκκινα κοντάρια, νά τραβᾶν ἀπό ράχη σέ ράχη τήν κορδέλα. Μέτραγαν οι μηχανικοί, γράφανε στά τεφτέρια τους, βάζανε σημάδια στούς τόπους καί προχωροῦσαν. Καβάλησαν ἔτσι τά βουνά, ἄνεβοκατέβηκαν ὅλες τίς λαγκαδιές, καί χώρις καλά καλά οὕτε οἱ ὅδηγοί, πού ξέραν τούς τόπους, νά τό καταλάβουν, κατηφόρισαν ἔνα καλό πρωινό στόν κάμπο τῆς Μουτσούνας, ὕστερα στόν ἥσυχο ὄρμο της.

Οι μηχανικοί πήραν βαθιές ἀναπνοές φτάνοντας στό γαλανό πέλαγος, μάζεψαν τίς κορδέλες τους, τίς μηχανούλες τους, τά κοντάρια καί τά τεφτέρια τους καί ξαπλώθηκαν στό καπηλειό τοῦ Μιχαλούκου νά γιορτάσουν μέ πλούσιο φαγοπότι τόν ἐρχομό τους στό τέρμα. Ἦταν τώρα μπροστά τους σαγηνευτικό αύτό τό τέρμα. Ἡ γαλανή θάλασσα! Τόσες μέρες σέ πολύπλοκο μαθηματικό πρόβλημα μέ ἀπειρες πράξεις, μέ γεωμετρίας καί τριγωνομετρίας, μέ λογάριθμους, είχαν στρώσει μπροστά τους τά βουνά καί τά φαράγγια τοῦ νησιοῦ μας. Κι ἡ ὄρθη λύση τούς γέμιζε τώρα μέ χαρά. "Οπερ ἔδει δεῖξαι, εἴπαν μέ τό μυαλό τους εύτυχισμένοι. "Εφαγαν λοιπόν καλά, ἥπιαν, κοιμήθηκαν στό μεγάλο γραφεῖο τοῦ Δημοσίου καί τήν ἄλλη μέρα τό πρωί μπάρκαραν στό βαπτόρι τῆς ἀγόνου κι ἔφυγαν.

Οι όδηγοί ξαναπήραν μόνοι τώρα τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Ἀνηφορίζοντας πρός τά βουνά τους εἶδαν πάλι ἀπ' τήν ἀντίθετη ὄψη τό μελλούμενο ἔργο, πού βόηθησαν τό σχεδίασμά του μέ τά γερά χέρια τους καί μέ τήν πρακτική τους γνώση. Μά τώρα ἡ πίστη, πού τούς πότιζαν τά σύνεργα τῆς ἐπιστήμης κι οἱ μηχανικοί, κλονίστηκε. Λαχανιασμένοι ἀπ' τό τραχύ ἀνηφόρι, στάθηκαν στό νερό, στόν Πιθαδάρη, νά δροσίσουν τά χείλια τους. Ἀδέσμευτοι τώρα ἀπό τή μαγική ἐπιβολή τῆς ἐπιστήμης πού ἔμοιαζε στά ἔκπληκτα μάτια τους μέ διαβολική συνέργια, κουβέντιασαν λεύτερα.

– Χαράμ! ἐδιάησαν* τά μεροκάμata. Λέω πώς... "Εσπασε ἔνας πρώτος τήν πίστη κι ἔσφιξε τόν κορόφο του, σάν γιά νά βεβαιωθεῖ ὅτι τά κολαριστά πενηντάρια, πού τοῦ μέτρησαν ἔνα οἱ μηχανικοί βρίσκονταν πάντα στή μέσα τσέπη τοῦ γιλέκου του.

– Κι ἀμέ χαράμ!* δέν ἐδιάησα λοιπό; βεβαίωσε ἄλλος. Βάνεις μέ τό νοῦ σου πώς θά ἐνοῦνε σιδεροδρόμον ἀπάνω στά βουνά;

Η συζήτηση ἐκλεινε ἀπαισιόδοξα. "Ολοι συμφωνοῦσαν, πώς ὅχι, δέν

διάησαν: πήγανε (διάβηκαν)

χαράμ: ἄδικα

μπορεῖ νά γίνει ό σιδερόδρομος. Μόνο ό Πετρινόλης, πού ήταν ταξιδεμένος στήν Αμερική καί είδε τά μεγάλα καί θαυμαστά έργα τού άνθρωπου, δέ συμφώνησε.

– Μουρέ, όλα ἔνουνται. Νά δείτε, καμένοι, βουνά τρυπημένα, πού νά φύει ό μυαλός απού μές στήν κεφαλή σας, σκλαβωμένοι ποταμοί μές στά μπετά, γιοφύρια κρεμαστά...

Οι άλλοι τόν έκοψαν:

– Καλά, άλλο οί Αμερικάνοι, άλλο έμεις.

– Είντ’ Αμερικάνοι, είντα μεῖς; ‘Ο ἄνθρωπος εἶναι διάολος. “Όλα τά δύνεται καί τά βάνει κάτω.

Τά βουνά γύρω, σάν νά θύμωσαν μ’ αύτό τόν ίερόσυλο, πού βάλθηκε νά κλονίσει τήν πίστη τῶν άλλων στήν ἀτράνταχτη μεγαλοσύνη τους, σκυθρώπασαν ξαφνικά, κρύβοντας τίς κορφές τους μές στά διαβατάρικα σύννεφα. Τό δειλινό σκόρπισε πιό πολύ τίς σκιές του, ή βαθιά βρύση τού Πιθαδάρη σκοτείνιασε. Οι ὀδηγοί ξαναπήραν τόν ἀνήφορό τους, καβάλησαν βιαστικά τίς κακοτράχαλες ράχες, μέ τή λαχτάρα νά τούς βρεῖ ή νύχτα στά στρωτά μονοπάτια τού χωριοῦ.

“Υστερα στούς καφενέδες ή συζήτηση βάσαξε κάμποσο. ‘Η παράδοση ἔδωσε τή μάχη της μέ τήν πρόοδο καί νίκησε. Ναί, ναί, τό Δημόσιο κι ό βουλευτής κι οι μηχανικοί, ήταν σίγουρα ἄμυναλοι. Καλά κουβαλιόνταν αἰώνες τώρα, πάππου πρόσ πάππο, τό σμυρίγλι στίς γερές ράχες τῶν ἀγαθῶν ζωντανῶν τού Θεοῦ. Τά σπλάχνα τῶν βουνῶν μας ποτέ δέν ἀρνήθηκαν νά στέλνουν στό φῶς τής μέρας τήν πολύτιμη πέτρα τους, οί μπούκες* στά καινούρια ὄρυχεια ποτέ δέν ἀστόχησαν καί τά μουλάρια, γνωστικά, ύπομονετικά, λιγόφαγα, ποτέ δέ γλίστρησαν στά μονοπάτια κουβαλώντας τό βαρύ τους φορτίο στόν ὄρμο τής Μουτσούνας, πού τό ἔδιωχναν ὕστερα μέ τά καράβια στά πέρατα τής γῆς. Μπρός στά ὄρυχεια, στή Γριά Σπηλιά, στόν Κακόρυακα, στό Αμερικάνικο, στό Ρούχουνα, στήν Κατώ, στό Τουνέλι, στό Πελώριο, τό σμυρίγλι δέν πρόφταινε νά σωριάζεται, τά μουλάρια τούς λιάνιζαν κάθε νύχτα τούς σωρούς. Τί νά τούς κάμουμε λοιπόν τούς ἐναέριους; Αύτές οί συνέργιες τού διαβόλου εἶναι γιά τούς ἀπρόκοπους καί τούς ἄμυαλους.

‘Ο καιρός πέρασε. Είπαν πώς οί μηχανικοί βρήκανε δύσκολη τή δουλειά, τά βουνά ήταν, λέει, πολύ ψηλά, ἀπάτητα, οί ἄνεμοι πολύ δυνατοί, ἐνάντιοι. Οι σμυριγλάδες ἀνάσαναν. Οι βοσκοί ήσύχασαν πώς δέ

μπούκα: στόμιο

θά τούς πιάρουν τά πλεύρα μέ τίς βοσκές... Μά ἔνα πρωί, στόν ἥσυχο ὄρμο τῆς Μουτσούνας ἄραξαν τά καΐκια. Μπάλες τά σύρματα, μάτσα τά σίδερα, βουνά τά τσουβαλάκια μέ τό τσιμέντο, γέμισαν τή μικρή ἀποβάθρα. Τά μουλάρια, ἀγαθά κι ἀνυποψίαστα, βάλθηκαν νά μεταφέρουν στά λαγκάδια και στά βουνά τῶν ὄρυχείων τό νέο φορτίο, πού ἔφερναν τώρα οἱ ἄνθρωποι, γιά νά τούς κόψουν τήν ταγή τους. Οἱ μαστόροι, οἱ χτίστες, οἱ μπεταζήδες, οἱ σιδεράδες, οἱ μαραγκοί χύθηκαν στά μικρά καπηλιά τῆς Μουτσούνας. Ἡ ἀργατιά, μαγνητισμένη ἀπ' τό καλό μεροκάματο, κατηφόρισε. Ὁ ἥσυχος ὄρμος ζωντάνεψε, τό Σαββατούριαδο οἱ ἐργάτες τραγούδαγαν, χόρευαν, τράβαγαν τά μαχαίρια καμιά φορά.

Τό ἔργο, μέ τή σιγουράδα και τή δύναμη πού ἔχουν τά ἔργα τής ἐπιστήμης, σάρκωνε σιγά σιγά ἀπάνω στά γυμνά κόκαλα τῶν ἀνυπόταχτων βουνῶν. Οἱ σιδεροκολόνες, ἡ μιά πίσω στήν ἄλλη, στερέωναν τά μακριά κανιά τους στήν πετρωμένη γῆ, στένευαν ὅσσο ξέφευγαν ἀπό τή βάση τους, τρύπαναν ψηλά τόν ούρανό μέ τήν τριγωνική κορφή τους. "Αν μποροῦσε κανείς ν' ἀνεβεῖ ψηλά, πάνω ἀπ' τά βουνά, πού τίς ἔκρυβαν, θά τίς ἔβλεπε σειρά σειρά νά ξεκινᾶν ἀπ' τά ὄρυχεία τῆς Κορωνίδας, νά σκαρφαλώνουν τίς ράχες της, νά χαμηλώνουν ύστερα στά μαλακά βουνά και νά χάνονται στόν κάμπιο τῆς Μουτσούνας. Μοιάζαν, ἔτσι ἀπόμονες, σάν ἀκρίτες, πού στάθηκαν νά φυλάγουν τίς ἐρημιές τῶν βουνῶν, τά σύνορα τῶν βοσκότοπων. "Υστερά τό σιδερένιο σύρμα ἔδωκε τέλος σ' αὐτή τους τή μοναξιά, ἔδεσε τή μιά μέ τήν ἄλλη, τίς πειθάρχησε ὅλες σ' ἔνα σύνθημα και σέ μιά προσταγή. Στήν προσταγή τῆς μηχανῆς.

Χρειάστηκε δουλειά, πού σείστηκε ἀπό δαύτη ὅλος ὁ τόπος, ὥσπου νά κουβαληθοῦν στίς βίγλες τους οἱ δυό μεγάλες μηχανές πού θά 'διναν τήν κίνηση σέ ὅλο αὐτό τό ἄψυχο ἔργο. Στήθηκαν τέλος ἀνάμεσα στά βουνά, ἀντίμαχες στό ψύρος τους, τά γερά ἀτσαλένια μπράτσα τους, λαμπερά και λιπαρά σάν τά μπράτσα τῶν παλαιστῶν, ἀρχισαν νά σαλεύουν ρυθμικά και τό θαῦμα ἔγινε! Τά βαγονάκια ξεκίνησαν ἀπ' τά πλατώματα τῶν σταθμῶν, ἀρχισαν νά κυλοῦν μέ τό σύρμα, νά φεύγουν μαζί του τό ἔνα πίσω στ' ἄλλο, λακκουβιάζοντας τό τεντωμένο τόξο του, νά περνοῦν πηδηχτά τίς σιδεροκολόνες, τά βουνά, τά φαράγγια, και νά φτάνουν πάντα τό ἔνα πίσω στ' ἄλλο στή μεγάλη ἀποθήκη τῆς Μουτσούνας.

"Ολη μέρα, ὅλη νύχτα, χωρίς ἀγωγιάτες και χωρίς ὀδηγούς, χωρίς κούραση και στραβοπατήματα, μποροῦν νά φεύγουν, νά κάνουν τόν

άτελειωτο αύτό κύκλο, γεμάτα στό κατέβασμα, ἄδεια στό ἀνέβασμα, χωρίς ποτέ νά φοβηθοῦν τίς νεροποντές καί τόν ἄνεμο... "Ἐτοι λέει ὁ ἀρχιμηχανικός στό κατάπληκτο πλῆθος, πού συνάχτηκε γύρω στίς μηχανές στ' Ἀσπαλαθρωπό καί στή Στραβολαγκάδα, τήν ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων. Τά βαγονάκια περνοῦν πάνω ἀπ' τά κεφάλια τοῦ πλήθους, μοιάζουν μέ χαμηλοπετούμενα πουλιά χωρίς φτερά, τό στριφωτό σύρμα τά φέρνει μαζί του, κι ὅπως τρίβεται στίς κολόνες, στέλνει ἔναν ἥχο σάν κροτάλισμα φιδιοῦ. Τό σμυρίγλι ταξιδεύει τώρα πάνω ἀπ' τά βουνά, πού τό ἔφεραν ἀπ' τά σπλάχνα τους στό φῶς, δέχεται ἀδιαμαρτύρητα τήν ἀνύψωσή του ἀπ' τήν ἀκινησία τῆς ριζωμένης πέτρας στό φτερούγισμα τοῦ πετούμενου.

Μόνο ὁ δύνατός ἄνεμος θυμώνει καμιά φορά, ἀναποδογυρίζει τά βαγονάκια, καί τό σμυρίγλι, ξανασμίγοντας μέ τίς σκληρές ράχες, σπιθίζει σάν ἵσκα*. Τότες τό αὐτόματο μηχάνημα δίνει τό σῆμα τοῦ κινδύνου. Εἶναι ἔνα τραχύ, φοβισμένο κουδούνισμα, πού διαπερνά τά βουνά κι ἀντηχεῖ στά φαραγγια. Οἱ μηχανές σταματοῦν ν' ἀγκομαχοῦν, τά τηλέφωνα ἀρχίζουν τά κουδουνίσματα, οἱ τεχνίτες τρέχουν ἀπάνω κάτω, σκαρφαλώνουν στίς σιδεροκολόνες, διορθώνουν, λαδώνουν, δοκιμάζουν κι οἱ μηχανές ξαναρχίζουν. Τά βαγονάκια κυλοῦν πάλι πρός τόν ὄρμο τῆς Μουτσούνας.

Τώρα τόν ἔχουν συνηθίσει τόν ἐναέριο ὄλοι. Περνᾶ πάνω ἀπ' τά κεφάλια τους σφυρίζοντας, μά δέ σηκώνουν πιά τά μάτια νά τόν δοῦν. Μέ τά βαγονάκια ταξιδεύουν δέματα, γραμματάκια ἀπό σταθμό σέ σταθμό, σκυλιά καμιά φορά. Λένε πώς ώς κι ἄνθρωπος, ὁ τρελο-Βαβυλώνης, ἀποφάσισε καί ταξίδεψε διπλωμένος μέσ σ' ἔνα βαγονάκι.

Καί τά χρόνια περνοῦν... Εἶναι ἀλήθεια πώς πάλιωσε λίγο ὁ ἐναέριος, οἱ κολόνες χάσανε τίς λαδομπογιές τους, τά σύρματα τή λάμψη τους, τά βαγονάκια στραπατσαρίστηκαν μέ τά χτυπήματα. Μά··ή δουλειά ὄλο καί γίνεται λιγότερη, ἔτοι τά βαγονάκια δέ χρειάζεται νά κλωθογυρίζουν πολύ. Τό σμυρίγλι γέμισε τίς ἀποθήκες τῆς Μουτσούνας, ξεχύθηκε ἔξω ἀπ' τόν περίβολο. Τό Δημόσιο ἔβγαλε διαταγή νά λιγοστέψει ἡ παραλαβή, οἱ σμυριγλάδες σταμάτησαν τίς καινούργιες μπούκες. Τό σμυρίγλι ὅσο πάει χάνει τή δόξα του, κι οἱ σμυριγλάδες, ποί νιώθουν μέ δέος τό μαρασμό ρίχνονται σέ καινούριες δουλειές, ἀνοίγουν ἄλλους δρόμους νά ζητήσουν τό ψωμί, πού ὄλο καί λιγοστεύει

Ισκα: ἔνα είδος μύκητα πού τό στέγνωναν καί τό χρησιμοποιούσαν ώς φιτίλι στό τσακμάκι.

Γυρνούν πάλι στήν άφημένη γῆ, στά χέρσα χωράφια. Φυτεύουν νέες φυτείες, άμπελια, φρουτόδεντρα, κεντρίζουν άγριλιές. Ή γῆ, πού τούς ξαναδέχεται άμνηστικακή, ριγᾶ πάλι μέ τήν αϊσθηση τής δημιουργίας, σφίγγει στούς κόρφους της τούς καινούριους σπόρους καί πάντα νέα, πάντα άγρεαστη, ύπόσχεται νά ξανακαρπίσει.

Στούς καφενέδες, οί ύπαλληλοι τῶν ὄρυχείων, οί γραμματισμένοι, λένε πώς τό σμυρίγλι δέν ἔχει πιά πέραση, γιατί οί Αμερικάνοι βρήκαν, λέει, τέχνη νά τό φτιάχνουν μόνοι τους. Οί σμυριγλάδες γελοῦν πικρά άκούγοντας αύτές τίς άνοησίες. "Αν είναι ποτέ δυνατό νά φτιάξει κανείς σμυρίγλι μέ λάσπες άμερικάνικες. Πρέπει νά 'ρθουνε νά δουλέψουνε στά όρυχεία μας, νά βάλουνε κάσες τό δυναμίτη καί πάλι νά μή μποροῦν νά ξεριζώσουν τή σκληρότερη πέτρα τής γῆς, γιά νά καταλάβουν πόσους παράδεις κάνει τό φευτοσμυρίγλι τους.

"Ομως ή ζήτηση όλο λιγοστεύει. Μήπως τρελάθηκαν λοιπόν στ' άλήθεια οι ἄνθρωποι; Στρώνουν τώρα τά σιδερικά τους, γυαλίζουν τά κανόνια τους, καθαρίζουν τίς οβίδες τους, άκονίζουν τά σπαθιά τους μέ τά χώματα; Οι ἀπόμαχοι, πού ύστερ' ἀπό πενήντα χρόνια σκληρή δουλειά παίρνουν τώρα τίς διακόσιες τριάντα δραχμές τής σύνταξης, κουβεντιάζουν γ' αύτό τό ζήτημα, καθισμένοι στά πεζούλια τής πλάτσας.

- Είντα λοάται καί κάνασιν τόν άεριο νά μᾶσε ξεκουράσουσι! Νά δάπ' ἄλλη διαολική συνέργια τωνε μᾶς ξεκουράζει τώρα καλά καλά. Φάτε τώρα, μουρέ, έναεριο!...

- Μ' ἀφό μααρίσαν τά βουνά μας, είντ' άνέμενες, άξαδερφε; Ή ἄτιμη ή ἐπιστήμη! Νά μᾶσε φάει θέλει...

"Η ἐπιστήμη ἀκούει τό ταπεινό παράπονο τῶν γερόντων καί γελάει. "Αφησέ τους νά λένε, σκέπτεται. Οι μηχανές είναι τώρα καλύτερες, τά κανόνια μεγαλύτερα, τά σπαθιά πιό κοφτερά. "Οποιος δέν τό πιστεύει, άς άνηφορίσει κατά τήν Εύρώπη νά βεβαιωθεί.

Μόνο οι ἀπλοί ἄνθρωποι τῶν βουνῶν μας, μόλο πού πληρώνουν τώρα μέ τό αἷμα τους τήν ἀστοργία τής ἐπιστήμης, χαίρονται.

- "Ηλεα πώς θά ζήσω νά ρημάξει καλά καλά, μά δέ... λέει κάποιος γέρος μέ παράπονο, ὅπως ἀκούει τόν ἐναέριο νά στέλνει πότε πότε τά μιστορύπια βαγονάκια του κατά τόν ἥσυχο ὄρμο τής Μουτσούνας. Περνοῦν πάνω ἀπ' τό κεφάλι τού γέρου, ἐκεὶ στό μικρό μπαξέ του μέ τίς νέες κιτριές, πού μοσκοβιόλουν τώρα τό φθινόπωρο. Μά ούτε γυρίζει νά τά κοιτάξει. Προτιμάει νά βλέπει χάμω στή γῆ τά μερμήγκια πού,

είντα λοάται: τί λογαριάζει, γιατί
μααρίσαν: μαγαρίσαν, λέρωσαν

στρατός όλόκληρος, κουβαλοῦν τό ένα πίσω στ' άλλο καί χώνουν στή φωλιά τους τήν τροφή τους γιά τό χειμώνα, πού σέ λίγο θά φτάσει.

Έρωτήσεις

1. Μέ ποιά διάθεση είδαν οι βοσκοί τής Νάξου τό σχέδιο γιά τήν έγκατάσταση τοῦ ένασέριου καί γιατί;
2. Τί έπιπτώσεις έχει στή ζωή τῶν κατοίκων;
3. Νά χωριστεῖ τό άφηγμα σέ νοηματικές έννοιες καί νά δώσετε σέ κάθε μιά έναν τίτλο.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ. Διηγηματογράφος. Γεννήθηκε τό 1902 στήν Απείρανθο τής Νάξου. Στά διηγήματά του μεταφέρει ίστορίες ταπεινῶν ἀνθρώπων καί γεγονότα τής καθημερινῆς ζωῆς. Έργα του: Φθινοπωρινή ἔξοχή, Πρώτη γνωριμία, Τό σπίτι μέ τά περιστέρια κ.α.

Γαλάτεια Σαράντη

Τό τέλος

Ή Μάνη είναι μιά ἄγονη περιοχή μέ αγρια βράχια καί μικρά χωριά. Μνημεῖα τής παλιᾶς ἀρχοντιᾶς της είναι οι πέτρινοι πύργοι τής, πού ἀνήκαν σέ παλιές ιστορικές οἰκογένειες τής περιοχῆς. Σήμερα πολλοί μανιάτικοι πύργοι είναι έγκαταλειμμένοι.

Σκάλιζε τίς ντοματιές μέ βία, μέ θυμό σχεδόν, σάν νά τής έφταιγαν,, καί ἔκανε πώς δέν ἐβλεπε τούς ξένους πού είχαν σταθεῖ στό φράχτη καί τήν κοίταζαν. Είχε σκυμμένο τό κεφάλι καί δούλευε μέ πεῖσμα καί ἔλεγε μέσα ἀπό τά δόντια της κατάρες. Τίς ἔλεγε καί τίς χαιρόταν καί δέν τήν ἔνοιαζε διόλου ἀν τήν καταλάβαιναν.

– Νά σᾶς φάνε τά σκουλήκια, θεοκάταρατο! Νά χαθεῖτε, όργισμένοι! Σκόνη νά γίνετε, ξετσίπωτοι καί ξεδιάντροποι, πού σηκώσατε κεφάλι καί μιλάτε!

Ήσαν τρεῖς, δυό ἄντρες καί μιά γυναίκα. Ήσαν ξανθοί, γαλανομάτη-

δες, μέ δε γυμνωμένα πόδια καὶ χέρια, ψημένοι κατακόκκινοι ἀπό τὸν ἥλιο. Ἐκεῖ δά, στήν ἵδια θέση είχε σταθεῖ πρίν λίγη ὥρα καὶ ὁ χοντρο-Γιάννος, ὁ πρόεδρος, σκουλήκια νά.τόν φάνε καὶ αὐτόν, στάχτη νά γίνει!

« Τί θές καὶ παιδεύεσαι, μωρή Μαριώ, τῆς εἶχε πεῖ περιγελαστικά. Γιά ποιόν ἀγωνίζεσαι;

— Τράβα τό δρόμο σου καὶ μή σε νοιάζει, ἔκαμε αὐτή ἀπότομα.

— Σοδιάζεις, σοδιάζεις, μά τί θά τά κάμεις ὅσα μαζεύεις; χαχάνιζε πλησιάζοντας ἀκόμη πιο πολύ στό φράχτη τῆς.

Αὐτή ἔκαμε τώρα πιά σάν νά μήν ἡταν κανένας ἐκεῖ. Οὕτε πού τό καταδεχόταν νά τόν βρίσει, ὅπως τοῦ ἄξιζε, νά μήν τοῦ δείξει ἔτσι πώς τόν λογάριαζε γιά ἐχθρό της. Ποιόν; Τό Γιάννο τοῦ Φραντζῆ, τοῦ φαμέγιου*. Μή χειρότερα! Μά τώρα είναι πρόεδρος, ἔχει κατάστημα, ἔχει αὐτοκίνητο, ἔχει τρακτέρ, ἔχει ἐλιές... Ἐχει γιούς, ὁ ἔνας ἀξιωματικός, ὁ ἄλλος ἐπιστήμονας, ὁ τρίτος στά καράβια. «Ἐχει, ἔχει, ἔχει πού νά μή σώσει.... Πύργο ὅμως δέν ἔχει! Τό είπε καὶ δυνατά καὶ τό χάρηκε! — Πύργο ὅμως δέν ἔχει!

Οἱ ξένοι στέκονταν πάντα ἐκεῖ καὶ τήν κοιτοῦσαν. Τής χαμογέλασαν μάλιστα κάποια στιγμή, κι αὐτή δέν μπόρεσε νά ἀντισταθεῖ στήν προσταγή τής γενιάς της. Ξένοι ἡσαν, ἐπρεπε νά τούς φιλέψει. Διάλεξε τρεῖς τέσσερες ντομάτες, τίς πιό τροφαντές, τίς ἔπλυνε ἐκεῖ στή γούρνα καὶ τούς τίς ἔδωσε. Τό φίλεμα τούς ξάφνιασε:

“Οουο, ὅουο, ἔκαμαν μέ τή λαρυγγάτη φωνή τους. Κι αὐτή χάρηκε τό ξάφνιασμά τους, ἔβγαλε ἀπό τήν τσέπη της μιά φούχτα ἀφρομύγδαλα καὶ τούς ἔδωσε καὶ αὐτά. Κάτι ἔλεγαν στή γλώσσα τους, κάτι χαρούμενο, τής ἔκαναν καὶ νοήματα, μά δέν τό ἀποφάσιζαν νά φύγουν.

— “Ε, τί μοῦ ξεροσταλιάσατε τώρα καὶ μέ κοιτάτε σάν χαζοί, ἔκαμε θυμωμένη.

Μά αύτοί δέν κατάλαβαν, γέλασαν πάλι καὶ είπαν, ώς φαίνεται, εὔχαριστῶ με τά κορακίστικά τους. Κούνησε τό κεφάλι της· καὶ τούς γύρισε ἀπότομα τήν πλάτη. Πήγε καὶ ἔλυσε τήν κατσίκα της καὶ τράβηξε κατά τό σπίτι της. “Ενιωθε κουρασμένη, ὁ λόγιος ὁ φαρμακερός τοῦ προέδρου βάραινε πάλι ἀπάνω της: Γιά ποιόν ἀγωνίζεσαι; Γιά ποιόν;

Κοντά στόν “Άγιο Νίκωνα εἶδε καὶ ἄλλους ἔνους μαζεμένους, μπουλούκι ὄλόκληρο. Τούς προσπέρασε βιαστική καὶ τούς μούντζωσε κρυφά. Τί θέλουν, τί γυρεύουν ἐδῶ πού ἔρχονται; ἔλεγε μουτρωμένη

φαμέγιος: ὑπηρέτης, ὑποταχτικός: ἐδῶ ἔχει τή σημασία τοῦ ἀνθρώπου πού ἀνήκει σέ κατώτερο κοινωνικό στρώμα.

καὶ προχωροῦσε στὸν ἀνήφορο.

Ἐνα παιδί ἔτρεξε πίσω της λαχανιασμένα: – Θειά Μαριώ, τῆς φῶνα-
ξε. Σέ γυρεύουν γά ἀνοίξεις τὴν ἐκκλησία.

Γύρισε καὶ τό κοίταξε κοροϊδευτικά.

– Ποιός σέ ἔστειλε, βρέ;

– Ο πρόεδρος μέ ἔστειλε νά σέ βρω καὶ νά σου τό πώ νά ῥθεῖς.

– Στά τσακίσματα νά πᾶς καὶ νά πεις σ' αὐτόν που σέ ἔστειλε πώς
δέν την ἀνοίγω τὴν ἐκκλησία. Ταχιά τό πρωί. Τώρα δέν ἀδειάζω. Ἔτοι
μοῦ ἀρέσει!

Τό είπε καὶ ξαλάφρωσε καὶ ἔνιωσε πάλι κυρά καὶ ἀρχόντισσα τοῦ
τόπου.

Τό βράδυ ἦρθε ὁ πρόεδρος στό σπίτι της. Ἡσαν καὶ δύο ξένοι μαζί
του.

Στάθηκαν μέ τό αὐτοκίνητο στό ἀλώνι καὶ ἔπειτα προχώρησαν, μι-
λώντας τσάτρα πάτρα τοῦτα τά ἀκαταλαβίστικα – ἡταν βλέπεις κι αὐ-
τός ἔνα φεγγάρι πηγεμένος στήν Αμερική καὶ τά κουτσομίλαγε. Τά
σκυλιά ἀγριεύτηκαν καὶ τούς γαύγισαν. Αὐτή στάθηκε καὶ τούς κοίταζε
μέ τά χέρια σταυρωμένα καὶ περίμενε στό κεφαλόσκαλο.

– Τί είναι; Τί γυρεύουν; τῆς ψιθύρισε ἀλαφιασμένη ἡ ἀδερφή της.

Ἡταν κοντούλα, ἀσκημη, μισό μερτικό πάντα, καὶ ἀπό πάνω λειψή
κάπως στό μυαλό.

– Πάψε, τήν ἀποπήρε. Μή μιλᾶς. Θά δοῦμε.

Καὶ κείνη λούφαξε.

– Ελεγα μήν εἰχατε πλαγιάσει. δικαιολογήθηκε ὁ πρόεδρος. Μά
τοῦτοι ἔδω, μάτια μου, θέλαν νά σέ δοῦν ἀπόψε.

Ἡταν σάν νά ἔλεγε: Δέ φταιώ ἔγω πού τούς κουβάλησα!

– Κοπιάστε! ἔκαμε ἀγέλαστη. Κοπιάστε!

– Ἡθελαν, ντέ καὶ καλά, νά σέ δοῦν ἀπόψε.

– Γιά τήν ἐκκλησία; ρώτησε αὐτή τάχα ἀδιάφορα. Αὔριο θά τήν
ἀνοίξω. Ἀπόψε δέ γίνεται. Αὔριο θά τά δοῦνε ὅλα.

Γύρισε καὶ τούς τά μετάφρασε τά λόγια της. Κάτι είπαν καὶ αὐτοί
στή γλώσσα τους καὶ σώπασαν. Κοίταζαν γύρω τους λιγάκι σαστισμέ-
νοι, παρατηροῦσαν τούς τοίχους τά λιγοστά ἔπιπλα.

– Είναι πολύ πλούσιοι αὐτοί, ἔκαμε ὁ πρόεδρος ἐμπιστευτικά. Κα-
τομμυριοῦχοι!

– Νά τά ἔχουν καὶ νά τά χαίρονται!

Πάλι σώπασαν.

– Βγενιά, πρόσταξε τήν ἀδερφή της. Φέρε νά τρατάρεις!*

τρατάρω: κερνω

– Τούς είπα γιά σένα και θέλησαν νά σέ δοῦνε! Είναι πλούσιοι, σπουδαῖοι ἄνθρωποι, και ξέρουν τόν τόπο μας ἀπ' ὅξω κι ἀνακατωτά! Ξέρουν ὅλες τίς ιστορίες τίς παλιές και τούς μύθους πού λέγαν οἱ κυροῦλες μας. Καὶ θαυμάζουν τό χωριό μας και λένε – ἂκου ν' ἀκούσεις πράματα – λένε πώς τό χωριό μας θά δεῖ μεγάλη δόξα και πλοῦτο!

– Μπράβο, μπράβο, ἔκαμε αὐτή κρύα.

'Οσμιζόταν κάτι στόν ἀέρα, σάν νά ἦταν λαγωνικό τό ὄσμιζόταν, κάτι πού δέν τῆς ἄρεσε. Μά περίμενε, τίποτα δέν ἐλεγε. "Εφερε και ἡ Βγενιώ τό τραταμέντο*. Είχε τρέξει και είχε βάλει τήν καλή της ρόμπα, τήν κυριακάτικη, είχε χτενιστεῖ καλά και τούς χαζοκοίταζε. 'Η κακομοίρα, ὅλο κάποιο συνοικέσιο καρτεροῦσε, χρόνια τώρα ὅλο τράτερονε μ' αύτό τόν καημό, βύσινο γλυκό, νερό ἀπό τή στάμνα, μέ τά ἀσημένια κουταλάκια και τό σκαλιστό τό δίσκο. Τό θαύμασαν οἱ ξένοι τοῦτον τό δίσκο. Τόν χάιδεψαν μέ τά χέρια και μέ τά μάτια.

– Πέρις τους πώς είγαι ἀπό τήν Τριπολιτά, ἀπό τό παλάτι τοῦ πασᾶ. Λάφυρο τόν πῆρε ὁ προπάππιος μας... Πέρις τους το!

Τούς τό είπε και μετά γύρισε σ' αὐτή πάλι: – "Έχουνε πλούτη αὐτοί, δέ θαμπώνονται ἀπό τέτοια. Ρωτᾶνε ὅμως ἄν ἔχεις και ἄλλα κειμήλια νά τούς δείξεις.

Τό προσπέρασε ἀδιάφορη: – "Άλλη μέρα... Γι' αὐτό ἥρθατε νυχτιάτικα; Γιά τά κειμήλια; Ταχιά τό πρωί θά τούς δείξω τήν ἐκκλησία και τίς εἰκόνες μας και τούς τάφους. Τί ἄλλο γυρεύουν;

– Μαριώ, τοῦτοι ἐδῶ ἔχουν σ' ἀλήθεια ξετρελαθεῖ μέ τό χωριό μας. Θέλουν νά ἀγοράσουν γῆ! "Ακου μυαλό πού τό ἔχουν, θέλουν νά ἀγοράσουν αὐτά ἐδῶ τά χαλάσματα!

– Τούς πύργους; ἔκαμε μέ θυμό.

– Ναί, καλέ! "Ολους τούς πύργους. "Όλα τά χαλάσματα. Τούς προσφέραμε σπίτι καινούριο, τοῦ Λιάπη τό σπίτι κάτω στό δρόμο, και δέν τό θέλουν. Θέλουν τά χαλάσματα! "Ολα! Καὶ θά τά χτίσουνε καινούρια, καινούρια, ὄλοκαίνουρια. Θά ἔρθουν και ἄλλοι, θά περνᾶνε ἐδῶ τά καλοκαίρια τους. Καταλαβαίνεις τί θά γίνει πιά ἐδῶ,

– Σάν τί θά γίνει δηλαδή; ἔκαμε παγερά.

– Λεφτά, Μαριώ, λεφτά! Λεφτά! Θά πνιγοῦμε ὅλοι στά λεφτά!

– Καὶ μετά;

– Γοῦστο ἔχεις! Άκοῦς ἐκεῖ και μετά.... Λέγε τώρα. Βάρα στό σταυρό. Μήν τούς λυπηθεῖς. "Έχουνε. Τά θέλουν; Νά πληρώσουν νά τά πάρουν. Λέγε, πόσα γυρεύεις;

τραταμέντο: κέρασμα

"Ετσι, σάν άστραπή, τής ήρθε νά φωνάξει τά σκυλιά καί νά τά ρίξει
ἀπάνω τους. Μά συγκρατήθηκε.

– Γι' αύτό ήρθαμε, συνέχισε αύτός. Σκέφτηκα κι έγώ, δυό γυναίκες
μονάχες είναι, τί τά θέλουν τά χαλάσματα;

– Καί δέν ντράπηκες, μωρέ Γιάννο, νά έρθεις νά μοῦ πεῖς τέτοια
κουβέντα. Φτού σου, έκαμε μέ σιχασιά. "Ως έκεī δέν τό έλεγα πώς θά
έφτανες ποτέ. Πάρε τους καί φύγε, γιατί θά άγριέψω!

Μιλούσε άργα άργα, πολύ συγκρατημένα, καί ή ίδια δέν μπορούσε
νά καταλάβει πώς είχε αύτή τή δύναμη καί δέν έβαζε τά ούρλιαχτά νά
ξεθυμάνει, νά άκουστει σέ όλο τό χωριό καί άκόμη πάρα πέρα.

– Πές τους, πώς δέν παντρευτήκαμε ή άδερφή μου καί έγώ, γιατί
κανένας δέν ήταν άξιος στό χωριό νά μπει σέ τούτο τό άρχοντικό γαμ-
πρός. Πές τους, πώς τά χαλάσματα, είναι δικά μας καί δέν τά πουλάμε.
Μήτε ένα λιθαράκι, μήτε μιά πιθαμή γή. Πές τα, καί άπε πάρε τους άπο
έδω νά μήν τούς βλέπω!

Γύρισε ή ίδια στούς ξένους: – Μήτε ένα λιθαράκι. Μήτε μιά σπιθαμή
γή, έκαμε γελαστά σχεδόν καί κοροϊδευτικά.

Μά τά μάτια της ήσαν σάν λεπίδες άπο άτσαλι.

Έρωτήσεις

1. Ποιά πρόσωπα συγκρούονται στό διήγημα καί τί άντιπροσωπεύει τό καθένα;
2. Βρίσκετε δικαιολογημένη τήν αρνηση τής Μαριώς νά πουλήσει γή στούς ξέ-
νους;
3. Ποιό πρόσωπο κερδίζει τή συμπάθειά σας καί γιατί;
4. Ένα τυπικό διήγημα έχει τά έξης βασικά γνωρίσματα: έκταση σχετικά μικρή,
μύθο (ύπόθεση), μέ κάποια πλοκή, πού έξελίσσεται σέ όρισμένο τόπο καί
χρόνο, κύρια καί δευτερεύοντα πρόσωπα, διάλογο καί ένα κεντρικό γεγο-
νός. Μπορείτε νά βρείτε τά παραπάνω στοιχεία στό διήγημα;

Βιογραφικά τής συγγραφέα στή σελ. 67

Τό παιδί μέ τά κεράκια

Τό 1963 ό "Αγγελος Τερζάκης έξεδωσε τό βιβλίο του Προσανατολισμός στόν αἰώνα, όπου περιέλαβε ἐπιφυλλίδες* του, πού είχαν δημοσιευτεῖ σέ ἀθηναϊκή ἐφημερίδα. Στίς ἐπιφυλλίδες αὐτές ἀνήκει καὶ Τό παδί μέ τά κεράκια. "Ενα συνηθισμένο περιστατικό, πού κατά κανόνα τό προσπερνάμε μέ ἀδιαφορία, τοῦ δίνει τήν ἀφορμή ν' ἀποκαλύψει ἔνα κοινωνικό πρόβλημα καὶ νά μᾶς κάμει νά σκεφτοῦμε περισσότερο.

Τετάρτη τοῦ Πάσχα εἶναι – οὕτε Δευτέρα οὕτε Τρίτη – οἱ ὑποχρεώσεις γιά πανηγυρισμούς, γιά εὐχάριστα, πασχαλινά, ἀναστάσιμα, μποροῦν καὶ νά ἔχουν κάπως ὑποχωρήσει. Προτοῦ λοιπόν ξεμακρύνουμε ὄριστικά ἀπό τίς γιορτές, ἃς ρίξουμε μιά τελευταία ματιά κατά πίσω. Νά ίδουμε πού σκαλώνει· τί τή συγκράτησε περισσότερο. Αύτό πού θά τή συγκράτησε περισσότερο ἔχει καὶ ὅλες τίς πιθανότητες νά εἶναι τό πιό δυνατό «βίωμα» πού μᾶς πρόσφερε ή εύωδιαστή παρένθεση τῶν ἀγίων ἡμερῶν.

Μεγάλη Παρασκευή βράδυ. Σέ μια ἄκρη τής πλατείας πού ἀπλώνεται ὁλόγυρα σέ κάποια ἀπό τίς κεντρικές ἐκκλησίες τῆς Ἀθήνας, ἔνα πιτσιρίκι, μιά μπουκίτσα ἄνθρωπος, ἔχει στήσει τό ὑπαίθριο «μαγαζί» του. Πουλάει κεράκια. Τής δραχμῆς κεράκια, πάνω σ' ἔνα στρωμένο χαρτί, γύρω καὶ μέσα σ' ἔνα κουτί χαρτονένιο. Ό μικρούλης διαλαλεῖ τήν πραμάτεια του μέ τή φωνή τῶν παιδῶν, πού εἶναι δυνατή, ἐπειδή εἶναι καθαρή.

– Πάρτε, πάρτε, πάρτε! Ἐδῶ τό φτηνό μαγαζί.

Γελάς, ἡ δέν γελάς κάν, καὶ περνᾶς. "Αν τό φέρει ὅμως ή περίσταση καὶ σταθεῖς – γιά νά ιδεῖς πού θά βγάλουν τόν ἐπιτάφιο, ἃς ποῦμε, – τότε ξεκρίνεις* λίγο λίγο ἄλλα πράματα. Ξεκρίνεις πρῶτα πρῶτα τήν περίεργη συνομοταξία ἔμβιων ὅντων, ὅπου ἀνήκει τό παιδάκι μέ τά

ἐπιφυλλίδα: είδος δοκιμίου πού ἔχει τά ἔντις χαρακτηριστικά: α) εἶναι αὐτοτελές ή δημοσιεύεται σέ σύντομο, β) καταχωρίζεται στό κάτω μέρος τῆς σελίδας τῶν ἐφημερίδων, γ) χωρίζεται (συνήθως) ἀπό τήν ύπόλοιπη ώλη μέσα ὀριζόντια γραμμή, δ) τό περιεχόμενό του εἶναι φιλολογικό ή, γενικότερα, ἐγκυκλοπαιδικό.

βίωμα: καθετεί πού ἔζησε κανείς ἐντονα καὶ ἐπηρέασε τόν ψυχικό του κόσμο.
ξεκρίνω: ξεχωρίζω, διακρίνω.

κεράκια. Δέν είναι τό κανονικό παιδί τ' άγοράκι τῶν ἑφτά χρονῶν, ὅπως τ' ἄκουσες νά προσδιορίζει αὐτό τό ἵδιο τήν ἡλικία του στήν περαστική κυρία πού τό ρώτησε μιά στιγμή παρεξενεμένη. Είναι ἔνα πλασματάκι μ' ὀλαττωματική διάπλαση, ρουφηγμένο ἀπό μέσα, στερήμενο, ὀλοφάνερα λειψό στό ζύγι. "Ενα κεφαλάκι χωμένο σάν περίτρομο ἀνάμεσα στούς στενούς ὥμους, δυό ποδαράκια λιωμένα, σκελετωμένα, μιά ματιά ὑποταγμένη, ἄφεγγη, δειλιασμένη, πού θέλει ὅμως νά ζήσει, νά μή σβήσει καί πεταρίζει γύρω ἀνήσυχη. Τό παιδάκι μέ τά κεράκια διαλαλεῖ τήν πραμάτεια του καί σύγκαιρα πάζει μέσα στίς χουφτίτεσ του πέντ' ἔξι δραχμές, δεκάρες, εἰκοσαράκια, τήν εἴσπραξη τῆς βραδιᾶς. "Έχει κι ἔνα σουσαμένιο κουλούρι ἀκουμπισμένο πάνω στό στρατόχαρτο τῆς «βιτρίνας» του, πού τό πασπάλισε ἡ σκόνη. Κάθε τόσο παίρνει τό κουλούρι, τό δαγκώνει μέ ἀπληστία, μέ ἀπόλαυση. Καταλαβαίνεις πώς αὐτή ἡ λιχουδιά ἀντιπροσωπεύει μιά ἀσυνήθιστη θυσία, πού τή δικαιολογεῖ μόνο τό ἔξαιρετικό τής βραδιᾶς.

'Ο μικρός κύκλος, πού σχηματίστηκε κάποια στιγμή γύρω, σοῦ ὑπέβαλε παρήγορες σκέψεις γιά τήν εὐαίσθησία τῶν ἀνθρώπων. Ἐρωτήσεις τρυφερές ἡ χαϊδευτικά ἀστειεύδμενες, ἐκφράσεις συμπάθειας, ματιές πού ἀνταλλάσσονται ἀνάμεσα στούς θεατές, γεμάτες νόημα, συμπόνια, ἐνισχύσεις πρόθυμες τοῦ ἀναιμικοῦ ταμείου. Μιά κυρία, εὐνοημένη μέ φυσική εὐφράδεια*, σκάρωσε στά πεταχτά μιά σύντομη διάλεξη φιλανθρωπικοῦ περιεχομένου. Τήν ἀπάγγειλε μέ ὠραία πεποίθηση στούς τυχαίους ἀκροατές της. Δέν ἔλειψε κι ὁ περαστικός φωτορεπόρτερ, πού ἀπαθανάτισε δίς τό παιδάκι μέ τά κεράκια.

- Πιό ψηλά τό κεφάλι σου!...
- "Οχι, μήν κοιτᾶς τό φακό!...
- Νά κάνεις πώς μετρᾶς τά λεφτά σου.
- Σκύψε, ντέ!
- "Οχι, μή σκύβεις!

'Ισαριθμοι αὐτοσχέδιοι* σκηνοθέτες ρύθμιζαν τή λήψη, καί τό μικρό εἶχε ζαλιστεῖ, δέν ἦξερε τί νά πρωτοκάνει, ποιόν ν' ἀκούσει, συμμορφωνόταν μέ τοῦ καθενός τό πρόσταγμα, μέ κάτι μικρά, σπασμωδικά τινάγματα λαβωμένου πουλιοῦ. Τσιροπούλι ἄλλωστε ἦταν πεσμένο ἐκεῖ στήν ἄσφαλτο, στή σκόνη τοῦ δρόμου, νά τσιμπολογήσει λίγα σουσαμάκια κι ἐπειτα νά φύγει, νά φτερακίσει, νά τό πιεῖ στήν ἀπεραντοσύνη τῆς ἡ νύχτα τῆς πρωτεύουσας, ἡ μυρωμένη ἀπό λιβάνια καί βιόλες.

εὐφράδεια: εὐγλωττία.

αὐτοσχέδιος: αὐτός πού γίνεται πρόχειρα, χωρίς προπαρασκευή.

Καχεξία οχι παθολογική. Μιά άλλη κάχεξία, φρικτή, της φτώχειας, κάτι παρακάτω: της άθλιότητας, αύτή είναι ή εικόνα πού σοῦ παρουσίαζε τό παιδί. Στό κορμάκι αύτό δέν είχαν κυκλοφορήσει βιταμίνες, χυμοί, ύλικά άναγκατα γιά τό κανονικό πλάσιμο ένός άνθρωπου. Και τό ψωμί λειψό και τό λάδι. Οι συμπονετικές κυράδες τού φιλοθεάμονος κοινού πιάσανε νά συζητοῦν γιά τήν άπονιά τῶν γονέων, πού ρίξανε στό πεζοδρόμιο τό ἔρημο παιδί νά χτυπηθεῖ πρόωρα μέ τή ζωή, νά βγάλει τό ψωμί του· γιά τή στοργή πού θά τού λείπει, γιά τό χάδι πού δέ θά γνώρισε ποτέ. Απόμειναν μέ τή μιλιά στό στόμα.

Κάπου ἀπό τό σκοτάδι είχε ξεπροβάλει τώρα μιά άλλη ὑπαρξη, πού ζύγωσε στό παιδί νά τό ἐφοδιάσει μέ νέα κεράκια. Και ή άλλη αύτή ὑπαρξη τά ἔλεγε ὅλα ἄφωνα, μέ τή θωριά της, δέ χρειαζόταν σχόλια κι ἐπεξηγήσεις: 'Ενας άνθρωπακος νέος ήταν, τρισάθλιος, λιωμένος κυριολεχτικά μέσα στ' ἀποφόρια του, πού ἔπλεχαν*, κίτρινος σάν τό κερί. λείψανο περιφερόμενο. Δυό μάτια τού είχαν ἀπομείνει μόνο ζωντανά, μαύρα, ἀπελπισμένα μάτια. 'Ο πατέρας.

Τότε ἔγινε γύρω άσυναίσθητα μιά σιωπή. "Ας ἐλπίσουμε σιωπή σεβασμοῦ. 'Ένας μονάχα, ἄνοστος, νόμισε πώς κάτι θά διορθώσει: Πληροφόρησε τόν άνθρωπο πώς είχανε φωτογραφήσει τό παιδί του, θά τό βάζανε και στίς ἐφημερίδες. 'Έκεινος ἀποκρίθηκε κοιτάζοντας στό κενό μ' ἔνα ἀπροσδιόριστο χαμόγελο:

— Καλά κάνατε. Νά βλέπουν τά χάλια τους...

Τό είπε σχεδόν ἄφωνα, σάν μέσα του. 'Ηταν ή μονολογική τάση τού μαθημένου ν' ἀπευθύνεται στό κενό. Νά τά βλέπουν τά χάλια ποιοί; Και νά νιώσουν τί; 'Ο ἀօριστολόγος πληθυντικός ήταν και βαρύς ἀπό πρόθεση και τραγικός ἀπό ἐπίγνωση ματαιοπονίας. Οι θεατές, βρίσκοντας τή σκηνή τώρα πιά νά παρατραβάει, ἀρχισαν νά σκορπίζουν.

'Ηρθε πάνω σ' αύτά και ή μάνα, μιά γυναικούλα τό ἵδιο ζουριασμένη*, πικραμένη, μέ τά ξεγοφιασμένα παπούτσια της, τό ψιλό μαντίλι γύρω στό κεφάλι. Πούλαγε κι αύτή κεράκια. Τούς κοίταζες και τούς δυό γονιούς κι ἀναρωτιόσουν πού τή βρῆκαν τή δύναμη τά δυό τούτα ναυάγια, νά βγάλουν παιδί. Σέ ποιά άνθρωπότητα ἀνήκαν τά τρία τούτα πλάσματα; 'Ένα τέταρτο πλάσμα, πού τά ζύγωσε σέ λίγο, πουλώντας κι ἐκείνο κεράκια, — γνώριμος, φίλος, γείτονας, συγγενής τού ἀντρα; — όλοκλήρωσε τόν πίνακα. 'Ηταν ή παράγκα, ή πείνα, ή ἀνεργία, ή ἔσχατη ἐξαθλίωση, ή πλάση ἐκείνη πού δέν τή βλέπει στό φῶς τής

*πλεχαν: ἔπλεαν, τού ήταν φαρδιά.

Ζουριασμένος: καχεκτικός.

ήμερας, στούς συχναζόμενους δρόμους, άνάμεσα στό σύννεφο της κουύρσας, της μακαριότητας, και πού σοῦ προξενεῖ ἔναν ἀθέλητο ἀποτροπιασμό, γιατί κατεβάζει τήν ἀνθρωπότητα στό σκουλήκι, τήν κοινωνία στόν ἐφιάλτη, κάνει τή ζωή πληγή κακοφορμισμένη, μολυσμένη, θανάσιμη.

Στόν ἄέρα χαμοπετοῦσε ή Μεγάλη Παρασκευή, τ' ἀρώματα τῆς κρυφῆς ἄνοιξης, τό πάθος τοῦ Λυτρωτῆ. Οἱ ἀνθρωποὶ ἔνιωθαν μιά ἀօριστη διάθεση ἀγαθοεργίας. Τήν ἀνάγκη νά δειχτοῦν καλύτεροι, νά γίνουν καλύτεροι. Κάτι τέτοιες βραδέες, τά ἡθικά παραγγέλματα κυκλοφοροῦν στόν ἄέρα, τ' ἀναπνέεις θέλοντας καί μή. Τέτοια καί ή διάθεση τῶν περαστικῶν πού στάθηκαν γύρω στό ἀδικημένο παιδάκι, τό συμπόνεσαν, τό μικροσυνέτρεξαν. Καί σκόρπισαν. Στά μάτια τους, καθώς ἔφευγαν, τό ἔβλεπες πώς κιόλας είχαν ἀρχίσει νά ξεχνᾶνε. 'Ο νοῦς τους γύριζε ἀλλοῦ.

"Ετσι εἶναι. 'Η συμπόνια μας, καλοπροαίρετη, παρήγορη, δέν ἔχει βάθος καί συνέπεια. 'Η ἀνθρωπία μας δέν εἶναι ἀρκετά δυνατή, γιά νά ὅργανωθεῖ σέ πράξη, ν' ἀποσείσει* τό βάρος τῆς κακῆς συνήθειας, ν' ἀναθεωρήσει τή ζωή, τόν κόσμο, νά ξεσηκώσει τή συνείδηση, νά φουσκώσει σ' ἀγανάκτηση, σέ δημιουργικό πάθος. 'Επιπόλαια· εἶναι κι ἔξανεμίζεται*.

Κι ἀποροῦμε ὕστερα πού ὁ κόσμος ἔχει γίνει ἄνω κάτω, παραδενευόμαστε πού ζούμε δίχως τή γεύση τοῦ αὔριο.

Δέν ξέρω, μπορεῖ, καθώς τό λένε κάποιοι σοφοί, ὅλα νά βρίσκονται ὅργανωμένα σοφά, ἰσορροπημένα κατά μιά μυστική οἰκονομία, ὅλα νά εἶναι καλά σ' αὐτόν ἐδῶ, τόν καλύτερο τῶν κόσμων. "Ομως ἐμένα κάτι μοῦ λέει, ἀφέντη Χριστέ, πώς ἐνόσω τά ποδαράκια τοῦ παιδιοῦ τῆς Μεγάλης σου Παρασκευῆς θά εἶναι σάν τά κεράκια πού πουλάει, ἄδικα ἦρθες στόν κόσμο – καί ἄδικα σταυρώθηκες.

Ἐρωτήσεις

1. α) Πώς παρουσιάζει ὁ συγγραφέας τό παιδάκι, τόν πατέρα του καί τή μητέρα του; β) Ποιός εἶναι ὁ σκοπός του;
2. Γιατί·ό συγγραφέας είρωνεύεται τή γυναίκα πού ἔβγαλε λόγο, τόν κόσμο πού περιτριγύρισε τό παιδί καί τό φωτογράφο;

*ἀποσείω: ρίχνω κάτι μακριά μου, ἀποτινάσσω, ἀποβάλλω.
*ἔξανεμίζομαι: ἐκμηδενίζομαι, ἔξαλείφομαι.

3. Ποιό είναι τό πραγματικό νόημα τής τελευταίας φράσης τής έπιφυλλίδας «Ομως έμένα... άδικα σταυρώθηκες»;
4. Ο συγγραφέας γράφει στήν άρχη τής έπιφυλλίδας: «Προτού λοιπόν ξεμα- κρύνουμε όριστικά άπό τίς γιορτές, ας ρίξουμε μιά τελευταία ματιά πίσω. Νά δούμε ποῦ σκαλώνει τί τή συγκράτησε περισσότερο». Έσεις τί συγκρατή- σατε περισσότερο άπό τό διάβασμα τής έπιφυλλίδας; Νά τό έκθέσετε προ- φορικά ή γραπτά.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ. Γεννήθηκε στό Ναύπλιο τό 1907. Σπούδασε Νομικά στήν Αθήνα, άλλα άσχολήθηκε μέ τά γράμματα και μέ τό θέατρο. Έκτός άπό τήν πεζογραφία έγραψε δοκίμια καί θεατρικά έργα καί δίδαξε σέ σχολές θεάτρου. Είναι μέλος τής Ακαδημίας Αθηνῶν. «Έργο του: α) πεζογραφία: Δεσμώτες, Με- νεξεδένια Πολιτεία, Ή Πριγκιπέσσα Ίζαμπω, Άπριλης, Δίχως Θεό κ.α. β) θέ- ατρο: Ό Σταυρός καί τό σπαθί, Θεοφανώ, Θωμᾶς ό δίψυχος κ.α. Τά δοκίμιά του άναφέρονται στά προβλήματα πού άντιμετωπίζει ο σύγχρονος άνθρωπος.

Φώτης Κόντογλου

Παραμονή Χριστούγεννα

Οι παλιές έορταστικές συνήθειες έξακολουθουν νά έπιζοῦν καί στίς μέ- ρες μας, άλλα έντελως έπιφανειακά. Οι συνθήκες τής ζωῆς πού δημι- ούργησε ό σύγχρονος πολιτισμός, ιδίως στά μεγάλα άστικά κέντρα, έκαναν νά χάσουν τήν παλιά τους σημασία. «Εθίμα τής παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων καί παλιούς συμπατριώτες του άπό τό Αιβαλί θυμάται μέ νοοταλγία ό Κόντογλου στό άφργημα πού άκολουθεῖ.

Κρύο τάντανο* έκανε, παραμονή Χριστούγεννα. Ό άγέρας σάν νά τανε κρύα φωτιά κι έκαιγε. Μά ό κόσμος ήτανε χαρούμενος, γεμάτος κέφι.

*τάντανο: δριμύ ψύχος, παγωνιά.

Είχε βραδιάσει κι άνάψανε τά φανάρια μέ τό πετρόλαδο*. Τά μαγαζιά στό τσαρσί* φεγγοβολούσανε, γεμάτα άπ' όλα τά καλά. 'Ο κόσμος μπαινόβγαινε καί ψουνίζε· άπό τό 'να τό μαγαζί έβγαινε, στ' άλλο ζημπανε. Κι όλοι χαιρετιόντανε καί κουβεντιάζανε μέ γέλια, μέ χαρές.

Όι μεγάλοι καφενέδες ήτανε γεμάτοι καπνό άπό τόν κόσμο πού φουμάριζε. 'Ο καφενές τ' 'Ασημένιου είχε μεγάλη φασαρία, χαρούμενη φασαρία. Είχε μέσα δυό σόμπες, καί τά τζάμια ήτανε θαμπά, άπ' ζημπετες σάν ίσκιους τούς άνθρωπους. Οι μουστερήδες* είχανε βγαλμένες τίς γοῦνες άπό τή ζέστη, κόσμος καλός, καλοπερασμένοι νοικοκυραίοι.

Κάθε τόσο άνοιγε ή πόρτα καί μπαίνανε τά παιδιά πού λέγανε τά κάλαντα. "Άλλα μπαίνανε, άλλα βγαίνανε. Καί δέν τά λέγανε μισά καί μισοκούτελα, μά τά λέγανε άπό τήν άρχη ίσαμε τό τέλος, μέ φωνές φαλτάδικες, όχι σάν καί τώρα, πού λένε μοναχά πέντε λόγια μπρούμιτα κι άνασκελα, καί κείνα παράφωνα.

'Αντίκρυ στό μεγάλο καφενέ τ' 'Ασημένιου ήτανε κάτι φτωχομάγαζα, τσαρουχάδικα, ψαθάδικα καί τέτοια. "Ισια ίσια άντίκρυ στή μεγάλη πόρτα τοῦ καφενέ ήτανε ένα μικρό καφενεδάκι, τό πιό φτωχικό σ' όλη τήν πολιτεία, μιά ποντικότρυπα.

'Ενω ό μεγάλος ό καφενές φεγγολογούσε καί τά τζάμια ήτανε θολά άπό τή ζέστη, ή ποντικότρυπα ήτανε σκοτεινή, γιατί ή λάμπα, μιά λάμπα τσιμπλιασμένη, μιά αναβες, μιά ζεσβηνε, όπως ζημπανε ό χιονιάς άπό τά σπασμένα τζάμια τής πόρτας. 'Η φιτιλήθρα ήτανε στραβοβιδωμένη καί τσαλαπατημένη σάν τό μοῦτρο τοῦ καφετζή, τοῦ μπαρμπα-Γιαννακοῦ τοῦ Χατζή, τό φιτίλι στραβοκομένο, τό γυαλί σπασμένο άπό τό 'να μάγουλο καί στήν τρύπα είχανε κολλημένο ένα κομμάτι ταραμαδόχαρτο. Βάλε μέ νοῦ σου τί φῶς ζδινε μιά τέτοια λάμπα! Κάτω τά σανίδια ήτανε σάπια καί τρίζανε. Στόν τοῖχο ήτανε κρεμασμένα δυό τρία παμπάλαια κάντρα, καπνισμένα σάν άρχαϊα είκονίσματα: τό 'να παρίστανε τό Μέγα Πέτρο μέσα σέ μια βάρκα πού τήν ζδερνε ή φουρτούνα, τ' άλλο τό μάντη Τειρεσία πού μιλούσε μέ τόν 'Αγαμέμνονα, τ' άλλο τόν Παναγή τόν Κουταλιανό* πού πάλευε μέ τήν τίγρη.

'Η πελατεία ήτανε συνέχεια μέ τό καφενείο. "Ολοι όλοι ητανε πεντ' ζεξι γέροι σκεβρωμένοι, σαράβαλα, μέ κάτι τρύπιες γοῦνες πού δέν τίς ζπιανε άγκιστρι. Δυό τρεῖς ητανε γιαλικάρηδες, δηλαδή είχανε καμιά

πετρόλαδο: πετρέλαιο.

τσαρσί: άγορά.

μουστερής: πελάτης.

Παναγής Κουταλιανός: παλαιστής καί άνυψωτής βαρών μέ παγκόσμια φήμη

σάπια βάρκα και βγάζανε θαλασσινά γιά μεζέδες, πού τα λέγανε γιαλικά, γιατί βρίσκουνται στό γιαλό, δηλαδή στά ρηχά νερά. Οι άλλοι ήταν φρουκαλάδες, δηλαδή κάνανε φρουκαλιές*. "Ήτανε και κανένας νεροκουβαλητής και κανένας καρβουνιάρης. Νά, αυτή ήτανε ή πελατεία.

'Ο βοριάς έμπαινε μέσα μέ τήν τρούμπα* και στριφτογύριζε τή λάμπα πού κρεμότανε άπό τό μαυρισμένο ταβάνι κι άναβόσβηνε. 'Από τό κρύο τρέμανε οι γέροι και χουχουλίζανε τά χέρια τους, τά βάζανε ή από πάνω άπό τό τσιγάρο, τάχα γιά νά ζεσταθούνε.

'Ο φουκαράς ό καφετζής, γιά νά μήν παγώσει, έκανε σουλάτσο, πηγαινοερχότανε άπό τό τεζάκι* ίσαμε τήν πόρτα, μέ τήν παλιογούνα ριχμένη άπό πάνω του· και, γιά νά δώσει κουράγιο στήν πελατεία, έκει πού σουλατσάριζε, τόν επιπανε τό σύγκρυο και χτυπούσανε τά κατασάγονά του κι έσφιγγε άπάνω του τήν παλιοπατατούκα* του κι έλεγε: «'Εεεέχ! Μωρέ ζεστό πού είναι τό καφενεδάκι μας!....»

"Υστερα γύριζε κι έδειχνε τό μεγάλο καφενέ, πού καπνίζανε κάργα οι σόμπτες κι έλεγε: «'Αντίκρυ, σκυλί ψοφά άπό τό κρύο..., σκυλί ψοφά!» 'Ο καημένος ό μπαρμπα-Χατζής!

'Απ' έξω περνοῦσε κόσμος βιαστικός, μέ γέλια και μέ χαρές. 'Από δῶ κι άπό κει άκογυόντανε τά παιδιά πού λέγανε τά κάλαντα στά μαγαζιά.

'Η ώρα περνοῦσε κι άνάριευε* σιγά σιγά ό κόσμος. Τά μαγαζιά σφαλούσαν ένα ένα. Μοναχά μέσα στά μπαρμπεριά ξουριζόντανε άκομά κάτι λίγοι.

Στό τσαρσί λιγόστευε ή φασαρία, μά στούς μαχαλάδες γυρίζανε τά παιδιά μέ τά φανάρια και λέγανε τά κάλαντα στά σπίτια. Οι πόρτες ήτανε άνοιχτές, οι νοικοκυραΐοι, οι νοικοκυράδες και τά παιδιά τους, ζόλοι ήτανε χαρούμενοι, κι ύποδεχόντανε τούς φαλτάδες, και κείνοι άρχιζανε καλόφωνοι σάν χοτζάδες:

Καλήν έσπέραν, άρχοντες, ἂν είναι όρισμός σας,
Χριστοῦ τήν θείαν γέννησιν νά πῶ στ' άρχοντικό σας.
Χριστός γεννᾶται σήμερον ἐν Βηθλεέμ τῇ πόλει,
οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλονται, χαίρει ἡ κτίσις ὅλη...

Κι άφοῦ ξιστορούσανε όσα λέγει τό Εύαγγελιο, τόν Ἰωσῆφ, τούς άγγέλους, τούς τσομπάνηδες, τούς μάγους, τόν Ἡρώδη, τό σφάξιμο τῶν

φρουκαλιά: σκούπα.

τρούμπα: τρόμπα, άντλια.

τεζάκι: ό μπουφές τοῦ καφετζή.

παλιοπατατούκα: παλιό άντρικό πανωφόρι άπό χοντρό μάλλινο ύφασμα.

άναριεύω: άραιώνω.

νηπίων καί τῇ Ραχήλ πού ἔκλαιγε τά τέκνα της, ὥστερα τελειώνανε μέτοῦτα τά λόγια:

Ίδού όποιύ σᾶς εἴπαμεν ὅλην τήν ίστορίαν,
τοῦ Ἰησοῦ μας τοῦ Χριστοῦ γέννησιν τήν ἀγίαν.
Καί σᾶς καλονυκτίζομεν, πέσετε κοιμηθεῖτε,
ὅλιγον ὑπὸν πάρετε καὶ πάλιν σηκωθεῖτε.
Καί βάλετε τά ροῦχα σας, εὔμορφα ἐνδυθεῖτε,
στήν ἐκκλησίαν τρέξατε, μέ προθυμίαν μπεῖτε.
Ν' ἀκούσετε μέ προσοχήν ὅλην τήν ὑμνωδίαν
καί μέ πολλήν εὐλάβειαν τήν θείαν λειτουργίαν.
Καί πάλιν σάν γυρίσετε εἰς τό ἀρχοντικόν σας,
εὔθυς τραπέζι στρώσετε, βάλτε τό φαγητόν σας.
Καί τόν σταυρόν σας κάμετε, γευθεῖτε, εύφρανθεῖτε,
δότε καί κανενός πτωχοῦ, ὅστις νά ὥστερεῖται.
Δότε κι ἐμᾶς τόν κόπον μας ὅ,τι εἶναι ὄρισμός σας,
καί ὁ Χριστός μας πάντοτε νά εἶναι βοηθός σας.
Καί εἰς ἔτη πολλά.

Μπαίνανε στό σπίτι μέ χαρά, βγαίνανε μέ πιό μεγάλη χαρά. Παίρνανε ἀρχοντικά φιλοδωρήματα ἀπό τόν κουβαρντά τόν νοικοκύρη κι ἀπό τή νοικοκυρά λογιώ λογιώ γλυκά, πού δέν τά τρώγανε, γιατί ἀκόμα δέν είχε γίνει ἡ Λειτουργία, ἀλλά τά μαζεύανε μέσα σέ μιά καλαθιέρα.

"Ἄβραμια πράγματα! Τώρα στεγνώσανε οἱ ἀνθρῶποι καί γινήκανε σάν ξερίχια* ἀπό τόν πολιτισμό! Πάνε τά καλά χρόνια!

"Ολα γινόντανε ὅπως τά 'λεγε τό τραγούδι: πέφτανε στά ζεστά τους καί παίρνανε ἔναν ὑπνο, ὥσπου ἀρχίζανε καί χτυπούσανε οἱ καμπάνες ἀπό τίς δώδεκα ἐκκλησίες τῆς χώρας. Τί γλυκόφωνες καμπάνες! "Οχι σάν τίς κρύες τίς εύρωπαϊκές, πού θαρρεῖς πώς εἶναι ντενεκεδένιες! Στολιζόντανε ὄλοι, βάζανε τά καλά τους καί πηγαίνανε στήν ἐκκλησιά.

Σάν τελείωνε ἡ Λειτουργία, γυρίζανε στά σπίτια τους. Οι δρόμοι. ἀντιλαλούσανε ἀπό χάρούμενες φωνές. Οι πόρτες τῶν σπιτιῶν ἦτανε ἀνοιχτές καί φεγγοβολούσανε. Τά τραπέζια περιμένανε στρωμένα μ' ἄσπρα τραπεζομάντιλα κι είχανε ἀπάνω ὅ,τι βάλει ὁ νοῦς σου. Φτωχοί καί πλούσιοι τρώγανε πλουσιόπαροχα, γιατί οι ἀρχόντοι στέλνανε ἀπ' ὅλα στούς φτωχούς. Κι ἀντίς νά τραγουδήσουνε στά τραπέζια, ψέλνανε τό «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε», «Ἡ Παρθένος σήμερον τόν ὑπερούσιον τίκτει», «Μυστήριον ξένον ὄρω καί παράδοξον». 'Αφοῦ

Ξερίχια: τό φυτό «ἄμπελος ή οίνοφόρος» ἔδω ξερά κλήματα.

εύφραινόντανε ἀπ' ὅλα, πλαγιάζανε ἀξέγνοιαστοι, σάν τ' ἄρνιά πού κοιμόντανε κοντά στὸ παχνί, τότες πού γεννήθηκε ὁ Χριστός ἐν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας.

Ἐρωτήσεις

1. Τό ἀφήγημα θεμελιώνεται πάνω σέ δυο ἀντιθετικές εἰκόνες. Ποιές εἶναι αὐτές;
2. Μέ ποιά διάθεση βλέπει ὁ μπαρμπα-Γιαννακός ὁ Χατζῆς τὸν προκλητικό πλούτο τοῦ ἀπέναντι μαγαζιοῦ; Τί ἀνθρωπο δείχνει ἡ στάση του;
3. Γιατὶ ὁ συγγραφέας ἐπιμένει ἰδιαίτερα στὴν περιγραφὴ τοῦ φτωχομάγαζου;
4. Νά χωρίσετε τό ἀφήγημα σέ ἑνότητες καὶ νά δώσετε σέ κάθε μία τίτλο σύμφωνο μέ τὸ περιεχόμενό της.

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 194.

Λιλίκα Νάκου

Οἱ νυχτερινές ἐπισκέψεις

Τό κείμενο ἀνήκει στὸ μυθιστόρημα Γῆ τῆς Βοιωτίας. Σ' αὐτό τό μυθιστόρημα κεντρικός ἥρωας είναι ἡ Βαρβάρα, ἔνα μικρό κορίτσι πού οἱ περιστάσεις τό ἀναγκάζουν νά φύγει ἀπό τὴν Ἀθῆνα καὶ νά ζήσει γιά ἔνα χρονικό διάστημα στὴ Βοιωτία – Λιβαδειά – κοντά στὸν παππού καὶ τή γιαγιά της, πού ἦταν ἄρχοντες, ἀλλά ἔλχαν ὄλότελα διαφορετικό χαρακτήρα. Ἡ Βαρβάρα συνδέεται πολὺ στενά μέ τὸν παππού της, ὁ ὀποῖος ἐπίσης τὴν ἀγαπάει ἔξαιρετικά. Κοντά σ' αὐτὸν τό γεμάτο ἀνθρωπιά καὶ γνώση γέροντα, τό παιδί ἀρχίζει νά μαθαίνει τὸν κόσμο καὶ τή ζωή. Στό ἀπόσπασμα θά παρακολουθήσουμε μιά ἀπό τίς ἐμπειρίες τῆς Βαρβάρας.

Τό σκοτάδι τῆς νύχτας ἦταν ύγρο καὶ τά ἄστρα μόλις διακρίνονταν στὸν οὐρανό, ἀνάμεσα ἀπό τό πέπλο τῆς ὁμίχλης πού ἐλαφρά σκέπαζε τή γῆ. "Ολη ἡ ἐξοχή τῆς Λιβαδειᾶς βούιζε ἀπό τρεχούμενα νερά, καὶ μόλις ἀκούγονταν τά ἄλογα πού περπατοῦσαν.

Παππούς καί ἔγγονή, καβάλα καί οἱ δυό τους πάνω στό ἴδιο ἄλογο, γύριζαν ἀπό τή νυχτερινή τους ἐπίσκεψη στούς χωριάτες.

Τούς βρῆκαν στίς καλύβες τους νά ήσυχάζουν, ξεθεωμένοι ἀπό τό ξενοδούλεμα στά χτήματα τῶν βλάχων, πού πλούτισαν καί ἦταν οἱ καινούριοι ἀφεντάδες τους.

Ἡταν τά καλύβια τῶν χωρικῶν, πού ξενοδούλευαν καί πού δέν εἶχαν δική τους οὕτε μά σπιθαμή γῆς, στά λιβάδια, πέρα ἀπ' τό σταθμό. ቙ταν ἀραιά τό ἔνα ἀπό τό ἄλλο. Κοιμόνταν ἐκεῖ μέσα ὅλοι μαζί, ἀνθρωποι, ζῶα καί μωρά.

Τό καλοκαίρι τούς ἔτρωγαν οἱ θέρμες καί τό λιοπύρι, τό χειμώνα τό ξεροβόρι καί οἱ λάσπες.

‘Ο παππούς δέ μιλοῦσε καθόλου, τόν πείραζε πάντα βαθιά ἡ ἀδικία τοῦ κόσμου, καί τό πῶς ὅλα ἦταν φτιαγμένα...’ Ἔτσι συλλογισμένος γυρνοῦσε πάντα ἀπό κεῖ πέρα. Μιά φορά, θυμόταν, σάν ἦταν μικρός, ὅλα τούτα τά κτήματα ἦταν τῆς φαμελιᾶς του καί γνώριζε τόν κάθε χωριάτη, ἀπό αὐτουνούς πού ἐπισκέπτονταν, ἀπό παιδιά. Γνώριζε τή ζωή τους τή σκληρή καί τό μόχθο τους.

‘Η Βαρβάρα νύσταζε. Ακουμποῦσε τή ράχη της στόν παππού, καθώς κοντά καθόταν στή σέλα καί είχε ὄλη τή ζεστασιά. Ἔτσι δέν ἔνιωθε ὄλη τήν ύγρασία καί τήν ψύχρα τῆς νύχτας πού τούς τύλιγε.

Νύσταζε... Καί ὅμως δέν μποροῦσε νά κοιμηθεῖ. ‘Ο, τι είχε ἀκούσει καί είχε δεῖ, στριφογύριζε στό νοῦ της. Οἱ κουβέντες πού είχε ἀνταλλάξει ὁ παππούς μέ τούς χωριάτες, μερικά λόγια, προπάντων οἱ ἐκφράσεις τους οἱ πονεμένες, εἶχαν ἐντυπωθεῖ βαθιά μές στήν ψυχή της.

Οἱ κουβέντες τῶν χωρικῶν τῆς φαίνονταν τώρα σάν ἔνα ἀτέλειωτο μοιρολόι γιά τά βάσανα πού ἔξιστοροῦσαν, καί πού ἦταν, λές, ἡ μόνη τους ζωή. Καί ὄλες τους οἱ ἴστορίες μοιάζανε ἡ μιά μέ τήν ἄλλη... Ὁ ἔνας ἔλεγε γιά τό ἄρρωστο παιδί του, πού δέν είχε λεφτά νά τό πάει στήν Αθήνα, νά τό κοιτάξει ὁ γιατρός. Ὁ ἄλλος ἔλεγε πώς τοῦ φάγανε οἱ κομπογιανίτες* τά λεφτά του. Ὁ τρίτος είχε βάσανα μέ τά δικαστήρια, καί ὁ τέταρτος, πού χε τσοῦρμο τά παιδιά, παραπονιόταν πώς δούλευε ἀπό τό χάραμα κι ὅμως τό ψωμί δέν ἔφτανε, γιά νά τά θρέψει. ቙ταν μιά ἀτέλειωτη κακομοιριά. Κάποιος ἄλλος χωριάτης πού χε ἔφτα παιδιά, τά είχε ἀπολύσει κατά τήν πόλη καί ἐκεῖ τά κατάπινε ἡ καινούρια φάμπρικα.

Ἡταν τό περίφημο κλωστήριο τῆς Λιβαδειάς, κοντά στό ποτάμι, πού πλήρωνε τά μικρά παιδιά είκοσιπέντε λεφτά τήν ήμέρα!... Τά ἥξερε ὅλα

κομπογιανίτης: ψευτογιατρός.

αυτά ή Βαρβάρα, πουύ ἄν καί τόσο μικρή καταλάβαινε τήν ἀδικία. Τό κλωστήριο αὐτό ἦταν κοντά στό σπίτι τοῦ παπποῦ. Τό γνωρίζε καλά ή Βαρβάρα. Ἐμοιαζε σάν φυλακή δίχως παράθυρα πρός τό δρόμο. Πολλές φορές τό παιδί εἶχε ἀκούσει νά βγαίνουν ἀπό κεῖ μέσα κλάματα καὶ φωνές. Εἶχε ρωτήσει ἀνήσυχη τή γιαγιά, νά μάθει σάν τί νά συνέβαινε ἐκεῖ μέσα. Καί ή γιαγιά τής ἀπαντοῦσε:

– Δέν είναι τίποτε! Ή ἀρχιεργάτρια θά τσακώνεται μέ τίς ἐργάτριες καὶ θά δέρνει τίς μικρές!

Εἶχε δεῖ ή Βαρβάρα τό πρωί, μποστά στήν πόρτα τοῦ κλωστηρίου, παιδάκια ὀκτώ καὶ δέκα χρονῶ νά μπαίνουν, γιά νά δουλέψουν ἐκεῖ μέσα ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ.

Δέν είναι τίποτε! εἶχε πεῖ ή γιαγιά. Μά τό παιδί ἔμεινε συλλογισμένο μέ τήν ἀπάντηση αὐτή, καί οἱ φωνές οἱ σπαραχτικές πού ἀκούγονταν μέσα ἀπ' τό κλωστήριο, δέν τήν ἀφήνανε νά ἡσυχάσει. Ή φαντασία του δούλευε καί ή συμπόνια του μεγάλωνε γι' αὐτούς, πού κλεισμένοι μέσα στό ἀπαίσιο αὐτό κτίριο, δούλευαν ὅλη μέρα ἐκεῖ μέσα.

Η Βαρβάρα πάνω στ' ἄλογο συλλογιζόταν τώρα ὅλα αὐτά. Ό κόσμος τῆς φαινόταν πώς εἶχε δυό ὅψεις. Ἀπό τή μιά μεριά ἦταν οἱ ἄνθρωποι πού σάν κολασμένοι δούλευαν δίχως τίποτε νά χαίρονται, καί ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ἦταν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, πού, χωρίς νά κάνουνε καμία δουλειά, τρώγανε καί πίναν. Γιατί αὐτή ή ἀδικία; Πολλές φορές εἶχε θελήσει νά ρωτήσει τόν παππού τό «γιατί...»

Καί τώρα ἤρθε πάλι στό νόο της τό ἐρώτημα αὐτό. Μά ό παππούς δέ μίλαγε. Εἶχε πέσει σέ βουβαμάρα. Θυμόταν τώρα ή Βαρβάρα μιά ἄλλη καλύβα ἔξω στά λιβάδια, ὅπου εἶχε σταματήσει μέ τόν παππού. Ἁταν τοῦ κύρ Nάσου, πού τόσο ἀγαποῦσε ό παππούς... Ἐρχόταν καμιά φορά κι ὁ ἵδιος στό σπίτι. Ό παππούς τόν ἀνέβαζε στήν κάμαρά του, τόν κερνοῦσε κρασί, καί τά λέγαν οἱ δυό τους. Γνωρίζονταν ἀπό τά νιάτα τους.

Εἶχαν μπεῖ μέσα στήν καλύβα του, γεμάτη καπνιά καί βρώμικο ἀέρα. Φωτιζόταν ἀπό κάτι κλαδιά πού καίγανε στό τζάκι.

– Δέν πλάγιασες ἀκόμα; ρώτησε τόν κύρ Nάσο ό παππούς.

– Μ' ἀφήνουνε οἱ ἔννοιες, κύρ Πέτρο μου! Τοῦ λόγου σου ἔρεις ἀπ' αὐτά... Πώς νά μέ πάρει ό ὑπνος; Είμαι χρεωμένος ὀλόκληρος ἀπ' τήν ἀρρώστια τῆς συχωρεμένης τής θυγατέρας μου... Καί ή γριά μου είναι ἀνήμπορη καί τό ἐγγονάκι μου ἔχει θέρμες καί ή αὔριο ή παράλληλη μέρα θά μοῦ πάρουνε καί τό ἀλογο... Τό ἄλογο είναι καταδικό μου καί γεννήθηκε, μπορῶ νά πω, στά χέρια μου... Αὐτό μονάχα μ' ἀπόμεινε!

Καί σώπασε ταραγμένος ό κύρ Nάσος καί κοίταζε τό ἄλογό του,

όρθο σέ μιά γυνιά τής καλύβας, πού μασούλαγε μέ όρθανοιχτα μάτια. Τοῦ είχε ριγμένο μπροστά του όσο σανό είχε, ίσως για τελευταία φορά.

Τώρα, άμιλητος, καθόταν καί τό κοίταζε... Οὔτε ό παππούς δέ μιλούσε. Καί ή Βαρβάρα δίπλα του όρθη κοίταζε πότε τό ἄλογο, πότε τόν ἄνθρωπο. Είχε κάτι μικρά ματάκια καί τριγύρω ἔνα σωρό μικρές ζάρες· τά γένια του ἦταν ἀραιά καί ψαρά τριγύρω στό πηγούνι. Ἡ ὅψη του ἦταν ἡμερη, καρτερική.

Μιά βαθιά κι αὐθόρμητη συμπάθεια τραβούσε τώρα τό παιδί πρός τόν ἄνθρωπο αύτόν. Τόν κοίταζε καλά, μά δέν τολμούσε τίποτα νά τοῦ πεῖ. Στεκόταν μονάχα όρθη ἐκεī μέσα κι ἔνιωθε τόν ἀέρα βαρύ ἀπό τίς ἔννοιες καί τήν ἀποφορά*.

Μιά γυναίκα γριά κοιμότανε κατάχαμα, σέ μιάν ἄλλη γυνιά τῆς καλύβας. Τήν πείραζαν, ὅπως φαίνεται, οί θέρμες καί, γιά νά δροσιστεῖ, ἔβρεχε πότε πότε τό κούτελό της μέ ξίδι. "Ολα ἐκεī μέσα ἦταν ἀποπνικτικά, θλιβερά, καί μύριζε ἀνθρώπινος ἰδρώτας καί κοπριά σάν σέ στάβλο.

— Ναί!... καί ποιός δανείζει σήμερα τό φτωχό χωριάτη; Ποιός τόν κοιτάζει ἐξακολούθησε νά λέει ό κύρ Νάσος στόν παππού. Καί ἀράδιαζε μιά σειρά ἀπό λόγια μέ μονότονη φωνή, πού λέγανε ὅλη του τή δυστυχία. Πότε πότε, ἐριχνε μιά ματιά στό ἄλογό του καί τότε ράγιζε ἡ καρδιά τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ Βαρβάρα ξαναθυμόταν τά λόγια πού τής είχε πεῖ μιά φορά ό παππούς γιά τόν καημό τοῦ χωριάτη, ὅταν ἄθελα ἀποχωρίζεται τ' ἄλογό του.

Μαζί, τής είχε πεῖ ό πάππούς, μαζί ό χωριάτης καί τό ἄλογο όργωνυνε τή γῆ, μαζί μοιράζονται τίς ἔννοιες καί τίς χαρές, μαζί θά είχαν περπατήσει τό καλοκαίρι στίς στράτες, γιομάτες ἥλιο καί σκόνη. Καί μαζί, ίσως κάποτε, κανένα ἀνοιξιάτικο πρωί, ὅταν πρασινίζουν τά λιβάδια, θά είχαν νιώσει, ό ἄνθρωπος καί τό ζώο, τή χαρά τής ζωῆς!

Καί νά τώρα πού ό ἄνθρωπος χωριζότανε γιά λίγους παράδες ἀπ' τό ζωντανό του. Ποιός έρει τί καινούρια ἀφεντικά θά ἔβρισκε τώρα τό ζώο; Τί κακοπέραση καί τί χτυπήματα θά τό περίμεναν, ἔτσι καθώς ὄρθο κι ἀνύποπτο μασούλαγε ἐδῶ δά εύτυχισμένο.

Μιά ἀνυπόφορη στενοχώρια ἐσφιγγε τήν καρδιά τής Βαρβάρας, πού ἀνήμπορη δέν ἤξερε τί νά πεῖ. "Αχ! νά ἦταν μεγάλη! Νά χε λεφτά δικά της," θά τά 'δινε ὅλα στό Νάσο... Αύτά τά παλιολεφτά, πού ό παππούς τήν είχε μάθει ἀπό μικρή νά τά περιφρονεῖ.

ἀποφορά: δυσοσμία.

"Ολα αύτά άνάδευαν μέσα της, καθώς έστεκε έκει μέ όλανοιχτα μάτια και κοίταζε πότε τό Νάσο, πού ξιστορούσε τά βάσανά του, και πότε τό ἄλογο πού μασούλαγε στή γωνιά του...

"Αξαφνα ἄκουσε τή φωνή τοῦ παπποῦ νά λέει:

—"Ακουσε, Νάσο! Παράτα τήν ἔννοια.. Αὔριο θά πάω ἐγώ νά βρῶ αὐτόν πού λές πώς θά σου πάρει τ' ἄλογο... ἐγώ θά τόν ξοφλήσω.

Κι ό παππούς κίνησε βιαστικά νά φύγει, γιά νά μήν προφτάσει ν' ἀκούσει τίς εύχές πού θά τοῦ 'δινε ό κύρ Νάσος, οὔτε νά δεῖ τά δάκρυα χαρᾶς πού γυαλίζανε στά μάτια του... "Έκανε σάν νά ντρεπόταν γιά δλα αύτά. Βγήκε ἀμέσως ἀπ' τήν καλύβα, ἅρπαξε τήν ἐγγονή του στά χέρια, τήν ἔβαλε μπροστά στή σέλα νά καθήσει, και φύγανε.

Πήγανε τώρα κάμποσο δρόμο ἔτσι, δίχως νά μιλάνε... "Αχ! πώς ἀγάπουσε τόν παππού της! Ἡ Βαρβάρα ήθελε νά τοῦ τό πεῖ. Νά τοῦ ἔλεγε ἀκόμα γιά τό ἄλογο τοῦ Νάσου, μά ἥξερε καλά πώς ό παππούς πάνω σέ κάτι τέτοια δέν ήθελε πολλές κουβέντες.

Πηγαίνανε λοιπόν τώρα καβάλα πάνω στό ἵδιο ἄλογο, δίχως νά μιλάνε. Μέ τήν ἴδια συγκίνηση και κρυφή χαρά.

"Ενα πράγμα ὅμως ή Βαρβάρα ήθελε νά ρωτήσει. Μά πάλι καταλάβαινε πώς μιά τέτοια κουβέντα δέν ταίριαζε νά τήν πεῖ, μιά τέτοια στιγμή, στόν παππού. Ντρεπόταν νά τήν ξεστομίσει. Μά ἔλα πάλι πού τής τριβέλιζε τώρα τό νοῦ τό ρώτημα αύτό!

Εἶχε ἄκουστά ἀπό τίς ψυχοκόρες, πώς ό παππούς ήταν ἀδέκαρος, πώς ή γιαγιά τοῦ κρατοῦσε τά λεφτά και τοῦ ἔδινε μόνο γιά τά τσιγάρα του. Ποῦ θά ἔβρισκε λοιπόν ό παππούς τά λεφτά, γιά νά πληρώσει τό ἄλογο τοῦ Νάσου; Νά, τί ήθελε νά ρωτήσει. Μά ἔλα ὅμως πού ἔνιωθε πώς ήταν ἀπρεπο ἀύτο.

Πηγαίνανε λοιπόν ἔτσι σιωπηλοί. Τό ἄλογο εἶχε πάρει τό συνηθισμένο δρόμο πρός τό σπίτι, στή Λιβαδειά. Ἡ μικρή πολιτεία διαγραφόταν ἀπέναντι σάν μιά μάζα πιό σκοτεινή μέσα στή νύχτα, μέ τό κάστρο ψηλά και στό βάθος τούς σγκους τῶν βράχων πιό σκούρους πάνω ἀπό τά νερά τῆς Κρύας.

"Εξαφνα ό παππούς ἔσκυψε και εἶπε στήν παιδούλα μέ μιά φωνή ἀλιώτικη, πού τήν ξάφνιασε, σάν νά μήν ήταν δικιά του φωνή:

— Κυρά μου, τής ἔκανε, θά μέ θυμάσαι καμιά φορά, σάν πεθάνω, πού οὔτε κάν ἔνα ἐνθύμιο οὔτ' ἔνα δαχτυλίδι δέ θά 'χεις ἀπ' τόν παππού; Κρατοῦσα γιά σένα τοῦτο τό χρυσό δαχτυλίδι μέ τήν πέτρα πού φορῶ στό δάχτυλο, εἶναι πολύ παλιό, εἶναι ἐκεινοῦ τοῦ παππούλη μας πού ήταν προύχοντας ἐδῶ, και τόν κρέμασαν οι Τούρκοι... Μά νά ἀπόψε δέ βάσταξα και τό ἔταξα νά τό δώσω, γιά νά ξαγοράσω τό ἄλογο τοῦ κύρ

Νάσου. Λοιπόν, πές μου, κυρά μου καί δίχως αύτό θά μέθυμασαι καμιά φορά;...

‘Η Βαρβάρα δέ μποροῦσε τώρα ν’ ἀπαντήσει. “Ένας κόμπος της ἔσφιγγε τό λαιμό. “Ω! “Οχι! νά μήν πέθαινε ποτέ ό παππούς!... ”Άλλον στόν κόσμο δέν εἶχε τόσο νά ἀγαπᾶ! Κι ἔγειρε τό κεφαλάκι της πρός τά πίσω καί τό ἀκούμπησε στό στῆθος τοῦ παπποῦ. Δέν ἔφτανε κάν νά τόν φιλήσει.

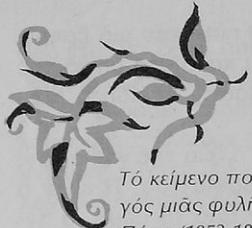
– Παππού, παππού! μονάχα εἶπε. Καί μείναν ἔτσι γιά λίγο ό ἔνας κοντά στόν ἄλλο.

Χρόνια ἔπειτα ἡ Βαρβάρα θυμόταν τούτη τή στιγμή, μαζί μέ κάτι ἀστέρια πού είδε, ἔτσι καθώς εἶχε γυρισμένο τό κεφάλι. Κάτι ἀστέρια πού ἔφεγγαν χαμηλά, λές πάνω ἀπό τή γῆ.

Ἐρωτήσεις

1. Πῶς ζούσαν οἱ χωριάτες;
2. Τί συζητοῦσε μαζί τους ό παππούς;
3. Τί ἔμαθε ἡ Βαρβάρα ἐκεῖνο τό βράδυ;
4. Ποιό ἦταν τό πρόβλημα τοῦ κύρ Nάσου;
5. Γιατί ἥθελαν νά τοῦ πάρουν τό ἄλογο καί γιατί αύτό ἦταν πολύ σημαντικό;
6. Πῶς δείχνεται ἡ ἀνθρωπιά τοῦ παπποῦ καί πῶς ό χαρακτήρας τής γιαγιᾶς;

ΛΙΛΙΚΑ NAKOY. Γεννήθηκε τό 1904 στήν Ἀθήνα. Ἀπό μικρή ἔγκαταστάθηκε μέ τήν οἰκογένειά της στή Γενεύη, ὅπου σπούδασε ἀργότερα Φιλολογία καί Μουσική. Τό 1930 ἐπέστρεψε στήν Ἀθήνα καί ἀσχολήθηκε μέ τή λογοτεχνία καί τή δημοσιογραφία. Τό πεζογραφικό της ἔργο, πού μεταφράστηκε καί σέ ξένες γλώσσες, διακρίνεται γιά τή δύναμη τής περιγραφῆς καί τόν ἔντονο κοινωνικό προβληματισμό. Ἔργα της: *Παραστρατημένοι*, *Ἡ Κυρία Ντορεμί*, *Ἡ Κόλαση τῶν παιδιών*, *Γῆ τῆς Βοιωτίας* κ.ἄ.

“Ενα παλιό μήνυμα
για το συγχρονο κόσμο.

Τό κείμενο που άκολουθει είναι ή απάντηση που έδωσε ό Σιάτλ, άρχηγός μιας φυλής Ινδιάνων, πρός τόν πρόεδρο τής Αμερικής Φραγκλίνο Πήρος (1853-1857), όταν ο τελευταίος ζήτησε από τόν Σιάτλ νά πουλήσει στήν κυβέρνηση τή γῆ του. Τήν απάντηση αύτή έδωσε στή δημοσιότητα ή άμερικανική κυβέρνηση τό 1976 μέ τήν εύκαιρια τοῦ έορτασμοῦ τῶν διακοσίων χρόνων από τή Διακήρυξη τής Αμερικανικής Ανεξαρτησίας (4 Ιουλίου 1776). Τό κείμενο μετέφρασε ό Ζήσιμος Λορεντζάπος (ἀπό τήν έφημερίδα τοῦ Madras «the Hindu» τής 29 Μαΐου 1976) και τό δημοσίευσε στό «Βήμα» στίς 16.1.77.

‘Ο πολιτισμός τῶν Ινδιάνων τής Αμερικής ἔχει ἔξαφανιστεῖ σήμερα, ὅπως είχε ἔξαφανιστεῖ παλαιότερα ὁ πολιτισμός τῶν Μάγια καί τῶν Ινκας. Τό μήνυμα τοῦ παλαιοῦ Ἐρυθροδέρμου ἔχει νά μᾶς διδάξει πολλά γιά τό σεβασμό πρός τό φυσικό περιβάλλον, που έδειχνε ό πολιτισμός του λαοῦ του. Στίς μέρες μας ὅλοι γνωρίζουμε τούς κινδύνους πού ύπειλοῦν τή ζωή μας ἀπό τήν καταστροφή τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Από αύτή τήν ἀποψή τό κείμενο είναι προφητικό καί ἐπίκαιρο.

AΟ μεγάλος άρχηγός στήν Ούάσιγκτον μηνάει πώς θέλει νά ἀγοράσει τή γῆ μας. Ό μεγάλος άρχηγός μηνάει ἀκόμα λόγια φιλικά καί καλοθέλητα. Καλοσύνη του, γιατί ξέρουμε πώς αύτός λίγο τή χρειάζεται ἀντίστοιχα τή φιλία μας. Τήν προσφορά του θά τή μελετήσουμε, γιατί ξέρουμε πώς ἄν δέν τό πράξιμε, μπορεῖ ό λευκός νά προφτάσει μέ τά ὅπλα καί νά πάρει τή γῆ μας.

Πώς μπορείτε νά ἀγοράζετε ἡ νά πουλάτε τόν ούρανό – τή ζέστα τής γῆς; Γιά μᾶς μοιάζει παράξενο. Ή δροσιά τοῦ ἀγέρα ἢ τό ἄφρισμα τοῦ νεροῦ ώστόσο δε μᾶς ἀνήκουν. Πώς μπορείτε νά τά ἀγοράσετε ἀπό μᾶς; Κάθε μέρος τής γῆς αύτής είναι ιερό γιά τό λαό μου. Κάθε ἀστραφτερή πευκοβελόνα, κάθε ἀμμούδα στίς, ἀκρογιαλιές, κάθε θολούρα στό σκοτεινό δάσος, κάθε ξέφωτο καί κάθε ζουζούνι πού ζουνίζει είναι, στή μνήμη καί στήν πείρα τοῦ λαοῦ μου, ιερό.

Ξέρουμε πώς ό λευκός δέν καταλαβαίνει τούς τρόπους μας. Τά μέρη τής γῆς, τό ἔνα μέ τό ἄλλο, δέν κάνουν γι' αύτόν διαφορά, γιατί είναι ἔνας ξένος πού φτάνει τή νύχτα καί παίρνει ἀπό τή γῆ ὅλα ὅσα τοῦ χρειάζονται. Ή γῆ δέν είναι ἀδερφός του, ἀλλά ἔχθρός πού πρέπει νά τόν καταχτήσει, καί ἀφοῦ τόν καταχτήσει πηγαίνει παρακάτω. Μέ τό

ταμάχι* πού ᔁχει θά καταπιεῖ τή γη και θά άφήσει πίσω του μιά έρημο.
‘Η όψη πού παρουσιάζουν οι πολιτείες σας, κάνει κακό στά μάτια του
έρυθροδερμου. ‘Ομως αύτό μπορεῖ και νά συμβαίνει, έπειδή ό έρυ-
θροδερμος είναι άγριος και δέν καταλαβαίνει.

‘Αν άποφασίσω και δεχτώ, θά βάλω έναν όρο. Τά ζωα τής γης αύτής
ό λευκός θά πρέπει νά τά μεταχειριστεί σάν άδερφια του. Τί είναι ό
ἄνθρωπος δίχως τά ζωα; ‘Αν όλα τά ζωα φύγουν άπό τή μέση, ό άν-
θρωπος θά πεθάνει άπό μεγάλη έσωτερική μοναξιά, γιατί όσα συμβαί-
νουν στά ζωα, τά ίδια συμβαίνουν στόν άνθρωπο.

‘Ενα ξέρομε, πού μπορεῖ μιά μέρα ό λευκός νά τό άνακαλύψει: ό
Θεός μας είναι ό ίδιος Θεός. Μπορεῖ νά θαρρείτε πώς Έκείνος είναι
δικός σας, όπως ζητάτε νά γίνει δική σας ή γη μας. ‘Αλλά δέν τό δυνό-
σαστε. Έκείνος είναι Θεός τών άνθρωπων. Και τό έλεός Του μοιρα-
σμένο άπαράλλαχτα σέ έρυθροδερμους και λευκούς. Αύτή ή γη Του
είναι άκριβή. ‘Οποιος τή βλάφτει, καταφρονάει τό Δημιουργό της. Θά
περάσουν οι λευκοί – και μπορεῖ μάλιστα γρηγορότερα άπό άλλες φυ-
λές. ‘Οταν μαγαρίζεις συνέχεια τό στρώμα σου, κάποια νύχτα θά πλαν-
τάξεις άπό τίς μαγαριστές σου. ‘Οταν όλα τά βουβάλια σφαχτοῦν, όταν
όλα τά άγρια άλόγατα μερέψουν, όταν τήν ίερή γωνιά τοῦ δάσους τή
γιομίσει τό άνθρωπινο χώντο και τό θέαμα τών φουντωμένων λόφων τό^{το}
κηλιδώσουν τά σύρματα τοῦ τηλέγραφου μέ τό βουητό τους, τότες
πού νά βρεῖς τό ρουμάνι; Πού νά βρεῖς τόν άιτό; Και τί σημαίνει νά πεῖς
έχει γειά στό φαρί σου και στό κυνήγι; Σημαίνει τό τέλος τής ζωῆς και
τήν άρχη τοῦ θανάτου.

Πουθενά δέ βρίσκεται μιά ήσυχη γωνιά μέσα στίς πολιτείες τοῦ
λευκοῦ. Πουθενά δέ βρίσκεται μιά γωνιά νά σταθεῖς νά άκούσεις τά
φύλλα στά δέντρα τήν άνοιξη ή τό ψιθύρισμα πού κάνουν τά ζουζούνια
πεταρίζοντας. ‘Ομως μπορεῖ, έπειδή, καταπώς είπα, είμαι άγριος και
δέν καταλαβαίνω – μπορεῖ μοναχά γιά τό λόγο αύτόν ό σαματάς νά
ταράζει τά αύτιά μου. Μά τί μένει άπό τή ζωή, όταν ένας άνθρωπος δέν
μπορεῖ νά άφουγκραστεί τή γλυκιά φωνή πού βγάνει τό νυχτοπούλι ή
τά συνακούσματα τών βατράχων όλόγυρα σέ ένα βάλτο μέσα στή νυ-
χτιά; ‘Ο έρυθροδερμος προτιμάει τό άπαλόχο άγέρι λαγαρισμένο*
άπό τήν καταμεσήμερη βροχή ή μοσχοβιολημένο μέ τό πεύκο. Τοῦ
έρυθροδερμου τοῦ είναι άκριβός ό άγέρας, γιατί όλα τά πάντα μοιρά-
ζονται τήν ίδια πνοή – τά ζωα, τά δέντρα, οι άνθρωποι. ‘Ο λευκός δέ

ταμάχι: άπληστία, πλεονεξία.
λαγαρισμένος: καθαρισμένος.

[Έρωτος]

1. γραμμοί στα ερυθρόδερμα

2) Ενωμ

φαίνεται νά δίνει προσοχή στόν άγέρα πού άνασσαίνει. Σάν ενας πού χαροπολεμάει γιά μέρες πολλές, δέν θυμίζεται τίποτα.

"Αν ξέραμε, μπορεῖ νά καταλαβαίναμε – αν ξέραμε τά σηνειρά του λευκού, τίς έλπιδες πού περιγράφει στά παιδιά του τίς μακριές χειμωνιάτικες νύχτες, τά όράματα πού άναφτει στό μυαλό τους, ώστε άναλογα νά δέονται γιά τήν αύριανή. Άλλα έμεις είμαστε αγριοι. Μᾶς είναι κρυφά τά σηνειρά του λευκού. Καί έπειδή μᾶς είναι κρυφά, θά έξακολουθήσουμε τό δρόμο μας. "Αν τά συμφωνήσουμε μαζί, θά τό πράξουμε, γιά νά σιγουρέψουμε τίς προστατευόμενες περιοχές πού μᾶς τάξατε. Έκει θά ζήσουμε, μπορεῖ, τίς μετρημένες μέρες μας καταπώς τό θελήσουμε. "Οταν ό στερνός έρυθρόδερμος λείψει από τή γῆ, καί από τή μνήμη δέν άπομείνει παρά ό ίσκιος από ένα σύννεφο πού ταξιδεύει στόν κάμπο, οι άκρογιαλιές αυτές καί τά δάση θά φυλάγουν άκόμα τά πνεύματα τού λαοῦ μου – τί αυτή τή γῆ τήν άγαπούν, όπως τό βρέφος άγαπάει τό χτύπο τής μητρικής καρδιᾶς. "Αν σᾶς τήν πουλήσουμε τή γῆ μας, άγαπήστε την καθώς τήν άγαπήσαμε έμεις, φροντίστε την καθώς τή φροντίσαμε έμεις, κρατήστε ζωντανή στό λογισμό σας τή μνήμη τής γῆς, όπως βρίσκεται τή στιγμή πού τήν παίρνετε, καί μέ όλη σας τή δύναμη, μέ όλη τήν τρανή μπόρεσή σας, μέ όλη τήν καρδιά σας, διατηρήστε τη γιά τά τέκνα σας, καί άγαπήστε την καθώς ό Θεός άγαπάει όλους μας. "Ενα ξέρομε – ό Θεός σας είναι ό ίδιος Θεός. Ή γῆ Τού είναι άκριβή. Άκόμα καί ό λευκός δέ γίνεται νά άπαλλαχτεί από τήν κοινή μοίρα.

Έρωτήσεις

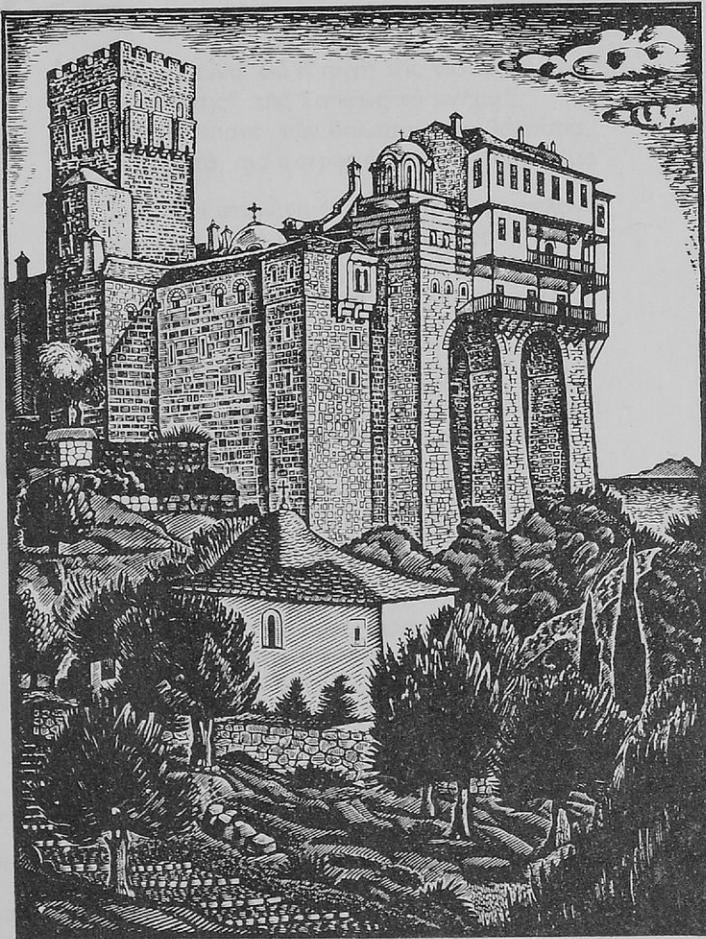
1. Νά άναφέρετε μερικά παραδείγματα από τήν καταστροφή τού φυσικού περιβάλλοντος.
2. Διαβάστε προσεχτικά τήν τρίτη παράγραφο καί απαντήστε στήν έρώτηση: Τί πρέπει νά κάνει ό άνθρωπος ώστε, χωρίς νά παραιτηθεί από τήν έκμετάλλευση τής γῆς, νά μήν άφήσει πίσω του μιά έρημο;
3. Πώς βλέπει ό έρυθρόδερμος τή ζωή στίς πολιτείες τών λευκῶν; (Μέ έκφράσεις τού κειμένου).
4. Πώς βλέπει ο έρυθρόδερμος τή φύση;

XII Ταξιδιωτικά

... σέ νέα ταξίδια μᾶς καλοῦν τά πλοϊα στά γαλανά
τά κύματα...

(Ι. Γρυπάρης)

Δ. Μόσχος: *Μονή Σταυρονικήτα*

Σούνιο

Οι ξένοι τουρίστες που έπισκεπτονται τήν Ελλάδα δέ θαυμάζουν μόνο τίς φυσικές όμορφιές της, τή θάλασσα και τόν ήλιο της. Πολλοί γοητεύονται από τό λαμπρό παρελθόν της, τά πνευματικά και καλλιτεχνικά της έπιπεύγματα. "Ενας άπο αύτούς ήταν και ο Γκούλμπεργκ.

Η θάλασσα είναι δῶ ή πηγή τῆς νιότης, ή κοιτίδα τῆς Ἀφροδίτης*, τῆς Σαπφώς τό μνῆμα*.

Τή Μεσόγειο ποτέ, τῶν θαλασσῶν τή θάλασσα, μέ πιό στρωτό, πιό ἀστραφτερό δέν εἰδες κύμα.

Σάν μιά λύρα στημένη ἀντίκρυ στό Ἀρχιπέλαγο τοῦ θείου ναοῦ τά ἐρείπια λαμπυρίζουν· σειρά οί κολόνες λιοπερίχυτες τήν παναιώνια μελωδία τῆς θάλασσας τονίζουν.

Περαστικέ μέ τό καράβι, ξένε, τῆς μαρμάρινης λύρας τή μουσική ν' ἀκούσεις στάσου. Παντοῦ στόν κόσμο γύρω ἀντίκρισες χαλάσματα – τόσο ὅμορφο κανένα σάν αὐτό μπροστά σου.

Τριγύρα στό βωμό τοῦ θεοῦ τῆς θάλασσας πιά μήτε ἀλαλαγμοί χαρᾶς καί μήτε θρῆνοι. Ἐννιά κολόνες μοναχά, τό θρύλο του γιά νά θυμίζουν ἔχουν ἀπομείνει.

– Νά' ταν γιά σένα τό ἔργο, πού ἀπ' τό χάραμα ἀργά ώσπου πέφτει ή νύχτα πάνω σου ἔχεις κάνει σάν λύρα ἀντίκρυ στῶν καιρῶν τούς ούρανούς νά ύψωνεται, ὅταν καί σύ καί ο θεός σου θά' χετε πιά πεθάνει.

κοιτίδα τῆς Ἀφροδίτης: 'Η Ἀφροδίτη γεννήθηκε ἀπό τόν ἀφρό τῆς θάλασσας.

τῆς Σαπφώς τό μνῆμα: 'Η παράδοση ἀναφέρει ότι ή Σαπφώ πνίγηκε στή θάλασσα,

Ἀρχιπέλαγο: Τό Αιγαϊό

α / απόνοβαν αλλά τατι ορίσινο εξιο

Έρωτήσεις

- Πώς παρομοιάζεται ό ναός στό ποίημα καί γιατί;
- Πώς άπεικονίζει ό ποιητής τό χώρο μέσα στόν όποιο βρίσκεται ό ναός καί γιατί κάνει τήν άπεικόνιση αύτή;
- Ό ποιητής, ένω κυρίως περιγράφει τό ναό, άπευθύνεται δυό φορές στόν περαστικό ξένο. Γιατί;
- Ό ποιητής τελικά ύμνει τήν άξια τής Τέχνης. Πού νομίζετε πώς βρίσκεται ή άξια της αύτή; Μπορείτε νά έντοπίσετε τά σημεία του ποιήματος πού τήν τονίζουν;

ΠΙΑΛΜΑΡ ΓΚΟΥΛΑΜΠΕΡΓΚ (1898-). Σουηδός λυρικός ποιητής καί κριτικός. Γεννήθηκε στό Μαλμό. Σπούδασε Φιλολογία καί σήμερα είναι ένας άπο τούς πιο άντιπροσωπευτικούς ποιητές τής χώρας του. Είναι λάτρης τής Έλλαδας καί του άρχαιου πνεύματος. "Εργα του: α) ποιήματα: Σέ μια παράξενη πολιτεία, Σονάτα, "Έρωτας στόν εικοστό αιώνα, β) άλλα βιβλία του: Μοναδικός μορφωμένος Κύριος, Γιά νά ξεπεράσουμε τόν Κόσμο, Πέντε ἄρτοι καί δύο ίχθύες, γ) μεταφράσεις: Άντιγόνη τού Σοφοκλή, Ίππολιτος, Μήδεια, "Άλκηστη τού Εύριπιδη κ.α. Ή ποίησή του έκφραζει τό πνεύμα τού βόρειου θρησκευόμενου άνθρωπου. Τά ποιήματά του παρά τή συντομία τους πολλές φορές άγγιζουν τά μεγάλα προβλήματα τού άνθρωπου.

Σαίν αι ένοσειτο μᾶς δίνε τό τοιωτό ακούσια
συν β' ενομια μέ τών ωραγρασιν ών θίμωμάσιστος
Κώστας Ούρανης Σαίν ενομια ο συραφέσιν μᾶς δίνε
συναυλιακούς οριγμάτες έτετο ωδό τοι ωραγραφεια

Προσκύνημα στό Μεσολόγγι

"Ο Κ. Ούρανης έχει γράψει γιά τίς ταξιδιωτικές του έντυπωσεις: «'Από τούς τόπους πού έπισκεπτόμουν δέ ζητούσα νά δώ παρά μόνο τό ποιητικό καί τό γραφικό τους στοιχείο. Γι' αύτό κι οι έντυπωσεις μου άπ' αύτές είναι συναισθηματικές έντυπωσεις-άπό τά τοπία τους, τά μνημεία τού παρελθόντος τους, τίς παλιές πολιτείες πρύ ζοῦν στό περιθώριο τού καιρού μας».

Στό άνοιξιάτικο πρωινό ό κόλπος τών Πατρών μοιάζει μέ μεγάλη γαλήνια λίμνη. Ή έπιφάνεια τών νερών, πού έχουν ένα άπαλό γαλάζιο χρώμα, γυαλίζει σάν κρύσταλλο. "Οπου πέφτει ό πρωινός ήλιος, παιχνιδίζουν άναριθμητοι χρυσοί λαμπυρισμοί. Κατά τίς άκτες τής Στερεάς,

Θέα των Παραδίκαιων μόνων πει την
πού είναι άκομα τυλιγμένες σέ μια γαλαζότεφρη άχνα, οι σκιές κάνουν ~~εγκαταστάθηκαν~~
πράσινους άντικατοπτρισμούς πάνω στά νερά. Μερικά άσπρα πανιά
άκινητούν στόν ύδατινο όρίζοντα. Ή δροσιά πού κατεβαίνει στόν
κόλπο άπο τίς μακρινές κορφές των χιονισμένων άκομα βουνών, σέ
κάνει νά νιώθεις τήν άναπνοή σάν άπόλαυση. Αντίκρυ μου ξεκόβεται
στόν ούρανό ένας τεράστιος κώνος ραβδωμένος μέ φως και σκιές, πού
θυμίζει τό Γιβραλτάρ. Είναι τό τραχύ βουνό τής Βαράσοβας*. Έκει έχει
βάλει πλώρη τό μικρό πλοϊο πού μᾶς πηγαίνει στό Μεσολόγγι...
*Μιᾶς ώρας ταξίδι – καί φτάνομε άπό τήν Πάτρα στό Κρυονέρι**, τήν
Καλλιρόη τών άρχαίων.

B Αύτό τό σημείο μέ είχε κάνει νά περιμένω πώς θά 'βλεπα ένα μέρος
κατάφυτο, είδυλλιακό καί πρόσχαρο. Κι ήταν έντελως τό άντιθετο: μιά
γυμνή και πένθιμη άκτη, πνιγμένη άπό τή γιγάντια, πετρώδη κι άπό-
τομη μάζα τής Βαράσοβας. Οι άνεμοι στό μέρος αύτό είναι συχνοί και
δυνατοί, κι έτσι ή άποβίβαση είναι πολλές φορές έπικινδυνη. Καί ίμως
αύτό τό έρημο καί στείρο μέρος διάλεξαν νά τό κάνουν «κεφαλή τών
σιδηροδρόμων Βορείου Έλλάδος»!

"Ένα μικρό τρένο – τό ίδιο άσφαλως πού έγκαινιάσε τή γραμμή στόν
καιρό τοῦ Τρικούπη – κυλάει μέ τρανταγμούς μέσα σέ μια χέρσα έκτα-
ση, πού έχει γιά μοναδική βλάστηση κάτι σπάνια χαμόδενδρα καί τά
σπάρτα τών έλων πού άστημένουν στόν ήλιο. "Ένα χωριό, τό Εύηνοχώρι,
σταματάει μιά στιγμή τό μάτι μου, μέ τά καλύβια του, πού είναι φτιαγ-
μένα όλοκληρα άπό ψάθα μαυρισμένη στόν ήλιο. "Επειτα φαίνεται ό
Φείδαρης*: μιά μεγάλη κοίτη άπό άσπρα χαλίκια, όπου έρπουν μερικές
λουριδες γαλαζοπράσινων νερών. Κι ύστερα, τίποτ' άλλο άπό μιά άπε-
ραντη έκταση άπό άβαθο νερό, θολό καί άκινητο, πού σοῦ γεμίζει τήν
ψυχή μέ μελαγχολία, μά καί μέ μιά παράδοξη μαζί γοητεία. Είναι ή λι-
μνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ή τραγουδημένη άπό τόν Παλαμᾶ:

Má, ω λιμνοθάλασσα, γυμνή καί μέ τά ξερονήσια
τ' άνανθα, τ' άλατόπηχτα καί τά φυκοστρωμένα,
μέ τά νερά σου τ' άβαθα καί τ' άρμυρά περίσσια,
μέ τά νερά σου, δάκρυα σταλασμένα,
τή νιότη μου τήν άχαρη τήν έπνιξα σέ σένα.

Βαράσοβα: γυμνό κι έπιβλητικό βουνό.

Κρυονέρι: τοποθεσία τής Αίτωλίας, άπεναντι άπό τήν Πάτρα καί 20 περίπου
χιλιόμετρα Ν.Α. τοῦ Μεσολογγίου.

Βορείου Έλλάδος: ή όνομασία του ήταν ΣΒΔΕ (=Σιδηρόδρομοι Βορειοδυτικής
Έλλαδος).

Φείδαρης: ο ποταμός Εύηνος.

Αύτή ή λιμνοθάλασσα είναι μιά έκταση νερών άπό έξηνταπέντε τετραγωνικά χιλιόμετρα και δίνει την έντυπωση όλοκληρωτικής έρημωσης. Θαρρεῖ κανείς πώς τά νερά κάποιου προϊστορικού κατακλυσμού σκέπαζαν χαμηλές πεδιάδες και ξέχασαν άπό τότε ν' άποτραβηχθοῦν.

Από τόν καταποντισμό αύτόν προβάλλουν ποῦ και ποῦ μικροσκοπικά νησάκια, μοναχικές άχυρόπλεχτες καλύβες* στηριγμένες σε πάσσαλους, σειρές άπό φράγματα πού τοποθετοῦν οι ψαράδες, γιά νά κλείνουν τά ψάρια, κι ένας άμαξόδρομος πέντε χιλιόμετρα, πού καταλήγει παράδοξα στήν άνοιχτή θάλασσα.

Μιά θανατερή άκινησία άπλωνται στή βουρκωμένη αύτή έπιφάνεια, κάνοντάς την νά μοιάζει μέ παλιό καθρέφτη πού τόν θόλωσε ό καιρός. Οι σιλουέτες μοναχικῶν ψαράδων, πού ψαρεύουν μέ τά πόδια ώς τό γόνατο μέσα στά νερά, έχουν κάτι τό φανταστικό, έτσι πού ξεκόβονται πάνω στήν ύδατινη άπεραντοσύνη. Πότε πότε, μιά ἄβαθη σχεδία, ένα πριάρι*, όπως τίς λένε, γλιστράει άργα, μέ τήν ώθηση πού τής δίνει κάθε λίγο ό βαρκάρης μ' ένα μακρύ κοντάρι πού τό στηρίζει στή βουρκωμένο βυθό τών νερών. Άλλα τά λίγα αύτά ίχνη ζωῆς και τά γέωμετρικά σχήματα πού κάνουν πετώντας τά πουλιά, δέν κατορθώνουν νά ταράξουν τή σιωπή και τήν άκινησία αύτοῦ τοῦ καταποντισμοῦ. Ή λιμνοθάλασσα παραμένει ένα ύγρο σάβανο, πού μόλις τό ρυτιδώνουν κάποτε οί ἄνεμοι.

Λίγη μόνο ώρα τήν ήμέρα ή ύδατινη αύτή νέκρα παίρνει μιά ὄψη ζωῆς. Κι ήτούσαν μιά ποίηση πού τή γοητεία της είναι άδύνατο κανείς νά τήν ξεχάσει. Αύτό παρατηρείται τήν ώρα πού παντοῦ άλλου είναι τόσο μελαγχολική: τήν ώρα πού βασιλεύει ό ήλιος. Τότε ή άπέραντη λιμνοθάλασσα γίνεται όπάλινη* και μαγεμένη. Οι λοξές άχτινες τοῦ ήλιου πού κατεβαίνει πρός τούς δυσμικούς λόφους σάν ένας μεγάλος ρόδινος και πορτοκαλής δίσκος, γεμίζουν μ' έξαισιες ίριδώσεις τή γυαλιστερή έπιφάνεια τών νερών, όπου άντικαθρεφτίζονται όλοκληρα ή μακρινή Βαράσσοβα, οί λόφοι, τά μικρά νησάκια κι όλο τό Μεσολόγγι. Τό θέαμα έχει μιά λαμπρότητα, πού ή άπέραντη κι όριστική σιωπή τών νερών τής δίνει κάτι τό ύπερκόσμιο. "Οταν ομως ό ήλιος βασιλέψει κι άρχιζει ν' άπλωνται τό σούρουπο, όλα γίνονται ξέθωρα κι άσυστατα*", όλα ξαναπαίρνουν τήν ὄψη τοῦ καταποντισμοῦ και τής έρημωσης.

καλύβες: κατοικίες ψαράδων. Οι ντόπιοι τίς λένε πελάδες.

πριάρι: πρόκειται γιά μικρή βάρκα, πού οί ντόπιοι τή λένε γαίτα. Τό πριάρι

είναι μεγαλύτερο και δέν κινεῖται εύκολα στά πολύ ρηχά νερά.

όπάλινη: μέ χρωματικές ανταύγειες όπως τό όπάλι (πολύτιμος λίθος).

άσυστατος: αυτός πού δέν έχει ύπόσταση, ύπαρξη· έδω: άσαφής.

Νότια σιδηροδρομική γραμμή ουρανού με
ελεύθερη ή αναπομπή ανάμεσα

Τά κοιάσματα τότε των άναριθμητών βατράχων της τελματωμένης έρη-
μίας, κι η μυρουδιά του βούρκου της δύνουν στις γύχτες του Μεσο-
λογγιού μιά βαθιά προέκταση συντέλειας του κόσμου...

B

Άφο την ωδή της Χρυσερή, να
δένη άνταποκρίνεται στή φήμη του. Ή πρώτη μάλιστα έντυπωση είναι
κανείς νά βρει τό σπίτι, όπου κατοικούσε καί πέθανε ό Βύρων. Πάει νά
βρει μιά πολιτεία πολεμική καί σκυθρωπή, κάτι πού νά σέ βοηθάει νά
ζειλάναν πλάσεις μέ τή φαντασία σου τήν ήρωϊκή κι άπελπισμένη "Εξοδο-,
πού άποτελεῖ τήν ώραιότερη καί τήν άγνότερη σελίδα τής έθνικής μας
Ιστορίας. Καί βρίσκει μιά μικρή πόλη καθαρή, συγχρονισμένη, μιά μικρή
πόλη πού, δίχως τή λιμνοθάλασσά της, δέ θά 'χε τίποτα τό ίδιαίτερο.
Θέλησα νά δῶ τό μεγάλο πέτρινο καί τετράγωνο κτίριο πού είχαν δώσει
στο Βύρωνα γιά κατοικία του. Μοῦ 'δειξαν μιά γωνιά άπό τή θέση, όπου
ήταν χτισμένο: αύτό είν' όλο. Ζήτησα νά μοῦ δειξούν τήν πολεμική του
ζώνη. Μοῦ έδειξαν μιά πλευρά πέτρινου τείχους χτισμένου «έπι» Οθω-
νος», γιά νά συγκρατάει λίγο άπό τό φτωχό χωμάτινο ύψωμα πού άπο-
τελούσε τό άπαντο τῶν όχυρων του Μεσολογγιοῦ, όταν κρατούσε
ένα χρόνο άπρακτο τόν Κιουταχή μέ τή στρατιά του. "Όλα τά «άναμνη-
στικά» έκεινης τής έποχής δέν κατορθώνουν νά γεμίσουν τόν ώραϊο
κήπο πού χρησιμεύει γιά Ήρωο. Μερικά παλιά κανόνια, μερικά μπουλέ-
τα*, μερικοί τάφοι - αύτό είναι όλο τό παλιό ήρωικό Μεσολόγγι. Μιά
πύλη, πού τήν όνομάζουν πύλη τής Έξόδου, είναι μεταγενέστερη. Τό
Μεσολόγγι στήν Επανάσταση δέν είχε πύλες, γιατί δέν είχε τείχη: Γιά
νά βγούν οι πολιορκημένοι, δέν είχαν παρά νά διασχίσουν, πάνω σέ
πρόχειρες ξύλινες γέφυρες, τήν τάφρο πού τούς χώριζε άπό τούς πολι-
ορκητές τους. Τό είπα: ή πρώτή όψη του Μεσολογγιοῦ άπογοητεύει.
Όταν όμως πλανηθεί κανείς μέσα στήν πόλη καί τή γνωρίσει, άντιλαμ-
βάνεται ότι τό Μεσολόγγι διατηρεῖ κάτι πολύ σημαντικότερο άπό με-
ρικά λείψανα του ίστορικου παρελθόντος του, άφού διατηρεῖ ζωντανή
τήν ίδια έκεινη άτμοσφαιρά του. Άληθινά, πουθενά άλλού, άκόμα κι
έκει πού διατηρείται στήν πέτρα καί στό μάρμαρο, τό παρελθόν δέν
είναι τόσο ζωντανό όσο στο Μεσολόγγι. Οι δρόμοι του δέν έχουν παρά
τά όνόματα τῶν άγωνιστῶν του· τά καλύβια τῶν άπόμερων συνοικιῶν
του έχουν τήν ίδια φτωχεία μ' έκεινα πού γκρέμισαν οι άνατινάξεις τῶν
πυριτιδαποθηκῶν· καί κάθε κάτοικος σᾶς μιλάει γιά τήν πολιορκία καί

μπουλέτα: οβίδες.

Ζρέπας ωστι την γραμμής
Το ζεύγρι της "Ποσοι γερι ωσα γιδι με
σάς δειχνει την τοπογραφια του Αγώνα με περηφάνια και μ' επίγνωση.
Οι τελετές πού γίνονται κάθε χρόνο, ή μία στο νησάκι της Κλείσιοβας, μέσα στή λιμνοθάλασσα, όπου μιά φούχτα πολιορκημένων άπεκρουσε ήρωικά τρεις χιλιάδες Τούρκους κι Άρβανίτες, κι ή αλλη στό μοναστήρι τού Αι-Συμιού, στούς πρόποδες τού Ζυγού, όπου καταφύγανε οσοι στήν "Εξοδο μπόρεσαν νά σπάσουν τήν άλυσίδα τής πολιορκίας, είναι τελετές καθαρά λαϊκές, όπου ή μεσολογγίτικη ψυχή άναβαφτίζει τή λατρεία των ήρωων της και τών μαρτύρων της. "Έχω βρεθεί στή ζωή μου, κι έδω κι άλλου, σέ πολλές πατριωτικές τελετές. Καμιά δέ μού έδωσε τή συγκίνηση - γιατί καμιά δέν είχε τήν ειλικρίνεια και τήν επίγνωση τής ιερότητάς της - από τήν νυχτερινή τελετή πού μοῦ έλαχε νά δώ στό Μεσολόγγι σ' άναμνηση τής έπετείου τής Εξόδου. Ή πομπή πού πήγε γιά τή θρησκευτική δέηση στό Ήρω, όπου είναι συγκεντρωμένα, κάτω από μιά χωματένια πυραμίδα, τά κόκκαλα τών πολεμιστών, ήταν κατανυκτική σάν πομπή Επιταφίου. Καί σάν πραγματικό Επιτάφιο περιφέρανε μέσα στούς δρόμους μιά εικόνα πού άναπαραστούσε τήν "Εξοδο. Ό κόσμος βάδιζε άργα, άμιλητος, γεμάτος συγκέντρωση. Κι όταν ή πομπή πλησίασε τό Ήρω, οι ξέαφνες κι όμαδικές έκπυρσοκροτήσεις από έκατοντάδες καριοφίλια, τρομπόνια και χαλκούνια*, μέσα στή νύχτα και κοντά στό χωμάτινο πρόχωμα, πού άκόμα σώζεται, μού έδωσε γιά λίγες στιγμές τήν ψευδαίσθηση τής ίδιας τής Εξόδου τών πολιορκημένων. Θαρρούσες πώς ήταν οι όμοβροντίες τών πολιορκητών πού ύποδεχόνταν αύτούς πού έξορμούσαν στήν άπελπισμένη τους προσπάθεια νά περάσουν άναμεσά τους. "Εζησα έτοι με τούς Μεσολογγίτες, έκεινο τό βράδυ, μιά μεγάλη και ιερή στιγμή τού Αγώνα κι ένιωσα τήν τελετή σάν μιά μυσταγωγία. Τήν αλλη μέρα, οι έπισημοι είδαν σημαίες κι άψιδες, άκουσαν σάλπιγγες, έβγαλαν λόγους - άλλα δέν είχαν τή δική μου εύκαιρια νά όραματισουν τό μεγάλο δράμα πού λέγεται Μεσολόγγι...

Η Γυναικεία Ιστορία της Εξόδου

Έρωτήσεις

Μελετήστε στό είσαγωγικό σημείωμα όσα γράφει ο Ούρανης γιά τό ταξίδι κι απαντήστε στά παρακάτω έρωτήματα.

- Νά βρείτε τίς ένότητες τού κειμένου και νά τίς τιτλοφορήσετε χρησιμοποιώντας φράσεις τού συγγραφέα (έντυπώσεις από...).
- Σέ ποιά ένότητα συγγραφέας δίνει τό ποιητικό και γραφικό στοιχείο τού τοπίου; Δικαιολογήστε τήν άπάντησή σας.

χαλκούνι: αύτοσχέδιο βεγγαλικό πού κατασκευάζουν οι κάτοικοι τής περιοχῆς.

Έγουρε ένωσης αέρος τον τόνο της έωσιν εών

α Άγιον Όρος ωρογραφία της γούνας Διονυσίου αέρος οιος

γ). Νά συγκρίνετε τίς ταξιδιωτικές έντυπωσίεις τού Ούρανή και τού Καζαντζάκη.

Πώς άντιλαμβάνεται ο καθένας τό ταξίδι;

Βιογραφικά τού συγγράφεα στή σελ. 14

Είναι αρχιτεκτονική μου ζωής η θεοφανεία της θεοφανείας στο ιερό της Αγίας Τριάδας στην Καζαντζάκη.

Ακούωντας την θεοφανεία του ιερού παρείσθια ποιος φαντάζεται ότι θα ήταν;

Γιώργος Θεοτοκάς ήταν Έλληνας αρχαιολόγος, διερευνητής της Αγίας Τριάδας και θεοφανείας του Αγίου Όρους.

Στόν Αθώα, τήν άνατολικότερη από τις τρεις χεροογήσουσες τάξις Χαλκίδης κήπος, γύρω στο 100 μ.Χ. αιώνα άρχισε νά άναψε υπόθεσται και σήγα όγκος νά δραγμώνεται η μοναστική ζωή. Στο 13ο αιώνα υπήρχαν 180 μοναστηριών στηρίγια. Γι' αυτό κι διατηρείται η θεοφανεία της Αγίου Όρους και ήταν μοναστική πόλιτεία. Σήμερα έχει χάσει βρεβαία την παλιά του αιγλή, λειτουργία γούνας ακόμη είκοσι μονές. Ολη η περιοχή παρουσιάζει έξαιρετικό ένδιαφέρον από γεωγραφική, ιστορική, καλλιτεχνική και θρησκευτική άποψη. Καταλαβαίνει κανείς έκει τό πνευματικό κλίμα της Ορθοδοξίας και του Βούτσαντιου. Γι' αυτό και πολλοί από τους λογοτέχνες μας μάς έχουν δώσει τις έντυπωσίεις τους από την έπισκεψή τους στό Αγίον Όρος. Αναφέρουμε τόν Καζαντζάκη, τόν Παπαντωνίου, τόν Κόντογλου, τόν Παπατσώνη. Εδώ έχουμε ένα απόσπασμα από το Οδοιπορικό τού Αγίου Όρους τού Γ. Θεοτοκά.

Ξεκινήσαμε, μόλις άρχισε νά θαμποχαράζει, από τόν οίκο τών Δανιηλαίων και πήραμε προσεκτικά τόν κατήφορο τών Καρουσιών. Ξανάκοψα ένα κλωνάρι από τήν ίδια φασκομηλιά, για νά τό φέρω μαζί μου στήν Αθήνα. Ωστόυ κατεβούμε, ξημέρωσε όλότελα. Περιμέναμε αρκετή ώρα τό πλοιάριο στήν προβλήτα συντροφιά μέ δυό τρεις έρημητες. Τέλος ήρθε και μάς παρέλαβε. Περάσαμε τίς απόκρημνες άκρες τού Αθώα και άκολουθήσαμε γιαλό γιαλό τή νοτιοδυτική του άκτη. Σε λίγο τό τοπίο άρχισε πάλι νά ήμερωνει κάπως. Εϊδαμε άπ' έξω τό άμφιθεατρικό χωριό τής σκήτης τής Αγίας Αννας. Υστερά τή Νέα Σκήτη και τραβήξαμε για τή μονή Διονυσίου.

Είναι ένα άρχιτεκτονικό σύμπλεγμα πού καταπλήσσει, μόλις τό άντικριζεις. Πρέπει νά φανταστεί κανείς έναν πελώριο βράχο, στημένο στό κύμα, σάν πολλούς άλλους πού είδαμε σ' αύτήν τή περιήγηση.

Στήν κορυφή του όρθιωνται ἔνα θεόρατο φρούριο καί ἀπάνω ἀπό τό φρούριο βρίσκονται χτισμένα τά πατώματα τῶν κελιῶν. Τοῦτα σχηματίζουν ἐξώστες, στηριγμένους σέ δοκάρια καί κρεμασμένους ἀπάνω ἀπό τή θάλασσα σέ μεγάλο ὑψός. Ἀκόμα πιό ψηλά ἔπειτιέται ἀπό τά κτίσματα ὁ πύργος μέ τίς πολεμίστρες. Ἀπό κάτω κοιταγμένο τό σύνολο ἔχει ἔναν ἀέρα παραμυθένιο, ἔτσι καθώς τεντώνεται ἀπέναντι στό ἄνοιχτό πέλαγος, στό στόμιο μιᾶς ρεματιᾶς πού σκίζει πίσω του τό βουνό. Ἀξίζει νά σημειώσω ἐδῶ τό ώραῖο ποιητικό ὄνομα τῆς ρεματιᾶς αὐτῆς: Αεροπόταμος.

Ἀποβιβαστήκαμε στό λιμανάκι τῆς μονῆς, ἵσια κάτω ἀπό τή μεγάλη της μορφή, κι ἀνεβήκαμε ὡς τήν πύλη της ἀπό ἔνα γυριστό, πλακόστρωτο μονοπάτι. Εἶναι μονή πυκνά χτισμένη σέ στενό χῶρο, μέ πολλούς ὄρόφους πρός τά ἀπάνω καί πρός τή θάλασσα. Γιά τόν ἔνο εἶναι λαβύρινθος σωστός. Χάνεται κανείς εύκολα σέ σκάλες ἀτέλειωτες καί σέ μυστηριώδεις, ἔρημους διαδρόμους, σπου ἀναπάντεχα, συναντά μικρά παρεκκλήσια, ἴστορημένα* μέ τοιχογραφίες τοῦ 16ου καί τοῦ 17ου αἰώνα. Ἡ ἐσωτερική αὐλή τῆς μονῆς εἶναι στενή καί ἀντηχεῖ ἀπό τίς ψαλμωδίες τοῦ καθολικοῦ*.

Εἶναι τό πρώτο κοινόβιο*, ὅπου ἐρχόμαστε νά μείνουμε καί νιώθουμε γρήγορα τή διαφορά τοῦ κλίματος. Η ζωή ἐδῶ εἶναι ἀκόμα πιό πειθαρχημένη, πιό κλειστή, πιό σφιχτά δεμένη μέ κανόνες σκληρούς; ἀπ' ὅ, τι συμβαίνει στά ἰδιόρρυθμα μοναστήρια πού γνωρίσαμε ὡς τώρα, στά ὅποια ἐπικρατεῖ ἔνα πνεῦμα συγκριτικά πιό φιλελεύθερο καί κάπιας, μάλιστα στή διοίκηση, κοινοβουλευτικό. Τό κοινόβιο, καθώς τό λέει κι ἡ λέξη, ἀπαιτεῖ τέλεια κοινότητα ζωῆς, ἀπόλυτη ὑπακοή στή μοναστηριακή ἔξουσία, πού τήν ἀντιπροσωπεύει ὁ ἴσοβιος ἥγοιμενος, καί ἀπερίσπαστη προσήλωση στόν πνευματικό σκοπό τοῦ μοναχισμοῦ. Ἡ ἀκτημοσύνη ἐδῶ εἶναι ὀλοκληρωτική. Ἀκόμα καί τά πιό μικρά, τά πιό ἀσήμαντα πράματα εἶναι κοινά. Ὕποχρεωτικά εἶναι κοινά καί τά γεύματα, πού ἔχουν κι αὐτά χαρακτήρα ιερῆς τελετῆς. Ἀρχίζουν καί τελειώνουν μέ προσευχές πού συντελοῦνται στήν τράπεζα, σύμφωνα μ' ἔνα πατροπαράδοτο τυπικό, σιωπηλά καί μέ συστολή. Κατά τή διάρκειά τους

ἴστορως: ἐδῶ ζωγραφίζω.

καθολικό: ἡ ἐκκλησία τοῦ μοναστηρίου.

κοινόβιο: τό μοναστήρι, ὅπου οι μοναχοί ζοῦν κοινή ζωή καί διοικοῦνται ἀπό τόν ἥγοιμενο, πού τόν ἐκλέγουν οι ἰδιοί καί εἶναι ἴσοβιος. Ἀντίθετα, τά ἰδιόρρυθμα, ὅπως λέγονται, μοναστήρια διοικοῦνται συλλογικά ἀπό ἐπιτρόπους πού ἐκλέγονται κάθε χρόνο. Ἀπό τίς είκοσι μονές τοῦ Ἅγιου Ορούς, οι ἔντεκα εἶναι κοινόβιες καί οι ἐννέα ιδιόρρυθμες.

ενας άναγνώστης σ' ἔναν ἄμβωνα διαβάζει ἐκκλησιαστικά κείμενα, ώστε νά μήν πάψει ὁ νοῦς τῶν μοναχῶν καὶ τήν ὥρα τοῦ φαγητοῦ νά είναι ἀφέρωμένος στό Θεό. Ἡ τροφή είναι ἰδια γιά ὅλους, νηστίσιμη στό ἐπακρο στίς πειρίδους τῶν νηστειῶν, καθώς καὶ τή Δευτέρα, τήν Τετάρτη καὶ τήν Παρασκευή ὅλης τῆς χρονιᾶς. Καὶ τόν ύπόλοιπο ὅμως καιρό, πού δέ λογίζεται νηστίσιμος, ἡ τροφή είναι λιτότατη καὶ ἡ κρε- αφαγία ὀπωσδήποτε ἀποκλείεται. Κοινό τέλος θεωρεῖται καὶ τό τα⁷ μετο τῆς μονῆς, πού συγκεντρώνει τά προϊόντα τοῦ κοινοῦ μόχθου. Μέ αὐξημένη συνέπεια τηροῦνται στό κοινόβιο ὅλοι οἱ θρησκευτικοί κα- νόνες. Ἡ ἐξομολόγηση κι ἡ μετάληψη γίνονται ἐδῶ πιό συχνά καὶ γε- νικά ἡ ἀσκητική· ζωὴ παρουσιάζει μεγαλύτερη αὐστηρότητα.

Ἐρωτήσεις

1. Στά ταξιδιωτικά κείμενα ό συγγραφέας μᾶς δίνει τίς έντυπώσεις του άπο ένα τόπο πού έπισκεψήτηκε. Τί είδους έντυπώσεις έχουμε στό κείμενο;
 2. Τί διαφορά έχει ένα κοινόβιο άπο ένα Ιδιόρρυθμο μοναστήρι;
 3. Πώς είναι ή ζωή στό κοινόβιο;
 4. Τί σημαίνει ή φράση «προσάλωση» στόν πνευματικό σκοπό τού μοναχισμού; Πώς δειχνέται ή προσήλωση αυτή;

Βιονομικά του συγγραφέα στή σελ 197

Comments

Nicotiana tabacum L. f. *hirta*
Laetevirens sp. var. *Apollinaris*

Il vero nostro dovere è di lavorare
per la nostra famiglia. Dio ci ha dato
ogni lavoro che abbiamo. Dopo aver fatto
il nostro dovere, non abbiamo
d'essere più un peso per gli altri.
Non abbiamo bisogno di essere
un peso per la nostra famiglia, in questo caso
dovremo fare il nostro dovere, cioè
lavorare, e non essere una
peso per gli altri. 251

Θεμιστοκλῆς Αθανασιάδης-Νόβας

αξένο γιώνει σε βόρειο ωόρο

Στίς έρημιές της Λαπωνίας

Τό ταξιδιωτικό Στίς έρημιές της Λαπωνίας είναι άπόστρασμα άπό τό βιβλίο "Ένα μήνα στό Βόρειο Πόλο (1932)". Ο συγγραφέας πραγματοποίησε τό ταξίδι του ώς δημοσιογράφος τό 1926. «Τό ταξίδι – γράφει – βάσταξε ένα μήνα. Τόσο βαστάει τό άμφιβολο καλοκαίρι τού βορρᾶ, από τίς 15 Ιουλίου ώς τίς 15 Αύγουστου, όταν ο ήλιος δέ δύει ποτέ, ή νύχτα δέν έρχεται κι ή μέρα παρατείνεται είκοσιτέσσερις ώρες τό εικοσιτετράωρο».

Βρίσκομαι στό Λυγκσέιντετ της Λαπωνίας και συλλογίζομαι: είναι τάχα τό Λιγκσέιντετ στή Λαπωνία ή ή Λαπωνία στό Λιγκσέιντετ; Δέ θά μπορούσε κανείς ν' άκριβολογήσει, γιατί οι αναθεματισμένοι νάνοι τού Βορρᾶ τά έχουν κάνει όλα άνω κάτω: γεωγραφία, συνταγματολογία*, διεθνές δίκαιο*. Τό Λιγκσέιντετ όπωσδήποτε είναι ένα μικρό χωριουδάκι νορβηγικό πού έχει τή μόνιμη θέση του έπι τής γης κι απάνου στό χάρτη. Άλλα ή Λαπωνία, τί είναι ή Λαπωνία; Τά έφτα στοιχεία τού όνοματός της είναι τυπωμένα αύθαίρετα απάνω στό σχέδιο τεσσάρων κρατῶν, της Ρωσίας, Φιλανδίας, Σουηδίας και Νορβηγίας. Μέ τήν ίδια αύθαίρετη εύκολιά ό λαός της είναι σκορπισμένος απάνω στό έδαφος τών τεσσάρων αύτῶν κρατῶν. Μπορείτε τώρα νά βγάλετε τό συμπέρασμα μόνοι σας. Γιατί οι Λάπωνες ούτε σκοτιστήκαν ούτε ποτέ θά σκοτιστούν νά καθορίσουν οι ίδιοι τά σύνορα και τήν ύπόσταση τού βασιλείου τους. "Άλλοι πονοκεφαλάνε γι' αύτούς. Τρανοί και σπουδαίοι διπλωμάτες συζητούν έπι χρόνια, γιά νά λύσουν τό «λαπωνικόν ζήτημα», καταλήγουν κάποτε σέ κάποια συνθήκη, φαντάζονται πώς τό έλυσαν και πάνε στά σπίτια τους εύχαριστημένοι. Όπότε τριάντα χιλιάδες νάνοι μ' ένα δυό έκατομμύρια ταράνδους εισβάλλουν μέσα στίς σελίδες. της συμφωνίας και τά κάνουν θάλασσα. Τό βασίλειο τους ήταν και μένει πάντοτε ένα βασίλειο χωρίς σύνορα και μέ τριάντα χιλιάδες βασιλιάδες. Γιατί κάθε Λάπωνας είναι βασιλιάς τού έαυτοῦ του και άγνοει τήν ύπόλοιπη άνθρωπότητα.

συνταγματολογία*: Κλάδος της νομικής έπιστημης πού άσχολείται μέ τά συντάγματα, τούς βασικούς νόμους πού καθορίζουν τή λειτουργία ένός κράτους.

διεθνές δίκαιο: οι νόμοι πού ρυθμίζουν τίς σχέσεις μεταξύ τών κρατῶν.

Ε 9 Η 12 6 10 Η
Σ 27/2 5 8
13/2 8

'Από τό Χάμερφεστ ώς έδω έννεα ώρες ταξίδι ανάμεσα από έννεα 12
έκατομμύρια νησιά. Θεόρατα βουνά σκεπασμένα απ' τά χιόνια μισο-
κρύβονται τό ένα πίσω από τ' άλλο και θά μοῦ θύμιζαν τήν έλβετική σκηνοθεσία τής λίμνης των Τεσσάρων Καντονιών*, αν ό αέρας, τό φῶς,
ή διάθεση τοῦ τοπίου δέν ήταν γεμάτα απ' τήν πρωτότυπη ψυχή τοῦ Βορρᾶ. Μιά τέτοια θρυλική καί μεγαλόπονη φύση έχει δώσει φτερά στόν έθνικό ύμνο τής Σκανδιναβίας: «Έσύ παλιέ, έσύ έλευθερε, έσύ ψηλόκορφε Βορρᾶ!» Παράξενες βάρκες μέ τετράγωνα κόκκινα πανιά έχουν ξεχαστεῖ άπάνω στό ζαφείρινο πέλαγο – ποιός ξέρει! – απ' τόν καιρό τών Βίκιγκς*. Αιώνες μπορεῖ νά διαβοῦν, άλλά ο Βορράς δέ θά χάσει ποτε τήν πρωτόγονη όμορφιά τής ζωῆς του. Τά παραμύθια, τά έπη τών ήρώων περνοῦν έδω πέρα όλοζώντανα άπο γενεά σέ γενεά.

"Ωστε τό σωστότερο αύτο είναι: ή Λάπωνια βρίσκεται στό Λιγκοσέιν-
τετ. Προσωρινά, έννοείται. Μόνιμη κατοικία δέν ύπάρχει γιά τούς άλητες* τοῦ Βορρᾶ. Παραθερίζουν τώρα έδω καί σέ λίγο θά μάσουν πάλι τά κουρέλια τους καί θά πάρουν μαῦρες στράτες. Θά πάνε νά ξεχειμάσουν στά βουνά. Άκούσατε ποτέ σας ξεχειμαδιό στά βουνά καί ξεκαλοκαρίασμα στούς κάμπους; Άλλά έδω, όπως σας είπα, ο άνθρωπος άκολουθεῖ τά ζωά. Ό Λάπωνας άκολουθεῖ τούς ταράνδους του. Αύτό τό άνάπιοδο ζωό δέν μπορεῖ νά ζήσει τό καλοκαίρι στά φιέλδ*, γιατί τό χορτάρι είναι ξερό καί γιατί ύποφέρει απ' τά κουνούπια. Κατεβαίνει λοιπόν πρός τή θάλασσα, σέρνοντας τό δυστυχισμένο Λάπωνα μαζί του. Έκει τό χορτάρι είναι δροσερό απ' τήν υγρασία, κουνούπια δέν ύπάρχουν καί προπάντων ύπάρχει θάλασσα. Ό τάρανδος έχει τή δίψα τής άρμύρας, αν ήταν δυνατό νά ρουφήξει όλοκληρο τόν ωκεανό. "Επειτα πάλι, μέ τά πρώτα χιόνια, τό άθλιο καραβάνι ξεκινά πρός τά φιέλδ, όπου ο τάρανδος θά βοσκήσει τά μανιτάρια του ώς τό Μάη. Έρχονται όμως δύσκολοι καιροί, τό χόρτο μαραίνεται απ' τούς πάγους καί ο τάρανδος άναγκάζεται νά έγκαταλείψει τά μεράκια του. Γίνεται σαρκοφάγος κι έξοικονομιέται όπως μέ σένα μίγμα από κεφάλια ψαριών, μουρουνόλαδο καί λίγα τρίμματα άχυρου. Ό τάρανδος είναι ήμι-άγριο ζωό, πού άφήνεται δύσκολα νά τιθασευτεῖ. Οι Λάπωνες τόν πιάνουν μέ τό «λάσσο», όπως οι Μεξικάνοι τά άγρια άλογα. Άκομα καί κάθε

Λίμνη τών Τεσσάρων Καντονιών: ή λίμνη Λουκέρνη τής Έλβετίας.

Βίκιγκς: Σκανδιναβοί πειρατές, πού λυμαίνονταν τά παράλια τής Εύρωπης κυρίως από τόν 80 έως τό 100 αιώνα.

άλητης: ή άρχικη σημασία τής λέξης είναι: ο άνθρωπος πού περιφέρεται χωρίς μόνιμη κατοικία.

φιέλδ: τά βουνά.

φορά πού θέλουν νά τόν ἀρμέξουν, είναι ύποχρεωμένοι νά τόν δέσουν από μιά σημύδα*.

Ἐδῶ στὸ Λιγκάσιντετ ἔρχονται νά παραθερίσουν λίγες φτωχιές φαμελιές πού δέν ἔχουν μεγάλα κοπάδια. Εἰδα καμιά διακοσμαριά ταράνδους μαντρωμένους κάτω ἀπ' τά δέντρα. Στό πλησίασμά μας τούς ἔπιασε πανικός. Ἐτρεχαν δεξιά κι ἀριστερά σάν δαιμονισμένοι καί μούγκριζαν καθώς τά γουρούνια. Είναι πολύ ἄσχημα ζῶα, ἔνα εἶδος ἐλαφιοῦ, μέ κέρατα τυλιγμένα κι αὐτά μέ τριχωτό δέρμα.

Σᾶς μίλησα πρώτα για τή Λαπωνία τῶν ταράνδων. Λοιπόν, αὐτή είναι ή πραγματική Λαπωνία. Χωρίς αύτούς δέ θά ύπηρχε ώς ξεχωριστή γεωγραφική ἔννοια. Οι Λάπωνες ἡ θά ἔξαφανίζονταν ἀπ' τό πρόσωπο τῆς γῆς ἡ θά ἔπαιναν νά είναι Λάπωνες, θά ἔξοικειώνονταν μέ τόν τρόπο τής ζωῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Τώρα ζοῦνε τή δική τους ζωή. Ὁ Θεός νά τήν κάνει! Τό καλοκαίρι κάτι ύποφέρεται. Δέν ἔχουν ἀνάγκη νά προσέχουν πολύ τά κοπάδια τους, τ' ἀφήνουν ἐλεύθερα νά βοσκάνε, ὅπου βροῦνε τροφή. Μόνο μιά φορά κάθε τόσο πηγαίνουν νά δοῦν μήπως τά σκυλιά τῶν γειτόνων τά ἔχουν πάρει κυνήγι καί τά μαζεύουν νά τ' ἀρμέξουν. Ἀλλά τό χειμώνα στά φιέλδ, ὅπου ἀπ' τό κρύο παγώνει κι αὐτό ἀκόμα τό κρασί κι αὐτός ὁ ύδραργυρος τοῦ θερμόμετρου, χρειάζεται βάρδια τρομερή. Τρόμερότερη μάλιστα ὅσσο τό κρύο είναι πιό δυνατό, ὁ ἀέρας πιό λυσσασμένος καί ἡ νύχτα πιό σκοτεινή. Γιατί τότε ρίχνεται ὁ θανάσιμος ἔχθρός τῶν Λαπώνων, ὁ λύκος. Γέροι καί νέοι πρέπει νά ξενυχτίσουν ἔξω μέ τά ζῶα καί ν' ἀλλάζουν τή βάρδια τους κάθε τέταρτο. Τά σκυλιά δέν κλείνουν μάτι ὅλη τή νύχτα καί τά ἔλκηθρα είναι πάντα ἔτοιμα γιά τό μεγάλο κυνήγι. Ὁ λύκος μπορεῖ νά ξεπαστρέψει κοπάδια ὀλόκληρα. Τά πνίγει ἡ τά σκορπά στίς ἐρημιές καί δέν ξαναμάζεύονται πλέον. Ὑπάρχουν παραδείγματα οίκογενειῶν πού κοιμήθηκαν πλούσιες καί ξυπνήσαν φτωχές. Γιατί ἡ περιουσία τῶν Λαπώνων είναι τά ζῶα τους, ἄλλο τίποτε δέν ἔχουν. Γῆ οὔτε σκέφτηκαν οὕτε μπόρεσαν νά καλλιεργήσουν ποτέ.

Ἀλλά τίς περισσότερες φορές ὁ ἀνθρωπος κατορθώνει νά ἔξιλοθρεύει τόν ἔχθρο του. Ἡ μάχη τοῦ λύκου είναι τό ἀγριότερο ποίημα τῆς λαπωνικῆς ζωῆς. Μόλις ἀντιληφθεῖ τόν ἔχθρο, ἡ βάρδια ἀρχίζει νά φωνάζει: «Γκοῦμπε! γκοῦμπε!» Λύκος! λύκος! «Ἀνθρωποι, ζῶα, πετάγονται στό πόδι. Οι τάρανδοι στήν ἀρχή μαζεύονται κοντά σάν νά θέλουν νά προφυλαχτοῦνε. Ἐπειτα τούς πιάνει πανικός καί σκορπάνε μ' ὅλη τή γρηγοράδα τῶν ποδιῶν τους. Ἀπό κοντά οι λύκοι προ-

*σημύδα: δέντρο τῶν βορείων χωρῶν.

σπιαθοῦν νά τούς ἀπομονώσουν. Κοντά ἀπ' τούς λύκους τά σκυλιά, μικρά κυνηγόσκυλα μέ κομμένη ούρά, γιά νά μήν τά δαγκώνει ό λύκος. Τελευταῖοι οἱ ἄνθρωποι μέ τά χιονοπέδιλα. Καί ή ἄγρια σκηνή διαδραματίζεται ἀπάνω στά αἰώνια χιόνια καί μέσα στό σκοτάδι τῆς νύχτας πού δέν πρόκειται νά ξημερώσει ποτέ. Ἀν τό χιόνι εἶναι παχύ, ό Λάπωνας γλιστρά εύκολότερα καί τότε προφταίνει σίγουρα τό λύκο. Περνάει πλάι του σάν τή θύελλα καί μέ τό «σκί-στόκ»* τόν χτυπά μέ διαβολική δεξιότητα στό ἀσθενέστερο μέρος τοῦ κορμιοῦ του. Ὁ λύκος ξαπλώνεται παράλυτος. Ἀλλά ό Λάπωνας δέν ἔχει καιρό νά τόν σκοτώσει ἀμέσως, πρέπει νά τράξει γιά τούς ἄλλους. Μόνον ὅταν τελειώσει τό κυνηγητό, ξαναγυρίζει στόν πρῶτο καί τοῦ δίνει τή βολή τῆς χάριτος στό κεφάλι ἡ μιά καλή μαχαιριά στά πλευρά. Ἡ τελετή συνοδεύεται πάντοτε ἀπ' τό λαπωνικό ἔξαψαλμο, γιατί ό Λάπωνας δέν ἐννοεῖ νά ξεμπερδέψει τόν ἔχθρό του, πρίν τοῦ ἀπαριθμήσει ὅλα τά ἐγκλήματα πού ἔκαμε αὐτός καί οἱ κακούργοι του πρόγονοι.

Ἄλλα μήπως μαζί μέ τό λύκο τελειώνει καί ή περιπέτεια; Νέα βάσανα ἀρχίζουν, ή ἀναζήτηση τῶν σκορπισμένων ἀγριμιῶν. Καλοί γείτονες φροντίζουν συνήθως νά τά περιμαζέψουν στίς δικές τους μάντρες, ὅπου πρώτα πρῶτα τούς κόβουν τ' αὐτιά, γιατί ἐκεῖ εἶναι χαραγμένα τά σημάδια πού βάνουν οἱ νοικοκυραῖοι, γιά ν' ἀναγνωρίζουν τά ζῶα τους. Οἱ Λάπωνες εἶναι φοβεροί κλέφτες ταράνδων, ὅπως οἱ δικοί μας κατσικοκλέφτες. Μποροῦν νά κλέψουν κοπάδια όλόκληρα καί νά μήν ἀφήσουν οὔτε ἵχνος κλεψιᾶς. Στίς σπάνιες περιπτώσεις πού τούς ἀνακαλύπτουν καί τούς ὀδηγοῦντες στά νορβηγικά δικαστήρια, οἱ νορβηγοί δικηγόροι βεβαιώνουν πώς ξέρουν νά ύπερασπίσουν τούς ἑαυτούς τους μέ πονηριά διαβολική.

“Ωστε τό ζήτημα εἶναι νά ξανάβρουν τά ζῶα τους καί νά ξαναγίνουν νοικοκυραῖοι. Διαφορετικά πέφτουν σέ ἔσχατη ἀθλιότητα καί ἀναγκάζονται θέλοντας καί μή νά καταφύγουν στή θάλασσα καί νά γίνουν ψαράδες. Οίκογένειες πού ἔχουν κάτω ἀπό ἐκατό ταράνδους θεωροῦνται φτωχές καί διατρέχουν τόν κίνδυνο νά πεθάνουν τῆς πείνας, Πλούσιοι λογαριάζονται όσοι ἔχουν ἀπάνω ἀπό πεντακόσους. Ὑπάρχουν τώρα καί μερικοί πού λογαριάζονται μέ τρεῖς χιλιάδες ζῶα καί μέ γενναῖο κομπόδεμα. Αύτοί εἶναι οἱ ἐκατομμυριοῦχοι, πού θά μποροῦνσαν ἀξιόλογα νά ἐγκατασταθοῦν σέ μιά πόλη νορβηγική καί νά ζήσουν σάν μεγάλοι κύριοι. Ἀλλά δέν τό κάνουν οὔτε αὐτοί οὔτε κανείς τους. Οἱ Λάπωνες σέ κάποιο λαϊκό τους τραγούδι κλαίνε τή μοίρα τους πού

σκί-στόκ: τό μπαστούνι τοῦ σκί.

τούς καταράστηκε τάχα νά τρέχουν άπάνω στή γῆ. Κι όμως δέν έννοοῦν ν' ἀλλάξουν τή ζωή τους. Διηγοῦνται πώς, όταν ὁ βασιλιάς Χριστιανός δος ζήτησε ἔνα νεαρό Λάπωνα γιά τήν ἀνακτορική του φρουρά, μέχιλιες δυσκολίες κατόρθωσε νά τοῦ δώσουν ἔνα. Κι αὐτός ὁ ἔνας πέθανε σέ λίγο καιρό, ὁ θεός ξέρει ἀπό τί νοσταλγία καί πλήξη.

Οι Λάπωνες είναι οι κυρίαρχοι τοῦ διαστήματος. Μαθημένοι νά κυκλοφοροῦν μέσα σέ τέσσερα κράτη. δέ σκέφτηκαν ποτέ νά ιδρύσουν ἔνα κράτος δικό τους. Ὁστόσο τά καθήκοντά τους τά ἐκτελοῦν μέ πολύ σεβασμό. Πληρώνουν τούς φόρους καί στέλνουν τά παιδιά τους στά σχολεῖα, όπου μαθαίνουν νά γράφουν, ν' ἀριθμοῦν καί νά διαβάζουν «τάς Ἀγίας Γραφάς». Ἡ ἐκπαίδευση είναι ύποχρεωτική, οι ἀγράμματοι δέν ἔχουν δικαίωμα γάμου. Αὐτά, ἐννοεῖται, γιά ὄσους ἔχουν κάπου μόνιμα ἐγκατασταθεῖ. Γιά τούς νομάδες ύπαρχουν δάσκαλοι πού γυρίζουν ἀπό σκηνή σέ σκηνή καί μαθαίνουν τά παιδιά τους γράμματα. Ἡσυχος καί ἄκακος λαός. Νομίζεις, εἰπε κάποιος λαπωνολόγος, πώς σοῦ ζητοῦν συγγνώμη, γιατί ύπαρχουν ἀπάνω στή γῆ. Ἀπόδειξη ὅτι είναι ὁ μόνος ἀπολίτιστος λαός πού ἔχει ἐκχριστιανιστεῖ χωρίς κίνδυνο. Γιατί οι Λάπωνες είναι χριστιανοί. Ὁ ἐκχριστιανισμός τους ἀρχισε στά 1714. Πρίν λάτρευαν τήν ἀρκούδα καί ἄλλα τέρατα καί σημεῖα τοῦ Βορρᾶ. Στό χριστιανισμό ἔπεισαν μέ τά μοῦτρα καί ύπάρχουν παραδείγματα γέρων ἀναλφάβητων πού ἀποστηθίζουν τριάντα καί σαράντα ψαλμούς τοῦ Δαβίδ.

‘Ωστόσο ή ειδωλολατρία δέν ἔσβησε μέσα τους όλότελα. Οι κάτοικοι τοῦ Βορρᾶ τούς ἀποδίνουν δύναμη μάγων καί πιστεύουν πώς ἀσκοῦνε κάποιο σκοτεινό γόντρο. Ἡ ἀλήθεια είναι πώς κυκλοφορώντας ἀπάνω σ' ἐκτάσεις φανταστικές, κάτω ἀπό ούρανούς παράξενους καί μυστηρώδεις, δέν κατόρθωσαν καί οὔτε θά κατορθώσουν νά λυτρωθοῦν ἀπ' τίς παλιές παραισθήσεις τους. Νέοι Λάπωνες σπουδασμένοι στά Πανεπιστήμια τής Στοκχόλμης καί τοῦ ‘Οσλο δέ διστάζουν νά βεβαιώσουν ὅτι στήν πατρίδα τους κάποια μεσάνυχτα τοῦ καλοκαιριοῦ ἔχουν δεῖ τήν Κόρη τοῦ Ἡλίου!

‘Αλλά τά τρία μεγάλα, ἀληθινά καί αιώνια εἴδωλα τῶν Λαπώνων είναι ἡ φωτιά, ὁ καφές κι ὁ καπνός. Τί φωτιά; Πυρκαγιά! Ἡ καλύβα τους, ἔνα ἄθλιο χωματένιο καβούκι ἀνοιχτό στό ἀπάνω μέρος, καπνίζει σάν ήφαίστειο. Ἐκεῖ μαζεύονται σταυροπόδι δέκα καί καμιά φορά δεκαπέντε Λάπωνες. Ὁ ἀφέντης κάθεται ἀντικύρου στήν πόρτα, γιατί προστατεύεται καλύτερα ἀπ' τό κρύο. Κοντά του ἡ γυναίκα του καί τά παιδιά. Οι δοῦλοι ψωφολογῶνται κοντά στήν πόρτα. Ἀλλά δοῦλοι, κύριοι, παιδιά καί γυναίκες, ἔχουν ὅλοι τήν πίπα στό στόμα. Ἔπεισε φτώχεια

μεγάλη καί δέν ύπάρχει καπνός; Οἱ Λάπωνες σκίζουν τά ξύλινα δοχεῖα τοῦ καπνοῦ καὶ μασοῦν τό πολύτιμο ξύλο. Σωματικά παρ' ὅλο τό σπιθαμαιδίο τους ἀνάστημα, εἶναι θηρία σέ ἀντοχή καὶ σκληρότητα. Οἱ γυναῖκες τους ἔξαφνα πέντε μέρες μετά τόν τοκετό τους ξεκινοῦν μέ τά πόδια καὶ διανύουν ἀτελείωτα χιλιόμετρα, γιά νά φτάσουν στήν ἐκκλησιά.

Τά χιλιόμετρα γιά τό Λάπωνα εἶναι τό πιό εύχαριστο σπόρ. Ἐκεῖ πού κάθεται σταυροπόδι τόν βλέπετε νά πετάγεται ξαφνικά, νά ζέβει τόν τάρανδο στό ἔλκηθρο καὶ νά χάνεται μέ καταπληχτική ταχύτητα στίς ἐκτάσεις τῶν πάγων. Πάει νά ἐπισκεφτεῖ κάποιο συγγενή του πού, ὅπως συμβαίνει συνήθως, κατοικεῖ μόλις σέ 250 χιλιόμετρα ἀπόσταση! Τό πώς προσανατολίζεται ἀπάνω στή λευκή ἐκείνη ἀπεραντοσύνη εἶναι θαῦμα θαυμάτων. Γνωρίζει καὶ τήν τελευταία πτυχή τῆς γῆς καὶ ἀνακαλύπτει ἐνστίκτως* τά σημεῖα, ὅπου ὁ πάγος σκεπάζει λίμνες ἢ ποταμούς. Πολλές φορές ἔνα τέτοιο ταξίδι ἀπάνω στά χιόνια ἀφήνει τό Λάπωνα τυφλό γιά πέντε μέρες!

Ἐρωτήσεις

1. Νά βρειτε στό χάρτη τή θέση τῆς Λαπωνίας.
2. Νά δώσετε τά κυριότερα γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρα τῶν Λαπώνων μέ βάση τίς πληροφορίες πού δίνει ὁ συγγραφέας.
3. Ποιοί ὅροι καθορίζουν τόν τρόπο ζωῆς τῶν Λαπώνων;
4. Νά ἀναφέρετε περιοχές τῆς χώρας μας, ὅπου ὁ τρόπος ζωῆς τῶν κατοίκων καθορίζεται ἀπό τό φυσικό περιβάλλον.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ (1895-1962). Ἀδελφός τοῦ ποιητῆ Ἀθανασιάδη-Νόβα (Ἀθάνα). Γεννήθηκε στή Ναύπακτο. Σπούδασε Νομικά στήν Ἀθήνα καὶ Πολιτικές Ἐπιστήμες στή Γερμανία. Υπηρετησε ὡς νομάρχης καὶ ἐπιθεωρητής νομαρχιῶν. Πολύ νέος ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καὶ τή λογοτεχνία. Ἔγραψε ποιήματα, κριτικές μελέτες, ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις. Ἔργα του: α) ποιήματα: Λουλούδια στά μαλλιά τῆς, β) Ταξιδιωτικά: Ἔνα μήνα στό Βόρειο Πόλο, γ) μελέτες: Σολωμός-Παλαμᾶς-Μαλακάσης-Ψιχάρης, Ἀθηναϊκή δραματουργία.

ἐνστίκτως: μέ τό ἐνστικτό.

20 οι αγγελια φυρίσουν χό τις γυχρά ωφελούμενης από την παραγωγή της

φρεγανικής **Νίκος Καζαντζάκης**

και την άρθρογραφία του

4) Και ένας ~~πειραιών~~

τα ιδανικά μέν
αρχαίων Ελλήνων
εχει φύσει μεχρι

Δίπλωμα άνθρωπου

Στό έργο του Ν. Καζαντζάκη σημαντική θέση κατέχουν τά βιβλία με ταξιδιωτικές έντυπωσεις ('Αγγλία, Ισπανία, Ρωσία, Ιαπωνία, Κίνα). Ο Καζαντζάκης είναι ένας ταξιδιώτης στοχαστής: οι χώρες που έπισκεπτεται τού δίνουν άφορμές νά στοχαστεί πάνω στίς τύχες τών άνθρωπων, στήν ιστορία και τόν πολιτισμό. Τό κεφάλαιο πού άκολουθει άνηκει στό ταξιδιωτικό του βιβλίο 'Αγγλία (1940).

Ωραία καλοκαιριάτικη μέρα, γυρίζω στά χαριτωμένα στενά δρομάκια τού Ήτον, μπαίνω στήν κοσμοξάκουστη σχολή, όπου σπουδάζει, άπο τό Δημοτικό ώς τό Γυμνάσιο, ή άριστοκρατία τής Αγγλίας.

'Ανεβαίνω παλιές, σαρακοφαγωμένες σκάλες, μπαίνω στίς αϊθουσες, ρίχνω μιά ματιά στά κελιά, όπου μένουν οι έσωτερικοι μαθητές, περνώ μακριούς σκοτεινούς διαδρόμους, σάν νά βρίσκουμαι σέ μοναστήρι. Μά τά καλογεράκια έδω φοροῦν ύποχρεωτικά άπο τό Δημοτικό σκολειό φράκο κι άψηλό καπέλο. Αύτό είναι τό ράσο τους.

Οι τοίχοι στίς αϊθουσες, στούς διαδρόμους, είναι άπο πάνω έως κάτω ταπετσαρισμένοι μέ ξύλο, κι άπαγω στό ξύλο πυκνά, κολλητά σκαλισμένα, χιλιάδες όνόματα οι μαθητές πού περνοῦσαν, αϊώνες, άπάνω άπο τά θρανία τούτα. Χιλιάδες ψυχές σάν νά πυκνώνουν τόν άγέρα και δυσκολεύεσαι ν' άνασάνεις. Ή μαγική συμπύκνωση άόρατης άνθρωπινης ούσιας στά πολυσυχνασμένα ή πολυλατρεμένα τοπία, χτίρια, άντικείμενα, γίνεται κι έδω, στό Ήτον, σχεδόν άρατή σέ κάθε ψυχή πού μπορεί νά σπάσει τήν πνιχτική θελιά τής λογικής.

Στό Ήτον ό άγέρας είναι πηχτός άπό ψυχές. Θαρρεῖς καί τά παλιά παραμύθια, πού στοροῦν πώς ή ψυχή. κι όταν παρατήσει τό κορμί, τρογυρνάει μέ λαχτάρα σέ άγαπημένα μέρη, δέν είναι όλότελα παραμύθια. Κολλιέται άλήθεια ή ψυχή στή γης έτούτη και δέν τής κάνει πιά καρδιά νά ξεκολλήσει. Σάν νά 'ναι ή ζωή πολύ λίγη. «μέλι βραχύ»* και δέν μπόρεσε ή ψυχή νά χορτάσει.

Τέτοια συμπύκνωση πεθυμάδας και νοσταλγίας νιώθεις άναπνέοντας

*Ητον: πόλη τής Αγγλίας, κοντά στό Λονδίνο, όπου και τό όμώνυμο κολέγιο, πού ίδρυθηκε τό 1440.

«μέλι βραχύ»: λιγοστό μέλι.

τόν ἀγέρα τοῦτον τοῦ Ἡτον. Ὄλοι σχεδόν οἱ ἀρχηγοί τοῦ ἐγγλέζικου ἔθνους τούς τελευταίους αἰῶνες πέρασαν ἐδῶ μέσα, στούς τοίχους τούτους καὶ τίς πρασινάδες, τήν παιδική κι ἐφηβική τους ἡλικία, καὶ τούτες οἱ κλειστές αὐλές κι οἱ τριζοκοπούσες παμπάλαιες σκάλες καὶ τό-γιασεμί τοῦτο πού ἀνθίζει στίς δοξαρωτές πόρτες θά μειναν σέ ὅλη τους τῇ ζωῇ ἡ μεγάλη τους ἀγιάτρευτη νοσταλγία.

Φεύγοντας ἀπό τὸ ἱερό τοῦτο περιαύλι, ἔνιωσα πώς ἔσμιξε μὲ τόν ἀγέρα του γιά πάντα πιά καὶ μιὰ δική μου λαχτάρα: νά 'ρθει μέρα ν' ἀποχτήσει κι ἡ ράτσα μας τέτοια αύστηρή καὶ χαρούμενη σχολή ἀρχηγῶν.

Ν'. ἀκολουθοῦν στήν πράξη τήν πολιορκητική τοῦ Μέγα Ἀλέξανδρου: ὅταν ὁ στρατός του δέν μποροῦσε νά κυριέψει μιάν πολιτεία, ἐπεφτε μέσα αὐτός, μόνος του, πηδώντας ἀπό τά μουράγια* καταμεσίς στόν ὄχτρό, κι ὅλος τότε ὁ στρατός του τόν ἀκολουθοῦσε καὶ κυριεύονταν τό κάστρο.

"Ετσι, ἀφήνοντας ἔνα ἐλληνικό στεναγμό στόν ἐγγλέζικο ἀριστοκρατικό ἀγέρα, βγῆκα ἔξω στή μικρή καταπράσινη πολιτεία νά περπατήσω. Περνώ ἔναν κήπο, ἀπάνω στήν πόρτα του ἐλληνικά γράμματα: «Ἐξω δέ οι κύνες καὶ οἱ φονεῖς». Ἀπέναντι, στή βασιλική πολιτεία Οὐίντσορ, είχα δεῖ τό πρωί μιά ἐπιγραφή σ' ἔναν τοῖχο, ἔνα ὄνομα Ἐγγλέζου κι ἀποκάτω μ' ἐλληνικά κεφαλαία γραμματα: ΚΑΛΟΣ ΚΑΓΑΘΟΣ*. Κι ἀπέναντι δυό ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενώνα.

Νιώθεις πώς ἐδῶ, στή μικρή τούτη φημισμένη πολιτεία, ὅπου ἀναθρέφεται ἡ ἐγγλέζικη ἀριστοκρατία, τό ἐλληνικό πνέμα, φωτεινό, τολμόρο κι ἰσορροπημένο, συνεχίζει ἐξόριστο στήν ύπερβόρεια ὄμιχλη τό ἔξαισιο ἔργο του.

Περνώ ἔνα μικρό γιοφυράκι ποταμοῦ, φτάνω στόν ἀνοιχτό χῶρο, ὅπου οἱ μεγάλοι μαθητές μέ τά ούρανιά καὶ τ' ἂσπρα κασκέτα παίζουν γκόλφ*. Ὁραία λιγνά κορμιά, χάρη καὶ δύναμη, πειθαρχημένη ὄρμή, χαρά στό μάτι νά βλέπει καὶ στό νοῦ νά συλλογιέται πώς μέ τήν ἄσκηση τά κορμιά τούτα γίνουνται καλοί ἀγωγοί, γιά νά περνάει τό πνέμα.

Κάποτε ἔνας Ἀνατολίτης σοφός εἶδε μερικούς σκοινοβάτες νά πραγματοποιοῦν μέ τά κορμιά τους τίς πιό ἐπικίντυνες τόλμες· καὶ ξέσπασε στά κλάματα. «Γιατί κλαίς;», τόν ρώτησαν. «Γιατί συλλογιέμαι» ἀποκρίθηκε ὁ σοφός «πώς ἄν, ὅπως γυμνάζουμε ἔτσι τά σώματά μας,

μουράγιο: προκυμαία· ἐπίσης τό παραθαλάσσιο τμῆμα ἐνός τείχους. 'Εδώ: γενικά τό τείχος.

«καλός κάγαθός»: ὁ ιδανικός ἀνθρωπός γιά τούς ἀρχαίους Ἐλληνες (ἀραῖς κι ἐνάρετος).

γυμνάζαμε και τήν ψυχή μας, τί θάματα θά μπορούσαμε νά κάμουμε!»

Έδω όμως, στό Ήτον, ό θεατής δέν μπορεῖ νά ξεσπάσει σε κλάματα. Γιατί μήτε καταπληκτικούς σκοινοβατικούς άθλους θά δεῖ, μήτε κι ή ψυχή μένει, μέσα σέ τέτοια εύλγυιστα κορμιά, άκαλλιέργητη. Υπάρχει μέτρο, ισοροπία, παράλληλη καλλιέργεια σάρκας και νοῦ σέ άνθρωπινη κλίμακα. Ελληνική άρμονία.

Τά σπόρ κι οί κλασικές σπουδές^{*} είναι στό Ήτον οι δυό παράλληλοι άδερφωμένοι δρόμοι τής άγωγης. «Οχι όμως σπόρ άτομικά – άκοντι, πήδημα, δίσκος – παρά σπόρ όμαδικά: λεμβοδρομίες, κρίκετ*, τένις*, φουτμπόλ.

Τά όμαδικά παιχνίδια ύπηρετοιν μεγάλο ήθικό σκοπό:σέ συνηθίζουν νά ύποταξεις τήν άτομικότητά σου σέ μιά γενική ένέργεια Νά μή νιώθεις πώς είσαι άτομο άνεξάρτητο, παρά μέλος μιᾶς όμάδας. Νά ύπερασπίζεσαι όχι μονάχα τήν άτομική σου τιμή παρά όλόκληρη τήν τιμή τής όμάδας, όπου άνήκεις: σχολή, Πανεπιστήμιο, πόλη, έθνος. Έτσι, άπό σκαλοπάτι σέ σκαλοπάτι, τό παιχνίδι μπορεῖ νά σέ άνεβάσει στίς πιό άψηλές κι άφιλόκερδες κορυφές τής ένέργειας.

Στά σπόρ^{δε} γυμνάζεις τό σώμα σου μονάχα γυμνάζεις, πάνω άπολα, τήν ψυχή σου. «Στά τερέν^{*} τού Ήτον», είπε πολύ σωστά ο Ούελλιγκτων, «κερδήθηκε ή μάχη τού Βατερλώ.»

Στά όμαδικά αύτά σπόρ^{μαθαίνεις νά σαι έτοιμος, νά συγκρατιέσαι, νά περιμένεις τήν κατάλληλη στιγμή, νά θυσιάζεις τίς άτομικές χάρες ή προτιμησες γιά τά συφέροντα τής όμάδας. Μαθαίνεις νά προσαρμόζεις τίς ίδιότητές σου στίς άνάγκες του συνόλου, νά έκμεταλλεύεσαι όσο μπορείς γιά τή νίκη τά έλαττωματα και τά προτερήματά σου[†] Μέ τή μεθόδο αυτή μονάχα μπορείς νά σκηθείς γιά τό μεγάλο παιχνίδι, άργότερα, τής δημόσιας ζωῆς.}

Γιά νά φτάσεις στό ύψηλό αύτό κορύφωμα τής άσκησης, πρέπει καλά νά ξέρεις τόν έαυτό σου, νά ξέρεις τό διπλανό σου, νά ξέρεις κι άλακερη τήν όμάδα, όπου άνήκεις. Κι όχι μονάχα αύτό νά ξέρεις και τήν άντιπαλή σου όμάδα. Νά μήν τήν περιφρονάς, νά τή σπουδάζεις με άμεροληψία και σέβας, νά ξέρεις καλά τίς άρετές και τίς δυνάμεις της, γιά νά όργανώσεις άναλογα και σύ τίς άρετές και τίς δυνάμεις σου και νά μή χάσεις τό παιχνίδι.

Κι άκομα τούτο τό σημαντικότατο, πού άποτελεῖ τό πιό κρυφό, τό

κλασικές σπουδές: οι σπουδές τών κλασικών γραμματων (άρχαιων ελληνικών και λατινικών)

γκολφ, κρίκετ, τένις ομαδικά παιγνίδια

Τερέν^{*} γηπεδο

πιό παναθρώπινο τέρμα του παιχνιδιού: νά ξέρεις πώς κι ή άντιθετη όμάδα στό βάθος δέν είναι άντιμαχη, συνεργάζεται μαζί σου, γιατί χωρίς αυτή δέ θά ύπηρχε παιχνίδι.

Όσο, τι άγνωτατα ήθικό μπορεί νά μάς μάθει τό παιχνίδι είναι τούτο: όληνώτατος σκοπός του παιχνιδιού δέν είναι ή νίκη παρά πώς, από ποιούς δρόμους, μέ ποιάν προπόνηση, μέ τί πειθαρχία, άκολουθώντας αύστηρά τους νόμους του παιχνιδιού, νά μάχεσαι για τή νίκη.

"Ετσι πού κοίταζα στό ήσυχο τούτο δειλινό τους ώραίους έφηβους του 'Ητον, άλλους μέ τά γαλάζια, άλλους μέ τ' ασπρα κασκέτα τους νά πολεμούν, λυγεροί, συγκεντρωμένοι, έτοιμοι, μέ τόν άλαφρό κραδασμό του λιγνού άτσαλενιου σπαθιού, προσπαθούσα νά βρώ τους θεμελιακούς νόμους τής ασκησης: βρήκα τέσσερις:

- 1) Ν' ασκείς τό σῶμα καί τήν ψυχή ως άτομο, άνεξάρτητα από τήν όμάδα·
- 2) ν' ασκείς τό σῶμα καί τήν ψυχή ως άτομο μέσα στήν όμάδα τή δική σου·
- 3) ν' ασκείς τό σῶμα καί τήν ψυχή άναφορικά μέ τήν άντιπαλη όμάδα·
- 4) ν' ασκείται άλακερη ή μιά όμάδα άναφορικά μέ άλακερη τήν άλλη όμάδα.

'Η ζωή είναι παιχνίδι σάν τό τένις, σάν τό γκόλφ. Δέν παίζεις μόνος σου, παίζεις μέ άλλους. "Εχεις ευθύνη άπεναντι σέ όλους τους συντρόφους σου, όλοι σου οι σύντροφοι έχουν ευθύνη άπεναντί σου. "Άτομο κι όμάδα είναι ένα.

Τό παιχνίδι έχει νόμους· όποιος θέλει νά παίζει, όφείλει νά ξέρει τους νόμους αύτούς καί νά τους σέβεται. "Αν δέν ξέρει τους νόμους ή αν δέ θέλει νά τους σέβεται, δέν είναι ξέρεις νά λάβει μέρος στό παιχνίδι. Μέσα στόν κύκλο πού χαράζουν οι νόμοι είναι άπολυτα λεύτερος· κανένας, μήτε ο βασιλιάς, δέν έχει δικαίωμα νά έπεμβει. Μπορεί οι νόμοι αύτοί νά 'ναι παλιωμένοι ή στραβοί ή αύθαίρετοι· δέν έχει σημασία τό σπουδαίο είναι, κι αύτό γυμνάζει τήν ψυχή του άνθρωπου, νά τους ύπακούς.

Δέν πρέπει νά ντρέπεσαι πώς νικήθηκες· πρέπει νά ντρέπεσαι μονάχα όταν έπαιξες κακά καί γι' αύτό γικήθηκες· ή – κι αύτό είναι τό χειρότερο – πρέπει νά ντρέπεσαι, όταν νίκησες παίζοντας κακά ή ατιμα.

Τό fair-play*, νά τό άνωτατο χρέος. Νά παίζεις καλά τό παιχνίδι, είτε

fair-play (φέαρ-πλέι): σωστό παιγνίδι.

φουτμπόλ είναι είτε πόλεμος είτε όλόκληρη ζωή, αύτή είναι ή πρώτη αύστηρότατη έντολή στόν έγγλεζικο δεκάλογο. «Νά 'σαι δυνατός καί νά παίζεις τόν ἀντρα!» Κάνε τό χρέος σου αύτό καί μή σε μέλει γιά τίποτα άλλο. «Αν πετύχεις, ἄν ἀποτύχεις, αύτό ἔχει μονάχα πραχτική, οχι ψυχική ἀξία· ἔκαμες τό χρέος σου, τί άλλη ἀμοιβή θές;

«Αν περιμένεις ὅποιαδήποτε ἀμοιβή, ἄν ἐργάζεσαι, γιά νά ίκανοποιεῖς ὅχι ἐσωτερικές σου ἐπιταγές παρά γιά νά πλερωθεῖς, είσαι μιστοφόρος· δέν είσαι λεύτερος πολεμιστής.

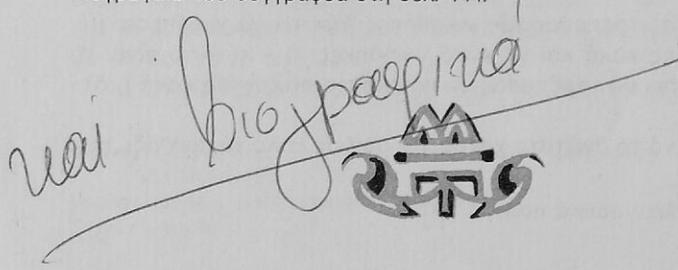
«Οποιος δέ βρίσκει τήν ἀνταμοιβή μέσα του είναι σκλάβος· ή λαχτάρα ν' ἀρέσει σέ ἄλλους τρικυμίζει τά πέντε δηλητήρια, τίς πέντε αἴστησες τοῦ ἀνθρώπου.» Τά ύπερήφανα τοῦτα λόγια τοῦ μεγάλου Θιβετανοῦ ἀσκητῆ, τοῦ Μιλαρέπια, φτερώνουν μέ λευτεριά τήν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καί τέλεια ταιριάζουν στίς πράσινες τοῦτες παλαῖστρες τοῦ Ἡτον. Μονάχα ὅποιος ζει τά λόγια τοῦτα καί τά κάνει πράξη στήν καθημερινή του ζωή, είναι λεύτερος ἀνθρωπος.

Μιά Ἐγγλέζα μητέρα, πού ό γιός της σκοτώθηκε καλά πολεμώντας στόν περασμένο πόλεμο, ἔγραψε στόν τάφο τοῦ γιοῦ της τοῦτον τόν ἀπλούστατο ἐγγλέζικο ἐπιτάφιο ὑμνο: «Ἐπαιδε καλά τό παιχνίδι.»

Ερωτήσεις

1. Νά δικαιολογήσετε τόν τίτλο τοῦ κεφαλαίου: Δίπλωμα ἀνθρώπου.
2. Τί έννοει ὁ συγγραφέας μέ τή φράση... σέ κάθε ψυχή πού μπορεῖ νά σπάσει τήν πνιχτική θελιά τῆς λογικῆς;
3. Τί έννοει ὁ συγγραφέας στήν παράγραφο: Ν' ἀκολουθοῦν στήν πράξη τήν πολιορκητική τοῦ Μέγα Αλέξαντρου κτλ.;
4. Ό συγγραφέας λέει: «Νιώθεις πώς ἐδῶ... τό ἐλληνικό πνέμα, φωτεινό, τολμηρό κι ἰσορροπημένο, συνεχίζει ἔξοριστο στήν ύπερβρέια ὁμίχλη τό ἔξασιο ἔργο του» Νά τό ἔξηγήσετε.
5. Γιατί στό Ἡτον οι νέοι ἀσκοῦνται στά ὁμαδικά ἀθλήματα; Νά βρείτε τίς ἀπαντήσεις πού δίνει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας.

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 144.

XIII. Παραμονές τοῦ μεγάλου Ἀγώνα

'Ακόμα τούτ' τήν ἄνοιξη ραγιάδες, ραγιάδες
(Δημοτικό)

Αγ. Αστεριάδης: *Ανθρωποι του 21*

Θούριος

Τό φθινόπωρο του 1797 ο Ρήγας τύπωσε στη Βιέννη τό επαναστατικό του μανιφέστο σε 3.000 άντιτυπα. Ήταν ένα πυκνοτυπωμένο τετρασέλιδο πού περιλάμβανε μιά φλογερή προκήρυξη, τό Σύνταγμα τού νέου Κράτους και τό Θούριο. "Ολο αυτό τό ύλικό τό έστειλε στό φίλο του 'Αντ. Κορωνιό, στήν Τεργέστη, όπου ό ίδιος φτάνει στίς 19 Δεκεμβρίου 1797 και συλλαμβάνεται από τούς Αύστριακούς. Μέ τό Θούριο, πού ή άξια του δέ στηρίζεται τόσο στήν ποίησή του οσσο στίς πολιτικές του έπιδιώξεις, ο Ρήγας θέλει νά παρουσιάσει τό πρόγραμμά του, να σκορπίσει τόν ένθουσιασμό στούς συμπατριώτες του και νά πρεσοτιμάσει τήν έξεγερση. Από τους 126 στίχους του θά διαβάσετε τούς 10 πρώτους.

Ως πότε παλικάρια, νά ζούμεν στά στενά,
μονάχοι, σάν λιοντάρια, στές ράχες, στά βουνά:
Σπηλιές νά κατοικούμεν, νά βλέπομεν κλαδιά,
νά φεύγομ' απ' τόν κόσμον, γιά τήν πικρή σκλαβιά;
Νά χάνομεν άδελφια, πατρίδα και γονεῖς,
τούς φίλους, τά παιδιά μας κι όλους τούς συγγενεῖς;

Καλλιό 'ναι μίας ώρας έλευθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά και φυλακή!

Τί σ' ώφελει ἄν ζήσεις και είσαι στή σκλαβιά;
Στοχάσου πώς σέ ψένουν κάθ' ώραν στή φωτιά.

Έρωτήσεις

- Ποιά είναι τά παθήματα τών Έλλήνων τά χρόνια τής σκλαβιᾶς;
- Ποιοί κατά τή γνώμη σας στίχοι συνοψίζουν τό κεντρικό νόημα τού θούριου;

ΡΗΓΑΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ (ΦΕΡΑΙΟΣ) (1757-1798). Πρόδρομος και πρωτομάρτυρας τής έλευθερίας. Γεννήθηκε στό Βελεστίνο τής Θεσσαλίας. "Εμαθε τά πρώτα

θούριος (και θόύριον): πολεμικό τραγούδι, έμβατήριο.

γράμματα στή Ζαγορά τοῦ Πηλίου καὶ ἀργότερα πῆγε στήν Κωνσταντινούπολη. Ὑπηρέτησε ὡς γραμματικός στήν Πόλη καὶ στή Βλαχία καὶ τό 1796 πῆγε στή Βιέννη, ὅπου ἀνέπτυξε ἐντονη πολιτική καὶ ἔθνική δράση. Οἱ αὐτοτριακές ἀρχές τόν συνέλαβαν καὶ τόν παρέδωσαν στούς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τόν ἐκτέλεσαν τό 1798 στό Βελιγράδι. Τά ποιήματά του καὶ συγκεκριμένα ὁ Θούριος δέν ἔχουν καλλιτεχνική ἄξια· διαδόθηκαν ὅμως στήν Ἐλλάδα καὶ ἄναψαν τόν πόθο τῆς ἐλευθερίας. Ἔργα του: Σχολείον τῶν ντελικάτων ἑραστῶν, Φυσικῆς Ἀπάνθισμα (μεταφράσεις), Νέα πολιτική διοίκηση, Θούριος, Μεγάλη Χάρτα κ.ἄ.

Θ. Πετσάλης-Διομήδης

[Σχολεία πρῶτα...]

Οἱ Μαυρόλυκοι, ὅπου ἀνήκει τό ἀπόσπασμα, εἶναι ἔνα ἱστορικό μύθιστόρημα, στό ὅποιο ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τήν κατάσταση καὶ ἔξιστορεῖ τούς ἀγώνες τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ στήν περίοδο τῆς

Tουρκοκρατίας (1565-1799). Στό κείμενο παρακολουθοῦμε τό κήρυγμα

τοῦ Κοσμοῦ τοῦ Αἰτωλοῦ στούς ἀρματολούς τοῦ Μπουκούβαλα. Ὁ Κο-

σμᾶς ὁ Αἴτωλός μετά τήν ἀποφοίτηση του ἀπό τήν Ἀθωνιάδα Σχολή

περιόδευσε στίς τουρκοκρατούμενες περιοχές καὶ μέ κηρύγματα καὶ

συμβουλές προσπαθοῦσε νά ἀφυπνίσει τήν ἔθνική, πνευματική καὶ

θρησκευτική συνείδηση τοῦ ὑπόδουλου Γένους. Χρονικά τό κήρυγμα

τοποθετεῖται λίγο πρίν ἀπό τά ὀρλωφικά.

Ἐμαθα ὅτι ἀμαρτήσατε, ἀδελφοί. Ἐβλάψατε ἀδελφούς σας χριστιανούς, τήν ὥρα ὅπου ὁ ἄπιστος μᾶς μπήζει ἀλλιώτικα τό μαχαίρι. Κατεβήκατε στ' Ἀμπελάκι καὶ σφάξατε τό Γερακάκη καὶ τόν Ἀσιμή; τούς κοτζαμπάσηδες* τ' Ἀμπελακιοῦ.

Κοίταξε τόν καπετάνιο στά μάτια.

— Καπεταναῖοι καὶ κοτζαμπάσηδες ἔνα εἶναι. Τούς ἔχει ἀνάγκη τό Γένος. Νά πάψετε πιά νά χύνετε τό αἷμα σας ὁ ἔνας τοῦ ἄλλου. Σκοτώνετε τό Γένος!

Γύρισε καὶ κοίταξε ὅλους στά μάτια, τούς ἀρματωμένους, κάπου

οκδόντα ἑκατό νομάτες* Ἰστερά Εγκαταστήθησαν φ., εἰ μὲν τὰ τεαί οἱ Τούρων

κοτζάμπασης: δημόλγεροντας, προεστός, εισαγός σφραγεζος

νομάτες: ἀτομα (ιδιωμ.).

— Καί ώσάν νά μήν ἔφτανε αύτό, ἄντρες περήφανοι, ἐλεύθεροι, ἀρματωμένοι, ριχτήκατε μές στό χωριό καί μακελέψατε ἀδελφούς σας χριστιανούς...

— Γδικιωμός ἥτανε!... γδικιωμός! ἀκούστηκε μιά φωνή.

— Νά μήν τή ματακούσω τή μαύρη λέξη! "Εκραξε ἄγρια ό γερο-Κοσμάς. Ἐκδίκηση δέν τήν ξέρει ό Σωτήρ μας ό Χριστός καί τήν τιμωρία τή δίκαιη τήν κρατάει Αὔτος, γιά νά τή δώσει. Καί σέ ποιόν θά τή δώσει, ὅταν σημαίνει ή ώρα ἐκείνη; Πρῶτα σέ κείνον πού ἔβλαψε τόν ἀδερφό του. Κι ὅχι μόνο βλάψατε τούς ἀδελφούς σας, ἀλλά χυθήκατε μέσα στά σπίτια τους καί τά ἐγύδυσατε! Φόβος καί τρόμος μέ συνέχει, πώς ἵσως καί τούτη ή φιλοχρηματία σᾶς ὀδήγησε καί στό ἄλλο τό κακό, ὅπου σηκώσατε χέρι ἀπάνω στούς ἀδελφούς σας..."

Μαλάκωσε λίγο:

— Ἀξίζει, ἀδελφοί μου, ἔνα πρόβατο ἡ λίγα χαλκώματα ἡ τά μεταξωτά, ἀξίζει, ἀδελφοί μου, καί τό χρυσαφικό ἀκόμη, γιά νά χάσει κανένας τής ψυχῆς του τή λευκότητα καί τή γαλήνη;

Κι ἀγρίεψε πάλι:

— Ἐκδίκηση! Τί πάει νά πεῖ; Τήν ώρα πού τά βάσανα κι οί πικρίες ξεχειλίσανε γιά ὅλους μας, νά σηκώνουμε χέρι ἀδελφοκτόνο καί νά διαγουμίζουμε* τό βιός τῶν χριστιανῶν!

Καί πρόσθεσε ἐτοῦτα τά προφητικά τά λόγια:

— "Οχι, ἀδελφοί μου, ὅλα διά τήν Πίστιν καί διά τό Γένος! Πρῶτοι ἐμεῖς μέ τό σταυρό! Πρῶτοι κι ἐσεῖς μέ τό ντουφέκι! Γένος καί Πίστις ἔνα εἶναι. Καί ἡ ἐκκλησία μας εἶναι στήν ἐλληνική καί τό Γένος μας εἶναι ἐλληνικό! Χριστιανόσύνη καί Ρωμιοσύνη ἔνα εἶναι! Εἴμαστε Γραικοί κι' εἴμαστε Χριστιανοί! Πιστεύετε κι είστε βαφτισμένοι εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί είσθε τέκνα καί θυγατέρες τοῦ Χριστοῦ μας. Γεννηθήκατε σέ τοῦτα τά χώματα καί ποτίσατε μέ αἷμα καί ίδρωτα τοῦτες τίς ποδιές* τῶν βουνῶν, πού εἶναι χώματα ρωμέικα. Κι ἄν τά πατάει σήμερα Τούρκου ποδάρι, αὔριο πάλι ρωμέικα θά εἶναι. Θά 'ρθει ἡ «ἡμέρα τής Κρίσεως». Δέν εἶναι μακριά! Καί θά ξεσκλαβωθεὶ τό Γένος! Άκούστε τοῦτο τό λόγο πού σᾶς λέω: Αὔτος ὁ τόπος θά γίνει μιά μέρα ρωμέικος, καί καλότυχος ὅποιος ζήσει σέ κείνο τό βασίλειο!"

Τούς είπε τόσα καί τόσα ὅμορφα λόγια, πού τούς ἐζάλισε, ἔτσι ὅπως ζαλίζει τό καλό κρασί, ἔνα μέθυσμα πού δέ μουδιάζει, μόνο ἀνάβει τά

διαγουμίζω: ληστεύω, λεηλατώ.
ποδιά τοῦ βουνοῦ: πλαγιά.

αίματα καί ξυπνάει τό μυαλό κι ἀνοίγει τήν καρδιά. Τέτοιο κρασί τούς κέρασε μέ τά λόγια του ό «γέρος». Καί δέν ήταν παιδιά αύτοί πού τόν ἄκούγανε, μηδέ γυναῖκες ήταν, μόνο ήταν ἄντρες, παλικάρια; τό ἄνθι τῆς λεβεντουριᾶς, αύτοί πού ζοῦνε παρέα μέ τ' ἀγρίμια, ἀγρίμια!

΄Από δῶ τό χε, ἀπό κεῖ τό χε, ό γερο-Κοσμᾶς τούς ἔφερε σέ μιά καταστασή, πού δέ βαστιοῦνταν ἄλλο. Ξάφνου, ἔνας σαραντάρης, ἔνας λιοκαμένος ἄντρας μέ λαβωματιά στό μάγουλο πέρα ὡς πέρα, τραβάει τήν μπιστόλα καί ρίχνει:

– Γιά τήν πίστη καί γιά τό Γένος!

΄Αμέσως ξέσπασαν πενήντα φωνές:

– Έλευθεριά ἡ θάνατος!...

΄Η σάρα* κι οί πλαγιές ἀντιλαήσανε ἀπό τά σμπάρα*.

– Φωτιά στοῦ Τούρκου τό κεφάλι! Φωτιά στοῦ πασᾶ τά γένια!

΄Αλαλαγμός, κακό μεγάλο ἐγίνηκε. Άποτραβήχτηκε ό πάτερ-Κοσμᾶς. Σάν τίς γυναῖκες μπροστύτερα, οί ἄντρες τώρα τοῦ φιλοῦντε τά χέρια, σκύβουν καί τοῦ φιλοῦντε τό ράσο. Ήκανε κομμάτι πέρα ό «γέρος» μαζί μέ τόν καπετάνιο, νά τά ποιῦντε οί δυό τους. Καί τά παλικάρια, ξαναμένα, τό ρίξανε στό τραγούδι:

΄Εγώ βεζίρη δέν ψηφῶ, πασα δέν προσκυνάω,
πασά ἔχω τό ντουφέκι μου, βεζίρη τό σπαθί μου!

Τόν πῆρε κατάμερα ό καπεταν-Γιάννης τόν πάτερ-Κοσμᾶ καί τόν ἐπῆγε ἀπόξω ἀπ' τή σπηλιά, στό λημέρι του. Κάτσανε χάμω στά βράχια, καί τούς φέρανε οί γυναῖκες τήν τσότρα* μέ τό κρασί κι' ἀπάνω σέ φύλλα ψιλοκομμένο κρέας ἀπό κατσικάκι. Μά ό γερο-Κοσμᾶς ἀρνήθηκε νά φάει. Ψωμότυρο τοῦ φτάνει. Κι ὕστερα μιά γουλιά κρασί, ἵσα ἵσα νά βρέξει τό λαρύγγι. Δίπλα του ό καπετάνιος ξεκοκαλίζει μιά σπάλα. Σκούπισε μέ τ' ἀνάστροφο τοῦ χεριοῦ τίς μουστάκες του καί ρώτησε:

– Μήνα σοῦ ἔλαχε, πάτερ, ν' ἀνταμώσεις τόν Παπάζογλου*;

– Τόν είδα στό Μισολόγγι. Ό Παναγιώτης ό Παλαμᾶς*, ό Παπάζο-

σάρα: ἀπότομη πλαγιά γεμάτη χαλίκια.

σμπάρα: πυροβολισμοί.

τσότρα: ξύλινο δοχείο κρασιού.

Παπάζογλους (ή Παπαζάλης). Ύπηρέτησε στό ρωσικό στρατό ώς λοχαγός.

Συνδέθηκε μέ τό Γρηγ. Όρλαφ καί ὄργανωσε τήν ἐπανάσταση στήν 'Ελλάδα κατά τών Τούρκων τό 1769.

Παναγιώτης Παλαμᾶς: Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ήταν σχολάρχης στό Μεσολόγγι.

γλους κι έγώ ένταμωθήκαμε. 'Ο Παπάζογλους λέει, ότι ή Αίκατερίνα* ύποστηρίζει τήν ύπόθεση τῶν Γραικῶν, λέει ότι τά βασίλεια τῆς Εύρω- πης ἔχουν συμφωνήσει νά τή χαλάσουνε τήν Πόρτα*. Καί λέει, νά έτοι- μαζόμεθα. "Ολοι. Κλῆρος, καπεταναῖοι, προεστοί, ὅλοι. Νά έτοιμά- σουμε τό δρόμο..."

Στάθηκε ν' ἀκούσει τό τραγούδι τῶν παλικαριῶν. "Υστερα:

– 'Εμέ, ή γνώμη μου είναι, πώς πρώτα ἀπό τό Σηκωμό, πολύ πρίν νά τολμήσουμε τό «ποθούμενο», πρέπει νά δουλέψουμε τές συνειδήσεις. Δέν ξύπνησαν ἀκόμα οι πολλοί.

– Τί πρέπει νά γενεῖ, πάτερ; 'Εσύ τί λές;

– Σχολειά, καπετάνιε. Τό σχολειό φωτίζει τούς ἀνθρώπους. 'Ανοίγει τά μάτια τῶν χριστιανῶν. 'Από τό σχολειό μαθαίνουμε τί είναι Θεός καί τί είναι Γένος!

'Ο καπετάνιος ἀπόμεινε συλλογισμένος.

– Δέν πρέπει νά ύπάρχει χωριό δίχως σχολειό, ξανάπε ό Κοσμᾶς. Ξέρεις, καπεταν-Γιάννη; Είχα δάσκαλο τόν Εύγενιο Βούλγαρη*. 'Απά- νω, στά μοναστήρια τοῦ "Αθου. Αύτός μοῦ ἄνοιξε τά μάτια μου ἐμένα. 'Εμένανε καί σ' ἄλλους πολλούς, πλήθος. Τό Γένος, μᾶς φώναζε, σῶ- στε τό Γένος! 'Ο χείμαρρος τῶν ἔξωμόσεων*, μᾶς ἔλεγε, κατάκλυσε τόν τόπο. Κίνδυνος τῆς 'Ορθοδοξίας καί τοῦ Γένους! Τί νά σηκωθεῖ ό τόπος, πρίν νά ἔρθει ἡ ὥρα. "Αδίκα θά χυθεῖ τό αἷμα. Τό ξέρεις, καπεταν-Γιάννη, πώς τουρκεύουνε κι οί παπάδες; Τό στοχάζεσαι λιγά- κι; Δέ θέ νά μείνει χριστιανός γιά χρισταινός, ἄν δέν μποδίσουμε τοῦτο τό κακό, πρώτο ἀπ' ὅλα.

Κοίταξε κατάματα τόν καπετάνιο.

– Κι ἐσεῖς ἀφήνετε τά παλικάρια σας νά σκοτώνονται ἀναμεταδύ τους! Αίμα, αίμα! "Ισια ό Τούρκος, ισια ό Χριστιανός στῶν ἀρματολῶν τό μαχαίρι, ἔ! Τό παραδέχεσαι τοῦτο, καπετάνιε;

'Ο καπετάνιος ἔστριψε τίς μουστάκες του κακοφανισμένος. 'Άλλα δέν είπε λέξη.

– 'Εκδίκηση, ε; πλιάτσικο!* διαγούμισμα!* Τί πάει νά πεῖ! 'Έγώ σοῦ μιλάω, καπετάνιε, σάν ἀδελφός τοῦ λαοῦ!

Αίκατερίνα: Αύτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αίκατερίνη (1762-1796) πού εἶχε σχέδιο νά ξεσηκώσει τούς χριστιανικούς πληθυσμούς τῆς Τουρκίας καί νά ἀνασυ- στήσει τή Βυζ. αύτοκρατορία μέ ήγεμόνα τόν ἔγχον τῆς Κωνσταντίνο.

Πόρτα: η κυβέρνηση τῆς ὁθωμανικῆς αύτοκρατορίας. Λέγεται καί 'Ψηλή Πύλη. Εύγενιος Βούλγαρης. (1716-1806). Σημαντικός διδάσκαλος τοῦ Γένους.

ἔξωμοση: ἀλλαξιοπτία

πλιάτσικο: λεηλασία, διαρπαγή.

διαγούμισμα: ληστεία.

Τόν ἀποπήρε εἴτε τόν καπετάνιο. "Υστερα ξαναγύρισε τό φύλλο.

— Εἴπαμε, θέλει σχολεία ό τόπος, πρώτα σχολειά, νά ξεστραβωθεῖ ό κόσμος. 'Αγρίεψε ἀπ' τήν ἀγραμματοσύνη. 'Ωστόσο, ό Παπάζογλους βιάζεται. Καί καταπῶς μαθαίνω, ξεσήκωσε τήν Αίκατερίνα. Καί τώρα βάζει μπουρλότο καί στά μυαλά τῶν ἐδικῶν μας. Πήγε στό Μοριά, ἤρθε στή Ρούμελη, ἀνέβηκε κι' ἀπάνω στήν Ἀρβανιτιά, καί στή Σκλαβονιά* ἄκομα πήγε, ἤρθε σέ συνεννόηση μέ τούς προεστούς καί μέ τούς καπεταναίους... ἐσύ θά τά 'μαθες, καπεταν-Γιάννη, ἀνταμώθηκε καί μέ τόν πεθερό σου τό Γεροδῆμο καί μέ τό Χρίστο τό Γρίβα... Κάτω στό Μοριά μίλησε στούς Μανιάτες, μέ τό Μαιρομιχάλη καί μέ τόν Μπενάκη στήν Καλαμάτα... Μοιράζει Τετραβάγγελα* στίς ἐκκλησίες. ἅμφια, σταυρούς, ἐν ὄνόματι τῆς Αύτοκρατορίσσας... μέ τήν εἰκόνα της... Σείστηκε ὁ κόσμος ἀπό τή χαρά! Θά ξελευτερωθοῦμε! "Ετσι θαρροῦνε. Τό ξανθό τό γένος... Ἐγώ, καπετάνιε...

Κόμπιασε. "Υστερα ἀργά ἀργά:

— Τό «ποθούμενο», καπεταν-Γιάννη, θά γίνει. Μά θά γίνει στήν τρίτη γενεά ἀπό μᾶς. 'Εγώ σ' τό λέω.

'Ο καπεταν-Μπουκουβάλας δέν αποκρίθηκε. Σήκωσε τήν τσότρα κι' ἥπιε πάλι.

— Μᾶς κατηγόρησες, πάτερ, μέ τό δίκιο σου. "Ομως, ἄκου με καί μένα. Τούς ραγιάδες πού σφάξαμε τούς σφάξαμε, γιατί μᾶς πουλήσανε στόν Τούρκο. Π' αὐτό τούς ἐσφάξαμε. Καί τούς κουρσέψαμε τό βιός. Νά τό χουνε παράδειγμα καί φόβο οι ἄλλοι. Κι ύστερα, τό κάτω κάτω τῆς γραφῆς, τί είναι αὐτό μπροστά στό χαλασμό πού κάνουμε τοῦ Τούρκου; Σ' ἔνα κεφάλι Γραικοῦ, ἐμεῖς λογαριάζουμε πενήντα κεφαλία Τουρκῶν. Τό Βάλτο τόν ξεκαθαρίσαμε μέ τό Γεροδῆμο μαζί. Τ' "Αγραφα, τό Καρπενήσι, ώς καί τήν Καλαμπάκα τήν ξεκαθαρίσαμε ἀπ' τόν ἀπιστο. Θέλοντας καί μή η Πόρτα μᾶς προσκύνησε. 'Εμεις τόν όριζουμε τό τόπο!

'Ο γερο-Κοσμᾶς συλλογιζότανε.

— 'Ο "Υψιστος ἄς λυπηθεῖ τό Λαόν Του! εἶπε στό τέλος.

Ἐρωτήσεις

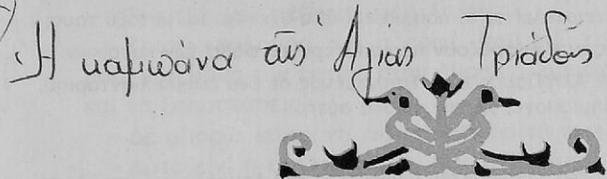
- Ποῦ ἀποβλέπει τό κήρυγμα τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αίτωλοῦ πρός τά παλικάρια τοῦ Μπουκουβάλα;
- Τί πιστεύει γιά τό μέλλον τοῦ ὑπόδουλου Γένους;

Σκλαβονιά: ἡ Βλαχία.

Τετραβάγγελο: βιβλίο πού περιέχει ὄλοκληρα τά τέσσερα εύαγγέλια.
κουρσεύω: λεηλατώ.

3. Ποιά είναι ή προϋπόθεση κατά τόν Κοσμᾶ γιά τήν 'Εθνική Παλιγγενεσία;
Γιατί;
4. Είχε άποτέλεσμα τό κήρυγμα; Πώς τό πέτυχε;
5. Ποιές διαφορές παρουσιάζουν ό Κοσμᾶς ό Αιτωλός καί ό Μπουκουβάλας;
Πού όφειλονται;

Θ. ΠΕΤΣΑΛΗΣ – ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Γεννήθηκε τό 1904 στήν 'Αθήνα. Σπούδασε Νομικά στήν 'Αθήνα καί στό Παρίσι. Έργαστηκε ώς ύπαλληλος στήν Τράπεζα τής 'Ελλάδος. Είναι μέλος τής 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. "Έγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα καί θεατρικά έργα. Στά μυθιστορήματά του έπιχειρεί νά δώσει μιά συνθετική εικόνα τού έλληνισμοῦ στήν περίοδο τής Τουρκοκρατίας. "Έργα του: α) πεζογραφία: Παράλληλα καί παράταιρα, Μαρία Πάρνη, Πέρα στή θάλασσα, Οι Μαιρόλυκοι (3 τόμοι), Έλληνικός "Ορθρος (3 τόμοι), Τό τέλος τοῦ μύθου κ.ἄ. β) θέατρο: Βασίλειος, 'Η λύκαινα, 'Η σφαγή τῶν μηνστήρων, 'Ο μέγας έσπερινός.

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

[Έπεσαν τά Γιάννενα...]

Ιαφρίας Σαλαμάντα

Στήν έποχή τής Τουρκοκρατίας όλη ή 'Ελλάδα στέναζε κάτω άπό τή σκληρότερη σκλαβιά πού γνώρισε ποτέ στή μακραίωνη ιστορία της. Πιό πολύ όμως ένιωσε τήν καταπίεση καί τή βαναυσότητα τοῦ κατακτητή ή 'Ηπειρος, πού τή διοικοῦσε ό πιο ἀγριος καί σκληρός πασάς, ό 'Αλή Πασάς.

Έπεσαν τά Γιάννενα, σιγά νά κοιμηθούνε,
έσβήσανε τά φώτα τους, έκλείσανε τά μάτια.
'Η μάνα σφίγγει τό παιδί βαθιά στήν ἀγκαλιά της,
γιατί είναι χρόνοι δίσεχτοι καί τρέμει μήν τό χάσει.
Τραγούδι δέν άκουγεται, ψυχή δέν άνασαινει.

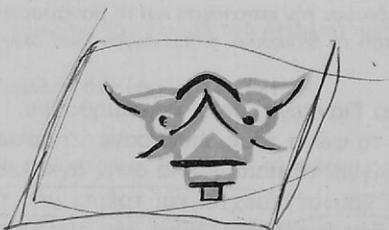
Ὁ ὕπνος εἶναι θάνατος καὶ μνῆμα τό κρεβάτι,
κὶ ἡ χώρα κοιμητήριο κι ἡ νύχτα ρημοκλήσι
 Ἀγρυπνος ὁ Ἀλή πασάς, ἀκόμη δέ νυστάζει,
 κι εἰς ἔνα δέρμα λιονταριοῦ βρίσκεται ξαπλωμένος.
 Τό μέτωπό του εἶναι βαρύ, θολό, συγνεφιασμένο
 καὶ τό 'βαλεν ἀντίστυλο τό χέρι του, μήν πέσει.
 Χαϊδεύει μέ τά δάχτυλα τά κάτασπρά του γένια,
 πού σέρνονται στοῦ λιονταριοῦ τή φοβερή τή χαίτη.
 Ἀγκαλιασμένα τά θεριά, σοῦ φαίνονται πώς ἔχουν
 ἔνα κορμί δικέφαλο· τό μάτι δέ γνωρίζει
 ποιό τάχα νά ν' τό ζωντανό καὶ ποιό τό σκοτωμένο.

4
 2
 6
 6

Ἐρωτήσεις

1. Ἀπό πόσες εἰκόνες ἀποτελεῖται τό ποίημα καὶ πῶς σχετίζονται μεταξύ τους;
2. Νά βρειτε τίς λέξεις πού ἐκφράζουν περισσότερο τό φόβο τῶν κατοίκων.
3. Ὁ ποιητής λέει ὅτι ὁ Ἀλή Πασάς εἶναι ξαπλωμένος σέ ἔνα δέρμα λιονταριοῦ. Ποιό ἀπότελεσμα δημιουργεῖ μέ τήν εἰκόνα αὐτή;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ (1824-1879). Γεννήθηκε στή Λευκάδα καὶ σπούδασε στήν Ιόνιο Ἀκαδημία στήν Κέρκυρα. Συμπλήρωσε τίς σπουδές του στήν Ελβετία, ὅπου πήρε διδακτορικό δίπλωμα Φιλολόγου. Ἐπίσης σπούδασε Νομικά στό Παρίσι καὶ τήν Ελβετία. Ἀναμείχθηκε στήν πολιτική καὶ ἔγινε βουλευτής Λευκάδας. "Ἄν καὶ κατάγεται ἀπό τά Ἐπτάνησα, δέν ἀκολουθεῖ τήν παράδοση τής Ἐφτανησιακής Σχολῆς, ἀλλά στρέφεται στό δημοτικό τραγούδι καὶ τό γαλλικό ρομαντισμό. Ἀντλεῖ τά θέματα τῶν ποιημάτων του ἀπό τούς ἀγῶνες τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν καὶ ἀπό τήν ἑλληνική ἐπανάσταση. Ἔργα του: *Μνημόσυνα, Η Κυρά Φροσύνη, Βανάσιος Διάκος, Φωτεινός κ.ἄ.* Ἡ ποίησή του ἔχει τή μεγαλοστομία καὶ τίς ὑπερβολές τοῦ ρομαντισμοῦ. Καλύτερο ἔργο του εἶναι δ *Φωτεινός*.

Γιάννης Βλαχογιάννης

Η Σουλιωτοπούλα

Τό παρακάτω άφηγημα είναι άπό τή συλλογή Μεγάλα χρόνια. Σ' αύτό μπορούμε νά δοῦμε το ήθος τῶν νεαρῶν μαχητῶν τοῦ Σουλίου.

Στῆς μάχης τὸν καπνό, πού πνίγει τό λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης ὅλα τά χειλησμονήσει, πείνα καὶ δίψα. Καὶ τό Σούλι πέφτει ξέμακρα, καὶ σάν λησμονημένο είναι κι ἐκεῖνο, τ' ἄχαρο.

Κι ἐκεῖ πού πολεμάει τό παλικάρι, ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιά γνώριμη φωνή, πού τόν ξυπνάει. Λοιπόν τό Σούλι δέ χάθηκε, καὶ ζει: Κι ήταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφή τοῦ νιοῦ.

— Τί καλά μοῦ φέρνεις, ὥρη Λάμπη;

— Ζεστή κουλούρα, ὥρ' ἀδερφέ, πού σοῦ τή ζύμωσα μέ τά χεράκια μου, κι ἡ μάνα τήν ἔψησε στήν ἀθρακιά, μονάχη. "Ελα νά φᾶς μιά ψίχα καὶ νά ξαποστάσεις.

— Δέ μπορῶ, καημένη, νά παρατήσω τό ντουφέκι...

— Αύτό εἰν' ἡ συλλογή σου, Νάση; "Ερχομαι γώ καὶ σοῦ κρατῶ τόν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δῶσ' μου τό ντουφέκι.

Χαμογελάει ὁ ἀδερφός, ὁ καπνισμένος. Καὶ δέν ἔχει ἀνάγκη νά μάθει τήν κορασιά πῶς πιάνουν τό τουφέκι. 'Ο πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μέ χερι σταθερό γέμιζ" ἐκείνη καὶ σημάδευε. Κι ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος καὶ μοναχά τήν πείνα του ἄκουγε τή θεριεμένη μέσα του.

Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Κι ἐκεῖ, ἔνα βόλι ἥρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τήν κορασιά. Μά αύτή ἔκανε καρδιά καὶ δέ μιλοῦσε. Τό αἷμα πλημμύριζε τόν κόρφο της. 'Η Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

—"Εφαγες, Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

'Η κόρη ξαναρώθησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἔνα πήδημα τό παλικάρι βρέθηκε κοντά της. "Αρπαξε τό τουφέκι κι ἥσυχο καθώς εἶχε τραβηγχεῖ ξανάρχισε τόν πόλεμο.

Αμιλητή ή Σουλιωτοπούλα πήγε παραπίσω κι ἔπεσε.

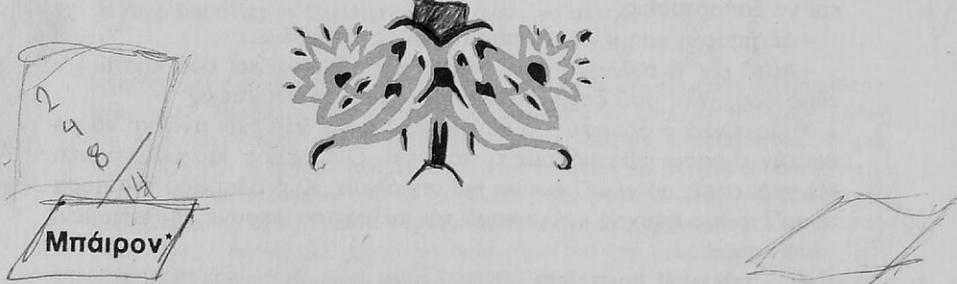
Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

Ἐρωτήσεις

1. Ό ἔρχομός τής Λάμπης καὶ ὁ διάλογος πού ἀκολουθεῖ ἀνάμεσα στά δύο

- άδερφια σέ τί μεταβάλλει τήν πολεμική άτμοσφαιρα στό βουνό; Πώς ήταν πρίν καί πώς μετά;
2. Ποιό δεσμό θέλει νά τονίσει ό συγγραφέας στό άφηγημα; Πώς τό πετυχαίνει;
 3. Μέ ποιούς τρόπους συμμετείχαν οι Σουλιώτισσες στόν πόλεμο;

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ (1867-1945) Ιστοριοδίφης καί πεζογράφος. Γεννήθηκε στή Ναύπακτο. Καταγόταν από οίκογένεια Σουλιωτών προσφύγων. Γράφτηκε στή Φιλοσοφική Σχολή, άλλα οι βιοποριστικές του άσχολίες δέν τού επέτρεψαν νά πάρει δίπλωμα. Έκτός από τή λογοτεχνία είχε πάθος γιά τή συλλογή έγγραφων τής Έπαναστατικής περιόδου. Διορίστηκε διευθυντής τῶν Γενικῶν Αρχείων τού Κράτους καί ἔγραψε πολλές ιστορικές μελέτες. Έργο του: *Ιστορίες τού Γιάννη Έπαχτίτη, Ό πετεινός, Τό Σούλι, Μεγάλα Χρόνια κ.ά. Τά θέματα τῶν διηγημάτων του ἀναφέρονται στά κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν καί στούς ἀγώνες τού 21. Εξέδωσε ἐπίσης τά Άπομνημονεύματα τού Μακρυγιάννη καί τού Κασομούλη.*

Τά νησιά τῆς Ελλάδας

Τά νησιά τῆς Ελλάδας είναι ἀπόσπασμα ἀπό τήν ἐπικολυρική σύνθεση τού Μπάιρον Δόν Ζουάν, πού δημοσιεύτηκε στά 1818. Η μετάφραση είναι τού Αργύρη Εφταλιώτη. Οι ἐντύπωσεις τού Μπάιρον, πού περιέχονται σ' αὐτό τό ποίημα, προέρχονται ἀπό τό πρώτο του ταξίδι στήν Ελλάδα τό 1809.

Στήν τρίτη ώδη τού Δόν Ζουάν ό Μπάιρον παρουσιάζει ἔναν ἀνώνυμο ποιητή "Ελληνα (φανταστικό πρόσωπο), πού «ἀπελπισμένος καί

Μπάιρον: πρόκειται γιά τό γνωστό μας μεγάλο φιλέλληνα Λόρδο Βύρωνα (ἄγγλ. Byron)

παραπονεμένος διά τήν σκλαβιάν τῆς πατρίδος του»* έχει μπροστά του ένα ποτήρι μέ κρασί καί ἀνάμεσα στ' ἄλλα λέει καί τά ἀκόλουθα.

Τά νησιά τῆς Ἑλλάδας! ω νησιά βλογημένα,
πού μέ ἀγάπη καί φλόγα μιά Σαπφώ* τραγουδοῦσε,
πού πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
πού τό φέγγος του ὁ Φοῖβος* ἀπ' τῇ Δῆλο σκορποῦσε!
"Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρισώνει ὡς τά τώρα,
μά βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τ' ἄλλα σᾶς δῶρα!"

Ποῦ εἶν' ἐκεῖνα! Ποῦ εἶναι, ω πατρίδα καημένη!
Κάθε λόγκος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἐβωβάθη!
Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἔνας μύθος δέ μένει,
τῆς μεγάλης καρδιᾶς τους κάθε χτύπος ἐχάθη.
Καί τῇ λύρᾳ σου ἀκόμα τήν ἀφῆκες, ὄιμένα!
ἀπ' τούς θείους σου ψάλτες νά ξεπέσει σ' ἐμένα!

Μές στόν ἄδοξο δρόμο, πού μιά τύχη μέ σέρνει
μέ φυλή πού σηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
κάποιο βάλσαμο* κρύφιο στό τραγούδι μου φέρνει
ἡ ντροπή, πού μέ πιάνει γιά μιά τέτοια πατρίδα!
Καί τί νά 'χει ἐδῶ ἄλλ' ὁ ποιητής, παρά μόνο
γιά τούς "Ἑλληνες πίκρα, γιά τή χώρα τους πόνο!

Πρέπει τάχα νά κλαίμε μεγαλεῖα χαμένα
καί ντροπή νά μᾶς βάφει, ἀντίς αἷμα σάν πρῶτα;
Βγάλε, ω γῆς δοξασμένη, ἀπ' τά σπλάχνα σου ἔνα
ἰερό ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εύρωτα!
'Απ' ἐκειούς, τούς τρακόσιους. τρεῖς ἃν ἔρθουνε, φτάνουν,
ἄλλη μιά Θερμοπύλα στά βουνά σου νά κάνουν.

Μέ σαμιώτικο πάλι τό ποτήρι ἄς γεμίσει!
Μές στόν ἵσκιο χορεύουν οἱ κοπέλες μας πάλι:
σάν τά μαῦρα τους μάτια δέν εἰδε ἄλλα ἡ φύση.

Τῆς πατρίδος του*: ἡ φράση είναι τοῦ Δ. Σολωμοῦ.
Σαπφώ: περίφημη λυρική ποιήτρια ἀπό τή Λέσβο (γύρω στό 600 π.Χ.).
Φοῖβος: ὁ Ἀπόλλων.
βάλσαμο: θεραπευτικό φυτό, φάρμακο

Μά σάν βλέπω τή νιότη καί τ' ἀφράτα τους κάλλη,
τό δικό μου τό μάτι τό θολώνει μιά στάλα,
πού γιά σκλάβους φυλάγουν τῶν βυζίῶν τούς τό γάλα!

Στοῦ Σουνίου θά καθίσω τό μαρμάρινο βράχο,
σύντροφό μου τό κύμα τοῦ Αἰγαίου θά κάνω,
αύτό ἐμένα ν' ἀκούγει κι ἐγώ ἐκεῖνο μονάχο,
κι ἐκεῖ ἀπάνω σάν κύκνος* μέ τραγούδι ἄς πεθάνω.
Δέ σηκώνει ἡ ψυχή μου σκλάβα γῆ! Χτύπα κάτω
τῆς σκλαβιᾶς τό ποτήρι, κι ἄς πάει νά 'ναι γεμάτο!

Ἐρωτήσεις

- ① Τί αἰσθήματα ἐκφράζει ὁ ἀνώνυμος ποιητής γιά τόν ἀρχαῖο Ἑλληνικό κόσμο καὶ τί γιά τή σύγχρονή του Ἑλλάδα; Νά ἐπισημάνετε τίς σχετικές ἐκφράσεις.
2. Στήν πραγματικότητα τίνος αἰσθήματα ἐκφράζει ὁ ἀνώνυμος ποιητής;
3. Πῶς προσπαθεῖ νά λησμονήσει τόν πόνο του ὁ ποιητής;
4. Ποιοί στίχοι ἐκφράζουν τή μεγαλύτερη ἔνταση τοῦ πόνου του;
5. Νά μελετήσετε τό ἐπόμενο ἀπόσπασμα ἀπό τόν Ὑμνο εἰς τήν Ἐλευθερία τοῦ Σολωμοῦ.

ΜΠΑΙΡΟΝ ΤΖΩΡΤΖ ΓΚΟΡΝΤΟΝ (1788-1824). Γεννήθηκε στό Λονδίνο καί σπούδασε στό Καίμπριτζ. Τήν περίοδο 1809-1811 ταξίδεψε στήν Ισπανία, Πορτογαλία, Ἑλλάδα καί Μέση Ανατολή. Τόν Ιούλιο τοῦ 1823 ἦρθε ὅριστικά στήν Ἑλλάδα, γιά νά προσφέρει τίς δυνάμεις του στόν ἀπελευθερωτικό ἀγώνα κατά τῶν Τούρκων. Ἐγκαταστάθηκε στό Μεσολόγγι, ὅπου καί πέθανε τόν Απρίλη τοῦ 1824 σέ ήλικια τριάντα ἔξι ἑτῶν. Κατέχει σημαντική θέση ἀνάμεσα στούς Εὐρωπαίους ποιητές τοῦ 19ου αι. Ἔργα του: Ὄρες ἀργίας, Τσάιλντ Χάρολντ, Ἡ νύφη τῆς Ἀβύδου, Ὁ Γκιασούρη, Ἡ Πολιορκία τῆς Κορίνθου, Δόν Ζουάν. Ἐγραψε ἐπίσης καί θεατρικά ἔργα, ὥπως τόν Μάνφρεντ, Κάιν κ.ἄ.

Κύκνος: σύμφωνα μέ ἀρχαία παράδοση ὁ κύκνος λίγο πρίν πεθάνει κελαπδάει μελωδικά. Μεταφορικά «κύκνειο ἄσμα» λέγεται τό τελευταίο ποίημα ἡ μουσικό ἔργο ἐνός ποιητή ἡ μουσικοῦ.

'Από τόν "Υμνο εἰς τήν Ἐλευθερία

Στό ἀπόσπασμα αὐτό ἀπό τόν "Υμνο εἰς τήν Ἐλευθερία (στροφές 83-87) ὁ ποιητής ἀπαντάει στό ποίημα τοῦ Μπάιρον πού μελετήσατε πιό πάνω (Τά νησιά τῆς Ἑλλάδας). 'Ο Σολωμός γράφει τόν "Υμνο τό 1823.

Στή σκιά χεροπιασμένες,
στή σκιά βλέπω κι ἐγώ
κρινοδάκτυλες παρθένες
όποιού κάνουνε χορό·

στό χορό γλυκογυρίζουν
ώραια μάτια ἐρωτικά,
καὶ εἰς τήν αὔρα κυματίζουν
μαῦρα, ὄλόχρυσα μαλλιά.

'Η ψυχή μου ἀναγαλλιάζει
πώς ὁ κόρφος καθεμιᾶς
γλυκοβύζαστο ἑτοιμάζει
γάλα ἀνδρείας καὶ ἐλευθεριᾶς.

Μές στά χόρτα, τά λουλούδια,
τό ποτήρι δέν βαστῶ·
φιλελεύθερα τραγούδια
σάν τόν Πίνδαρο* ἐκφωνῶ.

'Απ' τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τά ιερά,
καὶ σάν πρώτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ώ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

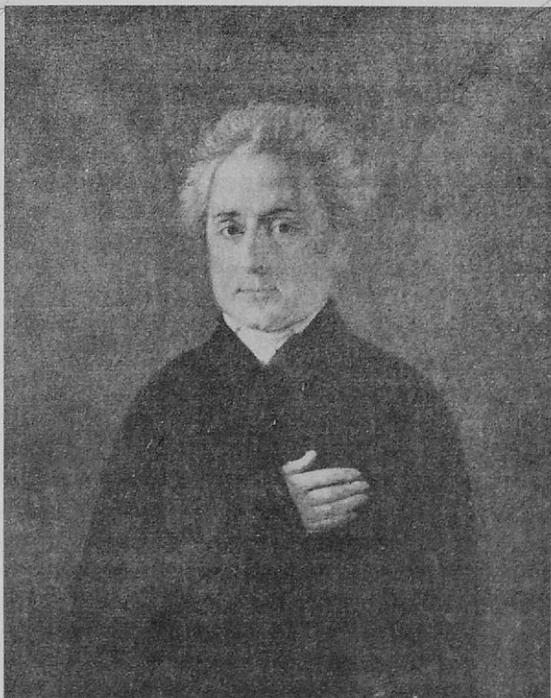
Πίνδαρος: περίφημος ἀρχαῖος λυρικός ποιητής ἀπό τή Θήβα (518-438 π.Χ.) στά ποιήματά του έξυμνει τούς νικητές τῶν πανελλήνιων ἀγάνων.

Θα οι υόγω με Συραφάλι

Έρωτήσεις

1. Τό παραπάνω ἀπόσπασμα, ὅπως εἴπαμε, εἶναι ἀπάντηση στὸ ποίημα τοῦ Μπάιρον. Τί ὥθησε τὸν ποιητὴν νὰ συνθέσει αὐτὴ τὴν ἀπάντηση;
2. Ποιά ἐπιμέρους θέματα ἡ ἐκφράσεις ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Μπάιρον ξαναβρίσκουμε στὸ ἀπόσπασμα τοῦ Σολωμοῦ;
3. Ποιά συναισθήματα γεννᾶ στὸν ποιητὴν ἡ εἰκόνα τῶν κοριτσιῶν πού χορεύουν; Νά τὰ συγκρίνετε μὲ τὰ συναισθήματα τοῦ Μπάιρον.
4. Μέ ποιέις λέξεις ἀποδίδει ὁ Σολωμός τὴν κίνηση τοῦ χοροῦ;

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 140.

D. Solomos.

Σπύρος Μελᾶς

[Ο Κολοκοτρώνης μέλος τής Φιλικῆς]

Ο Γέρος του Μοριά, άπό όπου είναι παρμένο τό απόσπασμά μας, είναι μιά μυθιστορηματική βιογραφία του Κολοκοτρώνη. Σ' αυτό ό συγγραφέας αφηγείται ένα σπουδαίο γεγονός άπό τη ζωή του μεγάλου άγωνιστη. Μετά τήν καταδωξή του άπό τήν Πελοπόννησο ο Κολοκοτρώνης έγκαταστάθηκε στή Ζάκυνθο. Έκει άνέλαβε ύπηρεσία ώς άξιωματικός σε στρατιωτικό σώμα άπό έθελοντές "Ελληνες πού είχαν συγκροτήσει οι έκει Αγγλοι.

A μα διαλύθηκαν τά συντάγματα κι έσβησε κάθε στρατιωτική ζωή στά Εφτάνησα ό μοναχός άπό τούς καπεταναίους, πού δέν τά 'χασε καί δέ γύρεψε άπό κανένα βοήθεια, ήταν ό Κολοκοτρώνης. "Αλλαξε μέ τήν πιό μεγάλη εύκολιά τό σπαθί του πολεμάρχου μέ τό κατάστιχο".

Κανένας δέν ήταν πιό κοσμοαγάπητος άπ' αύτόν. Τόν ξεραν, τόν έδειχναν, τόν τιμοῦσαν. Κανένας δέν παραδενευόταν νά τόν βλέπει πάλι στά έμπορια. Άπο τά δεκαπέντε χρόνια πού 'μεινε στή Ζάκυνθο, τά έξι μονάχα έκαμε άξιωματικός καί πολεμιστής. "Ολα τ' άλλα δούλευε. Ήταν τίμιος στίς δοσοληψίες του. Ή άγορά τόν έμπιστευόταν. Δέν είχε τόν άντιπαθητικό άέρα του έπαγγελματία παλικαρά. Ήταν πολύ σεμνός."

B Ζοῦσε μέ τήν οικογένειά του σ' ένα σπιτάκι, πίσω άπό τό άρχοντικό του Ρώμα, κοντά στήν έκκλησία του Αγίου Λουκά. Ήταν καθάριο, γεμάτο άγάπη άρχαία, πατριαρχική. Στό θρόνο τής βασίλισσας καί τής Αγίας, μέσα σέ τούτο τό ιερό, είχε τή γριά μάνα του, τήν «καπετάνισσα», πού τόν άκολούθησε στήν έξοριά. Γύρω άπ' τή χιονισμένη, σεβάσμια μορφή της, πού τή λάτρευε σάν εικόνισμα, βουίζει τό εϋθυμο μελίσσι τής οικογενείας: ή γλυκιά κι ύποταγμένη Κατερίνα, ή γυναίκα του, οι δυό του θυγατέρες, ή Γεωργίτσα κι ή Έλένη, ο Πάνος, παλικάρι δέκα όχτώ χρονών, ο Γιάννης λίγο μικρότερος καί τέλος τό στερνοπαίδι του, μέ τ' ονομα τό δοξασμένο τού παππού - Κωνσταντίνος - πού τό λένε χαϊδευτικά Κολίνο. Είναι περήφανος, πού έχει άσφαλίσει μιά ήσυχη κι όχι στερημένη ζωή στή χαροκαμένη «καπετάνισσα», πού ύπόφερε τόσα καί τόσα γι' αύτόν. Κι εύτυχισμένος, πού μπορεῖ νά κά-

κατάστιχο: βιβλίο λογαριασμῶν πρύ χρησιμοποιοῦν οι ἐμπόροι.

μει λιγότερο πικρή τήν ξενιτιά στήν άγαπημένη του γυναίκα μέ τίς περιποιήσεις του καί ν' ἀνατρέφει τά παιδιά του, ὅπως θέλει αὐτός. Μονάχος τά βαφτίζει στήν, κολυμπήθρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐλλάδος. Εἶναι νά τά ζηλέψουν ἀρχοντόπουλα γιά τόν τρόπο, πού τ' ἀνασταίνει. Τούς ἔχει τούς καλύτερους δασκάλους· ὁ Μαρτελάος, πού τά μαθαίνει γράμματα, εἶναι φημισμένος δάσκαλος τοῦ Φώσκολου καὶ τοῦ Σολωμοῦ.

‘Ο Πάνος λείπει τούς περισσοτέρους μῆνες. Ἐχει πάει στήν Κέρκυρα, στήν Ἀκαδημία. Εἶναι ὁ σοφός τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ πρῶτος νέος τοῦ καιροῦ του. Ὁ Μοριάς δέν μποροῦσε νά δείξει πιό διαβασμένο Ἐλληνα.

Εἶναι καμάρι τοῦ νησιοῦ αὐτά τά Ἐλληνάκια, ὅταν μέ τά χιονάτα φουστανελάκια τους καὶ τά τσαρουχάκια τους πηγαίνουν μέ τή γιαγιά, τόν πατέρα, τή μάνα, τίς ἀδελφάδες τους ταχτικά, κάθε Κυριακή, στήν ἐκκλησία. Ὁ Μαρτελάος ἀνεβαίνει πολύ συχνά στόν ἄμβωνα, γιά νά κηρύξει. Ὁ Κολοκοτρώνης μέ τά Κολοκοτρωνάκια μένουν κι ἀκοῦνε μέ κατάνυξην. Τό φλογερό κήρυγμα ἔχει στά στήθη τῶν Κολοκοτρωναίων ἀντίλαο καθαρά ἑθνικό· δέ βλέπουν μπροστά τους παρά Τούρκους. Αὐτούς θέλουν νά σαρώσουν ἀπό τήν Ἐλλάδα.

‘Ο Ἄλη πασάς στέλνει αὐτόν τόν καιρό ἐπίτηδες στή Ζάκυνθο τόν γραμματικό του Μάνθο Οἰκονόμου: Νά προσκαλέσει τόν Κολοκοτρώνη νά πάει στά Γιάννινα, νά πάρει στήν αύλή του ὅποια θέση θέλει. Ὁ Κολοκοτρώνης δέ δέχτηκε νά ύπηρετήσει τό «μεγάλο θεριό» τής Ἡπείρου, ὅπως ἔλεγε τόν Ἄλη.

‘Ο πόθος νά τραβήξει τό σπαθί γιά τήν Ἐλλάδα καὶ μονάχα γι' αὐτήν, θέριευε κάθε μέρα πιό ζωντανός κι ἀκράτητος μέσα του. Μέ πόνο βαθύ σήκωνε τά μάτια του κατά τά βουνά τοῦ Μοριᾶ καὶ μουρμούριζε, ἀναστενάζοντας:

— ‘Ἄχ! δέ θά ξανάρθει τό σεφέρι; Δέ θ' ἀντίλαλήσει πάλι στίς· ράχες τό τουφέκι τό κολοκοτρωναίκο;

“Επαιρνε πολλές φορές τό στερνοπαίδι του, τόν Κολίνο, ἀπό τό χεράκι κι ἀνέβαιναν τό δρόμο τοῦ Κάστρου. Τοῦ δειχνε μακριά τά βουνά τοῦ Μοριᾶ, μέ τίς σταχτογάλαζες κορφές στήν ψιλή γάζα τῆς πάχνης:

— ‘Εκεῖ εζησαν οι πρόγονοί μας, τοῦ ‘λεγε’ αύτός ὁ τόπος στενάζει τώρα κάτω ἀπ' τόν ζυγό.

Τό λαικό τραγούδι ἔχει καμει ἀθάνατες τοῦτες τίς στιγμές καὶ τή σιωπηλή, βαθιά συγκίνησή τους:

σεφέρι: ἐκστρατεία, πόλεμος.

«Τί έχεις, πατέρα μου, καί κλαῖς καί βαριαναστενάζεις;
— Βλέπω τή θάλασσα πλατιά καί τό Μοριά άλαργα,
μέ πῆρε τό παράπονο καί τό μεγάλο ντέρτι...».

Δέν άπελπιζόταν όμως ποτέ! Περισσότερο άπό κάθε άλλη φορά ή πίστη του ήταν άσαλευτη πώς μιά μέρα θ' αστραφτε σ' αύτά τά βουνά ή ρομφαία τής λευτεριάς. Μά πώς; Σ' αύτή τήν έρωτηση, πού ταν γε-
νάτη άγωνία, ἔλαβε τέλος τήν άπόκριση ἔνα πρωί τοῦ 1818.

Ο Ἀναγνωσταρᾶς, ἀπό τούς καπεταναίους πού χαν ἀνέβει στή Πετρούπολη νά γυρέψουν ἀπό τόν Τσάρο μιστούς, πού χαν νά λάβουν ἀπό τόν καιρό πού ύπηρετούσαν στά Ἐφτάνησα, είχε γυρίσει τώρα μαζί μέ τό Χρυσοσπάθη καί τό Δημητρακόπουλο, κατηχημένος στά μυ-
στήρια τής Φιλικῆς καί σταλμένος νά κατηχήσει κι ἄλλους. Είχαν βγει κρυφά στήν Υδρα κι ἀγνώριστοι μένανε στό σπίτι τοῦ καλαβρυτινοῦ Νικηφόρου Παμπούκη, πού ήταν δάσκαλος στό ύδραινο σχολείο. Τό πρώτο πού σκέφτηκαν ήταν νά μπάσουν στή Φιλική Ἐταιρεία τόν Κολοκοτρώνη. Τοῦ στειλαν πρόσκοπο τόν Πάγκαλο. Ο Ἀναγνωσταρᾶς τοῦ χε δώσει γιά καλό καί γιά κακό κι ἔνα γράμμα. Ο Κολοκοτρώνης τόν θυμόταν κάπως. Ξαφνιάστηκ ομως, ἄμα τόν είδε. Τόν τράβηξε σ' ἔναν ἐξοχικό περίπατο. "Οταν ἄρχισε νά τοῦ κάνει τό συνηθισμένο ψά-
ρεμα στούς κατηχουμένους, ὁ Κολοκοτρώνης τόν ἔκοψε ἀνυπόμονα:

— Πές μου τα ὅλα, μίλα ξάστερα! Δέν ταιριάζουν σ' ἐμένη λόγια λο-
ξά. Είναι χρόνια πού προσμένω τέτοιο χαμπέρι*.

Τοῦ τά είπε ὅλα. Φῶς αστραφε μέσα του. Η ιδέα μιᾶς πανελλήνιας συνωμοσίας, πού νά ένώνει πολιτικούς κι ιερωμένους, ἐμπόρους καί ναυτικούς, ὀπλαρχηγούς καί προεστούς — μιᾶς συνωμοσίας, πού θά χτυπούσε ἀπ' όλοϋθε καί μ' ὅλους τούς τρόπους τόν τύραννο, μέ δυ-
νάμεις ἐλληνικές, χωρίς μάταιη ἐλπίδα γιά ένην θοήθεια τοῦ φαινόταν ή μόνη σωτηρία. Είδε μπροστά του τό δρόμο τοῦ λυτρωμοῦ. Γύρεψε στή στιγμή νά όρκιστε.

— Έγώ, ή οἰκογένειά μου, τ' ἄρματά μου, τό αἷμα μου, ὅ, τι ἔχω, είναι γιά τήν Ἑλλάδα.

Τράβηξαν κάτω τό δρόμο τής Μπάχαλης μέ τίς μύριες ὄμορφιές. Τριγυρισμένο ἀπό καρυδέες, ἐλιές, φοινικιές, κυπαρίσσια, κιτριές, λε-
μονιές, ζωσμένο πρασινάδα καί λουλούδια είναι ἔνα ἐκκλησάκι, ὁ "Αγιος Γεώργιος τῶν Λατίνων. Δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τούς δυτικούς. Λατίνοι λέγονταν ή οἰκογένεια, πού τό χτισε. Ήταν τό ἀγαπημένο ἐκ-
κλησάκι τοῦ Κολοκοτρώνη. Σ' αύτό είχε βαφτίσει ὄσα παιδιά είχεν ἀπο-

χαμπέρι: εϊδηση.

Ερεύνα : σό σύγχρονός φωνας

κτήσει στή Ζάκυνθο. Σ' αύτό τό έκκλησάκι τράβηξε ό Κολοκοτρώνης τόν Πάγκαλο, για νά δώσει μπροστά του τό μεγάλο όρκο.

Ο παπάς ήταν δικός του. Ήταν ό Ήπειρωτης 'Ανθιμός Αργυρόπουλος. Βρισκόταν πρόσφυγας στή Ζάκυνθο, κατατρεγμένος άπό τόν 'Αλή πασά. Αύτός όρκιζε όλους τούς φιλικούς και κρατοῦσε τακτικό άρχειο. 'Απάνω σ' ένα σκεβρωμένο, παλιό είκονισματάκι μέ τρεῖς σβησμένες μορφές, έβαλε τό πλατύ μεγάλο χέρι του ό έλευθερωτής τῶν ραγιάδων νά δώσει τόν όρκο. Είναι γονατιστός, σκυμμένος μπροστά στό μεγαλείο τής ίδεας. Τό μεσόφωτο τῆς έκκλησίτσας έξαϋλώνει τίς τρεῖς μορφές. Κορμιά δέν ύπαρχουν. Ψυχές λειτουργάνε. Μιά μιά ξαναγυρίζουν τίς φοβερές λέξεις τοῦ όρκου οι άντιλαλοι άπ' όλες τίς γωνιές, πού να γεμάτες σκοτάδι και μυστήριο. Καί τίς μεγαλώνουν, τίς πληθαίνουν. Σάν νά ναι μπροστά όλα τά μαῦρα κοπάδια τῶν ραγιάδων και νά όρκιζονται μαζί του. Άνήσυχοι φτερουγίζουν κάτω άπό τόν θόλο οι άντιλαλοι αύτοί σάν πουλιά, πού γυρεύουν άνοιχτό διάβα νά πετάξουν στήν 'Ελλάδα, νά κράξουν σέ συναγερμό τά σύγγενα τής μεγάλης τρικυμίας. "Υστερα οι φράσεις γιά τήν πατρίδα κόβονται άπό στεναγμούς και άναφιλητά. Καί τώρα σιωπή βαθιά και κατανυχτική.

Τό μυστήριο έχει τελειώσει. Ό Κολοκοτρώνης γυρίζει άλλαγμένος στό σπίτι του. Πότε είναι άλαφρός, χαρούμενος, πετάει. Καί πότε πέφτει άξαφνα σέ συλλογή. Τόν βλέπουν γιά πρώτη φορά, ύστερα άπό μήνες, νά κοιτάζει, νά συγυρίζει τ' ἄρματά του. Κατεβαίνει στό κατώγι και έξετάζει μή λείπει τίποτ' άπό τή σέλα τήν όμορφη, πού χει άπό τό σύνταγμα τοῦ Δούκα τής Υόρκης. Δέν είναι ήσυχος πιά. Συνήθιζε νά πηγαίνει ν' άκούει τό Μαρτελάο και τόν Καλύβα, όταν έκαναν μάθημα. Τώρα τοῦ φαίνεται πώς δέ λένε τίποτε. Όνειρεύεται ντουφέκι, σπαθί, μάχες, νίκες, θάνατο.

Μιά μέρα είναι στήν τάξη τοῦ Καλύβα. Τόν άκούει πού κάνει μάθημα. 'Απάνου στήν έδρα εἰν' ένα χοντρό βιβλίο - μιά πολύτιμη έκδοση. 'Άξαφνα τοῦ φωνάζει:

- Τί τά μαθαίνεις αύτοῦ τά παιδιά; Νά, έτοῦτο νά τά μάθεις! Καί χύνεται στό βιβλίο και θέλει νά σχίσει τά φύλλα του, γιά νά δείξει σέ δάσκαλο και μαθητές πώς φτιάνουν τά χαρτοῦτσα, τά φυσέκια τής μπαρούτης γιά τό ντουφέκι. Κι είδαν κι έπαθαν νά γλιτώσουν τό βιβλίο άπό τά χέρια του.

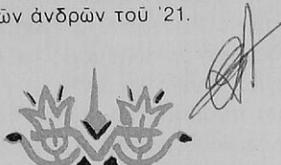
Ερωτήσεις

- Γιατί ό άντιπροσωπος τής Φιλικής Έταιρείας διάλεξε νά μυήσει τόν Κολοκοτρώνη στά μυστικά τής;

Καί ο Ραγίς τού Κολοκοτρώνη

- Ποιά στοιχεία δείχνουν ότι ο Κολοκοτρώνης ζούσε μέ τόν πόθο τής λευτερίας;
- Ποιές ήταν οι συνήθειες και ή συμπεριφορά του Κολοκοτρώνη πρίν από τόν όρκο του και μετά από αὐτόν;
- Ο Κολοκοτρώνης είχε δλες τίς προϋποθέσεις νά ζήσει μιά ήσυχη και εύτυχη σμένη ζωή. Τί ήταν έκεινο πού σκίαζε τήν εύτυχία του;
- Νά χαρακτηρίσετε τόν Κολοκοτρώνη από τά λόγια, τίς πράξεις και τή συμπεριφορά του απέναντι στήν οίκογένειά του και στούς ἄλλους.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ: (1883-1966). Γεννήθηκε στή Ναύπακτο. Άπο νωρίς άφοσιώθηκε στή δημοσιογραφία και ύπηρε κατά καιρούς άρχισυντάκτης πολλών άθηναϊκών έφημερίδων. Άσχολήθηκε μέ όλα τά είδη τοῦ λόγου και ίδιαίτερα μέ τό θέατρο ώς θεατρικός συγγραφέας, κριτικός και σκηνοθέτης. Τό 1935 έγινε άκαδημαϊκός. Έργα του: α) Θεατρικά: Τό μαύρο και τό σπόρο. Μιά νύχτα μιά ζωή, Υιούδας, Ό μπαμπάς έκπαιδεύεται κ.ά. β) Ιστορικά-βιογραφικά: Ο Γέρος τοῦ Μοριά, Ό Ναύαρχος Μιαούλης, Ματωμένα ράσα, Οι Φιλικοί κ.ά. γ) πεζά: Σφυρίγματα, Κουβέντες μέ τόν Φορτούνιο. Έπίσης έγραψε χρονογραφήματα, ταξιδιωτικά, διηγήματα. Έκτός από τό θέατρο διακρίθηκε ώς συγγραφέας μυθιστορηματικών βιογραφιῶν τῶν ἀνδρῶν τοῦ '21.

‘Οδυσσέας’ Ανδρούτσος

Πρός τούς Γαλαξειδιώτες

Τό Γαλαξείδι είναι κωμόπολη, στά δυτικά τοῦ κόλπου τής Ιτέας. Στήν τελευταία περίοδο τής τουρκοκρατίας γνώρισε οίκονομική ἀκμή· διέθετε πολλά έμπορικά καράβια, πού τότε ήταν ἐξοπλισμένα, γιά νά ἀντιμετωπίζουν τούς πειρατές. Γι' αὐτό και ή συμμετοχή του στόν ἀγώνα είχε ίδιαίτερη σημασία.

Ο ‘Οδυσσέας’ Ανδρούτσος, μυημένος στή Φιλική Εταιρεία από τό 1818, είχε διοριστεί ἀπό τόν Ἀλή πασά τῶν Ιωαννίνων δερβέναγας τῆς ἀνατολικῆς Στερεάς Ἐλλάδας. Στίς παραμονές τής ἐπαναστάσεως βρισκόταν στά Ιωαννίνα, πολιορκημένος μαζί μέ τόν Ἀλή ἀπό τά σουλτανικά στρατεύματα. Κατόρθωσε όμως νά δραπετεύσει, πέρασε στά ‘Εππάνησα και ἀπό κει στή Στερεά. Στίς 22 Μαρτίου 1821 γράφει τήν ἐπιστολή πρός τούς Γαλαξειδιώτες και τούς καλεῖ νά πάρουν μέρος

στόν άγώνα που ἀρχίζει ἐκεῖνες τίς μέρες. Οἱ Γαλαξειδιῶτες ἀνταποκρίθηκαν στό κάλεσμά του καὶ στὶς 26 Μαρτίου ἐπαναστάτησαν.

Ηγαπημένοι μου Γαλαξειδιῶτες. "Ητανε φαίνεται ἀπό τό Θεό γραμμένο ν' ἀδράξομε τά ἄρματα μία ἡμέρα καὶ νά χυθοῦμε καταπάνου στούς τυράννους μας, πού τόσα χρόνια ἀνελεήμονα μᾶς τυραγνεύουν. Τί τή θέλουμε, βρέ ἀδέρφια, αὐτή τήν πολυπικραμένη ζωή, νά ζοῦμε ἀπό κάτω στή σκλαβιά καὶ τό σπαθί τῶν Τούρκων νά ἀκονιέται στά κεφάλια μας; Δέν τηράτε πού τίποτα δέ μᾶς ἀπόμεινε; Οἱ ἑκκλησίες μας γενήκανε τζαμιά κι ἀχούρια τῶν Τουρκῶν¹ κανένας δέ μπορεῖ νά πει, πώς τάχα ἔχει τίποτε ἐδικό του, γιατί τό ταχιά βρίσκεται φτωχός, σάν διακονιάρης στή στράτα. Οἱ φαμελιές μας καὶ τά παιδιά μας είναι στά χέρια καὶ στή διάθεση τῶν Τουρκῶν. Τίποτε, ἀδέλφια, δέ μᾶς ἔμεινε. Δέν είναι πρέποντας^{*} νά σταυρώσομε τά χέρια καὶ νά τηρᾶμε τόν ούρανό· 'Ο Θεός μᾶς ἔδωσε χέρια, γνώση καὶ νοῦ· ἃς ρωτήσομε τήν καρδιά μας κινδυνεύει, ἃς τό βάλουμε γλήγορα σέ πράξη κι ἃς εὔμεθα, ἀδέλφια, βέβαιοι, πώς ὁ Χριστός μας, ὁ πολυαγαπημένος, θά βάλει τό χέρι ἀπάνω της. "Ο, τι θά κάνουμε, πρέποντας είναι νά τό κάνουμε μίαν ὥραν ἀρχύτερα, γιατί ὕστερα θά χτυπᾶμε τά κεφάλια μας. Τώρα ή Τουρκία είναι μπερδεμένη σέ πόλεμους καὶ δέν ἔχει ἀσκέρια νά στείλει καταπάνω μας. "Ἄς ὠφεληθοῦμε ἀπό τήν περίσταση ὅπου ὁ Θεός ἀκούοντας τά δίκαια παράπονά μας μᾶς ἔστειλε δι' ἐλόγου μας· μιά ὥρα, πρέποντας είναι νά ξεσκλαβωθοῦμε ἢ ὅλοι νά πεθάνομε· καὶ βέβαια, καλύτερο θάνατο δέν μπορεῖ νά προτιμήσει κάθε χριστιανός καὶ "Ἐλληνας.

'Εγώ, καθώς τό γνωρίζετε καλότατα, ἀγαπητοί μου Γαλαξειδιῶτες, ἡμπορῶ νά ζήσω βασιλικά, μέ πλούτια, τιμές καὶ δόξες. Οἱ Τούρκοι ὅ, τι καὶ νά ζητήσω μοῦ τό δίνουνε παρακαλώντας, γιατί τό σπαθί τοῦ 'Οδυσσέα δέ χωρατεύει· ἐπειτα, κοντά καὶ στ' ἄλλα, ἐνθυμοῦνται τόν πατέρα μου, πού τούς ἐζεμάτισε. Μά σᾶς λέγω τήν πάσα ἀλήθεια, ἀδέλφια, δέ θέλω ἐγώ μονάχα νά καλοπερνάω καὶ τό γένος μου νά βογγάιει στή σκλαβιά· μοῦ καίεται ἡ καρδιά μου, σάν βλέπω καὶ συλλογοῦμαι πώς ἀκόμα οἱ Τούρκοι μᾶς τυραγνεύουν.

'Από τό Μοριά μοῦ στείλανε γράμματα πώς είναι τά πάντα ἔτοιμα· ἐγώ είμαι στό ποδάρι μέ τά παλικάρια μου, μά θέλω πρώτα νά είμαι βέβαιος, τό πώς θά μέ ἀκολουθήσετε κι ἐσεῖς. "Αν ἐσεῖς κάμετε ἀρχή

είναι πρέποντας· ἀρμόζει

Ο ήρως την
Ωδυσσει

Γραβετ
Αγρού το
το 1821

Θεόφιλος: Οδυσσέας Αιδροῦτσος

άπό τή μιά μεριά κι έγω άπο τήν ἄλλη, θά σηκωθεῖ όλη ἡ Ρούμελη, γιατί ὁ κόσμος φοβάται· μά σάν δεῖ ἐλόγου σας, πού ἔχετε τά καράβια καὶ ξέρετε καλύτερα τά πράγματα, τό πώς* σηκώνετε τό μπαιράκι, θέ νά ξεθαρρέψει καί θά τελειώσει καλύτερα τό πράγμα.

Χαιρετίσματα σέ öλους τούς φίλους πέρα πέρα.

Σᾶς χαιρετῶ καὶ σᾶς γλυκοφιλῶ
ο ἀγαπητός σας Ὁδυσσέας Ἀνδροῦτσος

Ἐρωτήσεις

- Ποιά ἐπιχειρήματα φέρνει ὁ Ἀνδροῦτσος, γιά νά πείσει τούς Γαλαξειδιώτες νά πάρουν μέρος στήν ἐπανάσταση;
- Είναι πειστικά τά ἐπιχειρήματα πού προβάλλει καί γιατί;
- Νά παρατηρήσετε πώς ἀρχίζει τήν ἐπιστολή του. Ὑπάρχει καμά σκοπιμότητα σ' αύτό;
- Ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου είναι ἀσυνήθιστη γιά μᾶς. Νά βρεῖτε ἐκφράσεις πού σήμερα δέ χρησιμοποιούνται καί μέ ποιές ἔχουν ἀντικατασταθεῖ.

Ἀνδρέας Κάλβος

Στό στρατηγό Λαφαγιέτ.

Ο Γάλλος στρατηγός Λαφαγιέτ (1757-1834) πήρε ἐνεργό μέρος καὶ διακρίθηκε ἰδιάπερα τόσο στήν ἀμερικανική (1775-83) ὥσο καὶ στή γαλλική ἐπανάσταση (1789). Σ' αὐτόν λοιπόν τό γενναῖο καὶ φιλελεύθερο πολεμιστή ἀπευθύνει ὁ Κάλβος τήν ἀκόλουθη ἐπιστολή πού ἀποτελεῖ τόν πρόλογο στήν ἔκδοση τῆς πρώτης ποιητικῆς του συλλογῆς, πού τυπώθηκε τό 1824 στή Γενεύη μέ τόν τίτλο Λύρα καί περιλάμβανε 10 ώδες.

τό πώς σηκώνετε τό μπαιράκι: τό ὅτι ἐπαναστατεῖτε

‘Η έπιστολή είναι γραμμένη στά γαλλικά καί τή δίνουμε έδω σέ μετάφραση.

Τή μέρα πού διακινδυνεύατε τή ζωή σας στήν Άμερική, δέν άγωνιζόσαστε μόνο γιά τήν άνεξαρτησία τής χώρας αύτής. Οι άρχες τής δικαιοσύνης καί τής ήθικής, στίς όποιες πρέπει νά στηρίζουν τήν εύδαιμονία τους οί λαοί, ήταν έπίσης μπροστά στά μάτια σας.

Στρατηγέ, άγωνιζόμαστε γιά τήν ίδια ύπόθεση. ‘Η ήλικια σας σᾶς έμποδίζει νά δείξετε τό σπαθί σας στούς βαρβάρους, πού μᾶς καταπίεζαν τέσσερις αιώνες. Είθε όμως ή άνάμνηση τῶν πράξεών σας νά δημιουργήσει γενναία αισθήματα στήν ψυχή έκεινου πού θά μποροῦσε νά βαδίσει στά ίχνη σας.

Πολύ φτωχοί γιά νά μπορέσουμε νά συντηρήσουμε τούς στρατιώτες μας καί τά πλοϊα μας, στερημένοι από κάθε όργάνωση γιά νά στερώσουμε τήν έλευθερία μας, χωρίς όπλα γιά νά στολίσουμε τά βράχια μας, πολεμώντας μ' ἔνα έχθρο πού πάντα νικιέται καί πάντα ξαναγεννιέται, τριγυρισμένοι από παγίδες τῶν χριστιανικῶν κυβερνήσεων πού ἔγιναν σύμμαχοι μέ τούς έχθρούς τοῦ Εύαγγελίου, δεχόμενοι ὑπουργούς προσφορές προστασίας πού ό λαός μας δέ ζητάει, θά ύποκύψουμε; ‘Οχι, στρατηγέ! Ό Θεός καί ή ἀπελπισία μας, μᾶς κραταίωνουν. ‘Ενα έθνος πού όλόκληρο βλέπει τούς έχθρούς του μέ περιφρόνηση, τόν τάφο του μέ ἀδιαφορία, δέν μπορεῖ νά νικηθεῖ. ‘Η Έλλάδα, κι ἄν ἀκόμα σκεπαστεῖ μέ στάχτες καί κόκαλα, δέ θά μείνει χωρίς ἐκδικητή. ‘Η Εὐρώπη ἀγανακτισμένη θά ἀπλώσει τό χέρι της στά ἐρείπια μας κι ό ὄρκος της θά κάνει νά χλωμάσουν αύτοί πού συνομότησαν γιά τό χαμό μας.

‘Αφήνω μέ λύπη τή Γαλλία. Τό χρέος μέ καλεῖ στήν πατρίδα μου, γιά νά προσφέρω ἀκόμη μά καρδιά στά όπλα τῶν Μουσουλμάνων. Καί θά ξαναπώ στούς ξένους πού βρίσκονται ἀνάμεσά μας, πώς ήταν ἔνας ἀγώνας στήν Άμερική κι ἔνας Λαφαγιέτ γεμάτος εύλογίες από τό λαό πού μέ τόση ἀνδιλοτέλεια βοήθησε.

Έρωτήσεις

1. Γιατί ἀγωνίζονται οί ‘Ελληνες καί τί είναι ό ἀγώνας αύτός;
2. Ποιές είναι οί δυσκολίες πού ἔχει ό ἐλληνικός ἀγώνας;
3. Ἀπό πού ἀντλοῦν τή δύναμή τους οί ‘Ελληνες;
4. Πώς ἀντιλαμβάνεται τό χρέος του ό Κάλβος;

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 90.

XIV. Η παλιά ζωή

Στήν Αθήνα την παλιά ξαναγυρίζω
και ξαναβλέπω την παλιά μας έποχή¹⁴
(παλιό τραγούδι)

Torpey, 14

Γιάννης Τσαρούχης: *Σπίτια κοντά στήν όδό Πειραιῶς.*

[Οι τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ μας]

Η Κυρά τῶν Ἀμπελιῶν εἶναι μιά ποιητική σύνθεση, που γράφτηκε τό 1945. Όλο τό ἔργο ἀποτελεῖ ἐναν ὑμνο στήν Ἑλλάδα (αὐτή εἶγοι ή Κυρά τῶν Ἀμπελιῶν) καὶ στούς ἀγώνες της γιά τή λευτεριά. Τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἀπό τήν ἕκτη ἐνότητα.

600αρ

Απάνου στούς σουβάδες μένει ἀνέγγιχτος ὁ Ἰσκιος
ἀπ' τίς γενειάδες τῶν παππούδων μας
ὁ Ἰσκιος ἀπ' τίς χατζάρες καὶ τίς καραμπίνες τους
οἱ Ἰσκιοι ἀπ' τά χέρια τῶν παιδιῶν πού φτιάχναν μέ
το φῶς τοῦ λύχνου
πρόβατα, γαϊδουράκια καὶ γοργόνες, προτοῦ πέσουνε
στό στρῶμα.

"Ετσι κι οι τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ μας γίνηκαν σάν φλωροκαπνισμένα* κο-
νοστάσια –
ἐδῶ ή Μαρία κι ὁ Ἰωσῆφ κι ὁ Γιός τους κι ὁ "Άλλος, ὁ Πατέρας,
πού 'χει χοντρά μαλλιά σάν καραβόσκοινα καὶ πού κρατάει στά χέρια
του ἔνα τόπι
(ἔνα μεγάλο τόπι πού 'χει ἀπάνω του ζωγραφισμένη ὅλη τήν Πελοπόν-
νησο)
πιό πέρα ὁ Μεγαλέξαντρος, ή θεια-Παρασκευούλα κι ὁ Κολοκοτρώνης
κι Ἐσύ ἀχνοφέγγοντας, Κυρά τῶν Ἀμπελιῶν, πίσω ἀπ' τά λιόδεντρα,
πίσώ ἀπ' τά κυπαρίσσια,
σταυρός, σπαθί καὶ δόξα, ἀγνάντια σ' ὅλων τῶν ἐχθρῶν μας, μέσα κι
ἔξω, τά λεφούσια*.

Ἐρωτήσεις

- Ποιές εἰκόνες ύπαρχουν στούς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ καὶ τί ἀντιπροσωπεύει ἡ καθεμιά τους;

φλωροκαπνισμένα: ἐπιχρυσωμένα.
τό λεφούσι: τό πλήθος.

- Γιατί οι τοῖχοι παρομοιάζονται μέ «φλωροκαπνισμένα κονοστάσια»;
- Πώς παρουσιάζεται άπό τὸν ποιητή ἡ κυρά τῶν Ἀμπελιῶν; Νά σχολιάσετε τὴν εἰκόνα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ. Σύγχρονος ποιητής. Γεννήθηκε τό 1909 στή Μονεμβασιά. Ἡ ποιητική του προσφορά είναι μεγάλη σὲ ἔκταση καὶ ἀξια. Θεωρεῖται ἀπό τοὺς πιό σημαντικούς ποιητές μας. Ἡ φήμη του ξεπέρασε τὰ σύνορα τῆς πατρίδας μας καὶ τὰ ἔργα του μεταφράστηκαν σὲ πολλές ξένες γλώσσες. Ἔργα του: *Τρακτέρ, Πυραμίδες, Τό τραγούδι τῆς ἀδελφῆς μου, Τό ἐμβατήριο τοῦ ὕκεανοῦ, Δοκιμασία, Σονάτα τοῦ Σεληνόφωτος, Μαρτυρίες, Πέτρες, Ἐπαναλήψεις, Κυκλιδώμα κ.α.* Τό σύνολο τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου ἄρχισε νά ἐκδίδεται ἀπό τό 1961 σέ τόμους μέ τίτλο *Πομήματα*. Ὁ Ρίτσος μετέφρασε ἐπίσης ξένους ποιητές. *Μαγισσουστοί Μαγισσούσαι*

‘Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

‘Η ἀποσώστρα

‘Ο Παπαδιαμάντης ἔγραψε διηγήματα στήν καθαρεύουσα. Ἡ ‘Ἀποσώστρα κατεξαίρεση είναι γραμμένη στή δημοτική καὶ είναι ἔνα τυπικό δεῆγμα ἡθογραφίας.

Οτι εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος. Κατεβαίναμε τό στενό καλδερίμι, τόν κατήφορο. Ζερβά μεριά, στό κάτω σκαλοπάτι τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γιάννου τ’ Ἀγιώτη (μιά φορά ἦταν τοῦ Γιάννου τ’ Ἀγιώτη, ὅταν ὁ μακαρίτης ἐζοῦσε κι ἐμεθοῦσε ἀκόμα· τώρα δέν ἔρω πλιά τίνος είναι, γιατί πέρασαν τόσα χρόνια!) καθόταν ἡ Μορισώ τό Γαληνάκι, μέ τή ρόκα της, μέ τ’ ἀδράχτι της, μαζί μέ δύο ἄλλες, κι ἀλεθε ἡ γλώσσα της. Τή στιγμή πού περνοῦσα, ἀκουσα νά πέσει μιά παροιμία ἀπ’ τό στόμα της.

“Όλα τά συμβάντα τοῦ μικροῦ χωριοῦ, τά ὄσα γίνονταν, καὶ τά ὄσα δέν εἶχαν γίνει ἀκόμα, ἔτοι τά ἐσκόλιαζε. Δέν ἄφηνε καμιά κουβέντα, κανένα μαντάτο, κανένα «λακριντί», πού νά μήν τ’ ἀποσώσει*. Μ’ αὐ-

λακριντί: κουτσομπολιό.

ἀποσώνω: συμπληρώνω, ἀποτελειώνω.

τά, καί μέ τή ρόκα της, περνοῦσε τήν ὥρα της, κι ἔκανε νά περάσουν - 2 καί τῶν ἄλλων γυναικῶν οἱ ὥρες. Ἀλλιῶς, τί θά γινότανε σ' αὐτόν τὸν παλιόκοσμο;

Παραπονεμένη, πολύπαθη γυναίκα! Ὁ σχωρεμένος ὁ ἄντρας της πέθανε, ὁ ἀδιαφόρετος*, καί τῆς ἄφησε τρία παιδιά. Ὁ γιός της ὁ μεγάλος, ἀπό τριάντα χρόνια τώρα, εἶχε πάρει μαῦρα πέλαγα. Ἀμορος* εἶχε γίνει, καί δέν ἀκούστηκε πλιά. Ὁ ἄλλος, ὁ μικρός, ἀκουγόταν ἀκόμη κάποτε· ἡταν στὴν Ἀμερικα χρόνια, τῆς ἔγραφε πώς θά 'ρθει καί δέν ἐρχότανε. Τήν κόρη της, τὴν εἶχε καλοπαντρέψει, μά δέν εἶχε τύχη νά ζήσει· πέθανε στή γέννα καί τό παιδί ἔζησε ὥσπου ν' ἀποκτήσει τό δικαίωμα ὁ πατεριασμένος* του νά κληρονομήσει τά προικιά κι ὕστερα, στούς πέντε μῆνες, ξαναπαντρεύτηκε· αὐτός ἡτον ὁ μεγαλύτερος καημός τῆς θεια-Μορισίνας!

Γιά νά μαλακώσει ή ταλαιπωρη τόν πόνο της, ἔκαμε στήν ἀρχή νά πέσει στά θεια καί σέ ἀγαθοεργίες.

Κάμπισες φορές εἶχε κάμει κόλλυβα καί λειτουργιές γιά τούς πεθαμένους. "Υστερ" ἀπ' ὅλιγο, τά ἔφερε ὁ διάολος νά μαλώσει μέ τόν ἔνα, ἐπειτα μέ τόν ἄλλον παπά της ἐκκλησίας· τότε κι αὐτή, γιά νά μήν τούς τά χαραμίζει καί κολάζει τήν ψυχή της, ἐπαψε τίς προσφορές καί τά μνημόσυνα.

Μόνο ἐπήγαινε ἀκόμα στήν ἐκκλησιά, κι ἐκολλοῦσε κεράκια στούς 'Αγίους. "Υστερα, ἐπειδή μέμφτηκε τόν ἐπίτροπο πώς ἔκλεψε τάχα ἀπ' τό παγκάρι, ἐπαψε ν' ἀγοράζει ἀπ' τήν ἐκκλησιά κι ἐπαιρνε ἀπ' τόν μπακάλη. Ἐπειτα ὁ παπάς, ὅπου δέν τά 'χε ἀκόμα καλά μαζί της, τής είπε νά μή φέρνει νοθεμένα κεριά, μόνε νά ψωνίζει ἀπ' τό παγκάρι. Τότε κι αὐτή ἐπαψε νά κολλᾶ κεριά.

'Ωστόσο ἐπήγαινε ἀκόμα στήν ἐκκλησία. "Υστερα, ἐπειδή ἔβλεπε καμπόσες γυναικες, ὅπου αὐτή τίς εἶχε γιά κλεφτρίνες, νά ἔρχονται κοντά στό στασίδι πού ἀκουμποῦσε καί νά κάνουν μακρινούς σταυρούς καί στρωτές μετάνοιες, σκανδαλίσθηκε, καί δέν ἐπατοῦσε πλιά στήν ἐκκλησία, γιά κάμπισσον καιρό.

Τόσο κάκοτυχη πού ἔμεινε, γιά νά ἔχει μιά παρηγοριά στή μονοτονία τῆς ζωῆς της, ἀπεφάσισε νά πάρει ἔνα ψυχοπαίδι. Ήύρε, ἀλήθεια, ἔνα ὄρφανό, πού ἦτον κι ἀπό μακρινή γενιά της. Τά πήρε, τό ἀνάθρεψε, τό μεγάλωσε. Κείνο βγήκε πολύ θεληματάρικο, ἀπαιτοῦσε πάντοτε

ἀδιαφόρετος: ἀδιάφορος, ἄχρηστος.

ἄμορος: ἀόρατος, ἄφαντος.

πατεριασμένος: σκληρός πατέρας.

«τό δικό του νά γένει». Αύτή ήτον πολύ άψιθυμη*, καί δέν ἔκαναν καλό χωριό οι δυό τους. Τέλος, τό παιδί μπαρκάρησε, «πήρε τά μάτια του κι ἔφυγε», καί τό δεύτερο χρόνο ἐπνίγη μ' ἔνα καϊκι πού ἀρμένιζε. Καί πάλι ή θειά Μορισίνα ἀπέμεινεν ἔρμη καί μοναχή.

Καὶ τώρα ἐγήραζε, κι ἐδιψοῦσε γιά συντροφιά, μέσα στούς τέσσερες τοίχους τοῦ σπιτιοῦ της. Αύτήν τή φορά, τήν ὄρμήνεψαν νά μήν πάρει πατριωτάκι, μά ξένο, γιά νά μή λάβει θάρρος μαζί της. Ἐπῆρ' ἔνα κορίτσι ἀπό ξένα μέρη, ἀπ' τή στεριά τήν ἀντικρινή, φτωχό, ἔρμο καί σκοτεινό. Τό ἀνάστησε, τό πόνεσε, τό μεγάλωσε. Αύτό, σάν ἔγινε δεκαπέντε χρόνων, ἀγάπησ' ἔνα νέον κι ἔκαμε ἀρραβώνα μαζί του. «Ἡ θά μέ πάρεις ἡ θά χαθῶ».

Ἡ ψυχομάνα λύσσαξε, σκύλιασε, ἀπ' τό κακό της. Τής ἤρθεν εύθύς νά τήν πετάξει ὅξω, ἀφοῦ τήν γδύσει καί νά τήν ἀφήσει μέ τό πουκάμισο. Ἐδῶ «τά ηύρε σκούρα». Οι δικολάβοι*, δοπού δέ λεπίουν ἀπό κανένα μικρό χωριό, ὑπερασπίστηκαν τή νέα, καί τήν ἐσυμβούλεψαν νά μήν κουνηθεῖ ἀπό τό σπίτι. Ἡ θειά τό Γαληνάκι ἐπῆργε σ' ἔνα ξάδερφό της, πού ἤτον κάπως μεγάλος καί τρανός, ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ γκουβέρνου*, κι αὐτός τήν ὄρμήνεψε νά βάλει μαστόρους νά ξεσκεπάσουν τό σπίτι, γιά νά τήν ἀφήσει νά πεθάνει ἀπ' τό κρύο, κι ἀπό τό ἄλλο μέρος, νά τοῦ κάμει τό σπίτι ἀπάνω του οἰκονομικά, καθώς τό ξανάλεγε Ὁστερα ή θειά Μορισίνα. Ἀληθινά, χωρίς νά τό καλοσυλλογιστεῖ, μέ βία, ἐπῆργε καί τοῦ ἔκαμε τό ἔγγραφο τό «οἰκονομικό» κι ἔβαλε δύο μαστροχαλαστήδες μισομεθυσμένους, ἔνα κοντόγιορτο*, κι ἄρχισαν νά κατεβάζουν τά κεραμίδια...

Τότε, ἔξαφνα, τήν ἐπῆρε τό παράπονο, κόπηκε ἡ καρδιά της κι ἄρχισε νά χύνει τόσα δάκρυα ἀπ' τά μάτια της, ώς νά είχε μέσα της ὄλακερη στέρνα βουλωμένη, πού δέν είχε δουλευτεῖ ποτέ καί τώρα μόνο ἄρχισε νά ξεχειλίζει. Λοιπόν, τό μετανόησε, ἔτρεξε στόν ἔξαδερφό της καί τόν ἐπαρακάλεσε νά τής χαλάσει τό ἔγγραφο τό «οἰκονομικό». Ὁ ξάδερφος ὅμως δέν φαίνεται νά είχε πολλά ὑγρά* μέσα του· ἀρνήθηκε, σκληρύνθηκε κι είπε πώς τό σπίτι ἤτον δικό του...

Ἀφοῦ εἶδε κι ἀποεῖδε ἡ γριά Μορισίνα ὅτι καμιά δουλειά, κανένα ἔργο, ὅ,τι κι ἄν είχε καταπιαστεῖ δέν τής ἐβγήκε σέ καλό τέλος, στά

ἀψίθυμος: εύερεθιστος, δόξυθυμος.

δικολάβος: πρακτικός δικηγόρος τῶν κατώτερων δικαστηρίων (εἰρηνοδικείων, πταισματοδικείων).

γκουβέρνο: διοίκηση, κυβέρνηση.

κοντόγιορτο: μικρή γορτή.

δέν είχε πολλά ὑγρά: Δέν είχε αἰσθήματα (μεταφ.).

ύστερνά της βάλθηκε κι αὐτή ν' ἀποσώνει τίς κουβέντες; τά μαντάτα καί τίς δουλειές τῶν ἀλλωνῶν. Κι ἐπέρνας τόν καιρό της νά κρένει καί νά εξεστομίζει σκόλια* γιά κάθε τι. Ἡ μεγαλύτερη δουλειά της ἡτον νά λέει τραγουδάκια, νά βγάζει παραγκώματα* γιά τόν καθένα.

"Αμα ἔβγαινε τό πουρνό ἀπ' τήν ἐκκλησία, ἀπό τή στερνή φορά πού είχε ξαναρχίσει νά πηγαίνει, τό ἔστρων' ἐκεὶ στά σκαλοπατάκια, ὅχι μακριά ἀπ' τό σπίτι της, κι ἔπιανε λακριντί μέ τίς γειτόνισσες. Τίς καθημερινές ἔκανε καί τή ρόκα της, ἐδούλευε καί ἡ γλώσσα της, σάν νά ἔκαναν ζευγάρι τά δύο. Τίς Κυριακές, πού ἔβλεπε καί πλιότερον κόσμο (γιατί τό στερνό κατηφορικό καλδερίμι ἡτον πρώτο σοκάκι κατά τό γιαλό, δίπλα στήν πιάτσα) ἄλεθε τό διπλό ἡ γλώσσα της.

"Αν ἔβλεπε κανένα μαραγκό τοῦ ταρσανᾶ* στολισμένο μέ γαλάζια γυαλιστερή βράκα, μέ τό φέσι κατακόκκινο καί μακριά φούντα, ἔλεγε: «Κόρδα καί φούντα, καί τ' ἄσπρα*, ποῦν' τα».

"Αν ἐπερνοῦσε καμιά νιόνυμφη μέ ὀλόχρυσα κεντήματα καί ποδογύρια, πού ἡ κορμοστασιά της δέν της ἐφαίνονταν τόσο νόστιμη: «Τί τέμπλα*, τί ἀνέμη, θά πῶ; κουρμαντέλα*, νά μήν ἀβασκαθεῖ τό κορμί τησ!...».

"Αν ἡτον κοντή καί χωρίς μέση: «Τί κουβάρι εἰν' τοῦτο, μαθές; πῶς δέν τήν ἐξεδίπλωσε ἡ μάνα της;...».

"Αν ἡτον καμιά ψηλή κι ἄγαρμπη: «Δέ σᾶς φαίνεται σάν μανάλι μέ τή λαμπάδα ὑπασμένη... πού τό πάει ὁ μπάρμπ' Ἀναγνώστης μπροστά ἀπ' τόν παπά, πού θά πεῖ τό «Σοφία, ὄρθοι!»;

"Αν ἔβλεπε κανένα κορίτσι πολύ μαυριδερό: «Τήν ἐπάτησε στήν μπογιά τοῦ Ἀραμ' (παραγκώμι ἐνός βαφιά τοῦ τόπου).

"Αν ἐπερνοῦσε κανένα ψηλό ὑποκείμενο: «Νύχτωσε καί δέν πρόφτασε νά χτίσει ἄλλο μισό. Χρειάζεται σκαλωσιά νά βάλει ὁ Ἀριφός (παρατσούκλι τοῦ πρωτομάστορη, πού σκάρωνε τά καράβια).

Καμπόσων ἀνθρώπων τή ζωή καί τά πάθια τά 'παιρνε «κουτουριάρικα» καί τά 'χε σχεδόν μονοπώλιο ἡ γριά Μορισίνα.

...Μιά χρονιά, εἶναι τώρα πολύς καιρός, ὁ καινούριος δήμαρχος πού είχε γίνει στό χωριό, θέλοντας νά νεωτερίσει, ξόδεψε ὀλίγες χιλιάδες

σκόλιο (ἀρχ. σκόλιον)· ἐδῶ: σαπιρικό τραγουδάκι, πείραγμα.

παραγκώμι: παρατσούκλι.

ταρσανάς: ναυπηγείο.

ἄσπρα: χρήματα.

τέμπλα: βέργα, χοντρό ūσιο ξύλο.

ἀνέμη: ὄργανο στό όποιο περιτυλίγεται τό νήμα γιά νά κουβαριαστεῖ.

κουρμαντέλα: στειλιάρι· μτφ. ἀχαρη γυναίκα.

τοῦ Δήμου τοῦ φτωχοῦ, γιά νά κάμει, λέει, «άρτεσιανά φρέατα»*.

“Υστερ’ ἀπό ὅλιγους μῆνες τὰ ψευτοπήγαδα χάλασαν κι ἔγιναν ἄχρηστα. Ἡ θειά Μορισίνα πῆγ’ ἔνα βράδυ νά γεμίσει τό κανατάκι της σ’ ἔν’ ἀπ’ αύτά καί δένη ηὔρε νερό στάλα.

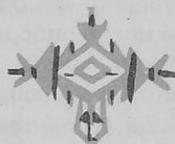
— Παλαβώσανε καί τά φτιάσανε, παλαβώσανε καί τά χαλάσανε, εἶπε.

Θαρρῶ, πώς αύτό ἥτον τό ἀπόφθεγμά της τό τελευταῖο. “Υστερ’ ἀπ’ ὅλιγο σχωρέθηκε.

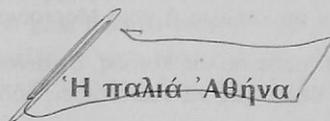
Ἐρωτήσεις

1. Ποῦ ὄφείλονται οἱ φιλονικίες καί τά καμώματα τῆς γριᾶς Μορισῶς;
2. Μέ ποιά διάθεση βλέπει ὁ συγγραφέας τίς συνήθειες τῆς ήρωιδας του;
3. Ἡ ἀπάντηση στίς δυό παρακάτω ἐρωτήσεις θά δώσει τά χαρακτηριστικά τοῦ ἡθογραφικοῦ διηγήματος: α) Ἡ γριά Μορισώ είναι μοναδική περίπτωση ἢ ἔνας ἀνθρώπινος τύπος πού μπορούμε νά συναντήσουμε καί ἄλλοι; β) Ὁ συγγραφέας ἀναλύει τό χαρακτήρα της ἢ περιγράφει μόνο τίς συνήθειές της;

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 121.

Παῦλος Νιρβάνας

Γιά τό χρονογράφημα ἔχουν δοθεῖ πολλοί ὄρισμοί, πού ὅμως διαφέρουν μεταξύ τους. Θά προσπαθήσουμε, συνοψίζοντάς τους, νά δώσουμε τά κυριότερα χαρακτηριστικά του:

ἀρτεσιανό φρέαρ: πηγάδι ὅπου τό νερό ἀνατινάσσεται μόνο του ἀς τήν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους ἡ καί ψηλότερα.

- 1) Τό χρονογράφημα είναι λογοτεχνικό είδος σέ πεζό λόγο.
- 2) Άντλει τά θέματα του κυρίων από τήν κοινωνική καί πολιτική έπικαιρότητα, γι' αύτό καί δημοσιεύεται σέ έφημερίδες καί περιοδικά.
- 3) Είναι γραμμένο σέ ύφος έλαφρό, πολλές φορές ειρωνικό, μέ κάποια διάθεση στοχασμού.
- 4) Σκοπός του είναι νά τέρψει τόν άναγνώστη καί συγχρόνως νά τόν διδάξει, νά τόν νουθετήσει.

Τό χρονογράφημα καλλιεργήθηκε πολύ στήν Έλλαδα. Σάν είδος λόγου, άνήκει, όπως πολλοί ύποστηρίζουν, καί στή δημοσιογραφία καί στή λογοτεχνία. Άπο τούς παλιότερους χρονογράφους, πού ήταν καί λογοτέχνες, άναφέρουμε τούς πιό σημαντικούς: Ι. Κονδυλάκη, Π. Νιρβάνα, Σπ. Μελά.

Στό παρακάτω χρονογράφημα ό Π. Νιρβάνας άσχολεται μ' ἔνα επίκαιρο θέμα, τή γιορτή τῆς ἀποκριᾶς πού ἔγινε στήν Αθήνα τό 1931. Ο κ. "Ασοφος είναι τό πρόσωπο πού συνήθως χρησιμοποιεῖ, γιά νά ἐκφράζει τίς σκέψεις του καί νά σχολιάζει τήν ἐπικαιρότητα.

Τί ἀστεῖοι, τί θλιβερά ἀστεῖοι, πού ήσαν ὅλοι αύτοί οί ἄνθρωποι..., εἶπε, ἀκολουθώντας τή σειρά μιᾶς ἄφωνης ὄμιλίας μέ τόν ἔαυτό του, ό κ. "Ασοφος.

Ήταν ἡ ήμερα τῆς Ἀποκριᾶς στήν Παλιά Αθήνα κι ό κ. "Ασοφος γύριζε ἀπ' τόν ταχτικό, βραδινό του περίπατο.

– Ποιοί ἄνθρωποι, διδάσκαλε;

– Άλλά οι ἄνθρωποι, παιδί μου, πού είχαν τή μακάβρια* ἐμπνευση νά πάνε νά γλεντήσουν σ' ἔνα νεκροταφεῖο, μέ τήν ἀξωση ν' ἀναστήσουν τούς νεκρούς καί νά στήσουν χορό μαζί τους. Πιό βέβηλο* γλέντι ἀπ' αύτό δέν είδα στή ζωή μου.

Δέν ήταν δύσκολο νά καταλάβει κανείς γιά ποιό γλέντι μιλοῦσε ό κ. "Ασοφος.

– Καί ὅμως, διδάσκαλε, ή παλιά Αθήνα ξανάζησε σήμερα, γιά λίγες ώρες, τήν περασμένη ζωή της, στήν Πλάκα* καί στοῦ Ψυρρή*. Μπορείτε νά τό ἀρνηθείτε αύτό; Τήν ξανάζησε μέ τήν ἀποκριά της, μέ τή γραφική της ταβέρνα, μέ τά τραγούδια της, μέ τήν γκαμήλα της, μέ τά ρόπαλά της καί μέ τόν ποιητή της τοῦ κάρου ἀκόμα. Σωστή νεκρανάσταση!

Ο κ. "Ασοφος σάλεψε λυπητερά τό ἄσπρο του κεφάλι.

μακάβριος: φρικιαστικός.

βέβηλος: ἀσεβής, ἀνόσιος.

Πλάκα, Ψυρρή: παλιές συνοικίες τῆς Αθήνας.

– Νομίζεις λοιπόν, καλό μου παιδί, πώς άρκει νά στήσεις ἔνα νεκρό ὅρθιο ἀπάνω στόν τάφο του, γιά νά τόν ἀναστήσεις; 'Ο Χριστός, ὅταν θέλησε ν' ἀναστήσει τό φίλο του τό Λάζαρο, τοῦ εἶπε: «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω!» Καί ὁ Λάζαρος βγῆκε μόνος του ἀπ' τόν τάφο καί περπάτησε. Δέν τόν ἔβγαλε κανείς. 'Αλλ' ὁ Χριστός, γιά ν' ἀναστήσει τό Λάζαρο, τοῦ ξανάδωκε τήν ψυχή του. Γιατί τίποτε στόν κόσμο αὐτό, μιά φορά πού πεθάνει, δέν μπορεῖ ν' ἀναστηθεῖ, ἄν δέν ξαναβρεῖ τή χαμένη ψυχή του. Καί ἡ παλιά Ἀθήνα δέν ξαναβρήκε τήν ψυχή της, γιατί κανένας δέν ἔχει τή δύναμη νά τής τήν ξαναδώσει. Πρός τί νά ταράζουμε λοιπόν τόν ὑπνο τῶν νεκρῶν, ὅταν δέν μποροῦμε νά τούς ἀναστήσουμε;

"Εμεινε λίγες στιγμές συλλογισμένος καί ξαναεῖπε:

– Επειτα κοιμοῦνται τόσο ὥραια κάποτε οἱ νεκροί, πού εἶναι κρίμα νά τούς ξυπνήσει κανείς. Κι ἡ φτωχιά, ἡ παλιά Ἀθήνα κοιμότανε κι αὐτή τόσο γλυκά, πρίν φτάσουν οἱ βέβηλοι! Κοιμότανε μέ τ' ὄνειρο τῆς περασμένης ζωῆς της, στά στενά ἡσυχα δρομαλάκια της, πού δέ θά ζηλέψουν ποτέ τό θόρυβο καί τή λάμψη τῆς μεγάλης, ἄψυχης λεωφόρου στούς μισογκρεμισμένους τοίχους της, πού τούς χρυσώνει ἡ πατίνα* τοῦ χρόνου· στίς βαθιές χορταριασμένες αὐλές της, πού φυτρώνει ἀπάτητο τό χορτάρι· στά σκεβρωμένα παραθυρόφυλλα τῶν ταπεινῶν της σπιτιῶν, πού εἶδαν τή γλάστρα μέ τό βασιλικό τῆς κόρης καί τό κανάτι μέ τό δροσερό νερό· καί ἀκόμα στήν παλιά, φτωχική ταβέρνα, πού μέσα στούς ὄσκιους της κάποιος γεροξαμάχος, σκυφτός ἀπάνω στό πιο ἀπόμερο τραπέζι, σάν νά ξεχάστηκε ἐκεῖ ἀπό κάποια παρέα τοῦ σαραντατέσσερα*, ἀναθυμᾶται ἀκόμα τά παλιά, σάν νά εἶναι τώρα. Ποιός ἔδωκε λοιπόν τό δικαίωμα στά βέβηλα πλήθη νά ρθουν νά ταράξουν τόν ὑπνο τῆς πεθαμένης;

– Αν ἤρθαν ὅμως, διδάσκαλε, γιά νά τήν ἀναστήσουν;

'Ο κ. Ἀσοφος σάλεψε πάλι λυπτερά τό ἀσπρό του κεφάλι.

– Νά τήν ἀναστήσουν μέ τί; Μέ μιά ξένη ψυχή; "Ἐνας νεκρός ἀνασταίνεται μονάχα μέ τή δική του ψυχή. Καί μονάχα ὁ ποιητής ἔχει τή δύναμη νά ξαναδίνει στούς νεκρούς τήν ψυχή τους. Αὐτός μονάχα μπορεῖ νά ἐπαναλάβει τό θαύμα τοῦ Ἰησοῦ. Μονάχα αὐτός μπορεῖ νά πεῖ στό Λάζαρο: «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω!» καί ὁ Λάζαρος νά βγει ἀπ' τόν τάφο του καί νά περπατήσει. "Οταν ὁ ποιητής λέει:

δεῦρο ἔξω: ἔβγα ἔξω· ἡ φράση ἀπό τό Εὐαγγέλιο.

πατίνα: μαύρο χρώμα πού παίρνουν τά ἀντικείμενα μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου.

τοῦ σαραντατέσσερα: τοῦ 1844. Ἐννοεῖ τούς ἀγώνες γιά τό Σύνταγμα.

‘Υπάρχει εἰς ἀπόκεντρον τῶν Ἀθηνῶν γωνίαν
μικρός δρομίσκος, σκιερός καὶ πλήρης μυστηρίου
χλοάζει τὸ κατώφλιον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν...*

ἀνασταίνει τὴν παλιὰ Ἀθήνα, ἀκόμα καὶ μέ την καθαρεύουσα. Δέν τήν
ἀνασταίνει ὅμως ὁ βέβηλος, πού κουβαλεῖ τὸ καρναβάλι τῶν λεωφό-
ρων στὸ μικρό, σκιερό δρομάκι τοῦ ποιητῆ, καὶ τὸ αὐθάδικο κέφι τῶν
κοκτέιλ* τοῦ κοσμικοῦ μπάρ στήν ντροπαλή ταβερνούλα τῶν ταπει-
νῶν ἀνθρώπων, πού ἔχει μοναχή της δόξα τὸ σώμα* καὶ τὸ γιοματάρι*
της. Τῆς ταράζει μονάχα τὸν ὡραῖο της ὑπνο, μέ τά βάρβαρα ψυχο-
σάββατά του.

‘Ο κ. Ἀσοφος σέ λίγο ξαναβρήκε τήν εὕθυμη διάθεσή του, ὅπως τήν
ξαναβρίσκει πάντα.

— ‘Ἄς εἶναι... εἶπε. Ἡ παλιά Ἀθήνα εἶδε ἔνα ἄσχημο ὄνειρο. Δέν πει-
ράζει. Θά ξαναβρεῖ τῇ μακάρια γαλήνη τοῦ θείου της ὑπνου. Σᾶς παρα-
καλῶ μονάχα, νά μέ ειδοποιήσετε πότε θά σαρωθεῖ τὸ τελευταῖο κομ-
φετή* καὶ τό τελευταῖο σερπαντέν* ἀπό τά χώματά της, πότε θά ξεμα-
σκαρευτοῦν οἱ ταπεινές της ταβερνούλες, πότε ἡ καινούρια Ἀθήνα θά
παύσει τέλος πάντων νά ἐνοχλεῖ τήν παλιά.

— ‘Ενδιαφέρεσθε νά τό μάθετε, διδάσκαλε;

— Πῶς νά μήν ἐνδιαφέρομαι, παιδί μου; Είμαι ό τελευταῖος πολίτης
τῆς παλιᾶς Ἀθήνας. Καί μ' ἔξορισαν οἱ βέβηλοι. Νοσταλγῶ, ἀπλούστα-
τα, νά ξαναγυρίσω στό σπίτι μου.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά εἶναι ἡ ἀντίληψη πού κατακρίνει ἐδῶ ὁ Νιρβάνας;
2. Ὁ συγγραφέας στό χρονογράφημά του χρησιμοποιεῖ τό διάλογο. Κερδίζει
ἔτσι τό χρονογράφημα καὶ γιατί;
3. Νά συγκεντρώσετε τίς μεταφορικές ἐκφράσεις πού χρησιμοποιεῖ ὁ συγγρα-
φέας καὶ νά βρείτε τίς πραγματικές του σκέψεις.
4. Μελετήστε τόν όρισμό τοῦ χρονογραφήματος, πού ύπάρχει στήν εἰσαγωγή.

‘Υπάρχει ... εἰς οἰκίαν: οἱ τρεῖς πρώτοι στίχοι τοῦ ποιήματος «Εἰς δρομίσκον
τῶν Ἀθηνῶν», τοῦ Ἀχ. Παράσχου.

κοκτέιλ (ἄγγ. λέξη): κραμα ἀπό διάφορα γλυκά ποτά.
σώσμα: ἡ τελευταῖα ποσότητα κρασιοῦ πού παίρνουμε ἀπό τό βαρέλι.
γιοματάρι: τό κρασί πού παίρνουμε ἀπό βαρέλι πού μόλις ἀνοίξαμε.
κομφετή: μικρά πολύχρωμα κομμάτια ἀπό λεπτό χαρτί.
σερπαντέν: χάρτινες ταινίες χρωματιστές (σερπαντίνες).

Τό χρονογράφημα πιού διαβάσατε άνταποκρίνεται σ' αύτό τόν όρισμό καιώς ποιού σημεῖο;

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ (1866-1937). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδη. Γεννήθηκε στή Μαριανούπολη τῆς Ρωσίας. Στήν Ἑλλάδα ἤρθε σέ ήλικια πέντε χρονών. Σπούδασε Ἰατρική στήν Ἀθήνα και ὑπηρέτησε ως γιατρός στό πολεμικό ναυτικό ώς τό 1922. Τό 1928 ἔγινε Ἀκαδημαϊκός. Ἀσχολήθηκε μέ σόλα τά εἶδη τοῦ λόγου: διήγημα, μυθιστόρημα, θέατρο, χρονογράφημα, κριτική και ποίηση. Μέ ἐπιτυχία ὅμως καλλιέργησε τό μικρό πεζογράφημα και ἰδίως τό χρονογράφημα. Τόν διακίνει ἀγάπτη γιά τόν ἀνθρωπο και ἀπαισιοδοξία. "Ἐργα του: Ἐξέδωσε πολλά βιβλία μέ χρονογραφήματα, τά διηγήματα: Τό συναξάρι τοῦ παπα-Παρθένη κι ἄλλες νησιώτικες ἴστορίες, 'Ἡ βοσκοπούλα μέ τά μαργαριτάρια καὶ ἄλλες μικρές ἴστορίες κ.ἄ.

Παῦλος Παλαιολόγος

Πρωινό Κυριακῆς στήν Κέρκυρα

Μέ τό χρονογράφημά του ὁ Π. Παλαιολόγος δίνει εἰκόνες ἀπό τή Κέρκυρα τοῦ 1951. Μέ τή λεπτή του εἰρωνεία, μέ τόν κοφτό και μικροπερίοδο λόγο του, προσπαθεῖ ἐπίσης νά συλλάβει, σπηριγμένος περισσότερο στ' ἀπομεινάρια, ἀψυχα κι ἔμψυχα, τοῦ παλιοῦ καιροῦ, τήν ἀτμόσφαιρα τῆς παλιᾶς τῆς ζωῆς και νά ἐκφράσει τίς σκέψεις του.

Από τό παράθυρο τοῦ ξενοδοχείου μου ζῶ τό κυριακάτικο πρωινό τῆς Κέρκυρας. Δέ διαλέξατε μόνος τήν ὥρα τῆς ἀφυπνίσεως. Θά σᾶς ἀφύπνιζαν τά πνευστά τῆς φιλαρμονικῆς, πού ἐτομάζονται γιά τή βραδινή τους συναυλία. Θά σᾶς θύμιζαν ἀκόμα τό πρωινό καθήκον σας ἀπέναντι τῶν οὐρανῶν οί καμπάνες τοῦ 'Ἄγιου*. Τούς πρόλαβαν ὅμως ὅλους οί σάλπιγγες τοῦ στρατοῦ. Πήγαν νά τόν ἐγκαταστήσουν στό βενετσιάνικο φρούριο, φάτσα* στά σπίτια και τά ξενοδοχεῖα τῆς Σπιανάδας, γιά νά ξυπνοῦν ἀπό τίς ἔξι τό πρωί μέ ἐγερτήρια και γυμνάσια τούς παραθεριστές και τούς κατοίκους. Γυμνάσια στήν Πλατεία Συντάγ-

τοῦ 'Ἄγιου: ἐνν. τοῦ 'Άγιου Σπυρίδωνος.
φάτσα: ἀπέναντι ἀκριβῶς (ἐπίρρ.)

ματος*... Και διανύουμε έτος Τουρισμοῦ και Ἀποδήμου!

"Αν εἴχαμε, τουλάχιστο, κατακλιθεί στήν ώρα μας... Θεέ μου, πόσο ξενυχτά ή Κέρκυρα!

Στό χορό τοῦ «Φοίνικα» σᾶς βρῆκαν οἱ πρῶτες πρωινές ώρες τῆς Κυριακῆς.

—'Από τώρα γιά ύπνο; ἀπορεῖ ή ύποχρεωτική συντροφιά τῶν Κερκυρίων.

Καί σᾶς όδηγοῦν κάτω ἀπό τ' ἀσήμια τοῦ φεγγαριοῦ στά κρηπιδώματα* τῆς Γαρίτσας*, ὅπου αὐτόματα καὶ ἀπροσδόκητα οἱ σύντροφοι τῆς βραδιᾶς, γυμνοί ἀπό ὄργανα ὡς τῇ στιγμῇ ἐκείνη, βρίσκονται μέ κιθάρες ἀκουμπισμένες στὸ στήθος. Χωρίζονται μονομάς σὲ πρίμα σεκόντα* καὶ σᾶς τραγουδοῦν σότο βότσε* τὴν ἄρια* τοῦ Ἐρνάνη.

'Ἐν ἥχοις σάλπιγγος, ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις*, ἀφήνετε τό κρεβάτι τοῦ ξενοδοχείου σας. Κουρασμένο ἀπό τήν πολυκαρία κι αύτό. Τό πιό παλιό ξενοδοχεῖο τῆς Κέρκυρας ὁ «Ἄγιος Γεώργιος». Καί τό πιό σίκ* στόν καιρό του. Τότε πού ἐκτεινόταν σέ τριπλάσιο χῶρο ἀπό τό σημερινό καὶ δεχόταν ἐστεμένους* καὶ εὐγενεῖς. Τά σμόκιν* καὶ οἱ ἔξωμες* στίς αἴθουσάे�ς του. Κρύσταλλα καὶ ἀσημικά στά τραπέζια του. Τώρα, ἀπό τά παλιά κλέη* δέν ἀπόμεινε παρά ὁ βενετσιάνικος καθρέφτης τοῦ τοίχου, ἔνα πιάνο γιά ν' ἀναδίδει τούς ἥχους τῶν περασμένων καὶ τό πατίνι* ἐκείνο τῆς ἀρχοντιᾶς, διάχυτης σ' ὅλη τήν Κέρκυρα. Κάτω ἀπό τά παράθυρα ἀπλώνεται ἡ Σπιανάδα μέ τά τόξα – τά «βόλτα» της.

Σᾶς εἶναι εὔκολο σήμερα, ἀνθρωποι πληβεῖοι*, νά περνᾶτε κάτω ἀπό

Πλατεία Συντάγματος: εἰρωνικά.

κρηπίδωμα: πέτρινος τοίχος στήν παραλία.

Γαρίτσα: ἀκρινή συνοικία καὶ παραλιακή λεωφόρος τῆς Κέρκυρας.

σέ πρίμα σεκόντα: σέ πρῶτες δεύτερες φωνές.

σότο βότσε (ιταλ. λέξεις): μέ χαμηλή φωνή.

ἄρια: αύτοτελές μουσικό κομμάτι μελοδράματος, πού τραγουδάει ἔνας μονάχα τραγουδιστής.

ἄρια τοῦ Ἐρνάνη: ἄρια πού τραγουδᾶ ὁ Ἐρνάνης, κεντρικό πρόσωπο τοῦ μελοδράματος τοῦ Βέρντι «Ἐρνάνης».

ἐν ἥχοις σάλπιγγος, ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις: Ψαλμός 150,4.

τό πιό σίκ: τό πιό κομψό, τό πιό καθώς πρέπει.

ἐστεμένοι: βασιλιάδες.

σμόκιν (ἀγγλ. λ.): ἐπίσημη ἀντρική ἐνδυμασία.

ἔξωμες, δῆλ. τουαλέτες: φορέματα πού ἀφήνουν ἔξω τούς ὀμούς.

κλέη: δόξες (ἐνικός τό κλέος).

πατίνι: ἔδω τό χρώμα πού παίρνουν τά παλιά κτίρια (πατίνα).

πληβεῖος: αύτός πού ἀνήκει σέ κατώτερη κοινωνική τάξη. Ἐδῶ: ἀνθρωποι πληβεῖοι: ὀνθρωποι κοινοί.

τά βόλτα μέ τά χέρια στίς τσέπες, μέ τά κοντομάνικα καί μέ τήν ξεγνοιασιά τῆς ἐποχῆς. 'Υπήρξαν ὅμως χρόνια, όχι πολύ μακρινά, πού θά περνούσατε ἀπό μεγάλη ἀπόσταση καί θ' ἀτενίζατε μέ εὐλάβεια καί δέος τό ἀρχοντολόι, μέ τις ζακέτες, τίς μακριές φοῦστες καί τά ἡμίψηλα. Ήταν ἡ ἐποχή πού ἡ κοντέσσα διέσχιζε τά βόλτα κρατώντας μέ τό ἔνα χέρι τήν οὐρά τῆς φούστας της καί ἀκουμπώντας στή χρυσή λαβή τοῦ μπαστουνιοῦ της μέ τό ἄλλο. Κάθε οἰκογένεια εύγενοῦς εἶχε τό τραπεζάκι της κάτω ἀπό ὁρισμένο τόξο, ὅπως εἶχε τή λότζα* της στό θέατρο. Χειροφιλήματα καί ύποκλίσεις. Σέ τρεῖς χρόνους ἀναστκώνονταν τά μιραμπό[†] γιά τό χαιρετισμό. Ἀπό τά γιότ, πού ἤταν ἀραγμένα στήν Κοντραφόσα*, μπροστά στό Παλάτι, ἔβγαιναν οἱ λόρδοι, γιά νά πάρουν μέρος στήν κοσμική ζωή τῆς πόλεως. Μέ τίς βεντάγιες τους οἱ κοντέσσες. 'Η πρεμιέρα τῆς ἵταλικής ὥπερας, πού εἶχε συγκεντρώσει τήν προτεραία^{*} τούς εύγενεῖς στό θέατρο τους, ἐθέρμαινε τή συζήτηση. Ἐκτός ἄν ύπηρχε θέμα περισσότερο ἐνδιαφέρον, ὅπως τό συνταρακτικό γεγονός, ὅτι γνωστός βαρονέτος, ὁ Σπυρέτος, ναυαγισμένος οἰκονομικά, δέχτηκε – ἄκουσον! ἄκουσον! – νά διοριστεῖ σέ Τράπεζα. Πόβερο βαρονέτο!^{*} Τίποτα πιά δέν μπορεῖ νά ξεπλύνει τήν ντροπή σου. Πᾶν ἔργον ὅνειδος*. Ἀκόμα καί ἡ ἐπιστήμη. Σπούδαζαν στό ἑξωτερικό τά παιδιά τῶν ἀρχόντων. Τόσο σπάνια ὅμως ἀσκοῦσαν ἐπάγγελμα...

Τούς καιρούς ἐκείνους ἀναπολοῦν ἄραγε τά τρία φαντάσματα πού βλέπω νά κινοῦνται σάν σκιές ἀπό τό παράθυρο τοῦ ξενοδοχείου μου; Πρέπει νά τελείωσε ἡ λειτουργία στό ναό τοῦ Ἅγιου, γιά νά 'ρθουν οἱ τρεῖς ἀποστεωμένες δέσποινες νά πάρουν τήν τσιτσιμπίρα^{*} τους στά βόλτα τῆς πλατείας. Πῶς τό καταδέχτηκαν! Ἀνυμέναιες^{*} φαίνονται καί οἱ τρεῖς. Κατάλοιπα τοῦ περασμένου αἰώνα. Τό 1900 θά ύπηρξε ἡ περίοδος τῆς ἀκμῆς τους. Πολύ ἡλικιωμένες, πολύ ψηλές, πολύ στεγνές, πολύ ἀξιοσέβαστες. Βυθισμένες στά μαῦρα. Βαρύ πένθος γιά τούς νε-

λότζα: θεωρεῖο θεάτρου.

μιραμπό: εἶδος καπέλου.

Κοντραφόσα: 'Η τάφρος τοῦ φρουρίου τῆς Κέρκυρας.

προτεραία, δῆλ. ἡμέρα: προηγούμενη μέρα.

πόβερο βαρονέτο: (ιταλ. λ.) φτωχέ βαρονέτο.

Πᾶν ἔργον ὅνειδος: κάθε δουλειά είναι ντροπή, (εἰρωνικά) ἐδώ παραποιεῖ τό γνωμικό τοῦ Ἅσιοδου: 'Η δουλειά δέν είναι ντροπή, ντροπή είναι τό νά μή δουλεύεις.

τσιτσιμπίρα: ἀναψυκτικό.

ἀνυμέναιος: ἀνύπαντρος.

κρούς καιρούς. Τό μαῦρο ώς τό πηγούνι, τό μαῦρο ώς τόν ἀστράγαλο, τό μαῦρο ώς τόν καρπό τών χεριῶν. Μεγάλα μαύρα καπέλα στεγάζουν τήν ἀρχοντιά τους. Μακρόμισχα ὁμπρελίνα*, γιάν' ἀκουμποῦν μέν νωχέλεια* τίς γαντωμένες παλάμες τους. Σιωπηλές παρακολούθουν τά πλήθη τών κυριακάτικων πληβείων, πού περνοῦν ἀδιαφοροί ἀπό μπροστά τους. Μιά συντροφιά δημοσίων ύπαλληλων πήγε καί κάθισε ἀνευλαβέστατα στό διπλανό τους τραπεζάκι, γιά νά ρουφᾶ μέ πάταγο ἔξοργιστικό τόν καφέ της καί νά συζητεῖ θορυβωδῶς γιά τήν ἀπεργία τους. Πάνω στήν ώρα καί ὁ εὐγενῆς. Μέ τή λευκή σφήνα*, μέ σκούρα ροῦχα, μέ τό βραδύ βῆμα τοῦ ἄρχοντα. Τό παρελθόν ἐν κινήσει. Ἰλαρύνονται οι μορφές τών τριῶν κυριῶν στή θέα του. Ἐπιτέλους, μιά ἀδελφή ψυχῆ! Συγκρατημένη ὅμως ἡ ἀριστοκρατία δέν ἐπιτρέπει ξεσπάσματα στούς ἐνθουσιασμούς της. Σέ ἀπόσταση σταματᾶ καί ύποκλίνεται ὁ πρεσβύτης. Δέ θά πλησιάσει, παρά ὅταν οι ἀρχαῖες κόρες, ἡ μιά μετά τήν ἄλλη, τοῦ τείνουν τά χέρια. Βιρτουόζος* τοῦ χειροφιλήματος, σκύβει σέ ἀσπασμό. Μιά μικρή παράσταση. Παιζουν τούς παλιούς καιρούς. Καί νά μή βρίσκεται πρόχειρος κανείς ὄπερατέρ*, γιά νά τούς διασώσει...

Ἐρωτήσεις

1. Νά χωρίσετε τό κείμενο σέ ἐνότητες κι ἀφοῦ τίς μελετήσετε ν' ἀπαντήσετε στά παρακάτω ἐρωτήματα. α) Σέ ποιές ἐνότητες δίνει εἰκόνες τής σύγχρονης Κέρκυρας καί πῶς τήν παρουσιάζει. β) Σέ ποιές δίνει εἰκόνες τής παλιᾶς Κέρκυρας.
2. Ἐχει τό κείμενο τά βασικά χαρακτηριστικά τοῦ χρονογραφήματος; Νά δικαιολόγησετε τήν ἀπάντησή σας (κοίταξε καί τήν εισαγωγή στό κείμενο τοῦ Π. Νιρβάνα: Ἡ παλιά Ἀθήνα).
3. Σέ ποιές περιπτώσεις ὁ συγγραφέας καταφεύγει στήν εἰρωνεία; Νά σημειώσετε τά σχετικά χωρία.

ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ. Γεννήθηκε τό 1895 στήν Κωνσταντινούπολη. Ἀσχολήθηκε μέ τή δημοσιογραφία καί ἦταν κατά καιρούς συντάκτης πολλῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Ἐκτός ἀπό τό χρονογράφημα, στό ὅποιο κυρίως διακρίθηκε, ἔγραψε θεατρικά ἔργα καί ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις.

μακρόμισχα ὁμπρελίνα: ὁμπρέλες μέ μακρούλες λαβές.

νωχέλεια: ὄκνηριά, νωθρότητα.

σφήνα: ἐννοεῖ πιθανόν τό μούσι.

ἱλαρύνομαι: γίνομαι χαρωπός.

βιρτουόζος: δεξιοτέχνης.

όπερατέρ: φωτογράφος.

Τό παραστράτημα τοῦ Προέδρου

*Oι ἄγγελοι ἔχουν μονάχα ἀρετές καὶ οἱ διάβολοι ἐλαπτώματα καὶ κακί-
ες. Οἱ ἄνθρωποι δέν εἶναι πλασμένοι οὕτε μόνο μέ προτερήματα οὕτε
μόνο μέ ἐλαπτώματα. Ὁ δικαστής Ζαμπουνίδης π.χ., ἐνῶ εἶναι ἄξιος
καὶ τίμιος «λειτουργός τῆς Θέμιδος», ἔχει κι αὐτός σάν ἄνθρωπος τό
ἐλάπτωμά του, γύρω ἀπό τὸ ὅποιο ὁ συγγραφέας πλέκει τό παρα-
κάτω χιουμοριστικό διήγημα.*

Κάθε ἄνθρωπος ἔχει τή δίαιτα* του. Εἶχε κι ὁ δικαστής Ζαμπουνίδης τή δική του δίαιτα. Ἡταν ύβριστής. Ἔβριζε τούς μάρτυρες... ἔβριζε τόν κατηγορούμενο, κι ὅταν τό ἀκροατήριο είχε τίς γνωστές ἑκεῖνες κινήσεις κοπαδιοῦ ἀπό γίδια πού ἀλληλοσπρώχνονται κι ἔκανε τό κιγκλίδωμα νά τρίζει, ὁ προεδρεύων δικαστής ἔβριζε καὶ τό ἀκροατήριο.

— Βρέ ζῶα! Γιά στάνη τό πήρατε δῶ; Θά διατάξω νά κενωθεῖ ἡ αἴθουσα. Κλητήρ! Τέτοιο τετράποδο πού εἰσαι, αὐτά θά γίνονται!

Ποτέ δέν τιμωρήθηκε γιά τή γλώσσα του. Ἡταν δικαστής ἀπ' τούς λίγους στήν ἐντιμότητα καὶ στήν ἀξία. Εἶχε λοιπόν καὶ τό κράτος τή λογική του. Πίστευε πώς ἄν κόψει τό φυσικό ἐλάπτωμα σ' ἔναν καλό δικαστή, θά τοῦ χαλάσει καὶ τά προτερήματα. Οἱ ἄνθρωποι δέν ἀκρωτηριάζονται. Κι ἐδῶ τουλάχιστον ἡ θεωρία ἥταν σωστή, ἐπειδή πραγματικά, χωρίς τό ύβρεολόγιο του, ὁ δικαστής μας οὕτε τή συνείδησή του μποροῦσε νά κρατήσει ἄψογη, οὕτε τήν κρίση του κοφτερή καθώς ἥταν.

“Οταν οἱ πολιτευόμενοι μιᾶς ἐπαρχίας παραπονέθηκαν κάποτε στόν προϊστάμενο τῆς Δικαιοσύνης καὶ ζήτησαν νά ἐπιβάλει στό δικαστή νά είναι εύγενης, τουλάχιστον ὅταν προεδρεύει, ἐκείνος τούς ἀπάντησε:

— Θέλετε νά τοῦ χαλάσετε τή δίαιτα, γιά νά βγάζει στραβές·ἀποφάσεις;

“Οσο γιά τόν ἵδιο τό δικαστή, αὐτός θά 'βρισκε λογικότερο νά τοῦ κάμουν ἐγχείρηση, γιά νά τοῦ διορθώσουν τό ρόζο τῆς μύτης του λόγου χάριν ἢ ἄλλο φυσικό ἐλάπτωμα, παρά ἑκείνο, ὅπου ἀναγνώριζε τή βούληση τῆς φύσεως ἀκόμα καὶ τή σοφία της! Ἐπίστευε πώς ἐπίτηδες

Δίαιτα: ἐδῶ τρόπος ζωῆς.

ή φύση τόν ἔκανε ύπθιοτή, για νά τόν ἀνακουφίζει καί νά τόν κρατεῖ ισορροπημένον. «Ἐκείνος πού ἀνακατώνεται μέ ανθρώπους – ἐλεγε – καί δέν τούς βρίζει, εἶναι βόιδι τῆς ὑπομονῆς πού μασᾶ τό χόρτο του (ἡταν ὁ λίβελος* του για τόν Ἐπίκτητο καί τή στωϊκή φιλοσοφία*). "Ἐρχονται στιγμές πού κι ἐγώ δέν τούς λέω οὕτε τά μισά ἀπ' ὅσα πρέπει νά πῶ! μάλιστα! εἴμαι κι ἐγώ..." – ἔβρισε καί τόν ἔαυτό του, ὥχι βέβαια γιά μιά φορά. "Οσο συλλογιζόταν πόσο ριζωμένο τοῦ ἦταν τό ἀγιάτρευτο ἐλάττωμά του, πίστευε πώς κάθε ἄλλη θεωρία τοῦ κόσμου ἀπ' αὐτή πού είχε, θά ἦταν ἀνόητη καί μιά φορά πού πήγαινε περίπατο μέ φίλο του συνάδελφο κι ἄκουσε ἀπ' αὐτόν τή φιλική συμβουλή νά μετριάσει λίγο τό ύβρεολόγιο, ἐπειδή τελευταῖα ἔγινε ζήτημα στόν Ἀρειο Πάγο, ὁ δικαστής σήκωσε τό μπαστούνι του καί τοῦ 'δειξε ἔνα γάιδαρο πού ἔβοσκε:

- Τόν βλέπεις;
- Τόν βλέπω.

Είναι τό χρησιμότερο τετράποδο ἀπ' ὅσα ξέρω, ἐπειδή, μαζί μέ τά βαριά πράματα, τοῦ φορτώνουμε τίς ἀνθρώπινες ἀναισχυντίες καί τίς βαστᾶ μέ ὑπονομή, ὅπως κάθε ἄλλο φόρτωμα. Μόλις τόν ὄνομάσεις, περιγράφεις ἔνα σωρό ἀνθρώπινες ἰδιότητες πού αὐτός θά ἦταν ντροπιασμένος, ἄν τίς είχε – μολαταῦτα, τίς παίρνει ἀπάνω του. Τό ὄνομά του είναι μιά λύση. Καί μοῦ λέεις νά τήν ἀφήσω! Μά τότε τί θά πῶ, ἀμά ἔρθουν μπροστά μου οί...

Καί ξαναβλέποντας μέσα στό νοῦ του τά ἡθικά ὑποκείμενα πού περνοῦν ἀπ' τό δικαστήριο καί τά ὅσα φτιάνουν οἱ ἀνθρωποι, γιά νά κυνηγήσουν τούς ὁμοίους των, ἔνιωσε πάλι ν' ἀνεβαίνει μέσα του τό ύβρεολόγιο του, δῶρο σκοτεινό καί θαυμάσιο τῆς φύσεως, πού ἀπ' αὐτό, ἀλίμονο! ἐλάχιστο ἐρχόταν στήν ἐπιφάνεια, ἐπειδή τό ἄλλο γύριζε πάλι στά βάθη τῆς συνείδησής του καί τό 'χανε. Δέν ἔβρισκε τίς λέξεις πού ἥθελε... καί τίς κυνηγοῦσε ἀγανακτισμένος... κι ἄν δέν τόν βοηθοῦσε ό γάιδαρος, ἔμενε συχνά μουγκάς. Τά παράπονα γιά τήν κατάσταση αὐτή ἔφταναν βροχή στό κέντρο. "Ἐβραζαν οἱ διαδόσεις. "Ἐλεγαν κάθε τόσο πώς καλείται σέ ἀπολογία καί πώς τόν στέλνουν σε μιά τρομερή ἐπαρχία μ' ἔνα μοναδικό καφενετο γεμάτο καπνούς, πού ὅσοι παίζουν κοντσίνα ἐκεī μέσα, κατεβάζουν τό τραπουλόχαρτο χτυ-

λίβελος: βιβλίο ḥ ἄρθρο ḥ λόγος μέ πολεμικό, ύπθιοτικό ḥ συκοφαντικό χαρακτήρα ἐναντίον κάποιου.

στωϊκή φιλοσοφία: ḥ φιλοσοφική θεωρία πού διδάσκει τήν ύπομονή, τήν ἀπάθεια καί τήν ψυχική ἀταραξία. 'Ο Ἐπίκτητος ἦταν στωϊκός φιλόσοφος.

πώντας τά δάχτυλά τους στό τραπέζι σάν ρόπαλο. Αύτά ἔλεγαν. Μα τό
άποτέλεσμα ἦταν νά προσθέτει ό δικαστής στούς χαρακτηρισμούς του
τό σκαντζόχερο, τούς βαθράκους, τήν γκαμήλα, τό χοίρο κι ἄλλες
προσωπικότητες τής ζωολογίας.

Ἐπιτέλους, ἡρθε μιά μέρα πού ό δικαστής παρουσιάστηκε στήν
προεδρική ἔδρα τοῦ πλημμελειοδικείου* εύγενής. Ἁταν ἐντελῶς
μεταμορφωμένος, ὅλος ἀβρότητα κινέζικη, καί μιλοῦσε μέ θαυμα-
στούς ἐλιγμούς σέ ψευδομάρτυρες, σέ στρεψόδικους*, ἀπ' τό φόβο
μήπως ἀγγίξει τήν εὐαισθησία τους. Θαῦμα! Τό ἀκροατήριο δέν πί-
στευε στ' αὐτιά του... Κανένας δέν ἔνιωθε πῶς ό προεδρος ἔβγαλε
καινούριο πετσί. Καμιά ἐπίπληξη; Κανένα πρόστιμο; Τόν ἀπείλησαν
ἴσως μέ τό Καρπενήσι; "Οχι.

Χωρίς νά τό κάμει κανένας ἐπίτηδες, ἔτσι, μέ τόν ἀνεξήγητο τρόπο
πού γίνονται οί διαδόσεις, ἀκούστηκε πώς ἡρθε στήν πρωτεύουσα
ἔνας διάστημος Ἀγγλος, γιά νά μελετήσει τά ἐλληνικά δικαστήρια, καί
πώς είναι, λέει, τώρα δά, παρών στή συνεδρίαστ, ἀνακατεμένος μέσα
στό ἀκροατήριο, ἴγκογνιτο*, γιά νά πιάσει τό σφυγμό τοῦ λαοῦ καί τοῦ
κράτους. Αύτό ἔφερε τόν πρόεδρο στή σκληρή αὐτοθυσία νά δικάσει
χωρίς νά βρίσει. "Ἄς μή φανει παράδοξο! Είχε γίνει τό '97*. Ἡ Ἑλλάς
ἔμενε μετανοημένη καί κακομοιριασμένη. Πίστεψε λοιπόν πώς ή σωτη-
ρία της ἦταν ν' ἀποχήσει τήν ύπόληψη τών ένων. Αύτή ή ιδέα τής
ἔγινε παραλήρημα. Ὁ τελευταῖος ξένος παραγγελιοδόχος πού περ-
νοῦσε ἀπ' ἐδῶ, γιά νά διαδώσει κουβαρίστρες ἡ καταπότια, μᾶς φαινό-
ταν κριτής τοῦ ἐλληνισμοῦ, καί γενικά ἦταν ή τρομάρα μήπως κάνομε
κακή φιγούρια μπροστά του. Ὁ πανικός πήρε στό ποτάμι του καί τό
φυσικό ἐλάττωμα τοῦ προέδρου! Ἡ διάδοση, πώς ἡρθε Ἀγγλος μελε-
τητής τών δικαστηρίων, βρήκε τόν πρόεδρο ἀπάνω στήν ἔδρα χωρίς νά
προφτάσει νά τήν ἐξακριβώσει – καί ὡ. τοῦ θαύματος! – κοιτάζοντας
στό ἀκροατήριο, εἶδε στό βάθος νά καθεται ἔνας μεγαλόσχημος κι
ἐπιβλητικός ἄνθρωπος μέ ἄψογες χιονάτες φαβορίτες, γαλανά μάτια κι

Πλημμελειοδικείο: Δικαστήριο (μονομελές ή τριμελές) πού δικάζει τά πλημμε-
λήματα (κλοπές, ἀπάτες κτλ.).

στρεψόδικος: αὐτός πού διαστρέφει τό δίκαιο παρουσιάζοντας γιά δίκιο τό
ἄδικο.

ἴγκογνιτο καί ἴνκογκνιτο: Ἰταλ. λέξη καί διεθνής όρος πού σημαίνει κρυφά,
μυστικά.

Τό '97: ὁ ἄτυχος ἐλληνοτουρκικός πόλεμος τοῦ 1897.

έναν άπιθανο λαιμοδέτη, πού έμοιαζε πολύ τοῦ Σαλισβουρῆ^{*}. Κοίταξε τό δικαστήριο σάν νά τό δικάζει. Αύτός είναι! Ἀμέσως ό πρόεδρος ξεντύθηκε – μέ τί μαρτύριο! – τόν έαυτό του, καί μ' ένα ἐλαφρό φτερούγισμα στούς κήπους τῆς κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς τρύγησε τίς πιό σπάνιες μαργαρίτες, γιά νά τίς προσφέρει σέ ζωοκλέφτες, ψευδομάρτυρες, κουτσαβάκηδες^{*} κι ἄλλα τέτοια ύποκειμενα.

– Θά ήθελα πολύ νά μάθω, μάρτυς, έάν ύμεταις ἡκούσατε ὅντως τόν παθόντα νά ξεστομίζει τήν ἀνάρμοστον ἐκείνην φράσιν διά τόν κατηγορούμενον, πρίν αὐτός ἐπιτεθεῖ... Κλητήρ! Θά παρακαλέσω, νά γίνει στό ἀκροατήριον ὄλιγη ἡσυχία. "Ἄς παύσουν, παρακαλῶ, οἱ φιλιθυρισμοί. Ἐντείνατε, σᾶς παρακαλῶ, τήν προσοχή σας, κύριε μάρτυς. Ἐπιτρέψατέ μοι, κύριε συνήγορε, – θά διευκρινίσω πρόπαντός αὐτό τό σημεῖον. Ἐλέγατε λοιπόν, μάρτυς..."

Τήν πρωτάκουστη αὐτή μουσική τή συνόδευαν κάπου κάπου οἱ ἀβρές νότες τοῦ κουδουνιοῦ, πού ό πρόεδρος δέν τό τράνταζε σήμερα ὥπως πάντοτε, ἀλλά, κουνώντας το ἐλαφρά μέ τά δυό σχεδόν δάχτυλα, τό είχε κάμει, ἀπό βραχνή ὄργισμένη καμπάνα, κουδουνάκι γιά ποιμενικό εἰδύλλιο. Ὁ πρόεδρος μαρτύρησε καταπίνοντας τόν έαυτό του! "Ἔτοι ἔβγαλε πέρα τρεῖς ύποθέσεις. "Οταν ὅμως, ἀνοίγοντας τόν τέταρτο φάκελο, κάλεσε τούς μάρτυρες καί διάβασε τό πρώτο ὄνομα: « Ἀναστάσιος Περλορέτος! », ἔξαφνα ό Ἀγγλος μέ τίς ἀσπρες φαβορίτες προχώρησε μ' ὥλη τή μεγαλοπρέπεια τοῦ ἔθνους του καί ἥρθε μπροστά στό δικαστήριο λέγοντας:

- Παρών!
- Περλορέτος Ἀναστάσιος! Ξαναφώναξε ό πρόεδρος ψάχνοντας μέ τό μάτι στό ἀκροατήριο.
- Παρών, κύριε πρόεδρε, Ξανάπε ό Ἀγγλος.
- Τί! Είσαι σύ; Ὁ Ἀναστάσιος Περλορέτος;
- Μάλιστα.
- Πῶς; Τί δουλειά κάνεις;
- Υαλοπώλης.
- Από ποῦ;
- Από τούς Παξούς.

Στήν ἀποκάλυψη τῆς ἀπάτης, πού γι' αὐτή δέν ἔφταιγε βέβαια ό ἀνύποπτος Ἐπτανήσιος, ἐπειδή δέ διατηρούσε ἐπίτηδες τίς θαυμάσιες

Σαλισβουρῆς: πρόκειται γιά τό διάσημο Ἀγγλο πολιτικό Σώλσμπερυ (1830 - 1903).

κουτσαβάκηδες: ψευτοπαλικαράδες τῆς ἐποχῆς, πού δημιουργούσαν συνεχῶς καυγάδες.

φαβορίτες του, για νά παιξει κάποτε τόν "Άγγλο, μά έφταιγεν ό νικημένος κι αοπλος λαός, πού δημιουργοῦσε διαρκώς φαντάσματα ξένων, τινάχτηκε ό προέδρος και χούφτωσε μηχανικά τό κουδούνι:

— Βρέ! φώναξεν άγριεμένος.

Μανία τόν επιασε τότε νά βρίσει όλους τούς Εύρωπαίους, τή δύναμή τους και τόν πολιτισμό τους. Θύελλα από βρισιές άνεβηκε στή γλώσσα του. Μά δέν τίς είπε. Δέν τίς έβρισκε! Άναθεμά τες! Έρχονται σάν κοπάδι, σπρώχνονται, για νά μποϊν και χάνονται, μόλις θελήσεις νά τίς πεῖς! Πρόφερε κάτι άρχικά σύμφωνα, μά εύτυχως τό άγαθό τετράποδο απ' τά λιβάδια, σάν νά 'νιωσε τή σκάση του τοῦ 'στειλε άμεσως τ' ονομά του και τόν άνακούφισε.

— Μιά ώρα, φώναξε στό σαστισμένο μάρτυρα, μ' έχεις έδω και κάνω τό μαρκήσιο..., γαϊδούρι!

Μόλις είπε τήν τελευταία λέξη ξαναβρήκε τό χαμένο έαυτό του κι έξακολούθησε νά δικάζει. Ήταν ή πρώτη κι ή τελειωτική φορά πού ό προέδρος παραστράτησε.

Έρωτήσεις

1. Τό διήγημα έχει γιά κέντρο έναν τύπο. Ποιά είναι τά χαρακτηριστικά του;
2. Πώς άντιδρούν οι άλλοι στό έλάττωμα τοῦ προέδρου και πῶς άντιδρά ό ίδιος;
3. Ποιό ήταν τό παραστράτημα τοῦ προέδρου; Πρόκειται στ' άλγηθεια γιά παραστράτημα; Τί τόν έκανε νά παραστρατήσει; Πῶς συμπεριφέρεται κατά τό «παραστράτημά» του;
4. Γιατί αύτή ή φροντίδα γιά τή γνώμη τῶν ξένων; Τί δείχνει αύτό;
5. Τό διήγημα έχει χιουμοριστικό χαρακτήρα. Νά βρείτε τά κωμικά του στοιχεῖα.

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 52.

Κωστής Παλαμᾶς

"Οσο περνᾶν τά χρόνια μου

Ό Παλαμᾶς έγραψε τό ποίημα τό 1909, όταν ήταν πενήντα χρονών. Θυμάται μέ τή νοσταλγία τοῦ ώριμου άνθρωπου χαρούμενες σπιγμές από τήν παιδική ήλικιά.

Οσο περνάν τά χρόνια μου
κι όσο περνώ μέ κείνα
τόσο γλυκά τριγύρω μου
μοσκοβολάν τά κρίνα
τών πρωτινών άπριληδων...
Τά παιδιακίσια χρόνια
μοῦ κελαηδοῦν, άηδόνια
σέ νύχτες καὶ σ' ἐρμιές,

Καλῶς τα τά χριστόφωμα
καλῶς τόν Αι-Βασίλη!
Παιδάκια μέ τά κάλαντα
στά λυγερόηχα* χείλη·
σάν μυστικό* ξημέρωμα
τοῦ λιβανιοῦ οἱ ἀχνάδες.
Ἀνάψαν οἱ λαμπάδες,
κι ἀστράψαν οἱ ἐκκλησιές.

Καλῶς τα τά σπιτιάτικα
μεθυστικά γιορτάσια!
Στά μάτια τοῦ μισόκοπου*
μαγιάτικα κεράσια
ροδίζουν καὶ σταλάζουνε
δροσιά καὶ γλύκα· ὥ! πόσο!
Πεινῶ καὶ πάω ν' ἀπλώσω
τά χέρια πρός αὐτά.

Ἐρωτήσεις

- Ποιό γεγονός κάνει τίς ἀναμνήσεις νά φαίνονται πιό ὅμορφες;
Ποιές φράσεις χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητής, γιά νά δηλώσει τήν παιδική ἡλικία;
Γιατί; Τί αἰσθήματα ἔκφραζουν;
- Ποιές εικόνες τῆς παιδικῆς ἡλικίας θυμάται; Γιατί;
- Νά βρείτε τό μέτρο καὶ τήν ὄμοιοκαταληξία τοῦ ποιήματος.

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 26.

λυγερόηχος: αύτός πού βγάζει λεπτούς, ἀπαλούς ἥχους.

μυστικός: γεμάτος μυστήριο.

μισόκοπος: μεσόκοπος, ἀνθρωπος μέσης ἡλικίας.

Μιχαήλ Θερβάντες

[Ο Δόν Κιχώτης καί οἱ ἀνεμόμυλοι]

‘Ο Δόν Κιχώτης είναι ισπανικό μυθιστόρημα πού πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1605. Ό ήρωας του Δόν Κιχώτης ντέ λά Μάντσα έγινε τό σύμβολο τοῦ φανταστόληκτου ἀνθρώπου μέ τά εύγενικά αἰσθήματα, πού κυριεύεται ὅπο τό πάθος τῆς περιπέτειας. Ἡταν πενήντα χρονῶν, ὅταν ἀποφάσισε νά ἐγκαταλείψει τήν ἡσυχη ζωή του καί νά γίνει πλανόδιος ἵπποτης, ἐπειδή θαμπώθηκε ὅπο τή δόξα τους, ὅπως τή γνώρισε στά πολλά ἵπποτικά μυθιστορήματα πού διάβαζε. Παρασυρμένος ὅπο τά διαβάσματα του βάζει ώς σκοπό του νά διορθώσει ὀλες τίς ἀδικίες, πού θά συναντούσε στό δρόμο του. Βλέπει παντοῦ φανταστικούς ἀντιπάλους. Στίς περιπέτειές του τόν συνοδεύει ὁ πιοτός ἵπποκόμος του Σάντσο Πάνσα. Δέσποινα τῶν στοχασμῶν του ἔκανε μιά ὅμορφη χωριατοπούλα, πού τή μετονόμασε. Δουλσινέα. Διαβάζουμε ἀπόσπασμα ἀπό τό 8ο κεφάλαιο.

Απάνω σ' αύτά τά λόγια, ἀντίκρισαν τριάντα ἀνεμόμυλους πού βρίσκονται σέ κείνον τόν κάμπο καί μόλις τούς είδε ὁ Δόν Κιχώτης είπε στόν ἵπποκόμο του:

—Η τύχη μᾶς πηγαίνει τά πράματά μας καλύτερα ἀπ' ὅ,τι θά μπορύσαμε νά ἐπιθυμήσουμε. Γιατί κοίτα, φίλε Σάντσο Πάνσα, ἐκεῖ κάτω μᾶς παρουσιάζονται τριάντα, ἥ καί πάρα πάνω, θεόρατοι γίγαντες, πού μαζί τους λογαριάζω ν' ἀνοίξω πόλεμο καί νά τούς πάρω ὄλωνῶν τή ζωή· καί μέ τά λάφυρα πού θά κάνουμε, θ', ἀρχίσουμε νά πλουτίζουμε: γιατί τοῦτος ὁ πόλεμος είναι δίκαιος, κι είναι μεγάλη ύπηρεσία στό Θεό νά έκανει κανένας τέτοια κακή φύτρα ἀπό τό πρόσωπο τῆς γῆς..

—Ποιούς γίγαντες; είπε ὁ Σάντσος Πάνσας.

—Ἐκείνους πού βλέπεις ἑκεῖ, ἀποκρίθηκε ὁ κύριός του, μέ τά μακριά χέρια· γιατί μερικοί ἀπ' αὐτούς φτάνουν ἵσαμε δυό λευγες.

—Πρόσεξε, ἀφεντικό, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος, γιατί αύτά πού φαίνονται ἑκεῖ κάτω δέν είναι γίγαντες, παρά μόνο ἀνεμόμυλοι· κι αύτά πού τούς φαίνονται σάν χέρια, είναι οἱ φτερούγες τους, πού γυρνώντας στό φύσημα τοῦ ἀγέρα κάνουνε νά δουλεύει ἡ μυλόπετρα.

—Πῶς φαίνεσαι πού δέν ξέρεις ἀπό περιπέτειες, ἀποκρίθηκε ὁ Δόν Κιχώτης· αύτοί ἑκεῖ είναι γίγαντες, κι ἂν φοβᾶσαι, τραβήξου πέρα καί πέσε νά προσευχηθεῖς, τήν ὥρα πού ἐγώ θά μπαίνω μέ δαύτους σέ ἄγριο κι ἄνισο πόλεμο.

Καί μ' αύτά τά λόγια, σπιρούνισε τό ἄλογό του, τό Ροσινάντε, δίχως νά δώσει πρόσοχή στίς φωνές του ἵπποκόμου του, πού τόνε βεβαιώνε, πώς, δίχως καμιά ἀμφιβολία, ἡταν ἀνεμόμυλοι κι οχι γίγαντες ἐκεῖνοι πού 'βλεπε και γύρευε νά χτυπήσει. 'Ομως αύτουνοῦ τοῦ εἶχε τόσο καρφωθεῖ στό κεφάλι του πώς ἤτανε γίγαντες, πού οὕτε τίς φωνές τοῦ ἵπποκόμου του Σάντου αἴκουγε, κι οὕτε κατόρθωνε νά δεῖ, μ' ὅλο πού εἶχε φτάσει πιά πολύ κοντά τους, τί πράγματι ἤτανε, παρά προχωροῦσε φωνάζοντας και λέγοντας: «Μή φύγετε, ἄναντρα κι ἀχρεῖα πλάσματα, γιατί ἔνας και μόνος ἵππότης ἔρχεται καταπάνω σας». Ἐκείνη τή στιγμή σηκώθηκε λίγος ἀέρας και οἱ μεγάλες φτεροῦγες ἄρχισαν νά κουνιώνται, πού βλέποντάς τες ὁ Δόν Κιχώτης εἶπε: «κι ἂν ἀκόμη κουνήσετε περισσότερα χέρια κι ἀπό τόν ἑκατόγχειρα Βριάρεο*, θά μοῦ τό πληρώσετε». Καί λέγοντας αύτά τά λόγια και ζητώντας μ' ὅλη του τήν καρδιά τή συμπάθεια τῆς δέσποινάς του τῆς Δουλσινέας και παρακαλώντας την νά τόνε βοηθήσει σέ τέτοιο κίντυνο, καλά σκεπασμένος πίσω ἀπό τήν ἀσπίδα του, και μέ τό κοντάρι ἔτοιμο καταμπρός, ὅρμησε μέ ὅλο τόν καλπασμό τοῦ Ροσινάντε κι ἐπεσε ἀπάνω στόν πρώτο μύλο πού βρισκόταν μπροστά του. Μά καθώς τρύπησε μέ τή λόγχη τοῦ κονταριοῦ του τό φτερό τοῦ μύλου, φύσησε ὁ ἀέρας μεμιᾶς και τό γύρισε μέ τέτοια φόρα, πού 'κανε κομμάτια τό κοντάρι, ἀρπάζοντας μαζί και τ' ἄλογο και τόν καβαλάρη, πού κυλίστηκε σέ κακά χάλια πέρα στό χῶμα.

'Ο Σάντσος Πάνσας ἔτρεξε νά τόν βοηθήσει μ' ὅλο τό τρέξιμο τοῦ γαιϊδουριοῦ του και ὅταν ἔφτασε, τόνε βρήκε σέ κατάσταση νά μήν μπορεῖ νά κουνηθεῖ· τέτοιος ἤτανε ὁ βρόντος πού εἶχε φάει μαζί μέ τό Ροσινάντε.

– Θεέ μου, συχώρεσέ με! εἶπε ὁ Σάντσος· δέν τό εἶπα ἐγώ στήν εύγενία σου νά προσέξεις καλά γιά κείνο πού ἔκανες, γιατί δέν ἤτανε παρά μόνο ἀνεμόμυλοι, και δέν μποροῦσε νά' χει γι' αὐτό ἄλλη ἰδέα, παρά μόνο ὅποιος θά εἶχε ἄλλους τέτοιους μέσα στό κεφάλι του;

– Ήσύχασε, φίλε Σάντσο, ἀποκρίθηκε ὁ Δόν Κιχώτης· γιατί οι τύχες τοῦ πολέμου εἶναι ὑποκείμενες περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο πράμα σέ μιά ἀδιάκοπη ἄλλαγή – πόσο περισσότερο σάν συλλογιέμαι, κι ἔτσι θά εἶναι σ' ἀλήθεια, πώς ἐκεῖνος ὁ μάγος ὁ Φεστώνας*, πού μοῦ ἔκλεψε

Βριάριος; (Βριάρεως)· γίγαντας τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας μέ ἑκατό χέρια.
Φεστώνας: 'Ο παπάς μέ τόν κουρέα ἔκαψαν τά ἵπποτικά βιβλία τοῦ Δόν Κιχώτη, γιά νά τόν γλιτώσουν ἀπό τήν τρέλα του. 'Ο Δόν Κιχώτης ἀπέδωσε τήν καταστροφή στόν φανταστικό ἀντίπαλό του μάγο Φεστώνα.

τό γραφείο μου και τά βιβλία μου, έκανε και τούς γίγαντες νά γίνουνε μύλοι, γιά νά μοῦ στερήσει τή δόξα νά τούς νικήσω· τόση είναι ή έχθρητα πού μοῦ κρατεῖ! Μά στό τέλος τέλος, δέ θά μπορέσει ή καταραμένη του τέχνη νά τά βγάλει πέρα μπροστά στήν άξια τοῦ σπαθιοῦ μου.

—Ο Θεός νά δώσει, όπως καί μπορεῖ, ἀποκρίθηκε ὁ Σάντσος Πάνσας, καί βοηθώντας τον νά σηκωθεῖ τόν ἔβαλε πάλι ἀπάνω στό Ροσινάντε πού εἶχε σχεδόν ξεπλατιαστεῖ.

Καί κουβεντιάζοντας γιά τό περιστατικό πού τούς εἶχε τύχει, ἀκολούθησαν τό δρόμο τοῦ στενοῦ τοῦ Λάπισε, όπου ἔλεγε ὁ Δόν Κιχώτης πώς ήταν ἀδύνατο νά μήν ἀπαντούσαν πολλές καί διάφορες περιπέτειες, γιατί τό μέρος ήταν πολύ περαστικό. Ὁστόσο τραβοῦσε πολύ στενοχωρημένος γιά τό κοντάρι πού τοῦ εἶχε σπάσει.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ἰδανικά πιστεύει ὅτι ύπηρετεῖ ὁ Δόν Κιχώτης πολεμώντας μέ τούς φανταστικούς γίγαντες;
2. Γελάσατε μέ τό πάθημα τοῦ ἵπποτη ἥ τόν λυπηθήκατε; Γιατί;
3. Στήν εἰσαγωγή εἰδαμε ποιόν ἀνθρώπινο τύπο συμβολίζει ὁ Δόν Κιχώτης: ὁ Σάντσο Πάνσα ποιόν τύπο συμβολίζει;
4. Τί θέλει νά σατιρίσει ὁ Θερβάντες μέ τή γελοιοποίηση τοῦ ἥρωά του;

ΜΙΧΑΗΛ ΘΕΡΒΑΝΤΕΣ (1547-1616). Μεγάλος Ἰσπανός συγγραφέας. Καταγόταν ἀπό ἀριστοκρατική, ἀλλά φτωχή οἰκογένεια. Ἀπόχτησε νωρίς πλατιά φιλολογική μόρφωση. Ἡ ζωή του ήταν γεμάτη περιπέτειες καί στερήσεις. Ὕπηρέτησε στόν Ἰσπανικό στρατό τῆς Ἰταλίας καί πήρε μέρος στή *Nauμαχία* τῆς *Naupάκτου* (1571), όπου τραυματίστηκε καί ἔχασε τό χέρι του. Ἐπιστρέφοντας στήν Ἰσπανία αἰχμαλωτίστηκε ἀπό Ἀλγερίνους πειρατές καί ἔζησε μά πενταετία τήν ἄθλια ζωή τῶν σκλάβων στά κάτεργα τοῦ Ἀλγερίου. Ὅστερα ἀπό πολλές περιπέτειες κατόρθωσε νά ἀπελευθερώθει καί νά ἐπιστρέψει στήν πατρίδα του, όπου ἄλλαξε πολλά ἐπαγγέλματα: οἰκονομικός διαχειριστής τοῦ στρατοῦ, εἰσπράκτορας φόρων, ἴδιωτικός ὑπάλληλος, "Ἐργα του: Δόν Κιχώτης, Ταξίδι στόν Παρνασσό, Παραδειγματικές νουςβέλες, θεατρικά κ.ἄ. Ὁ Δόν Κιχώτης θεωρεῖται ὡς ἔνα ἀπό τά ἀριστουργήματα τῆς παγκόσμιας Λογοτεχνίας.

XV. Ἀγῶνες ἀκριτῶν - κλεφτῶν

τί πάθηκαν, τί γίνηκαν τοῦ κόσμου οἱ ἀντρειωμένοι;
(δημοτικό)

Σπ. Βασιλείου: Διγενής.

1. Τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου

Τό δημοτικό τραγούδι Τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου (καθώς καί 'Ο Θάνατος τοῦ Διγενῆ πιό κάτω) ἀνήκει σέ μια κατηγορία δημοτικῶν τραγουδιών, πού όνομάζονται άκριτικά. Είναι άφηγηματικά τραγούδια πού ἔξυμνοῦν τούς ἄγωνες τῶν άκριτῶν. Πρόκειται δηλαδή γιὰ μικρά ἐπη. Οι άκριτες ἡταν φρουροὶ τῶν ἀνατολικῶν κυρίων συνόρων τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καί προστάτευαν τίς παραμεθόριες περιοχές ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν Σαρακηνῶν ('Αράβων). Ο ἡρωισμός καί τά κατορθώματά τους συγκινοῦσσαν τὴν καρδιά τοῦ ἔθνους. Σ' αὐτά τά κατορθώματα, λέει ὁ μεγάλος μας λαογράφος Νικόλαος Πολίτης, ἡ φαντασία τοῦ λαοῦ ἔπλεξε καί μόθους, πού τούς πιό πολλούς τούς παρέλαβε ἀπό τὴν πλούσια μυθική κληρονομιά τῆς ἀρχαιότητας. "Ετσι δημιούργησε τόν ἰδεώδη τύπο τοῦ ἥρωα ἀκρίτη, τό Διγενή, πού είναι νέος σάν τόν Ἀχιλλέα, ρωμαλέος σάν τόν Ἡρακλῆ καί ἔνδοξος σάν τόν Ἀλέξανδρο. Ἐκτός ἀπό τό Διγενή συναντάμε σ' ἀκριτικά τραγούδια κι ἄλλα ὄνόματα ἀκριτῶν (Γιάννης, Κωνσταντίης, γιός τοῦ Ἀντρονίκου κ.ἄ.).

'Η ἀρχὴ τῶν δημοτικῶν αὐτῶν τραγουδιών βρίσκεται βέβαια στά βυζαντινά χρόνια καί ἵσως φτάνει ὡς τόν 10o αἰώνα. Ἐξαπλώθηκαν σ' ὅλο τόν ἑλληνικό χῶρο, ἀπό τόν Πόντο καί τήν Καππαδοκία ὡς τά Ἐπτάνησα, καί μέ τόν καιρό δημιουργήθηκαν πολλές παραλλαγές.

Τά ἀκριτικά, λέει ὁ λαογράφος Στήλπων Κυριακίδης, είναι ἀπό τά ὡραιότερα δημοτικά τραγούδια. Τό διακρίνει δύναμη φαντασίας στίς περιγραφές καί τόλμη στήν ἔκφραση. 'Η διήγηση είναι σύντομη, προχωρεῖ μέ δλματα καί δίνει στό ποίημα δραματικό χαρακτήρα. 'Η ἡρωική πνοή πού ἔξακολουθεῖ νά τά διαπνέει, παρά τίς ἀλλοιώσεις πού ἔπαθαν μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων; μᾶς μεταφέρει στά ἡρωικά καί περιπτειώδη χρόνια, πού οἱ ἀντρειωμένοι τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀγωνίζονταν ἐναντίον τοῦ μουσουλμανισμοῦ στίς ὄχθες τοῦ Εὐφράτη καί στίς κλεισούρες τοῦ Ταύρου.

Ο Κωνσταντίνος ὁ μικρός κι ὁ Ἀλέξης ὁ ἀντρειωμένος καί τό μικρό Βλαχόπουλο, ὁ καστροπολεμίτης*,

καστροπολεμίτης: αὐτός πού διακρίνεται στήν πολιορκία κάστρων.

- ἀσυνεγένει*
- άντάμα τρῶν καὶ πίνουνε καί γλυκοκουβεντιάζουν,
κι ἀντάμα ἔχουν τούς μαύρους των στόν πλάτανο δεμένους.
- 5 Τοῦ Κώστα τρώει τά σίδερα, τ' Ἀλέξη τά λιθάρια,
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τά δέντρα ξεριζώνει.
Κι ἐκεῖ πού τρώγαν κι ἐπιναν καὶ πού χαροκοποῦσαν,
πουλάκι πήγε κι ἐκατσε δεξιά στήν τάβλα*.
- 10 Δέν κελαηδοῦσε σάν πουλί, δέν ἔκεε σάν ἀηδόνι,
μόν' ἐλαλοῦσε κι ἐλεγεν ἀθρωπινή κουβέντα:
«Ἐσεῖς τρώτε καὶ πίνετε καὶ λιανοτραγουδᾶτε,
καὶ πίσω σᾶς κουρσεύουνε Σαρακηνοί κουρσάροι.
Πήραν τ' Ἀλέξη τά παιδιά, τοῦ Κώστα τή γυναίκα
καὶ τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τήν ἀραβωνιασμένη».
- 15 "Ωστε* νά στρώσει ό Κωσταντής καὶ νά σελώσει ό Ἀλέξης,
ἐβρέθη τό Βλαχόπουλο στό μαῦρο καβαλάρης.
«Γιά σύρε, σύ Βλαχόπουλο, στή βίγλα* νά βιγλίσεις*
ἄν εἰν' πενήντα κι ἑκατό, χύσου μακέλεψφε τους,
κι ἄν είναι περισσότεροι, γύρισε μίλησέ μας».
- 20 'Επήγε τό Βλαχόπουλο στή βίγλα νά βιγλίσει.
Βλέπει Τουρκιά Σαρακηνούς κι Ἀράπηδες κουρσάρους,
οἱ κάμποι ἐπρασινίζανε, τά πλάγια κοκκινίζαν.
ἄρχισε νά τούς διαμετράει, διαμετρημούς δέν είχαν.
Νά πάει πίσω ντρέπεται, νά πάει ἐμπρός φοβάται.
- 25 Σκύβει φιλεῖ τό μαῦρο του, στέκει καὶ τόν ρωτάει:
«Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι στό γαῖμα γιά νά πλέξεις*;
- Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι στό γαῖμα γιά νά πλέξω,
κι ὅσους θά κόψει τό σπαθί τόσους θενά πατήσω.
Μόν' δέσε τό κεφάλι σου μ' ἔνα χρυσό μαντίλι,
- 30 μήν τύχει λάκκος καὶ ριχτῶ καὶ πέσεις ἀπ' τή ζάλη.
- Σαΐτες μου· ἀλεξαντρινές, καμιά νά μή λυγίσει,
καὶ σύ σπαθί μου διμισκί*, νά μήν ἀποστομώσεις.

τάβλα: τραπέζι.

ώστε: ώσπου.

βίγλα: σκοπιά.

βιγλίζω: κοιτάζω ἀπό τή σκοπιά.

νά πλέξεις: νά πλεύσεις, νά κολυμπήσεις.

διμισκί: Δαμασκηνό, ἀπό τή Δαμασκό, πού στά βυζαντινά χρόνια ἦταν κέντρο
βιοτεχνίας. Γενικότερα τό διακοσμημένο ξίφος.

35 Βόηθα μ', εύχή τῆς μάνας μου καί τοῦ γονιοῦ μου βλόγια* εύχή τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εύχή καί τοῦ στερνοῦ μου. Μαῦρε μου, ἄιντε νά μπουμε, κι ὅπου ὁ Θεός τά βγάλει.

Στά ἔμπα* του μπῆκε σάνν ἀιτός, στά ξέβγα* σάν πετρίτης*
στά ἔμπα του χίλιους ἔκοψε, στά ξέβγα δυό χιλιάδες,
καί στό καλό τό γύρισμα κανένα δέν ἀφήνει.

40 Πήρε τ' Ἀλέξη τά πατσιά, τοῦ Κώστα τη γυναικά,
καί τό μικρό Βλαχόπουλο τήν ἀρραβωνιασμένη.
Προσγονατίζει ὁ μαῦρος του καί πίσω του τούς παίρνει.

Στό δρόμον ὅπού πήγαινε σέρνει φωνή περίσσα:
«Ποῦ είσαι, ἀδερφέ μου Κωνσταντά κι Ἀλέξη ἀντρειωμένε;
ἄν είστε ἐμπρός μου φύγετε κι ὅπισσα μου κρυφτεῖτε,
45 τί θόλωσαν τά μάτια μου, μπροστά μου δέ σᾶς βλέπω,
καί τό σπαθί μου ἐράγισε, κόβοντας τά κεφάλια,
κι ὁ μαῦρος λιγοκάρδισε πατώντας τά κουφάρια».

Ερωτήσεις

1000 μ.χ μετά φειδι.

1. Πῶς περιγράφονται τ' ἄλογα τῶν ἀκριτῶν στούς στίχους 5-6; Τί δηλώνει αὐτή ή περιγραφή καί τί προαναγγέλλει; (Νά συγκρίνετε τούς στίχους 5-6 μέ τούς στίχους 1-4).
2. Σέ ποιά σχέση βρίσκεται τό Βλαχόπουλο μέ τό ἄλογό του; (Νά μελετήσετε τούς στίχους 25-30).
3. Σέ ποιούς στίχους περιγράφεται ὁ ἀγώνας τοῦ Βλαχόπουλου; Ποιά είναι τά χαρακτηριστικά αὐτῆς τῆς περιγραφῆς;
4. Νά σημειώσετε τίς ὄνομασίες πού δηλώνουν πρόσωπα ἢ πράγματα, πού σήμερα δέ χρησιμοποιοῦνται. Σέ ποιά ἐποχή ἀναφέρονται;

2. 'Ο θάνατος τοῦ Διγενῆ

Τρίτη ἐγεννήθη ὁ Διγενῆς καί Τρίτη θά πεθάνει.

Πιάνει, καλεῖ τούς φίλους του κι ὄλους τούς ἀντρειωμένους νά 'ρθει ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραΐλῆς, νά 'ρθει κι ὁ γιός τοῦ Δράκου

βλόγια: εύλογία.

ἔμπα-ξέβγα: εἰσοδος-έξοδος.

πετρίτης: είδος γερακιού.

νά ρθει κι ό Τρεμαντάχειλος, πού τρέμει ή γή κι ό κόσμος.

Κι έπήγαν και τόν ηύρανε στόν κάμπο ξαπλωμένο.

Βογκάει, τρέμουν τά βουνά, βογκάει, τρέμουν οι κάμποι.

-Σάν τί νά σ' ηύρε Διγενή, και θέλεις νά πεθάνεις;

-Φίλοι, καλώς όρισατε, φίλοι κι αγαπημένοι,
συχάστε, καθίστε κι έγω σᾶς άφηγιέμαι.

Τής Αραβίνας* τά βουνά, τής Σύρας* τά λαγκάδια,
πού κεί συνδύο δέν περπατοῦν, συντρεῖς δέν κουβεντιάζουν,
παρά πενήντα κι έκατό, καί πάλε φόβον έχουν,
κι έγω μονάχος πέρασα πεζός κι άρματωμένος,

μέ τετραπίθαμο σπαθί, μέ τρεῖς όργιές κοντάρι.

Βουνά καί κάμπους έδειρα*, βουνά καί καταράχια,
νυχτίες χωρίς άστροφεγγιά, νυχτίες χωρίς φεγγάρι.

Και τοσα χρόνια πού ζήσα δώ στόν άπαντού κόσμο,

κανένα δέ φοβήθηκα από τούς άντρειωμένους

Τώρα είδα έναν ξυπόλυτο καί λαμπροφορεμένο,

πόχει τοῦ ρήσου* τά πλουμιά*, τής άστραπής τά μάτια,

μέ κράζει νά παλέψουμε σέ μαρμαρένια άλώνια τίχιο αγνώστη
κι όποιος νικήσει από τούς δυό νά παίρνει τήν ψυχή του.

Και πήγαν καί παλέψανε στά μαρμαρένια άλώνια:

κι όθε χτυπάει ό Διγενής, τό αίμα αύλακι κάνει,

κι όθε χτυπάει ό Χάροντας, τό αίμα τράφο κάνει.

Έρωτήσεις

Sia labdow

νερού

νερού

τα συγκρίνει

1. Σε ποιά περιοχή έντοπίζει τή δράση του ό Διγενής; Γιατί;
2. Τί μέρα φαντάζεται ό λαός πώς θά πεθάνει ό Διγενής; Γιατί;
3. Νά βρείτε τά μέσα μέ τά όποια έξαρίτεται στό τραγούδι ή άνδρεία τοῦ Διγενή.
4. Στό τραγούδι αύτό ό Χάροντας παρασταίνεται μέ άσυνήθιστο τρόπο. Ποιός είναι κατά τή χριστιανική άντιληψη ό ψυχοπομπός άγγελος; Βρίσκετε. όμοιοι ότητες στήν άπεικόνισή του καί στήν παράστασή τοῦ Χάροντα;

Αραβίνα: ή Αραβία.

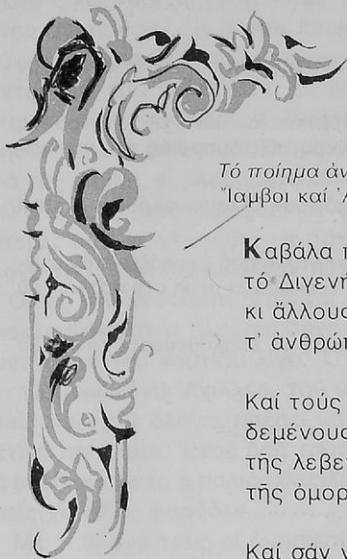
Σύρα: έδω ή Συρία.

έδειρα: μεταφορικά: πέρασα πολλές φορές.

ρήσος: άγριο σαρκοφάγο ζώο, πού άνήκει στά αιλουροειδή (λύγες).

πλουμί: στολίδι.

Κωστής Παλαμᾶς

‘Ο Διγενής Ακρίτας

Τό ποίημα άνήκει στήν ποιητική συλλογή του Κωστή Παλαμᾶς
Ιαμβοί και Ανάπταιοτοι (1897).

Καβάλα πάει ό Χάροντας
τό Διγενή στόν "Αδη
κι ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

Καί τούς κρατεῖ στ' ἀλόγου του
δεμένους τά καπούλια,
τῆς λεβεντιας τόν ἄνεμο,
τῆς ὄμορφιας τήν πούλια. ~~μοοψια~~ μναυεία

Καί σάν νά μήν τόν πάτησε
τοῦ Χάρου τό ποδάρι,
ό Ακρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τόν καβαλάρη.

— 'Ο Ακρίτας είμαι, Χάροντα
δέν περνῶ μέ τά χρόνια: ~~κανιδερος~~
Μ' ἄγγιξες καί δέ μ' ἔνιωσες ~~ιαν~~
στά μαρμαρένια ἀλώνια.

Είμ' ἐγώ ή ἀκατάλυτη ~~ανάπτιξες~~
ψυχή τῶν Σαλαμίνων: ~~ανάρτερος~~
Στήν 'Εφτάλοφην* ἔφερα ~~ανάπτιξες~~
τό σπαθί τῶν Ἐλλήνων. ~~ανάπτιξες~~
~~σοργης~~

Δέ χάνομαι στά Τάρταρο ~~ανάπτιξες~~
μονάχα ξαποσταίνω. ~~ανάπτιξες~~
Στή ζωή ξαναφάίνομαι ~~ανάπτιξες~~
καὶ λαούς ἀνασταίνω. ~~ανάπτιξες~~
~~ανασταίνω~~

δέ μ' ἔνιωσες: δεν καταλαβέται ποιός είμαι.
Ἐφτάλοφη: η Κωνοταντινούπολη.

Jan 24 Συγγρ. Κοιν. Στολάρια
Βιβλιογραφία Καισάρεια

Έρωτήσεις

- Πῶς εἰκονίζεται ὁ Χάροντας στό ποίημα; Άπο ποῦ πῆρε ὁ ποιητής αὐτὸν τὸν εἰκονισμό;
- Πῶς συμβιβάζεται ὁ χαρακτηρισμός «τ' ἀνθρώπινο κοπάδι», τῆς α' στροφῆς μὲ τὸ χαρακτηρισμό «τῆς λεβεντιᾶς τὸν ἄνεμο, τῆς ὄμορφιᾶς τὴν πούλια» τῆς β' στροφῆς;
- Σέ ποιούς στίχους ξεχωρίζεται ὁ Διγενῆς ἀπό τούς ἄλλους νεκρούς; Τί εἶναι ἐκεῖνο πού τὸν ξεχωρίζει;
- Στά ἀκριτικά τραγούδια ὁ Διγενῆς εἶναι τό πρότυπο πού ἐκφράζει στὸν ἀνώτατο βαθμό τὸ ἡρωικό πνεῦμα τῶν ἀκριτῶν. Τί ἐκφράζει μέσα στό ποίημα τοῦ Παλαμᾶ;
- Ἐξετάζοντας τό μέτρο τοῦ ποίηματος μπορεῖτε νά ἐπαληθεύσετε τὸν τίτλο τῆς συλλογῆς;

Βιογραφικά τοῦ ποιητῆ στή σελ. 26.

I. Θ. Κακριδής

Τά ἄλογα τῆς Ἰλιάδας.

Ἡ Ἰλιάδα, ὅπως ξέρομε, εἶναι ἡρωικό ἔπος. Μικρά ἐπη μέ ἡρωικό χάρακτήρα εἶναι καὶ τὰ ἀκριτικά τραγούδια. Σημαντική θέση στ' ἀκριτικά τραγούδια κατέχει τό ἀλογό. Στὸ παρακάτω μελέτημα θά δοῦμε πῶς παρουσιάζεται τό ἀλογό στήν Ἰλιάδα.

Κάποτε διάβασα – δέ θυμάμαι ποῦ – πῶς ἂν προσέξουμε τά γλυπτά τοῦ Παρθενώνα, θά ιδοῦμε πῶς τά ἄλογα πού εἶχαν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες πρέπει ν' ἀνῆκαν σέ μια ράτσα πιό ἀγρια ἀπό τίς ἡμερωμένες πού γνωρίζουμε σήμερα. Δέν ξέρω ἂν ἡ θεωρία αὐτή στέκει ἀκόμα· γιατί πιό σωστή μοῦ φαίνεται ἡ γνώμη ὅτι γιά τίς ράτσες τῶν ἀλόγων στήν ἀρχαία Ἑλλάδα δέν μποροῦμε νά κρίνουμε μέ βεβαιότητα ἀπό τίς ἀπεικονίσεις πού τυχόν μᾶς σώθηκαν ἀπό τήν παλιά ἐποχή, τή στιγμή πού τοῦ καλλιτέχνη ὁ κύριος σκοπός εἶναι νά κερδίσει ἔνα ὄρισμένο αἰσθητικό* ἀποτέλεσμα, ὥχι νά παραστήσει πιστά τή φύση.

αἰσθητικό ἀποτέλεσμα: καλλιτεχνικό ἀποτέλεσμα.

"Οπως και να εχει το πράγμα, το βέβαιο είναι ότι και οι αρχαίοι "Ελληνες άγαπουσαν το άλογο περισσότερο από κάθε άλλο ζώο. Ειδικά στόν "Ομηρο, που άναπαρασταίνει την ήρωική έποχή, το άλογο είναι ό σύντροφος του πολεμιστή. Σε βαριές δουλειές δέν το βάζουν ποτέ. "Οταν είναι για κουβάλημα, ζεύουν μουλάρια στο άμαξι. Για τό δργωμα χρησιμοποιούν βόδια. Τα άλογα είναι μόνο για νά σέρνουν τό άρμα την ώρα της μάχης, κυβερνημένα από τόν ήνιοχο, ένα δευτερότερο ήρωα, ένω ό κύριος τους πολεμάει πάνω από τό άρμα, έξον αν προτιμήσει νά κατεβει και να χτυπηθει μέ τόν άντιμαχο πεζός. Καβάλα πάνω στό άλογό τους δέν πολεμουσαν ποτέ οι όμηρικοι ήρωες.

"Οπως στό μεσαίωνα, έτσι και στήν όμηρική έποχή τό άλογο άνήκει αποκλειστικά στόν πλούσιο άρχοντα, γιατί ούτε ή απόχτησή του ούτε ή συντήρησή του κοστίζει λίγο. "Οταν ό 'Αγαμέμνονας, για νά έξευμενίσει τό θυμωμένο 'Αχιλλέα, του ύπόσχεται μέσα σέ άλλα δῶρα και δώδεκα διαλεχτά άλογα, πρέπει νά ξέρουμε πώς ή προσφορά είναι έξαιρετικά πολύτιμη. "Ενας από τους πιο πλούσιους άνθρωπους πάνω στή γη στάθηκε, λέει, ο παλιός βασιλιάς τής Τροίας, ό 'Εριχθόνιος, που είχε τρεῖς χιλιάδες φοράδες...

Μέ τ' άλογά τους οι όμηρικοι ήρωες κουβεντιάζουν σάν μέ άνθρωπους, σάν νά εχουν και νοῦ και καρδιά και φιλότιμο. Στό Ψ, στούς άγωνες πού γίνονται άνάμεσα στούς "Ελληνες πάνω στόν τάφο του Πάτροκλου, ό 'Αντιλοχος, τήν ώρα πού παρατρέχει μέ τό Διομήδη, τό Μενέλαιο και μέ άλλους, φωνάζει πάνω από τό άρμα του στ' άλογά του νά επεράσουν τό Μενέλαιο:

'Ομπρός και σεῖς, βιαστεῖτε! Γρήγορα τραβάτε όσο μπορεῖτε!...

Χαριτωμένος είναι ό τρόπος πού ζητάει ό ήρωας νά φιλοτιμήσει τ' άλογά του· άρσενικά αύτά, είναι ντροπή νά νικηθούν από μιά φοράδα... 'Ο "Έχτορας ομώς, τήν ώρα πού κυνηγάει τό Νέστορα και τό Διομήδη, θά κοιτάξει νά φιλοτιμήσει τά δικά του μέ άλλον έντελως τρόπο:

Αἴθωνα, Λάμπε άρχοντογέννητε, και Πόδαργε και Ξάνθε,
καιρός σας τώρα νά πληρώσετε τήν τρισμεγάλην ἔγνοια
πού 'χει ή 'Αντρομάχη, τοῦ 'Ηετίωνα τοῦ ψυχωμένου ή κόρη,
πού πρῶτα ἐσᾶς ἀκριβοτάγιζε τό στάρι τό μελένιο,
γιά σᾶς κρασί, καθώς διψούσατε, πιό πρῶτα συγκερνοῦσε,
παρά γιά μένα, λεβεντόκορμο πού ταίρι της λογιέμαι.
'Ομπρός λοιπόν και δίχως ἄργητα τραβάτε...

Τό σημερινό δημοτικό τραγούδι θά μας δείξει από πού πήρε ό "Ομη-

ρος τό θέμα αύτό. 'Απ' ὅλα τ' ἄλογα τοῦ νεώτερου ἥρωα μόνο ἔνας μαύρος σαρανταπληγιάρης δέχεται νά τρέξει νά προφτάσει τήν κυρά του, πού θέλουν νά τήν παντρέψουν μέ αλλον ἄντρα:

'Εγώ εἰμ' ἄξιος κι ἀπότορμος νά φτάσω τήν κυρά μου,
γιατί μ' ἀκριβοτάγιζε κριθάρι στήν ποδιά της,
γιατί μ' ἀκριβοπότιζε μές σ' ἀργυρή λεγένη.

'Απ' ὅλους ώστόσο τούς ὁμηρικούς ἥρωες μοναχά ὁ Ἀχιλλέας ἔχει ἄλογα ἀθάνατα, ὥστε τοῦ ταίριαζε κιόλας. Τά είχε γεννήσει ἡ Ἀρπυια Ποδάρη ἀπ' τό θεό τό Ζέφυρο καὶ τά είχε χαρίσει ὁ Ποσειδώνας στόν Πηλέα, τόν πατέρα τοῦ Ἀχιλλέα. "Οταν ὁ Ἀχιλλέας βγαίνοντας στή μάχη γιά νά σκοτώσει τόν Ἔχτορα, θά τούς ζητήσει νά κοιτάξουν νά τόν γλιτώσουν μέσα ἀπό τή σφαγή καὶ νά μήν τόν παρατήσουν στά χέρια τῶν ἀντίμαχων, ὥστε ἔκαναν μέ τόν Πάτροκλο, τότε στό ἔνα ἀπό τά δυο θά δώσει ἡ Ἡρα γιά λίγο φωνή ἀνθρώπινη, γιά ν' ἀπαντήσει στόν κύριο του:

Θά σέ γλιτώσουμε, μή γνοιάζεσαι, τρανέ Ἀχιλλέα, καὶ πάλι,
ὅμως ζυγώνει ἡ μαύρη μέρα σου, κι οὐδέ εἶναι ἐμεῖς πού φταῖμε,
μονάχα ἡ Μοίρα ἡ τρανοδύναμη κι ἔνας θεός μεγάλος.
Δέν εἶναι ἀπό δικιά μας ἄργυρη μηδέ κι ὀκνιά καθόλου
πού οἱ Τρῶες ἀρπάξαν ἀπ' τοῦ Πάτροκλου τούς ὕμους τ' ἄρματά σου·
τῆς ὀριοπλέξουδης τόν σκότωσε Λητῶς ὁ γιός, ἀπ' ὅλους
ό πιό τρανός θεός, καὶ χάρισε στόν Ἔχτορα τή νίκη.
Ἐμεῖς ἀκόμα καὶ τό Ζέφυρο νικᾶμε, ἀπ' τούς ἀνέμους
πού λέν πώς εἶναι ὁ γρηγορότερος. Μά ἐσένα ἡ Μοίρα γράφει
ἀπό θνητό μαζί κι ἀθάνατο νά σκοτωθεῖς στή μάχη.

Τό θαῦμα, νά μιλάει ἔνα ἄλογο, τό ύπογραμμίζει συχνά καὶ ὁ σημειώνος λαϊκός ποιητής:

Κι ὁ μαῦρος του ἦτο ἀμίλητος κι ἐκεī ὄμιλιά τοῦ ἐβρέθη.

Λαϊκό θέμα εἶναι καὶ οἱ προφητικές ἱκανότητες πού παίρνει γιά μιά στιγμή τό ἄλογο τοῦ πολεμιστῆ, γιά ν' ἀναγγείλει στόν κύριο του τό μελλοντικό του θάνατο. Τό ξαναβρίσκουμε στή δημοτική ποίηση πολλῶν λάῶν τῆς Εὐρώπης.

Τήν ἀντινομία, νά ύπηρετοῦν ἄλογα ἀθάνατα θνητούς ἀφέντες, καὶ τήν τραγικότητα νά πονοῦν, ἀθάνατα αὐτά, γιά τῶν θνητῶν τίς συφορές, θά τήν τονίσει ὁ ἴδιος ὁ Δίας σέ μιά σκηνή, πού ὅποιος μιά φορά τή διαβάσει δέν τήν ξεχνάει ποτέ:

‘Ο Πάτροκλος ἔχει σκοτωθεῖ πάνω στό ἄρμα τοῦ Ἀχιλλέα. ‘Ο Αὐτομέδοντας, πού κυβερνοῦσε τό ἄρμα, ζητάει τώρα νά όδηγήσει τ’ ἄλογα στό στρατόπεδο πίσω τῶν Ἐλλήνων, μά ἐκεῖνα, βυθισμένα στό πένθος, δέν τὸν ἀκοῦν. Δέ θέλουν νά κουνηθοῦν ἀπό τή θέση τους,

μόνο ὅπως ἡ κολόνα ἀσάλευτη κρατιέται, πού τή στήσαν ὁρθή στόν τάφο ἐνός πού πέθανε γιά καί γυναίκας πάνω – ἔτσι ἔμεναν κι ἐκεῖνα ἀσάλευτα, ζεμένα στ’ ὥριο ἀμάξι, στή γῆ κολλώντας τά κεφάλια τους· κι ἀπό τά βλέφαρά τους ζεστά τά δάκρυα κάτω ἐτρέχανε στό χῶμα, καί θρηνοῦσαν ποθώντας τὸν ἀμαξολάτη τους, κι οἱ πλούσιες τους οἱ χῆτες στά πλάγια τοῦ ζυγοῦ σκονίζουντας ξεφεύγοντας τή ζεύλα.
Κι ὁ γιός τοῦ Κρόνου, ώς τά ’δε πού ’κλαιγαν, ἐψυχοπόνεσέ τα,
καί τό κεφάλι σειώντας μίλησε μές στήν καρδιά του κι εἶπε:
– Δυστυχισμένα! τί σᾶς χάρισα στό βασιλιά Πηλέα,
πού ’ναι θνητός, μά ἐσεῖς ἀγέραστα κι ἀθάνατα λογιέστε;
Τάχα κι ἐσεῖς γιά νά παιδεύεστε μέ τούς θνητούς τούς ἔρμους;
Πλάσμα· κανένα ἀπό τὸν ἄνθρωπο πιό δύστυχο δέν εἶναι
ἄλλο στή γῆς, ἀπ’ ὅσα πάνω της σαλεύουν κι ἀνασαίνουν...

Στούς στίχους αὐτούς δέν εἶναι μόνο ἡ ὑπέροχη εἰκόνα τῶν ἀκίνητων ἀλόγων πού μᾶς μαγεύει: εἶναι καί τά λόγια τοῦ θεοῦ γιά τή συ-
φορά πού δέρνει τὸν ἄνθρωπο πάνω στή γῆ αὐτή. Ἀπό τ’ ἀθάνατα ἄλογα, πού ὑποφέρουν δίχως λόγο, ἡ συμπόνια τοῦ ὑπέρτατου θεοῦ λέξ καί περνάει στούς θνητούς ἀνθρώπους, πού ἡ μοίρα τούς ἔγραψε νά βασανίζονται ὅσο κανένα ἄλλο πλάσμα τῆς γῆς.

Τήν ἵδια σκέψη θά κάνει ἀργότερα κι ἔνας ἄλλος θεός μεγάλος, ὁ Ἀπόλλωνας, γιά νά τονίσει μιάν ἄλλη ἀντινομία, πού ὁ ποιητής τή νιώθει ἔντονα, μά δέν μπορεῖ νά τήν ξεφύγει, ἔτσι πού εἶναι δεσμένος στή μακρόχρονη ἐπική παράδοση: γιατί τάχα οἱ ἀθάνατοι θεοί, πού ἡ ζωή τους κυλάει μέ τόση εὐδαιμονία πάνω στόν “Ολυμπο – γιατί νά παθαίνονται καί νά βασανίζονται τόσο γιά τῶν ἀνθρώπων τά συμφέροντα; “Ετσι ὁ Ἀπόλλωνας, ὁ φίλος τῶν Τρώων, θ’ ἀρνηθεῖ νά τά βάλει μέ τόν Ποσειδώνα, πού προστατεύει τούς “Ἐλλήνες.

“Υστερα ἀπό τήν παρέκβαση αὐτή ἃς γυρίσουμε στά ἄλογα τοῦ Ἀχιλλέα. Θ’ ἀκούσουμε ἄλλη μιά φορά γι’ αὐτά ἀπό τόν ἕδιο τόν ἥρωα, τήν ὥρα πού ὄργανώνει τίς ἵπποδρομίες πάνω στόν τύφο τοῦ Πάτροκλου. “Αν ἡταν, λέει, ὁ ἀγώνας γι’ ἄλλον νεκρό κι ἔτρεχαν καί τά δικά του ἄτια, δέ θά μποροῦσε κανείς νά τούς ἀμφισβητήσει τή νίκη, ἔτσι ἀθάνατα πού εἶναι.

Μά τώρα έγω μέ τά μονόνυχα φαριά μου δέ θά τρέξω·
τί τέτοιο άμαξολάτη έχάσανε, στόν κόσμο ξακουσμένο,
πού μέ νερό καθάριο ώς τά λουζε, γεμάτος καλοσύνη
μέ λάδι άκρατο τούς περέχυνε κάθε φορά τίς χήτες.
Τώρα τόν κλαίνε άμετασάλευτα, κι οι χήτες τους στό χῶμα
κάτω άκουμπούν, καί δέ σαλεύουνε, τέτοιο καημό πού νιώθουν.

‘Η Ιλιάδα τελειώνει, καί ή είκόνα τῶν ἀλόγων πού θρηνοῦν ἀκίνητα, μέ τό κεφάλι άκουμπάντας στή γῆ, ξαναγυρίζει ἐπίμονα. Παράξενο, καί σμως ἀληθινό: ὁ πόνος τοῦ ζώου συγκινεῖ πιο πολύ ἀπό τόν πόνο τοῦ ἀνθρώπου. “Ετοι, μέ τό θρῆνο τους νιώθουμε ἀκόμα βαθύτερα τί συμφορά ἦταν ὁ χαμός τοῦ Πάτροκλου. Ωστόσο ἦταν τά ἵδια αὐτά ἄλογα πού εἶχαν προμαντέψει καί τοῦ Ἀχιλλέα τό γρήγορο θάνατο. Πῶς ν' ἀποδιώξουμε τήν ἐντύπωση ὅτι τό πένθος τους δέν είναι μόνο γιά τόν ἀμαξολάτη πού χάσανε, ἀλλά καί γιά τόν ἵδιο τόν Ἀχιλλέα, πού σέ λίγο θ' ἀκολούθησει τόν ἀγαπημένο του σύντροφο στόν τάφο;

Έρωτήσεις

1. Ποιές όμοιότητες διαπιστώνει ό συγγραφέας στόν τρόπο μέ τόν ὅποιο παρουσιάζονται τά ἄλογα στήν Ιλιάδα καί στά δημοτικά τραγούδια; Πῶς ἔρμηνεύει αύτές τίς όμοιότητες;
2. Αφού μελετήσετε τό ἀκριτικό τραγούδι «τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου» νά ἔξετάσετε ἄν οι παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέα γιά τά ἄλογα τής Ιλιάδας ισχύουν καί γιά τό ἄλογο τοῦ τραγουδιού αύτοῦ.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΚΡΙΔΗΣ. Γεννήθηκε τό 1901 στήν Αθήνα. Σπούδασε κλασική Φιλολογία στά Πανεπιστήμια Αθηνῶν, Βιέννης, Βερολίνου καί Λιψίας. Καθηγητής τής κλασικῆς φιλολογίας στό Πανεπιστήμιο τής Θεσσαλονίκης ἀπό τό 1933-1968, ἔκτος ἀπό τό διάστημα 1939-1945, πού ἦταν καθηγητής στό Πανέπιστήμιο Αθηνῶν. Πρόεδρος τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ινστιτούτου (1964-1967). ‘Ασχολήθηκε ιδιαίτερα μέ τό δύμηρικό πρόβλημα καί δίδαξε σέ πολλά ξένα Πανεπιστήμια. ‘Έργα του: Τό μεταφραστικό πρόβλημα, Περικλέους Ἐπιτάφιος, Ομηρικές Ἔρευνες, Ομηρικά Θέματα, Μελέτες καί ἄρθρα κ.π.ά. ‘Επίσης μετέφρασε μαζί μέ τόν N. Καζαντζάκη τήν Ιλιάδα καί τήν Οδύσσεια τοῦ Ομήρου.

Δημοτικά Τραγούδια (κλέφτικα)

Γενικά. "Οπως στά βυζαντινά χρόνια οι άγωνες κι ό ήρωαισμός τών άκριτών συγκινούσαν τή λαϊκή ψυχή, μέ αποτέλεσμα νά δημιουργηθούν τά άκριτικά τραγούδια, έτσι και στά χρόνια τής τουρκοκρατίας: ή έλεύθερη ζωή τών κλεφτών, τό άδούλωτο φρόνημά τους, ή άνδρεία τους κι οι άγωνες τους έναντίον τών Τούρκων (ή λεβεντιά τους μ' ένα λόγο) συνάρπαζαν τή λαϊκή ψυχή. Άπ' αύτόν τό θαυμασμό δημιουργήθηκε ιδιαίτερος κύκλος δημοτικών τραγουδιών, τά κλέφτικα. Τά ίδια αίτερα χαρακτηριστικά τους είναι: α) Συνήθως άναφέρονται σέ ορισμένο κλέφτη και σέ συγκεκριμένο περιστατικό (λίγα είναι έκεινα πού μιλοῦν γιά τή ζωή τών κλεφτών γενικά). β) Τό περιστατικό πού παρδυσιάζουν είναι τίς πιό πολλές φορές μιά νικηφόρα μάχη ή ό ένδοξος θάνατος. γ) Κι όταν παρουσιάζεται ο θάνατος ένός κλέφτη, μέσα άπό αύτόν τονίζεται η παλικαριά του. δ) Τό τραγούδι μένει πολύ κοντά στό γεγονός και στά ίδια τά πράγματα. Γ') αυτό μιλάει μέ συγκεκριμένες άναφορές, όχι μέ γενικότητες. ε) "Έχει άκριβειά στήν περιγραφή και στήν έκφραση. στ) Τό ίδιανικό πού προβάλλεται είναι ή λεβεντιά.

1. Τοῦ Μπουκουβάλα

Οι Μπουκουβαλαίοι ήταν όνομαστή οίκογένεια κλεφταρματολών από τήν Ακαρνανία. "Εδρασαν κυρίως στά μέσα τοῦ 18ου αιώνα. Γενάρχης τους ήταν ο Γιάννης Μπουκουβάλας. Τό τραγούδι άναφέρεται σέ κάποια άπό τίς μάχες του, πού δέν μπορούμε νά τήν προσδιορίσουμε, γιατί χωριά μέ τά όνόματα πού άναφέρονται στό τραγούδι ύπάρχουν άρκετά στήν Δ. Ελλάδα.

Τό τί 'ναι ό άχός πού γίνεται κι ή ταραχή ή μεγάλη;
Μήνα βουβάλια σφάζονται, μήνα θηριά μαλώνουν;
Κι ούδε βουβάλια σφάζονται, κι ούδε θηριά μαλώνουν,
ο Μπουκουβάλας πολεμάει μέ χίλιους πεντακόσιους,
στήν μέση τοῦ Κεράσοβου καί στήν Καινούρια Χώρα.

Ξανθή κόρη* έχούγιαξεν* άπό τό παραθύρι
 «Πάφε, Γιάννη μ', τόν πόλεμο, καί πάψε τά ντουφέκια,
 νά κατακάτσει ό κουρνιαχτός*, νά σηκωθεῖ ή άντάρα,
 νά μετρηθεῖ τ' άσκέρι σου, νά ίδουμε πόσοι λείπουν.»
 Μετριοῦνται οἱ Τούρκοι τρεῖς βολές* καί λείπουν πεντακόσιοι·
 μετριοῦνται τά κλεφτόπουλα καί λείπουν τρεῖς νομάτοι*.

Έρωτήσεις

1. Τό τραγούδι άρχιζει μέ έρωτήσεις, στίς οποίες δίνεται άμεσως ή άπαντηση. Αύτές ονομάζονται «ἄστοχα έρωτήματα». Μπορείτε νά πείτε σέ τί έξυπηρετούν;
2. Στό στίχο: Πάφε, Γιάννη μ' τόν πόλεμο, καί πάψε τά ντουφέκια τό δεύτερο ήμιστιχιο είναι έντελῶς ταυτόσημο μέ τό πρώτο;
3. Μέ ποιούς τρόπους δίνεται ή άνδρεία τοῦ Γιάννη Μπουκουβάλα;

2. Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι*

Τό θέμα τοῦ παλικαριοῦ πού, πρίν πεθάνει, δίνει όδηγίες γιά τήν κατασκευή τοῦ τάφου του, είναι πολύ παλιό στά δημοτικά μας τραγούδια. Τό συναντοῦμε καί στόν άκριτικό κύκλο. 'Ο Δῆμος, τό πρόσωπο τοῦ τραγουδιοῦ, δέν ξέρομε ποιός είναι. 'Ισως πρόκειται γιά τό Δήμο Μπουκουβάλα.

Ο ήλιος έβασίλευε κι ό Δήμος παραγγέλνει:
 Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ' άπόψε, -)
 καί σύ Λαμπράκη μ' άνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
 νά σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νά γένεις καπετάνος.

Ξανθή κόρη: συνηθισμένο θέμα (μοτίβο) τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν· δέν πρόκειται γιά πραγματικό πρόσωπο.

έχούγιαξε: φώναξε.

κουρνιαχτός: οικόνη.

βολές: φορές.

νομάτοι: άτομα, άνθρωποι

κιβούρι: τάφος.

Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο·
 γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
 πού 'ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
 Κόψτε κλαδιά καί στρώστε μου καί βάλτε με νά κάτσω,
 καί φέρτε τόν πνευματικό νά μέξομολογήσει
 γιά νά τοῦ πῶ τά κρίματα*, ὅσα χω καμωμένα,
 δώδεκα χρόνια ἀρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης) *μεριά*
 Καί βγάλτε τά χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ὥριο κιβούρι
 νά 'ναι πλατύ γιά τ' ἄρματα μακρύ γιά τό. κοντάρι.
 Καί στή δεξιά μου τή μεριά ἀφήστε παραθύρι,
 νά μπαίνει ὁ ἥλιος τό πρωί καί τό δροσιό τό βράδυ,
 νά μπαινοβγαίνουν τά πουλιά, τής ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
 καί νά περνοῦν οἱ γέμορφες, νά μέξομεράνε.

1. Που θέλει ὁ Δῆμος νά τόν μεταφέρουν; Γιατί;

2. Τί ἐκφράζουν οι πέντε τελευταίοι στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ;

3. Οι κλέφτες πολεμοῦσαν μέντουφέκια. Στό τραγούδι βρίσκομε τό στίχο: νά 'ναι πλατύ γιά τ' ἄρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι' πῶς θά δικαιολογήσουμε τόν ἀναχρονισμό;

4) Αφοῦ μελετήστε τά δυό παραπάνω κλέφτικα τραγούδια: α) νά ἐπαληθεύσετε τά γνωρίσματα πού δίνονται στήν εἰσαγωγή μέπαραδείγματα ἀπό τά τραγούδια: β) νά βρείτε τό είδος τοῦ στίχου πού χρησιμοποιείται.

Γραμμή

Παρατήρηση: Τά δημοτικά τραγούδια είναι στενά δεμένα μέ τή μουσική τους. Γι' αυτό, δινέπεστε δυνατότητα, νά ἀκούσετε μερικά γνήσια δημοτικά τραγούδια ἀπό δίσκο ή μαγνητοταινία.

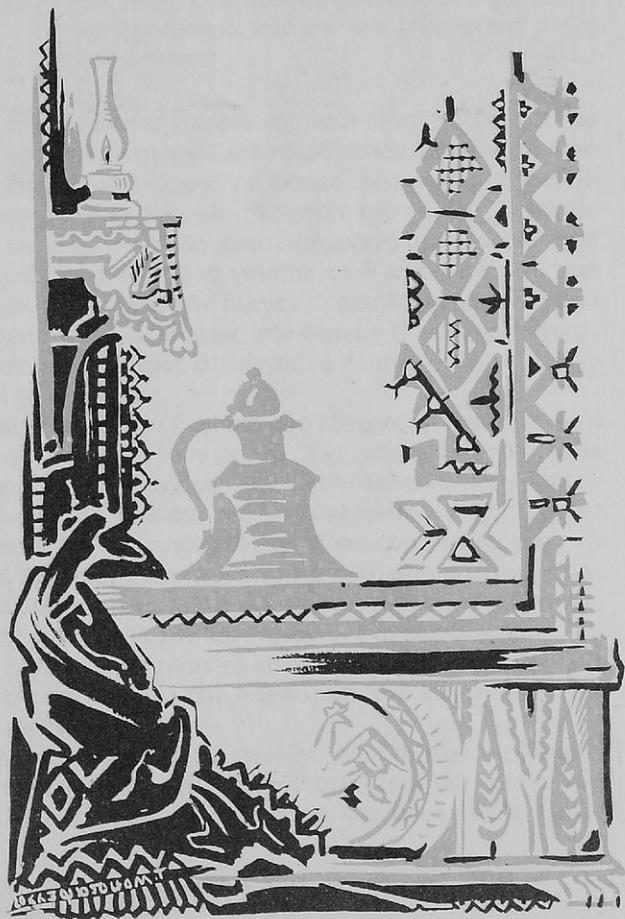
, Kai μή iū zōra barana oai n Jān
 jīnusia (énai),
 uai' ómōlos zō Jāneago hūzē náwos mōtān
 Da 'nai / Passow)

κρίματα: ἀμαρτήματα.

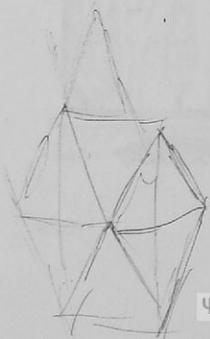
" Sén zō' Jāneza uá vín Jān fíjox uacō
 uav ὡρῶco, // *Jānejox* //

XVI. Λαϊκή Τέχνη

μέ τό γυαλί, μέ τό ψηφί, μέ τό μαργαριτάρι
(Δημοτικό)

Θέρια:

Ο ζωγράφος Θεόφιλος

Οι ποιητές 'Οδυσσέας' Ελύτης και 'Αντρέας' Εμπειρίκος πηγαν στή Μυτιλήνη τό 1935, γιά νά αναζητήσουν τά ίχνη τού λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου. Από τό ταξίδι έκεινο βγήκε τό βιβλίο τού 'Ελύτη' 'Ο Ζωγράφος Θεόφιλος, όπου άνήκει τό παρακάτω άπόσπασμα, πού μᾶς δίνει πληροφορίες γιά τή ζωή τού ζωγράφου.

Στό προάστιο Βαρειά τής Μυτιλήνης, λίγο πιό έξω άπό τήν άκτη τού Άκλειδιού, όπου βρίσκονται άραδιασμένες άναμεσα σέ βάγιες, τσιμσίρια* και μαγνόλιες οί έπαυλεις τών πλουσίων τού νησιού, δεξιά άπ' τό δρόμο πού όδηγει στό σημερινό άεροδρόμιο, έκει μιά μέρα τού 1870 γεννήθηκε ό Θεόφιλος. Τόν πατέρα του, πού ήταν τσαγκάρης, τόν έλεγαν Γαβριήλ Κεφάλα. Τή μάνα του, πού ήταν κόρη έννος άγιογράφου, τήν έλεγαν Πηνελόπη Μιχαήλ, και άργότερα, όταν ό άγιογράφος άξιώθηκε νά προσκυνήσει τούς 'Άγιους Τόπους, Χατζημιχαήλ.

Παθολογική φαίνεται νά ήταν ή άγάπη πού έδειχνε άπό μιᾶς άρχης ό μικρός Θεόφιλος γι' αύτόν τόν παππού, τό μάγο, πού ήξερε νά παίρνει σκέτα σανίδια και νά βγάζει 'Άγιους. 'Ωρες καθότανε νά τόν κοιτάζει, νά τόν παρακολουθεῖ στή δουλειά του. Κι ό γέροντας, πού ήξερε νά ιστοράει* όχι μόνο μέ τίς ζωγραφιές του άλλα και μέ τά λόγια του, τόν έπαιρνε κάθε πού βράδιαζε στά γόνατά του κι έκει, μπροστά στό τζάκι, τού άρχινούσε παλιές ιστορίες, τί γιά τόν 'Αχιλλέα και γιά τόν "Εκτόρα, τί γιά τό Μεγαλέξαντρο, τί γιά τόν 'Ερωτόκριτο, ένα σωρό πράματα και θάματα. 'Ωσπου, κάποτε, σφαλούσε τά μάτια του ό μικρός και συνέχιζε μέσι στόν υπνό του τίς ιστορίες τών παλικαριών τού έλληνισμού, όλο άλογατα και κονταρομαχίες.

Καλά καλά δέν ήταν άκομα όχτω χρονῶν, όταν άρχισε νά διαβάζει μόνος του όλες τίς φυλλάδες πού έπεφταν στά χέρια του και νά γεμίζει τά μαθητικά του τετράδια μέ σχέδια και φιγούρες λογῆς λογῆς.

*τσιμσίρι: τό δέντρο πύξιος, κοινώς πυξάρι.
*ιστορώ: άνιστορώ, ζωγραφίζω.

αύτό τό θυμάται καλά ό Παναγιώτης*. Τ' ἄλλα παιδιά στό σχολείο τόν πειράζανε. Κατά βάθος ἐνιωθαν πώς δέν ἡταν κομμένος στά δικά τους μέτρα κι αύτό τά ἐνοχλοῦσε. Στό τέλος δέν ἄργησαν νά τού βγάλουν καί παρατσούκλι καί νά τόν φωνάζουνε «ἀχμάκη», πού θά πεῖ «άκαμάτης», «ἄπραγος», «ἀφελής». Καί πραγματικά δέν ἔδειχνε νά τά καταφέρνει στά πραχτικά ζητήματα. Μιά πίκρα καταστάλαζε στήν ψυχή του. Μήτε ἡ σωματική του διάπλαση, μήτε τό περιβάλλον ὅπου ζοῦσε, δέν τού ἀφήνανε πολλέες ἐλπίδες ὅτι θά μποροῦσε μιά μέρα νά πραγματοποιήσει τά σχέδιά του γιά μεγαλοφάνταστα κατορθώματα. Ὁλοένα καί περισσότερο ἄρχισε νά κλείνεται στόν ἑαυτό του, νά δίνει ζωή στά διαβάσματά του, νά παίρνει γιά πραγματικά τά ὅσα ἔβαζε ώς τότε μονάχα μέ τό νοῦ του. Καί μιά ὥραία μέρα τοῦ 1887, πάνω πού ἀρχινούσανε οἱ ἀπόκριες, πήρε τή μεγάλη ἀπόφαση: θά ντυνότανε φουστανελάς. Τή φορεσιά πού χρόνια τώρα δέν χόρταινε νά καμαρώνει στήσ φιγούρες τῶν ὀπλαρχηγῶν καί τῶν ἄλλων ἔθνικῶν ἡρώων, ἐπί τέλους θά τήν ἔκανε δική του, θά τήν ἐνιωθε στό ἴδιο του τό κορμί. Κι ἡταν ἔνας ἔφηβος πιά.

“Ομως κάποτε τέλειωσαν οἱ ἀπόκριες, ό κόσμος πέταξε τά φανταχτερά ροῦχα κι αύτός δέν ἐννοοῦσε μέ κανένα τρόπο ν' ἀποχωριστεῖ τή στολή του. Οἱ δικοί του ἄρχισαν ν' ἀνήσυχοῦν. “Οσο κι ἄν τόν εἰχανε παραδεχτει γιά ίδρορυθμο, δέν μποροῦσαν ν' ἀφήσουν αύτό τό ἀστεῖο νά παρατραβήξει. «Καημένε Θεόφιλε, τοῦ φωνάζανε, τί μασκαραλίκια* είναι αύτά;» Κι ἐκεῖνος ἀποκρινότανε περήφανα: «Τί θέλετε νά φορέσω, φράγκικα; Ἐγώ Φράγκος δέν είμαι». “Ισως νά τοῦ ἔκαναν κι ἀπό ἄλλες πλευρές τή ζωή μαρτύριο. “Ισως νά τόν πιέζανε νά πιάσει δουλειά. “Οπως καί νά 'vai, ή ἀτμόσφαιρα πού δημιουργήθηκε γύρω του δέν τόν σήκωνε πιά. “Ἐνα χρόνο ἀργότερα μπαρκάριζε γιά τή Σμύρνη, ὅπου κι ἔξαφανίστηκε γιά ἔνα διάστημα περίπου δεκαοχτώ χρόνια.

Καμιά πληροφορία δέν είχε νά μᾶς δώσει ό Παναγιώτης γιά τήν περίοδο αύτή. Τό μόνο πού ἤξερε είναι ὅτι ό Θεόφιλος είχε καταφέρει νά διοριστεῖ καβάσης* στό Ἑλληνικό Προξενείο τής Σμύρνης,. θέση πού τού ἔδινε τήν εὐχέρεια νά φοράει τήν ἀγαπημένη του στολή καί μαζί τήν ίκανοποίηση ὅτι ὑπῆρετει τήν πατρίδα του. “Ετσι ἔζησε όλα τά χρόνια τής πρώτης του νεότητας, ἀδιάκοπα ἐρωτευμένος ὅπως φαίνεται καί ἀδιάκοπα κλεισμένος στόν ἑαυτό του, χωρίς ν' ἀποχτήσει μήτε

Παναγιώτης(Κεφάλας): ἀδελφός τοῦ Θεόφιλου.
μασκαραλίκι: γελοιοποίηση, ἔξευτελισμός.
καβάσης: φρουρός προξενείου, θυρωρός.

φίλους μήτε έχθρούς. Τά μόνα πλάσματα πού έβλεπε κι άγαπούσε ήτανε τά παιδιά κι ας τοῦ στήνανε πότε πότε κάτι πολύ ἄσχημα παιχνίδια. Τά είχε όργανώσει σέ αληθινό θίασο – ἔτσι λένε οἱ φῆμες – κι εδινε παραστάσεις στό ψυαθρό, μέ δικά του ἔργα, πού τά είχε ὅλα ἐμπνεύστει ἀπό τά κατορθώματα τοῦ Μεγαλέξαντρου καί τά μεσαιωνικά ποιητικά δράματα. Λένε ἀκόμα ὅτι φοροῦσε τά ἴδια ροῦχα χειμώνα καλοκαίρι τά ἴδια βαριά ἑξαρτήματα τῆς ἔθνικῆς στολῆς, πού ἡταν ὅλα τους σέ κακή κατάσταση· καί τά ἴδια παλιοτσάρουχα πού, τό καθένα τους μονάχα, ζύγιζε μιάμιση ως δυό ὀκάδες. χώρια τό σελάχι^{*} του μέτα σύνεργα τῆς ζωγραφικῆς καί τίς πέτρες πού κοπανοῦσε, γιά νά φτιάξει μόνος του τά χρώματα. Ὡστόσο, ἄν πιστέψουμε τόν ἀδερφό του τόν Παναγιώτη, ὁ Θεόφιλος είχε καί μιά καλή, ὀλοκαίνουρια φουστανέλα πού τή φύλαγε μέ μεγάλη ἐπιμέλεια στήν κασέλα του καί δέν τή φοροῦσε σχεδόν ποτέ.

Κανείς δέν ξέρει πότε ἀκριβῶς, καί γιά ποιούς λόγους, ἀποφάσισε μιά μέρα νά ἐγκαταλείψει τή μικρασιατική ἀκτή. Θά πρέπει νά ἡταν ἐκεῖ γύρω στά 1907 κι ἔχουμε μαρτυρίες πολλές ὅτι τή χρονιά ἐκείνη κάνει γιά πρώτη φορά τήν ἐμφάνισή του στά μέρη τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδας καί συγκεκριμένα στό Βόλο καί στό Πήλιο. Οἱ περισσότεροι πιστεύουν ὅτι πῆγε κατευθείαν ἐκεῖ. "Αλλοι πάλι – καί ἀνάμεσα σ' αὐτούς ὁ συνομιλητής μας – ὅτι πέρασε πρώτα ἀπό τή Μυτιλήνη. "Οπως καί νά 'ναι, στά χωριά τοῦ Πηλίου είναι πού ὁ Θεόφιλος ἐγκαινιάζει τήν πρώτη, ἀπ' ὅσο ξέρουμε, περίοδο τῆς ζωγραφικῆς του δραστηριότητας, τήν ἔξαιρετικά δημιουργική, γιά μερικούς τήν πιό ἵσως χαρακτηριστική τῆς τέχνης του, ὅπως μαρτυροῦν τά καφενεῖα καί τά σπίτια τῆς Ἀνακαστίας καί τοῦ "Άνω Βόλου. Είναι γνωστά ἐξάλλου τ' ἀνέκδοτα πού ἀναφέρει ή τοπική παράδοση γιά τή ζωή του στή Θεσσαλία καί γενικότερα γιά τή δράση του, πού τήν ἔχει παρακολουθήσει βῆμα πρός βῆμα, στό ἔξοχο βιβλιαράκι πού τοῦ ἀφίερωσε, ὁ ἐρευνητής κ. Κίτσος Μακρής*.

Θά τόν ξαναβροῦμε ύστερα ἀπό πολλά χρόνια στή Μυτιλήνη. Φουστανελοφόρο πάντοτε, φτωχό καί μοναχικό καί διψασμένο γιά ἐπιφάνειες κατάλληλες νά χωρέσουνε τά ὄρματά του. Ἀπό τή ζωή δέ ζητοῦσε καί πολλά πράγματα ἄλλωστε. "Ενα πιάτο φαΐ καί τά τσαρούχια του ν' ἀντέχουνε. "Εφερνε βόλτα ὅλο τό νησί. Στήν Καρίνη, στό δρόμο πού ιάσι πρός τήν Ἀγιάσο, τά καφενεῖα, καταμεσῆς στά τρεχούμενα

σελάχι: δερμάτινη ζώνη πού χρησιμοποιείται ως θήκη ὅπλων.

Κίτσος Μακρής: λαογράφος πού ἀσχολείται μέ τή λαϊκή τέχνη στό Πήλιο.

"Ἐγραψε τό βιβλίο «Ο ζωγράφος Θεόφιλος στό Πήλιο».

νερά καί στά πλατάνια, γεμίζουν άποθ θαυμαστές τοιχογραφίες. Στά 1935 σωζόντανε άκόμη καλά, σήμερα όμως δέν άπομένουν παρά έλαχιστα ίχνη. Όλοι ωγράφιστοι έξακολουθούσαν έπισης νά είναι οι έσωτερικοί τοίχοι ένός μικρού κτίσματος στόν Παππάδο τῆς Γέρας. Είδαμε κι άλλα έργα του στό Ντίτι, στήν Πλαναγιούδα, καί πιο κοντά, στή Νεάπολη καί στό Άκλειδιού. Οι βροχές καί οι άνεμοι τά ξέφτισαν σιγά σιγά καί τά ξεθωριάσανε. Άλλοϋ, ήρθανε οι άνθρωποι καί τά περάσανε άπο πάνου ώς κάτου μέ καθαρό άσβέστη.

Έτσι, δέ μας άπόμειναν άτοφια παρά τά φορητά έργα του, όσα έκανε πάνω σέ σανίδια, σέ κάμπιτ, άκόμη καί σέ τενεκέδες, τούς χειμώνες πρό πάντων, όταν δέν ήταν βολετό νά παίρνει τούς δρόμους καί δούλευε μ' οτιδήποτε ύλικό έπεφτε στά χέρια του. "Έμενε τότε σ' ένα φτωχό, γυμνό καμαράκι, κοντά στή συνοικία τοῦ Αγίου Παντελεήμονα. "Ένα τζάκι, ένα ντουλάπι τοῦ τοίχου, δυό κασέλες κι ἔνα στρῶμα κατάχαμα. Κι άπ' έξω ή αὐλή, μικροσκοπική κι αὐτή, μέ δυό άμυγδαλιές όλο όλο καί κάμπισα ζαρζαβατικά. Είχε καί μιά γάτα πού τή φώναζε Μαρουλιώ καί τή λάτρευε κυριολεκτικά. Έχουν νά λένε ότι αὐτή τόν έσωσε κάποτε, ξυπνώντας τον μέ τό ποδαράκι της, όταν μπήκανε στό σπίτι του κλέφτες νά πάρουνε όλες του τίς οίκονομίες, ένα μικρό κομπόδεμα μέ χρυσές λίρες πού έκρυβε κάτω άπ' τό στρῶμα του. Άργότερα, όταν ή Μαρουλιώ πέθανε, τήν έθαψε μ' εύλαβεια σ' ένα μέρος πού φρόντισε νά τό σημαδέψει, γιά νά μπορέσει μιά μέρα, όπως έλεγε, νά πάρει τά κοκαλάκια της καί νά τά κάνει χαϊμαλί. Σ' αύτό τό γατάκι μονάχα έμπιστεύθηκε αύτός μεγαλόψυχος κι άκόμα σ' ένα φτωχό άνθρωπινο πλάσμα: στό μικρό κορίτσι τῆς νύφης του, πού ήταν καθυστερημένο διανοητικά καί τ' άλλα παιδιά τό κορόιδευαν καί τό 'λεγαν «ή άγαθή Άγλαΐα».

Μπαίνοντας στά 1934, ο Θεόφιλος είχε συμπληρώσει πιά τά έδήντα τέσσερα χρόνια του. Φαινότανε άδυνατισμένος καί κακόκεφσδ. "Ένα πρωί, στίς είκοσιδύο Μαρτίου, πού έτυχε νά 'ναι Κυριακή τῶν Βαΐων, πήγε καί χτύπησε τήν πόρτα στό σπίτι τῆς νύφης του. Είχε τόσο θλιμένο υφος πού ή καλή γυναίκα, μέ τό δίκιο της, άνησύχησε. «Δέ θά πᾶς στήν έξοχή;» τόν ρώτησε. «Οχι, άποκρίθηκε, είμαι κομμάτι κουρασμένος». Γέμισε τό κουμαράκι* του μέ νερό, χάιδεψε τήν άγαθή Άγλαΐα καί τράβηξε γιά τό σπιτάκι του. Πέρασαν δυό μέρες καί δέ φάνηκε καθόλου. Μεγάλη Τρίτη πρωί, μιά γειτόνισσα χτύπησε πάλι τήν πόρτα τῆς νύφης του. «Τί συμβαίνει;» «Ό Θεόφιλος είναι άμπαρωμέ-

κουμαράκι: μικρό δοχεῖο νερού.

νος στό σπίτι του και δέν άποκρίνεται». Τρέξανε όλοι μαζί· βροντήξανε τήν πόρτα· τήν ξαναβροντήξανε. Τίποτα. Τότε τή γκρεμίσανε μέ δυνατές κλωτσιές και είδανε: τό Θεόφιλο νεκρό καταγής, μέ τό κεφάλι κατά τό τζάκι και τά πόδια του διπλωμένα. Στό πλάι του, ύπολειμματα ἀπό ἐμετό κι ἔνα πιατάκι μέ δυσό ψάρια. Ἡταν ἡ 24η Μαρτίου, παραμονή τῆς ἑθνικῆς ἑορτῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τοῦ 'καναν ἔνα φτωχικό τάφο, μ' ἔνα καντηλάκι πού φρόντιζε ν' ἀνάβει μόνη της, ζητιανεύοντας παντοῦ «κουματέλ' λαδέλ»* ἡ ἀγαθή Ἀγλαΐα. Στόν ἵδιο τάφο, ἔνα χρόνο ἀργότερα, ο 'Ανδρέας Εμπειρίκος* κι ἔγγω, ρίχναμε λίγα λουλούδια ὥραια και σεμνά σάν τήν ψυχή του.

Prophrula L.

Ἐρωτήσεις

1. Πώς ἀντιμετώπιζε τά πρακτικά ζητήματα ὁ Θεόφιλος και πῶς τόν ἔβλεπαν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι;
2. Ποιές ἦταν οἱ ἰδιαίτερες προτιμήσεις του (ἱστορίες, συνήθειες). Εἰδατε εἰκόνας τοῦ Θεόφιλου, πού δείχνουν αὐτές τίς προτιμήσεις του;
3. Τί δείχνει τό γεγονός ὅτι ὁ Θεόφιλος ζωγράφιζε τίσι εικόνες του σέ κάθε ἐπιφάνεια πού ἐβρισκε μπροστά του;
4. Σέ ποιό λογοτεχνικό εἶδος ἀνήκει τό ἀπόσπασμα; *Ζωγραφικές*

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 8.

*κουματέλ' λαδέλ': λίγο λαδάκι· ἴδιωματισμός τῆς Μυτιλήνης.
*Άνδρέας Εμπειρίκος (1901-1975): υπερρεαλιστής ποιητής.

Παντελής Πρεβελάκης

To 1931 τὸν Σεπτεμβρίου 1934
[Ο χριστιανός ζωγράφος] ~~τραύεται καν~~ P. παντελής

Στό Χρονικό μιᾶς πολιτείας (πρώτη έκδοση 1938) ὁ συγγραφέας μιλάει γιά τό Ρέθυμνο καὶ γιά τὴν προσφορά του στὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Στό ἔργο γίνεται λόγος καὶ γιά τὶς ἐκκλησίες καὶ τὴν εἰκονογράφησή τους. Μέ τὴν εὐκαιρία αὐτή ὁ συγγραφέας, πού είναι καὶ ἱστορικός τῆς Τέχνης, μᾶς δίνει στό παρακάτω ἀπόσπασμα τὸ χαρακτήρα καὶ τό πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ζωγραφικῆς, δηλαδή τῆς ἀγιογραφίας.

Χαροκόπειον πονητής
τον
τον
τον

Νά ζωγραφίσεις μιάν ἐκκλησία, ἢ κι ἓνα κόνισμα μονάχα, είναι τέχνη ἵερη, ὅχι τέχνη σάν τίς ἄλλες. Ὁ χριστιανός ζωγράφος δέν ξεχωρίζει ἀπό τὸν καλόγερο, κι ἂς ζεῖ μέσα στὶς πολιτεῖες, κι ἂς ἔχει πάρε δῶσε μέ τὸν κόσμο. Ὅπως γονατίζει ὁ καλόγερος καὶ κάνει τὴν προσευκή του στὸ Θεό, ἔτσι κι ὁ ἀγιογράφος καθίζει στὸ σκαμνί του καὶ πιάνει τὰ κοντύλια του νά ζωγραφίσει. Προσευχή είναι κι αὐτουνοῦ ἡ δουλειά, μόνο πού ἀντί νά μουρμουρίζει τά λόγια του, τά ζωγραφίζει. Πρέπει τό λοιπόν νά 'χει ἀγνή καρδιά, γλώσσα ἀμόλευτη ἀπό αἰσχρά, χέρια παστρικά. Πρίν νά πιάσει τὰ κοντύλια του καὶ τίς μπογίες, χρέος ἔχει νά έτοιμαστεῖ, νά νηστέψει, νά διαβάσει τὸ συναξάρι τοῦ ἀγίου πού θά στορίσει καὶ νά μπει μέσα στὴ ζωή καὶ στὸ μαρτύριο του. Ἡ ψυχή του πρέπει νά 'ναι καθαρή σάν τὸ κρούσταλλο, καὶ τότε μόνο θά πέσει ἀπάνω του ἡ θεία χάρη καὶ θά κατέβει ἀπ' τὸ κοντύλι του ἡ ἀγία εἰκόνα. Δέν ἔχει ἐδῶ νά καυχηθεῖ ὁ ζωγράφος μέ τό ἔργο του, οὕτε νά βάλει μέσα σ' αὐτό πράματα ἡ φροντίδες ἀπό τὴ ζωή του, ὥπως κάνουν ἀλλοῦ. Ἐδῶ ἡ εἰκόνα είναι χάρισμα τοῦ Θεοῦ, κι ὁ ζωγράφος είναι ὁ ἀγαγός τῆς πνοῆς Του. Μόνο ἡ νηστεία, ἡ ἀγιότητα κι ἡ ύποταγή κάνουν τό "Αγιο Πνεῦμα νά ἐπιφοιτήσει στὸ κεφάλι τοῦ διούλου τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο μέ τῇ χάρῃ Του γίνεται τό ἄξιο ἔργο, ἀπό ψυχή πού σκιρτᾶ ἀπό μακαριότητα καὶ βνωμοσύνη*. Γιά τοῦτο, ὁ ζωγράφος δέ θά βάλει ποτέ τ' ὄνομά του στὴν εἰκόνα οὕτε θά διαλαλήσει μιά δόξα πού δέν είναι δική τού. Κι ἂν γίνει ἐξαίρεση ἀπό τοῦτο, τ' ὄνομά του θά τό 'χει ταπεινά σημαδεμένο σέ καμιά γωνιά ὥχι γιά τῇ δόξα του μέσα στὸν κόσμο, παρά σάν δέηση στά πόδια τοῦ Κυρίου.

‘Ο δεσπότης ὁ Ἱερόθεος, ὁ μεγάλος Ἱεράρχης, πρίν νά πιάσει νά ζωβνωμοσύνη: εύγνωμοσύνη.

γραφίζει τόν Παντοκράτορα στό θιλό τής Αγια-Βαρβάρας, νήστεψε δυό βδομάδες και προετοιμάστηκε σαν νά χε νά μεταλάβει. Στήν τρίτη βδομάδα, άνέβηκε πάνω στή σκαλωσιά, μέ τίς μπογιές και τά κοντύλια του κι ἔβαλε ἀρχή. Νά στοχαστεῖς ἔνα θεόρατο καυκί, μέ ἄνοιγμα φαρδύτερο ἀπό δυό ὄργιές, κι ἐκεῖ ἀποκάτω τόν ἐξηντάρη δεσπότη κι ἀγιογράφο ξαπλωμένο ἀνάσκελα στή σκαλωσιά, δώδεκα μπόγια πάνω ἀπό τή γῆς, νά στορίζει τή φοβερή μορφή τοῦ Παντοκράτορα. Κάθε πρώι τόν ἀνεβάζαν μέ τό μακαρά, δεμένον ἀπό τή ζώνη, και τόν κατεβάζανε σάν νύχτωνε. Τό γιόμα του τό κανε κεῖ πάνω στόν ούρανό, κι ἄλλη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου δέ θυμόταν. Κάθε πουρνό πρίν ἀνεβεῖ στά σανίδια, μελετοῦσε ἀπό κάτω τό ἔργο του, τό διαλογιζόταν μές στό νοῦ του, κι ὑστερα ἔδινε διαταγή νά τόν σηκώσουν. "Ολη μέρα, ἐνώπιος ἐνωπίω μέ τό Θεό του, είχε ἀγώνα μέ τήν τεράστια μορφή. Τό κεφάλι τοῦ δεσπότη δέν ἔφτανε νά σκεπάσει μήδε τό μάτι τοῦ Παντοκράτορα. Τά φουσκωμένα ρουθούνια Του ἡταν μεγαλύτερα ἀπό τό χέρι πού τά ζωγράφιζε... "Ο Μεγαλοδύναμος ἀγρίευε ὥρα τήν ὥρα, τά φρύδια Του ζωρώναν, τά μάτια Του πετούσανε φωτιές, λοξοτηρώντας. "Ο δεσπότης λιγόστευε κοντά Του, σούρωνε, μαύριζε τό πετσί του ἀπό τήν ἀδυναμία. "Ο ἀγώνας του βάστηξε ἔντεκα μέρες. Στή δωδέκατη, ὁ ταξιμάρης δεσπότης κατέβηκε στή γῆς, ἔκαμε νά περπατήσει, κουφογονάτισε. Τά νεῦρα τοῦ λαιμοῦ του είχαν πιαστεῖ, τά μάτια του δέν ἔβλεπαν στά ἵσια, ή θέρμη τοῦ καιγε τό κορμί. Μιά βδομάδα ἀκόμα είχε νά κάνει μέ τό Θεό. Ξημέρωμα Κυριακής, σηκώθηκε ἀπό τό στρῶμα, νίφτηκε, ἔβγαλε τούς ἀσβέστες ἀπό τά γένια του και πήγε νά λειτουργήσει στήν Αγια-Βαρβάρα. "Ομως ή καρδιά του δέν τοῦ λεγε νά κοιτάξει τ' ἀψήλου. Μόνο σάν ἡρθε στό μέρος ἐκεῖνο τής ἀκολουθίας πού ό λειτουργός βγαίνει στή βασιλόπορτα και δέεται, ό δεσπότης ἀναβλεμμάτισε στό ἔργο πού ό Κύριος είχε εύδοκήσει νά ἔχτελέσει μέ τό χέρι τοῦ δούλου Του. Τό μέτωπό του παχνίστηκε*, τά χέρια του πήρανε νά τρέμουν, και τά δάκρυα πηδήσαν ἀπό τά μάτια του... Κι ὅλο τό ἔκκλησίασμα ἔκλαιε μαζί του, κι ἡταν ἀνείπωτα, ριζόκορφα εύτυχισμένο πλάι στό βοσκό του.

Ἐρωτήσεις

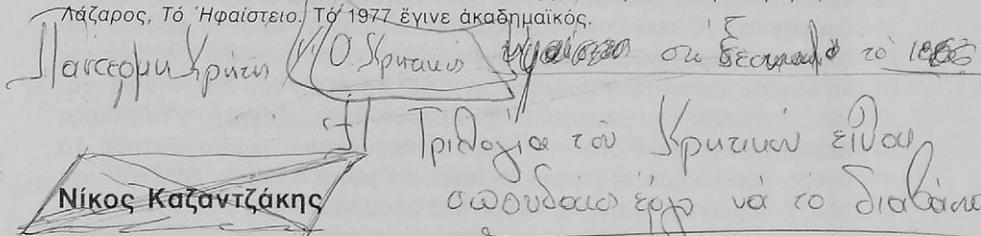
1. Τί διαφέρει ό χριστιανός ζωγράφος ἀπό τούς ἄλλους ζωγράφους;

καυκί: πλατύστομο ποτήρι, γαβάθα.
παχνίζομαι: παγώνω, τρομάζω.

- Γιατί ή δουλειά του είναι «σάν τήν προσευχή»;
- Γιατί ό συγγραφέας τήν άνομάζει «ίερη τέχνη»;
- Γιατί ό χριστιανός ζωγράφος δέ βάζει τό άνομά του στό έργο του;
- Τό παράδειγμα τού δεσπότη Ιερόθεου έπαλθηθεύει τή θεωρία; Νά βρείτε στό κείμενο τά σχετικά στοιχεία.

To Ρεύμα

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ. Γεννήθηκε τό 1909 στό Ρέθυμνο τής Κρήτης. Σπούδασε στό Πανεπιστήμιο Αθηνῶν καί στό Παρίσι. Είδικε ύμηθηκε στήν Ιστορία τῆς Τέχνης, τήν όποια δίδαξε στήν Ανωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν ἀπό τό 1939-1974. Παράλληλα άσχολήθηκε μέτ τή λογοτεχνία. Έγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα, δοκίμια. Διακρίθηκε ίδιαίτερα ως πεζογράφος. Στά έργα του πραγματεύεται τά μεγάλα προβλήματα πού άπασχολούν τόν ἀνθρωπο: τήν ἐλεύθερία καί τό θάνατο. Έργα του: α) ποίηση: Γυμνή ποίηση κ.α. β) πεζά: Τό χρονικό μιᾶς πολιτείας, Παντέρμη Κρήτη, Η Τριλογία τῶν Κρητικῶν, Ο ήλιος τοῦ Θανάτου, Η κεφαλή τῆς Μέδουσας, Ο ἄρτος τῶν ἄγγελων, γ) θέατρο: Τό ιερό σφάγιο, Ο Λάζαρος, Τό Ήφαιστειο. Τό 1977 ἔγινε ἀκαδημαϊκός.

Ριμαδόρος]

Έκτός ἀπό τούς ἀνώνυμους λαϊκούς ποιητές, πού είναι οι ἀρχικοί δημουργοί τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιών, ὑπήρχαν, παλιότερα κυρίως, καί λαϊκοί σπιχουργοφί (ριμαδόροι) πού συνέθεταν πολύσηπα, σπιχουργήματα σχετικά μέ γεγονότα πού συγκλόνιζαν τούς ἀνθρώπους τοῦ τόπου τους (ἱδιωτικά περιστατικά, πολέμους, σεισμούς κτλ.). Μᾶς αώθηκαν τέτοια σπιχουργήματα ἀπό παλιότερες ἐποχές.

Ριμαδόρους μποροῦμε καί σήμερα νά συναντήσουμε σέ όρισμένες περιοχές, ίδιαίτερα στά νησιά τοῦ Αιγαίου, στήν Κρήτη καί στήν Κύπρο (ὅπου ὀνομάζονται «ποιητάρηδες»). Οι ριμαδόροι φαίνεται ότι συνεχίζουν μιά πολύ παλιά λαϊκή ποιητική παράδοση.

Ἐναν τέτοιο ριμαδόρο συναντοῦμε καί στό μυθιστόρημα τοῦ N. Καζαντζάκη Καπετάν Μιχάλη, ὃπου ἀνήκει καί τό ἀπόσπασμά μας. Ο ἥρωας τοῦ ἔργου Καπετάν Μιχάλης πολεμάει τούς Τούρκους στά βουνά σέ μιά ἀπό τίς πελευταῖς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης, στά τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα. Η γυναίκα του Κατερίνα κι ό γιός του, τό

Θρασάκι, μένουν στό χωριό, στό σπίτι τοῦ παπποῦ καπετάν Σήφακα, παλιού καπετάνιου.

Βρῆκαν* τό σπίτι γεμάτο γυναικες, δικές τους καί ξένες. "Όλη ή γειτονιά είχε μαζευτεῖ ν' ἀκούσει τό ριμαδόρο, τό γερο-Κριαρᾶ, πού τώρα νά ἔφτασε κι ἐμπαινε στό ἀρχοντικό τοῦ καπετάν Σήφακα· στό σπίτι αὐτό ἔβρισκε τό πιό καλό καί μπόλικο φαῖ καί κόνευε* πάντα. Γέρος, μακροδιχαλογένης, γαλαζομάτης, φαγάς, μπεκρής, ξακουστός στά νιάτα του. Ἀμούστακο ἀγόρι, βουκόλευε* στοῦ Μεχμέτ' Άλη τά βουνά, κοντά στό Καστέλι, κι ὕστερα, σέ μιάν ἐπανάσταση, πῆρε κι αὐτός τό τουφέκι, ξέκοψε τά βόδια καί τά γελάδια πού βουκόλευε καί τά πήγε πεσκέσι* στούς ἀντάρτες· ἔπεσε πάλι στά σίδερα ή Κρήτη, ποῦ νά πατήσει πιά ὁ Κριαρᾶς στό Καστέλι, γύριζε τά Ρεθεμνιώτικα. "Έκανε τόν ἀγωγάτη, τόν πραματευτή, τό λυράρη καί ταίριαζε ρίμες, Πήγαινε ἀπό χωριό σέ χωριό, τραγουδοῦσε τίς ρίμες του καί γέμιζε τό ταγάρι.

Στέκουνταν οι χωριάτες γύρα του καί μωροθαμάζουνταν* ποῦ τά 'βρισκε τά λόγια καί πῶς τά ταίριαζε καί πῶς ἔκανε τά μάτια νά κλαίνε! Ξαναζωντάνευε τό '21, ἀνέβαιναν ἀπό τά μνήματα οἱ μεγάλοι ἀγωνιστές, τινάζουνταν στόν ἀγέρα τό 'Αρκάδι, ἔπιαναν οἱ γέροι τά φαρδιά πολύχρωμα μαντίλια τους καί σκούπιζαν τά κλάματα.

"Ἀκόμα στέκει καί πολεμάει τό 'Αρκάδι συλλογίζουνταν", ἀκόμα καίγεται, θά βαστάξει ὅσο ή ρίμα ἐτούτη ἀθάνατο!"

Γίνουνταν ἄλλοι ἄνθρωποι ὅσοι τόν ἄκουγαν, πλάταινες ή καρδιά τους, ἔβγαζαν τά σακούλια τους οι τσιγκούνηδες, ἄνοιγαν τά κελάρια τους καί δῶσ' του καί τό γέμιζαν τό ταγάρι, ἀνάκατα, κουκιά, φασόλια, ρεβίθια, κάστανα, κολοκύθια, ψωμί... Κι αὐτός ἔβλεπε νά γεμίζει τό ταγάρι του κι ὅλο τό φαρδύ του ἡλιοφρυμένο πρόσωπο γελοῦσε εύχαριστημένο.

Τόν είδαν λοιπόν καί σήμερα οι χωριάτισσες, κάμπους καί βουνά γυριζει ἐτούτος, θά 'φερνε σίγουρα μαντάτα ἀπό τούς ἄντρες τους, τόν πήραν ξοπίσω. Κι ή καθεμιά κι ὀλες μαζί τόν ζύγωσαν, τοῦ 'πιαναν τό χέρι καί τόν ἀναρωτοῦσαν· μά αὐτός βιάζουνταν, πήγαινε γραμμή κατά τό σπίτι τοῦ γερο-Σήφακα· πεινοῦσε.

Τήν ὥρα πού μπήκε ό παππούς μέ τό Θρασάκι, ό γερο-Κριαρᾶς είχε

βρῆκαν: ό καπετάν Σήφακας καί τό Θρασάκι.

κονεύω: διαμένω προσωρινά.

βουκολεύω: βόσκω βόδια.

πεσκέσι: δώρο.

μωροθαμάζομαι: θαυμάζω σάν ἀνόητος.

θρονιαστεῖ στό καλό σκαμνί, όμπρός στή φωτιά, καί πυρώνουνταν.

— Καλῶς τὸν καπετάν Ριμαδόρο! ἔκαμε ό παππούς καλωσορίζοντας τό μουσαφίρη* του.

Ο ριμαδόρος προσηκώθηκε· φοβόταν καί σέβουνταν τό γερο-Σήφακα, γιατί 'ταν πιό γέρος από αὐτόν κι ἀπλοχέρης νοικοκύρης καί ξακουστός πολεμάρχος.

— Καλῶς σέ βρηκα, καπετάν Σήφακα, γέρικο λιοντάρι τῆς Κρήτης! "Όλον ἐτοῦτον τὸν καιρό σοῦ πλέκω μιά ρίμα, ἄρχοντα Σήφακα, νά σέ κάμω ἀθάνατο.

— "Ασε νά πεθάνω πρῶτα, ἔκαμε ό παππούς καί τό πρόσωπό του σκοτείνιασε.

— Τί χαμπάρια μᾶς φέρνεις, γερο-Κριαρᾶ; πετάχτηκε ἡ Μαστραπάδαινα, πού βιάζουνταν νά μάθει γιά τόν ἄντρα της, τί ν' ἀπογίνεται ἐκεὶ ἀπάνω στά κατσάβραχα, ἀμάθητος ως εἶναι τοῦ πολέμου· ἐγώ 'μαι ἡ γυναίκα τοῦ Μαστραπᾶ, πού κάνει τά κουδούνια.

— Νά φάω πρῶτα, ἀποκρίθηκε ό ριμαδόρος, νά πῶ καί μιά, νά θυμηθῶ· μελισσοκόφινο εἶναι τό κεφάλι μου, σβουρίζει ἀπό τήν πείνα.

— Φέρτε του νά φάει! πρόσταξε ό παππούς· γεμίστε του ἔνα λαγήνι κρασί· ἄπατή 'ναι ἡ κοιλιά τοῦ ριμαδόρου, βάζεις, βάζεις, δέν ἔχει γεμισμό — σάν τόν 'Αδη.

Γέλασε ό ριμαδόρος, τοῦ 'φεραν τό σοφραδάκι*, διπλογονάτισε μπροστά ἀπό τή φωτιά κι ἀνοιξε τό πηγαδόστομά του. "Ορθιες οἱ γυναῖκες τόν ἀποκαμάρωναν ν' ἀδειάζει τά σκουτέλια*, νά κάνει πάστρα τό σοφρά, κάθισε κι ό παππούς ἀντίκρα του καί τόν κοίταζε. Κάμποση ὥρα σώπαιναν ὅλοι κι ἀκούγουνταν μονάχα τά δόντια καί τά χείλια τοῦ γερο-Κριαρᾶ πού καταχτυπούσαν κι ό λαιμός του πού κακάριζε, κάθε πού ἀνάγερνε τό λαγήνι κι ἔπινε.

Τέλειωσε, σφούγγιξε τά γένια του, ἥπιε ἀκόμα μιά, στράφηκε κι εἰδε μπροστά του τό γερο-Σήφακα καί γύρα ὀρθό, λαχταριστό τό γυναίκοθέμι*.

— Ρωτάτε δά! εἴπε κι ἀπλωσε τίς ποδάρες του στή φωτιά.

Χύθηκαν ἀπάνω του οἱ γυναῖκες· ἡ καθεμιά εἶχε καί τόν πόνο τής, τόν ἄντρα, τόν ἀδερφό, τό γιο της — τόν εἰδες; Δέ λαβώθηκε; Ζεῖ; Καί κρέμουνταν ὅλες ἀπό τά χείλια του. Κι αὐτός δέν εἶχε δεῖ κανένα, πού νά σκαρφαλώσει μέ τέτοια χιόνια στά βουνά, τί γυρεύει αὐτός μέσα

μουσαφίρης: ἐπισκέπτης (τούρκικη λέξη).

σοφραδάκι: (ύποκοριστικό τοῦ σοφράς)· χαμηλό στρογγυλό τραπέζι.
σκουτέλι: ἀγγειό, πιάτο.

γυναικοθέμι: συγκεντρωμένο πλῆθος γυναικῶν (γυναικομάνι).

στό κρύο, στήν πείνα και στό τουφεκίδι, ή ρίμα θέλει άσφαλεια και καλοπέραση, δέν είδε κανένα, μήτε άδερφό, μήτε αντρα, μήτε γιό, μά τώρα πού γέμισε ή κοιλιά του ψυχοπόνεσε τόν κόσμο, λυπόταν τίς γυναίκες, στρέφουνταν κι ἔλεγε στήν καθεμιά κι ἀπό ἐναν καλό λόγο κι ἔφευγε ή γυναίκα ἀναπαμένη κι ἔρχουνταν ἄλλη... Καί σάν πιά παρηγόρησε ὅλο τό γυναικολόι κι ἄδειασε τό σπίτι, στράφηκε στόν παππού, τοῦ χαμογέλασε:

– Καλομελέτα κι ἔρχεται, τοῦ κάνει: ἐγώ λέω ἐναν καλό λόγο, κάνω τό χρέος μου· ἃς τόν βγάλει ἀληθινό ὁ Θεός. Παραπέρα δέν ἀνακατεύουμαι· ἃς κάνει κι αὐτός τό χρέος του.

– Μέ ψευτιές παρηγορᾶς τούς ἀνθρώπους, εἶπε ὁ παππούς αὐτηρά.

– Εἴμαι ριμαδόρος, ἀποκρίθηκε ὁ γερο-Κριαρᾶς, πάει νά πει: καλομαντατάς* αὐτή 'ναι ή δουλειά μου.

– Τώρα πού ἀπομείναμε οί αντρες, ἐμεῖς οί δυό κι ὁ ἐγγονός μου, μολόγα τήν ἀλήθεια! Γυρίζεις χῶρες και χωριά, τό αὐτί σου μαζώνει ὅλην τή βουή – τί ἄκουσες; Τό μάτι σου γαρίδα, πουλί πετούμενο δέ σοῦ ξεφεύγει – τί είδες; Θά λευτερωθεῖ, γερο-Κριαρᾶ, ή Κρήτη; Ἐσεῖς οί ριμαδόροι, ἔχουν νά ποῦν, σάν ἀπομείνετε μοναχοί, κουβεντιάζετε μέ τό Θεό· τί λέει ὁ Θεός; Θά τή λευτερώσει πιά τήν Κρήτη;

“Εσκυψε τή χοντρή κεφάλα του ὁ Κριαρᾶς, ἀναδεύτηκαν μέσα στό στήθος του τά λόγια, ἀνέβηκαν πατεῖς με πατῶ σε στό λαιμό του, στάθηκε νά ξεδιαλέξει.

– Γερο-Σήφακα, εἶπε, εἴμαστε μόνοι, θά σου φανερώσω ὅ, τι σέ ἀνθρωπο ὡς τώρα δέν ξεφανέρωσα. Ἐκατό χρονῶν είσαι, τήν ἀλήθεια δέν τή φοβάσαι...

– “Οχι, δέν τή φοβάμαι, εἶπε ὁ παππούς.

– Ἄκου, τό λοιπόν: “Οταν γεννήθηκε ὁ Χριστός, ἥρθαν ὄλα τά ἔθνη – ἄσπρα, μαῦρα, κίτρινα – νά τόν καλωσορίσουν· τήν ὥρα πού πέθαινε, πῆγαν πάλι ὄλα τά ἔθνη νά τόν ἀποχαιρετήσουν. Πήγε κι ἡ Κρήτη. Μαιρομαντιλωμένη, χαροκαμένη, μεγαλομάτα. Ἀπόμεινε παράμερα, τελευταία· ποῦ νά προβάλει αὐτή μέ τά μεγάλα ἔθνη; Μέ τήν Ἀγγλία, μέ τή Ρουσία, μέ τήν Ἀμερική; Περίμενε νά φύγουν ὄλα, γιά νά ζυγώσει, νά προσκυνήσει κι αὐτή τά αίματωμένα πόδια. Βράδιαζε πιά· ὅλη τή μέρα ὁ ἥλιος ἔσκιζε τίς πέτρες· τό δειλινό μαζώχτηκαν σύννεφα, σκοτεινίασε ὁ ούρανός, ἄρχισαν νά πέφτουν ζεστές, χοντρές στάλες, δέν ἡταν στάλες, ἡταν δάκρυα.

καλομαντατάς: αὐτός πού φέρνει καλά μαντάτα, καλές εἰδήσεις.

"Ανοιξε ό Θεός τά μάτια, ξεχώρισε, μέσα στό σύθαμπτο και στή βροχή, μιά μαυροφόρα, θάρρεψε πώς ήταν ή Παναγιά: «Μάaval» φώναξε. Ή Κρήτη σήκωσε τό κεφάλι, άστραπή έσκισε τόν ούρανό, τό πρόσωπο της φωτίστηκε. «Χριστέ μου, φώναξε άνοιγοντας τήν άγκαλη, δέν είμαι ή Παναγιά, είμαι ή Κρήτη».

Κι ακούστηκε εύτύς ή φωνή τοῦ Χριστοῦ: «"Ελα!"

«Ζύγωσε ή Κρήτη τρεμάμενη, άγκαλιασε τό σταυρό, φίλησε τά καρφωμένα πόδια, τό στόμα της γέμισε αίματα. «Χριστέ μου, μουρμούρισε, ποῦ μέ αφήνεις;»

Κι ακούστηκε πάλι ή φωνή άπο τό Σταυρό: «Μήν κλαῖς· σήκωσε τό δεξό χέρι σου, κοίτα!»

Σήκωσε ή Κρήτη, μέσα στίς άστραπές, τό δεξό χέρι – και τί νά δεῖ; στό πιό άρχοντικό της δάχτυλο, στό δαχτυλίδιά, ἔλαμπε ένας χαλκάς. «'Αρραβώνας*, Χριστέ μου, φώναξε κι ή καρδιά της ἔτρεμε, ἀρραβώνας, Χριστέ μου, γιά χαλκάς ἀλυσίδας;»

Ο Χριστός χαμογέλασε, ἔγειρε τό κεφάλι, ἔβγαλε μιάν ψιλή φωνή· τί εἶπε; ή Κρήτη δέν ἄκουσε. «'Αρραβώνας, Χριστέ μου, γιά χαλκάς ἀλυσίδας;» Ξαναφώναξε. Κανένας δέν ἀποκρίθηκε. Ξαναφώναξε· κανένας!

Σώπασε μιά στιγμή ό γερο-Κριαρᾶς· και σέ λίγο:

– Ακόμα στέκεται, μέσα στούς ἥλιους και στίς βροχές, μέσα στά σκοτάδια, ἔρμη, μαυροφορεμένη, όλομόναχη, σάν χήρα ή Κρήτη και φωνάζει. Άκόμα, γερο-Σήφακα!

Ο γερο-Κριαρᾶς ἀναστέναξε· κοίταξε, εἶχε μιά ρουφιά κρασί ή λαγή-να, ἔβρεξε τό λαιμό του.

– "Ε, κατακαημένη Κρήτη... μουρμούρισε και σηκώθηκε.

Σηκώθηκε κι ό παππούς, φώναξε τή νύφη του, τήν κυρα-Κατερίνα.

– Γέμισέ του τό ταγάρι, παιδί μου, εἶπε· καλά δούλεψε τό μεροκάματό του.

Στράφηκε στό γερο-Κριαρᾶ:

– Έχεις άκόμα γερά δόντια; ρώτησε.

– Ενα μονάχα μοῦ λείπει, ἀποκρίθηκε ό ριμαδόρος και γέλασε, ένα,. τό 'βγαλα μοναχός μου μέ τήν τανάλια· ό φρονιμίτης.

– Βάλ' του και δυό φούχτες καρύδια και μύγδαλα, εἶπε ό παππούς.

Τόν ξεπροβόδισε ώς τήν ξώπορτα, σάν νά 'ταν μεγάλος ἄρχοντας.

– Αἰντε στό καλό, τοῦ πε και τοῦ ἄπλωσε τό χέρι· κι ἄν είναι νά ξαναπεῖς τό παραμύθι σου, βάλε τό Χριστό – τί ἔχεις νά χάσεις; βάλ·

ἀρραβώνας· τό δαχτυλίδι τοῦ ἀρραβώνα δηλώνει ύπόσχεση. Έδω: ύπόσχεση λευτεριάς.

τον ν' ἀποκριθεῖ: «Ἀρραβώνας!» Τό πες καὶ μοναχός σου: Καλομελέτα κι ἔρχεται!

—Ἐγνοία σου, καπετάν Σήφακα, ἔκαμε ὁ τετραπέρατος ριμαδόρος· ἔγνοια σου, καὶ δέ λέω ἐγώ τὸ παραμύθι τό ἴδιο σέ ὅλους· κατέχω τὴ δουλειά μου· στόν καθένα σύφωνα καὶ με τῇ δύναμῃ του. Ἐχε γειά!

—Ορθίος στό κατώφλι ο παππούς, ἔβλεπε τό ριμαδόρο νά τσαλαβουτάει καὶ νά κατηφορίζει μέσα στά χίονια. Τό Θρασάκι κρατοῦσε τό χέρι τοῦ παππού, κοίταζε κι αὐτό τόν παράξενο μουσαφίρη νά χάνεται. Και σάν πιά ἀφανίστηκε ὁ γερο-Κριαράς, στράφηκε ὁ παππούς στόν ἐγγονό του:

—Κατάλαβες ἐσύ: τόν ρώτησε. Ὁ Χριστός, ή Κρήτη, ὁ ἀρραβώνας...

—Δέν μού ἀρέσουν ἐμένα τά παραμύθια, ἔκαμε τό Θρασάκι μεγάλωσα.

—Ἄμα μεγαλώσεις ἀκόμα πιό πολύ, θά σου ἀρέσουν, μουρμούρισε ὁ παππούς καὶ μαντάλωσε τό στόμα.

Ἐρωτήσεις

1. Νά συγκρίνετε τό ριμαδόρο τοῦ κειμένου μέ τούς γνωστούς σας ἀπό τόν "Ομηρο ἀοιδούς (τό Φήμιο ἢ τό Δημόδοκο) καὶ νά βρείτε τίς ὄμοιότητες· α) στόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, β) στήν ἐντυπωση που προκαλούν γύρω τους.
2. Πῶς βλέπει τήν ἀποστολή του ὁ ριμαδόρος;
3. Στή διηγησή του ὁ ριμαδόρος λέει πῶς ὁ Χριστός κοιτάζοντας ἀπό τό σταυρό του τήν Κρήτη «θάρρεψε πῶς ἡταν ἡ Παναγιά». Τί θέλει νά πεῖ;
4. Τί εννοεῖ ὁ καπετάν Σήφακας, ὅταν λέει στό Θρασάκι: «ἄμα μεγαλώσεις ἀκόμα πιό πολύ, θά σου ἀρέσουν τά παραμύθια»;

Βιογραφικά τοῦ συγγραφέα στή σελ. 144.

Κώστας Κρυστάλλης

Τό κέντημα τοῦ μαντίλιοῦ

Τό κέντημα ἡταν ὡς τίς ἀρχές τοῦ αἰώνα μας ἀπό τούς πιό χαρακτηριστικούς καὶ πλούσιους κλάδους τῆς Ἑλληνικῆς χειροτεχνίας. Καλλιεργήθηκε μέ μεγάλη ἐπιτυχία καὶ καλαισθησίᾳ σέ ὅλες τίς περιοχές τῆς Ἑλλάδας ὡς οἰκιακή κυρίως τέχνη γιά ἀτομική χρήση. "Οπως οι γυναικες τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς ἐργάζονταν στὸν ἄργαλειό, ἔτσι καὶ οἱ νεώτερες Ἑλληνίδες περνοῦσαν τὶς ὥρες τους σχεδίαζοντας πολύμορφες χρωματιστές διακοσμήσεις μέ ἀριστοτεχνικές «βελονιές». Στό ποίημα τοῦ Κρυστάλλη περιγράφεται παραστατικά τό κέντημα ἐνός μαντίλιοῦ πού προορίζόταν γιά γαμήλιο δῶρο στό γαμπρό.

Στήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξανθή κάθεται κόρη
κι ὠριόπλουμο λευκό χρυσοκεντάει μαντίλι,
μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι*.
Τή θάλασσα κεντάει μέ τά νησιά της ὄλα,
κεντάει τόν οὐρανό μέ τά λαμπρά του ἀστέρια,
τή γῆ μέ τά πολλά καὶ τά ὡραῖα λουλούδια,
κεντάει κι ἔνα βουνό ψηλό ψηλό καὶ μέγα:
τό χάραμα γλυκά προβάλλει στήν κορφή του
καὶ βάφεται ἡ κορφή καὶ τ' οὐρανοῦ ἡ λουρίδα
ροδόλευσκη. Νερά καθάρια κι ἀσημένια
τά διάπλατα πλευρά ξετρέχουν κι αύλακώνουν
χιλιόχρονα, παλιά, βαθιά, ισκιωμένα ὄρμανια*,
κεντάει στές λαγκαδιές μέ πράσινο μετάξι.
Στούς ὄχτους, στά ριζά, κοπάδια ἀσπρολογᾶνε
καὶ φαίνονται βοσκοί καὶ σ' ὅμορφο κεντίδι
φλογέρες λές κι ἀκοῦς, λές καὶ γρικάς τραγούδια,
βελάσματα βραχνά καὶ ἡχούς ἀπό τρουκάνια*.

Στά πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
μέ καλαμιές χρυσές. "Ἐνας ψαράς στήν ἄκρη

κανίσκι: δῶρο.

όρμανι: δάσος.

τροκάνι καὶ τρουκάνι: βαρύ κουδούνι γιά πρόβατα.

πεζόβολο^{*} κρατεῖ καὶ δόλωμα ἔτοιμάζει.
Κάμπο πλατύ πλατύ μέ σμαραγδένιο νήμα
όλόγυρα κεντάει. Στήν μέση ἀπό τόν κάμπο
ποτάμι σιγαλό καὶ φιδωτό ξομπλιάζει^{*}
μέ δάφνες, μέ μυρτιές καὶ μέ δασιά πλατάνια,
μέ ἀηδόνια, μέ φωλιές^{*} καὶ στό πανώριο ξόμπλι
τό φλοίσβο τοῦ νεροῦ θαρρεῖ κι ἀκοῦς, τῆς δάφνης
τό μύρο τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖ ὅτι ἀνασαίνεις,
πώς τόν κελαηδισμό τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις,
πώς νιώθεις τό ἀπαλό τῆς φυλλουριᾶς μουρμούρι.
Στήν ἀκροποταμιάν ἀλάφι ζωγραφίζει
πού σκύφτει τά νερά νά πιεῖ τά κρυσταλλένια
καὶ ξάφνου σαιτιά στήν πλάτη τό λαβώνει·
στρέφεται αὐτό, κοιτάει μέ πόνο τήν πληγή του,
πάσχει ν' ἀπαλλαχτεῖ δέν δύνεται τό μαῦρο,
κι ἀπό τόν ούρανόν, ἀπό τά δέντρα γύρα
βοήθεια λέξ ζητάει.

'Ολόυρα ἀπό τόν κάμπο
πληθος μικρά χωριά κεντάει, χωράφια ἀλλοῦθε
μέ ὄλόχρυσα σπαρτά, μέ θημωνιές, μέ ἀλώνια.
Πράσινα ἀμπέλια ἀλλοῦ μέ κίτρινα σταφύλια
κίτρινα σάν φλουριά, κι ἔμορφα κοπελούδια
πού μπαίνουν μέ πλεχτά καλάθια καὶ τρυγᾶνε.

Γάμον ἀρχοντικό σ' ἔνα χωριό πλουμίζει
μέ νύφη, μέ γαμπρό, μέ φλάμπουρα^{*}, μέ ψίκι^{*}.
Δράκους ἀλλοῦ κεντάει καὶ λάμιες^{*} καὶ νεράιδες,
κεντάει κι ἔνα γιαλό μέ ζαφειρένια πλάτια
στήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ τήν ἵδια τή θωριά της
όλόφαντη ἰστορεῖ ἀπό ἐμορφιά καὶ νιότη
καὶ πλοῦτο καὶ ἀρχοντιά καὶ στά λευκά της χέρια
τ' ἀργόχειρο κρατεῖ, τ' ὥριόπλουμο μαντίλι,
μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι.
'Ανάρια τό κεντάει κι ὅλο τοῦ λέει τραγούδια.

πεζόβολο: είδος διχτυοῦ γιά ψάρεμα σέ ρηχά νερά.

ξομπλιάζω: κεντώ, στολίζω.

φλάμπουρο: λάβαρο.

ψίκι: γαμήλια πομπή.

λάμιες: τερατώδεις γυναικείες μορφές τῆς μυθολογίας μας.

Έρωτήσεις

1. Νά χωρίσετε τό ποίημα σέ έννοτητες και νά βρείτε τί περιγράφει ή καθεμιά.
2. Γιατί ή κόρη κεντάει μέ τόση φροντίδα τό μαντίλι;
3. Μπορείτε από τις σκηνές που κεντάει ή κόρη νά καταλάβετε τήν κοινωνική της προέλευση;
4. Ποιό τμήμα τού ποιήματος σχετίζεται άμεσότερα μέ τή φροντίδα τής κόρης νά έτοιμάσει τό μαντίλι.
5. Ή δομή τού ποιήματος είναι κυκλική. Νά εξηγήσετε πώς συνδέει ό ποιητής τό τέλος μέ τήν άρχη του.
6. Νά συγκρίνετε τήν περιγραφή τοῦ μαντίλιού μέ τήν περιγραφή τής άσπιδας τοῦ Αχιλλέα (Ιλιάδα Σ). Τί κοινό υπάρχει;

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ (1868-1896). Γεννήθηκε στό Συράκο τής Ηπείρου και εβγαλε τό γυμνάσιο στά Γιάννενα. Τό πρώτο του ποίημα τό δημοσίευσε σέ ήλικια δεκαοχτώ χρονών ήταν ένα πατριωτικό και ρομαντικό ποίημα μέ τίτλο *Αι σκιαί τού Άδου*. Αύτό στάθηκε άφορμή νά τόν καταδιώξουν οι Τούρκοι. Έτσι κατέφυγε στήν Αθήνα, όπου άναγκαστηκε νά γίνει τυπογράφος γιά νά ζήσει. Αρρώστησε και πέθανε φυματικός στήν Άρτα. Ο θάνατός του έδωσε αφορμή νά προσεχτεί τό έργο του. Ιδίως τό ποιητικό είναι γραμμένο στό πρότυπο τών δημοτικών τραγουδιών και διακρίνεται γιά τή νοσταλγία και τήν άγαπη στή ζωή τής ύπαιθρου. Έργα του α) ποίηματα: *Άγροτικά, Τραγούδια τοῦ Βουνοῦ και τής στάνης, β) πεζά πεζογραφήματα*

Πληροφορίες γιά τά βασικά γνωρίσματα τού διηγήματος στή σελ. 100
Πληροφορίες γιά τά βασικά γνωρίσματα τού χρονογραφήματος στή σελ. 296

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
I Η ΘΑΛΑΣΣΑ	
1. Τό τρελοβάπορο (ποίημα), Οδ. Έλύτη: Ο ήλιος ό ήλιατορας	7
2. Ή θάλασσα (πεζό, άπόσπασμα), Ανδρ. Καρκαβίτσα: Λόγια τής Πλώρης	9
3. Συλλογιέμαι τούς ναυτικούς (πεζό), Κ. Ούρανη: Αποχρώσεις	13
4. Ό σφουγγαράς (πεζό, άπόσπασμα), Γ. Μαγκλή: Τά παιδιά τού ήλιου καί τής θάλασσας	17
5. Οι άκολουθοι τής τράτας (πεζό), Θ. Ποταμιάνου: Έδω βυθός	22
6. Μιά πίκρα (ποίημα), Κ. Παλαμά: Καημοί τής λιμνοθάλασσας	25
II ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ Η ΖΩΗ	
1. Τά δεκατέσσερα παιδιά (ποίημα, άπόσπασμα), Ν. Βρεττάκου: Όδοιπορία	29
2. Ή εκδρομή τού Δημητραύ (πεζό), Κ. Παπᾶ: Στή συκαμία άπό κάτω	32
3. Σελίδα γραπτού (ποίημα), Ζάκ Πρεβέρ: Κουβέντες (μετ. Μ. Μειμάρη)	37
4. Πώς ζήνα δάσκαλος (πεζό, άπόσπασμα), Άλεξ. Δελμούζου: Μελέτες και Έργα, Β'	39
5. Τά οκολειά χτίστε (ποίημα, άπόσπασμα), Κ. Παλαμά: Πολιτεία καί Μοναξιά	42
III ΠΟΛΗ - ΥΠΑΙΘΡΟΣ	
1. Ή πέρδικα τής Σκύρας (πεζό), Έ. Άλεξίου: Καί ύπέρ των ζώντων	47
2. Ρούμελη (ποίημα), Ζαχ. Παπαντωνίου: Θεία δώρα	51
3. Διακοπές (πεζό, άπόσπασμα), Μ. Κρανάκη: Contre-temps	55
4. Τό φτάσμο (ποίημα), Γ. Δροσίνη: Θά βραδιάζει	60
5. Αποχαιρετισμός (πεζό), Γαλ. Σαράντη: Περιοδ. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 1959	61
VI Τό '40 - Η ΚΑΤΟΧΗ	
1. Χειμώνας (πεζό), Γ.Α. Βλάχου: Έφημ. Καθημερινή (Δεκέμβριος 1940)	71
2. Θά ρθει ώρα (πεζό, άπόσπασμα), Α. Βλάχου: Τό μνήμα τής γριάς	74
3. Κατοχή (ποίημα), Κ. Ούρανη: Ποιήματα	77
4. Επεισόδιο (πεζό), Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου: Αφοικανική περιπέτεια	78
5. Φύλλα κατοχής - 26 Φλεβάρη 1943 - (πεζό) Ιωάννα Τσάτσου. Φύλλα κατοχῆς	82
6. Ανάσταση (ποίημα), Α. Σικελιανού: Λυρικός Βίος, Γ'	85

V ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Σελίδα

1. Εις τόν ιερόν λόχον (ποίημα, άπόσπασμα), Α. Κάλβου: 'Ωδαι	89
2. Excelsior (ποίημα), Λ. Μαβίλη: Σονέτα	90
3. Παῦλος Μελάς (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ: Πολιτεία καὶ Μοναξιά	92
4. Στούς σκοτωμένους σπουδαστές τοῦ Νοεμβρίου (ποίημα), Λένας Παπᾶ: Περιοδ. Εὔθυνη, τεῦχος 35	95

VI Η ΑΓΑΠΗ

1. Παιζει ἀπόψε τὸ φεγγάρι (ποίημα), Μ. Μαλακάση: Ὡρες	99
2. Οἱ γλάροι (πεζό), Ἡ. Βενέζη: Αἴγαιο	102
3. Μιά μυγδαλιά (ποίημα), Ν. Βρεττάκος: Ὁδοιπορία	109
4. Ὁ μικρός πρίγκιπας καὶ ἡ ἀλεπού (πεζό, άπόσπασμα), Σαίντ-Ἐξυπερύ: Ὁ μικρός πρίγκιπας (μετ. Σ. Τσίρκα)	110

VII ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

1. Στήν Παναγίτσα στό Πυργί (ποίημα), Α. Παπαδιαμάντη: Ἀπαντα, Ε' (Βαλέτα)	119
2. Θεῖον όρφα (πεζό), Α. Καρκαβίτσα: Λόγια τῆς πλώρης	121
3. Τό μοιρολόγι τῆς Παναγίας (τραγούδι δημοτικό)	128
4. Μαριάμ (πεζό), Αἰμ. Δάφνης: Τ' ἀγαπημένα μου διηγήματα, τόμος Γ'	130
5. Τό Πάσχα (πεζό), Κ. Ρωμαίου: Κοντά στὶς ρίζες	133
6. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς (ποίημα), Διον. Σολωμού: Ἀπαντα	139
7. Τό φύτεμα τοῦ χωριοῦ (πεζό, άπόσπασμα), Ν. Καζαντζάκη: Ὁ Χριστός ἔνασταυρώνεται	141

VIII ΤΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ

1. Περάσαμε κάβους πολλούς (ποίημα, άπόσπασμα), Γ. Σεφέρη: Μυθιστόρημα	147
2. Στό Αίγαιο, ἐνῶ ἡ συμφωνία τελειώνει (πεζό, άπόσπασμα), Ἡ. Βενέζη: Αἰολική Γῆ	148
3. Τό τέλος τῆς αἰχμαλωσίας (πεζό, άπόσπασμα), Σ. Δούκα: Ἰστορία ἐνός αἰχμαλώτου	155
4. "Εξοδος (πεζό, άπόσπασμα), Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιές: Τρίπολη τοῦ Πόντου	160

IX Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

1. Ὁ ζωντανός ό χωρισμός (τραγούδι δημοτικό), Συλλογή Γ. Χασιώτη	167
2. Βαρύτερη ἡ ξενιτιά (τραγούδι δημοτικό), Φ. Παπανικολάου: Λαογραφικά Δυτ. Μακεδονίας Α'	168
3. Μάνα, πολλά μαλώνεις με (τραγούδι δημοτικό), Α. Jeannarakis: Ἀσματα Κρητικά	168
4. Χωρισμός (τραγούδι δημοτικό), Ν.Γ. Πολίτου: Ἐκλογαί	169
5. Ἡ λαχτάρα τοῦ γερο-Ἀνέστη (πεζό), Α. Ἐφταλιώτη: Νησιώτικες ἴστοριες	170
6. Ἀληθινό παραμύθι (πεζό), Α. Ἐφταλιώτη: Νησιώτικες ἴστοριες	173
7. Ἐπιστροφή (ποίημα), Νικ. Βρεττάκου: Ὁδοιπορία	178

8. Πατρίδα (ποίημα), Λ. Μαβίλη: Σονέτα	179
9. 'Ο γυρισμός τοῦ ξενιτεμένου (ποίημα, ἀπόσπασμα), Γ. Σεφέρη: 'Ημερολόγιο Καταστρώματος Α'	180

X Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

1. Ποσειδωνιάται (ποίημα), Κ.Π. Καβάφη: Ἀνέκδοτα ποιήματα	183
2. Στά 200 π.Χ. (ποίημα), Κ.Π. Καβάφη: Ποιήματα	185
3. Ἀρχαῖοι ἀνθρώποι τῆς Ἀνατολῆς (πεζό), Φ. Κόντογλου: Τό Ἀιβαλί, ἡ πατρίδα μου	187
4. 'Ενα ἔθνος νεόφρωχο (πεζό, ἀπόσπασμα), Γ. Θεοτοκᾶ: Λεωνής	194
5. 'Από τὴ Χίο στὴν Ἀλεξάνδρεια (πεζό, ἀπόσπασμα), Στ. Τσίρκα: 'Η νυχτερίδα	198

XI ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΖΩΗΣ

1. Τό πέραμα (πεζό), Κ. Παρορίτη: Βασική Βιβλιοθήκη, τόμ. 32	205
2. 'Ο έναέριος (πεζό), Π. Γλέζας: Τό σπίτι μέ τα περιστέρια	212
3. Τό τέλος (πεζό), Γ. Σαράντη: Νά θυμᾶσαι τή Βίλνα	218
4. Τό παιδί μέ τα κεράκια (πεζό), "Α. Τερζάκη: Προσανατολισμός στόν αἰώνα.	223
5. Παραμονή Χριστούγεννα (πεζό), Φ. Κόντογλου: Τό Ἀιβαλί, ἡ πατρίδα μου	227
6. Νυχτερινές ἐπισκέψεις (πεζό, ἀπόσπασμα), Λ. Νάκου: Γῆ τῆς Βοιωτίας	231
7. 'Ενα παλιό μήνυμα γιά τό σύγχρονο κόσμο, (πεζό) μετ. Ζ. Λορεντζάτου: Τό Βήμα	237

XII ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ

1. Σούνιο (ποίημα), Γ. Γκούλμπεργκ (μετ. Ι.Θ. Κακριδῆ): Ἐγκυκλοπαίδεια Σύγχρονης Λογοτεχνίας	243
2. Προσκύνημα στό Μεσολόγγι (πεζό), Κ. Ούρανη: Ταξίδια στήν Ἑλλάδα	244
3. Τό "Άγιον" ὄρος (πεζό), Γ. Θεοτοκᾶ: Ταξίδια στήν Μέση Ἀνατολή καὶ τό "Άγιον" ὄρος	249
4. Στίς ἐρημέας τῆς Λαπωνίας (πεζό), Θ. Ἀθανασιάδη-Νόβα: 'Ενα μήνα στό Βόρειο Πόλο	252
5. Δίπλωμα ἀνθρώπου (πεζό), Ν. Καζαντζάκη: Ἀγγλία	258

XIII ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΓΩΝΑ

1. Θούριος (ποίημα, ἀπόσπασμα), Ρήγα Βελεστινλῆ: Θούριος	265
2. Σχολειά πρώτα (πεζό, ἀπόσπασμα), Θ. Πετσάλη-Διομήδη: Μαυρόλυκοι	266
3. Ἐπέσαντε τά Γιάννενα (ποίημα), 'Α. Βαλαωρίτη: Ἔργα	271
4. 'Η Σουλιωτούπολη (πεζό), Γ. Βλαχογιάννη:- Μεγάλα χρόνια	273
5. Τά νησιά τῆς Ἑλλάδας (ποίημα, ἀπόσπασμα), Μπάιρον: Δόν Ζουάν (μετ. 'Α. Ἐφταλιώτη)	274
6. 'Από τόν "Υμνον εἰς τήν Ἐλευθερία (ποίημα, ἀπόσπασμα), Δ. Σολωμοῦ: Ἀπαντά	277
7. 'Ο Κολοκοτρώνης μέλος τῆς Φιλικῆς (πεζό, ἀπόσπασμα), Σ. Μελᾶ: Ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ	278

	Σελίδα
8. Πρός τούς Γαλαξιδιώτες (πεζό), Ό. Ανδρούτσου: Ἀνθολογία τῆς δημοτικής πεζογραφίας (Βαλέτα)	283
9. Στό στρατηγό Λαφαγιέτ (πεζό, μετάφραση), Α. Κάλβου: Ωδαί	287

XIV Η ΠΑΛΙΑ ΖΩΗ

1. Οι τοίχοι τοῦ σπιτιοῦ μας (ποίημα, ἀπόσπασμα), Γ. Ρίτσου: Ἡ Κυρά τῶν Αμπελῶν	291
2. Ἡ ἀποσάστρα (πεζό), Α. Παπαδιαμάντη: Ἀπαντα, τ. Δ' (Βαλέτα)	292
3. Ἡ παλιά Ἀθήνα (πεζό), Π. Νιρβάνα: Περιοδ. Νέα Ἑστία, 1931	296
4. Πρωινό Κυριακῆς στήν Κέρκυρα (πεζό), Π. Παλαιολόγου: Ἀγάπη μου Κέρκυρα	300
5. Τό παραστράτημα τοῦ Προέδρου (πεζό), Ζ. Παπαντωνίου: Διηγήματα	304
6. Ὁσο περνάν τα χρόνια μου (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ: Πολιτεία καὶ Μοναξιά	308
7. Ὁ Δόν Κιχώτης καὶ οἱ ἀνεμόμυλοι (πεζό, ἀπόσπασμα), Μ. Θερβάντες: Δόν Κιχώτης (μετ. Κ. Καρθαίου)	310

XV ΑΓΩΝΕΣ ΑΚΡΙΤΩΝ-ΚΛΕΦΤΩΝ

1. Τοῦ μικροῦ βλαχόπουλου (τραγούδι δημοτικό), Ν.Γ. Πολίτου: Ἐκλογαὶ	315
2. Ὁ Θάνατος τοῦ Διγενῆ (τραγούδι δημοτικό), Ν.Γ. Πολίτου: Ἐκλογαὶ	317
3. Ὁ διγενῆς Ἀκρίτας (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ: Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι	319
4. Τά ἄλογα τῆς Ἰλιάδας (πεζό), Ι.Θ. Κακρίδη: Ὀμηρικά θέματα	320
5. Τοῦ Μπουκουβάλα (τραγούδι δημοτικό), Τό δημοτικό τραγούδι: Κλέφτικα (ἐπιμ. Ἀλ. Πολίτη)	325
6. Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι (τραγούδι δημοτικό), Ν.Γ. Πολίτου: Ἐκλογαὶ	326

XVI ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

1. Ὁ ζωγράφος Θεόφιλος (πεζό, ἀπόσπασμα), Όδ. Ἐλύτη: Ὁ ζωγράφος Θεόφιλος	331
2. Ὁ χριστιανός ζωγράφος (πεζό, ἀπόσπασμα), Π. Πρεβελάκη: Τό χρονικό μιᾶς Πολιτείας	336
3. Ὁ ριμαδόρος (πεζό, ἀπόσπασμα), Ν. Καζαντζάκη: Καπετάν Μιχάλης	338
4. Τό κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ (ποίημα), Κ. Κρυσταλλῆ: Ὁ Τραγουδιστής τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης.	344

Περιεχόμενα

347

Προεύμενος ένας Έλημ ωάρε το γεργάτι

ως 950.

Εξώφυλλο και Κοσμήματα: Τάσος Μουσταφέλλος

«Τά άντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τό κάτωθι βιβλιόσημο γιά άπόδειξη τῆς γνησιότητας αὐτῶν.

Αντίτυπο στερούμενο τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπο. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώκεται κατά τίς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΗ Δ', 1980 (II) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 190.000 — ΣΥΜΒΑΣΗ 3340/8.1.1980
ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: "KABANAS HELLAS" ΗΛΙΑΣ ΚΑΜΠΑΝΑΣ

